

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

zaharia stancu

çingenem



BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI : 129
ROMAN DİZİSİ : 34

Birinci Basım
Ekim 1971

BİLGİ YAYINEVİ

Sakarya Caddesi 8

Yenişehir, Ankara

Telf. : 17 74 03 - 12 50 67

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ZAHARIA STANCU

ÇİNGENEM

Türkçesi: Attilâ Tokatlı

Kapak Düzeni : Fahri KARAGÖZOĞLU

*Alimut anlattı bana bütün bu olayları.
Kera da kâğıda dökmem için diretti.*

BİR

Him başa yemeğini bitirmişti. Kırmızı mayhoş şarabın son damlalarını da boşalttı bir dikişte, ağzını gömleğinin yeniyle kurularak Kör Sina'ya döndü:

— Leziz bir yemektir bu karıcığım!... – dedi –. Şarap da öyle.

Kör kadının yüzü minnettarlık dolu bir gülümseyişle aydınlanmıştı, ama tek kelime çıkmamıştı ağzından. O zaman Him başa, oğlu Alimut'a dönerek:

— Sen niye susuyorsun? – diye sordu –. Beğenmedin mi yoksa yemeği?

— Beğenmez olur muyum baba... Yalnız şarap biraz...

— Şaraba ne olmuş!... Nesi varmış şarabın?...

— Nesi olacak! – diye atıldı delikanlı –. Nefis-ti. Yalnız bana o kadar az bırakmıştın ki, tadı damağımda kaldı!...

Kocaman bir kahkaha koyuverdiler. Kör kadın da gülmüştü.

— Bir daha sefere payını fazla tutarım aslanım, merak etme... Şimdi beni ağır bir iş bekliyor. – Sıkıntılı bir sesle söylemişti bunu. Endişeyle ekledi:– Hem de çok ağır bir iş!

Ve Çingene oymağının beyi böyle diyerek kalktı sofradan, çadırından çıktı. Türk usulü bağdaş ku-

rup oturdu yere. Öğle güneşi ortalığı kavurmaktaydı. Ellerini çırttı Him başa. Öbür çadırların kapısında ossaat, birkaç alabildiğine esmer, sakallı, bol saçlı baş belirdi.

— Uy!... — diye seslendi Him.

Hırsız Uy, ürkek adımlarla yaklaştı efendisine. Kısa boylu, uzun simsiyah sakallıydı. Ağzını örten kalın bıyığıyla büsbütün gülünç bir havaya bürünüyordu.

— Buyur Bulibaşa* ... — dedi —. Emret!

Bakışlarını adamın gözlerinin içine dikmişti Him:

— Git hemen, bilgelerimize ve tüm oymağa, divan kurulacağını söyle. Söyle ki bugün bir hüküm vermek üzere toplanacağız. Sonra da Gozü'ye, Lissandra'ya ve Ariston'a git, yargılanmak için hazır bulunmalarını bildir. Çabuk!

Uy uzaklaşırken, Him gözlerini gökyüzüne doğru kaldırdı; görünmez bir Tanrıya yada kendi vicdanına danışmak ister gibiydi.

Bu arada sıcak, olanca amansızlığıyla çökmüştü ovaya. Kavurucu, ziftli gibi yapışkan, ağır bir havaydı bu. Yaprak kımıldamıyordu. Oymağın beygirleri, merkepleri ve katırları, çayıra yayılmış uyukluyor; bir yandan da, üstlerine durmadan saldıran sinekleri kovuyorlardı kuyruklarıyla. Karın üzeri uzanmış olan köpekler, muşambayla örtülü uzun arabaların altına sığınmışlardı. Cehennem sıcaklığının cenderesinde bitkin, homurdanmayı bile unutmuştu ayılar. Düşsüz, boş, derin bir uykuya dalmış olsalar gerektili. Yada bir vakitler kendi başlarına buyruk gezip do-

* Bulibaşa : Çingenelerin, oymak reislerine verdiği ad.

laştıkları gölgelik yaşlı ormanların ve tatlı bal dolu ağaç kovuklarının düşünüyormektedirler.

Bitmek tükenmek bilmeyen göç hayatı sürdüren oymak, küçük bir köyün üçyüz adım ötesindeki bir gölcüğün kıyısında mola vermişti bu sefer. Ne köyden, ne de genellikle binlerce kurbağanın oynaştığı, yeşil bir yosunla örtülü gölden, en ufak bir ses yükselmüyordu. Orakçı kadınların ahenkli uğultusu da işitilmese uzaktan uzağa, sessizlik kesin olacaktı. Ekinleri toplayıp yığan erkeklerin sesi, yapışkan ve ağır havanın içinde boğulup kalıyor, Çingenelere kadar ulaşmıyordu.

Çadırları birbir dolaşan Hırsız Uy, ardında öbür Çingenelerle dönüyordu işte. Öğle uykusundan kaldırılmanın sersemliği içindeydi hepsi, beylerinin beklediği yere doğru ayaklarını sürüyerek ilerliyorlardı.

Him'in çevresinde geniş bir halka halinde çöktüler yere. Beyin iki yanına ihtiyar yargıçlar oturdu. Yaşlarına uygun şekilde, ikinci sırada yer aldı öteki erkekler. Onların arkasında, kollarında yada omuzlarında çocuklarıyla, kadınlar vardı; kadınların arkasında da, on üçünden on sekiz yaşına kadar erkek ve alaca bulaca gerdanlık ve küpelerle süslü kız çocukları. Ve hepsi de, olup bitecek olanları daha iyi görüp işitmek için, soluğunu kesmiş, boynunu uzatmıştı.

Namusu çiğnemen koca, Gözü, göründü ilkin. Karısı Lisandra'yı elinden tutmuş, ilerliyordu. Sonra Ariston belirdi. Dimdik tutuyordu başını. Geniş göğsünü mahsus açmıştı.

Bütün oymağın bakışları sanıklar üzerindeydi şimdi, tek bir mırıltı işitilmiyordu. Sinekler bile, bir

an, vızıldamaktan vazgeçmişti sanki. Ama bu sessizlik uzun sürmedi. Nedendir bilinmez, Hırsız Uy da yürümüştü ortaya. İri ter damlaları, çiçek bozuğu yanaklarından sızıp kalın sakalının içinde eriyordu.

Ulumayı andıran bir sesle:

— Kan!... – diye bağırdı –. Mutlaka kan akmalı! Kan akmadan bu hikâye kapanmaz!

Him başa, kınayan bir bakış attı ona; ve Uy, gözlerini yere eğdi.

*

Erkeklerin tümü de çok uzun saçlı, gür bııklı, vahşî sakallıydılar. Gözleri iri, yuvarlak ve insana şaşkınlık verecek derecede pırıl pırıl siyahtı. Yağ sürülmüş olan saçları, bıık ve sakalları, güneşte iyice ışıldıyordu.

Yanında Lisandra'yla, gelip halkanın tam ortasında durmuştu Gozü. Öldürmeğe belki değil, ama dövüşmeye kesinlikle kararlı gözüküyordu. İki adım ötesinde durmuş olan Ariston gibi, yarı kapalı tutuyordu gözkapaklarını. Sadece Lisandra, özellikle güzelliğine mağrur olduğundan, küstahça bakabiliyordu kendisine dikili gözlere.

Him oturumu açmağa hazırlanırken, köy kilisesinin büyük çanı çalmaya koyuldu. Yavaş ve kederli bir çalıştı bu. Tam yedi vuruş. Ve büyük çanı aynı yavaşlık, aynı kederle küçük çan izledi. Böylece oymak, köyde birisinin öldüğünü öğrenmiş oluyordu. Bir ürperiş dolaştı bütün Çingeneleri. Ama dua etmek, «Tanrı günahlarını bağışlasın!» demek geçmedi hiç birinin aklından. Bu âdetleri yoktu,

Çünkü dinleri yoktu. Buna karşılık hepsi gözlerini yere eğmişti, bütün ölülerin yavaş yavaş çürüyüp eridiği toprağa. Sonra da gökyüzüne diktiler bakışlarını. Yeryüzünü aydınlatan güneşin salındığı ve dünyamızın bitkiler, ekinler, ormanlar ve bağlarla örtünmesine yardım eden yağmurun döküldüğü gökyüzüne.

Kısa bir an, yüzü gerilip kalmıştı Him'in.

— Orada sona eren adamın hayatıyla bizim hayatımız arasında hiç bir ilinti yoktur... – dedi oymak beyi –. Ama gene de bu çan sesleri hayra alâmet değil. Dilerim uğursuzluk getirmesin oymağa!

Susuyorlardı. Zaten beyleri konuşurken susarlardı hep. Bulibaşanın lafına laf karıştırmak, hiç birinin haddine düşmemişti.

Çan sesleri dinmişti. Bir kurbağanın vırakladığı işitildi yosun kaplı gölcükten. Yapışkan havada büsbütün parlar gibi oldu güneş. Ürktü kurbağa, suların derinliğine dalıp kayboldu.

— Sizleri neden çağırđığımı bilmiyor değilsiniz...– diye başladı Him –. Hüküm vermeğe çağırdım sizleri.

Oymağın bilgeleri:

— Biliyoruz evet... – diye cevapladılar hep bir ağızdan –. Ne yazık ki biliyoruz!

— Gene de olayları kısaca anlatmam gerekiyor. Alacağımız kararda en ufak bir adaletsizlik payı bulunmaması için. Atadan kalma yasa ve geleneklerimizin hiç kısıtlamasız uygulanması için.

İhtiyarlar gene hep bir ağızdan:

— Dinliyoruz Bulibaşa!... – dediler.

— Bildiğimiz kadarıyla olaylar şöyle geçti: İki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yıl önce büyük bir sevinç gördük. Bir ırmağın kıyısındaki bir otlakta konaklamıştık, hatırlarsınız. Günlerden bir gün, şu karşınızdaki genç Gozü, bir kusur işlemiş de bağış dilermiş gibi gelip, hemen yanımızda konaklayan oymağın beyi Sedil'in kızı Lisandra'yı törelere uygun bir düşünle karılığa almak için bizlerden müsaade istedi. İstediyini verdik kendisine. O gün ben bütün şerefimi ortaya koyarak, koca bir gün ve bir gece boyunca, Sedil başa ile pazarlığa giriştim. Sesimiz kısılcaya kadar pazarlık ettik. Fiyat üzerinde anlaşmaya varıp söz kestiğimizde, tanyeri ağarmaktaydı. Ben Lisandra'yı yanıma çağırıp sordum: «Gozü'yü seviyor musun?» Ne evet, ne hayır dedi bana. Ben bunun üzerine ikinci sorumu sordum: «Gozü'yü kocalığa istiyor musun?» Cevabı evet oldu. Buna memnun olmadım diyemem. Çünkü bir kadın sevmediği bir erkekle pekâlâ evlenebilir. Zamanla alışır ona; bu da, genellikle, düzgün bir aile hayatının kurulup yürütmesine yeterlidir. Ve ben üçüncü sorumu sordum Lisandra'ya: «Oymağımızın atadan kalma yasa ve geleneklerine uymayı kabul ediyor musun?» Şu gördüğünüz Lisandra, işte o zaman, sağ elini yüreğinin üzerine koyup, ne denli amansız olsalar bile bütün yasalarımıza boyun eğeceğine and içti. Şu gördüğünüz Gozü de bunun üzerine: «Lisandra benimle evlenmeyi kabul ettiğine göre, ergeç içimi öğrenecek, içimi öğrenince de beni sevecektir...» dedi. Bunları söylerken, dünyanın en güzel hediyesini almış bir çocuk kadar mutluydu. Gozü'nün böylesine güzel bir kızla evlenmesinden ve de oymağımızın güzellikten yana biraz daha zenginleşmesinden benim de

mutluluk duyduğumu söylemeğe lüzum yok. Ve Gozü, kıza biçtiğimiz fiyatın tutarı olan yirmi Fransız altınını gözümün önünde teslim etti Sedil'e. Sedil dahi sarıkızları teker teker alıp, bir tamam olduğun bilip, uyarınca dişleyip, has altın olduğun görüp, kızını elinden tutup, hayat boyunca Gozü'ye verip şöyle dedi: «Bugüne kadar şu Lisandra benim kızımdı. Yani ki kölemdi benim. Ama bugünden sonra senin kölendir. Senin her bir dediğine boyun eğecek ve senden gayrı bir erkeğe gözlerini değdirmeyecektir!»

Him başa susmuştu. Bakışlarını adamlarının üzerinde gezdirdi birer birer; kimsenin en ufak bir eklentide bulunmağa cesaret edemeyişinden memnun, sordu:

— Olduğu gibi söyledim mi hakikati?

— Söyledin!... – dedi herkes hep bir ağızdan.

— Öyleyse sonuna kadar devam edelim... – dedi Him.

— Sonuna kadar Bulibaşa!... – diye haykırdı topluluk.

Him şöyle devam etti:

— Demek ki Lisandra, atadan kalma yasa ve geleneklerimize boyun eğmeğe yemin içtiği an, oymağımızın bir üyesi olmuştu. Ertesi gün başladı eğlentiler; ve üç gün üç gece boyunca iki oymak elele verdi, düğün dernek kurup bu evliliği kutladı. Ayılar dahil hepimiz oynadık; ve başladığı gibi, kazasız belâsız sona erdi düğün. Sonra da yollarımız ayrıldı. Sedil'in oymağı kendi yoluna gitti, biz de kendi kaderimize doğru yöneldik. Bütün bunlar iki yıl önce geçmişti; o günden beri de iki oymak bir daha karşılaşmadı. Doğru mu?

— Doğru Bulibaşa!

— Geçen geceye kadar, her şey töresince yürüdü. Geçen gece şu karşınızdaki Gozü bir kâbus görüp birdenbire uyandı; rüyasını anlatmak için şu karşınızdaki Lisandra'yı uyandırmak istedi. Ama kodsuna bul Lisandra'yı! Nitekim bütün çadırı karış karış aradı, bulamadı. Korkunç bir şüphe çöktü yüreğine. Eline bir bıçak aldı; çıktı çadırdan, pusuya yattı, gözlemeğe başladı. İnsanlar, itler, kocaoğlanlar uyuyor; beygirler, katırlar, merkepler otliyordu. Bütün gece boyunca bekledi Gozü. Ve Gozü beklemekte haklıydı. Çünkü gün ağarırken Lisandra'yı gördü; Ariston vardı yanında; iki âşık gibi elele tutuşmuş geliyorlardı.

— Tuh utanmazlar!... — diye haykırdı erkekler hep bir ağızdan —. Bu ne rezillik!

Kadınlar susuyordu.

— Söylediklerim doğru mu Gozü?... — diye sordu Him.

— Hepsi doğru Bulibaşa!

— Ya sen Ariston? Sen ne cevap veriyorsun dediğime?

— Doğruyu söyledin, diyorum Bulibaşa!

Lisandra'ya en ufak bir şey sormağa tenezzül etmedi Him. Zaten kadının da bunu umursadığı yoktu. Gözleri yarı kapalı duruyordu şimdi. Ama kirpiklerinin titrediğini ve dudaklarının hafifçe ürperdiğini görür gibi oldu Çingeneler.

Him başa devam etti:

— Öfke ve kin içinde boğulan Gozü, Ariston'u hemen oracıkta bıçaklayabilirdi. Hiç kimse en ufak bir itirazda bulunamazdı ona. Ama Gozü böyle bir

şeyin töresizlik olduğunu ve oymağımızdan birinin oymağımızdan bir başkasını öldürmemesi gerektiğini düşündü. Yani ki atadan kalma yasa ve geleneklerimizi hesaba kattı Gozü; haklı öfkesini gemleyip, Lisandra'yla Ariston'u yargılama işini şu bizlere bıraktı. Dediğim doğru mu Gozü?

— Doğrudur Bulibaşa!

— Şimdi Gozü, karısından ayrılmak isteyip istemediğini söylesin bize.

Sakin bir sesle cevap verdi Gozü:

— Olmaz bey... – dedi . Ölürüm de ayrılmam Lisandra'dan.

— Peki ya, neden?

— Şundan ki ben Lisandra'sız yaşayamam bey. Çünkü onu gözümün bebeğinden de çok severim!

Bunun üzerine Lisandra, uzun bir süre baktı kocasına. Kırmızı dudakları belli belirsiz bir tiksinti gülümseyişiyle büzüldü. Him başa hemen fark etmişti bunu, ve suratını asmıştı. Kadının kırmızı dudaklarında donupkalmıştı tiksinti yüklü gülümseyişi.

— Bu durumda... – dedi oymak beyi—. Bu durumda Gozü, karını affetmekten başka yol kalmıyor sana.

Gozü sıçramıştı:

— Affetmek mi! Ben onu? Adalet nerde kaldı peki Bulibaşa? Yasalarımız nerde?

Bilgeler de katılmıştı isyana:

— Yanılıyorsun Bulibaşa!... – dediler.

— Yasanın uygulanmasını mı istiyorsun Gozü?

— Evet!

— Peki ya sen Lisandra?

— Ben de onu istiyorum... – dedi Lisandra –.

Çünkü biliyorum ki başka bir çözüm yoktur.

Bunun üzerine tatlı bir sesle sordu Him:

— İyi ama, madem • biliyordun seni bekleyen şeyi, yasayı neden çiğnedin?

— Çiğnedim, çünkü Ariston'suz yaşayamam Bulibaşa. Çünkü Ariston'suz yaşamaktansa, öleyim daha iyi!

Derin bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Bütün erkekler susuyordu. Sadece Uy pis pis gülüp öksürdü. Sonra yavaş yavaş kadınlar başladı konuşmağa. Him onlara susmalarını haykırdı. Hemen sustular.

— Sen Ariston... – diye devam etti oymak beyi o zaman—: Lisandra'nın Gozü'ye ait olduğunu biliyordun pekâlâ. Tam yirmi napolyon sayıp da onu satın aldığını biliyordun.

— Biliyordum Bulibaşa!

— Biliyordun da neden Lisandra'yı günah yoluna çektin?

— Şundan ki, onu öz canımdan ve kanımdan da çok seviyorum! Onsuz yaşayamam, yaşamak da istemem!

— Ama Gozü de aynı şeyi söylüyor bak...

İçini çekti Gozü:

— Evet... – dedi—. Onsuz yaşamak benim için imkânsız!

— Demek ki bütün suç Lisandra'nın... –diye sonuçlandırdı Him —. Gozü'nün kendisini nasıl sevdiğini biliyordu. Ötekinin aşkına, bunu bile bile cevap vermemesi lâzımdı.

Lisandra şiddetle haykırdı:

— Suç benim değil, hayır! Asıl büyük suç, aşkın. Ariston'un kollarına atılacak kadar beni yakıp

kör eden aşktır. Şimdi beni tutup istediğinizi yapabilirsiniz. Ama işte bir kere daha söylüyorum ki Ariston'suz yaşamak, ölümden beterdir bana!

Yeniden bir sessizlik çöktü oymağın, diken dolu otağın ve yeşil yosunların altında uyuklayan gölcüğün üzerine. Ama bu sessizlik de uzun sürmedi. Kilisenin çanları çalmağa koyulmuştu yeniden. Hep o birinin öldüğünü haber veriyordu bu çanlar. Gerçekten de o gün, hiç kımıltısız kalakalmış kavurucu ve yapışkan havada ölüm, dev bir yırtıcı kuş gibi, kanat çırpmağa devam ediyordu.

Lisandra yeniden söz aldı:

— Suç benim değil evet, aşkın. Odur bütün bu olup bitenlerin tek sorumlusu. Ama ne sen Bulibaşa, ne de şu karşımdaki bilgiler, beni yargılayacak olan sizler, aşkın ne olduğunu bilmiyorsunuz. Belki gençliğinizde siz de sevmişsinizdir. Ama çok zaman geçmiş aradan, tıpkı karılarınız gibi siz de herşeyi unuttuğunuz. Yada hiç sevmediniz belki kimbilir. Eğer hiç sevmedinizse yada her şeyi unuttunuzsa, nasıl anlayabilirsiniz beni ve hangi hakla yargılamağa cüret edebilirsiniz? Ama ne desem boş! Bu bizim görevimizdir diye direteceğinizi bilmez değilim. Alın öyleyse, alın yargılayın bakalım beni, cezalandırın; uygulayın çiğnediğim eski yasayı. Ama yargılamadan önce, üçüncü defa söylüyorum, duyduk duymadık demeyin ki, Ariston'suz yaşayamam ben ve onsuz yaşamaktansa ölmek isterim. Beni yargılayacak olanlar, anladınız mı beni?

Ariston da yumuşak ama güçlü bir sesle:

— Ben de Lisandra'sız yaşayamam... – demişti. Bu sırada Kör Sina, kocasından, kendi dü-

şündüğünü dile getirmek için müsaade istedi.

— Konuş benim iyi yürekli Sina'm, konuş!...
— dedi Him.

İhtiyar kör kadın yavaşça ayağa kalktı. Artık görmeyen gözleriyle, Lisandra'yı arar gibi oldu bir an. Bulduğunu sanınca, parmağını ona doğru dikip:

— Lisandra, seni tek kelime söylemeden dinle-dim... — diye başladı —. Küstahlığı ele almamış ol-san, gene de hiç bir şey söylemeyecektim. Anladığım kadarıyla sen, biz bu oymağın ihtiyar erkekleriyle ka-dınlarının, aşkı hiç bir zaman tatmadığımızı yada tatmış olsak bile çoktan unuttuğumuzu iddia ediyor-sun. Bil ki ben hayatımda böylesine hayâsız, böyle-sine utanmazca sözler işitmedim. Ve gene bil ki, biz bu oymağın bütün yaşlı erkek ve bütün yaşlı kadınları, gençliğimizde aşkı pekâlâ tattık. Tıpkı se-nin gibi. Ama kendimizi sadece aşka bıraksak, bu-gün halimiz neye varırdı? Söyle nic'olurdu halimiz, öbür kadınların kocalarını çalmağa koyulsak? Koca oymağın köküne kibrit suyu dökülmez miydi, pis orospu, söyle, dökülmez miydi? Atadan kalma yasa-larımız, yalan değil, amansız yasalar. Ama onları çiğneyip geçemeyiz. Yoksa perişan oluruz!

— Çok doğru, çok bilgece sözler etti Sina...
— dedi Him başa —. Yasayı uygulamamız gerekiyor, evet. Ama daha önce, Gozü'ye bir kere daha sora-cağım: Lisandra'yı boşamağa kararlı mı, değil mi... söylesin?

Gozü'nün cevabı çabuk ve kesindi:

— Olmaz bey... — dedi —. Hiç olmaz. Boşama-yacağım. Çünkü yaşayamam onsuz. Onsuz hayatı-mın ne tadı kalır, ne anlamı!

— Onu affettiğın anlamını mı çıkaralım bu dediğinden?

— Hayır Bulibaşa, onu affedemem de. Kendi kulaklarınızla işittiniz söylediklerini. Bağışlamağa yönelse, duracak değil ki, yeniden başlayacak.

— Belki de öyle olmaz... – diye bir zemin yoklamak istedi oymak beyi –. Tedbirini alırdık belki de...

— Tedbirini mi? Azgın bir kadına tedbir kâr etmediğini bilmez misiniz? Ne değnek kâr eder çığrından çıkmış kadına, ne tüfek!

— Bu durumda, yasanın uygulanmasını mı istiyorsun Gozü?

— Öyle Bulibaşa, onu istiyorum!

— Yasayı uyguladık diyelim; bunun, Lisandra'yı kavuran ateşi söndürmeğe yeteceğine içinin içinden inanıyor musun?

— Bütün umudum budur! Bu umutla besliyorum sabah akşam kendimi!

Kocasına baktı Lisandra:

— Nasıl da zavallısın bilsen!... diye haykırdı –. Çakıltaşlarıyla besle kendini, çok daha iyi edersin!

Gülüşmeler yükseldi topluluktan; sonra Him, Ariston'a dönerek sordu:

— Peki ya sen Ariston? Sen de kabul ediyor musun yasanın uygulanmasını?

— Hayır demem Bulibaşa!

— Hiç kimse itiraz etmediğine göre, yasa ve geleneklerimizin derhal uygulanmasına karar veriyorum... – dedi oymak beyi –. Gozü, Lisandra ve Ariston, gidip hazırlansınlar. Çocuklar da ortalığı su-

lasın. Yoksa dünyanın bütün tozunu yutmak zorunda kalırız mazallah!

Gozü ile Lisandra, ve Ariston, çadırlarına çekilirken birkaç kız çocuğu da yasanın uygulanacağı alanı sulamağa koyulmuştu.

Sapsarı ve yakıcı güneş, gökte batıya doğru kayıyordu yavaş yavaş. Ama daha akşama çok vardı; hava hâlâ ağır, hâlâ yapışkandı. Oymağın hayvanları gibi, gölcük de uyukluyordu iki adım ötede. Köpekler, arabaların koruyucu gölgesinden ayrılmamıştı henüz. Kocaoğlanlar arada bir zincirlerini şakırdatıp homurdanıyordu.

— Alimut!... – diye buyurdu gene Him başa –. Koş bana kırbaçları getir.

Arabalara doğru seğirtti Him'in genç oğlu; ve çok geçmeden, hepsi de sert ve sağlam deriden üç kayışlı bir dizi kırbaçla döndü. Babasının eline verdi kırbaçları. Him başa bunları teker teker dikkatle inceledikten sonra:

— Hepsi de namuslu... – dedi –. Ne kurşun var, ne düğüm. Artık işin galibini kader belli etsin. Kader ve her birinin gücü!

Hırsız Uy bir kahkaha savurdu bu sözler üzerine:

— Kader!... – dedi –. Kuvvet işin içine girince kader ne işe yarar ki!

İriliğinden ve çirkinliğinden dolayı oymağın «Devanası» adını taktığı karısı, bir tüy gibi havalanırdırıp kendine çekti Uy'u, dudaklarına sömürürcesine yapışıp öptükten sonra:

— Bak ben seni hiç aldatmadım!... – diye haykırdı –. Ama hiç!

O âna kadar ayakta kalmış olan erkekler, kuşak-

larından tütün tabakalarını çekip oturdular, pipolarını tüttürmeğe koyuldular rahatça. Çocuklarla kadınlar, sabırsızlıkla bekledikleri seyri bir tamam görebilecek şekilde, erkeklerin arkasında yer almışlardı.

*

İlkin Gozü çıktı çadırından. Sırtı ve ayakları çıplaktı. Geniş, kudretli göğsü simsiyah ve kıvrırcık kılardan bir ormanla kaplıydı. Parlak uzun saçları omuzlarına dökülüyor; karga tüyleri gibi sık ve siyah sakalı, boynunu ve göğsünün bir kısmını örtüyordu. Elinden tutmuştu karısını; öyle bir aşkla tutmuştu ki elinden, ceza çektirmeğe değil de dosdoğru cennete götürüyordu sanki.

Çekeceği cezayı en ufak ayrıntılarına kadar bilen Lisandra, çok ince pamukludan sarı bir eteklik ve daha da ince, beyaz ipekliden bir gömlek geçirmişti sırtına. Beline sımsıkı bir kemer dolamış; uzun gür saçlarını mavi bir kurdelayla ensesinin arkasına toplamıştı.

— Korkarım Gozü öldürür bunu! – dedi bir ses –. Yazık olur doğrusu, çünkü oymağın hiç şüphesiz en güzel kadını!

Buruşuk yüzlü bir yaşlı kadın, Gozü'nün anası, hemen atılmıştı:

— Yağma yok! – dedi –. Benim oğlum katil değildir. Öldürmeyecek. Cezasını verecek sadece; bu cezayı da fazlasıyla haketti kaltak!

Ariston da gelmişti ortaya. Onun da Gozü gibi sırtı çıplaktı. Rakibinden daha güçlü görünüyordu.

Daha kıvrıkcıktı göğsünün kılları. Ön sırada iki arkadaşının arasına, yere oturdu.

İki klanı ayrılmıştı hemen topluluk: Bir kısmı Gozü'yü, bir kısmı Ariston'u destekliyordu.

— Gozü yenecek, Gozü!... – diye haykırdı bir ses.

Bir başkası ossaat cevap verdi:

— Ariston yenecektir görürüz! Aşk her zaman yenmiştir!

— Kesin şu sesinizi!... – diye haykırdı Him başa. Gürültü kesilince ekledi –: Gel de kırbacını seç Gozü. Teker teker baktım hepsine. Hilesi hurdası yok hiç birinin!

Gelişigüzel bir kırbaç aldı Gozü eline, seçmeğe lüzum görmedi; arkasında hep Lisandra, sulanmış çemberin ortasına yürüdü. Durdu. Güçlü kollarıyla belinden kavradı karısını; sonra kucaklayıp bir çocuk salları gibi uzun uzun salladı. Ve yanaklarından öptü onu, gözlerinden, saçlarından, tertemiz alnından öptü uzun uzun. Kokladı. Dudaklarına ilişmedi sadece. Buna karşılık göğüslerini dişledi vahşice bir atılışla; Lisandra kısık bir çığlık attı. Bu çığlıkla ürperdi bütün oymak. Ariston isyana hazırlandı, ama tam vaktinde toparladı kendini, sözlerini yutup yerine geçti, oturdu.

Him başanın buyruğuyla cınladı ortalık:

— Gozü, meydan senindir!

Bir sütun gibi dimdikti Lisandra, ve nasıl mağrurdu nasıl! Kocasının kollarından sıyrılmış, gözlerini gözlerinin içine dikmişti.

Sordu titremeyen sesiyle:

— Hazırsın değil mi köpek?

Titreyen sesiyle cevap verdi Gozü:

— Hazırım Lisandra.

— Ne duruyorsun öyleyse peki, ne bekliyorsun?

İki adım gerilemişti Gozü; ve birden, genç kadının başının üzerinde şakladığı işitildi üç kayışlı kırbacın. Dehşetten donup kaldı topluluk. Oysa Lisandra, kahkahalarla gülüyordu.

Kırbacın şaklayışını andıran bir sesle bağırdı:

— Korkuyorsun değil mi köpek? Vur hadi, vur, ne duruyorsun!

Kırbaç, üst üste beş kere daha şakladı kadına değmeden.

Çingenelerden biri dayanamayıp haykırdı:

— Korkak! Sedil'in kızı neden Ariston'a gönül verirmiş, anladınız değil mi şimdi!

Ağızını açtı Gozü, derin bir nefes aldı, doldurdu ciğerlerini. Sonra dudaklarını ısırdı. Siyah vahşi sakalından ince kan şeritleri sızıyordu şimdi.

Biraz önceki Çingenenin sesi yükseliyordu:

— Şu zavallının haline bakın hele! Suçlu karısının cezasını vermeğe bile cesareti yok. Acınacak bir durum değil mi bu!

— Kendi düşüncelerinizi kendinize saklayın, yeter!

Öfkeyle haykırmıştı bunu Gozü, ve altıncı defa kaldırmıştı kırbacı.

Ama bu sefer tam yerine indirdi. Lisandra'nın gömleği yırtılmış; kırıksız, cilâ vurulmuşçasına parlak, tunçtan teni çıkmıştı meydana. Erkeklerden bir kısmını hiçkırık tutmuş, bir kısmı da çareyi dudağını ısırmakta bulmuştu.

Ariston, kırbacı kadın değil de kendisi yemiş-
çesine bir acı çığlık atarken, Hırsız Uy sırtlamakla ye-
tindi. Sadece Devanası gülümsüyordu şimdi.

Bir kat daha mağrurlaşmıştı Lisandra. Ne bağır-
mış, ne bükülmüştü. Korkusunu yenmek için gözle-
rini kırıştırmıştı, o kadar.

Tereddüt içinde kıvranan kocasına:

— Yürü köpek, durma vur!... – dedi.

Ve birden bir gaddarlık çöktü Gozü'nün bakış-
larına, aralıksız ve insafsızca kırbaçlamağa koyuldu
kadını. Bu alanda ustaydı Gozü, indirdiği darbelerin
hiç biri boşa gitmiyordu. Çok geçmeden paramparça
oldu Lisandra'nın gömleği, her bir yanı kanıyordu.
Ama her zamankinden daha mağrurdu şimdi, gözünü
bile kırpmadan duruyordu.

Hırsız Uy'un karısı ayakta, herkesi cüssesiyle
bastırmış, zevkten ürperirken; Ariston, köşesinde,
kısık kısık inlemekteydi. Gozü ise, kırbacı her indi-
rişinde biraz daha ısıırıyordu dudaklarını. Sakalı kıp-
kırmızı kesilmişti şimdi, kan damlalarıyla lekeleniyor-
du ıslak zemin.

Beygirler, katırlar ve merkepler, olup bitenden
tamamıyla habersiz, otlamaktaydılar. Pek iştahlı sa-
yılmazlardı. Sinekleri de umursadıkları yoktu pek;
kovmak arzusundan çok, iş olsun diye kuyruk sallı-
yorlardı.

Buna karşılık, kırbaç sesleri, özellikle de Gozü'
nün sakalıyla Lisandra'nın vücudundan sızan kanın
koku, köpeklerle ayıları uyandırmıştı. Köpekler,
ağlayan çığlıklar atarak ve uluyarak uzaklaşmıştı
oymaktan. İçlerinde en fazla, Him başanın emektar
köpeği Rob ulumaktaydı. Durmadan çırpınıp homur-

danıyordu ayılar. Hâlâ yeniyetmeliğin gaddarlığını yaşayan Alimut dayanamadı sonunda, eline bir sopa geçirdi ve deli gibi koşup vurmağa başladı kocaoğlanlara. Vurdukça zevklendiğinin farkına varıncaya kadar sürdü öfkesi. Bu zevkin, Gozü'nün karısını kırbaçlamaktan aldığı zevkin aynı olduğunu düşündü birden. Sopayı hemen fırlattı elinden, bir balgam attı yere; kendi kendinden âdeta iğrenerek, geçip Çingenelerin arasındaki yerine oturdu.

Lisandra'nın gömleğiyle etekliğinden, şimdi sadece tenine yapışmış yada yaralarının içine gömülmüş kırıntılar kalmıştı. Hemen hemen çırılçıplaktı kadıncağz. Ama gene de dişlerini sıkmış, dimdik tutuyordu alnını. Yalnız gözleri bulanıktı. Ve olanca gücüyle vurmağa devam ediyordu Gozü, yeniden hazin hazin çalmağa başlayan çanlara rağmen devam ediyordu.

Direncinin sonuna gelip dayanmıştı Lisandra, ve nihayet dizüstü düşmüştü. Ama kaybetmemişti hâlâ kendini; ve kocası, kendisinden aman diliyor sanmasın diye, doğrulmayı denedi. Başaramadı o kadarını, iki büklüm yığılıp kaldı yere.

Devanası sevinç içinde haykırdı:

— Öldürdü, tamam! Adalet yerini buldu işte!

Hırsız Uy yetiştirdi cevabı karısına:

— Ne münasebet! – dedi -. Kadın denen meretin şeytantan bile kurnaz olduğunu bilmiyor musun yani sen?

Devanası, kocasının kulağına eğilip:

— Böyle ahmakça seyler söylemeğe devam edersen, ufalarım seni!... – diye fısıldadı.

Ve Uy, dehşet içinde:

— Ne öfkeleniyorsun yahu, susuyoruz işte!...
— dedi —. Bu akşam da söz, bir güzel severim seni!

Yerde iki büklüm yatan karısının önünde bir an tereddüt etmişti Gozü, sonra diz çöküp nefesini dinlemiş:

— Hiç bir şeyi yok... — demekle yetinmişti—. Bayılmış sadece.

Oturduğu yerden kımıldamaksızın emir verdi Him başa:

— Bir iki kova su atın üzerine!

Kızlar ayaklanmıştı. Dört kova su getirip Lisandra'nın üzerine boşalttılar. Ve Lisandra kımıldar gibi oldu.

— İki kova daha boşaltın... — dedi Him —. Tamamıyla gelsin kendine.

İki değil dört kova daha attılar, ve Lisandra başını silkip çevresine bakındı. Gülümsemeyi denedi hattâ, ama dudakları kendisine itaat etmedi. Yumruklarını sıktı o vakit. Derin kırbaç yaralarıyla dolu, şişmiş kalçalarını yokladı. «Bütün oymak şu anda beni seyrediyor, ve yenik düştüğümü sanıyor...» dedi kendi kendine. «Her ne pahasına olursa olsun doğrulmam gerek. Doğrulup kalkmam gerek!»

Biraz önce başaramadığı bu işi şimdi başaracaktı. Nitekim, son bir çabayla sıçrayıp kalktı ayağa. İnanılmaz bir çeviklikle yapmıştı bunu, bütün oymağın ağzı açık kalmıştı. Yeniden başını silkeleyip alnını havaya kaldırdı. Kurdelaı kopmuş; toza ve kana bulanmış uzun, gür ve siyah saçları, vahşî bir elbise gibi örtmüştü çıplaklığını.

Hırsız Uy gene dayanamadı, ağzını şaplatarak:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

— Lisandra hiç bu kadar güzel olmamıştı!...
— dedi.

Demesiyle, yanındaki Devanası tarafından havalandırılıp yere çarpılması bir oldu. Korkuyla doğruldu yerden, bacakları kıcına değercesine kaçıp çadırlardan birinin arkasına saklandı.

Gerçekten de Lisandra, bu kadar güzel, bu kadar göзалıcı olmamıştı hiç. Ariston nerdeyse hayranlığını haykıracaktı; arkadaşı Urat tuttu kolundan:

— Yoksa delirdin mi sen?... – dedi –. Gururunu yoksa hepten mi yitirdin?

Gozü, karısına doğru ilerlemişti; «Ariston'dan ayrılmayı kabul ediyor musun?» diye sormağa hazırlanıyordu ona. Ve Lisandra anladı bunu, hemen sezdi. Alaycı bir sesle:

— Davran!... – dedi –. Vur da öldür beni! Vur iktidarsız köpek, durma vur!

«İktidarsız» kelimesi, kendi kırbaç darbelerinden daha da korkunç bir şaklayışla inmişti suratına Gozü'nün. Bütün oymak işitmişti bu sözü. Lisandra'yı daha önce öldürmediğine yakındı bir an. İş işten geçmişti, ama zarar yok! Şimdi öldürecekti. Gayet iyi biliyordu bir insanın kırbaçla nasıl öldürüleceğini Gozü. Öldürecekti onu evet, ve o da onunla birlikte ölecekti. Oysa ölmek istemiyordu Gozü. Yaşamak, hem de Lisandra'yla birlikte yaşamak istiyordu!

Him başa haykırıyordu bu sefer:

— Vur Gozü, vur!... – diyordu –. Madem kaşınıyor orospu, vur! Eğer öldürmek istiyorsan, hiç çekinme, hakkındır!

Bir adım geriledi Gozü, kaldırdı kırbacını; ve kulaklarında çınlayan «iktidarsız» kelimesinin hıncıyla

indirmeğe başladı. Lisandra dördüncü vuruşta tamamiyle baygın, devrilip kalmıştı yere.

Gözleri yuvalarından dışarı uğramış olan Ariston, bir dehşet çılgılığı koyuvermişti. Ve o zaman Gozü, hem öfke hem bıkkınlık içinde, ağlamamak için kendini güçlkle tutup, Him başanın ayaklarına doğru fırlattı kırbacı. Karısını kucaklayıp bir bebek sallarmış gibi salladı kollarında. Sonra da herkesin şaşkın bakışları önünde gözlerini öptü onun, alnını, yanaklarını, simsiyah ve pırıl pırıl gür saçlarını öptü. Ve kucağında gene Lisandra'yla, çadırına doğru yöneldi.

Kalabalığın içinde bir bebek, anasının kucağında ağlamağa koyulmuştu birden. Ve kadın, gömleğini açıp meme vermişti bebeğe. Bebek hemen susmuş, emmeğe başlamıştı.

*

Oymağın kendisinden ne beklediğini biliyordu Gozü. Çadırının kapısında belirlediği vakit, gözleri ateş saçıyordu. Ter kaplı kanlı yüzü, yeniden o kararlı ifadeye bürünmüştü. Elinde sert bir keten peçete vardı. Şöyle bir baktı önünde sıralanmış taraflarlarına. Hepsini tanıyordu. Onlarla birlikte doğup büyümemiş miydi? Bunca ülke, şehir ve köyden onlarla birlikte gelip geçmemiş miydi? Onların önünde evlenmemiş miydi Lisandra'yla, gene onların önünde kırbaçlamamış mıydı Lisandra'yı? Şimdi de gene onların önünde Ariston'la dövüşecekti.

Alnını, ensesini, kin dolu bir yüreğin çatlar-casına çarptığı kudretli göğsünü sildi. Rakibini yen-

meğ e her zamankinden de kararlı, peçeteyi fırlatıp attı yere; ve Him başanın ayaklarının ucunda bekleyen kırbacı alıp çemberin ortasına dikildi.

— Hazır mısın Gozü?

— Hazırım Bulibaşa!

Oymak beyi, Ariston' u çağırttı o vakit, bir kırbaç da onun eline verdi. Çıplak gövdesiyle, Lisandra'nın yerine geçti Ariston; ve Gozü'nün, karısına vurmadan önce yapmış olduğu gibi, kırbacını rakibinin başının üzerinde döndürüp şaklattı.

Büyük an gelip çatmıştı nihayet.

İki sakallı ve kıllı genç adam, birbirlerini o zamana değ in hiç görmemişçesine, karşılıklı bakıştılar uzun bir süre. İkisinin de gözleri ateş saçıyor, siyah gür kaşları çatıldıkça çatılıyor, bembeyaz dişleri gıcırdıyordu. Çevrelerinde bütün oymak, sessiz ve donmuşçasına, gözlerini onlara dikmişti. Köyün çanları ölümü haber verdi yeniden. İki leylek, yapışkan havanın içinden güçlkle süzöldü. Köpeklerden biri, çayırın kuru otları üzerinde kuşların kızak gibi kayan gölgelerine havlamağa koyuldu.

Ariston hamle etti ilk olarak. Yana doğru sıçradı Gozü, ve yusuvarlak olup yere kapandı. Ariston afallamıştı. Alaycı bir gülüşle doğruldu Gozü, doğrulmasıyle kırbacını havalandırıp tam yerine indirmesi bir oldu. Acıdan şaşkına dönen Ariston, bir adım gerilemişti. Ama durmadı Gozü, ilerleyip bir kırbaç daha indirdi.

Anî bir rüzgârıla sarsılan bir orman gibi ürperdi oymak. Her iki dövüşçünün taraftarlarından haykırışlar yükseldi. Kimisi Gozü'yü yüreklendiriyor, kimisi de Ariston'a hemen saldırmasını bağıırıyordu.

— Rahat bırakın onları!... — diye gürledi Him —. Bırakın horozlar istediği gibi dövüşsün!

Oymak susmuş, ama yeşil yosunla örtülü uyuklayan gölcüğün kurbağaları başlamıştı bu sefer bağıрмаğa. Çünkü batmağa yönelmişti artık güneş, ve insanlarla hayvanların gölgeleri gittikçe biraz daha uzuyordu. Zaman dediğin durur mu hiç! Yeryüzünde ve hattâ yıldızlarda olup bitenlere karşı tamamıyla kayıtsız, hep aynı ölçülü adımlarla ilerler zaman.

Yediği kırbaçlardan müthiş bir acı çektiği görülüyordu Ariston'un. Bütün gövdesi kızdırılmış demirle dövülmüş gibiydi. Böyle sürüp gidemezdi bu, sürmemeliydi. Saldırıp vurmak ve yenmek zorundaydı Ariston. Yoksa ölecek ve Lisandra'yı da kendisiyle birlikte mezara sürükleyecekti. Dikildi birden, kırbacını havalandırıp bir adım ilerledi. Ama Gozü, akıllalmaz bir çeviklikle savuşturdu darbeyi. O zaman kendini tamamıyla kaybeden Lisandra'nın âşığı, bir deli gibi atıldı düşmanının üzerine; kırbacının sapıyla Gozü'nün başına vurmağa girişti. Gozü kurtulmak için boşuna çırpınıyordu.

Him başa atılıp ayırdı onları. Ayırması şarttı da, çünkü bütün oymak itiraz ediyordu:

— Ariston hile yapıyor!

— Mertçe dövüş Ariston!

Him başa, iki dövüşçüye şöyle konuştu:

— Yeniden başlayın ve dürüst dövüşün. Dövüşün töresi vardır, törenin dışına çıkanı bağışlayacak değiliz. Sen aklını mı kaybettin yoksa Ariston?

— Susadım Bulibaşa!...

— Tut kendini. Pes ettiğin yada yendiğin vakit su içebilirsin ancak!

Yeniden başladı dövüş, bu sefer her iki kırbaç da eşit şekilde şaklamaktaydı. Yani Gozü de Ariston kadar kırbaç yiyordu bu sefer.

Oymak haykırıyordu:

— Yaşa Ariston, indir bir daha!

— Öldür onu Gozü, canlı bırakma!

— Vur Ariston, gebertinceye kadar vur!

Yeniden sessizlik istemek zorunda kaldı Him; Çingeneler, beylerine uyup yeniden sustular.

İndirdiği yada yediği her kırbaç darbesinde Lisandra'yı düşünüyordu Gozü, ve Lisandra'nın Ariston'la birlikte geçirdiği geceyi düşünüyordu. Eğer yenik düşerse, kendisini, oymağın kadim yasası gereğince, canından da çok sevdiği kadından ebediyen ayıracaklarını biliyordu. Ebediyen!

Ariston'un kırbacı, gene bir ısıklık sesiyle, her zamankinden de şiddetle indi Gozü'nün göğsüne. Ve birden, Gozü'nün kendini savunmak, gelecek darbelerden korunmak için en ufak bir harekette bulunmadığı görüldü. Ne olmuştu peki? Dövüşmekten vaz mı geçmişti Gozü? Vaz mı geçmişti Lisandra'dan? Vaz geçmemişti hayır. Ama içindeki nefretin büyüyüp kabarması ve indirmeğe hazırlandığı darbelerin dayanılmaz, müthiş, kesin darbeler olabilmesi için, çektiği ıstırabın da dayanılmaz, müthiş ve kesin olması gerekiyordu.

Nitekim, düşmanını direncinin sonuna geldi sanan Ariston, fırsat bu fırsattır deyip vuruyor, vuruyor, vuruyordu şimdi. Kırbacının kayışları her inişte biraz daha kavuruyordu Gozü'nün derisini, etinin içine biraz daha gömülüyordu.

Ancak birkaç dakika sürdü bu; Gozü, sıcak kan

şeritlerinin bütün gövdesi boyunca sızmakta olduğunu hissedinceye kadar.

— Artık yeter!... – diye haykırdı birden.

Ve amansızca saldırdı.

Hiç beklemediği bir anda çığ gibi inen kırbaç darbeleri altında iyice afallamıştı Ariston. Durdurmayı denemiş, başaramayınca gerilemişti. Ama Gozû, soluk almasına izin vermedi. O geriledikçe ilerleyerek savurdu kırbacını. Soluksuz ve tepkisiz kalan düşmanı, pes edip kırbacını yere atıncaya kadar savurdu. Ve ancak o zaman o da yere attı kırbacını.

İç i korkunç bir heyecanla durmadan titrediği halde bütün savaşı gözünü bile kırpmadan izlemiş olan anası, sessizce yaklaştı oğluna, sarılıp öpmek istedi. Ama Gozû fırsat vermedi, itti kadını:

— Ana bırak!... – diye fısıldadı -. Şimdi değil.

*

İki erkek, gövdeleri çıplak ve kanlar içinde, çadırlarına doğru çekilirken, Alimut haykırmıştı:

— Candarmalar geliyor! Candarmalar!...

Sihirli değnek değmiş gibi dağıldı oymak. Sonra herkes yola bakmağa koyuldu. Gerçekten de iki atlı jandarma yaklaşıyordu obaya.

— Eğleniyor görünün... – buyurdu Him başa -. Şarkı söyleyin, gürültü edin, gülün, bağırın! Ne olup bittiğini bilmeleri şart değil. Şart değil üstlerine vazife olmayan işe karışmaları!

Yedisinden yetmişine herkes kavramıştı durumu. Bir anda, çocukların zıpladığı, gençlerin dansettiği, çalgıcıların aletlerine eğildiği görüldü. Ali-

mut kemaniyle fırladı çadırından, Bleb zurnasıyla. Bu arada bütün genç kızlar, delice bir dans ahengi- ne kapılmış, çıplak ayaklarıyla biraz önceki savaş alanını dövüyor, hâlâ ortada kalmış kan izlerini yok- ediyorlardı böylece.

Oymak beyi, bilgeleri ardında, başı önünde, Devlet erkinin temsilcilerine doğru ilerlemişti. Yürürken eliyle bir işaret yapmıştı Him; çalgılar ossaat susmuş, dans kesilmiş, çocuklar oyunu bırakıp oldukları yerde durmuştu. Üniformaları görür görmez, arabaların altına kaçıp saklanmıştı köpekler, koca-oğlanlar homurtuyu kesmişti. Yalnız beygirler, merkepler ve katırlar kayıtsızdı bu işe; güneşten sararıp kekreleşmiş çayırdaki otlamağa devam ediyorlardı.

Sordu jandarmalardan biri:

— Ne oluyor burada? Bayram değil seyran değil; bu gürültü, bu çalgı ne?

— Hiç bir şey yok candarma beyefendi... – diye cevapladı Him –. Çocuktur oynar, gençtir eğlenir. Biz ihtiyarlarsa dinlenmekteydik. Hava öylesine sıcak ki!... Sineklerle sivrisinekler de ayrı bir belâ...

— Öyle olur... – dedi öteki jandarma –. Mevsim yaz...

Oymak beyinin nice vartalar atlatmış yüreğine, birden bir endişe sızmıştı: Niçin gelmişti gerçekten bu jandarmalar buraya? Daha birkaç saat önce karakola gidip kendi eliyle vermişti hediyelerini. Bir hediye daha mı istiyorlardı acaba? Yoksa niyetleri altın istemek miydi? O kadarı biraz fazla olurdu doğrusu! Eskisi gibi zengin değildi oymak, harp vardı, gittikçe düşüyordu kazançları.

Ürkek bir sesle:

— Bize yeni bir emir mi getirdiniz? – diye sordu.

— Evet... – dedi jandarmalardan biri –. Sizi ilgilendiren yeni bir hüküm var...

— Ağır bir hüküm mü yoksa?...

— Sayılır...

Him başa boyun eğmiş bir sesle:

— Ne yapalım... – dedi –. Elimizden geldiğince uymağa çalışırız! İtaat etmeğe alışığızdır biz... ve sonra...

—‘Aferin! – diye kesti jandarma bir kahkaha atarak –. Hep böyle olmalı işte!

Başka bir şey söylememiş; buna karşılık, uzun ve yüklü arabalara, eskimiş kirli çadırlara, kocaoğlanlara, itlere ve hayvanlara doğru bir göz atmıştı.

— Kaç kişi var bu oymakta? – diye sordu nihayet.

— Doksan altı kişiyiz, candarma beyefendi.

Arkadaşına döndü birinci jandarma:

— Yaz azizim, yaz... – dedi –. Him başanın oymağı doksan altı kişidir diye yaz defterine. Raporumda kumandanlığa bildireceğim. Ne bir eksik, ne bir fazla: Tam doksan altı!

Him başa saygıyla eğilerek :

— Candarma beyefendi.. – dedi –, bu doksan altı kişinin dışında üç kişi daha var...

— Peki onları niye saymıyorsun?

— Hastalar da ondan candarma beyefendi. Ateşleri var. Çadırın içinde, gölgede yatıyorlar... Yani aslında doksan dokuz kişiyiz.

Jandarmalar bir kahkaha atmıştı. Çingeneler de gülmeğe koyulmuştu hemen.

Bu genel neşe havasından cesaret aldı Bud'un karısı, ileri çıkıp karnını göstererek:

— Bir iki gün içinde sayımız yüze varacak candarma beyefendi! – dedi kıkır kıkır gülerек –. Anlarsınız ya?...

Başka kadınlar da ileri çıkmıştı şimdi; hepsi de gülüyor ve karınlarını işaret ediyordu.

İçlerinden biri:

— Benimkiyle birlikte yüz bir ediyor! – diye atıldı.

— Yüz ikiyi unutma! – diye bağırdı bir ikincisi. Bir üçüncüsü de:

— Yüz üçe yol açın!... – diye sonuçlandırdı. Kollarını havaya kaldırmıştı jandarma:

— Gördüğüm kadarıyla, sonbaharda yüz yirmiye aşmış olacaksınız!... – dedi.

— Öyle – dedi Him başa –. Hattâ belki ondan bile fazla oluruz. İnsan dediğin çoğalmak içindir, öyle değil mi!...

Devlet erkinin temsilcileri, gülümseyerek birbirlerine baktılar bir an. Sonra o gülümseyiş birden silindi dudaklarından, ve yüzlerinde katı bir ifade belirdi. Hızla çarpmağa başladı Him'in ihtiyar yüreği. Çünkü jandarmaların, ona ve adamlarına, çoktan ölmüş insanlara bakar gibi baktıklarını görmüştü. Yoksa bir kuruntu muydu bu, yoksa yanılıyor muydu? «Hadi canım! – dedi kendi kendine–. Bal gibi vesveseye kapılıyorum! Niçin ölmüşüz gibi bakacakmış candarmalar bize? Pekâlâ yaşıyoruz ve daha yaşayacağız da. Ne zamana kadar? Orasını hiç kimse bilemez işte. Çünkü ne vakit öleceğini bilmek, hiç bir canlı varlığa nasip olmadı.»

Jandarmaların sineklerden bezen atları, öfkeyle toprağı eşelemeğe, başlarını sallamağa koyulmuşlardı. Hayvanların dizginlerini sıktı sahipleri.

— İşte sizinle ilgili emir Bulibaşa: Bir saat, hadi bilemedin iki saat sonra hareket etmek üzere hazırlanacaksınız. Tamam mı? Pılınızı pırtınızı toplayıp yola çıkacaksınız hemen! Bütün emir, bundan ibaret!

Şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı Him başanın. Her şeyi umuyordu ama böylesini aklının ucundan bile geçirmemişti.

Sordu:

— Güzel ama nereye gideceğiz?

— Dosdoğru ana yola çıkacaksınız... – dedi jandarma –. Şehre yöneleceksiniz. Sabah şafak sökerken, şehre gelmiş olmak zorundasınız. Elinizi çabuk tutun sözün kisası! Emir böyle...

— Peki ya oradan? Oradan nereye gideceğiz?

— O konuda hiç bir şey bilmiyorum Him başa. Yemin ederim ki bilmiyorum! Gideceğiniz yeri, şehirde söyleyecekler.

— Hiç değilse bir haftacık daha burada kalamaz mıydık acaba? Ben tabii sizlere...

«Ben tabii sizlere hediyenizi veririm.» demek istiyordu. Ama jandarma kesti sözünü:

— Bir saat sonra hareket etmek zorundasınız – dedi yeniden –. Şunu da iyice koyun kafanıza: Dediğimin dışında bir yola falan sapmağa kalkışmayın. Yarın sabah şafak sökerken şehrin kıyısında bulunacaksınız, orada bekleyecekler sizi.

— Sadece bizim için mi bu emir?

— Hayır... – dedi jandarma –. Bütün oymaklar için. Harp...

— Bizim harple ne alışverişimiz var ki?

— Sizin olmayabilir. Ama belki harbin sizlerle bir alışverişi vardır.

Him başa ısrar etmeyi denedi gene:

— Acaba hakikaten... mümkün olmaz mı... Biz tabii sizlere...

— Elimden hiç bir şey gelmez Bulibaşa. Emir kesindir, en ufak bir ertelemeye müsaadesi yok. Anladın mı?

— Anladım candarma beyefendi, şimdi anladım!

— Öyleyse tamam – demişti Devlet erkinin üniformalı temsilcisi –. Sizlere hayırlı yolculuklar dilerim.

Dönüp oymaktan ayrılmış ve geldikleri gibi ağır ağır köye doğru yönelmişlerdi.

Tek ses çıkmamıştı oymaktan. Ancak jandarmalar iyice uzaklaştıktan sonra bütün Çingeneler, beylerinin çevresinde toplandı. İçlerinden biri, hepsi adına sordu:

— Ne demek oluyor bütün bu iş?

— Bilemiyorum – dedi Him başa –. Şimdilik yemeğimizi yiyelim. Sonra da çadırları katlamağa başlarız.

Sesler yükseliyordu:

— Büyük bir felâket bekliyor bizi!

— Bekliyor mu dedin? Gelmiş, karşımızda duruyor...

Oymak beyi üzüntü taştan bir sesle:

— Cesaret çocuklarım... – dedi –. Biraz cesaret! Yarın işin aslını anlayacağız.

Kadınlar hemen işe girişip ateş yaktılar. Demir sacayaklarının üzerine yerleştirdiler *mamaliga* pişe-

cek kovaları. Erkek çocukları hayvanları önlerine katmış, sulamak üzere köye yollanmışlardı çoktan.

Kera'ya seslendi Alimut. Genç kız soluk soluğa koştu.

— Gel de kocaoğlanları sulamağa gidelim Kera.

Kocaoğlanlar homurdanarak zincirlerini şıkırdatmağa başlamışlardı. Ama birkaç sopa yiyince gü-rültüyü kesip Alimut'la Kera'yı izleyeceklerdi.

Bu sırada Hırsız Uy köyden doğru sökün etmişti. Bembeyaz, yuvarlacık bir süt domuzu vardı kucağında. Talihi yoktu o gün: Him başaya çattı.

—Nerden buldun onu? –diye sordu oymak beyi.

— Nerden mi? Yani ki... köyden... köyden buldum Bulibaşa.

— Parasını saymışındır umarım?

— Ben mi para sayacağım! Henüz aklımı kaybetmedim ben Bulibaşa... Çaldım işte.

— Ne vakit vazgeçeceksin sen hırsızlıktan?

— Hiç bir vakit!

— Yarın yargılanıp ceza yiyeceksin namussuz! Uy, alaycı bir gülümseyişle:

— Yarına kadar bütün domuzu yemiş olurum ben – dedi -. Sonra da istediğin kadar kırbaçla artık.

Çocukların sulamağa götürdüğü aylarla hayvanlara havlayan köylü köpeklerinin sesi geliyordu uzaktan. Güneş kanlar içinde batarken, kilisenin çanları, birisinin öldüğünü bildiriyordu yeniden.

Kocaoğlanları suladıktan sonra Alimut, Kera'dan ayrılıp Gozü'nün çadırına koşmuştu. Bir iskemlenin üzerine tünemiş, başını ellerinin arasına almış buldu Gozü'yü. Ağlıyor muydu, acı mı çekiyordu? Kim bilebilirdi bunu!

Birkaç adım ötede bir örtünün üzerine uzanmış olan Lisandra kımıldamıyordu hiç. Oymağın ihtiyar kadınları, yaralarını temizlemiş, vücuduna yumuşatıcı bir merhem sürmüşlerdi. Sinekler fazla rahatsız etmesin diye de, ince bir beyaz bez atmışlardı üzerine. Hafif hafif soluyordu Lisandra. Fazla acı çekmiyordu. Yumuk tutuyordu gözlerini. Uyumak istiyor, başaramıyordu.

Gozü'nün vücudu hiç de bakılacak gibi değildi. Düşmanından yediği kırbaç darbeleri derisini iyice morartmıştı. Üstelik, dokundurtmamıştı kendine, yaralarını temizletmemiş, merhem sürdürtmemişti.

Sordu Alimut'a:

- Ne zaman ayrılmamız gerekiyor buradan?
- Bir iki saat içinde.
- Gidip hayvanlarımı sulamam lâzım...
- Yorma kendini. Sulandı çoktan. Çadırı yıkmaya yardım için geldim sana...
- Olmaz öyle şey – dedi Gözü –. Git Ariston'a

yardım et, çok daha iyi olur. Benden bin beter olsa gerek zavallı, dünyanın kırbacını yedi!

Birden sıçramıştı Lisandra. Uyuşukluktan eser kalmamıştı üzerinde. Dirseklerine dayanarak doğruldu. Kadının omuzlarının kırbaç darbeleriyle delik deşik olduğunu gördü Alimut.

— Kim yendi? – diye sordu kocasına.

— Ben! – dedi adam –. Ne yazık ki yeterince kuvvetli vurmadım.

— Onu öldürmeğe kararlıydın değil mi?

— Elbette. Ama öldürmedim!

Bir an sessizlik oldu. Sonra devam etti Gozü:

— Öldürsem, sanıyorum, hem kendisi için hem benim için çok daha iyi olacaktı. Senin için de Lisandra!

— Niye öldürmedin öyleyse peki?

— Ben biliyor muyum! Çünkü belki de...

Tamamlamasına zaman bırakmamıştı Lisandra:

— Çünkü biliyordun ki... – dedi –, biliyordun ki onu öldürmüş olsan, hemen ossaat ayrılırdım oymaktan.

Gülümsemişti Gozü:

— Oymaktan ayrılmak mı? – dedi –. Hangi hakla? Seni babandan satın aldığımı.. hem de yirmi napolyon altını sayarak satın aldığımı unuttun galiba?

— Ne olmuş yani? Babamın oymağını bulur, sana paranı geri vermesini söyledim. Verdirirdim de...

— Mümkünü yoktu onun! Çünkü satış, kaydı hayat şartıyla yapılmıştı.

Biraz daha doğruldu Lisandra. Gaddarlık doluydu gözleri, vahşi bir ifade vardı yüzünde:

— Kaz kafalı! – diye haykırdı –. Anlamıyor musun ki artık Ariston’suz yaşayamam ben?

— Sana yazık olur güzelim, sen çekersin cefayı! Çünkü alışmak ve benimle yaşamak zorunda kalacaksın. Zira ben de sensiz yaşayamam diyorum. Apaçık değil mi bu?

— Hem açık hem kapalı... – dedi Lisandra –. Ben de sana diyorum ki, üçümüz için en iyisi, Ariston’un seni öldürmesi olurdu. Hemen buraya, gölcüğün kıyısına gömerdik seni, ben de Ariston’la evlenir ve mutlu yaşardım!

Gozü hiç bir şey demedi bu sefer. Kalktı sadece, bir çantadan uzun bir bıçak çekip çıkardı, keskin yüzünü denedi sakalının bir kılında. Sonra da alabildiğine tatlı bir sesle:

— Hangimiz önce ölür, görürüz elbette! – dedi –. Yalnız şu kadarını bilmeni isterim ki ölüme susamış değilim henüz, hele kendimi öldürtmeğe hiç mi hiç niyetim yok. Zaten Ariston’u öldürmeyişim bundandı. İlerde... görürüz bakalım!

Böyle deyip çıktı Gozü. Alimut arkasından seğırtti.

*

Bir tepenin ardında batmıştı güneş, gökyüzü kıpkırmızıydı. Çingeneler yemeklerini sessizce ve çabuk çabuk yedikten sonra çadırlarını yıkıp katlamış, muşamba örtülü arabalara yerleştirmişlerdi. Kadınlarla çocuklar arabaların içinde iyi kötü yığılı durumdaydılar çoktan. Kırbaçların şakladığı işitildi nihayet. Yirmiye yakın uzun hantal araba tırısı kalktı. Köyün içinden, mezarlığın kıyısından geçtiler. Son-

ra kafil e tarlalar arasında yılan gibi kıvrılan ana yola daldı. Yer yer buğday, yulaf, özellikle de sonsuza kadar uzanan mısır tarlalarıydı bunlar. Kocaoğlanlar, zincirlerini şakırdatarak, arabaların arkasında ilerliyordu. Zazu ile Babaya homurdanmaktaydılar. Arada bir koca bir tavşan beliriyordu yolun üzerinde. Rob hemen ardına düşüyordu hayvanın, yakalayıp boğmak istiyordu ama boşunaydı çabası: Tavşanlar köpeklerden çok daha hızlı koşar. Nitekim bu tavşanlar da, göründükleri gibi birdenbire ve hiç bir iz bırakmadan kayboluyorlardı.

Rahvan yürüyüşle bir tepeyi aştı kafil e, ve nihayet ovaya ulaştı.

Ova... Hey gidi ova heyy!... Him, başa gayet iyi tanıyordu bu ovayı. Dümdüzdü ve göz alabilirdiğine uzanırdı doğuya. Uzak aralıklı ağaç demetleri, ufukta kaybolan boz düzeyin üzerinde siyah lekeler halinde duruyordu işte. Sonra yavaş yavaş gece indi ovaya. Cam gibi berrak gökyüzü yıldızlarla dolmuştu. Ayrıldıkları köyden en ufak bir ses gelmiyordu artık. Kilisenin çan sesleri de işitilmiyordu. Zaten çanlar geceleyin çalmaz ki! Bütün dünya uyur geceleyin. Tanrı da uyur, vemelekler bekler başında...

«Tanrı uyur, ve melekler bekler başında!» Arabasının önünde oturan Him başa kocaman sakalı içinde kaybolan bir gülümseyişle gülümsemişti. Bu saçma inancı düşünüyordu Him başa. Kim icat etmişti bu inancı acaba? Çingeneler değil herhalde: Ne Tanrıya inanır Çingeneler, ne de melekler; evrenin diplerinde hayat namına bir şey olmadığını bilir onlar. Bütün ırkdaşları için olduğu gibi Him için de, yalnız ve yalnız bu yeryüzüne vergiydi hayat. Oysa

bu yeryüzünde de insanlar durmadan harbediyordu. Tek harbetmeyenler Çingenelerdi işte. Niçin onları doğuya doğru gitmeğe zorluyorlardı peki? Harbin ortalığı kasıp kavurduğu yöne?

Şimdi atlar ağır ağır ilerliyor, muşamba örtülü uzun hantal arabaları gittikçe biraz daha güçlkle çekiyorlardı. Kör Sina içerde uyumaktaydı. Alimut'a gelince... Ne cehennemdeydi gene bu Alimut mas-karası peki? Arabaya binmemişti. Kafilenin arkasın-da kalmıştı Alimut. Ayıların, özellikle de Kera'nın, delicesine vurgun olduğu Kalüb'ün kızının yanın-da... Him başa biliyordu durumu. Kera'nın babasıyla hem kızının fiyatı, hem de düğün tarihi üzerinde çoktan anlaşmaya varmıştı. Uzun sürmemişti pazarlık. Oymak beyi, Kalüb'ün isteklerine çabucak boyun eğmişti çünkü.

— Müthiş açgözlüsün... – demişti sadece.

— Yanılıyorsun Bulibaşa – diye cevap vermişti Kalüb -. Benim kızım Lisandra kadar etmez mi yani?

— Uzatma Kalüb. On napolyon veririm sana, hepsi o kadar!

El sıkışıp düğün tarihini kararlaştırmışlardı. Alimut beyoğlu ve bey torunu olduğundan, düğün şenliğinin üç gün üç gece sürmesi gerekiyordu; ayrıca da, başka oymakları davet etmek zorundaydılar. Oysa şimdi bütün bu tasarılar suya düşmüştü işte. Ve Him, oğlu Alimut'u, karısını, yedi kocaoğlanı, kendisini ve tüm oymağı nasıl bir geleceğin beklediğini endişeyle soruyordu kendi kendine.

Dalgın dalgın yaktı piposunu, birkaç nefes çekip savurdu dumanı art arda. «Harbin iğrenç suratı ufukta görünmese, her şey nasıl da güzel olacaktı!»

«Şeytan tepsin şu harbi!... Ne ister insanlardan? Kiminden malını ister, kiminden de canını. Peki ya Çingenelerden? Canlarına mı susadı yoksa harp? Yoksa sadece hayvanlarıyla sarıkızlarını mı istiyor? İmkânsız bu, olamaz. Düşündükçe saçmalıyorum. Başka bir bityeniği olsa gerek bu işin içinde. Yarın şehre varır varmaz anlarız elbet.»

Bir uyuşukluk içinde buldu kendini, duyumlarıyla düşünceleri karıştı birbirine, etrafını düşmanlarla çevrili gördü birden. Oymağını yıkıyordu bu düşmanlar, kadınlarla çocukları esir almış götürüyor, erkekleri öldürüyorlardı.

Bir demir gürültüsü yükseldi ilerden, uzun bir düdük sesi izledi bu gürültüyü. Oymak beyi derinden derine titremiş ve hayvanların gemini sıkıştı. Elli metre kadar uzaktan hızla bir yolcu treni geçti. Lokomotifin sarı bir ışık saçan yuvarlak iri gözlerini gördü Him, ve onu izleyen yolcu vagonlarını.

— Gittiği yere ölüm ve karanlık taşıyor sanki mübarek! – dedi –. Hadi yavrum, deh aslanım deh!...

Bir parça dinlenmek fırsatını bulmuş olan beygirler, ağır ağır yürümeğe koyuldu yeniden. Tren kaybolup gitti gecenin içinde, kafile rayların üzerinden geçip yoluna devam etti.

Gökyüzüne baktı Him. Büyük ve Küçük Ayı kümelerini gördü. Bir küfür savurdu rahatça. Sonra kendi kendine:

— Gece yarısı olmuş.. – diye söylendi –. Tam gece yarısı. Bir mola versek iyi olacak. Hayvanlar yorulmuştur. Alimut da yorulmuştur herhalde. Yalnız Kera yorulmaz. Kadın değil, dişi şeytan vallahi!

Kök söktürecek oğlana. Zaten erkeğine kök söktürmeyen kadın var mı ki bu yeryüzünde?

Sadece kısa bir an uyuklamış olmasına rağmen çok dinç hissediyordu kendini. Arabadan bir delikanlı çevikliğiyle atladı. Beygirleri geminden tutup kıyısına çekti yolun. Bütün kafile durmuştu şimdi.

— Nevar Bulibaşa, ne oluyor? -- diye bağırdı birisi.

— Dinleniyoruz – dedi –. Bir saat sonra devam edeceğiz yola.

Çingeneler arabalarından aşağı atlamış, hayvanların koşumlarını çıkarmağa koyulmuşlardı.

— Yol kıyısındaki hendek boyunca otlasınlar bırakın, mısıra sokmayın yalnız. Köylülerle birbirimize girmenin sırası değil. Ayağınızı denk alın!

Alimut, ayları bağlayıp anasını öptükten sonra, kendisine ihtiyacı olup olmadığını sordu babasına. Him'in olumsuz cevabı üzerine, Kera'yı elinden tutup gecenin içinde kaybordu.

Köpekler, uzun bir yürüyüşten sonra alışkın oldukları üzre, arabaların altına boylu boyunca uzanıp uykuya dalmışlardı. Merkeplerden biri, öteki gibi rahatça otlayacak yerde, anırmağa koyulmuştu nedense. Hayvanın bazen ipince, bazen kalın çıkan sesi, gecenin o muhteşem sükûnunu altüst ediyor, âdeta gülünç bir hale sokuyordu.

— Hırsız Uy'un eşeği bu! - dedi Bleb.

Bir başkası gülerek ekledi:

— Hayvanlar da sahiplerine benzer dememişler, boşuna!...

Uy hemen merkebine doğru koşmuş, ama susturamamıştı hayvanı. Çaresiz, yoruluncaya kadar anırmağa bıraktı.

Arabaların içinde uyuyakalmış olan kadınlarla kızlar da uyanmışlardı. Hepsi de hemen aynı anda indi aşağı, ve aynı anda eteğini kaldırıp hemen oracıkta ihtiyaç gördü. Sonra da gelip otların üzerine oturdular hendek boyunca.

*

Sıcaklığını ve ağırlığını hâlâ koruyan havada birdenbire bir gürültü yükseldi. Ama bu gürültü, tren sesi gibi yerlerde sürünmüyor, gökyüzünden geliyordu. Kör Sina hemen ayağa kalkmış, kulaklarını dikmişti. Ötekiler de arıyordu üzerlerinden geçen uçağı. Bulamadılar. Pilot, farlarını söndürmüş olmalıydı. Gökkubbede yıldızlar, sarı mumlar misali ışıldıyordu. Köpekler de uyanmıştı gürültüden; ama kaçıp havlamak yerine, kocaoğlanlar gibi homurdanmakla yetinmişlerdi.

— Bir şey yok – dedi Him başa –. Avını arayan bir uçak işte. Bizi ilgilendirmez! Geçer gider şimdi, sesini bile işitmez oluruz.

Oysa uzaklaşmak niyetinde değildi uçak. Geniş helezonlar çizerek dönmeğe koyulmuştu gökte, ve gürültüsü gittikçe biraz daha büyüyordu şimdi.

Kalüb titreyen bir sesle:

— Bizi arıyormuş gibi bir hali var! – dedi.

— Yok canım – diye yatıştırdı Him –. Olsa olsa istasyonu arıyordur bu uçak, bir de cephanе trenlerini. Biz tehlikede değiliz, eminim. Hiç olmazsa bu seferlik değiliz!

— Peki bu istasyon nerde?

— İki kilometre ötede, daha bile uzak... '

Him söylemişti bunu.

— Birtürlü gözümün önüne gelmiyor –dedi adam.

Erkekler yolun kıyısında böylece fikir yürütür ve gözlerini dört açmış gökyüzüne bakarken, muazzam bir beyaz şemsiye açıldı başlarının üzerinde. Bir an sonra bir ikinci şemsiye daha açılmış ve mısır tarlası gün gibi beyaz bir ışığa bürünmüştü birden. Bütün Çingenelerin ağzı açık kalmıştı.

Yere doğru salınarak inen bu şemsiyeleri görünce, elleriyle gözlerini kapattı bir kadın:

— Şeytan bu! Şeytan geliyor!... – diye haykırdı.

Şemsiyeler alçaldıkça, ışık daha da güç kazanıyordu. Kendini kaybeder gibi oldu Devanası, bağırarak istedi. Ama sadece, dayak yemiş bir köpeğin boğuk ve üzgün hırıltısı çıktı dudaklarından. Hırsız Uy, karısının ağzına vurdu elinin ayasıyla. Kadın sustu.

Tek korkmayan Kera'ydı kadınların içinde:

— Ne güzel şey bunlar! – diye mırıldandı kendi kendine.

İşte o anda sinsi bir ıslık sesi fışkırdı gökyüzünden; bunu bir ikinci, sonra bir üçüncü ıslık izledi. İçgüdüyle, bütün Çingeneler yeré kapanmıştı. Anneler dört ayak üstüne gelip yavrularını örttüler. Gebe kadınlar derinden derine titriyor ve, ağızları ekşi bir salyayla dolu: «Fazla korkup da düşük yapmasam bari!» diyorlardı için için.

Kocaoğlanlar da, köpekler gibi, arabaların altına saklanmış, homurdanıyordu. İyice sinirlenen Zazu, Babaya'nın kulağını ısırılmış ve Babaya ses etmemişti.

Art arda üç büyük patlama işitildi. Bin parçaya bölünüp titredi gecenin yapışkan havası. Yıldızlarla delik deşik gökyüzü, bağları anıde kopan bir çadır gibi alabora olmuştu sanki. Sonra da... sonra da her şey sessizliğe gömüldü. Artık sadece köpeklerin hırıltısı ve geldiği yöne doğru uzaklaşan uçağın git-tikçe belirsizlenen gürültüsü işitiliyordu. Bombaların düştüğü yerlerden sarı ve beyaz alevler fışkır-mış; bunları hemen kocaman kıvılcım serpintileri ve iri duman demetleri izlemişti.

— İstasyon yanıyor! – dedi Him başa –. Ama belki de tohum ambarlarıdır yanan.

Tüfek sesleri geliyordu şimdi.

— Kim kime ateş ediyor? – diye sordu Uy.

Oymak beyi gülümsedi:

— Mutlaka nöbetçilerdir – dedi –. Şu anda yüz kilometre ötede bulunan uçağa ateş ediyorlar.

Herkes bastı kahkahayı. Bazıları, ölüm kendilerine dokunmadı diye sevinçten güldüler. Bazıları da, korkudan birbirine çarpan dişlerinin gürültüsünü örtmek için. Yani birinciler, kendilerinin yerine, insan da olsa başkaları öldü diye duydukları mutluluğu açıklıyordu; ikinciler de, hâlâ korku içinde olduklarını.

*

Bütün bu süre boyunca ne Ariston, ne de Gozü arabalarından kımıldamamışlardı. Daha doğrusu hiç kimse görmemişti onları. Zaten arabaları en arkadaydı, artçı bölüğünü meydana getiriyordu uzun kafilenin.

Endişeli gözleriyle, oğlu Alimut'u aradı Him ba-

şa. Bulamadı. Kera'yı da ortalıkta göremeyince: «Deli gençlik işte! – dedi kendi kendine –. Gökten düşen ışıkları bile görmemiş, bombaların patlamasını bile duymamışlardır herhalde. Hey gidi deli gençlik hey!»

Sonra da bağırdı oymağına:

— Tehlike geçti artık! Harekete hazırlanın!

Gerçekten de o iki beyaz şemsiye sönüp tarlaların içine düşmüştü. Uçağın gürültüsü de kaybolup gitmişti çoktan gecenin sonsuzluğunda. İstasyonla ambarlardan yükselen alevler ve kırmızı sarı kıvılcımlar bir yana bırakılırsa, her şey eski haline dönmüş sayılabilirdi. Kocaoğlanlarla itler yatışmıştı işte. Beygirlere, katırlara ve merkeplere gelince, hiç bir şey olmamış gibi otlamağa devam ediyorlardı. Analar bebeklerini kucağına aldı yeniden; birkaç ufak çocuk ağlamağa koyuldu; biraz daha irileri, yiyecek istediler. O zaman, karınları çocuklar kadar acıkmış olan büyükler, bayat ekmek, kuru peynir, soğan ve sarmısak çıkardılar çantalardan ve hep birlikte, doyuncaya kadar yediler.

*

Gökte sabah yıldızının belirmesiyle birlikte, hava o yapışkanlığını yitirmiş, biraz da serinlemişti. İstasyon tarafında alevler yükselmeğe devam ediyor, yangını boşuna söndürmeğe uğraşan askerlerle işçilerin sesi iştiliyordu belli belirsiz.

Him başa gökyüzüne bakıp şafağa kadar önlerinde kalan zamanı hesapladıktan sonra, hareket emrini verdi:

— Hadi çocuklar! – diye bağırdı –. Yola çıkıyoruz. Atları koşun hemen! Devleti sırtımıza bindirmeyelim.

Katırları, beygirleri ve merkepleri, biraz da isteksizce, arabalara koşmağa başlamışlardı şimdi. Tam o sırada birisi, kafilenin sonundan doğru deli gibi ellerini çırparak koşup Him başanın önünde durmuştu. Konuşmak istedi, ama soluk soluğa olduğundan, tek kelime çıkmıyordu ağzından. Oymak beyi tanı-mıştı adamı. Sordu:

— Ne var, ne oluyor Ferdik?

Oymağın bütün öteki erkekleri gibi sık sakallı, gür bııklı olan Çingene, birkaç kelime kekeleyebildi nihayet:

— Zara... – dedi –. Karım... yani Zara!...

— Ne olmuş peki karın Zara'ya?

— Sancılandı, Bulibaşa!... İmkânsız gidemeyiz... Doğum sancısı bu, anlıyor musun!

Başlangıçta müthiş bir sevinç sarmıştı Him başayı.

— Yani Ferdik'ciğim – dedi –, söylediğin doğruysa, oymağımız şafaktan önce yüz kişi olmuş olacak. İnsan dünyada daha başka ne ister? Aferin sana Ferdik, çok yaşa!

Terlemiş yüzünü kuruladı Ferdik; iri, bembeyaz, sağlam dişlerini göstererek mutlu bir kahkaha savurdu:

— Öyle ya Bulibaşa! – dedi –. Tam yüz kişi oluyoruz, doğru. Asıl sen çok yaşa!

Ama bir an sonra, jandarmalardan aldığı emri hatırlamıştı Him başa, ve yüzü kararıvermişti:

— Hay kör şeytan! – diye söylendi –. Nasıl e-

deceğiz peki! Her ne pahasına olursa olsun, şafaktan önce şehrin kıyısında bulunmamız gerekiyor çünkü. Geç kalıp da kendimizi tehlikeye atmak istemiyorsak, bu doğumun bir an önce başlayıp bitmesi lâzım, anlıyor musun!...

Bu konuşmayı işitmiş olan kadınlar, vakit kaybetmeksizin öbür kadınları alıp Ferdik'in arabasına doğru sürüklemişti.

Oymağın ebesi:

— Gelin de şu zavallı Zara'ya yardım edin hepiniz! — diye seslendi —. Hemen sıcak su koşturun bana!

Kadınlarla genç kızlar hemen, Gözü'nün beygirlerinin hâlâ otlamakta olduğu anız dolu tarlaya yayılıp, devedikenini, kuru ot ve fışkı toplamağa başladılar. Gözü de oradaydı, ama onu gözmezlikten geldi kadınlar. Belki gerçekten görmemişlerdi, kimbilir. Arabanın yanında, hendeğin içine yığıldılar topladıklarını. Bleb'in doldurduğu kovayı Devanası getirdi. Sonra da ateş yaktılar. Kuvvetli bir ateşti bu.

— Ateşi yakmamız doğru değil — dedi birisi —. Hükümetle başımıza iş açmayalım.

Ama bir başkası:

— İstasyon nasıl olsa yanıyor! — diye atıldı —. Bizim küçücük ateşimizi gören mi olurmuş! Bir uçak sesi işitirsek, hemen söndürürüz tabii. Ama bugün artık başka bir uçağın gelmesi hayaldir, bana sorarsanız. Sonra da, Zara'nın sancılanmasından biz sorumlu değiliz ki. Asıl sorumlu, uçak. Kim ne diyebilir bu durumda?

Haklıydı: Uçaktı asıl sorumlu. Bütün oymağın kadınlarına dehşet salan ve Zara'nın doğumunu en

az iki üç gün erkenleştiren bombardıman uçağı...

Hayvanları arabalara koşmamayı, sabaha doğru biraz daha tazeleşen ve iştah verici hal alan çayırdaki otlamağa bırakmayı kararlaştırdılar. Herkes, Ferdik'in arabasının çevresinde toplandı. Zara'yı çıkardılar arabadan, hendeğin dibine bir örtü yayıp üzerine yatırdılar.

— Bu iş sadece kadınları ilgilendirir — dedi Kör Sina—. Erkeklerle çocukların işi yok, uzaklaşsınlar buradan!

Çingeneler başlarını sakallarına gömüp uzaklaştılar. Hemen biraz ötede otların üzerine uzanıp pipolarını yaktılar. Buna karşılık çocuklar, annelerinin yanında kalmış; bacakları havada, ıstıraptan uluyan gebe kadını seyre koyulmuşlardı.

Fedik, yalvaran titrek sesiyle:

— Elini çabuk tut ebeciğim! — diyordu —. Çabuk tut elini, kulun kölen olayım!

Gölüyordu oymağın ebesi Fiyalka:

— Bunu bana değil, karına söyle aslanım! Bebeği dünyaya getirecek olan, karındır...

— Öyle değil Fiyalka. Sen yardımcı olmazsan Zara'nın elinden ne gelir... Ne olur çabuk ol!

— Ben çabuk olmasına olurum aslanım. Yalnız kocalar, üstlerine vazife olmayan işe burunlarını sokmasın yeter!

Fiyalka böyle deyip doğrulmuş ve ellerini kaynar suda yıkadıktan sonra Zara'ya yaklaşmıştı.

— Ulumayı kes artık Zara — dedi —. Çırpınmayı bırak! Sevişirken yeterince çırpınıp ulumuşun ki karına çocuk düşmüş... Sancın var elbette. Biliyorum, anası ağlar insanın. Ama ölmezsin merak et-

me. Bak bana! Tam on dört tane çocuk yumurtladım ben, gene de dipdiriyim... – Bir kahkaha savurup ekledi–: Tam on dört çocuk, evet! Bugün, hadi baştan deseler, hiç çekinmez başlardım!

Elbette bağırıp çırpınmamaktı Zara'nın isteği. Ama sancı o kadar şiddetli, o kadar amansızdı ki, kendini tutamıyordu.

Fiyalka, kendi kendine konuşur gibi:

— İlk doğumun son derece güç olduğu da doğrudur –dedi–. Ama elden ne gelir. Katlanmak gerek...

Devam edecekti belki, ama birden susmuştu. Ortaliğa yayılan koku, canını sıkıyordu çünkü. Zara'nın yanına diz çöküp etekliğini kaldırdı, usta elleriyle şöyle bir yokladı şişkin karnını. Uzun bir inilti koptu kadından. Ama Fiyalka umursamadı, gittikçe daha güçlü bir şekilde bastırmağa devam etti karına. Doğruldu nihayet, suratını asarak fısıldadı:

— Kolay olmayacağına benzer bu iş! Çocuk bacadan geliyor!

Ağızdan ağıza dolaştı o saat ebenin sözleri:

— Zara'nın çocuğu bacadan geliyor!

— Kötüye alâmet bu! Çok tehlikeli!

Kötü haber çok geçmeden kocaya ulaştı. Umutsuzluktan, başını elleri arasına almıştı Ferdik ve ezmek istercesine sıkıyordu.

— Eğer... eğer onun başına bir hal gelirse... ben ne olurum yarabbi! – diye söylendi bir zaman.

Sonra sustu. Yaşlar sızıyordu yanaklarından.

*

Sabah yıldızı Çingenelerin tam tepelerine dikil-

diğinde, ve daha da ağardığında ortalık, büsbütün şiddetlendi Zara'nın iniltileri. Biraz ötede kocaoğlanlar homurdanıyor, Rob uğursuzca uluyordu durmadan. Oymağın tüm köpekleri, başkanlarına uymuş, uzun uzun ulumağa koyulmuşlardı.

Çocuk, yarım saat sonra çıktı anasının karnından. Ama ölü doğmuştu, kendisiyle birlikte annesini de sürüklemişti ölüme.

*Al başını git çocuk
Kollarında ölüm var
Anneni de al yanına
Anandır seni arar...*

Zavallı Ferdik, ağlamak gücünü bile bulamadı kendinde. Anlamamıştı başına geleni, şaşkın gözlerle çevresine bakıp kalmıştı öyle.

Çapıtlara sardılar küçük cesedi; hemen hendeğin kıyısına, ancak birkaç saniye dünyayı görmüş olduğu yere gömdüler. Zara'nın ölüsünü ise arabaya kaldırmışlardı.

Oymak, atları koşup, hüznün içinde yollandı şehre. İstasyonun önünden geçerken, sadece dumanlar tüten birkaç kalas gördüler. Ne istasyon kalmıştı ortada, ne ambar. Bir akasyanın gölgesinde uyuyan askerler vardı.

Alimut'la Kera, kafilenin kuyruğunda, kocaoğlanların yanında yürüyorlardı. Yüzleri uykusuzluktan gerilmişti ama gözlerinin içi gülüyordu.

— Sen sevdiğim, sen bir taneciğim – diyordu Alimut —... sen bana tam bir düzine çocuk doğuracaksın. Çünkü Şişman Alimut denen dedemin de tam bir düzine çocuğu vardı! Zavallı dedeciğim, at

hırsızları tarafından öldürülmemiş olsa, bugün yaşıyor olurdu...

— Alimut'um benim... biricik sevgilim... Tıpkı ninen gibi tam bir düzine çocuk doğuracağım sana, evet! Ne bir eksik, ne bir fazla. Ve mutlu olacaksın, mutlu olduğun için de bir kat daha fazla seveceksin beni!

— Şunu da bil ki sevgilim, eğer bana on iki yerine on dört, hattâ on beş çocuk doğuracak olursan, sana katiyen öfkelenmeyeceğim!

Kocaman bir kahkaha atıp sarılmışlardı.

*

Arabanın önüne tünemiş, beygirlerini kamçılıyordu Ariston:

— Deh yavrularım deh!... Deh aslanlarım deh!...

Gozü'nün kamçısıyla açılmış yaraların üzerine sinekler konuyordu durmadan; bu, gittikçe biraz daha öfkelen diriyordu onu. Sunturlu bir küfür savurup sırtına bir gömlek geçirdi nihayet. Kalın bez gömlek de canını yakıyordu ama, hiç olmazsa sineklerin şerrinden kurtulmuş oluyordu.

— Deh! – dedi yeniden –. Deh aslanlarım deh!...

*

Gozü'nün arabası Ariston'un arabasının önündeydi hemen; Gozü yönetiyordu atları. Gozü'nün de sırtı çıplak ve yaralıydı; ama öylesine dalmıştı ki kendi dünyasına, sineklerin ısırtığını hissetmiyordu.

Bir gün önceki gibiydi hava, yapışkan ve boğu-

cu. En ufak bir esinti bile okşamıyordu mısır tarlalarını; tıpkı henüz harmanlanmamış sarı buğdaylar gibi, anızlar da güneşte kavrulmaktaydı. Uzaklarda bir yerde, orakçı kadınların orakları ışıldıyordu. Kadınların arkasında erkekleri durmadan eğilip kalkıyor, biçilen başakları toplayıp yığın haline getiriyorlardı.

Daha bir saat önce, güneş ortalığı henüz yakmadan, tarla kuşlarının cıvıltısıyla çalkanıyordu hava. Şimdi ortalıkta çıt yoktu artık. Kuşlar bile gölgeye çekilmiş, yüksek tarla otlarının arasına saklanmışlardı. Belki bir iki atmaca ya da bir iki şahin gökyüzünde dolanmağa cesaret edebilirdi ancak.

— Pit-palak! Pit-palak!

Yabanî gül fidanlarının gölgesine sinmiş bildircinlerin sesiydi bu, kendi aralarında söyleşiyorlardı. İşitti Gozü; ve tam bildircinlerin yağ tuttuğu mevsimde bulunduklarını düşündü. Sonra bir vakitler yediği o nefis kızarmış bildircinleri hatırladı hemen, dudaklarını yaladı. Dudakları yanıyordu nedense, ama şaşkınlığı uzun sürmedi; Lisandra'yı kırbaçlar-ken, dudaklarını delice ısırılmış olduğu geldi aklına.

Çok alçak sesle:

— Boşu boşuna dövdüm kızı! —diye söylendi—. Ariston'u da boşu boşuna dövdüm sayılır ya!

Öfkeyle döndü karısına, konuştu:

— Zara'nın ölümüne nasıl yanıyorum, bilemezsin Lisandra! Zavallı Ferdik, yapayalnız kaldı işte hayatta. Oysa Zara'nın yaşaması, onun yerine senin gömülmen çok daha iyi olmaz mıydı yani?

Arabanın içinde bir örtünün üzerine uzanmış yatmakta olan kadın, cevap vermedi. Gozü'nün doğ-

ru söylediğini, Zara'nın yerine kendisinin ölmüş olmasının çok daha iyi olacağını düşünüyordu belki de. Ölmüş olsa, acı çekmeyecekti şimdi; ve böyle durmadan Ariston'u düşünmeyecekti. Ariston'suz hayatın da hiç bir anlamı yoktu üstelik. Oysa bütün oymak Gozü'yü tutuyordu işte; onun âşığıyla serbestçe sevişmesini akılları almıyordu bir türlü. Evet evet, Zara'yla çocuğunun yerine onun ölmesi gerekirdi aslında. Ne var ki, teklif kuldan, takdir Allahtandır.

Hiç kimse bir başkasının yerine ölemez; nasıl ki başka bir kimsenin yerine yaşayamazsa hiç kimse. Her insanın kendi hayatı vardır evet, ve her insanın kendi ölümü vardır. Niçin Zara'nın yerine o ölmüş olsundu yani?

Sırtında müthiş bir acı hissedip gerildi Lisandra:
— Ben de —dedi—, ben de iddia ediyorum ki, ille birinin ölmesi gerekiyor idiyse, en temizi senin geberip gitmen olurdu. Böylece ben, Ariston'la başbaşa kalırdım oh ne güzel! Çünkü şunu iyice koy kafana: Ben Ariston'suz ne yaşamak isterim, ne de yaşayabilirim! Anlıyor musun bunu ha?

— Demek senin gözünde benim hiç bir değerim yok?

— Yok evet! Bir engel ve bir yükten başka bir şey değilsin benim gözümde sen. Sevdiğim adamla senin yüzünden doya doya yaşayamıyorum işte!

Buruk bir salya doldurmuştu Gozü'nün ağzını. Kızarmış bildircinleri canı çekmedi artık. Buna karşılık, ölümü düşündü. Ama hemen ardından, kendisinin de sevdiği kadınla yaşamağa hakkı olduğunu ve kendisinin de hayatı deli gibi sevdiğini geçirdi

içinden. «Hayat! Nedir peki bu namussuz hayat, nemenem bir şeydir?»

— Deh yavrularım deh!...

«At cinsinden bir hayvan mıdır yoksa hayat? Koşumları da var mıdır? Yoksa çıplak bir uyuz beygirden başka bir şey değil midir?...»

— Deh benim uyuzum deh!

Bir askerî kamyon kafilesi ulaşmıştı onlara. Tah-ta sıralar üzerinde oturmuş, tüfeklerine dayanmış er-lerin güneşten kavrulmuş yüzleri, Çingenelere dön-müştü hep.

İçlerinden birisi sordu:

— Nereye böyle yiğitler? Harbe mi gidiyorus-nuz yoksa ha?

— Yok paşam – dedi Bleb –. Silâh kullanmasını bilmeyiz biz.

Askerler şimdi, arabaların yanı sıra kızgın kum-ların içinde yalınayak yürüyen kızlara göz atıyor ve gelip kucaklarına oturmalarını teklif ediyorlardı.

— Bizim erkeklerimiz bize yeter – dedi kızlar –. Sizi ne yapalım biz!

Kamyon şöförleri gaza basıncaya kadar sürdü bu şakalaşmalar. Kamyonlar, artlarında kalın bir toz bulutuyla ağır bir benzin kokusu bırakarak uzak-laştı.

O zaman Gozü, yeniden Lisandra'ya döndü:

— Hayır Lisandra.. – dedi –. En iyisi benim öl-memdir sanıyorsan haksızsın. En iyisi benim değil, Ariston'un ölmesi olurdu aslında. Çünkü o zaman sen benim yanımda kalır, onu artık düşünmez, za-manla hepten unuttur giderdin. Eminim bundan. Yaşayanlar, ölenleri ergeç unuttur çünkü. Ölenlere

gelince... unutuldular diye kızmaz ölenler. İnsan bir kere ölmeyegörsün, ne kızar, ne sevinir!

— Senin yanında kalmak mı Gozü? Başka çare olmadığına göre kalırdım evet. Ama Ariston'u unutmak... İşte o imkânsız! Şunu iyi bil ki arkadaşım, Ariston ölecek olursa, ben de iflâh olmam ölürüm. Çünkü Ariston'suz yaşayamam ben artık!

Kocasının onda hiç rastlamadığı bir inatla tekrar etti:

— Çünkü benim için, Ariston'suz hayatın hiç bir anlamı yok!

Birden korkunç bir susuzluk aldı Gozü'yü. İnsafsızca ısırıldığı dudakları acıyor, dili kavruluyordu. Bir kaynak bulup da doya doya su içse bile, bu tür bir susuzluğun kolay kolay dinmeyeceğini geçirdi aklından.

— Ana, matrayı uzat! – dedi.

— Matranın içinde su yok, rakı var.

— Olsun, uzat.

Bir çıkının altında gizli matrayı, Gozü'nün kızkardeşi Lora bulup uzattı.

— Al ama çok içme.. – dedi verirken.

— Susuzluğum geçene kadar içeceğim anladın mı! Bana sen engel olacak değilsin herhalde!

— Bırak içsin Lora – diye araya girdi anaları -. Rakı serttir, iyi gelir yiğide! Bazen içkiye vurmak, insana yarar. Bir alay çirkin şeyi ve pis anıyı unutturursun!

Tıpasını açıp matrayı dudaklarına götürdü Gozü, son damlasına kadar içti. Birden, bir sihirli değnek işin içine girmişçesine, susuzluğu uçup gitmişti. Ama bütün vücudu tutuşmuş gibiydi şimdi; bir

an için ne bir şey görebildi, ne de bir şey işitti. Son bir çabayla sıktı kendini, atların ayak sesini ve arabanın gıcırtısını dinlemeyi denedi. Gene hiç bir şey işitmedi, küçük bir harekette bulunayım derken arkaya devrildi kaldı. Bunu zaten beklemekte olan kızkardeşinin kollarına düşmüştü. Lora, ağabeyinin elinden atların dizginini alıp gövdeyi arabanın içine çekti. Lisandra'nın yanından kalkıp bir köşeye çekildi anaları, Gozü oraya, karısının yanına yerleştirildi. Lora geçmişti şimdi arabacı yerine, dizginlere yapışıp beygirleri kırbaçlayarak:

— Deh yavrularım — diye haykırdı genç kız —. Deh benim aslanlarım deh!

Olayı fırsat bilip iyice yavaşlamış olan hayvanlar şimdi tırısı kalkmış, çok geçmeden de Ferdik'in arabasına yetişmişlerdi.

*

Ağır ağır ilerliyordu Ferdik'in arabası, zaten ağır ilerleyen kafileden de ağır ilerliyor gibiydi. Uzakdan bakınca, öteki arabalardan daha ağır bir yük taşıyor sanırdınız. Öyleydi gerçekte de, bir ölü taşıyordu. Herkes bilir ki ölüler, yaşayanlardan çok daha ağırdır. Hiç değilse insanlar, bunun böyle olduğuna inanır.

Arabanın dibinde bir örtünün üzerine uzatılmış, yüzü kalın bir bezle örtülmüş olan Zara'nın ölüsü durmadan ırgalanıyor; arabanın her sarsıntısında bir sağa bir sola, bir sola bir sağa devriliyordu başı. Uykusuz bir gecenin bitkin hale getirdiği anası uyuyordu yanında, çenesi göğsüne düşmüştü.

Zara'nın ölümünden sonra, arabaya binmeyi reddetmişti Ferdik'in babası:

— İçinde ölü taşınan bir arabaya, ölürüm de girmem! – demişti.

Ve katırlardan birine bir semer vurmuş, bacaklarını iki yana sarkıtıp binmişti. Şehre yaklaşan kafilenin en arkasında yavaş yavaş ilerliyordu şimdi, ihtiyar Zazu'yla bir o kadar ihtiyar Babaya'nın kumandasında zincirlerini şıkırdatarak yürüyen yedi kocaoğlanı hayranlıkla seyrediyordu.

— Pek az oymağın bu kadar görkemli ayısı vardır! – dedi kendi kendine.

Bu buluşundan memnun, gülümsedi.

Gerçekten de Zazu, davul gümbürdemeyegörsün, hiç hatasız göbek atar, en ufak bir acı vermeksizin biner adamın sırtına, arka ayakları üzerinde ırgalanıp homurdanarak herkesten iyi parsa toplardı. Babaya'nın da bir alay hüneri vardı. Düğün gecesini gelini taklit edişine gülmemek, kimin elindeydi?

Düğün gecesini! Her evli kadının doyulmaz bir zevkle yaşadığı gece. Tabii bütün kadınlar gibi, Zara'nın da... Zara hatırlıyor mu acaba şimdi o geceyi? Nerden hatırlayacak. Ölüler hatırlamaz ki! Ne görür, ne işitir, ne sevinir, ne de ağlar ölüler. Zara da öldü işte, bir boşluk bürüdü bütün çevresini. Oysa daha bir yıl önce düğün gecesini vardı Zara'nın; ve bütün bir yıl boyunca, ölünceye dek, mutlu yaşadı. Kocasını Ferdik gibi mutlu. Ama her şey, bu şafak vaktinde sona erdi işte. Bunun sonucu olarak, Zara şimdi bir örtünün üzerinde uzanmış hareketsiz yatmakta, talihsiz Ferdik de arabayı ağır ağır sürüyor.

«Nedir ölüm ha, nedir? Hiç. Ölüm, ölümden başka bir şey değildir.»

Ufuk çizgisinden ayrıldı güneş, masmavi gökyüzünde gülerek ilerliyor. O ilerledikçe bir kat daha boğucu oluyor sıcak. İşte köpeklerin dili dışarı sarkmış, arabaların gölgesinde sürünmekteler. Rob'un gözleri akıyor ve yorgun kocaoğlanlar homurdanmıyor bile.

«Mutluydu evet Zara, tıpkı Ferdik gibi mutlu.»

«Peki nedir mutluluk?»

— Ha gayret aslanım! Dayan! Ne sen, ne de kardeşin beygirlerle merkepler, harbin ne demek olduğunu bilmiyorsunuz. Ne sen evet, ne de yiğit köpekler. Sadece insanlar bilir harbi, ve insanların birbirlerini öldürdüklerini sadece insanlar bilir. Masum kurbanlarsınız siz, o kadar!

Hızlanmıştı katır. Onu böyle konuşarak yüreklendiren adam, mutluluğu düşünüyordu.

«Nedir sahi mutluluk?»

Mutluluk!...

Mutluluk bir kuştur

Ama sanma ki herhangi bir kuş.

Bu kuşun kanatları gümüşdür

Tüyleri altın!

Uzaktan gelir bu kuş

Gelip omuzuna konar

Sol omuzuna konar, sağ değil.

Çünkü insanoğlunun yüreği soldadır.

Ve mutluluk kuşu yüreği arar.

Göremezsın o kuşu

Sezersin o kadar.

*Tutup yakalamak düşerse aklına
Zahmet etme hiç boşuna.
Ne ele avuca sığar
Ne ağ kâr eder ona
Ne tehdit
Ne yalvarma.
Bazen mutluluk kuşu
Uzun süre eğlenir adamın omuzunda
Bazen de
Canı sıkıldığından mı nedir
Çabucak gitmeğe karar verir.
Tutabilirsen tut artık!
Bir de bakmışsın havalarda...
Bahar güneşinde
Kar gibi erir
Kaybolur gökyüzünde.
Kimse bilmez nedendir.*

«Zara'nın sol omuzunda bir yıl kalmıştı mutluluk kuşu. Ve gene bir yıl, Ferdik'in de sol omuzunda kaldı.»

«Her insan, bir süre için sol omuzuna altın kuşun konduğunu sezmiştir. Sonra günün birinde kuş havalanmış ve kaybolup gitmiştir işte.»

«Her insan mı?»

«Yok canım. Omuzuna hiç kuş konmamış Çin-geneler saymakla tükenmez. Omuzuna hiç kuş konmamış! Hiç!...»

«Şehirlerde ve köylerde yaşayan insanların içinde de omuzuna altın kuş konmamış insanlar vardır herhalde. Ama omuzuna hiç mutluluk kuşu konmamışların sayısını bilen var mıdır?»

Katır, tozlu yolda ufak adımlarla ilerliyor ve ihtiyar Uzet, gelini Zara'yı düşünüyordu. Şimdi yoktu işte zavallı Zara. Ne güzel gülerdi her vakit durmadan. Gülmüyordu artık. Konuşmuyordu. Düşünmüyordu da. Ebe, çocuğu karnından çıkarmağa uğraşırken, bilinçsiz uzanıp kalmıştı orada, hendeğin dibinde. Çünkü rakı içirmişlerdi acı çekmesin diye. Ve içki, onu tamamıyla perişan etmişti.

Sonra da hayat, «hoşça kal» bile demeden, bırakıp gitmişti Zara'yı.

*Hayat nedir hayat?
Vücutta dolaşan
Canlı kan mıdır?
Kanın kalmayınca
Canın da kalmaz.
Ama sadece kan değil
Başka şey olsa gerektir hayat.¹
Yoksa hayat
Bir alev midir?
Bembeyaz?
Yada sapsarı?
Kıpkırmızı bir alev?
Peki bu alevi yaratan kim?
Kimdir bu alevi söndüren?
Yaratıp da söndürmesi niçindir?*

— Deh benim sarkık kulaklı aslanım, deh!...

*

Annesinin örtüsünün üzerine uzanmış, uyuyor-

du Gozü. Rakı kokuyordu. Uykusunda horluyor ve homurdanıyordu.

Biraz ötesinde, ona bakıyordu Lisandra. Bakıyor ve düşünüyordu. Gozü ölecek olsa, o Ariston'la kalacak ve sonunda bulmuş olacaktı mutluluğu. Ama hayatı bunca seven ve bunca yaşamak isteyen Gozü, niçin ölsün durup dururken? Peki niçin bu kadar yaşamak istiyor yani, niçin bu kadar bağlı hayata? Basit: Çünkü onun, Lisandra'nın bir gün gelip Ariston'u unutacağını, düşünmez olacağını, artık arzu etmeyeceğini umuyor. Demek ki Gozü bu çılgın umutla beslendiği sürece, yaşayacak, yaşamakta inat edecektir. Umutla beslenen insanlar yaşar çünkü, olanca gücüyle sarılırlar hayata. Bu durumda Lisandra'nın Gozü'ye herhangi bir umutla beslenmesinin boşunalığını fark ettirecek yolda davranması gerekiyordu.

Gozü'nün ihtiyar anası, gözlerini ayırmıyordu onlardan. Büzülüp kaldığı köşeden kimi zaman vücudu hâlâ yaralar içinde kendinden geçmiş uyan oğluna, kimi zaman da ve özellikle gelinine bakıyordu. Sezmişti gelininin ne düşündüğünü. Lisandra bunu ona kendi ağzıyla söylemiş gibi sezmişti.

— Kızım sen şu anda oğlumun ölmesini dilemektesindir — dedi —. Ariston'la başbaşa kalmak, Ariston'la yaşamak istemektesin!

Ürperdi Lisandra. Doğruydı, evet. Önünde sızıp kalmış olan kocasına gülümseyerek bakarken, bu adamdan kesin şekilde nasıl kurtulabileceğini hesaplamıştı. Çayına zehir katmayı tasarlamıştı önce, sonra da kalın bir dikiş iğnesini yüreğine sapla-

mayı. Her ikisi de kolaydı şüphesiz. Ama o zaman, sevgilisini de, kendisini de oymaktan ayrılmaya zorlayacaklardı. Oymaklarından atılan Çingeneler başka hiç bir oymağa kabul edilmez, havada kalırlardı. Sevdikleri ve bağlı oldukları her şeye hasret. Başka bir âlemde iş bulup çalışabilirlerdi elbette. Ama Ariston'un başka bir âlemde, yani bir Çingene oymağının dışında imkânı yok yaşayamayacağını adı gibi biliyordu Lisandra. Ya kendisi? Kendisi yaşayabilir miydi sanki? Yavaş yavaş, ama kesin şekilde mahvolup giderlerdi.

— Dediğime neden cevap vermedin kızım?

— Şimdi kaynanam, şimdi cevap vereceğim sana. İçimden geleni söyleyeceğim. Oğlun demiştin öyle değil mi? Sevmiyorum ben oğlunu, sen de bunu çok iyi biliyorsun. Ben Ariston'u seviyorum sadece, hayatımı Ariston'la yaşamak istiyorum.

— Ama bir vakitler severdin sen oğlumu. Neden birdenbire böyle değiştin?

— Ben senin oğlunu hiç bir vakit sevmedim kaynanacığım. Senin de, bunu taa başından beri bildiğinden eminim. Hiç bir vakit sevmedim oğlunu, evet; hiç bir vakit de sevmeyeceğim. Anlıyor musun?

Birden uzun bir vınlama işitildi. Geceki uçak sesine hiç benzemeyen bir gürültüydü bu. Daha hafif ve daha ince bir gürültü.

Bütün Çingeneler arabalarından atlamış; beygirleri, katırları, merkepleri durdurmuşlardı. Kadınlarla çocuklar, yol kıyısında uzanan hendeğin içine yatmıştı hemen. Zaman zaman başlarını kaldırıp merakla ve korkuyla, gökyüzüne bakmaktaydılar.

İki küçük uçak belirmişti bu sefer ufukta, oymağın yöneldiği şehrin tarafından geliyorlardı. Alçaktan uçuyordu uçaklar; güneş, yabansı bir giysiye bürümüştü onları. Arabaların üzerinden şimşek hızıyla geçip uzaklaştılar.

Tam o sırada mısır tarlasının içinden, aşağı yukarı Çingeneler kadar esmer bir adam belirdi. Geniş omuzlu bir adamdı bu, şapkasını ensesine yıkmış, eline bir sopa almıştı.

Yola bakıp oymağın arabalarından başka bir şey bulunmadığını gördükten sonra, Him başa doğru yürüdü.

— Boşu boşuna korktunuz — dedi gülerek—. Bu cins uçaklar insanlara katiyen ateş açmaz.

Him başa, şehre daha bir hayli yolları olduğunu gayet iyi biliyordu. Ama gene de bir şeyler söylemiş olmak için sordu adama:

— Buradan şehre kaç kilometre var biliyor musun aslanım?

— Rahvan yürüyüşle iki saat çeker — diye cevap verdi adam.

Oymak beyi:

— Acelemiz yok -- dedi --. Bizi zorla gönderecekleri yere gelmeden, hayvanları yormayalım diyoruz üstelik.

— Haklısınız.

Çingenelerden bir kısmı arabalarına atladı, ötekiler yürümeyi seçmişti. Bacaklarının uyuşukluğunu gidermek için...

Kamçısını şaklattı Him başa:

— Deh yavrularım deh! — diye bağırdı.

Ve geniş omuzlu adam, önüne dikildi atların:

— Gitmeden önce – dedi –, yiyecek bir şeyler verirsiniz herhalde bana. Bana ve mısır tarlasındaki öteki arkadaşlara...

— Ya verecek hiç bir şeyimiz yoksa aslanım?

— İmkânsız olmaması.

— Peki ya vermek istemezsek?

— Günlerden beri ağzına bir tek lokma koymamış insanlara hiç bir şey vermeden çekip gitmeniz de imkânsız.

— Kaç kişisiniz bakalım?

— Yedi kişiyiz, sadece yedi!

Geriye dönüp fısıldayarak bir emir verdi Him başa. Arabanın içinden iki el çıktı ossaat, iki kuru ekmek vardı ellerin ucunda. Him başa ekmekleri alıp uzattı adama. Teşekkür etti adam.

Oymak beyi sordu:

— Nedir orada durum?

«Kaçıp geldiğiniz yerde...» demek istemişti.

Anladı adam, kederli bir sesle cevap verdi:

— Kötü! Hiç düzelmedi ki zaten allah kahretsin. Sinek gibi ölüyor insanlar. Yalnız bizden değil ama, her iki taraftan!

— Başka birşeylere ihtiyacınız var mı?

— Teşekkür ederim – dedi adam –. Şimdilik yok.

Çekilmişti yolun ortasından. Kafile hareket etti. Sopalı adam uzun bir süre baktı onlara, sonra arkadaşlarının sabırsızlıkla kendisini beklediği tarlaya yöneldi.

— Askerler cepheden kaçmağa başladı demek ki – diye mırıldandı Him başa –. Harbin sona ermek üzere olduğuna alâmettir bu.

Sustu ve düşündü sonra: «Ne ilişğim var harple benim? Başı sonu beni ne ilgilendirir?»

Ve o zaman, daha bir akşam önce gelip şehre gidiş emrini veren jandarmanın yüzündeki ifadeyi hatırladı birdenbire; ve sözlerini: «Sizin harple bir alışverişiniz olmayabilir – demişti -. Ama belki harbin sizlerle bir alışverişi vardır.»

Beygirler, uykuda gibi, iyiden iyiye ağır ilerliyordu şimdi; sıcak, dayanılmaz bir hal almıştı. Kamçılamayı düşündü, sonra vazgeçti: Madem tehlikeye doğru gitmek zorundaydılar, en iyisi mümkün olduğunca yavaş gitmekti.

ÜÇ

Yolun, muhteşem akasyalarla süslü hafif bir iniş halinde, şehirlilere ait bir dizi bağa açıldığı noktaya gelip dayanmıştı kafile. Çingeneler iyi bilirdi burayı. Bitmek tükenmek bilmez göçleri boyunca sık sık buraya uğramış; ve bu bağların tadına doyumaz üzümünü, özellikle de güneşi sanki emmiş o siyah misket salkımlarını değerlendirmekten geri kalmamışlardı. Gene gördüler o salkımları geçerken, ve ağızlarının suyu aktı. Konaklamağa ne vakitleri, ne de hakları yoktu allah kahretsin! Yalanmakla yetindiler ister istemez; ve o dilber üzümün ancak ekim ayında kıvamını bulacağını düşünerek avundular bir an. Peki ama ekimde nerede olacaklardı kimbilir? Hiç biri kestiremiyordu bunu. Beyleri bile. Him başa bile.

İnişe rağmen, ortalığı kasıp kavuran sıcak yüzünden, gene alabildiğine yavaş ilerliyordu arabalar. Ayılar gibi köpekler de soluk soluğaydı; yürümüyor, sürünüyorlardı sanki. Ayrıca, zavallı hayvanlar ilkbaharda tüy dökmüş; ama çok geçmemiş, yeniden uzamıştı kılları. Şimdi bu kalın kürk, soluklarını kesiyor, yürüyüşlerine engel oluyordu.

Kocaoğlanların arkasında onları gözetleyerek ilerleyen Kera'yla Alimut, bütün gece uyumamış oldukları halde, dinç ve neşeliydiler. Gençtiler işin

ucunda; hiç bir şeyi tasa etmiyorlardı kendilerine. Sadece şu anki aşklarını ve gelecekteki düşünle-
rini düşünüyorlardı.

— Kera! –diye haykırdı Alimut–. Bak işte, şehir!

Önlerinde, hemen birkaç yüz metre ötede
kiliselerin çan kuleleriyle yüksek binaların damları
dikiliyordu.

*

— Dur!

Yer yer yıkılmış şehir surlarını aşmadan önce
kafile, kocaman bir siyah levhanın önünde, bu emir-
le çakılıp kalmıştı. Levhanın üzerinde şu yazı vardı:
117 No. lu KONTROL KARAKOLU.

Arabasından indi Him başa; griye boyanmış
bir tahta kulübeden çıkan mavi üniformalı iki jandar-
manın önünde buldu kendini. Asayiş kuvvet-
leri, onları beklemekteydi anlaşılan.

— Çok geç kaldınız! – diye bağırdı jandarma-
lardan biri–. Oysa şafak sökerken burada bulun-
manız gerekirdi.

Altan almayı denedi Him:

— Haklısınız – dedi –. Yalnız, bildiğiniz gibi, is-
tasyon bombalandı candarma beyefendi. Üstelik de...

Cümlesini bitirmeğe fırsat kalmadan, sert bir
sesle sordu karşısındaki:

— Kaç kişisiniz?

— Daha dün akşam doksan dokuz kişiydik, ve
yüz kişi olacağımızı umuyorduk bu sabah. Ne ya-
zık ki şu anda, bütün oymağımız doksan sekiz kişi-
den ibaret.

Jandarmanın yüzü birden ciddileşmiş, hattâ zalimce bir ifadeye bürünüvermişti.

— İçinizden birisi kaçtı mı yoksa? – diye sordu.

Daha da amansız bir sesle ekledi:

— Şunu iyi bilesin ki Bulibaşa, herhangi birinin, ister erkek, ister kadın, isterse çocuk olsun, oymağı bırakıp gitmesi demek, senin idam sehpa-sını boylaman demektir!

— Aramızdan hiç kimse ayrılmış değil candarma beyefendi, hiç kimsenin de böyle bir şey düşündüğü yok.

— Öyleyse nasıl oluyor da içinizden birisi eksik oluyor? Kim bu? Nerede?

— Öldü candarma beyefendi.

— Erkek miydi ölen, kadın mı?

— Bir kadın...

— Neden öldü peki?

— Ölü bir çocuk getirdi dünyaya, sonra kendisi de öldü zavallı. Bazen böyle şeyler olur ne yazık ki...

— Nerede geçti bu olay?

— Yanan istasyon binasının yakınında geçti candarma beyefendi..

— Anladım şimdi... Gömdünüz mü kadını? Eğer gömmek gafletini gösterdiyseniz, başınıza bir alay iş açılır haa!

— Gömmedik, hayır.

— Gömmediniz de ne yaptınız? Yediniz mi yoksa kadıncağızı?

— Bizim insan eti yemek âdetimiz yoktur ki candarma beyefendi...

— Bir de o âdetiniz mi olacaktı yani! Şaka ettik işte... Nerde şimdi kadının ölüsü?

— Arabalardan birinin içinde.

— Gel de göster bakalım!

Arkasında iki jandarmayla yürüdü Him başa, Ferdik'in arabası önünde durdu. Ölünün kocası, hiç kımıldamaksızın, arabacı yerinde oturmaktaydı. Bekliyordu ama o da bilmiyordu neyi beklediğini.

— İşte burada – dedi Him başa.

Oymak beyini sorguya çeken jandarma, arabanın içine tırmandı. Köşede büzülmüş bekleyen bir kadın. Ölünün başını örten kalın bez örtüyü kaldırıp:

— Buyurun! – dedi -. Bakın işte.

Zara'nın yüzü şişmiş ve simsiyah kesilmişti. Suratını buruşturdu jandarma:

— Kokmağa başlamış bile – diye söylendi-.

Bir an önce gömmeniz lâzım bunu!

— Tabii gömeceğiz!

— Bu arada şehre girip sağdan birinci sokağa sapacaksınız. Irmağa ulaşıncaya kadar izleyeceksiniz bu sokağı. Orada duracaksınız, ama arabalardan inmek yok. Çadır kurmak yasak, anlıyor musun? Bir iki gün sonra da daha ötelerde bir yere gideceksiniz zaten.

— Peki ölüyü candarma beyefendi? Ölüyü nereye gömeceğiz?

— Ölüyü mü? Sahi o da var ya!

Bir an düşündükten sonra konuştu jandarma:

— İçinizden biri belediyeye gidip bir gömme izni alsın. Nereye gömeceğinizi orada söylerler... Ölen kadın vaftizli miydi bari?

— Hayır, candarma beyefendi.

— Yanılmıyorsam hiç biriniz vaftizli değilsiniz?

— Değiliz candarma beyefendi.

— İnsan hiç olmazsa herkes gibi bir Tanrıya inanır... Normal insanlar gibi!...

Zara'nın cesedine bir kere daha göz atıp arabadan indi jandarma. Beyaz bir toz tabakasına gömüldü çizmeleri.

Him sordu:

— Yola çıkınca nereye kadar gideceğiz acaba candarma beyefendi?

— Doğuya doğru devam edeceksiniz. Konaklayacağınız yeri orada gösterecekler size.

Bu sözleri söylerken, Çingenelele dikmişti gözlerini: İhtiyar adamlar, kadınlar, birkaç tane de çocuk duruyordu karşısında. Çocuklara varıncaya değin hepsi de fark etti ki, mavi üniformalı adam, yaşayan insanlara bakar gibi bakmamıştı onlara; yüzü şişmiş ve vücudu kokmağa başlamış olan Zara'ya biraz önce nasıl baktıysa, öyle bakmıştı.

Him başa da sezmişti bunu tabii, ve yüreği çabuk çabuk atmağa koyulmuştu. «Zara'nın yüzünden olsa gerek bu... – dedi kendi kendine –. Onun yüzünden, ölüymüşüz gibi bakıyor bize candarmalar. Başka bir anlamı olamaz ki bunun; yaşıyoruz biz, canlıyız. Aramızda tek ölü, Zara!»

— Deh aslanlarım, deh uyuzlarım, deh!

Kontrol karakolundan ayrıldı oymak, tahta perdeyi geçip şehre girdi ve sağdaki sokağa saptı emre uyarak. Baştan başa fakirlerin oturduğu bir sokaktı bu. İnsanlar, kapıların önüne yığılmış, oymağın geçişini seyrediyordu şimdi. Çocuklar bağırmağa koyulmuştu hemen:

— Çingeneler geçiyor, Çingeneler!

— Ne olmuş yani? Dün de bir alay Çingene geçti bizim sokaktan!

— Yarın geçecek olanlar da cabası!

— Evet ama bunların ötekilerden daha çok ayısı var!

Kesin bir sessizlik içinde geçiyorlardı. Bütün bu esmer adamların ve bu esmer kadınların dudakları, Zara'nın dudakları gibi ölmüş ve kasılmıştı sanki. Ama bu sessizlik, yumurcakların, kafilenin arkasından koşarak, kocaoglanları dürtüklemesine engel olmadı.

Çocukları savmak amacıyla:

— Eğer onları rahat bırakmayacak olursanız— dedi—, koyuveririm şimdi, sizi bir güzel yerler burada!

— Amma da salladın haa! — diye atıldı çocuklardan birisi —. Koyuverebilir misin onları hiç! Kaçıp giderler, ayısız kalırsınız. Ayısız kalınca da ölü sayılırsınız... Ölü!... Ölü!...

Elindeki sopayı öfkeyle sallamıştı Alimut. Çil yavrusu gibi dağıldı yumurcaklar, ama avazları çıktığı kadar bağırmaktan da geri kalmıyorlardı:

— Ayısız ölü!... Ayısız ölü!... Ölü!... Ölü!...

Him başa da işitmişti onları, işitmiş ve dudaklarını ısırmıştı. Niye böyle: «Ölü!... Ölü!...» diye haykırıyordu bu çocuklar? İşitmek istemiyordu oysa Him bu ÖLÜ kelimesini, söz edilmesini istemiyordu ölümden. Ölümmüş! Hayattan ayrılmaz ki ölüm, hayat nasıl ölümden ayrılmıyorsa! Biri öbürünü getirir akla, yalan mı? Ve korkmak, çocukça bir iştir. Çocukça? Belki çocukçaydı evet bu korku. Ama

vardı. Ve çok daha iyi olurdu, olmamış olsa!

•

Söylenen yere varmış bulunuyorlardı. Yer yer dikenli otların bittiği, toprağı kumlu bir otlaktı burası. İki başka oymağın beygirleri otlamaktaydı. Muşamba örtülü arabalar ırmak boyunca sıralanmıştı. Bulanık, siyah denecek kadar bulanık akan incecik bir ırmak... Yatağı bazen genişliyordu ırmağın. Ama genişlediği zaman da, birbirlerine incecik akarsu şeritleriyle bağlı bir dizi durgun gölcük halini alıyordu. Oymağın on iki saat önce ayrıldığı gölcüğü andıran bu birikintiler, yeşil ve kalın bir yosun tabakasıyla örtülüydü yer yer; çevrelerinde de birkaç meşeyle fundalar vardı.

Havlamağa koyuldu Rob. Onun kumandasıyla hemcinsleri de, uzun yürüyüşten sonra içine düştükleri gevşeklikten sıyrılıp ırmağa doğru atıldı. Önce susuzluklarını giderdiler, sonra da öbür oymakların köpeklerine yöneldiler. Karşılıklı dişlerini gösterdiler ilkin birbirlerine; ama sonunda koklaştılar ve çalılıklarla dikenli otlar arasında hep bir arada oynamaya başladılar.

Him'in Çingeneleri, hayvanları koşumdan çıkarır çıkarmaz, kendilerinden önce gelmiş olan oymaklarla temasa koşmuşlardı.

— Niye topladılar bizi böyle burada, biliyor musunuz?... – diye sordu Bleb.

— Hiç aklımız ermedi vallahi! Biz de sizin için, belki onlar sebebini biliyordur... diyorduk.

— Bildiğimiz bir tek şey var şimdilik: O da bir

iki gün içinde, doğuya doğru iyice uzağa gitmemiz gerekeceği... Ama nereye yollanacağımız hakkında en ufak bir fikrimiz bile yok.

— Gidersek gideriz, n'apalım... Nasıl olsa bizi gönderecekleri yerde de insan olmayacak mı? O insanlar gibi yaşarız biz de, olur biter!

— Evet ama harp de var şimdi hesapta...

— Harp mi? Harp dediğin alabildiğine uzakta...

— Harp dediğin artık her yerde...

— Güzel ama bizim onunla bir alışverişimiz yok ki!

Him başa çok iyi biliyordu bu harple hiç bir ilişkileri olmadığını. Ama on iki saattir gene biliyordu ki aslında bu harp bütün insanları ve bu arada kendi oymağını da ilgilendirmektedir.

*

Amansızca saldırıyordu güneşin alevden ışınları, ama Çingenelerin umurunda değildi. Her türlü iklime alışık olan çocuklar hemen soyunup suya atladılar. Çok geçmeden, ırmak yatağının dibinde çakılı bir dizi kazık keşfettiler

— Talihimiz varmış... — dedi çocuklardan biri —. Buraya atlamış olsak, karın üstü kazıklara çakılıp kalmamız işten bile değildi. Yerini belleyelim de girmeyelim buradan.

— Yerleri belli zaten: Hepsi de şu üç söğüdün önünde.

— Ya başka yerde de varsa? En iyisi hiç dalış yapmadan yavaş yavaş yüzmektir. Kendimizi tehlikeye atmak boşuna... Uslu duralım olmaz mı!

— Atlamadan yüzmenin zevki kalmaz ki!... – dedi bir başkası.

Bu arada Him başa, öbür oymakların Çingenele-
rine şunları söylemekteydi:

— Bir de bizim bir ölümüz var. Ferdik'in karısı...
Doğururken gitti zavallı. Daha bu sabah hem de!

Çingeneler başlarını eğip toprağa dikmişlerdi
gözlerini. Tüm canlıları yaratan ve tüm canlıların ö-
lümünden sonra bağrına dönüp eridikleri toprağa...

Oymakbeylerinden birisi:

— Gömmenize yardım ederiz... – dedi –. N'apar-
sınız, ölümsüz hayat olmuyor. İnsan hiç ölmese ne
iyi olurdu. Ama bu da imkânsız, ne yazık ki!

Başka bir oymakbeyi:

— Ne mutlu ki, dememiz gerekir!... – diye a-
tıldı –. Çünkü ölümsüz hayat, anlamını yitirir ve ya-
şamağa değmezdi.

*

Him başa ile Ferdik, bütün şehri baştan başa
katettikten sonra, iki katlı bir yapıyı kaplayan bele-
diyeye geldiler. Oldukça güzel bir parkla çevriliydi
binanın etrafı. Kapıda çelimsiz bir adam vardı. En
azından üç gündür tıraş olmamıştı adam, gözleri
ufacık ve renksizdi... Hımhım bir sesle sordu:

— Derdiniz nedir bakalım, Çingene ahbablar?

— Oymağımızdan bir kadın öldü de bu sabah...

– dedi Him –. Onu gömmek için geldik.

— Onu gömmek için, defnetme müsaadesi al-
manız gerekir... – dedi çelimsiz –. Bu müsaadeyi de
ancak iki numaralı belediye üyesi verebilir size. Biz

ona burada, «ölülerin babası» deriz... Arkamdan gelin.

Serin ve loş bir uzun dehlizden geçip birkaç basamak indiler ve durdular.

Kapılardan birini işaret ederek fısıldadı çelimsiz:

— «Ölülerin babası» burada çalışır işte. Önce bir kapısını çalalım hele.

— Gir!

Ne büyük ne küçük bir odaya girdiler. «Ölülerin babası», bir masanın ardından onlara bakıyordu.

— Nedir?... – dedi –. Doğum mu, ölüm mü?

Çingenelere, ölülere bakar gibi bakarak sormuştu bunları... Çelimsiz cevap verdi:

— Vefat...

Kederli bir havaya büründü «ölülerin babası»:

— Elden ne gelir ki!... – dedi –. Takdir-i ilâhî işte. Doğmak gibi ölmek de Tanrının bir emri.

Önündeki kütüklerden birini açarak sordu:

— Erkek miydi o ölen?

— Hayır efendim... – dedi Him başa –. Kadın.

— İsmi?

— Zara. İşte bu Ferdik'in karısıydı.

— Vaftizli miydi kendisi?

— Değildi.

«Ölülerin babası», söylenenleri bir tamam kaydettikten sonra, yaprağın yarısını koparıp bir mühür bastı. Sonra da Him'e uzattı yarım yaprağı:

— Borcunuz yüz ley... – dedi.

Oymakbeyi yüz leylilik bir banknot çıkarıp uzatmıştı. Adam, kalp olmasından çekinirmişçesine uzun uzun inceledi parayı, sonra katlayıp cebine soktu; ve çelimsizi işaret ederek:

— Ona da yirmi beş ley verin... – dedi—. Yarım şişe şarap içip kendine gelsin zavallı!

Söyleneni hemen yerine getirdi Him başa; ve çelimsiz adam, hımhım sesiyle üst üste birkaç kere teşekkür etti.

Him bunun üzerine sordu:

— Gömecek bir yer de gösterecek misiniz bize?

— Vaftizli olmuş olsa, mezarlığa gömün derdim rahatça. Ama vaftizli olmadığına göre, nasıl yapabiliriz acaba... – Sustu. Uzun bir sessizlikten sonra nihayet –: Ne düşünüyoruz canım... – dedi –. Çayırda bir yere gömün işte... Bir söğüdün falan altına... Yani nereyi uygun bulursanız, oraya defnedin. Beni pek ilgilendirmez...

*

Otlağa döndüklerinde, Him başayla Ferdik, oymağı öğle yemeğini hazırlamağa koşulmuş buldular.

— Elinizi çabuk tutun!... – diye buyurdu Him—. Vakit geçiyor.

— Oluyor Bulibaşa. Hemen oluyor işte!

Bütün bu süre boyunca Gozü, o ağır sarhoş uykusuyla uyumağa devam etmişti. Ariston'a gelince, yenilgisinden utanç duyduğu için, arabasında kalacak ve yemeğe bile gelmeyecekti. Buna karşılık Lisandra, en güzel gömleğini geçirmişti sırtına; kendine iyice çekidüzen verip de çıktı ortaya. İştahı da yerindeydi doğrusu.

— Lisandra da dört kişinin yiyeceğini yiyor!... – dedi nitekim birisi.

— Karnım aç... — diye cevap verdi Lisandra —. Neden yemeyecekmişim! Yaşamak istiyorum ben, yaşamak için de kendimi güzelce beslemem lâzım.

Kaynanası, kimin için yaşamak istediğini sorunca da, hiç perva etmeksizin yapıştırdı cevabı:

— Hiç bir insanın başka bir insan için yaşamadığını sen gayet iyi bilirsin, kaynanam... — dedi —. Bense, hem kendim, hem de Ariston için yaşamak istiyorum. Yani kısaca yaşamak ve Ariston'un karısı olmak istiyorum, anlıyor musun?

— Ben onu anlıyorum da kızım, asıl senin anlamadığın bir şey var: Oğlum Gozü, senin Ariston'unu yenmiş olduğuna göre, âşığıyla yaşamağa hakkın yok artık.

— Anlamaz olur muyum hiç! Ama ikisinin arasında yeni bir dövüş olacak; ve bu sefer, eminim, Ariston kazanacak. Ve ben de, oymağın yasa ve geleneklerine göre, galip gelenin karısı olacağım. Tamam mı, sevgili kaynanacığım?

— Unutma ki benim oğlum, senin Ariston'undan daima daha kuvvetlidir... — diye cevap verdi kaynana.

Lisandra bir kahkaha savurdu:

— Zavallı Gozü! Onun kuvvetini de, değerini de en iyi bilen benim. Senin Gozü'n, erkek değil bir kere. Hakikî bir erkek değil, anlıyor musun!... Oysa öteki...

— Peki nasıl oluyor da ötekini yeniyor?

— Yeniyor, çünkü Ariston dövüşmesini bilmiyor daha. Ama öğrenecektir. Ve oğlunu yenecektir sonunda. O zaman da Gozü, ya cehennem olup gidecektir buradan, ya da çaresiz kalıp geberecektir!

— Rezilin birisin sen kızım!

— Hayır kaynanam, rezil falan değilim. Bir kadının sadece, genç ve âşık bir kadın. O kadar. Ve genç ve âşık bir kadın, her zaman kabul ettirir sonunda aşkını, sonunda daima kazanır. Hangi kandan indiğimi unutma kaynanam. Unutma annemin de sevmesini bilen bir kadın olduğunu...

— Annen mi? Kimdi senin annen?

— O da genç ve âşık bir kadındı... – dedi Lissandra –. Aşkını kabul ettirmesini bilmiş bir kadın. Hakikî bir kadın yani...

— Nasıl oldu da ben kendisini hiç görmedim peki? Düşününde niye yoktu?

— Düşünümde bulunmayı reddettiği için yoktu belki de. Ve belki de kızının güçsüz ve pis bir adamla evlendiğini fark ettiği için!...

*

Zara'nın cesedini, gömülmeğe hazırlasınlar diye yaşlı kadınlara teslim ettikten sonra, ırmak boyunca tek başına yürümeğe koyuldu Ferdik. Ağır ağır yürüyor; ve fazladan bir kadeh atmış gibi sallanıyordu yürürken... Omuzları çökmüş ve perişan bir halde, gümüş rengi yaşlı bir söğüt ağacının yanına gelinceye değin ilerledi böylece. Birkaç dal vardı tatlı bir gölge veren; bütün öbür dallar, ırmağın üzerine eğilmiş, suda yansımaktaydı. Ağacın etrafında çepçevre, yüksek, yemyeşil ve ipek gibi yumuşak otlar bitmişti. Sevişmek yada dinlenmek için yaratılmış olan bu köşe, hoşuna gitti Ferdik'in. «Zara ölmemiş olsa, geceyi burada geçirirdim onunla...» diye

düşündü. Açık havada, bir ırmak kıyısında ve yu-
muşacık otlar üzerinde uyumağa bayılırdı Zara... Ka-
rısıyle birlikte geçirdiği sayısız geceyi hatırlamıştı
Ferdik. «Ama ne kadındı Zara'm!... Ne bulunmaz ka-
dındı!... Ölüp gitti işte gencecik, ve bir daha da ko-
yun koyuna uyumamız nasip olmayacak!» Kupkuru
kesilmişti ağzının içi, yüreği sızlıyordu.

Oymağa döndüğünde:

— Uygun bir yer bulabildin mi?... diye sordu
Him başa.

— Buldum Bulibaşa. Zara'nın hoşuna gidecek
bir yer hem de... Güzel ve sakın.

— Öyleyse hemen bir çukur kazın oraya: Ceset
durmadan çürüyor, güneş batmadan önce gömmemiz
şart, anlıyor musun...

Gövdeleri çıplak, sağlam yapılı birkaç delikan-
lı sökün etti o sırada. Elllerinde kürekler vardı.

— Göster bulduğun yeri Ferdik.

— Bekleyin de ben de bir kürek kapıp geleyim...
Arabasına atladı Ferdik, kürekle döndü... Söğü-
dün bulunduğu yere yöneldiler.

— İşte burası... – dedi.

— İyi yer seçmişsin... – diye onayladı delikan-
lılardan biri.

— Yaşamış olsa, geceyi burada geçirmek ister-
dim onunla... – dedi Ferdik -. Onun için seçtim ya
burayı.

Konuşurken, çukurun şeklini de çizmişti küre-
ğiyle.

— Hadi davranın! Başlayalım kazmağa...

İşe koyuldular. Toprak kesekleriyle birlikte dü-
şen otlara bakarak:

— Bu güzel otlara yazık oluyor!... – demişti Ferdik.

— Yeniden biter, merak etme. Ot dediğin çabuk büyür. İnsandır asıl zor büyüyen. Bir de ölüp yok oldu mu, büyümesini falan bekleme artık insanın. Dağılıp çürür hemen, karışır gider toprağa!

— Toprağa karışıp gitmeyen şey mi var!... – dedi Ferdik –. Her şey toprak olur sonunda, toprağa döner. Hiç doğmasak, belki de çok daha iyi olurdu. Çünkü insandoğunca... büyüyor... ve ölüyor. Toprak oluyor sonunda!... Bizim kaderimiz de bu...

Kumlu toprağa kolayca gömülüyordu kürekler. Biraz su çıktı çukurun içinden. Çocuklar pantolonlarının paçasını kıvrıp işe şevkle devam ettiler. Mezarın derinliği dizlerini aştığı vakit:

— Bu kadar yeter mi? – diye sordu birisi.

— Hayır... – dedi Ferdik –. Çukurun omuzumuzu bulması lâzım. Neden dersen, ilkbaharda kabarıyor bu sular. Karımın kemikleri sürüklenip gitsin istemem. Zara'nın sonuna kadar burada yatmasını arzu ediyorum. Hayatı boyunca yeteri kadar dolaşıp durdu zaten!

— Hepimiz oradan oraya dolaşıp durmaktayız hayatımız boyunca. Ama öldüğümüz vakit, dururuz ister istemez; ve bizi gömmüş oldukları yerde, sonuna kadar kalırız...

Birer sigara yakıp ucuna kadar içtiler. Sonra yeniden koyuldular kazmağa. Nihayet Ferdik:

— Oldu... – dedi –. Şimdi tamamdır işte!

Geniş ve derin çukurdan çıkmıştı delikanlılar. Küreklerini bırakıp ırmağa yöneldiler, ellerini ve ayak-

larını yıkayıp temizlediler önce. Sonra da oymağın yolunu tuttular.

Bu arada kadınlar, Zara'yı güzelce yıkamış; ve en güzel giysisini giydirmişlerdi genç kadının üzerine. Çırılçıplak doğar insan; ama bu köpek dünyadan kesinlikle ayrılmak vakti gelip çattığı an, giyinik olmamız gereklidir nedense. Yazılı kanun öyle der.

Ferdik, bir arabanın gölgesine uzatılmış buldu karısını. Güçlkle tanıyabildi. Gerçekten de ölünün yüzü iyice şişmiş; ve gözleri, o güzel gözkapakları altında pırıldayan iri simsiyah gözleri, oyuklarının içine batmıştı sanki. Sadece uzun siyah saçları her zamanki gibi kalmıştı.

Diz çöküp alnından öptü ölüyü. Gözlerini de öpmek isterdi aslında, ama dudakların köşesinde sarı karıncaların gezindiğini gördü. Vazgeçti öpmekten ve kalkıp uzaklaştı.

Cesedi, aceleyle yapılmış tahtadan bir sedyeye yatırdı Çingeneler. Sonra dört adam, sedyeyi omuzlayıp yürüdü. Ferdik, tüm oymağın başında, cenazeyi izlemekteydi.

Hiç törensiz, ağlamasız, ağıtsız gömmüşlerdi Zara'yı. Çukuru doldurduktan sonra da, mezarın üzerine bir kazık dikip birkaç kocaman taş yerleştirdiler. Ve büyükler obaya dönerken çocuklar ırmağa koşuyordu.

Ferdik'se arabasına gelmişti. Uzandı örtülerden birinin üzerine. Zara'nın niçin hemen gelip de yanına uzanmadığına, kolunu boynuna dolayıp onu istekle kendine çekmediğine şaşıtı bir an. Sonra da birdenbire Zara'nın ölmüş olduğunu hatırladı. Daha biraz önce gömmemiş miydi karısını, ve cenazeden

gelmiyor muydu?... Yalnızdı işte artık, sonuna kadar da yalnız kalacaktı... Ve kimse yoktu onu seyreden, rahatça ağlamağa koyuldu. Ağladı doya doya. Ağladıkça teselli bulduğunu fark etti sonra, ve bitkin düşüp uyuyuncaya kadar ağlamağa devam etti.

*

Önce güneş battı, sonra akşam karanlığı sardı şehri ve şehri kuşatan tüm tarlaları. Ve Çingeneler, oymağa doğru gelen jandarmalar gördüler. Güzel bir al ata binmişti biri; öbürleri, üç kişiydiler, yayan geliyordu arkadan. Otlığa ulaşınca durdular. Çingeneler karşılamağa seğirtmiş, ve sakallı kocaman kafalarını eğip beklemişlerdi. Atlı jandarma sordu:

— Kaç oymak var burada?

Him başa cevap verdi:

— Üç oymak, candarma beyefendi.

— Beyleri kim?

Kendilerini tanıttı beyler:

— Bulibaşa Him...

— Bulibaşa Got...

— Bulibaşa Dobru...

— Sizlerle tanışmış olmaktan şeref duydum...
— dedi jandarma alaycı bir sesle —. Bana gelince, kendimi tanıtmama lüzum yok herhalde. Kim olduğumu biliyorsunuz, sanırım?

— Biliyoruz elbette... — diye cevap verdi üçü bir ağızdan.

Ve sakallı kocaman kafalarını yeniden eğdiler.

— Yarın akşama kadar burada konaklayabilirsi-

niz... – dedi jandarma –. Ama yarın akşam pılınızı pırtınızı toplamış olacak ve atları arabalara koşup doğu cihetine hareket edeceksiniz. Kontrol karakolları sıralı yol boyunca, size onlar bildirecek ne yapmanız gerektiğini. Tamam mı?

— Tamamdır, candarma beyefendi.

— Aslında adamlarımdan birkaçını yanınıza katmam lâzımdı: Yoldan ayrılmayasınız ve hırsızlık etmeyesiniz diye. Ama düşünüp taşındım ve bunun pek de gerekli olmadığına karar verdim sonunda. Yani size itimat ediyorum. Ama gene de son bir defa uyarmak zorundayım: Eğer aranızdan biri yoldan ayrılıp yada oymaktan kaçıp gizlenmeğe kalkarsa, ele geçtiği yerde kurşuna dizilecektir. Yani işin şakası yok! Hükümet emri bu. Hazarda değil, seferde olduğumuzu çıkarmayın akıldan. Ve bilin ki tüm memleket göz altındadır. Zaten yola çıkınca bunun farkına varacaksınız hemen, asayiş kuvvetleriyle karşılaşacaksınız. Ama karşılaşmasanız bile, bilin ki gözleri üzerinizdedir. Bu da tamam mı?

— Tamamdır, candarma beyefendi.

— Bana sormak istediğiniz bir şey var mı acaba?

— Bir küçük noktayı öğrenmek istiyorduk...

– dedi Him başa –. Sonbahar ve kış aylarını geçirmek üzere, büyük ırmağın bu tarafında mı konaklayacaklar bizi, yoksa öbür yana, doğuya doğru mu yollayacaklar?

— Orasını bilemem... –diye cevap verdi jandarma–. Büyük ırmağa varınca öğrenirsiniz onu.

Got başa söz almıştı bu sefer:

— İzin verirseniz, sizden bir ricamız olacak, candarma beyefendi... – dedi.

— Söyleyin bakalım hele. Ricacıları severim ben. Neymiş?

— Yani biz isterdik ki yarın sabah bizim koca-oğlanları ve falcı kızları alıp şehre inelim. Birkaç kuruş kazanmış olurduk hani, uzun yolculuğumuzda da biraz rahat ederdik.

— Hımm... – diye mırıldandı jandarma –. Olmayacak bir yanı yok bu işin. Ben hayır demem. Ama sizler de beni biraz görürsünüz herhalde. Anlıyorsunuz ya!

Cesaretle gülümsedi Got, ve sordu:

— Borcumuz aşağı yukarı ne olacak, candarma beyefendi?

— Kaç oymak var, demiştiniz burada?

— Üç oymak, candarma beyefendi.

— Öyleyse borcunuz, üç mavi banknot olur. Sizin gibi zengin oymaklar için pek bir şey sayılmaz aslında bu... Ama durumu ve harp halini göz önüne alarak, her zamankinden daha az istiyoruz. Ve bizim bu yaptığımız, fedakârlıktır.

Oymakbeyleri, aralarında bir an fısıldaşıp keselerini açtılar ve çıkardılar parayı. Jandarma «beyefendi», mavi banknotları iştahla alıp yeni tıraş olmuş yanaklarına sürerek siftahladıktan sonra, cebine indirmişti.

— Demek ki anlaştık... – dedi Got başa –. Yarın şehir sokaklarında ayı oynatabiliriz?

— Yavaş gel bakalım ahbap! Dahası var bu işin...

Her üç oymakbeyi de faltaşı gibi açmıştı gözlerini. Jandarma, karşısında canlı değil de ölü insanlar varmış gibi bakıyordu onlara. Yayan gelmiş olan

öbür ikisinin gözlerinde de aynı bakış ışıldamıştı.

Atlı jandarma:

— Elinizin altın tuttuğunu bilmez değiliz... – dedi –. Sizde bir miktar altın daima bulunur. Benim hatun için bir çift altın küpe istesem ne dersiniz?

— İnanın ki imkânsız, candarma beyefendi... – diye atıldı Him—. Altının bizde artık kııntısı bile, yok!

Devlet erkinin saygıdeğer temsilcisi, yüzünü buruşturmuştu.

— İsrar etmiyorum... – dedi –. Ama yazık. Çünkü gittiğiniz yerde, yani bu yolculuğun sonunda, bilin ki altın hiç bir işinize yaramayacak!

Ve yeniden aynı bakışla, bir ölüye bakar gibi baktı onlara. Sonra da tek kelime eklemeksizin, şehre doğru dönüp uzaklaştılar.

Niçin peki bu bakış? Ve niçin bu yolculuğun sonunda, altın hiç bir işlerine yaramayacakmış? Ne demek oluyordu bu yani?... Altın dediğin şey bütün dünyada, yaşayan bütün insanlar için en değerli bir şeydir. Sadece ölülerin hiç bir işine yaramaz altın. Ama onlar, Çingeneler, yaşıyor işte. Daha uzun bir süre yaşayacaklar da. Him başkanın koca oymağından yalnız Zara'cık öldü. O da kazara öldü zavallı. Bir ölü çocuk doğurduğu sırada. Ve olur böyle şeyler. Nitekim ruhunu teslim etti Zara, kaldırıp ırmak kıyısına, bir salkım söğüdün altına gömdüler. Yani oymak, ölüme olan borcunu ödemiş bulunuyor. Doymuş olması lâzım gelir ölümün. Eğer hâlâ doymadıysa biraz da gitsin başka yerlerde arasın rızkını.

Elleriyle gözlerini kapayıp düşündü Him. «Gerçekten ölmüşüz gibi mi baktılar bize? Yok canım, yorgunum ben o kadar. İnsan yorgun olunca böyle

hayaller görür. Çocuksu hayaller bunlar! Altının hiç bir işe yaramayacağına gelince, havaya sıkılmış birer kurşundu o sözler. Anlamı olmayan sözlerdi evet. Hiç... ama hiç bir anlamı!»

*

En ufak bir esinti havayı serinletmeden batmıştı güneş. Ama ortalık hâlâ kavurucu sıcak, hava hâlâ yapışkan ve toz yüklüydü. Hiç kimse ateş yakmadı. Tüm pencereleri siyah kâğıtlarla kaplı olan kent, kesin bir karanlığa gömüldü ağır ağır. Şehrin öbür ucundan, önce akşam yemeğini, sonra da karartma vaktini ilân eden boru sesleri yükseldi.

Elbirliğiyle ışıldadı yıldızlar. Sonra birdenbire, yıldızlarla yeryüzü arasındaki boşluk, gürlemeğe koyuldu. Sakin kalmıştı oymak, ama arabaların altında uyumuş olan köpekler uyanmıştı. Rob, kamçılanmış gibi sıçrayarak ulumağa koyuldu. Ayılar zincirlerini çekiştirip homurdandılar; ve Babaya'nın kulağını ısırdı yeniden Zazu. Alimut, Kera'ya hiç korkmamasını tembih ettikten sonra bir sopa geçirdi eline, oraya doğru koştu ve amansızca dövdü kocaoğlanları.

Gürleme, birkaç dakika içinde, boğuk iniltilere dönüşmüş bulunuyordu. Canavar düdüklerinin uğursuz sesi delik deşik ediyordu şimdi yapışkan havayı. Ve oymak, gittikçe biraz daha paniğe kapılıyor, Çingeneler ırmağın sarp yamaçlarına doğru koşuyordu bir sığınak bulmak için. Sadece beygirlerle merkep-ler kayıtsız kaldı olup bitene; çayırdaki kuru, cılız otları kemirmeğe devam ettiler.

Yukarlarda bir yerden iki yuvarlak ışık şeridi

fıskırdı. Gökyüzünü boydan boya tarayan iki ışıklı dev parmak gibiydiler. Ve bombardıman uçaklarının gürültüsü, gittikçe biraz daha artıyor, biraz daha yakınlaşıyordu. Çok geçmeden avcı uçakları saldırdı bombardıman uçaklarına. Bir ısıklık sesinden sonra gene o beyaz şemsiyeler açılıp şehrin üzerine doğru inmişti. Ve birden, gündüz gibi aydınlanmıştı şehir. Bombalar düştü ardından, yer sarsılıyordu. Nihayet söndü beyaz şemsiyeler. Geceyi artık sadece, alev alev yanan benzin depolarının ışığı aydınlatıyordu. Gökyüzü bir süre mitralyözlerin takırtısıyla ürperdi. Sonra da oymakların bulunduğu yerin yakınına, ırmağın kıyısına, bir tek bomba düşüp patladı.

*

Bütün bu zaman süresince uyumuş olan Gozü de nihayet uyanmıştı. Patlamalardan ürkmedi ama gene de ötekiler gibi ırmağın yamaçlarına koştu. Orada bir sığınağa büzülüp sessizce, bombardımanın sonunu bekledi. Sonra da doğruldu; ve, alabildiğine sakin, döndü arabasına. Annesi oradaydı. Kımıldamamıştı bile yerinden.

Gozü, onu da ırmak tarafına götürmek istediğindedi:

— Ben artık iyice ihtiyarladım oğul... — demişti —, Ölümünden korkmam biraz ayıp değil mi?

Peki ya Lisandra? Niçin unutmuştu Lisandra'yı? Gozü, uzun uzun sordu bunu kendine. Ölmemişti ki Lisandra, bal gibi yaşıyordu. Öyleyse, niçin uyanıp kaçtığında onu da götürmemişti?

Lisandra! Nerede olabilirdi şimdi acaba karısı?

Bakışlarıyla, arabanın içini karış karış taradı. İçerde yoktu.

— Anne... Lisandra nerde peki?

— Bilmem ki oğlum... Senden hemen sonra o da indi arabadan.

— Ve dönmedi, öyle mi?

— Dönmedi hayır...

Oymağın erkekleriyle kadınları, kollarında çocukları, birer ikişer sökün ediyor ve arabalarına atlar atlamaz yatıp uyuyorlardı.

Ariston'un arabasına doğru birkaç adım atıp bağırdı Gozü:

— Ariston! Ariston hey!...

— Yok burda... – diye cevap verdi bir ses.

— Nerde peki?

— Bilmem. Irmak tarafına gitmiştir herhalde...

Çoktan uyumuştı şimdi Çingeneler. Uçakların bir daha gelmeyeceğini ve şafak sökene kadar rahat olduklarını hepsi biliyordu... Ama ondan sonra? Ondan sonra ne olup biteceğinden kimsenin haberi yoktu.

Yüreğinin kızgın bir demirle dağlanır gibi olduğunu hissetti Gozü. Perperişan ve ne yapması gerektiğini kestiremez bir halde, kayıp Lisandra'yı bulmak için, bütün arabaları teker teker yoklamağa koyuldu.

Ne Ariston'un izine rastladı, ne de Lisandra'nın... Arabaların hepsini yoklayıp bitirince, gözü kapalı, gecenin içine daldı. Kesin bir karanlık hüküm sürüyordu ortada; iki adım ötesini seçmek bile mümkün değildi.

— Ariston!

Cevap yoktu gene.

— Lisandra!

İlerde sağ tarafta bir gürültü işitti, bacaklarının olanca gücüyle koştu. Hiç bir şey bulamadı. «Nereye sıvışmış olabilir bu, hay kör şeytan!... Sevgilisi denen o namussuz hangi deliğe girdi peki? Belki de elele vererek, başlarını alıp gittiler çoktan? Terk ettiler yani oymağı? Ve nereye olursa olsun gittiler...» Eğer böyleyse, bir daha hiç bir zaman göremeyecek demekti onları. Bir an, bayılacak gibi oldu. «Hayır... – dedi nihayet kendi kendine –. Hakları yoktu buna. Candarmalar uyardı hepimizi... Ama dünya dediğin öylesine sınırsız ki allah kahretsin, iki âşık, candarmanın gözünden kolayca kaçabilir!»

Otlaktaki çalılıklar arasında uzun zaman dolaşmış ve ancak şafak vakti dönmüştü oymağa. Elle-riyle ayakları, dikenlerden kan içindeydi. Arabasına yöneldi dosdoğru. Lisandra oradaydı. Üzerine ince-cik bir örtü çekmiş, derin derin uyuyordu.

Her şey apaçıktı Gozü'nün gözlerinde: Ariston' la bir yere gizlenip bütün geceyi onun kolları arasında geçirmişti Lisandra. Demek boşuna kırbaçla-mıştı onu, demek rakibiyle boşuna dövüşmüş ve boşuna yenmişti!... Deli gibi bir haykırmak, vurmak Lisandra'ya ve bütün oymağı uyandırmak arzusu ka-bardı yüreğinde. Çingenelerin yasa ve geleneklerine göre, hemen oracıkta Lisandra'yı öldürmek hakkı vardı. Öldürebilecek miydi acaba? Hançere doğru uzandı kolu. Ama bir an sonra, Lisandra'nın alnını ve saçlarını okşamaktaydı.

Zevkle inledi kadın, ve gülümsedi. Elini çekti Gozü. Uyuyan Lisandra'nın gülümseyişi bir anda sön-dü, ve kederli bir ifade yerleşti güzel yüzüne. Adam

dudaklarını ısırđı. Kanatıncaya değin ısırđı, iyice acı duyuncaya değin... İzlemesi gereken yolu, bu acı göstere sin istiyordu. Ve yolu gösterdi acı: Lisandra'yı değil, Ariston'u dövme k ve öldürme k gerekiyordu. Sadece o ölmeliydi evet, nitekim ölecekti de. Sonra peki? Lisandra, Ariston'suz bir hayatın anlamsız kalacağını ve Ariston'a bir şey olacak olursa kendisinin de dayanamayıp öleceğini, kaç kere ilân etmemiş miydi? Oysa Lisandra'nın ölmesi demek, Gozü'nün hayatının da tüm anlamını yitirmesi demektir.

«Ne yapabilirim Tanrım acaba? Ne gelir elimden?» Bir iç ses cevap verdi: «Bekleyeceksin! Mücadele edeceksin acıya karşı, kendine hâkim olacaksın, sabredeceksin! Zaman sana çalışıyor Gozü. Dünyayı bir baştan bir başa dolaşan zaman bütün acıları söndürmektedir. Evet ama insanları da söndürür zaman, insanların hayatını da. Gizli gizli, haince, yavaş yavaş ama kesin şekilde sömürür hayatımızı; taa ki hayat, tükenen bir mum gibi erisin... Aynı şekilde zaman, Lisandra'nın Ariston'a beslediğı aşkı da söndürecektir. İşte o zaman Lisandra sana geri dönecek ve kendini sana teslim edecektir.»

Bütün sabahlar gibi, o sabah da güneş doğdu. Şehrin çevresindeki bağlar, otlak, yeşil yosun kaplı su birikintileri ve kı zıl yamaçlarıyla ırmak, ve tabii şehir, altından ışınlarla yıkanıyordu şimdi.

Him başanın oymağı da uyanmıştı nihayet. Çingeneler, arabalardan çıkıp çalılıkların arasına iyi kötü gizlenerek ihtiyaç gördüler. Onları köpekler izledi. Ama köpekler, aç oldukları için, kendi aralarında da laşmakta gecikmediler.

Arabasının altına kaymıştı Gozü, tozların içine

uzanıp gözlerini yummuştu. Her türlü acının o eşsiz ilâcı uyku, merhamet etti ona; ve zavallı Gozü, çok geçmeden derin bir uykuya daldı.

*

Otlakta ateş yaktı kadınlar. Yiyecek hazırladılar. Çocuklar çabucak kahvaltı edip, yüzmeğe elverişli bir yer bulmak için ırmağa doğru koştular. Zara'nın mezarının bulunduğu yere kadar geldiler böylece. Ve büyük bir şaşkınlık kapladı çocukları: Ne üzerine iri beyaz taşlar konulmuş mezar vardı ortada, ne de gövdesi suda yansıyan gümüş yapraklı salkım söğüt! Geceleyin söğüt köklenmiş, mezar da tamamıyla altüst olup dört bir yana saçılmış bulunuyordu.

— Dün akşam son bomba buraya düşmüş herhalde!... – dedi çocuklardan biri.

Birkaç metre ötede, otların arasında, Zara'nın bacaklarından kopmuş parçalar gördüler. Bir kısmı anlaşılmasız sözler haykırarak oymağa doğru koştu. Ama çoğu orada kalmış ve yüksek otların arasında ölünün öbür parçalarını aramağa koyulmuştu.

Çok geçmeden bütün oymak mezarın başında toplanmış bulunuyordu. Erkekler omuz silkti.

— Tesadüf işte!... – dedi bir Çingene.

Bir başkası cevap verdi:

— Tesadüf değil, kader!

Him başa ise hiç bir şey söylememişti. Düşünüyordu: «Kötüye alâmet bu gene! Oymağımın, ailemin ve benim talihimiz nereye varacak bakalım?» Patlamanın bir anda açtığı kocaman çukur etrafında toplanmış bütün bu insanlar üzerinde gezdirdi

bakışlarını. Kera'ya sarılmış duran Alimut'u gördü. En ufak bir hüznün, en basit bir şaşkınlık yoktu genç çehrelerde; sadece varolmanın mutluluğu, yaşamının sevinci okunuyordu. Hayatın kadrini bilelim ve sonuna kadar doya doya yaşayalım, demek istiyor gibiydiler. Bu sezgi kendine getirdi onu.

Gözleri bomboştu Ferdik'in. Karısının iki ayağını, yarı yarıya yanmış bir kundurasını, elinin bir parçasını yani cesetten artakalmış şeyleri kendisine gösterdiklerinde, ne titredi, ne bağırdı. Mırıldandı sadece:

— Bir başka mezar kazmalıyım Zara'ya!

Sersem gibi birkaç adım atıp diz çöktü, ve ötekiler kendisine bakarken, elleriyle eşmeğe koyuldu toprağı. Yuvarlak küçük bir çukur ortaya çıktığı zaman da, Zara'nın kundurasını, iki ayağını ve elinin parçasını çukura yerleştirdi. Kum doldurdu çukura. Sonra da, ihtiyar salkım söğütten artakalan şeye uzun uzun bakıp:

— Zavallı ağaç!... – dedi –. Zara'yı senin altına gömmemiş olsam, belki de daha çok zaman yaşayabilirdin...

*

Günlük hayatına başlamıştı şehir. Bütün gece yanmış olan benzin deposunun alevleri sönmüş; yapışkan, durgun havada ağır ağır yükselen birkaç simsiyah duman sütunu kalmıştı.

Alimut'la Kera, aylara doğru ilerlediler. Zazu'yla Babaya, dişlerini gösterdi ilkin onlara, ve homurdandılar. Ama delikanlı bir sopa yakalayıp kocaoğlanları insafsızca dövmeğe koyuldu. Öteki beş ayı, ses et-

memişti aslında. Buna rağmen Alimut, onları da beş altı sopayla ödüllendirmekten geri kalmayacaktır.

— Onlara niye vuruyorsun peki? Bir şey yapmıyorlar ki...

— Efendilerinin ben olduğumu ve bana boyun eğmeleri gerektiğini bilmeleri için... – diye cevap verdi Alimut –. Hadi şimdi gidip ihtiyarı görelim.

İki sevgili, Him'in arabasına tırmanmışlardı. Alimut sordu:

— Ayı oynatabilecek miyiz ki baba?

— Oynatmaz olur muyuz! İznimiz var...

— Kim gelecek peki benimle?

— Bu sefer sen benimle birlikte geleceksin oğlum... – diye cevap verdi Him.

Hemen sonra da ekledi:

— Git kardeşlerime söyle de, buraya gelsinler.

Ağabeylerine seslendi Alimut. Çok değil, dört kişiydiler. Hepsi evliydi; ve hepsinin arabaları, çocukları, beygir ve katırları vardı. Birer ayı kattılar önlerine. İhtiyar kocaoğlanları, Zazu'yla Babaya'yı, Him başa almıştı. şehirdeki dolaşma boyunca, Alimut yardım edecekti babasına.

Genç ihtiyar, oynadığın tüm kadınları ırmakta yıkanmış, tertemiz giysiler geçirmışlerdi üzerlerine. Kimisi de saçlarına çayırdan koparılmış çiçekler işliştirmışti. Genç kızlar da süslenmişlerdi; onların süslenmesi, kadınlarınkinden daha uzun sürmüştü tabii. İşlerini bitirince bir zaman güneşte uzanıp yatmış; sonra da bellerine, dizlerine doğru düşen yeşil ve kalın yapraklı uzun mürver demetleriyle süslü birer kemer geçirmışlerdi.

Davullar işitilmeğe başlamıştı artık şehirde. Ve davul seslerine, kapı kapı dolaşan Çingenelerin sesi eşlik ediyordu:

— Kocaoğlanlar geldi ayağınıza! Göbek attıkları yere sağlık ve şans getirir buncağızlar!...

— Gelin, gelin!... — diyordu şehirliler —. İçeri girin!

Kera'nın büyük bir ustalıkla davul çaldığı her yerden işitiliyordu. Burun deliklerine geçirilmiş madden halkaları gayet iyi hissediyordu aylar; ve canları yanmasın diye arka ayakları üzerine kalkıp, davula uyarak kimi zaman ağır ağır, kimi zaman daha hızlı dansediyorlardı.

— Yeni gelini yapmasını biliyor mu bu ayı?

— Bilmediği yoktur ki bu kocaoğlanın...

— Getir bakalım öyleyse...

Açılan kapıdan bir odaya giriyordu ayıyla birlikte Him başa; ve Babaya odadaki yatağa uzanıp, zıfıf gecesinde yeni gelini taklide başlıyordu.

— Benim efendinin beli ağrıyor, ne yapsak acaba?

— Zazu'ya şöyle bir çiğnetelim, hiç bir şeyciği kalmaz...

Adam yere uzanıyor; ve Zazu, sopayla zincirlerin tehdidi altında, adamın üzerine çıkıp beline oturuyordu.

— Benim küçük oğlanın da geçen günü korkudan çenesi tutuldu, konuşamaz oldu yavrucak. Bir tutam kıl ver de tütsü yapayım, iyileşir...

Him başa, Zazu'nun gür ve kızıl kürkünden bir tutam kıl koparıp uzatıyordu kadına:

— Üç kere akşam, üç kere de sabahleyin tütsü-

leyeceksin... – diyordu –. Yarına kalmaz bülbül gibi konuşur oğlun... Tütsü yapmayı biliyorsun değil mi?

— Şu Çingenenin dediği şeye bak! Bilmez olur muyum hiç: Geçen sene kendin öğretmedin mi...

Bütün şehir, bir peri masalı manzarasına bürünmüştü sanki. Güneyden kuzeye, doğudan batıya davullar gümbürdüyor, aylar homurdanıyor ve kapıların önünde oymağın o güzelim kadın ve kızları çağırıyorlardı:

— Ne ise halin o çıksın fâlin!...

— Uzat avucunu aslanım, hadi nazlanma!

— Telve falına da bakarım vallahi!

— Bütün encamını söyleyim sana...

— Geçmişini geleceğini söyleyim!

— Söyleyim niyetini, açayım kısmetini!

— Başına gelecekleri söyleyim birer birer, koruyasın kendini!

Başına neler geleceğini bilmek istemeyen bir adam var mıdır şu yeryüzünde? Ve hayattaki kısmetini öğrenmek istemeyen?... Hepimiz günün birinde Devlet kuşunun bizim de başımıza konacağı umudu içinde avunmaktayızdır... Yoksul, zenginlik ister; para babası ise, servetini bir kat daha çoğaltmayı; prens, kral olmak ister; kral, imparator...

Oysa şimdi erkeklerin çoğu yuvasından kopmuş ve harbe gitmişti. Uzaktaydılar: Savaşıyor, yaralanıyor yada ölüyorlardı. Kimisi mektup yolluyordu evine, kimisinden hiç bir haber çıkmıyordu.

— Gel bir de benim falıma bak bakalım!

Ve girer Çingeneler eve. Onları çağırmış olan kadın ne yapacağını şaşırır artık, eli ayağına do-

laşmaktadır. Çocukları eteğinden ayrılmamakta, ba-
ğırıp çağırmakta, soru üzerine soru yağdırmaktadır.

— Dölek durun, yere batasicalar.

Çocuklar susar bir an, Çingene konuşur:

— Uzat bakayım hele sol elini, uzat da göreyim halini...

Uzatır kadın. Çingene, ince uzun avuç çizgi-
lerine dikkatle bakar ve konuşur:

— Ayrısın sevdiceğinden, uzakta kalmıştır. A-
ma hep onun için çarpar yüreğin, onun yüreciği de
senin için çarpmakta... Büyük bir tehlike atlatmış,
ölümün kıyıcığından dönmüştür garip. Yolunda
başka tehlikeler de var. Ama içini ferah tutasın,
sağ sâlim dönecektir sonunda koynuna... Uzat
bakayım şimdi sağ elini, uzat da göreyim başka ha-
lini...

Büyük bir kapının önünde hafifmeşrep bir
kadın, alabildiğine boyanmış ama geçkin, gözleri-
ni devirerek bakmakta. Çingene kızlardan biri, kü-
peleriyle tunç bileziklerini şingırdatarak bağırıyor
hemen:

— Yürek yarasına afsun yaparız! Kedere, u-
mutsuzluğa, gönül derdine çare isteyen?...

Geçkin fâhişe atılıyor hemen:

— Balmumu büyüsu yapmasını bilir misin?

Çingene kızı, dehşete uğramış gibi yalancık-
tan gözlerini açıyor ve çevresini şöyle bir gözleyip
fısıldıyor:

— Bilirim, bilmez olur muyum hiç! Ama âşı-
ğının balmumu heykelini yapıp göğsüne iğne sap-
layacak olursak, ölür zavallı.

— Ben de ölsün istiyorum zaten!... – diye fısıl-

dıyor kadın -. Eğer balmumu büyüü yaparsan, kucak dolusu para kazanırsın!

— Para mı? Yazık günah garibe! Gözünü gön-lünü bağılasak, çok daha iyi olmaz mı sanki? Akşama kalmaz, kucak dolusu hediyeyle döner gelir buraya.

— Şimdi mi bağılırsın, yoksa geceleyin mi?

— Hemen şimdi güzel hanımcığım, hemen şimdi başlar bitiriveririm!

— Böyle işler gece vakti yapılır, benim bildiğim...

— Gece de yapılır, gündüz de... Sonra biz, geceleyin burada olmayacağız. Bu akşam gidiyoruz güzelim.

— Öyle ya, unutmuştum...

Öğle erişmemişti henüz ve güneş batıncaya kadar da vakit vardı. Üç oymak beyi, jandarmalara dokuz bin ley vermişti rüşvet olarak. Şimdi bu parayı çıkardıktan gayrı, gün batımına kadar beş kat fazlasını da kazanmak gerekiyordu.

— Çingene güzelleri!...

— Yok mu Çingene güzellerini çağıran?

Gökyüzünün ortasına doğru kayıyordu güneş. Her gün böyledir işte: Önce doğar, gökyüzünün ortasına gelir dayanır, sonra da batıya doğru süzülmeğe başlar yavaş yavaş, ve batar.

Hava durgun, sıcak ve yapışkandı.

Taş kaldırımlar kavruluyordu sanki. Bu cehennem sıcağında yalınayak dolaşmak ayrıca dertti. Biraz yağmur yağsaydı, ah! Bir mucize olup da kalın siyah bulutlar kaplasaydı gökyüzünü! Şöyle bir serinlik getirseydi anî bir sağanak!

Uzun yıllardan beri rastlanmadık cinsinden bir sıcaktı bu.

Buğdaylar çoktan olmuş, çoktan harmanlanmıştı. Yüksek, yemyeşil mısır tarlaları uzanıyordu göz alabildiğine. Ve asıl şimdi suya ihtiyacı vardı mısırın.

— Yağmur ve serinlik taşırız evlerinize! Yok mu Çingene güzellerini çağıran?

Şehri boydan boya dolaşmaktalar. Hepsi de uzun boylu, incecik belli. Çıplak kalçalarını simsiyah güzel saçları örtüyor.

Şimdi şehrin ana caddesindeler işte. Bütün mağazaların sıralandığı caddede. Pırıl pırıl camekânlar, kahveler, meyhaneler. Bu caddenin ucundaki halk bahçesinde ayı oynatmıştır biraz önce Him başa. Ama hiç kimsenin aylara baktığı yok burada. Gözler, tamamıyla başka yerlere dikili.

— Geldi genç Çingeneler!

— Çingeneleri yok mu çağıran? Sizlere yağmur getiriyoruz!

Bilezikleriyle küpelerini fettanca şıngırdatacak geçiyor oymağın kızları, iç gıcıklayan sesleriyle bağırarak tekrar ediyorlar:

— Geldi genç Çingeneler işte!

— Yok mu yağmur ve serinlik isteyen? Yok mu Çingeneleri çağıran beyler?

Bütün esnaf, dükkânların kapısında şimdi. Gözleriyle, kızların yarı çıplak vücutlarını nerdeyse yiyecekler.

— Bir içim su yahu bunlar!

Ve oymak kızları, başlarını havaya dikip, gururla geçiyor. Hep bir ağızdan bir türkü tuttuyorlar:

*Kara gözlü Çingene
Yağmur getirdi gene.
Olmak istersen iyi
Buyur et Çingeneyi!*

Yaz güneşi altında ` kavrulan bu yıkık dökük eski şehir, Çingene kızları ve ayılarla dolup taşan sokaklarıyla şimdi, tam bir masal havasına bürünmüştü. Peri masallarından çıkıp gelme bir kentti sanki...

— Şu kırmızı atkılıyı koynuma konuk kondursalar, hayır demem doğrusu! Ne dersin, ha?

— Bense sarı atkılı şu iriyarısını tercih ederim azizim. Üstelik bana da bakıyor... O ne gözler, aman allah! Böyle göz gördün mü sen hayatında?

— Görmez olur muyum hiç! Gördüm ama, gördüğüm gözler karıminkiler değildi!...

Sıcağın da etkisiyle bütün bu adamlar, çocuk gibi tepinmekteler şimdi. Şüphesiz hepsinin eşi yada bir metresi var. Ama çoktan unutmuşlar onları. Çingene kızlarının geçişini seyrederken, kendi sevgililerini düşünmüyorlar artık.

Şehrin kahveleriyle meyhaneleri, yapacak hiç bir işi olmayan her yaştan erkekle dolu. Kahvelerini yada içkilerini yudumlayarak, harpten, kızlardan yada işlerden konuşmaktalar. Keskin bir alkol ve pis bir şarap kokusu dalgalanıyor içerde; hava, sigara dumanı, ter ve ayak kokusu yüklü. Garsonlar bardakları yıkıyor; patronlarsa, fırsatı kaçırmayıp kapıya çıkıyorlar.

*Çingenenin memeleri pusula
Gel beni yavrum gel sula...*

Patronlar kapıların eşiğinde, evet. Müşteriler pencereelerde.

— Ne bekliyorsunuz be? Kovaları doldurup sulayın şunları bir güzel!

Garsonların da beklediği bu zaten.

Hemen suyla dolduruluyor kovalar ve genç Çingene kızlarının üzerine boşaltılıyor. Hiç biri öfkelenmiyor ama. Tam tersine. Dünya onlarınmış gibi neşeli, süt beyazı o güzelim dişlerini göstererek gülüşüyorlar. Elleriyle kalçalarına vurarak sevinç çığlıkları atıyorlar. Bilezikleri şingırdıyor. Türküyü tekrarlıyorlar sonra hep bir ağızdan gene:

*Çingenemin memeleri pusula
Gel beni yavrum gel sula...*

Kızları güden ihtiyar Züleyka, parsaya çıkmıştır. Sırayla her erkeğin önünde eğilerek kırıksık dolu elini uzatıyor:

— Güzel Çingene kızlarına yardım edin beyleirim! Birkaç kuruş vermekle elleriniz aşınmaz!..

Herkes elini cebine atmıştır ister istemez. Züleyka, beyaz bir deri çantaya koyuyor mangırları, Ve gururla düşünüyor: «Kızlarımıza bayıldı efendiler. Hepsinin rüyasına girecekler bu gece!» Sonra kızlara yaklaşıp hiç kimsenin anlamadığı dillerinde birşeyler fısıldıyor. Gülmekten kırılıyor kızlar, çıplak karınlarını ve elma gibi kütür kütür göğüslerini gösteriyorlar. Küpeleriyle bileziklerini şingırdatıyorlar olanca güçleriyle. Güneşten ve yaşamak arzusundan sarhoş olmuşçasına türküyü koyuluyorlar:

*Çingenemin memeleri pusula
Gel beni yavrum gel sula.*

*Sula da dökülsün yağmur
Memeler ıslanır kurur...*

Askerî hava alanı şehrin hemen dışında. Bir uçak iniyor yere, bir başkası havalanıyor. Bir lokomotifin homurtusu geliyor istasyon tarafından.

*Çingenem bana şans getir
Talihsizliğimi bitir,
Sevinçle dolsun ömrüm
Çingenem bana şans getir!*

Yeniden davulların kulakları sağır edici gümbürtüsü kaplıyor ortalığı. Ayılar homurdanarak şingirdatıyor zincirlerini.

*Oyna yavrum oyna
Oynamağa doyma...*

Öğle vakti geçiyor, geçiyor ikindi. Toz ve güneş, güneş ve toz. Bir nebze rüzgâr, bir tutam bulut yok gökyüzünde. Her yanda bir ağır koku, ve bir boğucu sıcak.

Bir varmış bir yokmuş... Barış varmış dünyada. Yıllar ve yıllarca önce...

*Oyna yavrum oyna
Oynamağa doyma...*

Oynuyor Zazu, üstelik güzel de oynuyor. Babaya desen, hepten öyle... Ayıların burnunda madden halkalar... Ah şu zincirler olmasa, Zazu'yla Babaya bilirdi yapacaklarını!...

Gurup vakti işte. Gökyüzü lânetli sanki. Bomboş ve bulutsuz. Hava hâlâ durgun ve yapışkan. Kaldırımlar hâlâ kaynıyor: İnsanlarınkı kadar kocaoğlanların tabanları da pişmiş durumda.

Güneş bir tepenin ardında battı nihayet. Çingenerler bitkin bir halde dönüyor otlığa. Köpekler, uzun hantal arabalar, beygirler, katırlar ve merkep-ler onları beklemekte. Hayvanlar bütün gün boyunca otlamış; şimdi de, sineklerin hücumundan korunmak için, tembel tembel kuyruklarını oynatmaktalar.

Her zaman olduğu gibi, eliyle Kera'nın elini sıkıyor Alimut. İkisi de ne sıcaklığı duymuştur, ne de yorgunluktan şikâyetçidir. Ve bu konuda tasasız olan, koca oymakta galiba yalnız onlardır.

*

Him başa ayı oynatmaktan o gün umulmadık bir kazanç sağlamıştı. Memnun ve mutlu olması gerekirdi aslında. Ama değildi. Neler ve neler görmüştü uzun ömrü boyunca, şehirlilerin yüzündeki acıma ifadesi, gözünden kaçmamıştı tabii. Bugüne değin şehirliler, hiç bir zaman merhametle bakmamıştı onlara. Merakla, hattâ çoğu zaman bir çeşit tiksintiyle bakmıştı. Ama merhamet, hayır... Oysa bu sefer bütün kent, oymağın erkeklerine, kadınlara, hattâ ve özellikle genç kızlarına, birer ölüye bakar gibi bakmıştı. Şehirlilerin onları, Çingeneleri bekleyen akıbeti bildiklerinden hiç şüphe yoktu. Ve bu akıbet, harp tarafından belirlenmişti ihtimal. Pekîama onun, Him başanın ne alışverişi vardı harple?... Kendilerine hemen şehre doğru hareket etmelerini söyleyen jandarmanın ablak suratını hatırladı birden: Onlara, ölülere bakar gibi bakan, ilk o olmuştu. O ve yanındaki öbür ikisi... Sonra da, san-

ki bir gizli tertip hazırlanmışçasına, rastladıkları kim varsa aynı gözlerle bakmıştı kendilerine. Hat-tâ o ablak suratlı jandarma: «Sizin harple bir alış-verişiniz olmayabilir. Ama belki harbin sizlerle bir alış verışı vardır...» dememiş miydi kendisine.

Peki ama nedir derdi bu harbin? Ne ister?... İnsanların hayatını. Evet evet, insanların canına susamış bu harp!

Yorgunluktan bitkinleşen ayılar, düşe kalka ilerliyordu. Zaman zaman homurdanıyordu Zazu. Babaya da öyleydi. Belki de dertleşiyorlardı. Ayıların da insanlar gibi kendi aralarında konuşması niçin mümkün olmasın? Koca bir hayatı ayılarla birlikte geçirmiş olduğu halde, homurtularıyla ne demek istediklerini bir türlü çözememişti Him başa.

Otlağa yaklaştığında ateşler çoktan yakılmış, akşam çorbası hazırlanıyordu. Yemek yiyip ateşleri söndürecek, sonra da doğuya doğru hareket edeceklerdi. Hayır, daha önce günün kazancını bölüşeceklerdi. Oymak yasaları gereğince, herkese hakkını eksiksiz dağıtarak... Alimut'u çağırttı Him başa:

— Git kocaoğlanlara bak biraz... – dedi –. Yiyecek ver, bol bol da sula.

Hayvanları bağladı Alimut; yiyecek vermek üzereyken, herkesin işitmiş olduğu şeyi işitti: Ulumayı andıran dehşet verici bir ses, sonra da korkuyla atılan çığlıklar. İrmak tarafından doğru geliyordu bu sesler... Kera'yı elinden tuttuğu gibi fırladı. Bütün oymak arkalarındaydı şimdi. Çıplak ayaklarıyla, dikenlere ve sivri çakıltaşlarına aldırış etmeksizin ilerlediler.

İlkin Alimut'la Kera ulaştı olay yerine. Kıyıda birkaç çocuk¹ gördüler, ötekiler ırmağın içindeydi. Biraz ilerde, Sara'nın küçük oğlu Baru, acıdan cırpınıp uluyarak, göbeğine kadar suya batmış duruyordu. Çocuğun çevresinde kıpkırmızıydı sular. Alimut, olup biteni hemen anlamıştı.

— Burada yüzüyorduk işte... – dedi çocuklardan biri –. Hangimiz daha uzağa atlayacak diye iddiaya giriştik. Baru hepimizden daha ileri atladı ve bir kazığın üstüne düştü. Biz daha ilerde biliyorduk kazıkları, burada da bulunacağını düşünmemiştik.

Oymağın erkekleri de gelmişti şimdi. İhtiyarlığından dolayı artık koşamayan Him başayı beklememişlerdi. Başlarında Alimut olduğu halde ırmağa atlayıp kazığa kadar yüzdüler. Ve suyun altına dalıp köklediler kazığı. Tüm hücreleriyle titredi çocuk, daha da korkunç bir haykırış kopardı. Bu arada kıyıya yetişmiş olan Him başa:

— Çocuğun makatından çıkarmayın sakın kazığı... – dedi –. Olduğu gibi getirin buraya. Ne yapacağımızı o vakit düşünürüz...

Otların üzerine uzattılar Baru'yu. Alaca karanlıkta Him başa, sivri odun parçasının derinlemesine çakılıp çocuğun sağ koltuk altına kadar girmiş olduğunu fark etti. Yapacak hiç bir şey yoktu artık, ölmüş sayılırdı Baru. «Keşke oğlanın yüreğine saplanmış olsaydı bu namussuz kazık!... – dedi Him başa içinden –. Acı çekmeden, hemen oracıkta ölürdü hiç değilse. Bu durumdaysa, daha ne kadar kıvranacağını allah bilir artık!»

— Sara nerede? – diye sordu.

— Şehirde Bulibaşa. Henüz dönmedi.

— Peki Rama?

— O da dönmedi daha.

— Biriniz gidip karşılasın onları. Çocuklarının başına geleni önceden haber vermek gerekir. —. Sonra başka Çingenelere dönerek ekledi—: Siz de alın oğlanı, arabasına kadar götürün. Ama elinizden geldiğince yavaş ve hiç kımıldatmadan...

Çehresi acıdan allak bullak olmuş ve gözleri yuvalarından uğramış olan çocuk, var gücüyle devam ediyordu ulumağa. Kaldırıp götürdüler.

Baru'dan başka hiç kimse bağırıyordu artık. Oymağın erkekleri ağır ağır, sessiz, endişeli ve düşünceli, yürümekteydiler. Zara'yı düşünüyorlardı. Genç yaşında daha bir gün önce ve tıpkı bu çocuk gibi ıstıraptan uluya uluya ölen Zara'yı. Tesadüfen düşen bir bombayla mezarı darmadağın olan Zara'yı... Bir hırsız gibi sızmıştı oymağın içine ölüm. Bir ruh aşırılmış; ve Zara'nın yeni doğan çocuğunun da ruhunu çaldıktan sonra, şimdi bir ikinci çocuğun, hem de bu sefer koskoca bir çocuğun ruhunu aşırmağa hazırlanıyordu... Yarın ne yapacaktı peki? Yarından sonra ne yapacaktı bu ölüm? Defolup gidecek miydi acaba? Yoksa oymağın içinde kalıp başka kurbanlar mı seçecekti kendine?

Baru'yu arabalarının yanına uzattılar. Oymağın yaşlı kadınları koşmuştu hemen. Kör Sina da gelmişti. Çocuğu muayene edip gerekeni yapacak olan oydu... Him başa herkese kendi işiyle uğraşmasını, yemeğini yemesini ve hayvanlarını sulamasını emretmişti: Bir saat içinde yola koyulmuş olması lâzımdı oymağın. Daha küçük olan öbür iki oymak da gece yarısına doğru hareket edecekti.

Gökyüzünde birkaç yıldız belirdi. Ama hava gene de sıcak, yapışkan ve durgundu...

Bitkin bir haldeydi Baru. Su istedi.

Çok sert bir şişe rakı dayadılar ağzına, ve bitirinceye kadar içmeğe teşvik ettiler.

— İç aslanım, iç!... – diyordu Kör Sina –. İç de acın dinsin...

İçebildiği kadar içti çocuk. Ve bu yıllanmış sert içkiyi yudumladıkça, çevresindeki karanlık gittikçe koyulaşıyor, vücudunu saran o dayanılmaz ıstırap azalıyordu. Nihayet duymaz oldu acıyı.

Bunu, başında bekleyenlere söylemek istedi Baru; ama beceremedi: Sarhoş olmuştu bile; artık hiç bir şey görmüyor ve hissetmiyordu.

Çevirip yüzüstü yatırdılar. İki kadın bu vaziyette tuttu çocuğu; ve Kör Sina, kızığı çıkarmağa girişti... Yavaş yavaş iş görüyor, kızığı bir parça çekip duruyordu. Kıvranıp ürperiyordu çocuğun vücudu, sonra bir süre sakinleşiyor, sonra yeniden bükülüp kıvranmağa koyuluyordu.

— Aman sıkı tutun... – diyordu Kör Sina –. Sımsıkı tutun da bir an önce çıkarıp atalım kızığı!

Çıkardı sonunda. Çalınmasından ürküyormuşçasına titizlikle yanına koydu. Kadınların hazır tuttuğu tiftiklenmiş kumaş parçalarını aldı sonra, uzunlamasına bir yumak haline getirip yaranın içine tıktı.

— Ne dersin ha? Sabaha kadar yaşar mı bari?

— Birkaç gün daha kıvrandırabilir çocuğu bu yara...

— Zavallı yavrucak!

Keşke yüreğine saplanmış olsaydı namussuz kazık! Hiç acı çekmeden ölür giderdi!

Baru'nun anasıyle babası gelmişti bu arada. Durumu sordular. Her şeyi dinlediler ve omuz silkemekle yetindiler ilkin. Sonra Kör Sina'ya yeniden sordular:

— Yapacak bir şey kaldı mı?

— Hayır, gereken her şeyi yaptık.

Bir saat sonra da Baru, arabaya aktarılıp, oymak kızlarının ırmağın kıyısından tek tek toplayıp yaptığı bir ot yatağın üzerine yatırıldı. Şimdi artık kıvranmıyordu çocuk; derin uykusunda korkunç kâbuslar görürmüşçesine, zaman zaman inliyordu o kadar. Körpe vücudundan bir ekşi ter, sıcak kan, sidik ve rakı kokusu yayılıyordu.

Beygirlerin, katırların ve merkeplerin koşulmuş olduğu arabalar, uzun bir sıra halinde o eski yıkık dökük şehirden çıkıp doğuya doğru giden bir yola girdiler. Yolun iki kıyısında sessiz mısır tarlaları uzanıyordu. Alimut'la Kera'nın çektiği aylar, en arkadan geliyordu soluk soluğa. Gündüzün boğucu sıcağından kurtuldukları için memnun olan köpekler, arabaların yanı sıra koşup sıçırıyor, tavşan izlerini kokluyor, havlıyor, ama uzun boylu uzaklaşmağa cesaret edemiyorlardı.

Ve kendi kendine düşünüyordu Him: «Sara'nın oğlu da öldüğü vakit, oymak, doksan yedi kişi kalmış olacak.» Hüzne kaptırmak istemiyordu kendini; daha aydınlık, daha güzel, daha keyifli bir düşünce aradı. Karınları çatlayacakmış gibi şişkin, sayısız gebe kadını canlandırdı gözünde. «Birbiri ardı sıra doğuracak haspalar... – dedi –. Ve oymaktaki canların sayısı gittikçe artıp, geçmezse bile mutlaka bulacak yüzü!»

Gene de bir an olsun sevinemedi. Çünkü bir an sonra bir başka soru çöreklenmişti zihnine: «Peki ya orada... Durup çadır kurmağa zorlayacakları yerde bizi... Orada ne olacak? Sakın aklıma gelen, başıma gelmesin?...»

Gökyüzünü seyretti bir zaman. Batıda, sarı bir orağa benzeyen hilâli gördü. İnsanların kellesini biçmeğe hazır bir orak gibiydi, evet. «Sizin savaş-la bir alışverişiniz olmayabilir. Ama belki savaşın sizlerle bir alışverişi vardır...»

— Deh benim uyuzlarım, deh!...

Kamçısını havalandırıp şaklattı beygirlerin sırtında. Hayvanlar adımlarını sıklaştırmıştı.

DÖRT

Arabasının yanında yalınayak yürüyordu Gozü. Birkaç gün önce bu yoldan cephaneye taşıyan askerî kamyonlarla uzun bir tank konvoyu geçmişti. Bu demir ve çelik yığını altında ezilen yolun taş zemini, binlerce ve binlerce ufacık sivri parçaya ayrılmıştı. Atların, katırların ve merkeplerin tırnak aralarına doluyordu taşlar. Ve zavallı hayvanların ayakları kan içindeydi.

Gozü'nün tabanları da kanıyordu aynı şekilde. Üstelik Gozü'nün bedeni, Ariston'dan yediği kırbaçların acısını da henüz unutmamıştı... Şüphesiz, arabaya atlayıp bir çift pabuç geçirebilirdi ayaklarına; bir dakika bile sürmezdi... Ama bu tatlı düşünceye kaptırmadı kendini: Bile isteye çekilen acının, insana yararlı olduğunu düşündü. «Et sızlayınca ruh durulur ve rahat bırakır seni.» atasözünü hatırlayınca, ayaklarının acısını hiç umursamadan yalınayak yürümeğe devam etti Gozü.

Ama on beş dakika geçmeden fark etti ki, tamamıyla boşu boşuna çekmektedir bu acıyı; «etin sızlaması, ruhun durulmasına yetmemektedir». Dünyanın en korkunç işkencesine tâbi tutulsa, bir kerpetenle parça parça çekilip koparılsa etleri yada parmakları bir çekiçe ezilse bile, ruhunu derinden derine kemiren acının katiyen silinmeyeceğini anlamıştı Gozü.

Birden hatırlayıp sordu kendi kendine: «Ne vakit ayrıldı peki Lisandra yanımdan? Ve şu Ariston, ilk defa olarak, ne zaman Lisandra'nın gönlünü yaptı? Sonra nasıl, nesi sayesinde başardı bu işi? Çünkü bildiğimiz Ariston benden ne daha yakışıklı, ne daha zeki, ne de daha güçlüdür! Nedir öyleyse bu işin tılsımı? Ve benim avanak karım ne buldu Ariston'da? Bende bulunmayan bir şey mi yoksa bu, ya-rabbi?»

Ah bir bilebilseydi bunu!... Ama bilmiyordu, bilemiyordu işte!... Bilebilmek için neler vermezdi!... Bilmiş olsa, anlamış olacaktı çünkü... Ama bilmiyordu Gozü. Bilmeyince de, anlayamıyordu.

Soluduğu hava, ağıuluymuş duygusuna kapıldı birden. Ve gökyüzü kurşundanmış da taşması için omuzlarına yığılıp kalmış gibi geldi Gozü'ye... Oysa hava alabildiğine kuruydu, ama zehirli falan değildi tabii; gökyüzüne gelince, kurşunla en ufak bir ilgisi yoktu: Her zamanki gibi masmavi... ve gene her zamanki gibi, hiç hareketsizdi.

Ama bu, hayvanların gittikçe biraz daha zahmetle ilerlemesine de engel değildi. Sineklerin ısıra ısıra kocaman birer yara açtığı sağrılarına gittikçe daha kısa aralarla iniyordu kamçı darbeleri, ama boşuna. Yürümek bir yana, zor zoruna kımıldamaktaydılar. Ve Gozü, hayvanları şevke getirmekten vazgeçip çevresine bakındı.

— Aşşağılık memleket!... - diye bir küfür savurdu dişlerinin arasından.

Haklıydı. Ne sağda, ne solda, ne de önünde, en ufak bir tepecik bile gözüküyordu. Ne bir ağaç, ne bir çalılık, ne bir insan varlığı... Sadece güneş,

o kadar. Olanca hıncını, alevden ışınlar halinde bu uçsuz bucaksız düzlüğe boşaltan güneş...

*

Baru, uyanır uyanmaz haykırmağa koyuldu yeniden. Acı çeken herkes, rahatlayacağı umuduyla, bağırır yada inler... Ve Çingeneler, hiç bir şey işitmemiş gibi davranıp yollarına devam ettiler.

— Ne vakit sulayacağız peki biz bu hayvancazları? Adım atacak halleri kalmadı, görmüyor musunuz zavallıların?

— Güneş battıktan sonra!

— Günün batımına ne kadar zaman var peki?

— Ne kadar varsa var!...

Alimut'la Kera, aylarla birlikte en arkadan geliyorlardı. Soluk soluğaydı ihtiyar Zazu, Babaya da öyleydi. Öbür beş kocaoğlan, çok daha genç olmalarına rağmen, daha az yorgun görünmüyordu katiyen...

Ve nasıl bitkin olmasınlardı? Baharda tüy dökmüşlerdi gerçi ama, aradan bir alay zaman geçmiş ve yeniden kürklenmişlerdi. Üstelik, yaralı kocaman ayaklarını yakıp kavuruyordu yol. Zazu ile Babaya, davul sesiyle göbek atmasını nasıl öğrendiklerini hatırlıyor olsa gerekti şimdi. Önce burunlarına hırzıma takmışlar, sonra da dövmüşlerdi; ve nihayet, geniş bir kızgın tepsinin üzerine çıkarmışlardı. Ancak göbek atmasını öğrenince indirmişlerdi tepsinin üzerinden... Oysa şimdi üzerinde ilerledikleri yol, kızgın tepsideen beterdi... Ve dağları hatırlıyordu ayılar. Sepserin boğazları, sepserin inleri, sep-

serin ve gölgelik ormanları... Yüksek ağaçlarla çevrili çimenlikleri, ahududuları, bal dolu ağaç kovuklarını... Bir vakitler tanıyıp tatmış oldukları şeylerin hiç biri yoktu burada. Dağlar alabildiğine uzaktaydı; ve onlar, Çingeneleri izlemek zorundaydılar.

*

— Sonbahar gelir gelmez evleniyoruz, Kera!

— Niçin daha önce değil?

— Him başkanın kararı böyle...

— Him başa! Sanki baban değilmiş gibi söz ediyorsun ondan...

Tam cevap vermek üzereydi Alimut, Baru'nun çığlıkları yırttı havayı. Öylesine acı çığlıklardı ki bunlar, kocaoğlanlar da acıyla inil dedi.

— Şu zavallı Baru da bir türlü ölemedi!... – diye bağırdı Alimut.

— Sonunda ölecek ister istemez!

— Biraz daha rakı verip sarhoşlatsalardı bari. Hiç olmazsa bağırmaı keserdi...

— Nasıl olsa gebereceğine göre, rakıya yazık değil mi?

— Haklısın Kera. Rakıya yazık...

Bir kere daha haykırdı Baru, bütün haykırışlarını bastıran bir haykırıştı bu, sonra da birden sustu. Araba tekerlekleri gıcırdamağa devam ediyordu. Ve bu gıcırtının içinden Sara'nın karısının kısa ve vahşi çığlığı yükseldi... Arabalar derhal durmuştu. Oymağın erkekleri, zavallı çocuğun can verdiğini anlayıp Him'in çevresinde toplandılar.

— Medenî bir yere ancak yarın sabah ulaşabileceğiz... – dedi oymakbeyi.

Sara sordu:

— Ne demek istiyorsun yani?

— Şunu demek istiyorum ki, çocuğun hemen buracıkta gömülmesi gerekir. Çünkü bu sıcakta ceset derhal çürümeğe başlar, anlıyor musun?

Bir an sustu herkes.

— Bulibaşanın hakkı var... – dedi nihayet birisi –. Mevsim yaz... yazın da ölümler... hep bildiğimiz gibi...

Arabaları yolun kıyısına dizmiş; at, katır ve merkeplerin koşumlarını çıkarmışlardı. Hayvanlar hemen ot aramağa koyuldu; ot kııntısı bile bulamayınca, toprağa uzanıp heykeller gibi hareketsiz kaldılar. Öylesine bitkindiler ki, sineklere karşı kendilerini savunmağa girişmediler bile.

Kadınlar Baru'ya bayramlıklarını giydirirken, dört delikanlı da ufak bir mezar kazmağa koyulmuştu. «Doksan dokuz candık... – diye düşünüyordu Him başa –. Yüzü bulacağımızı, hattâ aşacağımızı umut ediyorduk. Doksan sekiz kaldık Zara'nın ölümlüyle. Şimdi de Baru gitti, doksan yedi kişiyiz!» Ve daha bir iki gün önce kendisine ve bütün Çingene'lere birer ölüye bakarmış gibi bakan jandarmalarla insanları hatırladı yeniden. «Hayır, olamaz!... – dedi kendi kendine –. Düpedüz zırvalıyorum ben. Zara ile Baru kazara öldüler. Her ikisinin de ölümü, basit bir rastlantı sonucuydu!»

Çukur bitmişti. Baru'yu uzattılar; ve gene oradan çıkardıkları sarı toprakla doldurdular mezarı. Üzerine, işaret olarak, bir taş bile koymamışlardı: Harp-

teydiler; ve harp zamanı ölümler, nereye ve nasıl olursa olsun gömülebilirdi.

Gömme işi bitince oymağın erkekleri, kadın ve çocukların da desteğiyle, yemek vaktinin gelmiş olduğuna karar verdiler. Kazanın kaynamasını bekleyemeyecek kadar aç oldukları için de kuru ekmek tıkındılar bol bol ve bol bol yılanmış rakıdan içtiler. Kocaoğlanlarla köpekler de unutulmamıştı; nitekim birden canlılık gelmişti hayvanlara, hattâ neşelenmişlerdi.

Rakıyı iyice fazla kaçırın Bleb'le Elezar kör kütük olmuş ve müstehcen bir türküyü girişmişlerdi. Çingenelerin çoğu gülümseyerek dinlemekteydi. Ferdik öfkelenirdi birden:

— Hiç utanmak yok mu sizlerde?... – diye haykırdı onlara.

— Ne olmuş? Türkü söylemek hakkımız da mı kalmadı yani?

— Taptaze bir mezarın başında, hem de bu türkü... Öyle mi, namussuzlar!

— Ölenle ölmür ki Ferdik, biz daha yaşıyoruz! Gençler gene de utanıp başlarını eğmişti.

Yeniden yola koyuldu oymak. Ve güneşin a-mansız ışınlarıyla kamçılanan ovada, yeniden, tankların ufaladığı taş parçacıklarını ezen tekerleklerin gıcirtısından başka bir ses işitilmez oldu.

— Gözü... – dedi Lisandra, heceleri iyice uzatıp sulandırarak –. Gözü, duyuyor musun?

— Duyuyorum evet.

— Öyleyse bil ki Gözü'cüğüm, seni hiç bir zaman sevmedim ben. Hiç bir zaman, anlıyor musun? Kocamdır deyip koynuna girdiğim gece bile...

Eğer Ariston yada bir başkası kaldırıp kırıbacını suratına indirmiş olsa, çok daha rahatça katlanabilirdi Goz . K   ld  k  e k    len, fısıldar gibi bir sesle sordu Lisandra'ya:

— Niye evlendin   yleyse benimle? Beni istemediğini pek  l  s  leyebilirdin, ve ısrar etmezdim ben de. O kadar parayı saydıktan sonra, kolayca başka birini bulabilirdim herhalde.   stelik,   ok g  zel bir kadın da bulabilirdim...

— Evet ama, benim de birisiyle evlenmem gerekiyordu...

— İyi ama niçin ille benimle? Niye gidip de kendi oyma ından biriyle evlenmedin? Erkek kıtlı ı yoktu herhalde sizin oyma ınızda!

— Elbette yoktu...

— Hiç biri gitmedi mi peki hoşuna?

— Gitmez olur mu! Hele bir iki tanesi vardı ki senden   ok daha fazla hoşuma gidiyordu...

— Anladım: Sedil başanın senin için istediği fiyatı   deyecek kadar paraları yoktu herhalde...

— Sedil başa mı?... Zavallı! Bedavaya verme e hazırdı beni... G  zlerinin   n nden yıkılıp gitmeme razıydı Sedil başa! Ne var ki bizim oymağın gen  leri arasında, beni karılı a kabul edecek bir yi it bulamadı.

— Dalga geçme benimle Lisandra!

— Hayır Goz , dalga falan ge ti im yok. Hiç benim anamı g  rd n m  sen?

— Hayır.

— Zaten g  remezdin ki...

—   lm    bulunuyordu da ondan herhalde?

— Ne ölmesi ! Hâlâ yaşıyor, sıhhatı da demir gibidir...

— Bense ölmüş sanıyordum anneni...

Bir uzun süre sustu Lisandra, kara düşünceler içinde çırpınmağa koyuverdi Gozü'yü; böylece, savuracağı darbenin öldürücü olmasını sağlamak istiyordu. Vaktin geldiğine karar verince, dünyanın en olağan şeyini söylüyormuşçasına:

— Benim annem burunsuzdur!... – dedi.

Tepeden tırnağa ürperdi Gozü, ve sesini yükseltti:

— Ne demek istiyorsun ?

— Annem burunsuzdur... demek istiyorum.

— Doğuştan ?

— Doğuştan değil, budala ! Yirmi yaşına kadar harika bir burnu vardı annemin...

Yeniden susmuş ve karanlık düşüncelerin pençesine terk etmişti Gozü'yü. Sonra:

— Annemin de tıpkı benimki gibi bir burnu vardı... – dedi –. Acem burnu dediğimiz cinsinden... Zaten «Acem güzeli» diye çağırırlardı annemi.

— Senin burnun hakikaten güzeldir, evet.

Gozü birden, ağzından dökülen bütün sözlerin dudaklarını yakıp kavurduğu duygusuna kapıldı. Şimdi de aynı sözler, ateşten güller gibi içine iniyor ve yüreğini tutuşturuyordu. Bütün hayat, alacağı cevaba bağılmış gibi müthiş bir aceleyle sor-du:

— Peki neden burunsuz kaldı annen ?

— Son derece olağan bir şeyden ötürü: Sedil başa, bıçakla burnunu kestiği için burunsuz kaldı!...

— Sarhoştur herhalde Sedil başa o anda?...

— Sarhoş değildi hayır. En az sen ve ben kadar akli başındaydı...

— Yani...

— Ama bir başkasıyla sevişirken yakalamıştı anemi. Ve oymak yasaları gereğince yapması şart olan şeyi yaptı: Kesti burnunu!

— Sizin oymağın gençleri de...

— Bizim oymağın gençleri, burnu o sebepten ötürü kesilmiş bir kadının kızıyla katiyen evlenmezler. Çünkü... çünkü, «Anasına bak kızını al» diye bir atasözü vardır.

— Yani pis bir oyun oynandı bana! Kazıkladılar beni...

— Elbette kazıkladılar Gözü'cüğüm... Şehirli çocuklar gibi aptallaşıp kalma öyle... Sen babamla pazarlık eder ve fiyatta indirim yapmasını isterken, çadırın içinde gizlenmiş olan annem nasıl ama nasıl gülüyordu bilsen!... Nasıl eğleniyor, dalga geçiyordu seninle!...

— Ah bir bilmiş olsaydım bunu!...

— O kadar da böbürlenme bakalım! Bilmiş olsan bile evlenirdin benimle. Çünkü beni gördüğün an, yıldırım çarpmışa döndün... Ve bensiz yaşayamazdın o andan itibaren!

Türkü söylemeğe koyuldu Lisandra:

*Güneşin ışığını ben senin
Bensiz yaşamak haramdır sana.
Soluduğün hava içtiğün su benim
Bensiz yaşamak haramdır sana.
Yediğün ekmek daldığın uykuyum
Sen geçen şey ben kalan öyküyüm*

*Umudun umutsuzluğun sevincin
Duyduğun duyacağın ne varsa benim
Bensiz yaşamak haramdır sana.
Sensizlik ne kadar kolaysa bana
Bensiz yaşamak haramdır sana.
Bensiz yaşamak...*

— Sus yeter!... – diye haykırdı Gozü –. Kes yada öldürürüm!

— Susuyorum işte. Ama susmam, durumu değiştirmez ki...

Gökyüzü durgun, bulutsuz, masmavi ve yapışkandı. Sapsarı ve kuru anız yığılıydı tarlalar. Ötede mısır tarlaları uzanıyordu gene göz alabildiğine. Yorgunluktan çatlayacak hale gelmiş beygir, merkep ve katırlar, insan ve erzak yüklü arabaları gittikçe biraz daha güçlkle çekiyordu. Ve fısıldar gibi sönük bir sesle konuşuyordu Gozü:

— Nerden biliyorsun peki sensiz yaşayamayacağımı?

— Biliyorum, çünkü benim de başıma aynı şey geldi. Ben de gafil avlandım aşka, ben de aşktan yanıp tutuşuyorum. Ve hiç bir ateş, aşk ateşinden daha güçlü olamaz. Adım gibi biliyorum bunu ben artık, anlıyor musun!

— Beni gördüğün an sen de yıldırımla çarpılmışa döndüğünü mü söylemek istiyorsun yani?

Gozü aklını mı kaçırmıştı yoksa? Gözleri sevinçten pırıldıyordu. Ve bu, Lisandra alaycı bir sesle cevap verinceye kadar böyle sürdü:

— Ariston'u gördüğüm an yıldırımla çarpılmışa döndüğümü söylemek istiyorum... ve Aristonsuz yaşayamayacağımı ilk anda anladığımı. Sana

gelince Gozü, gücün yeterse hiç durma öldür beni, çünkü ölümden korkmuyorum!

— Boş söz... Herkes ölümden korkar. Herkes!

Araba tekerleklerinin gıcirtısını, güçlü bir uğultu bastırdı birden: Arkadan doğru, koca bir toz bulutu içinde, askerî kamyonlar geliyordu.

Arabalar hemen durdu. Köpekler, kuyruklarını bacaklarının arasına alıp arabaların altına saklandılar. Sadece Rob, ötekileri izlemeden önce, iki üç kere havlamayı ihmal etmedi. Ayılar homurdandı. Alimut fısıldadı:

— Yabancı askerler bunlar!...

Kera dönüp son hızla yaklaşan kamyonlara bakmış ve bir kahkaha atmıştı:

— Ne yapalım yani!... – dedi -. Sanki hiç görmedik daha önce bunlardan?

— Bu cins üniformalılardan görmedik tabii...

Kera'nın elini alıp sıkarak göğsüne bastırmıştı Alimut. Delikanlının dudakları titremekteydi. Genç kız, yatıştırmağa çalıştı onu:

— Görmez olur muyuz canım, gördük pekâlâ... – dedi -. Hiç bir şey de olmadı...

Oymağın erkekleri arabalardan atlayıp, gemi azıya almasınlar diye hayvanların önünde durmuşlardı. Hepsinin de çıplaktı gövdesi. Kadınlarla çocuklar da arabaların yanına sıralanmıştı. Kulakları tetikteydi; bir tehlike belirir belirmez, mısır tarlalarının arasına gizlenmeğe hazırlandılar.

Çingeneleri geçmemiş, durmuştu konvoy. Terli ve toz içinde kalmış olan kurşun üniformalı askerler, şaşkınlıkla bakıyordu oymağa:

— Çingene bunlar!

— Kadınlarla kızlara bakın...

— Hepsi birbirinden güzel!

— Nihayet kadın gördük yahu!

Üzerlerine dikilmiş bu açlık ve arzu dolu gözleri gören kızlarla kadınlar, birer kahkaha koyuvermişlerdi. Dişleri dökülmüş yaşlı kadınlar da, ağızlarında pipoları, gülmeğe başladılar. Oymağın erkekleri ise gülümsemeğe bile yanaşmadılar.

Aşka susamış birkaç asker, kamyonlardan atlayıp arabalara doğru ilerlemişti. Kamyonların içinden gülmekle yetiniyordu öteki askerler: Kendileri de atlamadan önce, ne olup biteceğini... daha doğrusu, «işin» zahmete değip değmediğini görmek istiyorlardı ihtimal.

Ve kadınlarla kızlar birdenbire korkmuş, arabaların arkasına çekilmişlerdi. Erkeklerse, sopalarına ve baltalarına sarıldılar.

Hiç beklemedikleri bir dirençle karşılaşan askerler, tabancalarına el atmışlardı.

O ana kadar olup bitenleri sessizce dinlemiş olan Kör Sina, anıde arabadan çıktı ve acayip bir dilde birkaç kelime haykırdı.

Çingenelerin derhal yerine getirdiği bir emirdi bu: Baltalarla sopaları arabaların içine atıp kollarını çaprazlama kavuşturdular ve bembeyaz dişlerini gösterdiler askerlere. Göğüslerde kenetlenmiş kollarla bu saçmasapan gülüşün ne anlama geldiğini kavrayamayan askerler, Çingenelerin saç sakalla karışmış yüzlerine şaşkınlık içinde bakakalmışlardı.

O sırada kör kadın, gene derhal yerine getirilen ikinci bir emir verdi: Kadınlar, çocuklarını kol-

larına alıp, şoseyi tarlalardan ayıran hendeğin öbür tarafına atlamışlardı. Ve askerler, silâhlarını kınlarına koyup, yol kıyısında sıralı bekleyen kızlarla kadınlara çevirdiler gözlerini, arzu dolu bakışlarla uzun uzun baktılar. Her biri bir kadın seçti içinden. Tarlalar hemen şuradaydı. Kollarını uzattılar.

Kör Sina'nın sesi üçüncü olarak yükseldi. Ve en gencinden en ihtiyarına tüm kadınlarla kızlar, eteklerini göbeklerine kadar kaldırıp uğursuz birer kahkaha savurarak askerlere doğru ilerlediler. Neye uğradığını şaşırان askerler geriye çekilir gibi oldu. Oysa bütün bu kadınlar, onları aşka davet ediyordu... Gebe olanlar, şişmiş karınlarını gösteriyordu; kızlar, yuvarlak dolgun kalçalarına vuruyordu elleriyle, hattâ bazıları göğüslerini açmış sergiliyordu... En cesurları, en yaşlılarıydı... Sonra bunlardan biri karga sesini andıran bir ses çıkararak, bir tek kere el çırpı. Bunun üzerine topu birden sırtını döndü askerlere, kışını açtı; ve hemen oraya dizi halinde çömelip büyüklü küçüklü aptes bozmağa girişti.

Askerlerin yüzündeki şaşkınlık, sınırsız bir öğrenmeye bırakmıştı yerini. Kimisi elleriyle gözlerini örtüyor, kimisi tükürüyordu. Demeğe kalmadan sert bir emir işitildi. Acele içinde kamyonlara atladı askerler; ve konvoy, hızla hareket etti.

Kamyonlar gözden kaybolunca, arabalar da yürümeğe koyulmuştu. Güneş şimdi, aynı bulutsuz gökyüzünde batıya doğru iniyordu; çok geçmeden de sınırsız bir kan gölünün içine gömüldü... Beygirleri durdurup mola emri verdi Him başa. Erkekler, hayvanları tarlalarda otlamağa koyuvermezden

önce sulamağa yönelmişlerdi. Tam bu sırada Bleb'in, sevinçten titreyen sesi yükseldi:

— Bir kuyu! Yedek suyumuzu vermeğe kalkmayın hayvanlara, ben bir kuyu buldum!.

Birkaç kişi, önlerinde Him başayla, Bleb'in işaret ettiği yere doğru ilerlediler. Terk edilmiş bir kuyuydu bu; ne çıkışı vardı, ne de kovası. Ama gene de biraz dikkatli bakınca, dibindeki su parıltısını görmek mümkündü. Kararını verdi Him başa:

— Fıçılarımızdaki suyu yarına saklamak zorundayız... – dedi –. Bana derhal birkaç kova, ip ve bir de kürek getirin.

İstediği araçlar biraz sonra önündeydi. Ali-mut getirmişti küreği, ve elinde tutuyordu.

— Küreğe ne ihtiyaç vardı ki!... – dedi Ferdik.

— Aldanıyorsun Ferdik. Yada burnun koku almıyor! İğrenç bir koku yayılıyor kuyudan. Bu da tıkanmış olduğunu gösterir.

— Deneyelim bakalım gene de...

— Deneyelim tabii!

Uzun bir urgana bağlı bir kovayı kuyuya sarkıttılar. Bir su şıptısı yükseldi.

— Doldu mu dersiniz?

— Çekin bakalım, belki dolmuştur.

Kova yukarı çekildiğinde bütün Çingeneler burunlarını tıkamıştı.

— Bu ne pis koku be!

— Tam bir leş kokusu!

— Belki de bir hayvan düşüp ölmüştür kuyuya.

— Veya bir adam!

— Birinin aşağı inip kuyuyu açması lâzım.

— Hayır... – dedi Him –. Daha önce, dipteki

bütün bu kokmuş suyu boşaltmamız gerekir. Fazla bir şey bulunduğunu sanmıyorum ayrıca.

Bulanık pis suyu tarlaya boşalttılar. Çatlamış toprak derhal emmişti bu sıvıyı. Ama çürüyen leş kokusu daha uzun bir süre havada kaldı.

Aşağı yukarı yirmi kova su çıkarttılar kuyudan. Şimdi koku, arabalara kadar yayılmaktaydı. Son kova yarısına kadar çamur olarak geri geldi. Him başa, gözlerini çevresindekiler üzerinde bir süre gezdirdikten sonra yumuşak bir sesle sordu:

— Hanginiz incek aşağı?

Kesin bir sessizlik cevap vermişti oymakbeyine.

— Sizi anlamaz değilim... – diye mırıldandı Him başa –. Hoş bir şey olmasa gerek bu, hattâ belki de tehlikeli bir şey istiyorum sizden. Ama yapılması da şart.

Birisi mırıldandı:

— Ariston insin öyleyse...

İtiraz etti başka birisi:

— Gözü ne güne duruyor peki? Gözü insin daha iyi!

— Ne Ariston, ne Gözü... – diye kesip attı Him başa –. Onların daha kendi aralarında görülecek bir hesabı var; bu hesap görülünceye kadar da onları tehlikeye atmağa bizim hakkımız yok.

O zaman Alimut gülerek:

— Him başa... – dedi –. Bırakırsan ben ineyim. Korkmuyorum ben! Fenalaşacak olursam, bağırırım, çekersiniz.

Ne tuhaf çocuktu yarabbi bu! Durup dururken kargaşalık çıkarmak da nesiydi!

Oğlunun sözlerini işitmezlikten gelemezdi el-

bette Him başa: Oymak, dürüst ve haktanır bildiği için itaat ediyordu kendisine; ve bu durumda, ne olursa olsun, sonuna kadar dürüst ve haktanır kalması gerekiyordu. Yapma bir sevinçle:

— Aferin aslanım!. – dedi –. Madem istiyorsun, yürü bakalım...

Soyundu Alimut. Vücuduna sımsıkı bir urgan bağladılar, küreği eline verdiler ve indirdiler yavaş yavaş. Delikanlı, kuyunun dibine ayak bastıktan kısa bir süre sonra bağırdı:

— İki ceset var burada! Bana ip sarkıtın!...

— Kokuyor mu cesetler?

— İğrenç!

Him başa hemen bir ip sarkıtmıştı.

— Geldi mi?... – diye sordu.

— Yakaladım evet.

Kuyunun dibi zifirî karanlıktı. Alimut, küreği bir kenara dayadı ve el yordamıyla bağladı cesetleri.

— Çıkarın beni!... – diye bağırdı.

Çektiler. Alimut, tepeden tırnağa titremekteydi.

— Soğuk muydu orası?

— Pek soğuk değildi. Ama kokudan bayılcaktım asıl!

Kuyudan uzaklaşıp yere uzandı boylu boyunca. Derisini kanatan dikenlere aldırış bile etmemişti. Kera koştu yanına hemen, ensesini okşayarak sordu:

— Korktun değil mi?

— Kuyudan korkmadım, hayır.

— Yoldaki askerlerden korktun öyleyse?

— Onlardan korktum doğru. Ama kendi adıma

değil. Beni en fazlasından öldürürlerdi. Senin için korktum asıl... Sana şey yapmalarından korktum.

O çirkin kelimeyi söyleyememişti. Zaten uzun zamandır ağzına almamağa kararlıydı o sözü... Kera anladı tabii, ve gülümseyerek:

— Ben hiç korkmadım... — dedi —. O düşün-
düğün şeyi de, ben razı olmadığım takdirde katiyen yapamazlardı.

— Ben bilir miyim!

Düşünmeğe koyuldu delikanlı. Susmuştu. Akşamın alaca karanlığında iki cesedi çekmeğe uğraşanların sesini dinledi bir süre. Sonra gene düşünmeğe devam etti; ve nihayet kendini tutamayarak sordu Kera'ya:

— Peki... ya o söylediğin iş olsaydı ne yapardın?

Genç kız gülümsedi:

— Koca sersem!... — dedi —. Ben razı olmadan hiç bir şey yapamayacaklarını söyledim sana!... Elim armut toplamıyor ya, savunurdum kendimi, yerlerde toz toprak içinde sürünürdük bir zaman, sonunda yorardım herifi, takati kalmadığını anlayınca da...

— Ne yapardın?

— Uzun boylu bir şey yapmama lüzum kalmazdı zaten. Sıkıverirdim boşazını, olur biterdi.

Kuyudan doğru pis bir koku dalgası geldi onlara kadar. Hem ekşi, hem iç bayıltıcı bir kokuydu bu; ikisi de kusacak gibi oldular. Bir sıçrayışta fırlayıp kalkmışlardı oturdukları yerden. Uzağa, mümkün olduğu kadar uzağa gitmek istediler; ama bu isteğe rağmen gene de yaklaştılar kuyuya. Çıkırı-

lan cesetlerin ikisi de yarı yarıya çürümüş haldeydi. Giysiler lime lime olmuş, çizmeler pas tutmuştu.

— Yabancı bunlar!

— Belki de gençti ikisi!

— Belki yakışıklıydı da!

— Mümkündür evet...

— Kuyuya düşüp boğulmuş olsalar gerek.

Başıyla bir «hayır» işareti yaptı Him başa:

— Hayır... – dedi –. Öldürüldükten sonra atılmışlar kuyuya!

— Belâlarını bulmuş demektirler öyleyse! Yuvalarını bırakıp buraya gelmeselerdi...

— Bunları gömeceğiz... – dedi Him başa yeniden—. Çok gidip gelen oluyor bu yoldan, özellikle de yabancı askerler geçiyor. Hemşerilerini öldürmüş bulacak olurlarsa, yerlilerden oç almağa kalırlar. Her türlü kötülüğü edebilirler üstelik...

Çingeneler hemen birkaç kürek getirip geniş bir çukur kazdılar. Cesetleri yanyana koydular çukura ve mezarı doldurdular. Sonra üstüne kuru otlarla çalı çırpı yığıp ateşe verdiler.

— Buradan geçecek olanlar, ateş izlerinden başka bir şey göremez artık!

Kera'ya baktı Alimut, gülümsedi; ve bir kere daha bağlattı kendini. Gene indi kuyuya, dibini kazmağa koyuldu, çok geçmeden de buldu kaynağı. Kürekle birkaç kere hızla vurunca, tıkalı ağız açılmış ve fışkıran taze soğuk su, bacaklarına kadar yükselivermişti.

— Tamamdır!... – diye bağırdı –. Çekebilirsiniz beni.

Mezarın üstünde yakılan ateş sönmüştü. Bu

sırada çıkan hafif bir esinti, leş kokusunu dağıtma-
ğa yetti. Ve karanlık, olanca ağırlığıyla çöktü ova-
ya.

Doğuda bir yerlerde gene uçak motorlarının
gürültüsüyle çalkandı hava. Ama ne top sesi işi-
tildi, ne de bir mitralyöz takırtısı. Oymağın erkek-
leri, önce, sıkıntılı bir dikkatle etrafı dinlediler. Ama
çok geçmeden kendi işlerine döndüler: Su çektiler
kuyudan ve beygirleri, merkepleri, katırları, itleri,
ayıları bir güzel suladılar.

— Şimdi sulanma sırası kendimize geldi... – diye
buyurdu oymak beyi.

Ve yatmadan önce bütün oymak sofraya otur-
du.

Bir tek Him başa, uyumadan önce, günün o-
laylarını bir bir hatırlayıp düşünmeğe koyuldu...
«O yabancı askerlerin ne istedikleri belliydi... – de-
di kendi kendine –. Nasihat aldılar işte bir güzel...»
Gür sakalının içinde boğulan bir küçük kahkaha at-
tı keyifle ve sahneyi gözlerinin önünde canlandır-
mağa çalıştı. Birden keyfi kaçmıştı: «O kurşunî üni-
formalı askerler, bir ölüye bakar gibi baktılar bize...
Çoktan ölmüşüz gibi... Tecilli ölüler!... Yoksa yanı-
lıyor muyum?» Gülümsedi. «Yoksa basit bir ev-
ham mı bu? Elbette evham canım, bilmeyecek ne
var ki!» Ama birden bir soru belirmişti zihninde:
«Peki ama niçin durup durup hep aynı evhama ka-
pılıyorum ben?»

Birkaç erkek çocuğun gözetlediği hayvanlar
otlamaktaydı. Köpekler arabaların altında uyuyor-
du gene; ayılar, yolun kıyısında... Ay çıkmıştı, tarla-
lar ıslıl ıslıldı şimdi. Cırlaklar, sessizliği öğütmekteydi.

Yoldan uzakta, kocaman bir mısır tarlasının ortasında gizlenmiş olan Alimut'la Kera soluk soluğaydılar. Genç kız, bazen çağırıp çılgınca bir tutkuyla öpüyordu delikanlıyı; bazen de itiyor ve uzaklaştırıyordu kendisinden.

— Evlenmeden önce başka bir şey yapamayız...
—diyordu gülerek—. Sonbahara kadar ister istemez bekleyeceksin sevgilim. O kadar da çok değil aslında!

— Sonbahara kadar...

Gayet iyi biliyordu ki Alimut, şimdi bulundukları yerde olduğu kadar gittikleri bölgelerde de sonbahar bazen çok erken, bazen de çok geç... ekim ortasına doğru bastırır. O zamana kadar beklemek, öyle mi?... Beklemek... Bir alev gibi yanıyordu içi. Başlangıçta ufacıktı bu alev. Ama günden güne gözle görülür şekilde büyüyor ve tüm vücudunu tutuşturuyordu.

*Dev gibi bir kurt olsam
Olsam da yutsam zamanı...
Acından ölen gönlüm
Soruyor: Sonbahar hani?*

— Ne mırıldanıyorsun sen öyle durmadan?

— Bir türkü.

— Bir kurt lafı geçiyordu değil mi türküde?...

Güldü Alimut:

— Geçiyordu evet... — dedi —. Dev gibi bir kurt olsam da zamanı yutsam, diyordum!

Kera susmuştu. Kurt olup zamanı yemek! Peri masalı işte... Türkü... Basit bir delikanlıyken nasıl kurt olabilirmiş Alimut?

Doğuda bir yerlerden uçak vızıltıları geliyordu

gene, ve gene bombardıman gürültüleri yükseliyordu. Bir süre ürperdi hava, sonra her şey yeniden sessizliğe gömüldü. Bir at kişnedi, bir eşek kesik kesik anırdı kısa bir süre. Babaya ile Zazu, uykularının arasında homurdandılar.

Kera konuştu:

— Kurt olup zamanı yemek istiyorsun demek ki! Bil ki hiç kimsenin gücü yetmez böyle bir şeye Alimut. Buna karşılık, zaman her şeyi yer. Her şeyi parçalayıp yutan ve gene de dovmak bilmeyen asıl aç kurt, zamandır.

Birden kederlenmişti delikanlı.

İri bir tavşan sıçradı yanlarından. Alimut, hayvanın arkasından bir taş fırlattı. Kera gülerek:

— Bak... – dedi –. Bu tavşanı, zaman yemezden önce, insanlar parçalayıp yiyecek. Aynı şey bizim de başımıza gelebilir pekâlâ.

— Yani bizi de insanlar mı yer?

— İnsanlar değil ama, harp rahatça yer...

*

Arabasında derin bir uykuya dalmış olan Ariston düş görüyordu. Kendini yeniden çocukluğuna dönmüş görüyordu düşünde. Yaşlı ağaçlarla dolu bir ormandaydı, davul çalıyordu parmaklarıyla. Çevresinde yüzlerce kocaman ayı vardı, hırızmasızdı bu ayılar üstelik. Davul sesiyle dansediyorlardı. Sonra bir an geldi, Ariston da ayılarla ve ayılar gibi dansetmeğe koyuldu.

O kadar güzel ve hızlı dansetti ki, kan ter içinde uyandı sonunda. Kısa bir kahkaha attı:

— Ne iş be!... – dedi –. Hırızmasız ayılar...
Peki ya Lisandra?

Çenesini acıtıncaya dek esnedi, sıçrayıp ayağa kalktı ve çıktı çadırdan.

*

Lisandra da Gozü'nün uyumasını beklemekteydi. Ama uyumak bilmiyordu Gozü, sonunda dayanamayıp Lisandra uyudu. Beş dakika sonra, karısının, uykusu arasında hafifçe inlediğini işitti Gozü.

Bulanık ayışığında üzerine eğildi Lisandra'nın. Elinde bir bıçak vardı: «Burnunu mu kesmek gerekir şimdi bunun, yoksa doğrudan doğruya öldürmek mi?» Eliyle omuzunu kavrayıp sarstı. Gerinerek uyandı Lisandra.

— Uyuyor muydun?

— Uyuyordum elbette. Niçin uyandırdın beni sanki?

— Kalk da arkamdan gel.

— Nereye?

— Mısır tarlasının içine.

Kendisini sevişmek için dışarı çağırdığını sandı Lisandra. Tiksintiyle çekip düzeltti üzerindeki gömleği. Bütün vücudu sızlıyordu hâlâ; artık acı, dayanılabilir bir hal almıştı. Ufacık taş parçalarıyla dolu yol ayaklarının altını hurdahaş etmişti. Hemen arabaya dönüp bir çift terlik aldı... Verdiği kararı bir an önce gerçekleştirmek için sabırsızlanan Gozü, hoyratça itekledi kadını. Hendeği aşır mısır tarlasına girdiler. Uzun bir süre ilerlediler.

— Beni dinle Lisandra!... – dedi Gozü.

— Dinliyorum.

— Eğer buradan bağırarak olsan, seni işitirler mi dersin?

— İşitirler ama ben, ne yaparsan yap, hiç sesimi çıkarmayacağım.

— Ne yaparsam yaparsam bile?

— Ne yaparsan yaparsan bile!

Sırtında bir çuval mısırla bir tepeye tırmanmış gibi güçlkle soluk alıp veriyordu Gozü. Gittikçe yumuşayan bir sesle:

— Bir parça daha uzaklaşalım!... – dedi.

— Hay hay, uzaklaşalım. Arzu ettiğin yerde dururuz. Benim ne itirazım olsun istersin?

— Yorulmadın mı?

— Hayır. Dünyanın ucuna kadar yürüyebilirim!

— Dünyanın ucu yoktur ki...

— Doğru evet... – dedi Lisandra -. Ama insan hayatının bir sonu vardır.

Kendi ağzından dökülen sözler şaşırtmıştı Lisandra'yı, bir de kendi sesi... «Demek beni buraya, ilkin sandığım gibi sevişmek için değil, öldürmek için getirmiş...» diye düşündü. Aynı anda Gozü de: «Onu öldüreceğimi sanıyor... – diyordu kendi kendine -. Ayrıca öldürmem de pekâlâ mümkündür.»

Otla kaplı ıssız bir köy yoluna ulaşmışlardı.

— Burada duracağız işte!

— Nasıl istersen... – dedi Lisandra -. Benim için hepsi bir.

Otların içine uzandı Gozü, kulağını toprağa yapıştırıp dinledi. Hiç bir şey işitemedi. Hiç... Bir bulut gerildi birden önüne ayın, ve ortalığa kesin

bir karanlık çöktü. Gozü'ye cesaret gelmişti. «Boynunu keseceğim onun... – diye karar verdi –. Ve buraya gömeceğim. Şafak sökünceye değin bir çukur kazabilirim herhalde. Belki pek derin olmaz, ama zaten niye derin olacakmış?» Sönük bir sesle:

— Buraya gel hatun... – dedi –. Yanıma uzan.

Bir kahkaha attı Lisandra. Ne sevinç, ne korku seziliyordu kahkahasında. Anlamsız, aptalca bir gülüş. Bu yapmacıklı neşeden kendi de usandı çabucak, ve sordu:

— Umarım, doğru dürüst bir hançer getirmişsindir hiç değilse?

Gozü şaşırmıştı:

— Basit bir bıçak aldım yanıma... – dedi.

— İnşallah körlenmemiştir, benim koca yiğidim!

«Nasıl oluyor da, korkacak yerde benimle alay ediyor?» diye düşündü Gozü. Yumuşak bir sesle cevap verdi:

— Kör değil hayır. Yeni bile dim daha, ustura gibi kesiyor.

— İyi öyleyse. Elini çabuk tut!

Sesi titremiyordu. Korku nedir hiç bilmemiş gibi konuşuyordu Lisandra. Düşüncelerinde olduğu gibi, sözlerinde de sadece alay vardı. Hiç tasasız, neşeli, aptalca bir alay...

Eğilip sert bodur otları okşadı ve yanı başına oturdu Gozü'nün. Uzun saçlarını ensesinde topladı sonra ve düğmelerini çözdü gömleğinin. Çıplak boynu tamamıyla meydandaydı şimdi. Ariston' u düşündü. «Burada, yanımda olsaydı ah!» Kanı başına hücum etmiş gibi oldu birden. Aştan kavru-luyordu sanki vücudu. Kırmızı uçlu ufak sert göğüs-

leri vahşice ürperiyordu... Gozü iyice yaklaştı ona. Boynunu okşamak, ellemek, bir tek vuruşta kesip kesemeyeceğini anlamak istiyordu. Kadının kendini savunmağa fırsat bulmaması lâzımdı. Çünkü o zaman mücadele etmek gerekecekti. Yani yavaş yavaş öldürmek, ve o güzelim kusursuz vücudu zedelemek...

Koyu karanlıkta, eli, Lisandra'nın göğsüne dokunmuştu. Ve ateşe değmiş gibi geri çekti elini. Bir an düşündü: Şimdi öldürmeyecekti onu hayır, belki daha sonra öldürecekti...

Yırttı bütün giysisini. Kadın şimdi çıplıktı. Ve Gozü, tüm hayatın toplanıp yoğunlaştığı dudaklarıyla, Lisandra'nın ayaklarını yaladı, öptü, yeniden yaladı... Hayır, öldürmeyecekti onu. Ne şimdi, ne daha sonra. Hiç bir zaman öldürmeyecekti. Fethedecekti. Fethetmek gerekiyordu Lisandra'yı, yoksa... yoksa niçin yaşayacaktı yani? Bu dünyada gölgesini gezdirmek için mi? Anlamı yoktu böyle bir hayatın.

Öpmeğe devam etti Lisandra'yı. Yavaş yavaş yükseliyordu öperek. Şimdi dizlerindeydi. Ve birdenbire, ve tamamıyla kendinden geçmiş olmasına rağmen, öptüğü kadının bir canlı yaratık değil, âdeta bir buz parçası olduğunu fark etti. Toparlandı. Lisandra'nın karnı üzerinde gezdirdi ellerini; göğüsleri, omuzları, boynu üzerinde gezdirdi. Öylesine soğuktu ki vücudu, anıde ölmüş olmasından korktu Gozü. Yüzüne yaklaştırdı yüzünü. Soluyordu oh! Yaşamağa devam ediyordu.

— Seni öldü sandım... – dedi.

— Sanmadın Gozü, ölüyüm ben. Senin için, ölüyüm!

Adamın hiç bir şey anlamamış olduğunu sezerrek ekledi:

— Evet ahmak, beni ilk kırbaçladığın anda ölmüştüm. Dur hayır, aldanıyorum. Dur düşüneyim iyice, yalan söylemek istemem sana... Tamam... Ariston'u ilk defa gördüğüm o doyulmaz anda, senin için kesinlikle ölmüştüm Gozü'cüğüm. Vede bil ki biraz önce aşktan tutuşurken, Ariston'u düşünmekteydim. Beni öldürmeni bekliyordum. Korkmuyordum ölümden. Çünkü Ariston'u arzu ediyor ve onu düşünüyordum, evet. Benim tapınılası Ariston'umu!

Ter içinde olduğunu ve şakaklarının çatlayacakmışçasına attığını fark etti Gozü. Kalkıp müthiş bir tekme savurdu Lisandra'ya. Çevik bir sıçrayışla kadın da doğrulmuştu. Üzerine atılıp ezmek, öldürmek istedi onu. Gülmekten kırılıyordu Lisandra. Alaycı, iğrenç bir gülüş... Ve bu gülüş arasında, Gozü'yü can evinden yaralayan şu sözler de fışkırdı:

— İktidarsız! Güçsüz! Buraya, arabalardan uzağa, öldürmek için getirdin beni; ama gücün yetmedi. Boynumu kesecek yerde, tozlu ayaklarımı yalamağa koyuldun. Öldürmeden önce, benimle bir kere daha sevişmek istiyordun.

Gozü, yumruğunu kaldırmış, vurmağa hazırlanmıştı. Ama kadın yana doğru sıçradı ve yumruk havayı dövdü. Ve yeni bir hamleye hazırlanan Gozü'nün ağzına bir dizi yumruk indi. Afallamıştı. İnanamıyordu bir türlü. Uluyan bir sesle haykırdı:

— Bana el kaldırmak cüretini de gösteriyorsun öyle mi!

Gene güldü Lisandra:

— Niye göstermeyecekmişim?... – dedi –. Beni öldürmekten fazla ne yapabilirsin ki? Hiç!

Birisi belkemiğini kırmıştı sanki. Şaşkınlık içinde mırıldandı bir süre:

— Bizim oymakta bugüne değin görülmedik bir şey bu! Bir kadın, erkeğini dövecek öyle mi!... Bizim oymakta katiyen olmamıştır böyle bir şey, katiyen!

Gülmeğe devam ediyordu Lisandra:

— Bugüne kadar olmamışsa, bugün olmuş oluyor işte. Ve, görüyorsun ki, zavallı aptal, böyle bir şey oldu diye ne gök yıkılıyor, ne yer sarsılıyor...

Kıyısında Çingenelerin uzanmış dinlendiği yola kadar öylece, çırılçıplak yürüdü. Mısır saplarının geniş ve keskin yaprakları batmıştı vücuduna, ve derisi yer yer kanıyordu. Ardından bitkin bir halde gelen adama:

— Budala!... – dedi –. En güzel gömleğimi yırttın boşu boşuna. Üstelik de terliklerimi kaybettim...

Gözü birden sıçradı ve önüne dikildi Lisandra'nın. Kadın da durmuş, kendini savunmağa ve gerekirse vurmağa hazırlanmıştı. Sordu:

— Söyle ne istiyorsun?

— Yok yok... – dedi Gözü –. Dövmeyeceğim seni. Hiç olmazsa şimdilik dövmek istemiyorum.

— Ne istiyorsun peki?... Yoksa kesik burun konusunda yeni açıklamalar mı?

— Hayır. Başka bir şey istiyorum ben.

— Söyle, ne?

— Bana şunu açıklamayı istiyorum: Tek kelime söylemeksizin kendini öldürtmeğe hazırdın demin;

ama seni dövmeğe giriştiğimde direndin ve hattâ bana el kaldırmağa kadar vardırıdın işi?

— Senin iktidarsız olduğunu, daha evlendiğimiz an biliyordum. Ama bu gece deva bulmaz cin-sinden bir aptal olduğunu da anladım...

Arabalara doğru uzaklaşmıştı. Gozü arkasından seğirterek:

— Bana bunu açıklamalısın, anladın mı!... – dedi yalvaran bir sesle –. Açıklaman gerekir!

Durdu ve döndü Lisandra. Yüz yüzeydiler:

— Peki açıklayayım... – dedi –. Ölüm bir başka şeydir; birini dövmek, bir başka şey. Oymak yasalarına göre, beni öldürmeğe hakkın vardı. Yapmadın bunu. Gene oymak yasalarına göre, beni, herkesin önünde kırbaçla dövmek hakkın da vardı. Dövdün de nitekim. Hem de insafsızca dövdün. Şimdi hesabımız kapanmış oluyor.

Gene sırtını dönüp yola koyuldu sessizce. Gozü, soluyarak izliyordu onu. Ve Lisandra, yürümeğe devam ederken konuştu:

— O ıssız köy yolunda da öldürebilirdin beni. Cesaret edemedin. Lütfen inan ki taa başından beri emindim cesaret edemeyeceğinden. Böylece son fırsatı da harcamış oldun Gozü, bunu kafana kesinlikle çak... Çünkü ben şu andan itibaren artık, bana bir çiçekle bile dokunmana müsaade etmeyeceğim.

Gozü ağlayan bir sesle:

— Ama ben seni satın aldım... – dedi –. Koca bir servet döktüm Sedil'in önüne. Altınla aldım seni, ve ne istersem yapmağa hakkım vardır. Anlıyor musun?

— Hakkın vardır evet, ama haktan gayrı cesaret de olmalı bir adamda.

Yola çıkınca, arabalarını aradı. Hendekte, arabanın yanında, pipo içmekte olan kaynanasını gördü. Arabaya tırmandı, birşeyler geçirdi üzerine ve yattı... Gozü'nün annesinin sesi geliyordu:

— Neden öldürmedin sanki onu? Öldürmeli ve üzerimize çöken bu utancı silmeliydin!

Gozü içini çekerek:

— İstemedim değil... – dedi –. Ama...

— Anlıyorum, cesaret edemedin. Ah oğlum, ah! Etmek gerekiyordu. Yoksa bu kadın seni mezara sürükleyecek!

Ve boğuk bir sesle, uzun süre devam etti kadın oğluna vaaz vermeğe.

Lisandra, gittikçe seçemez olmuştu kadının sözlerini. Sonunda yorgunluğa pes edip uyudu.

*

Bir zaman gecikmişti sabah güneşi. Sonra birdenbire belirip, morumsu kirli ışığını saçtı övaya. Haftalarca durgun ve açık kalan gökyüzünü, büyük kara bulutlar kapladı. Sevinçle hışırdamağa başladı mısır tarlaları. Arabaların üzerine atılmış muşambalar kabardı. Ufuk gittikçe biraz daha kararıyordu. Kırmızı ve sarı şimşekler katetti gökyüzünü; ve yer, gök gürültülerinin yankısıyla titredi... Oymak uyanmıştı nihayet. Çingeneler gözlerini ovuşturdular. Beygir, katır ve merkepler sakindi. Kocaoğlanlar durmaksızın homurdanıyordu buna karşılık; köpeklerse, havlayarak arabaların altına saklanmış-

tı. Rob, bir süre daha bulutlara havladı. Bir şimşek çaktı birden, yakınlarda bir yere yıldırım düştü; ve Rob da efendisinin arabasının altına girdi, bir daha kımıldamadı.

Kör Sina, Him'e:

— Yağmur nihayet geliyor Bulibaşa, şükür!...

— dedi.

Birden hızlanan rüzgâr, yoldan toz bulutları kaldırıyordu şimdi.

— Yağmur evet, yağmur geliyor!...

Endişeyle sordu Kör kadın:

— Peki ama Alimut hangi cehenneme gitti gene?

— Tasalanma! Kalüb'ün kızıyla buralarda bir yerdedir.

Şimşek ve gök gürültülerinin yanı sıra yağmur da başladı nihayet. İlk tek tük iri damlalar düştü. Sıcaktan çatlamış toprak bir anda emdi bunları. Ama bir an sonra çatlar gibi oldu gökyüzü; ve o seyrekle damlalar, bir tufan halini aldı. Hayvanlar, yellerini sallayıp iyice birbirlerine sokulmuştu. Arabaların altında köpekler durmadan havlıyor; ayılar, sevinçten homurdanıyordu. Arabalara sığınmıştı bütün Çingeneler, iyilik saçan rahmeti oradan seyrediyorlardı.

— Yağmur indi nihayet!...

Soyunup yolun ortasına koştu çocuklar. Onları delikanlılarla genç kızlar izledi.

— Yağmur!...

— Yağmur!...

Şimşekler gittikçe daha sık delik deşik ediyordu simsiyah gökyüzünü. Ve gök gürültüleri, uzun za-

mandır uyuşup kalmış havayı iyice uyandırmak için sarsar gibiydi. Yoğun ve hızlı bir yağmurdu bu şimdi artık. Yolun üzerine seğirtmiş olan çocuklarla tüm gençler sevinç çığlıkları atıyor, neşeyle sığıyorlardı. Nabızları gibi içlerinde çarpan hayattan mutluydular; ve mutluydular üzerlerine inip körpe vücutlarını yıkayan tufandan... Onları gören öbür Çingeneler de, susuzluktan, uzun zamandan beri yıkanmamış olduklarını hatırladılar.

— Ne duruyoruz? Gidip yıkanalım biz de...

Hepsi bir anda soyunup dışarı çıkmış; erkekler sola, kadınlar sağa sıralanmıştı.

— Him, git sen de yıkan!

— Peki ya sen?

— Ben arabayı bekleyeceğim.

Lisandra da arabada kalmıştı. Erkekleri seyrediyordu arabadan. Hepsi çıplaktı. Gözü'yle Ariston'a hayatının temelden bağlı bulunduğu iki adama, özellikle baktı Lisandra. Galip Gözü, yavaş yavaş ve ayaklarını sürükleyerek ilerliyordu; çökmüş gibiydi omuzları. Ariston'sa tam tersine, başını dik tutuyor, gururla ilerliyordu. Yağmur dört bir yandan dökülüyordu üzerine; kusursuz vücudunu, uzun siyah saçlarını ve gür sakalını yıkıyordu. Hayır hayır, katiyen! Ariston'suz katiyen yaşayamayacaktı!

Ellerini çırparak bir türkü tutturmıştu çocuklar:*

Yaz yağmuru

Yaz yağmuru...

Hiç kesilme

Hep yağ böyle...

Unutma ki

*Yerler kuru
Susuz toprak
Ve çocuklar
Çırılçıplak...*

İnsanlarda başka bir arzu yoktu artık, yemeği bile unutmuşlardı...

Öğle vaktine doğru, bulutlar çözülüp dağılmaya başladı. Ve güneş çıktı yeniden: O da yıkanmıştı sanki, pırıl pırıldı... Çingeneler, vücutlarını açık havada kurutup açık havada giyindiler. Yemeğe oturdular sonra, iştahla yediler... Yağmur sırasında kim bilir hangi deliğe girmiş olan iri böcekler, yeniden vızıldamağa başlamış, kendilerine kurban aramağa koyulmuşlardı.

— Şimdi ne yapıyoruz Bulibaşa?

— Şimdi gidiyoruz...

Hayvanlar arabalara koşuldu hemen. Ve oymak, her zamankinden daha kızgın bir güneşin yakıp kavurduğu yerlere doğru hareket etti... Hafifçe esen rüzgâr, mısır tarlalarını hışırdatıyordu. Yol boyunca su, her adımda biraz daha kayboluyor; anız yüklü tarlalar tütüyordu. Alimut arabada uyuyordu. Öylesine derin bir uykuydu ki bu, durmaksızın yüzünü okşayan annesini hissetmiyordu bile.

Gurup vakti arabalar, kısa bir mola için durdu. Bu arada gebe kadınlardan ikisi kolayca doğurdu. Çocukları getirtip gördü Him başa: Tombul ve sıhhatli iki erkek çocuk. Oymakbeyi sevince garkoldu. Oymağın uğradığı kaybı, gene oymağın kadınları sıfıra indirmişti. «Az zamanda yüz kişiyi buluruz evet, bakarsın geçeriz bile...» Ama birden, kendisine ve adamlarına bir ölüye bakar gibi bak-

miş olanları hatırladı Him başa; sevinci birden uçtu, ruhu bin parçaya bölündü sanki.

Yeniden yola koyuldular.

Bir haftadan fazla bir süre, mısır dikili yada anız yığılı tarlalar arasından geçerek yol aldılar böylece, başlarına hiç bir kaza gelmedi.

Bir gün, başka bir askerî konvoyla karşılaştılar. Ama bu seferkiler durmadı: Bu sefer harbe götürülen askerler, orta yaşlıydı. İçlerinde bir iki ihtiyar bile vardı.

Gozü'nün çökmüş gibi bir hali vardı. Ağlamamak için tutuyordu hep kendini, ama yüreği kan ağlamaktaydı. Ne rezillik!... Lisandra, Ariston'suz yaşayamıyordu, o da Lisandra'sız... Lisandra!... Dönüp baktı: Uzanmıştı Lisandra. İri siyah gözleri pırıldıyor; yüzü neşe saçıyordu. Sordu:

— Niye öyle dik dik bakıyorsun bana?

Gozü cevap vermedi. Sırtını dönüp beygirleri kırbaçladı cevap yerine. Boşunaydı kırbaçlaması, hayvanların daha hızlı ilerlemeğe gücü yoktu. Önündeki tüm arabalar, uçsuz bucaksız kötü yolda, zarzor ilerlemekteydiler.

Ne garip bir görünüşü vardı şu sırada geçtikleri bölgenin!... Kuyular gittikçe seyrekleşiyordu; çoğu kurumuş yada tıkanmıştı. Ve gittikçe seyrekleşiyordu köyler. Nereye çevirirsen çevir bakışlarını, her yer dümdüzdü. Sonsuz mısır tarlalarıyla yada sapsarı anızlarla dolu tarlalar, yusuvarlak bir ufuk; ve yukarda mavi, yakıcı bir gök.

Sabahın erken saatlerinde, yapışkan ve durgun havayı toygarların civıltısı yarıyordu bazen, bazen de tarlalarda bildircinların öttüğü işitiliyordu. Ama

güneş doğup da bir karış yükselir yükselmez, derin bir sessizlik çöküyordu ortalığa; ve araba tekerleklerinin gıcirtısından yada at nallarının gürültüsünden gayrı hiç bir ses duyulmuyordu.

Doğuya doğru sürüp giden bu yolculuğun on dördüncü gününde, tarlalar sona erdi; ve akşam vaktinin alaca karanlığında Çingeneler, önce şehri, sonra da öbür yakasına geçecekleri ırmağı görür gibi oldular.

Beygirlerini kamçıladı Him başa. «Hiç olmazsa... – dedi kendi kendine –, şehir kıyısındaki otlaklardan birinde mola verelim.»

Hiç beklenmedik, tuhaf bir şey oldu işte o zaman.

Araba başına yaklaşık bir tane olmak üzere, oymağın otuz kadar köpeği vardı. Yürüyüş sırasında her köpek, genellikle kendi efendisini izlerdi; ancak molalar sırasında uzaklaşıp oynarlardı köpekler... Oysa bu sefer, oymakbeyinin iri köpeği Rob, birdenbire Him başanın arabasını terk edip kudurmuşçasına havlayarak öbürlerini çağırdı. Hepsi koştu ve arabaların önüne geçti. Sonra da saldırı havlaya, atların ilerlemesine engel olmak istediler.

Başlangıçta Him başa gülümsedi. Ama Rob tutup da atının kulağını ısırınca durdurdu arabaları, ve aşağı atlayıp köpekleri kırbaçlamağa koyuldu. Öbür Çingeneler de yardıma geldi çok geçmeden. Sonunda hayvanlar, dişlerini gösterip hırlayarak yolun kenarına sıralandı. Yuvarlak sarı gözleriyle, efendilerinin bakışını yakalamağa çalışıyor gibiydiler. Birşeyler söylemek istiyorlardı sanki. Onları

her zaman anlamış olan efendilerinin, bu sefer anlamağa yanaşmayıp kendilerini bekleyen tehlikeyi görmeksizin doğuya doğru yürüyüşe devamda inat etmesine sanki şaşırmışlardı. «Durun! Yoksa hepimiz öleceğiz...» der gibi bakıyorlardı.

Him başa, beygirlerini dizginlerinden tutarak ilerledi. Öbürleri de beyleri gibi davranmıştı. Burnunu havaya dikip ulumağa koyuldu Rob; bütün öteki köpekler de onu izledi. Çingeneler, buna da kulak asmamıştı.

İnsanların kayıtsızlığı karşısında ulumayı kesti Rob; kısa bir havlayışla köpekleri yanına toplayıp, çılgın gibi öbür atın üzerine saldırdı ve onun da bir kulağını ısırdı. Şimdi bütün köpekler, toptan kudurmuşçasına attan ata sığıyor ve üzerlerine inen kırbaçlara aldırış etmeksizin gelişigüzel ısıırıyordu tüm hayvanları.

Him başa nihayet oymağı durdurup döndü:

— Beygirleri çözün... — dedi —. Burada mola vereceğiz.

Köpekler ancak, hayvanlar koşumdan çıkarılıp da sulanmağa başlandığında sakinleşecekti. Ve o zaman Rob, gözleri sevinçten ışıldayarak Him'in yanına geldi, ayaklarını yalamağa koyuldu efendisinin. Oymakbeyi bir süre bıraktı yalasin, sonra da hayvanın göğsüne hınçlı bir tekme savurdu. Yere yuvarlandı Rob, ama hemen doğruldu ve gene havlayarak yaklaştı efendisine. Dayak yemeğe hazır olduğu her halinden belliydi. Ama bu sefer vurmadı Him başa, eğilip uzun uzun okşadı köpeği. Hayvan, mutluluktan ürpermekteydi.

— Hadi şimdi defol artık...

Efendisini tanıyordu köpek, emri tekrarlatmadı. Ardında bütün öteki köpekler, kuyuya seğırtti. Su çekmekte olan Çingeneler, anlamıştı durumu. Yolculuğun başından beri ilk defa olarak, öbür hayvanları bekletip, ilkin köpeklere su verdiler.

Ve köpekler, tarlalarda koşup sıçrayarak oynamaya koyuldu.

Şehri ve koca ırmağı gece bastırmıştı. Yumuşak, sessiz, tatlı bir gece...

Sara, Him başaya yaklaştı:

— Köpekler bu şehre girmemizi istemedi Buli-baş... – dedi –. Hayra alâmet değil bu.

— Ben öyle alâmetlere falan inanmam... – diye cevap verdi Him –. Bugüne kadar inanmadım, bu yaşımdan sonra hiç mi hiç inanmam. Utanç duyayım inanacak olursam!

Omuz silkip uzaklaştı Sara. Him, kurumuş siyah gözleriyle bir zaman seyretti onun uzaklaşmasını. Doğruydu, hiç bir vakit inanmamıştı alâmetlere. Oysa bir süreden beri, bu inançsızlığın sağlamlığından şüphe duymaya başlamıştı. Örneğin biraz önce, Rob'la öbür köpekler, şehre gitmelerine engel olmak için atlara sardığında, Him başa büyük bir tereddüt geçirmişti. Üstelik de köpeklerin, kendisine ve adamlarına, ölmelerinden korkar gibi, dahası, birer ölüye bakar gibi baktığını fark etmişti.

Ürperdi oymakbeyi. Ama toparlandı hemen:

— Elbette evham... – dedi –. Hep bu pis sıcak yüzünden oluyor!

BEŞ

Çok eski çağlardan beri, Çingene oymakları, karanlık basar basmaz ateş yakmak âdetindedir. Prometheus dininin bir kalıntısı mıdır bu? Yoksa ışığa taptıklarının bir belirtisi midir sadece? Gerçek şudur ki, karanlık basar basmaz kadın erkek, genç ihtiyar bütün oymak alevlerin etrafında toplanır (alevler onları karanlıktan uzaklaştırmaktadır sanki), ve bütün ertesi gün için gerekli olan yemeği hazırlarlar. Yasa ve gelenekleri kadar bağlı oldukları, saygı gösterdikleri bir çeşit ayindir bu, Çingenelerde. Kızıl alevler gökyüzüne doğru yükselir, sarılı mavili kıvılcım demetleri ortalığa saçılırken, türkülerler hep bir ağızdan:

Ateş oynar,
Talih kırar...

Oysa harp patladıktan sonra, bu akşam ateşlerinin yakılması toptan yasaklanmıştı.

— Ateşinizi gündüzleyin, şafakla gurup vakit arasında yakın... — denmişti Çingenelere —. Yoksa düşman uçakları, ışıktan faydalanıp bomba yağdırır!

— Ama gündüz gözüyle alevlerin de hiç bir güzelliği kalmıyor, candarma beyefendi!

— O da doğru ama çaresi yok...

İster istemez boyun eğmişlerdi. Ve o akşam

sessizce yendi yemek. Bayat ekmekle fasulye çorbasından ibaret bir yemektir bu. Sonra da karanlığa dayanamayıp yatmağa karar verdiler.

—Gidin uyuyun şimdi hepiniz... – diye buyurdu Him başa –. Şafak sökerken uyanacağız yarın sabah, köpekleri bağlayacağız, ve güneş doğarken gireceğiz limana.

Nadaslı topraklarda koşup oynaşmağa koyulmuştu köpekler; çok geçmeden yorulup, uyuklamak üzere arabaların altına çekildiler. Ama en ufak bir tehlikede öne atılmağa hazır, kulaklarını dikmişlerdi.

Şehir ve ırmak, tam bir karanlığın içine gömülmüştü uzakta; en ufak bir gürültü, en basit bir uğultu işitilmiyordu. Ölü gibiydi evet şehir. Ve savaşın getirdiği bu geçici ölüm saltanatını sabaha kadar hiç bir canlı olay bulandırmadı.

Şafaktan az önce dağılmağa başlayan bulutlar gökyüzünü tamamıyla terk ettiğinde, bombardıman uçaklarının alışılmış gürültüsü işitildi birden. Çingeneler korkuya da alışmışlardı, uzun boylu telâşlanmadılar. Herkes gibi onlar da öğrenmişti artık, motorların vızıltısından uçakların sayısını ve cinsini çıkarmayı.

Yeni uyanan bir Çingene, gözlerini ovuşturarak:

— Sadece üç uçak... – dedi –. Avcılar havalanır havalanmaz kaçır bunlar, görürsünüz!

Ve avcı uçaklarının sinek vızıltısını andıran gürültüsünü beklemeğe koyuldular. Ama boşuna. Bombardımanlara saldıran çıkmadı, sadece canavar düdükləri işitildi. Rob havlamağa başlamış, bütün

öteki köpekler de onu taklit etmişti. Babaya'nın üzerine atılıp kulağını ısırды Zazu, öbür ayılar homurdanıp çırpındı. Yukardaki gürültü, gittikçe daha dehşet verici bir hal almıştı. Yalnız beygirler, merkepler ve katırlar sakindi şimdi; geceleyin yağmış çiğle daha da tazeleşen otları kemiriyorlardı.

Gittikçe yaklaşan uçakların gürültüsü, şehir ve limandan yükselen canavar düdüklerinin hazin ötüşü, bir o kadar hazin havlayışı tüm köpeklerin, ve kocioğlanların çılgınca homurdanışı, oymağın çocuklarına ve kadınlarına yılgınlık saçmakta gecikmeyecekti; bağırışıp koşuşarak mısır tarlalarının içine dağıldılar. Erkekler arabaların yanında kalmıştı. İnsanın kaderinin avucunun içinde yazılı bulunduğunu ve bundan kurtulmanın imkânsız olduğunu düşünüyorlardı ihtimal. Nitekim, uçakları bilmezlikten gelerek pipolarını ateşlediler ve yaş otların içine rahatça uzandılar.

Irmağın kıyısındaki korulara gizlenmiş olan projektörler, uzun parmaklarıyla durmadan tarıyordu karanlık gökyüzünü; ama kurulan tuzağa hiç bir uçak düşmedi. Uçaksavar topların gümbürtüsü yükseldi çok geçmeden, ama obüsler hiç bir zaman tam yerini bulamıyordu. Ve yabancı bombardıman uçakları, topları katiyen umursamadan gittikçe biraz daha yaklaşıp, bombalarını belli noktalara yollamağa koyuldu. Korkunç homurtularla doldu gök, hava binbir parçaya bölündü patlamalarla. Ve uzun haykırışlar arasında şehirden alev demetlerinin yükseldiği görüldü.

Bir anda olup bitmişti her şey. Yükünden kurtulup hafiflemiş olan düşman uçakları hızla geri

dönüyordu. Toplar susmuş, vızıltı tamamıyla kaybolmuştu. Şafak söküyordu işte. Toygarlar havalanıyordu masmavi göğe doğru cıvıdayarak. Altın çan sesleri dökülüyordu hançerelerinden. Güneş ve kuşlarla birlikte bir neşe yerleşmişti her yere; ortalığı, koşarak arabalara doğru dönen çocukların billûr gülüşü kapladı. Rob, ve onun kumandasında bütün öbür köpekler, ulumayı; ayılar, homurdanmayı kesti. Ateş yaktı Çingeneler; kuyu çıkırıkları inlemeğe, çorbalar tencerelerde fokurdamağa koyuldu. Sadece erkekler, gene sessiz ve düşünceliydi.

Yemeklerini yer yemez beygirleri, merkepleri ve katırları arabalara koştular. Tam o sırada Rob, ölü görmüş gibi ulumağa koyuldu yeniden; ve öbür köpekler de onu izlediler.

— Köpeklerinizi yanınıza çağırıp bağlayın!...
— diye emir verdi Him başa.

Erkekler, ve özellikle gençler, hayvanların üzerine atıldı; ama kolay olmadı zaptetmeleri; çırpınıyor, ısırıyor, inliyorlardı. Rob'u çağırdı Him başa. Dev köpek, tüyleri diken diken, dişlerini gösterdi; boğazına atlayacak gibiydi efendisinin. Öfkeden mosmor kesilmişti Him başa, yeniden çağırdı köpeği, sesi bu sefer tok ve kesindi. Hayvan bunun üzerine birden başını eğdi; gözlerindeki sarı ateş, mucizeyle söner gibi söndü birdenbire. Karnıyla çöktü yere ve bir çocuk gibi ağlayarak Him'in ayaklarına kadar sürüklendi. Eğildi Him, tasmağını geçirdi ve arabaya bağladı tasmayı.

— Deh benim aslanlarım deh!...

Atlar yola koyulmuştu. Hepsi bağlı, kuyrukları

bacaklarının arasında ve başları eğik, arabaların ardından yavaş yavaş ilerliyordu köpekler. Sadece Rob çırpındı bir süre, sağa sola attı kendini, kurtulmayı denedi. Ama hiç bir çaresi kalmadığını, ipini koparamayacağını, arabayı da durduramayacağını sezince, karın üstü bıraktı kendini. Kimbilir, belki de Him başa'yı bu yola gitmekten böylece alıkoyabilirdi. Ama Him başa anlamadı bunu, ne olup bittiğini görmedi bile. Ve araba, sadık köpeği, şehre, ırmağa ve yalnız köpeklerle resmî makamların bildiği bir geleceğe doğru sürüklemeye devam etti.

İnledi Rob, ağladı, havladı, uludu; sonra, kanyan derisi canını yakmağa başlayınca, yeniden ayakları üzerine kalkıp çırpınmağa koyuldu. «Belki anlayacaktır Him, belki anlayacaktır evet sonunda... Niçin bu kadar güç anlıyor insanlar, köpeklerin hemen sezdiği şeyi? Ve niçin kendilerini ölümlün beklediği yere inatla gidiyorlar? Niçin sezemiyorlar geleceği Rob'un ve öbür hayvanların sezdiği gibi?»

Nihayet evet, nihayet oymak beyi sordu kendi kendine: «Niçin uluyor bu hayvan böyle? Yoksa bir şeyler mi biliyor?» Bir gölge geçti önünden, bakışlarıyla izledi o gölgeyi, ve tanıdı: Kendisiydi bu. Bir ağacın altına uzanmış, ölmüş gördü kendini. Bir kahkaha koyuverdi, kırbacı aldı eline ve köpeğe çevirdi.

Ve kırbaçlanmayı bekliyordu zaten köpek. Niçin uluyup çırpındığını anlamayan adamın, onu dövmesi tabiiydi, Tabiiydi evet.

Ama vurmadı Him. Muşambanın kenarındaki

yerine astı kırbacı, Rob'u kucağına çekti eğilip, bir zaman okşadı sevdi, sonra yanına bıraktı. Köpek biraz sakinleşmişti şimdi, ama inlemeğe devam ediyordu. Hattâ bu inleyiş, korkunç acı çeken bir insanın iniltisini o kadar andırır olmuştu ki, dayanamadı Him, aldı kırbacı yeniden, ve bu sefer amansızca vurdu. Sustu köpek.

. Ağır ağır ilerliyordu arabalar şehre doğru. Limandan, simsiyah duman sütunları yükseliyordu. Hava alabildiğine yapışkan, hareketsiz ve kavurucu sıcaktı.

Ter içindeydi Çingeneler, boğazları kurumuştı. Ama pek fazla aldırış ettikleri yoktu buna: En amansız soğuklara olduğu gibi en korkunç sıcaklara da katlanmağa, doğdukları günden beri alışkındılar.

Birdenbire, yeşil ve iri sinekler, artarda sürüler halinde saldırdı hayvanlara. İrmak kıyılarında yaşayan bu sinekler, ekşi bir pis su ve çürüyen leş kokusu getiriyordu.

— Savaş sineği bunlar... – dedi Him başa –. İlk rastlıyoruz daha bunlara... Harp Sinekleri!...

İçini çekti Kör Sina:

— Asıl şimdiden sonra Him... – dedi –. Asıl şimdiden sonra...

Susuyordu Him. Kadın da sustu.

Piposunu tutuşturdu oymak beyi. Sinekler ona dokunmadan hayvanların üzerine çullanmışlardı.

Ve bütün erkekler de yaktı pipolarını; beygirleri, katırları ve merkepleri, kendi kendilerini ellerinden geldiğince savunmağa bıraktılar.

Çürüyen leş kokusu, gittikçe daha ağırlaşıp dayanılmaz hale gelmişti. Rob gene inlemeğe koyulmuş ve bütün öbür köpekler de, karşı gelinmez bir emir almış gibi, onu izlemişti. Hayvanları iyice kırbaçlayabilirdi Çingeneler o anda, ama «herhalde bir bildikleri var ki inliyorlar» deyip dokunmadılar.

Korkuluklarına muşambalar gerili uzun arabakervanı, şehrin girişindeki kontrol karakoluna ulaştı nihayet. Rüzgâr çıkmıştı, daha doğrusu rüzgâr değil de ufak bir esinti. Karakolun önündeki akasyaların yaprakları hafifçe ürpermekteydi. Leş kokusunun bir anda dağılmasına yetti gene de bu esinti.

Çingeneleri, mavi üniformalı jandarmalar karşıladı. Him başa yere atlamış, arabalar durmuştu. Liman tarafında, simsiyah duman sütunlarının gökyüzüne doğru yükseldiği görülüyordu hâlâ; ama bombaların başlattığı yangınlar, söndürülmüştü. Esintiye rağmen hava, yapışkan ve yakıcıydı.

— Oymak beyi hanginiz?... — diye sordu jandarmalardan biri.

Him başa ilerleyerek cevap verdi:

— Benim.

— Gel bakalım benimle.

Yeşil bir tahta kulübeye yönelmişti jandarma, Him başa onun ardından yürüdü. İçeri girince şapkasını çıkarıp eğilerek selâm verdi oymak beyi. Kocaman bıyıklı kızıl saçlı bir genç adam ağır ağır kalktı ayağa, gerindi, sonra da ahşap bir masanın önündeki bir iskemleye oturdu. Masanın üzerinde bir alay dosya, bir hokkayla bir divit ve birkaç gazete vardı. Ergenlik sivilceleriyle doluydu adamın yüzü. Ter içindeydi, sıcaktan boğulur gibi bir ha-

li vardı. Karşısında ayakta duran Çingeneye dikmişti gözlerini, tepeden tırnağa uzun uzun süzdü. Bir ölüye bakar gibi bakıyordu, tıpkı daha önce öbür jandarmaların da bakmış olduğu gibi.

— Kâğıtlar yanında mı? Yani resmî belgelerin demek istiyorum.

— Elbette... – diye cevap verdi Him –. Hükümetin izni olmadan dolaşmak, bizim yapacağımız bir iş değildir.

— Bazıları kaybediyor... – dedi adam yumuşak bir sesle –. Yada kaybetmiş numarası yapıyor.

Resmî kâğıtlarını kaybedenlerden yada Devlet dairelerini aldatmağa kalkışanlardan olmadığını söyleyecekti Him başa, ama son anda vazgeçti. Geniş deri kuşağının altından kâğıtlarını çıkardı, ve tek kelime söylemeksizin uzattı karşısındaki memura. Kâğıtlara üstünkörü bir göz atıp sordu adam:

— Kaç kişisiniz?

— Doksan dokuz canız... – dedi Him başa –. Yakında yüzü aşmış olacağız.

Gülümsemişti. Ama karşısındaki memur, oymak beyinin bu sözlerinden pek hoşlanmamış gibiydi. Hattâ işitmezlikten geldi bu sözleri. Bir çekmecedен çıkardığı kütük defterine şunları işledi: «Him başa'nın oymağı. Toplam doksan dokuz erkek' kadın ve çocuk.» Tarihi de yazdı sonra. Him başa'nın sararmış kâğıtlarına bir mühür basıp imzasını attı.

— Tamam... – dedi –. Alabilirsin kâğıtlarını.

— Teşekkür ederim, candarma beyefendi.

Belgeleri gene deri kuşağının altına yerleştirdi oymak beyi, ve sordu:

— Gidebilir miyiz?

— Çok mu aceleniz var yani?

— Hayır... – dedi Him –. Acelemiz yok ama...

— Yanınıza bir jandarma katacağım, limana kadar sizinle beraber gelecek. Dış yoldan dolaşacaksınız, şehirden geçmeniz yasak!

— Peki ya öbür kıyı?... Karşı kıyıya ne zaman geçeceğiz acaba?

— Yarın. Yarına kadar arabalarınız limanda kalacak.

Dışarıya seslendi, bir jandarma girdi kulübeye.

— Buyrun onbaşım... – dedi.

— Tüfeğini alıp bunlarla birlikte rimana gidersin. Yolu biliyorsun tabii?

— Biliyorum onbaşım!

Jandarma çıkmıştı, Him başa da kapıya yöneldi. Ama onbaşı durdurdu kendisini:

— Ne acelen var? Hepiniz böylesiniz yahu! Karşı kıyıda sizi cennet bekliyormuş gibi, bir telâştır gidiyor... Beni iyi dinle aslanım, karşı kıyıda cennet mennet yok. Anlıyor musun?

— Yani ben... vaktinizi alıp sizi rahatsız etmek için onbaşı beyefendi...

Onbaşı dinlememişti bile oymak beyinin sözlerini.

Ürperdi Him. «Anlaşıldı... –dedi kendi kendine–. Benimle yalnız kalıp ötekilere göstermeden haraca kesmek istiyor!» Ülkede barış hüküm sürerken, eskiden olduğu gibi şimdi de, yani Him başa kendini bildi bileli, onlardan hep altın isterdi jandarmalar. Onlar da verirdi hep; çünkü şehir ve köylere girip ayı oynatmak, fal bakmak, ahaliyi eğlen-

dirmek için izin almanın tek yolu buydu. Oysa şimdi, yani harp başladığından bu yana, altın gittikçe bulunmaz olmuş, değeri de gittikçe artmıştı. Harp zamanında sadece insanların değeri düşer, özellikle de gençlerin, mezbahaya gönderilen gençlerin, evet.

O iri yeşil sinekler dolmuştu birdenbire kulübeye; ve odayı bir anda çürümüş leş kokusuyla iğrenç bir vızıltı kaplamıştı. Him başa elleriyle uzaklaştırmağa çalıştı sinekleri; onbaşısıya küfür yağdırarak hemen bir sigara yaktı. Dumandan yılıp kaçmıştı sinekler.

— Soruma cevap vermedin Bulibaşa? Altınınız var mı, yok mu?

İnkâr etmek yada anlamazlıktan gelmek boşuna. Gümrük vergisi dediği şeyi sonunda nasıl olsa ödemek zorunda kalmayacak mı!

— Var candarma beyefendi... — dedi ürkek bir sesle —. Var ama eskisi gibi değil. Zaman zorlaştı çünkü...

— Uzatma boşuna!... Allahtan ki var. Sizin namınıza sevindim olduğuna!

Hiç bir şey söylemedi Him başa. Düşündü: «Ne kadar isteyecek acaba? Haline tavrına bakacak olursan, pek öyle açgözlü değil gibi görünüyor. Ama bilinmez ki! Yumuşak ve merhametli görünen kaç tanesi beni amansızca soyup soğana çevirdi bugüne kadar! Niye bu kızıl saçlı da öyle yapmasın?»

— Size bir öğüt vereyim... — diye devam etti onbaşı —. Şehir bir alay fırsatçıyla dolu. Altınlarınızı onlarda paraya çevirtmeyin sakın. Hepsi hilekâr,

gözünüzün yaşına bakmaz kazıklarlar sizi. Banka-
da bozdurun altınınızı ve mümkün olduğu kadar
fazla yiyecek alın. Yiyecek namına ne bulursanız a-
lin, çünkü yiyeceğe korkunç ihtiyacınız olacak. An-
ladın mı?

— Anladım onbaşı beyefendi...

Ve Him başa yeniden, onbaşı beyefendinin
bu «iyi öğüt»ünün kendisine kaç patlayacağını
düşündü için için.

Jandarma, sigarasından derin bir nefes çekip
zevkle dumanını savurdu. Tombul yüzü, mavimtrak
bir duman perdesi arkasında kalmıştı bir an. Ve
oymak beyi, bu perdenin arasından, onbaşının da
kendisine bakmakta olduğunu... bir ölüye bakar
gibi kendisine bakmakta olduğunu açıkça gör-
dü. Konuşmağa devam etti onbaşı:

— Irmağı yarın geçeceksiniz... Yarın karşı kı-
yıdasınız evet. Allah yardımcın olsun Bulibaşa.
Şimdi gidebilirsin artık!

Eğilip selâm verdi oymak beyi, teşekkür ettik-
ten sonra çıktı. Kendilerini limana götürecek olan
jandarmayı buldu dışarda, adam tüfeğini almış
beklemekteydi.

— Hadi bakalım Bulibaşa!... – dedi –. Hemen
yola koyun arabaları, çünkü bu sıcak beni öldürüyor!

Gene birden ürperdi Him: Niçin sıcakın «o-
nu» öldürdüğünü söylemişti jandarma? Bütün hep-
si, jandarmalar gibi Çingeneler de, aynı güneşin
yakıcı ışınları altında değiller miydi yani? Öyleyse,
bu sıcak, niye sadece onu öldürecek de, öbürlerini
öldürmeyecek?

Ve şimdiye kadar tüm jandarmalar, bir ölüye

bakar gibi bakmıştı ona. Niçin? Şimdi bu jandarma da aynı şekilde bakıyordu işte. Him başa ile Çin-geneleri birer ölüymüş gibi; açıklanması güç bir mucize sayesinde atlarının, merkeplerinin ve katırlarının yanında, arabalarının önünde hareket eden, henüz gömülmemiş birer ölü gibi, evet. «Güneş yüzünden bu... – dedi Him başa kendi kendine –. Güneş çarptı beni, ve saçmalıyorum. Bugün sadece yiyecek değil, beni güneşten koruyacak geniş kenarlı bir şapka almam lâzım kendime. Bulabilirsem tabî!»

Arabalar ağır ağır yola koyulmuştu şimdi. Him başa, beygirlerinin yanında yürüyordu. O korkunç sinekler çökmüştü hayvanların üzerine gene; savunmağa çabalıyordu hayvanlar kendilerini; ama sinekler amansız bir inatla burun deliklerine ve kulaklarına doluyor, zavallı beygirlerin kurak ovadaki o uzun yolculuk boyunca aldığı hafif berelerin üzerine çökeliş kanlarını emiyordu.

Him'in yanında, tüfeğini omuzuna atmış olan jandarma yürümekteydi. Sordu:

— Uzaktan mı geliyorsunuz?

— Çok uzaktan candarma beyefendi. Çok uzaktan.

Çamurlu bozuk yollardan geçerek şehrin kıyısından dolanmaktaydılar.

Arabanın ön tarafında yatmış olan Rob, sineklerin hücumu altında bitkin, inliyor, ağlıyordu. Kanlı burnunu havaya dikip uluyordu bazen de. Bütün yol boyunca, ağır bir taze kan ve çürüyen leş kokusu kaplamıştı havayı. İrmaktan doğru hafif bir esinti geliyordu ama, çevreden âdeta fış-

kıran bu pis kokuyu dağıtamıyordu bir türlü.

— Ne tahammül edilmez bir köpeğin varmış!...

— dedi jandarma —. Benim olsa, boğardım vallahi!

— Aslında iyi bir hayvandır o, candarma beyefendi. İnanın bana, çok iyi köpektir aslında. Elimde büyötmüşümdür. Ama dün akşamdan beri bir hal oldu hayvana, durmadan uluyup iniliyor böyle.

— Eğer istersen, seni hemen kurtarıvereyim bu itten? Bir kurşun sıkarım, işi tamamdır!

— Hiç olur mu öyle şey... — dedi Him başa —. Geçer o, şimdi susar. İyi ve yiğit bir hayvandır evet... Hem de sadık bir dosttur... Karşı kıyıya varınca sakinleşecektir. Burayı saran bu pis koku huysuzlandırıyor belki zavallıyı. Sonra da bu iğrenç sinekler...

— Mümkündür. Biz jandarmalarsa, hem şehrin kokusuna alıştık, hem sineklere. Hattâ harbe bile alıştık!

— İnsanın alışmayacağı şey yoktur... — dedi Him başa.

— Doğru!

Jandarma, içinde onlara karşı bir kötölük beslemez görünmekteydi. Bundan cesaret alıp sordu oymakbeyi:

— Acaba size bir şey sorsam beyefendi... Yani bilirsiniz herhalde değil mi?...

Sözünü kesti jandarma:

— Neyi bilirmişim?

— Biz ırmağın öbür kıyısına geçtikten sonra demek istiyorum hani... Daha uzun süre yürümeye devam edecek miyiz acaba?

Jandarmanın suratı birdenbire asılmış, sesi katılaşmıştı:

— Bu konuda bana hiç bir şey sorma Bulibaşa!.. — dedi —. Boşuna yorulmuş olursun. Çünkü ben sadece bir tek şey biliyorum: O da sizleri limana kadar götürüp, orada başka birine yada başka birilerine teslim edeceğimdir.

— O başka birileri kim acaba?

— Ne demek, o başka birileri de kim? Benim gibi jandarmalar. Irmağın karşı kıyısında görevli jandarmalar.

Bunları söyledikten sonra, biraz açılmıştı adam. Konuşmaya devam etmek istemediği belliydi. Sıkılıyordu. Yada bildiği bir sırrı ağzından kaçırmaktan ürküyordu belki. Arabanın ön kısmına uzanmış ağlayan ve durmaksızın üzerine çullanan yeşil sineklerden boşu boşuna kurtulmağa çabalayan köpeğe baktı; ve kendi köyünde bıraktığı köpekleri hatırladı jandarma. Ve sonsuz bir merhamet kabardı içinde. Sonra da kendi kendine acıdı. Ceketinin ceplerini karıştırdı bir süre, nihayet bir parça bayat ekmek bulup çıkardı. Bir lokma ısırıktan sonra hayvana uzattı. Üzerine çullanmış sinekleri ve bağılı olduğunu bir anda unuttu Rob. Tüyleri diken diken, homurdandı ve dişlerini gösterdi. Bir adım geriledi jandarma, ekmeği köpeğin önüne attı. Rob önce kokladı bu sadakayı, sonra başını çevirdi: Reddediyordu. Genç adam derin bir hüznü duydu içinde.

Şehrin kıyısından dolaşmaktaydılar evet. Daracık bozuk bir yoldu geçtikleri, çamur kalkmıştı şimdi, toz doluydu. Baştan başa gıcırdıyordu arabalar. Bütün kenar mahalle sakinleri, kapıların önüne çıkmış; bu uzun kervanı ve arabaların yanı sıra ilerleyen uzun saçlı gür sakallı Çingeneleri seyre

koyulmuşlardı. En ufak bir şaşkınlık yoktu bakışlarında, en ufak bir zevk de yoktu, basit bir merak bile yoktu. «Herhalde başka oymaklar da geçti bu yoldan...» dedi Him başa kendi kendine. Onlara bakan bütün bu insanların gözlerini inceledi dikkatle birer birer. Hepsi evet, hepsi, kendisine ve Çingenelerine, önlerinden canlı varlıklar değil de ölümler geçermiş gibi bakmaktaydılar.

Evler ufacak, harap ve yer yer yıkıktı. Ama gene de, etraflarını kuşatan meyve ağaçları ve rengârenk çiçek dolu bahçeleri sayesinde, şen ve güzel bir görünüşleri vardı.

Bütün bunları seyretmekten büyük bir ferahlık duydu Him başa. Özellikle de, sık yapraklı ve dalları kıpkırmızı meyve yüklü elma ağaçlarını.

Ağzının suyu aktı âdeta. Ne kadar zamandan beri elma yememişti bakalım? Hımm!... Bir yıldan fazla zamandan beri... Şehirde bol elma alıp hemen birkaç tane yemeğe karar verdi. Tabii bulabilirse aradığını.

İrmak kıyısındaki birkaç ev hâlâ yanmağa devam ediyordu. Sarı alevler görülüyordu yer yer, ve gökyüzüne doğru ağır ağır yükselen simsiyah bir duman. İçin için tüten eşya kalıntıları. Ve birkaç da Çingene arabası.

— Şafaktaki bombardımanın sonucu bunlar... — dedi jandarma, Him başa'ya —. Burada konaklamış olan başka bir oymak vardı, aralarından birkaçı da öldü tabii. Sizin talihiniz varmış. Dün akşam gelseydiniz, siz de burada konaklayacaktınız; ve siz de kurban verecektiniz belki bombardıman sırasında...

— Biz onlara ne yaptık ki... – diye cevap verdi Him başa tatlı bir sesle –. Suçumuz nedir ki bizim?

— Sizin suçunuz mu? Hiç bir suçunuz yok tabii sizin, ne suçunuz olacak... Onların hatası. Benzin depolarını arıyorlardı aslında...

— Öldürülenleri ne yaptılar acaba?

— Gömdüler...

— Peki, ya sağ kalanları? Kurtulanları?

— Irmağın karşı kıyısına aktardık.

Dile gelmez bir kargaşalık içindeydi liman. Bütün gece nöbet tutmaktan yada uzun yürüyüşlerden bitkin hale gelmiş askerler, tayfalar, jandarmalar, deniz işçileri ve gemilerin yüklenmesine yada yük boşaltmasına yardımcı olarak komşu köylerden getirilmiş köylüler, karmakarışık bir şekilde, rıhtımlarda ve kaldırımlar üzerinde uyumaktaydılar. Güverteleri vahşî sıcaktan eğri büğrü olmuş eski gemiler demirliydi ırmak boyunca; gemileri korumak için kıyı boyunca gökyüzüne dikili toplar sıralanıyordu. Derin bir uykuya dalmış hamallar. Ve hepsinin üzerinde saf, lekesiz, kımıltısız bir gök uzanıyordu. Sudan gelen hafif bir esinti, yakıcı havayla biraz olsun serinleştirmekteydi.

İki jandarma ilerlemişti kervana doğru. Him'in oymağına muhafızlık eden jandarma:

— Kendiniz sayın... – dedi yeni gelenlere –. Doksan dokuz canız diyorlar, ama ben saymadım, doğru mu değil mi bilmem.

— Saymak mı? Geç yahu! Doksan dokuz olmuşlar, yüz doksan dokuz olmuşlar, ne önemi var? Nasıl olsa yakında... yakında evet...

Bunları söyleyen jandarma, Him'in kendisine kulak kabarttığını görür görmez susmuştu.

Oymak beyi öylesine delici bir bakışla dikmişti ki gözlerini jandarmalara, taa ruhlarını okuyormuş gibisine geldi. Bakışlarını çevirdi jandarmalar, içlerinden biri sordu:

— Bulibaşa, niye öyle diktin gözlerini üzerimize ha?... Neden kötü kötü bakıyorsun? Korkutacak mısın yoksa bizi?

— Ne münasebet... – diye cevap verdi Him yalvaran bir sesle –. Herkese nasıl bakıyorsam, size de öyle baktım...

Ama şimdi, jandarmaların sözleriyle bakışları arasında bir bağ kurduğu ve doğuya doğru gitmek emrini aldığından beri kendisiyle oymağının başına gelenleri birbir hatırladığı şu anda, hata etmemiş olduğunu ve bütün yol boyunca rastladıkları kişilerin onlara gerçekten ölüm mahkûmlarına bakar gibi, tecilli ölülere bakar gibi baktıklarını anlıyordu Him başa kesinlikle. «Buna rağmen... – dedi kendi kendine –. Güzel bir çuval elma alacağım buna rağmen, ve doya doya yiyeceğim. Müthiş elma istiyor canım... Hepsini yemeyeceğim, hayır, birkaç tanesini ihtiyar Sina'ya ayırıyorum... Zavallı kör karıcığım... Nasıl sevinir kimbilir!» Tuhaftır ama, oğlu Alimut'a da birkaç tane elma ayırmayı düşünmemişti.

Atlı bir jandarma yüzbaşı karşılarına çıktı birden; arabalarını ırmağın kıyısına ve sıkışık bir şekilde sıralamalarını emretti; öbür Çingene oymaklarına da yer kalması lâzımdı. Ayrıca, bütün hayvanları arabalara bağlamalarını ve hele köpekleri

katiyen başıboş bırakmamalarını da emretti yüzbaşı.

— Yoksa... – dedi –, hepsini alır götürür haciz ahırına kapattırırım ki büyük bir felâket olur sizin için; çünkü gittiğiniz yerde, ırmağın öbür yakasında, hayvanlara müthiş ihtiyacınız olacak!

Him sordu:

— Şehre girmeğe hakkımız var mı yüzbaşı beyefendi?

— Elbette var, ama sadece alışveriş yapmak için var. Buna karşılık, ayı oynatmak yada genç kızlarınızı fal baksınlar diye evlere sokmak, kesinlikle yasak. Burada hiç kimsenin ayı görmeğe yada fal baktırmağa hevesi yok, anlıyor musun!

— Bizim de öyle bir hevesimiz yok yüzbaşım!

Arabalarını mümkün olduğu kadar birbirine yakın şekilde sıraya soktular ırmağın kıyısında; köpeklerle yiyecek verdiler; beygirlere, katırlara ve merkeplereyse, bolluk günlerinde olduğu gibi, yulaf. Sonra Him başa, oymağın bütün erkeklerini yanına çağırttı; hepsinin çevresinde bir tamam olduğunu görünce de, şöyle konuştu:

— Eğer aldanmıyorsam, ki aldandığımı hiç sanmıyorum, ırmağın öbür tarafında tıpkı bir çölde yaşar gibi yaşayacağız. Dolayısıyla de burada biraz altın bozduracağız ve arabalarımıza un, mısır, tuz ve daha başka yiyecek nâmına ne bulabilirsek alıp dolduracağız. Şehre girmeden önce konuştuğum jandarma onbaşı, bana bütün altınımızı paraya çevirtin dedi. Ben diyorum ki, sadece yiyecek ihtiyacımızı karşılamağa yetecek kadarını çevirteceğiz. Bazen, bir çölde bile, cebinde altını olan

kişi, altın alacak bir şeyler bulabilir. Kaldı ki o ırmağın öbür tarafındaki çöl de, dendiği kadar çöl değildir belki de...

— Ne kadar zaman kalacağız burada?

— Yarın sabaha kadar.

«Bir gün daha kalmak için izin koparmağa gayret edeceğim...» demek isterdi adamlarına, ama yuttu sözlerini. Niçin umut vermeli insanlara durup dururken? Bir günlük daha izin koparabilirse, bunu onlara söyleyecek zamanı nasıl olsa bulurdu. Yoksa... yoksa susmak çok daha iyi değil mi?

Karılarıyla danışıp konuştu bir süre Çingeneler; sonra da kadınlı erkekli topluluklar halinde şehrin yolunu tuttular. Him başa, Alimut'u çağırdı yanına:

— Sen... – dedi –... benimle geliyorsun.

— Elbette baba.

— Hadi yürü öyleyse...

— Kera'yı da alabilir miyim?

— Hayır. Sadece ikimiz gideceğiz.

Kör Sina söze karıştı:

— Kör olmadan önce, şehre gidip dolaşmağa ben de bayılırdım... Dolu dükkân vardır şehirde, ve satın alacak bir alay şey bulursun. Hele akşam bastığında bütün ışıklar yanar ki, seyrine doyum olmaz!

— Şimdi artık şehirde bir tek ışık yanmıyor anacığım... – dedi Alimut –. Şimdi harp var, ve her şeyin karanlıkta kalması gerekiyor.

— Doğru... – diye cevap verdi kör kadın hüznü bir sesle –. En ufak bir ışık bile yanmıyor şimdi geceleri. Harp var. Her yerde harp var şimdi!

Gözü de sormuştu karısına:

— Lisandra, benimle gelmek istemez misin?

— Nereye?

— Şehre. Alışveriş yapacağım, sen de benimle gelsen...

— Hayır Gozü... – diye sözünü kesti Lisandra –. Tek başına git. Ben gelmiyorum.

— Sana neler getireyim istersin, söyle? Hoşuna gidecek bir şeyler örneğin...

— Ben yalnız ve yalnız Ariston'ı isterim Gozü. Ariston'uysa senin bana sunmana hiç ihtiyaç yok. Ben çağırır çağırılmaz, kendiliğinden geliyor!

— Kaltak!

Lisandra bir kahkaha koyuvermişti:

— Beni dövmeğe, yada tutup burnumu kesmeğe bile cesaretin yetmiyor görüyor musun!... – dedi.

— Ariston aşağı, Ariston yukarı! Sabahtan akşama kadar başka hiç bir şey işittiğim yok. Şunu iyice aklına sok ki, bıçaklayacağım Ariston'u sonunda! Ve bir daha da lafı edilmeyecek.

— Sen ha? Sen mi bıçaklayacaksın Ariston'u! Sadece bu kahramanlığını görmek için yaşamak isterdim inan ki! Sen kim oğlum, Ariston'u bıçaklamak kim!...

Ve bir kahkaha daha attı Gozü'nün arkasından.

*

Süprüntü ve kan kokuyordu şehir. Lokantalarla barların bulunduğu kısımdaysa, çürümüş balık ve alkol kokusu dalgalanıyordu. Vakit öğleye gelmişti şimdi, amansız bir güneş vardı gökyüzünde. Tam bir cehennem sıcaklığı. Dükkânlarının arka tara-

fındaki loş kısma çekilmişti bütün esnaf, her türlü fuzulî hareketten kaçınıyorlardı. Hiç bir şikâyetleri de olamazdı ayrıca, işleri çok iyi gidiyordu. Harp yokmuş gibi, barış zamanındaymış gibi tıpkı. Ama belki de harp olduğu için iyi gidiyordu işleri, kimbilir.

Haftada iki yada üç kere, limanın üzerinden geçmeğe çalışıyordu uçaklar. Bazen, geceleyin yada şafak vakti, buluyor ve bombalıyorlardı da. Kimi zaman da, avcı uçaklarının peşlerine takıldığını görür görmez, bombalarını gelişigüzel bırakıyor ve kaçmağa koyuluyorlardı. Büyük yangınlara yolaçıyordu bu bombardımanlar. Ama genellikle ateş çabuk söndürülüyordu; halk da yardım ediyordu itfaiyecilere. Durmadan insanlar öldürülüyor, insanlar yaralanıyordu durmadan. Ama harp budur, ve budur hayat. Birinden birinin ölmesi gerekir, öyle değil mi? Ve herkes, daima bir başkasının öleceğini ve ölümün kendisini çok daha sonra, harp bittikten sonra ziyaret edeceğini ummakta, düşünmekteydi.

*

Hemen her gün yabancı birlikler şehri katediyor ve ırmağı aşip uzaktaki cepheye yöneliyordu.

Harbin başlangıcında geçen birlikler, genç ve iyi giyimli askerlerden kuruluydu hep. Daha sonra, kamyonları dolduran üniformalıların biraz daha yaşlandığı görüldü; «yakışıklı kumrallar» diye adlandırılan ve hepsi cephede ölmüş olan yirmi - otuz yaş arasındakilerin yerini almağa geliyordu bunlar. Şimdi cepheye gidenlerinse acayip bir karışımı var: Bir kısmı, henüz bıyığı bile terlememiş, çocuk

denecek yaşıta delikanlılar; büyüklere göre biçilip dikilmiş üniformalar, üzerlerinden sarkıyor; gözlerine kadar ve kulaklarını örten miğferlerin altında, kelimenin tam anlamıyla gülünç oluyor zavalılar. Bir kısmınınsa, şakakları ağarmağa yüz tutmuş; aralarında bir alay da dazlak kafalı var... Çünkü harp, özellikle de bu harp, insan yutuyor durmadan; insanla besleniyor. Ergeç bu çocuklarla bu ihtiyaçları da yiyip bitirecektir... Ve işte ancak o vakit sona erecektir harp. Ancak o vakit harp sona erince de barış gelecek, ve hayat, eskisi gibi başlayacaktır, yeniden. Eskisi gibi mi? Katiyen! Her harpten sonra hayat, harp öncesinden farklı yürür. Bazen daha iyi, bazen daha kötü, kabul, ama daima eskisinden farklı, eskisinden daha başka biçimde.

Böyle düşünüyordu Çingeneler işte. Bu harple hiç bir alışverişi bulunmayan ve şimdi tek kaygıları kendilerine yeterince buğday ve mısır unu, fasulye, soğan, zeytinyağı sağlamak ve bunları arabalarına yüklemek; sonra da ırmağın öbür tarafına, karşı kıyısına, esrarengiz kıyıya geçmek zorunda kalacakları ertesi sabahı huzur içinde beklemekten ibaret olan Çingeneler.

Öbür kıyı!... Oraya aktaracaklar onları ve bir yer gösterecekler oturmaları için; ve orada harp onlara dokunmayacaktır. Hiç değilse, hayal ettikleri bu. Ve işte orada, sonunu bekleyecekler harbin, yakın denilen sonunu. Sonra? Sonra oymak, bir süre için ayrılmak zorunda kaldığı bölgelere dönecek; ve yeniden başlayacaktır köyleri, kentleri, ülkeleri, hattâ kıtaları boydan boya dolaşıp katet-

meşe. Yeniden oynayacaktır kocaoğlanlar, genç
Çingene dilberleri şarkılar söyleyecek ve herkesi
o endamlı vucutlarına hayran bırakacaklardır.

*ingenemin memeleri pusula
Gel beni yavrum gel sula.
Sula da dökülsün yağmur
Memeler ıslanır kurur...*

Ve yaşlı ingene kadınları, el, kahve yada iskambil falına bakacaktır yeniden.

*ingenem bana şans getir
Talihsizliğimi bitir.
Sevinçle dolsun mrm
Aman bana şans getir!*

*

Bugün doksan dokuz can olan Him başa'nın
şu ünlü oymağı, harp bitip de buraya döndüğünde,
en azından yüz on kişi olacak.

Kızlardan yana hiç korkusu yok, hepsi birbirinden güzel; şehirliler nerdeyse gözleriyle yiyecek kızları, bak! Boyları fidan boyu, memeleri taş gibi maşallah... Ya şu iri siyah gözleri, ve gnl
elen şu tatlı glmseyişleri!

Gökyüzünden ateş yağıyor şimdi. Yeryüzü kaynıyor. Ayakların altında toprak ve kaldırımlar tutuşmuş gibi.

Davul sesleri geliyor şehirde bir yerlerden; belli, kocaoğlanlar oynamaktadır.

*Oyna yavrum oyna
Oynamağa doyma...*

Yer yanıyor, gök yanıyor evet. Erimiş kurşun gibi hava. Kuyudan çekilen suda bir çamaşır suyu tadı var, ağzına alır almaz tüküresi geliyor insanın. Her yer tozla kaplı. Bahçeleri çeviren çitler tiftik tiftik olmuş. Birer iskeletten farkı kalmamış kedilerin. Önünde arıların vızıldaştığı birkaç kovan görülüyor. Ve güneş! Yüzyılların sonuna kadar hep güneş!... Daha ne kadar sürecektir bu cehennem sıcaklığı? Yüzyılların sonuna kadar!

— Gel de falına bakayım, güzel hanım! Kocan seni aldatıyorsa, aldattığı kahpeye gümüş yılan yollayım...

Yasağa rağmen, burjuvalarla tüccarların evlerine girmekten geri kalmıyor Çingeneler; ve her girdikleri kapıdan, elleri para dolu çıkıyorlar. Evler bağışlamış bu hanımlara kader, zenginlik bağışlamış. Çingene kızlarının kaderiyse bambaşkadır. Muşamba örtülü uzun arabalarda ve rüzgârın, yağmurun, kar fırtınalarının dövdüğü çadırlarda yaşar Çingene kızları. Hayatlarını kazanabilmek için, İran körfeziyle Bohemya dağları arasında uzanan bütün ülkelerin dilini öğrenmişlerdir. Pırıl pırıldır zekâları, kurnazdırlar üstelik, ve başdöndürücü gözlerinin güzelliğinden faydalanmakta sakınca da görmezler.

*Vay haline gözlerime bakanın
Yanar ki yıldırım çarpmışçasına...
Göz dikenin dudaklarıma
Vay haline dişlerimi unutanın...*

*

Şehrin ana caddesinde banka aramağa koyul-

muştı Çingeneler. Çok geçmeden buldılar, ama banka kapalıydı. Aralarında ne yapacaklarını tartışmağa girişmişlerdi ki, kısa boylu, zarif giyimli bir adam, gülümseyerek onlara yaklaştı. Kocaman bir kafası, kısacık bacakları vardı adamın; iyi niyetli gözükmekteydi. Selâm verdikten sonra sordu tatlı bir sesle:

— Yanılmıyorsam altın bozdurmak istiyorsunuz?

Çingeneler cevap vermedi. Ama kısa boylu adam, buna alışık bir edayla:

— Korkmayın... – dedi –. Tuzak kuruyor değilim size. Bütün arzum yararlı olabilmek, anlıyor musunuz? Benim çıkarım, size yararlı olmakta. Ve hayatta her şey, çıkardır öyle değil mi?

— Doğru... – diye cevap verdi Him başa –. Biraz altın bozdurmağa niyetimiz vardı ama, gördüğünüz gibi, banka kapalı. Oysa biz de yarın sabah şafak sökerken gitmek zorundayız.

— Öyleyse hiç tereddüt etmeyin... – dedi adam –. Sizi bay Aks'ın mağazasına götüreyim hemen; bay Aks, işinizi derhal görecektir. Hem dürüst davranacaktır size karşı, hem de bankanın vereceğinden daha iyi bir fiyat verecektir. Altın fiyatları durmadan yükseliyor. Üstelik şunu da bilin ki, buradan geçen bütün oymaklar altınlarını bay Aks'a bozdurdu hep...

Öbür oymakların başına ne geldiğini öteden beri merak eden Him başa, fırsattan faydalanıp sordu:

— Çok oymak geçti mi bizden önce buradan?

— Hem de pek çok... – diye cevap verdi adam

ağır bir sesle –. Ve bay Aks'ın dediğine göre, sizden sonra da daha bir alay oymak var gelecek olan...

— Peki... karşı kıyıya aktarılanların encamı hakkında bir şey biliyor musunuz?

— Hayır... – dedi adam dudaklarını ısırarak –. Şu ana kadar hiç bir şey işitmedim. Hiç bir şey...

Adamın bakışlarının birdenbire sınırsız bir hüzüne gark olduğunu fark etmişti Him başa. Ve bu sınırsız hüznle dolu gözlerin, ona ve adamlarına, birer ölüye bakar gibi baktığını fark etti sonra.

— Sağolun... – dedi –. Çok sağolun. Bize bay Aks'ın mağazasını göstermenizi rica edeceğim sizden.

Gözlerindeki hüznün kaybolmuştu şimdi adamın:

— Birlikte gideceğiz... – dedi –. Sizi ben götüreceğim bay Aks'ın dükkânına. Çünkü kendisine her müşteri götürüşümde bay Aks bana da ufak bir komisyon verir.

Yeniden ısırmıştı alt dudağını, bunları söylerken. Ve bakışları yeniden o büyük hüzne gömülmüştü.

— Sizden hiç bir şey istemem... – diye ekledi –. Çünkü bir tek kuruşunuzu almış olsam bile, büyük bir günaha girerdim. Anlıyorsunuz değil mi? Onun için ücret vermeğe kalkmayın bana hiç, inanın ki kabul edemem.

Ve yola koyuldu adam. Çingeneler sessizce onu izledi. Birtakım acayip, dar ve pis sokaklardan geçtiler. Evlerin kapısında, suratları iğrenç bir makyajla yüklü kadınlar vardı. Sırıtiyordu kadınlar.

İçlerinden birisi, eve girmeleri için işaret yaptı Çingeneleere. Ötekilerse bacak aralarını gösterip müstehcen sözler ederek, bu daveti tekrarlادılar.

On beş dakika süren hızlı bir yürüyüşten sonra vardılar.

Bay Aks'ın mağazası, ufak ve karanlık bir dükkândı. Türlü şekerlemeler ve güneşin taş gibi sertleştirip kuruttuğu bisküviler görölüyordu vitrinde. Bu dükkânda biraz serinlik bulacağını umardı insan. Ama şehrin ağır yakıcı havası, burayı da istilâ etmişti... Bay Aks, tezgâhın arkasında oturuyordu. Oturmak değil, gizlenmek de denebilirdi buna. Üzerinde bol bir robdöşambr vardı bay Aks'ın. Puro içiyor, ve zaman zaman da önündeki fincandan Türk kahvesi yudumluyordu. Çingeneleri görür görmez gülümseyerek, ilkin kendisi konuştu:

— Dostum bay Tor'la birlikte gelişinize sevindim... – dedi –. Yanılmıyorsam, şekerleme almak için gelmediniz buraya?

— Buraya ne için gelmiş olduğumuzu gayet iyi biliyorsunuz... – diye cevap verdi Him başa sakin bir sesle.

Uzun, alabildiğine uzun bir pazarlıktan sonra nihayet anlaştılar. Ve Çingeneler, geniş deri kemerlerinin altından çıkardı altınları. Karşılığında bay Aks, mavi banknotlar verdi onlara. Öylesine yeni banknotlar ki, katlamağa kıyılmaz.

— Herhalde yiyeceğe de ihtiyacınız var... – dedi bay Aks –. Hem de büyük miktarda. Yanılıyor muyum?

— Var evet... – dedi Him.

— Çok akıllıca bir iş yapmış olursunuz. Ama

ne yazık ki istediğinizi bulmak, hiç de kolay değil!
Çok zor...

— Niçin zor olsun bay Aks? Peşin ödemiyor muyuz biz alacağımız bütün şeyleri?

— Zor, çünkü çarşıda hiç bir şey bulamayacaksınız. Bugün artık her şey vesikayla satılıyor; hadi siz de vesika aldınız diyelim; ama o vesikalarla ancak çok küçük miktarda alışveriş yapabilirsiniz. Oysa size bir alay nevale lâzım...

— Bize altın karşılığında verdiğiniz bütün bu paranın hiç bir değeri yok demektir bu durumda. Kimse kabul etmeyecektir bu parayı.

— Ben edeceğim... — dedi bay Aks—. Size o parayı ben verdim, gene ben alacağım. Sadece ben evet!...

Tezgâhın arkasından bir defter, robdöşambırının cebinden de bir kurşun kalem çıkarmıştı.

— İsimlerinizi vereceksiniz bana, ve nelere ihtiyacınız olduğunu söyleyeceksiniz. Hepsini birer birer yazacağım bu deftere, bana ne kadar borçlu olduğunuzu hesap edip bildireceğim, parayı hemen şimdi yatıracaksınız; geceleyin de adamlarım, istemiş olduğunuz her şeyi, arabalarınıza kadar getirip size teslim edecek. Her şeyi!...

Çingeneler endişelenmişti. Him başa:

— Kızmayın bay Aks... — diye mırıldandı —. Ama size bir itirazda bulunacağım.

— Ben mi kızacakmışım? Eğer her işittiğim şeye kızacak olsam, çoktan ölüp giderdim! Buyrun söyleyin...

— Bizi aldatacak olursanız, halimiz neye varır? Fincanının dibindeki son kahve yudumlarını

da dikti bay Aks, gülümsedi hafifçe, ve sağ eliyle belirsiz bir işaret yaparak:

— Bakın Bulibaşa... — dedi —. Ürküntünüzü anlamıyor değilim. Bir zamanlar insan alacağını peşin parayla alır ve koltuğunun altına koyar yürürdü. Oysa şimdi harp var ortalıkta, ve herkes elinden geldiğince paçasını kurtarmağa çabalıyor. Kimisi tüm servetini yitiriyor bir anda, kimisi de hayatını kaybediyor. Bu arada, ölmemek bir yana, zenginleşmek için çırpınanlar da var. Benim yaptığım işin ismi, karaborsadır. Kanundışı bir iştir bu; ve bu cins bir ticarete başarı kazanmanın tek şartı, dürüst davranmak ve sözünde durmaktır. Burada her şey bir güven meselesidir. Siz bana, ben de size güvenmek zorundayız. Sözün kisası, aldatmam sizi. Dürüst bir insan olduğum için değil ille de; ama ancak hile yapmamak şartıyla kazanç sağladığım için. Anladınız değil mi?

Derin derin soluyarak sustu. Sonra da hiç beklenmedik şekilde, yarım saat önce yardımcısı bay Tor'un söylediği kelimeler döküldü ağzından:

— Size karşı haksızlık etsem, fazladan bir tek kuruşunuzu alsam, dünyanın en büyük günahına girerdim!

Aynı anda da, sınırsız bir acı, sınırsız bir merhamet ifadesi kaplamıştı fırlak sarı gözlerini. Bu hüznü dolu sönük gözlerle, mağazasında toplanmış olan Çingenelere uzun uzun baktı bay Aks. Ve Him başa, gözünden hiç bir şey kaçmayan oymak beyi, bay Aks'ın kendilerine, birer ölüye bakar gibi baktığını fark etti. Bir mucize sonucu olarak gömülmemiş, hareket eden, konuşan, gidip gelen henüz bu yer-

yüzünde ve hattâ bay Aks'tan alışveriş yapan ölü-
ler...

Teker teker söylediler isimlerini; ve her biri,
neden ne kadar istediğini bildirdi bay Aks'a.

Bay Aks, bütün söylenenleri defterine geçirdi;
herkesin hesabını çıkardı sonra; parayı ödeyip dük-
kândan ayrıldılar. Hepsinin içinde bir korku vardı
hâlâ, sadece Him başa'nın içi rahattı. Nitekim kı-
sa bir zaman sonra mağazaya geri döndü Him başa:

— Bay Aks – dedi –, bana bir büyük yardımda
daha bulunabilir misiniz acaba?

Boynunu uzattı bay Aks:

— Nedir Bulibaşa, söyleyin?

— Siz herhalde, resmî makamlarla yakın ilişki
içindesiniz. Bir gün daha fazla kalmamıza izin
verilmesini sağlayabilir miydiniz bize? Yarın sabah
yerine, öbür sabah gitmemiz mümkün olur mu yani?

— Elbette mümkün olur! Bana bu hususta da
güvenebilirsiniz. İçiniz rahat etsin... Başka bir ar-
zunuz var mı?

— Bir de... bir de semiz bir öküzle bir fıçı şa-
rap istiyorum!

Bay Aks şaşakalmıştı.

— Bir öküzle bir fıçı şarap mı?... – diye keke-
ledi.

— Yarın oğlumu evlendiriyorum da!

— Şimdi anladım, oldu!... O da kolay Buliba-
şa... Bütün bunlar için bana borcunuz...

Him başa, çok geçmeden, dışarda kendisini
bekleyen Alimut'un yanına dönmüştü.

— Nerede bizimkiler?

— Bay Tor'la birlikte yürüyorlardı.

— Hadi davran da yetişelim onlara...

Gene o dar sokaklardan geçerek ana caddeye çıktılar. Cadde ıssızdı. Ve iri yeşil sinekler bir türlü bırakmıyordu yakalarını. Vitrininde bir alay hasır şapkanın sıralı durduğu bir dükkânın önünde, oğlunu kolundan tuttu Him. Şapkaların hepsi de, tam arzu ettiği gibi, geniş kenarlıydı.

— Girelim... – dedi.

— Ne yapacağız girip de?

— Mutlaka bir hasır şapka alacağım kendime. Güneş adamın beynine vuruyor, sonra da... Sen de istemez misin bir şapka kendine?

— Hayır baba... – dedi Alimut –. Ben güneşten memnunum.

Dükkâna girdiler. Pazarlık bile etmedi Him başa, ve rüyalarının şapkasına kavuşmuş oldu.

Arabaların yanına yaklaştıklarında, Gözü'yü gördüler. İlk ağzı bir karış açık kaldı Gözü'nün, sonra da bir kahkaha savurdu.

— Hasır şapka mı aldın kendine?

— Görüyorsun işte, aldım. Senin sırtındakiler ne?

— Ben de Lisandra'ya bir şeyler aldım...

«Lisandra» kelimesini, üzerine basa basa telâf-fuz etmişti Gözü.

Him en ufak bir şaşkınlık göstermedi, ama sordu hemen:

— Barıştın mı karınla?

— Hayır Bulibaşa. Barışmadım henüz. Ama yakında barışacağım hiç merak etme. Yakında, Ariston'u öldürür öldürmez...

— Ariston'u öldürmeyeceksin!

— Bıçaklayarak öldüreceğim hem de!

— Sarhoşsun sen! Daha sonra gel gör beni, o vakit konuşuruz.

Gözü'nün gözleri bulanık, şişkin ve kıpkırmızıydı. İçki kokuyordu nefesi.

— Sarhoş değilim Bulibaşa... – dedi –. Ne söylediğimi de gayet iyi biliyorum. Bıçaklayacağım Ariston'u, göreceksin. Sonra başıma gelecek olanlar da umurumda bile değil. Çünkü Ariston'u ortadan kaldırmadığım takdirde, yaşamağa devam etmek benim için imkânsız!

*

Akşam, bütün Çingeneler dönmüş bulunuyordu konak yerine. Him başa, aile reislerinin toplanmasını istedi. Ve hepsini çevresinde görünce, şöyle konuştu:

— Irmağın öbür kıyısına, ertesi sabah geçeceğiz. Bu gece bay Aks'ın adamları, ısmarlamış olduğumuz her şeyi getirip teslim edecekler bize. Candarmalar da hiç bir müşkilât çıkarmayacak. Bay Aks, onlarla da anlaşmış bulunuyor.

Sırtlarından büyük bir yük kalkmış gibi rahat bir soluk almıştı aile reisleri.

— Size daha başka bir haberim de var... – diye devam etti Him başa—. Besili güzel bir öküzle bir fıçı da şarap ısmarlamış bulunuyorum. Şafak sökerken kesersiniz hayvanı; güneş doğar doğmaz da büyük bir şölen için hazırlarsınız. Vakti gelmeden önce fıçıya dokunmak yok. Anlaşıldı mı?

Tümünün de gözü dört açılmıştı bir anda.

— Demek eğlence var Bulibaşa!... – diye haykırdılar hep bir ağızdan.

— Evet... – dedi Him –. Yemeğiyle şarabı benden, göbeğiyle türküsü sizden! Bu şölenin tam bir şenlik olmasını arzu ediyorum.

— Peki bütün bu eğlenti kimin ve neyin şerefine yapılıyor Bulibaşa?

— Oğlumun şerefine. Oğlum Alimut'un. Çünkü oğlumu yarın, Kalüb'ün kızı Kera ile, töreler uyarınca evlendirmeye karar vermiş bulunuyorum. – Ensesini kaşıdıktan sonra gülerек ekledi –: Tabii kızın anasıyle babası, benim kanımı emmeye kalışmamak şartıyla...

Kalüb, ötekilerin arasından sıyrılıp ilerlemişti şimdi:

— Kanını mı?... –diye haykırdı–. Kanını emip de ne yapacağım senin, ne işime yarar ki! Bana on napolyon sayacaksın Bulibaşa. Ne bir eksik, ne bir fazla isterim. Bir de ayrıca, düğün için ısmarladığın öküzün derisini de bana vereceksin.

— Pazarlığa oturacak değilim... – dedi Him başa gülerек –. Gönlüm Kera'dan hoşlandı bir kere, fiyatı ne olursa olsun gelinim görmek istiyorum kızını.

Güreşmeye hazırlanan iki delikanlı gibi el sıkışıp kucaklaştılar.

— Alimut nerde peki?

— Kera'yla birlikte ırmak kıyısında dolaşmağa gittiler Bulibaşa.

— Hey gidi gençlik hey! Nasıl da acelecisindir, ve nasıl da göz açıp kapayıncaya kadar geçip gidersin!

Him başa'nın ertesi gün oğlunu evlendireceği

ve düğünün de burada, limanın yanındaki bu çayırda yapılacağı haberi bir anda yayılmış ve bütün oymağı sevince gark etmişti. Karşı kıyıya geçmeden önce Çingeneler sabahtan akşama kadar bir güzel eğlenebileceklerdi demek. Vede herkes bilir ki, yaz günleri uzundur.

Barış zamanında insanlar yıllarla sayar hayatlarını. Şimdi ise günlerle, hattâ bazen saatlerle saymak durumundaydılar.

Erkeklerden bir kısmı ırmak boyuna gitmiş ve uzun siyah mavunaları çeken çatanaları seyre koyulmuşlardı. Bir an geldi, sadece karşı kıyıya baktılar. Karşı kıyıda uzanan mahallelerden de bir zamanlar hayat ve neşe taşıyordu şüphesiz. Ama harp, yerle yeksan etmişti o mahalleleri; şimdi ortada sadece yıkıntılar ve kül tepeleri kalmıştı. Limanda birkaç külübe yapmışlardı hemen, ama bütün karşı kıyı bundan ibaretti. Bozkır uzanıyordu kulübelerin ardında. Hiç bir insan varlığının yaşamadığı bir bozkır. Ve nereye kadar uzandığını bilmiyordu Çingeneler. Him başa da bilmiyordu.

*

Güneş, batıya doğru kayıyordu yavaş yavaş. Rüzgârın okşayışıyla hışırdayan kavak ve söğüt yaprakları, güneş ışınlarıyla eğleniyor gibiydi. Ama bu, iri yeşil ve leş kokulu sineklerin, köpekleri, beygirleri, merkep ve katırları ısırmağa devam etmesine engel değildi. Ve kendilerini savunmak için, sırtüstü toprağa devrilip bacaklarını havaya dikiyordu hayvanlar.

— Suya girelim!.. — diye haykırdı birisi.

Gençler hep bir ağızdan cevap verdi:

— Girelim haydi!

Him başa:

— Tedbiri elden komayın... — diye öğütledi —.

Burada ırmak hem hızlı akıyor, hem de amansız.

Beylerinin sözüne. kulak asmadan soyunup suya atıldı erkekler. Onları, genç kızlar izledi. Biraz daha öteye gitmişti kızlar; ırmağın dirsek yaptığı yerde, sevinç çığlıkları atarak yüzmeğe koyulmuşlardı. İçlerinden bir kısmı dalmayı deniyordu; ama fazlasına cesaret edemediklerinden, kendilerini bırakamıyorlardı hepten; ve suyun yüzünde uzun, siyah, ipekten saçlarının dalgalandığı görülüyordu. Ve müthiş bir görüntüydü bu. Güneşin ren-gârenk ışınlarıyla parıldayan suyun yüzünde kocaman bir siyah ipek yumağı!

Çocuklarsa kıyıda, sığ yerde eğlenmekteydi. Kıçüstü düşürmeğe çabalıyorlardı biribirlerini; ama hiç birinin ırmağın ortasına doğru ilerlemeğe yü-reği yoktu. Batan gün ışığında, aslında olduğundan çok daha tunçlaşmış, çok daha siyah görünüyordu tenleri.

Ne çocuk, ne kız, ne erkek, hiç biri onları bekleyen yarınları düşünmüyordu sözün kısası. Kaygı mı? Yarın mı? Onlar da neymiş? Bırakmışlardı kendilerini suyun akıntısına; uzaktaki denize, onları yutmağa, yuttuktan sonra kıyıya yada yalçın kayalıkların eteğine atmağa hazır, kayıtsız denize doğru sürükleniyorlardı işte.

Böylece yeni bir güç kazanan erkekler, hayvanları yıkamağa götürdü. Cehennem sıcaklığı altın-

daki bu uzun yolculuk boyunca perişan olmuş olan zavallı hayvanlar, alabildiğine zayıflamış ve lağarlaşmıştı. Üstelik her yanları yara ve kabarcık doluydu.

— İyice sabunlayıp yıkayın onları!... – diye buyurmuştu Him başa.

Atlar kolaydı. Çünkü kendiliklerinden ve zevkten kışneyerek atıldı beygirler suya; dolayısıyla de güzelce temizlendiler. Buna karşılık, katırlarla merkepler inat ediyor, kendilerini kamçılayan sahiplerini ısırmağa kadar vardırıyorlardı işi. Ve yiğitçe direndiler suya girmemekte. Sonunda Çingeneler, inatçı hayvanları ırmağın kıyısında sabunlayıp kovalarla taşıdıkları suyla yıkamak zorunda kaldılar.

Ama bununla da bitmiyordu iş: Hayvanları, biraz öncekinden daha büyük bir hınçla üzerlerine saldıran sineklerden de korumak gerekiyordu. Başka çare bulamayınca, vücutlarını katrana buladılar hayvanların. Sinekler ancak böylece uzaklaştı.

Ve nihayet akşam oldu, akşam nasıl olursa. Yani yavaş yavaş ve çaktırmadan. Kızlarla kadınlar yemek hazırlamağa yönelirken; erkekler, özellikle de gençler, kemanlarını akort ediyor yada zurnalarını temizliyordu.

Ertesi günkü şenlik hakkında konuşmağa dalmışlardı bir ara. Tam o sırada gördüler, söğütlerin altından doğru Alimut'un geldiğini. Alimut, her zamanki gibi ağır ağır yürüyor; ve gene her zamanki gibi, Kera'yı elinden tutmuş yürüyordu.

Yorgun görünüyordu genç kız, yüz hatları gergindi alabildiğine.

— Yaşasın Alimut!... – diye bağırdı arkadaşları hep bir ağızdan.

Sonra da hepsi birden delikanlının üzerine çullanıp çayıra devirdiler ve imdat istemesine fırsat bırakmadan gıdıklamağa koyuldular. Onları şaşkınlık içinde seyreden Kera da anlayamamıştı nişanlısını niçin böyle gıdıkladıklarını.

— Yaşasın Alimut!... – diye bağıldılar yeniden. Him'in oğlu, kekeleyerek:

— İyi güzel ama.. güzel ama ne oluyor yani?... – diye sordu.

— Ne demek ne oluyor? Ya delirdin sen, yada aptal numarası yapıyorsun bize? Ama yutturamazsın Alimut...

— İnanın ki hiç bir şey anlamıyorum...

— Gerçekten bilmiyor musun?

— Yemin ederim ki hayır!

— Öğren öyleyse! Hem de bizim ağzımızdan öğren ki, yarın evlenmektesin arkadaşım!

Sevinecek yerde kararmıştı Alimut. Tersledi arkadaşlarını:

— Rahat bırakın beni aptallıklarınızla!... – dedi –. Rahat bırakın anladınız mı?

Ve yürüdü. Birkaç adım ilerleyince, Kera'nın koştuğunu işitti arkasından.

— Sen de Kera... – dedi –. Sen de rahat bırak beni ne olur! Dön arabana ve benimle uğraşma artık.

Kocaoğlanların yanına doğruldu Alimut, okşadı ayıları. Zazu öfkelenmiş ve homurdanmıştı: Babaya ise dişlerini gösterdi. Delikanlı ayıları bırakıp uzaklaştı. Annesinin sesi yükseldi ardından:

— Gel yemek ye Alimut!

Canı yemek yemek istemiyordu Alimut'un. Ca-

nı hiç bir şey istemiyordu aslında. İrmak boyunca yürüdü; sesleri işitmeyecek kadar obadan uzaklaştığını gözü kesince, uzandı otların içine... Koca ırmak, hemen yanıbaşında şırıdayarak akıyordu şimdi. Üzerinde gökyüzü yıldız doluydu. Kavak ve söğüt yaprakları hışırdıyordu durmadan. Gecenin o tadına doyulmaz musikisiydi bu!

Alimut, Kera ile evlenmek mi istemiyordu yoksa artık? Hayır. Hem de nasıl istiyordu! Öyleyse bu beklenmedik düşün haberi, niye onu sevindirecek yerde üzmüştü?... Sonbahar bitiminde evlenmesi kararlaştırılmıştı önce. Oysa daha henüz yaz ortasındaydılar. Him başa'yı acele etmeğe sürükleyen neydi peki?

Dirsekleri üzerine doğrulup ırmağa baktı Alimut. İrmak, zift gibi siyahtı. Alabildiğine geniş ve alabildiğine güçlü; ama ağır ağır, hiç acelesiz, ihtişamla akıyor. Ve suyun öbür tarafında, «bilinmeyen»in onları beklediği yerde, karanlıklardan kurulu bir sur vardı sadece. Başka hiç bir şey görünmüyordu evet. İrmağın öbür kıyısında, aşılmaz bir kale gibi, karanlıklar yükseliyordu o kadar.

Yarınki evlilik neyin nesiydi peki? Ve bu evliliğin bu karanlıklarla örülü surla, onları orada bekleyen bu «bilinmeyen»le ne ilişkisi vardı? Oymak beyinin kafasında bir ilişkisi vardı evet, hem de önemli bir ilişki. Babasının, ırmağın öbür tarafında hepsini büyük felâketlerin, belki de ölümün beklediğinden emin olduğunu kesinlikle biliyordu Alimut. Ve Him, büyük bir ihtimalle: «Oğlum hiç değilse bir gece, karısını koynunda görsün... – demiş olmalıydı -. Çünkü sonra ne olacağı pek belli de-

ğil... Bu işin sonrası, herkesin kendi kaderine bağlı kalıyor artık... Evet evet, kimin ölüp kimin kalacağına kader karar verecek!...»

Kader! Herkesin kendine özgü bir kaderi olduğu söylenir durur hep, kendi öz kaderi. Ve denir ki bu kader, alında yazılıdır... Efsanedir aslında bu, Çingeneler inanmaz bu efsaneye. Aslında Çingeneler, hiç bir tanrıya inanmadıkları gibi, kadere de inanmaz. Hiç bir şeye inanmaz ki Çingeneler. Him başa oymağındaki kişilerin alnına hiç bir şey yazılı değildir, hayır. Gençlerin alnı pırıl pırıl ve saf; ihtiyarların anlıysa, bu alnı kemiregelmiş yıllar yüzünden, alabildiğine kırıktır... Ve Çingene olsun olmasın, doğar doğmaz ölür kimi insanlar; kimisi de daha geç; hattâ bazısı, hayatın en fazla tadını çıkardığı anda ölür. Ama bir de bazı insanlar vardır ki hayat mücadelesinden sağ salim çıkar; ve ölüm, iyice kocayınca ya da rahat bırakır onları. Hepsi bu işte, hepsi bu... Hiç kimse hiç kimseye, «ben doğmak istiyorum» demiyor bu dünyada. Doğum denilen şey, şu yada bu erkeğin, yada, şu yada bu kadının iradesine değil; erkeklerle kadınların sevişmekten aldıkları zevke bağlı kalıyor. Yalan mı? Hiç kimse, «aman dünyaya geleyim» demiyor. Ama geliyorlar dünyaya. Ve bir kere dünyaya gelince de hiç kimse bu dünyadan ayrılmak istemiyor. Ama sonunda ayrılıyor ister istemez, sonunda herkes defolup gidiyor. Çingene olsun olmasın herkesin katlanmak zorunda bulunduğu, herkesin karşısında çaresiz kaldığı bir ana kanundur bu.

Şüphesiz evet, hiç şüphesiz ki, ırmağın karşı kıyısına aktarıldıktan sonra birtakım tehlikelerle

karşılaşacaklardır. «Bilinmeyen»le yüzyüze geleceklerdir, şüphesiz. Ama insanoğlu dediğin, daima tehlikelerle karşı karşıyadır. Şu anda örneğin, Alimut'un otlar arasına uzanmış bulunduğu şu anda, zehirli bir yılan gelse de soksa onu, Alimut'un sonu demektir bu. «Bir yılanın gelip de durup dururken beni sokması söz konusu olamaz tabii. Ama ya olursa?..»

Bir kertenkele değmişti ayağına. Sürüngenin tatsız soğukluğunu hisseder etmez sıçrayıp ayağa fırladı Alimut. «Kertenkele bulunan yerde yılan da bulunur...» dedi kendi kendine. Sonra kıkırdayarak güldü: «Kertenkeleden de korkulur muymuş! – dedi –. Ama korktum işte. Allahtan ki ötekiler görmedi. Yoksa herkes rahat rahat alay ederdi benimle... Him başa öldükten sonra oymak beyi ben olacağım. Ve insanlara, ilerdeki Bulibaşa'larıyla dalga geçmek fırsatını yaratmamak gerekir katiyen. Yoksa hiç birine söz geçiremezsin!»

Ah hayat! Nasıl da tatlı ve güzel görünüyordu ona! Kera'yla daha da tatlanacak, daha da güzellenecekti elbette hayat! Ve Him başa yerden göğes kadar haklıydı, sonbahar sonunda yapılması gereken bu düğünü yarın yapmağa karar vermekte. Böylece varlık yemişlerinin en harikalarını tatmak hakkını elde ediyordu Alimut, hem de doyuncaya kadar. Kera'ya doyulur mu hiç? İmkânı var mı? Var belki de. Alimut babası, Kera da annesi kadar yaşlandıkları zaman belki... Ne münasebet, o zaman bile doymuş olmayacak Kera'ya Alimut!...

Annesini hatırlayınca birdenbire kederlenmişti delikanlı. «Annem iyice kocadı, ve görmez oldu

gözleri. Kera da ihtiyarlayacak. İhtiyarlamaması imkânsız çünkü. Ama kör olmasını katiyen istemem. Korkunç bir şey olurdu bu! Onun için olduğu kadar benim için de korkunç bir şey olurdu!»

Bazen Sina yanına çağırır onu. Uzun ve siyah parmaklarını, başından topuklarına kadar gezdirir delikanlının:

— Gene boy atmışsın Alimut’um sen... — der —. Ve bir kat daha güzelleşmişsin!

Gülerler ana oğul.

— Nasıl biliyorsun peki güzelleştiğimi? Bir ölü gibi çirkinleşmiş de olabilirim pekâlâ.

— Hayır oğlum... — der Sina —. Parmaklarımın ucuyla görürüm ben. Hattâ bazen alnımla bile görüyormuşum gibime geliyor. Hele kulaklarıma gelince, gözlerim kör olduğundan beri, otların bittiğini bile işitiyorum!

— Öyle dediğine göre öyledir anne. Seni tanıdığımdan beri bir tek kere olsun yalan söylediğini hatırlamıyorum çünkü!

— Ah Alimut’um ah!... Başkalarına o kadar çok yalan söyledim ki ben!

— Kimlere yani?

— Fâlına baktığım adamlarla kadınlara, başka kimlere olur! Avuçlarından kaderlerini okurken... Çok yalan söyledim, çok.

— O başka. Çünkü o adamlarla kadınlar, bizim oymağın insanları değildi herhalde...

— Değildi tabii. Başkasının fâlına bakar, kaderini okuruz ama, biz kendimiz katiyen inanmayız buna.

— Doğru mu bu anne? İnanmadığımız doğru mu?

Gülerdi kör kadın:

— Vallahi Alimut'um... – derdi –. Bazen, hiç olmazsa bazen biz de inansak çok iyi ederdik.

— Babam işitse böyle konuştuğunu...

— İşitse mi? Ne olur yani işitse? Kız ar evlâ-dım, iyice öfkelenir, ama sonra da yatıştır kendiliğinden. Çünkü bizim beyimiz hiç bir zaman uzun süre öfkeli kalmamıştır. Çabucak dağılır hiddeti.

Şu anda Kör Sina da biliyor ertesi gün oğlunun Kera'yla evleneceğini. Yıldız serpili gökyüzünü seyrediyor Alimut; ve kendisi bakımından bu kadar önem taşıyan bir gecenin ayışığından yoksun bulunmasına üzülüyor.

Yarın evlenecek demek. Ve bu evlilik şerefine de bütün oymak bayram edecek. Muşamba örtülü uzun arabalar, kadınlı erkekli Çingenelerin söğütlerden kopardığı yemyeşil dallar ve tarlalardan topladığı rengârenk çiçeklerle süslenecek baştan ayağa. Beygirler, katırlar ve merkepler yulafla beslenecek. İri et parçaları sunulacak köpeklerle kocaoğlanlara. Erkekler şenlik kılığına bürünecek. Ya kadınlar!... En güzel elbiselerini giyecek kadınlar; boyunlarına rengârenk, sıra sıra inciler takacak ve dansederken cınlatmak üzere altın paralar geçirecekler. Yeter mi bu? Alimut'a yetmiyor bu, hayır. Alimut hem de bütün yüreğiyle isterdi ki, bir tek gecenin kendisini ayırdığı düğününde, güneşi ve bulutları, ırmakları, ormanları, ovaları ve dağlarıyla, bütün dünya eğlensin. Ve savaş ölsün o gün, yada derin bir uykuya gömülsün; sussun canavar düdükleri, uçaklar sussun; ve işitilmesin bombardıman ve kurşun sesleri.

Devam edemedi hayal kurmağa. Birdenbire ve

düşüncelerine, ve kaygılarına cevap verircesine, liman ve şehirdeki tüm canavar düdükları ulumağa koyuldu. Projektörlerin uzun ışıktan parmakları taradı gökyüzünü.

Alimut'a alabildiğine uzun gelen bir süre sonra düdükları sesleri kesildi. Köpekler, başlarında Rob, birkaç sonsuz dakika boyunca uğursuz ulumalarına devam ettiler. Sonra onlar da yatıştı. Işıldaklar da söndü nihayet; ve düdükları, tehlikenin geçtiğini bildirdi. Zaten görülmeyen ve işitilmeyen uçaklar ters yüz edip başka bir yöne, daha kuzeye yada daha güneye doğru yollanmış olmalıydı.

Obaya dönmeğe karar verdi Alimut. Şimdi bir otomat gibi yürüyor ve içinde kaynaşan duyguları farketmez görünüyordu. Sağa sola bakınırken, Ariston'a takıldı gözleri. Ariston, arabasının yanına bir örtü serip uzanmış, piposunu tütürmekteydi. Kendisini huzur sağlayıcı bir uykuya dalmaktan alıkoyan o yeşil, iri ve pis kokulu sinekleri uzaklaştırmak için bulabildiği tek çare, tütün içmektir herhalde.

Durdu Him'in oğlu:

— Gozü'nün şu bir iki gün içinde seni hançerleyeceğini söyleyerek övündüğünü işittim... — dedi —. Tetikte ol Ariston; çünkü Gozü'nün elinden her türlü şey gelebilir. Canavar kesildi zavallı, ve söylediğini yapmağa kalkışacak olursa katiyen şaşmam!

Tamamıyla kayıtsız bir sesle cevap verdi Ariston:

— Belki de haklısın kimbilir. Mümkündür beni bıçaklamağa kalkması. Üstelik güçlü kuvvetlidir

de Gozü, ve iyi hançer kullanır. Ama ben de ödleğ değilim; ve böyle bir işe giriştiği takdirde, karşısın-
da, en kötü ihtimallere hazır bir adam bulacaktır. İhtiyatlı bir insan, iki insan demektir, unutma...

— Babam istemiyor biribirinizi öldürmenizi.

— Ben istiyor muyum ki Alimut! Ama sanırım, ne sen, ne de Him başa, benim kuzu gibi kendimi boğazlatmamı da istemezsiniz. Gozü bana saldıracak olursa, kendimi savunmak zorunda kalacağım tabii. Benim yerimde sen olsan, aynı şekilde davranmaz mıydın?

— Elbette davranırdım!

Sohbete devam etmediler. Alimut, oymak beyinin arabasına tırmandı. Uyumuştı Him başa; buna karşılık Kör Sina hemen sezdi oğlunun geldiğini.

— Neredeydin oğlum bu vakte kadar?

— İrmak kıyısında.

— Him'in yarından tezi yok evlenmeni arzu ettiğinden haberin var mı peki?

— Söylediler anne.

— Ne diyorsun sen bu işe?

— Hayır demiyorum tabii.

— Ben de hayır demiyorum... – diye mırıldandı kör kadın –. Ama böyle birdenbire aceleye kapılmasının nedenini de anlayamıyorum bir türlü.

Cevap vermek, ona bu acelenin nedenini anlatmak isterdi Alimut. Vakit kalmadı. Uzun bir araba kervanı obaya doğru ilerliyordu. Bir ses işitildi:

— Him başa'nın oymağı bu mu?

Alimut hemen tanıdı, bay Tor'un sesiydi bu.

— Burası evet... – diye cevap verdi birisi.

Canlı bir etkinlik başlamıştı obada. Çingeneler

birbiri ardından uyanıyor, yiyeceklerin getirildiği yere doğru yöneliyordu. Him başa da uyanmıştı.

— Bay Aks sözünde durdu işte... – dedi bay Tor –. Ismarladığınız şeylerin tümünü getirdim size. Şimdi şaşırp aldanmadan herkesin malını kendi eline teslim etmemiz gerek.

Bir fener yaktı sonra, ve cebinden bay Aks'ın defterini çıkararak sırayla okumağa koyuldu:

— Sara! Sara hanginiz!

— Benim beyefendi...

— İki çuval buğday unu ile iki çuval mısır unu...

Herkes birbirine yardım ediyordu şimdi. Çuvaları sırtlarına yüklenip arabalara taşıyorlardı.

Uzun zaman devam etti bu böyle. Güçtü, ama Çingeneler yorulmak nedir bilmiyorlardı. Saydıkları parayı da unutmuşlardı artık, içleri rahatlamıştı. Onların gösterdiği dürüstlüğe bay Aks da dürüstçe karşılık vermişti.

Sırtlarından büyük bir yük kalkmışçasına geniş bir soluk aldı oba. Ama gene de, ırmağın karşı kıyısında kendilerini bekleyen şeyi bilmediklerinden, endişeliydiler. Hiç olmazsa birkaç aylık yiyecekleri vardı, kabul. Ama sonra? Sonrası tesadüfe kalıyordu.

— İsteddiğiniz bir fıçı şarabı getirdim Him başa... – dedi bay Tor –. Şarap biraz kekremsi, ama içince zevk alacağınızdan eminim. Öküze gelince, birkaç tane gösterdiler; ama hepsi de bir deri bir kemikli hayvanların; öylesine cılızdılar ki almadım. Buna karşılık güzel bir dana getirdim size. Gelin de göstereyim.

Danayı tepeden tırnağa elleriyle yoklayarak dikkatle inceledi Him. Ve beğendi.

— Sağolun beyefendi... – dedi –. Gürbüz ve iyiymiş gerçekten. Çok teşekkür ederim. En güzelini seçmişsiniz, elinize sağlık.

— Siz de sağolun... – dedi bay Tor—. Düğününüz hayırlı, eğlenmeniz bol olsun!

Sordu Him başa:

— Bay Aks, istediğimiz izin hakkında size bir şey söylemedi mi acaba beyefendi? Bir gün daha kalmamıza müsaade etmiyorlar mı yoksa?

— Daha önce dalgınlığıma gelip de söylemediğim için özür dilerim Bulibaşa. İşiniz oldu, hiç korkmayın. Belirli kimselere sus payını verdik, onlar da izni çıkardılar. O bakımdan içiniz tamamıyla rahat etsin, eğlenmenize bakın...

Malları getiren arabacılar, beygirlerini kırbaçlamıştı. Kısacık bacaklı kocaman kafalı bay Tor'u da birlikte götürerek, gecenin içinde kayboldu arabalar.

*

Şafak söküyordu. Irmaktan doğan hafif bir esinti, tatlı bir serinlik taşıdı obaya.

Ancak iki üç saat süren bir uykudan sonra bütün Çingeneler uyandı, ve işe koyuldular hemen. Sadece çocuklar, yumrukları sıkılı, uyumağa devam ediyordu.

Delikanlılar hayvanları sulamağa yollandı. Genç kızlar, çalı çırpı ve odun toplamak üzere çevreye yayılmıştı. Kadınlar bulaşık yıkıyordu; obanın bütün kovaları, mangalları, çanak ve kaşıkları pırıl pırıldı

şimdi. Erkeklerden becerikli birkaçı, danayı kestiler. Sonra da hayvanın derisini yüzüp, nerdeyse doğacak olan güneşte kurusun diye, arabalardan birinin üzerine serdiler. İşkembesini çıkardılar dananın, ve parçaladılar. Kovalar kuşbaşı etle doldu. Hayvanın bir kısmı da kebab yapılmak üzere ayrıldı.

Güneş doğar doğmaz ateşleri yaktılar. Limanda ve şehirde, hayat, her zamanki hareketliliğine bürünmekteydi.

Geceleyin sızıp kalmış olan Gozü, henüz uyanıyordu. Ötekilerinkinden daha yuvarlak ve daha siyah gözlerini iri iri açtı, yanında uzanmış yatan Lisandra'yı gördü. Arabada değildi annesi, dışarda iş görüyor olmalıydı. Karısına hediye almış olduğunu hatırladı Gozü. Ve akşam, arabasına zilzurna sarhoş dönüp yatar yatmaz uyuduğunu.

Kalkıp paketi açtı:

- Ayakkabıyla çorap aldım sana... – dedi.
- Aman ne güzel!...
- Bir eteklikle bir de bluz aldım ayrıca.
- Aman ne güzel!.
- Ve bir dizi inciyle bir de boyun atkısı aldım.
- Aman ne güzel!.

Kocasının hediyelerine, hiç ilgi göstermeden şöyle bir dokunup paketi uzak bir yere koydu kadın.

— Beğendin mi sahiden?

— Beğendim evet.

— Öyleyse bugün Alimut'un düğününde giyysin bunları. Düğünün en şık kadını olursun. Haa Lisandra?

— Giyinirim evet; ve dediğin gibi, alabildiğine

güzel ve şık olurum. Bir kat daha hoşuna giderim böylece Ariston'un!

— Ben bütün o parayı, Ariston'un hoşuna gidesin diye mi harcadım sanıyorsun? Hayır Lisandra. Benim ve yalnız benim hoşuma gidesin diye harcadım ben o kadar parayı. İşitiyor musun beni?

— İşitiyorum evet. Ama senin hoşuna nasıl olsa gidiyorum. Geçen gece örneğin, üzerimde bir tek gömlek varken de gittim hoşuna. Hatırlıyor musun? Hani tarlaların arasındaydık, buradan uzakta. Ve kesmek istedin beni?

— Kesmediğime yanıyorum... – diye mırıldandı Gozü acılı boğuk bir sesle –. Ama bir gün yapacağım o işi, emin olabilirsin. Ne var ki seni kesmeden önce, Ariston'u öldüreceğim.

— Ona gücün yetmez işte. Sana daha önce de söyledim bunu. Ama tesadüfen Ariston'u öldürmeyi başaracak olursan, benimle uğraşmana gerek yok, hiç yorulma. Çünkü sen daha beni aklına bile getirmeden, ben kendi kendimi öldürmüş olurum!

Kocaman ağır birer taş gibi düşmüştü bu sözler. İkisi de susmuştu şimdi. Uzun bir süre geçti aradan. Sonra Lisandra, bu bitmeyen sessizlikten ürkmüşçesine, kelimelerin üzerine basa basa konuştu:

— Niçin bir türlü anlamak istemiyorsun benim Ariston'suz yaşayamayacağımı? Niçin kafana girmiyor bu bir türlü? Kaç kere tekrarlayacağım bunu sana ben? Ben Ariston'suz yaşayamam, ama sen de bensiz yaşayamazsın Gozü. İstersen akşama kadar böbürlen, övün, beni hiç bir zaman öldüremeyeceksin. Hiç bir zaman, anlıyor musun, hiç bir zaman!

— Görürsün hem de nasıl öldüreceğim!.

Yaklaşıp ellerini tuttu kadının, bütün gücüyle sıktı. Ateş gibi yanıyordu bu eller. Alnını okşadı sonra, ve omuzlarını. Sonra yeniden ellerini tutup şiddetle sıktı gene. Sessiz kaldı Lisandra, hiç bir şey söylemedi. Ama kadının ellerinin gittikçe biraz daha soğuduğunu farkettiler Gozü. Artık alnını yada omuzlarını okşamasına ihtiyaç yoktu. Karısı şimdi, bütün varlığıyla bir buz parçasından ibaretti. Acı bilincine erdi bunun.

— Biraz önce, ellerini ellerimin içine alıp da omuzlarını ve alnını okşadığımda, Ariston'u düşünmekteydin... – dedi.

— Elbette! Başka kimi düşüneneceğimi sanıyordun yani?

— Şimdi de beni düşünmektesin.

— Aldanıyorsun Gozü, hayır. Hep Ariston'u düşünüyorum ben. Ama demin, ellerimi tuttuğunda, onu düşünmekten ötede arzu ediyordum!

— Niye birdenbire buz gibi soğudun peki?

— Beni anladığını sanıyor, umuyordum geçen gecedan beri. Buz gibi oldum, çünkü dokundun bana. Ve bana ellerinin her dokunuşunda tiksintiye kapılıp soğuyorum. Tiksintiden buz kesiliyorum evet Gozü!...

— Öldürmeliyim seni, öldürmeliyim! Hem de hemen şu anda ve hiç çekinmeksizin!

Örtünün altına uzandı Lisandra; ve ucu sivri, iki yüzü de keskin bir hançer çıkarıp kocasına uzattı:

— Al... – dedi -. Ve tereddüt etme hiç! Sapla yüreğime bitsin bu iş. Arzun da böylece derhal yerine gelmiş olacaktır...

Bıçağı aldı Gozü, yokladı elleriyle, sonra fısıldar gibi:

— Müthiş bir hançer... – dedi –. Saf çelik. Nerden buldun bunu sen?

— Ariston verdi bana.

— Beni bıçaklaman için mi?

— Hayır. Gerektiği takdirde kendimi savunabilmem için. Haklı değil miyim?

— Peki öyleyse niçin bana verdin?

— İhtiyacım yok da onun için. Sana karşı, sözle de savunabilirim çünkü kendimi. Yada ellerimle.

— Kendi bıçağıyla temizleyeceğim o Ariston'u!

— Gene böbürlenmeğe başladın Gozü. Şunu iyice kafana çak ki Ariston'un ve hele benim kılımıza bile dokunamayacaksın. Aptalın birisin sen, dünyada bir eşi daha bulunmayan bir aptalsın!

Gözü, bıçağı geri uzattı karısına:

— Al bunu sakla... – dedi –. Bir gün yada bir gece gelir, belki de kullanmak zorunda kalırsın!

Lisandra aldı hançeri ve yerine koydu.

— Beni iyi dinle Lisandra. Öyle sanıyorum ki seni ne kadar çok sevdiğimin farkında değilsin sen...

— Farkındayım Gozü, iyice farkındayım hem. O kadar çok seviyorsun ki beni budala, bensiz yaşamazsın. Senin için her şeyim ben, nerdeyse bir tanrıçayım.

— Öyleyse niye böyle davranıyorsun bana karşı?

— Çünkü ben Ariston'u seviyorum vede ondan başkasını sevemem. Şu koca dünyada bir tek insanı

seviyorum ben, evet, bir tek insanı arzu ediyorum. O da Ariston.

— Ariston da seni seviyor mu bakalım?

— Ariston'un da beni sevip sevmediğini bilmiyorum, bilmek de istemiyorum bunu. Buna karşılık onun hoşuna gittiğimden, hem de çok hoşuna gittiğimden eminim. Gencim çünkü, tazeyim ve güzelim. Çünkü dayanılmaz bir gülümseyişim vardır benim ve çünkü...

— Sus yeter! Bu kadar acı verme bana, sus! Sustu Lisandra. Gözü sordu:

— Ne sanıyorsun... Eğer... eğer örneğin çirkin ve topal olmuş olsan... gene sever miydi sanıyorsun Ariston seni?

— Katiyen sevmezdi, hayır. Niçin sevsin yani beni, niçin dönüp de baksın bana?

— Öyleyse şunu öğren ki, kambur da olsan, topal da olsan, kör ve uyuz da olsan, ben seni gene severdim. Evetevet, cüzzamlı olsan da severdim seni!

— İnaniyorum Gözü, eminim bundan. Şu aşağılık dünyada senden daha büyük bir aptal yoktur!

— Öldüreceğim seni çaresiz... – dedi Gözü kederli bir sesle –. Sonra da başıma ne gelirse gelsin...

— Ariston'u ne yapacaksın peki?

— Ariston'u da geberteceğim!

— Güleyim bari! Bir parça aklın varsa, kendini tetikte tut, anlıyor musun... Yoksa Ariston seni...

İri yeşil böceklerden bir bulut çullandı üzerlerine. Gözü aceleyle piposunu yaktı, Lisandra bir peşgirle savunmağa koyuldu kendini. Sinekler bir an için uzaklaşıyor, sonra daha da amansız bir öfkeyle saldırıyorlardı.

Irmağın üzerinde büyük gemiler, artlarında siyah kocaman şalupalarla, süzülmekteydi. Bulanık suda yansiyordu güneş, hafif bir rüzgâr esiyor, söğüt ve kavak ağaçlarının gümüş yapraklarına türküler çığırtıyordu. Pis bir koku dalgalanıyordu sıcak havada. Boş bırakılmış köpekler, arabaların gölgesinde uyumaktaydılar. Kocaoğlanlar durmadan homurdanıyor; beygirler, katırlar ve merkeplerse, ırmak sayesinde kavrulmamış çimenleri kemiriyordu. Kova ve kazanlarda çorba kaynamaktaydı. Çevrilen etten damlayan yağlar közlerin üzerinde cızırdıyordu.

*

Saat öğleyi vurdu. Sadece birkaç kocakarı kalmıştı etleri bekleyen. Bütün öbürleri arabalarına çekilmiş, büyük tören için giyinmeğe koyulmuşlardı. En zarif, en süslü giysilerini çıkardılar bohçalarından. En güzel ayakkaplarını, ipek gömleklerini, bluzlarını, bol parlak pantolonlarını, altın ve gümüş tellerle bezenmiş ceketlerini giydiler.

Erkeklerin çoğu, uzun saçlarını ve sakallarını kokulu badem yağıyla yağlayıp taradı. Ve toplandıkları vakit, tanınmaz olmuşlardı. Sanki onlara dokunmadan yanlarından akıp geçen bu zalim çağın dışında yaşayan acayip yaratıklar gibiydiler. Bir efsaneden çıkıp gelmişlerdi ortaya âdeta, yada kendileri efsaneydiler. Genç kızlarla kadınların kulak ve boyunlarında altın, gümüş ve tunçtan akçalar çınlıyor, rengârenk inci dizileri sallanıyordu. Erkeklerin geniş deri kayışlarının altında ise, saf çelikten hançerlerin kabzaları parlamaktaydı.

Doğu geleneklerine uygun şekilde, erkekler bir yana, kadınlar öbür yana toplandı. Kör Sina'yla geldi Him başa. Anasıyle babasının arasında Alimut, ağır ve güvenli adımlarla ilerliyordu. Bıyıkları henüz terlemiş, sakalı henüz belirmişti; uzun ince boyuyla her zamankinden de yakışıklıydı. Yanlarında karıları ve çocuklarıyla, Him başa'nın öbür dört oğlu izliyordu onları. İki sıra halinde dizilmiş kadınlarla erkeklerin arasından, herkesi eğilip selâmlayarak, gururla geçtiler. Yarı yolda durdu Him başa, büyük bir şaşkınlığa düşmüş gibi sordu:

— Kulum Kalüb nerde peki? Dün ben ondan on napolyona bir kız satın aldım. Kızı getirip teslim etmesi gerekti bana. Ne oluyor yani, niçin getirmiyor hâlâ?

Oymağın en yaşlı erkeği olan bahtsız Ferdik'in babası Ezet cevap verdi Him'e:

— Ondan bir kız satın aldığın doğrudur Buli-baş. Ama sadece lafla satın aldın. Çünkü daha bir tek napolyon vermiş değilsin Kalüb'e.

— Hepsini hemen şimdi saymağa hazırım ben.

— Şu halde kulun Kalüb derhal gelecek ve sözünde duracaktır. Yalnız daha önce, benim aracılığımla, düğün masraflarının bu fiyata dahil olup olmadığını soruyor.

— Düğün masrafları sadece beni ilgilendirir...
— diye cevap verdi Him başa —. Kalüb'ün cebinden tek kuruş çıkmayacaktır!

— Hemen gidip kendisine haber vereyim öyleyse.

Kalüb'ün arabasına doğru uzaklaştı Ezet, çok geçmeden de dönecekti. Ezet'in önünde sevinç i-

inde ilerleyen Kalüb'le karısı vardı. Kera yürüyordu olanca güzelliğıyle aralarında. Dimdikti, kaşları her zamankinden daha gürdü sanki; her yeni gelinde olduğı gibi, kunduralarının ayaklarını sıkıdığı görölüyordu. Him başanın önünde yerlere kadar eğildiler.

Kalüb, törensel bir sesle:

— İşte sözümde duruyorum Him başa... – dedi –. Ve işte sevgili kızımı sana getiriyorum!

— İşte benim de napolyonlarım Kalüb, ben de sözümde duruyorum işte. Halis altından tam on napolyon!

— Oymağımızın en yaşlısı bilge Ezet tanışımız olsun... – dedi Kalüb bu sefer.

— Hay hay olsun... –diye cevap verdi Him başa.

Ezet gelip aralarında yer aldı. Him başa kuşağından on napolyonu çıkarıp bütün oymağın gözleri önünde birer birer sayarak Ezet'in avucuna bıraktı.

— Tam on napolyon!... –dedi—. Hepiniz gördünüz.

— On tane evet, Bulibaşa. Ama hepsinin halis altından olup olmadığını bilmiyorum henüz.

— Ben aldığım vakit, hepsini dişlerimle yoklamıştım birer birer. Sen de yoklayabilirsin!

Yokladı Ezet.

— Haklısın Bulibaşa... – dedi –. Napolyonlarının hepsi halis altınmış!

Ve birer birer sayıp altınları Kalüb'ün avucuna bıraktı. Yavaş yavaş yokladı Kalüb altınları, özellikle kenarlarına baktı, sonra emin olarak kuşağına yerleştirdi ve kızını elinden tutup oymak beyinin karşısına getirdi:

— İşte kızım... – dedi –. Altınların temiz ve dürüstmüş. Ben de sana, temiz ve dürüst bir kız veriyorum!

Him başa saygıyla eğildi. Kera'ya Alimut'u göstererek ekledi Kalüb:

— Şu andan itibaren kocan, yani hayatının efendisi, odur kızım!

Sağ elini uzattı Kör Sina, ve her şeyi bütün açıklığıyla görürmüşçesine, yeni gelini bileğinden tutup kendine doğru çekti. Öpmeyi kızı, çünkü oynamakta gelenekten değildi öpmek. Ellerini alnında ve yüzünde gezdirdi Kera'nın, boynunda ve göğüslerinde, kalçalarında ve dizlerine kadar bacaklarında gezdirdi. Sonra da:

— Çok sağlam yapılı bir kızsın, diyecek yok... – dedi –. Çok da güzelsin! Eğer ilk doğumunda ölmeyecek olursan, hiç eksiksiz on dört çocuk doğuracaksın oğluma!

«Ölüm» sözü, ağır bir taş gibi düşmüştü bu şenlik havasının içine. Hele bu uğursuz sözün beylerinin karısının ağzından dökülmesi, Çingeneleri daha da üzdü. Yarattığı kötü etkiyi hemen sezdi Kör Sina, ve güçlü bir sesle ekledi:

— Ama ben, senin ilk doğumuna kadar yaşayacak ve o badireyi atlatmana yardımcı olacağım!

Him başa elini kaldırmıştı:

— Şimdi artık eğlenebiliriz!... – dedi –. Yiyip içerek, oynayıp türküler söyleyerek kutlayalım bu günü!

Türk usulü, çimenlerin üzerine oturdular. Dana etli çorbayı kaşıklamağa giriştiler. Ama ancak, sarmısaklı ve kırmızı biberli kebaba sıra gelince içmeğe

başlayacaklardı. Yeşil ve pis kokulu iri sinekler durmaksızın çevrelerinde dönüyor ve ısıırıyordu onları, ama hiç birinin buna aldırış ettiğı yoktu artık.

Rob, o iri cüssesiyle, bir kazık gibi dimdik duruyordu Him başanın arkasında. Öbür köpekler de öyleydi, her biri kendi efendisinin arkasında dimdik. Çingeneler, etleri iyice temizledikten sonra kemikleri omuzlarının üzerinden arkaya fırlatıyor; ve bunu bekleyen köpekler, daha havadayken kapıyordu parçaları.

Ve hepsi sevinç içindeydi tabii köpeklerin. Uzun zamandır böyle bir nimete konmamışlardı. Hepsi sevinç içindeydi evet; sadece Rob, acı çeker gibi, düşkün görünüyordu. Kemiğini kemirirken duruyor ve ağlamağa koyuluyordu birden. Sonra yeniden yakalıyordu kemiğı ve yeniden kemirmeğe başlıyordu, ama ağır ağır ve iştahsız.

— Rob'un nesi var bilemiyorum... – dedi Him karısına –. Hasta mıdır nedir, anlayamadım bir tür-lü.

— Hasta değil... – diye cevap verdi kör kadın –. Gerçekten hasta olsa anlardım ben.

— Ne öyleyse peki?

— Hiç bilemiyorum. Bekleyelim bakalım, elbette görürüz.

«Görürüz» demişti. Uzun zamandır hiç bir şey göremeyen Sina, bu kelimeyi kullanmaktan kaçınmıyordu hayır. Ve üzgündü. Tatsız, acı bir şeyler olacağını hissediyordu derinden. Ama ne? Bilmiyordu; kimin kurban olacağını da bilmiyordu. Alimut' la Kera'nın sol ellerinin içini yoklasa, öğrenebilirdi hemen. Ama oğlunun avucunu okumaktan kaçın-

mıştı hep bugüne kadar. Neden? Bir felâket yazılıy-
sa, öğrenmiş olmamak için. Alimut'un sol avucunda
mutlu ve güzel bir hayatın yazılı olması da mümkün-
dü pekâlâ. Ama bir felâketin, hattâ yakın ölümün
yazılı olması da mümkündü. İşte bundan ötürüdür
ki, belirsizlik içinde kalmayı yeğ tutuyordu.

— Rob kuşkulu... – dedi –. Yarın şafakla bir-
likte karşı kıyıya geçeceğimizi sezdi herhalde.

Him başa öfkeli bir sesle:

— Yarın şafak vakti ulumağa kalkışacak olursa,
iyi bir sopa yer benden, akli başına gelir... – diye
homurdandı.

— Başka şeylerden konuşalım Him... – dedi
ihtiyar kadın.

Gözü'nün şehirden getirmiş olduğu yeni urba-
larını giymişti Lisandra, alabildiğine şıktı. Kocası-
nın yanında, hiç bir şey olmamışçasına rahat, ye-
meğini yiyordu. Gözlerini de biraz ötelerinde otur-
muş olan Ariston'dan ayırmıyordu bu arada. Gözü,
Ariston'a öyle bakmamasını söylemek isterdi karı-
sına, ama cesaret edemiyordu. Sadece yemek ye-
mek ve şarap içmek için açıyordu ağzını. Biliyordu
ki, içinden geleni söyleyecek olsa, Lisandra yüzüne
karşı gülecek ve o da dayanamayıp dövmeğe kal-
kacaktı karısını. Oysa düğünde kavga etmek, oy-
mak geleneklerine göre kesinlikle yasaktı. Bu eski,
bu temel yasaya nasıl karşı çıkılır? Hem de Him ba-
şanın, oymak beyinin küçük oğlunun düğünü sıra-
sında?

Durmadan içiyordu Ariston. Gene de boğazının
kupkuru olduğunu hissediyordu. Fıçı yavaş yavaş
tükenmekteydi. Hiç biri fark etmemişti bay Tor'un

şaraba su karıştırdığını, ve içkideki kekremsi tadın bundan ileri geldiğini. Amansız öğle güneşi altında kavru lan ve uzun zamandır da şarap içmemiş olan Çingeneler, bunun acısını çıkarıyordu şimdi. Çoğunun gözleri parlıyordu. Hep bir ağızdan konuşuyorlardı, bazılarının daha şimdiden peltekleşmeğe başlamıştı dili. Harp mi? Düşünmüyorlardı artık harbi. Peki ya ırmak? Yarın şafakta geçeceklerdi karşı kıyıya. Ama şimdi ırmağı da düşünen yoktu, karşı kıyıda kendilerini bekleyen bilinmez akıbeti de.

Şölen, öğleden sonra saat üçte sona erdi. Bütün bu süre boyunca, gençlerin bir kısmı şarkı söylemiş; bir kısmı da keman, zurna, ut ve davul çalmıştı. Hele davul sesini her şeyin üstünde tuttukları için, yeri göğü inletmişlerdi doya doya.

*Gökte güneş öğle vakti
Durdu da geline baktı
Güneşe eş bir gelin
Gelini seyre gelin!*

Hepsi de eğlenmek, şenliği sürdürmek istiyordu şimdi.

— Kocaoğlanları isteriz!... – diye bağırdılar.

— Kocaoğlanları getirin oynatalım!

Ayılar ortaya sürüklendi hemen. Zazu ile Babaya, homurdanarak zincirlerinden kurtulmak istediler ama sopayı yiyince yatıştılar çabucak. Öbür kocaoğlanlar daha uysal davrandı. Bleb zurnasını aldı eline, ve davullar gümbürdemeğe koyuldu. Naur, bir yandan da türkü söyleyerek oynatmağa girişti hayvanları:

*Oyna yavrum oyna
Evliliğe doyma
İçtiğim üzüm suyu
Alimut'un düğünü bu!*

İyi kötü oynamağa koyuldu aylar. Ama tepinmelerinden ve homurtularından çabucak usandı oymak. Kısa kestiler. Söz dinledikleri için de çiğ et verdiler hayvanlara. Kocaoğlanlar büyük bir açlıkla atıldı yiyeceğe, bir anda ve çiğnemedenden yuttular etlerini. Birisi bir kova şarap getirdi sonra: Fıçıdan artakalan, buydu. Alimut birkaç kap doldurdu; ve her ayı, yeni gelin işaretini alır almaz, arka ayakları üzerine dikiliyor, şarabı bir dikişte içip boşaltıyordu.

İnsanlar gibi onlar da sarhoşladı çok geçmeden; ve arabalara bağlandıktan bir zaman sonra, homurdanıp çırpınarak zincirlerini şakırdatmağa başladılar. Ama Çingeneler oralı olmadı, kocaoğlanları çoktan unutmuşlardı.

Oymağın çalgıcıları yeniden çalıp söylemeğe girişmişti şimdi, ve herkes dansetmek üzere ayağa fırladı. Gozü, elinden tutup kaldırdı Lisandra'yı. Ama kadın onun elinden kurtulup Ariston'a doğru koştu. Ama Ariston, Lisandra'yla dansa başlar başlamaz müzik birden susmuştu. Ariston bunun üzerine öfkeyle hançerini çekip çalgıcıların üzerine yürüdü:

— Niye sustunuz hayvan herifler!... – diye bağıırıyordu –. Ben tam oyuna başladığım anda neden sustunuz?

Paniğe kapılan çalgıcılar kaçıp dağılmıştı bir anda. Yersiz bir kaçıştı bu; çünkü Gozü, rakibinin

üzerine çoktan atılmış ve onu bütün gücüyle sımsıkı yakalamış bulunuyordu. Ariston bu hücumu hiç beklemediğinden, afallamış ve tepki gösterememişti. Kurtulmak için debelendi ve kurtuldu, ama o hızla yere yuvarlandı. Bunu fırsat bilen Lisandra'nın kocası, dizleriyle Ariston'un göğsüne çöküp hançeri tutan elini kavradı ve Ariston bıçağı bırakıncaya kadar büktü. Bir anda olup bitmişti bütün bunlar. ve Gözü hançeri kapmış, kapmasıyla birlikte kaldırıp Ariston'un boğazına indirmeğe hazırlanmıştı. Ariston, son saatinin gelip çatıldığını sandı.

Tam zamanında fırlamıştı Him başa, yetişip elindeki sopayı olanca gücüyle Gözü'nün eline savurdu. Dengesini kaybetti el. Sonra da yarı çılgın haldeki kocayı saçlarından tutup kaldırdı oymak beyi, ve kendine doğru çevirdi:

— Ne oluyorsun böyle sefil herif!... – diye haykırdı Bulibaşa –. Her şeyi rezil ettin... Deli misin sen? Oğlumun düğününde nasıl böyle davranabilirsin!

— Ama... ama Bulibaşa... Ariston'u görmediniz mi siz?

— Her şeyi gördüm!

Bütün oymak, çevrelerinde halkalanmıştı şimdi.

— Lisandra kendiliğinden koştu Ariston'a... – dedi birisi –. Ariston hiç bir çağrıda bulunmadı, sorumlu değildir.

— Hayır, sorumlu benim... – diye atıldı Ariston –. Çünkü bakışlarımla çağırdım onu. Ve Lisandra gayet iyi bilir ki ben kendisini bakışlarımla çağırdığım vakit, sözle çağırdığım zamankinden çok daha fazla arzu ediyorum demektir!

Konuşurken bir yandan da pantolonuna bulaşmış tozları silkiyordu. Ariston'un Gözü kadar sarhoş olduğu belliydi. Belliydi ikisinin de oymağın bütün öbür erkeklerinden çok daha sarhoş olduğu. Gözleri alev saçıyordu ikisinin de, yanakları şişmiş ve kıpkırmızı olmuştu. Büyük bir kinle sarsılarak konuştu Gözü:

— Him başa... – dedi –. Bütün oymak biliyor ki, benim Ariston'la, onun da benimle görülecek bir hesabımız var. İşte benim hançerim, Ariston da alsın kendi hançerini. Ve bu bıçaklarla dövüşmemize izin verin. İkimizden biri devrilip gidinceye kadar vuruşalım. Çünkü ne bu oymakta, ne de bu dünyada her ikimize birden yer yok. Bırak dövüşelim hançerlerimizle, ve birimizden birimizin gölgesi bu toprağın üzerine düşmesin artık!

Bağırtilar koptu bu sözler üzerine:

— Doğru söylüyor Him başa! Bırak da vuruşsunlar!

— Böylece kim daha güçlü, anlamış oluruz!

— Kırbaçla dövüştüler zaten. Şimdi sıra, hançerle vuruşmalarında. İzin ver!

Bağırانlar gittikçe çoğalıyor; ve sesler gittikçe biraz daha ısrarlı ve kesin bir edaya bürünüyordu.

— Bırak da dövüşsünler Bulibaşa! Dizüstü çöküp yalvarıyoruz senden izin vermeni!

Him başa sağ elini kaldırmıştı havaya. Alana ossaat derin bir sessizlik çöktü.

— Naur'un ne düşündüğünü dinleyeceğiz... – dedi oymak beyi.

Ve oymağın en ihtiyar bilgesi ilerledi:

— Dövüşsünler... – dedi –. Bana kalırsa dövüş-

meleri gerek. Ama hançerle değil. Yumruk yumruğa. Takatlerinin sonuna gelip vuruşmağa artık güçleri yetmeyinceye kadar yumruklaşınlar birbirlerini. Yani bu mücadeleyi bir eğlenceye çevirmeyi teklif ediyorum. Vuruşmalarını seyredip eğlenelim, diyorum. Eski çağlarda sık sık yapılmış böyle eğlenceler. Bu sayede, Alimut'la Kera'nın düğünleri de tatsızlanmamış olur. Tam tersine, ünlü bir düğün olarak anılır gelecek çağlarda!

İki rakibe dönüp sordu Him başa:

— Naur'un teklifini kabul ediyor musunuz?

— Ediyorum... – diye cevap verdi Gozü.

Ariston durumun bu şekle dökülmesinden memnun değildi:

— Nasıl isterseniz... – diye homurdandı -. Eğer Gozü yumruk yumruğa dövüşmemizi istiyorsa, öyle olsun bakalım. Ama ben aslında hançerle vuruşalım isterdim. Bir dakikada temizlerdim işini, vede her şey bir anda düzene girmiş olurdu!

— Onu daha sonra yaparsınız... – dedi Him başa -. Her şeyin bir sırası var. Irmağın karşı kıyısına geçip de bir zaman için yerleşmek zorunda olduğumuz bölgeye varınca...

İkisi de gömleklerini çıkarmış ve çıplak gövdeleriyle iki horoz gibi karşı karşıya geçmişti şimdi İlkin Gozü saldırdı, art arda bir dizi yumruk indirdi Ariston'un çenesine. Ariston buna, Gozü'nün kavgalarına savurduğu bir dizi yumrukla karşılık verdi. Sonra Gozü'nün yeni bir saldırışı başladı, amansız darbelerdi bunlar, bir yağmur gibi iniyordu. Bunu, Ariston'un, Gozü'nün çenesinde patlayan amansız yumrukları izledi.

Hasımların birbirlerine besledikleri sınırsız ki-ne rağmen, dövüşlerinin seyre değer bir yanı yoktu pek; ve çok geçmeden de hiç kimsenin ilgisini çekmez hale girmişti. Her ikisi de bir kum torbasına vurur gibiydiler.

— Haçersiz yada kırbaçsız olunca, dövüşün anlamı kalmıyor... – dedi birisi.

Bir saat böyle geçti. İkinin de ağzından bur-nundan kan boşanıyor, ama hiç biri karşısındakine pes dedirtemiyordu. Gözleri yuvalarından dışarı uğramış bir halde, umutsuzca vuruşmağa devam ediyorlardı gene de.

Ve Him başa bağırdı:

— Yeter! Bir daha sefere tamamlarsınız, kesin artık! Bugünlük bu kadarı elverir bize!

Ama öfkeden ve kandan körleşmiş halde olan iki adam, işitmemişti bunu. Yada o kadar kendilerinden geçmişlerdi ki, işitmek, oymak beyine itaat etmek istemiyorlardı. Bunu sezen Naur, eline bir sopa alıp onları ayırıncaya kadar amansızca vurmağa koyuldu ikisine de. Ayrıldıkları zaman da:

— Şimdi arabalarınıza defolup yatın ve uyuyun... – dedi -. Yarın şafakta uyanacaksınız, ve ırmağın karşı kıyısına geçeceğiz. Unutmayın bunu katiyen!

Çalgıcılar yeniden sazlara çöktü ve yeniden dansa başladı oymak. Ama artık hiç birinin ne oynamağa, ne de türkü söylemeğe istekli olmadığı apaçık görülüyordu. Hevesi sönmüştü oymağın. Kemanlar çalmıyor, gıcırıyor; zurnalardan boğuk ve tatsız sesler çıkıyordu. Oyuna kalkanlarınsa, oldukları yerde sayıyordu ayakları. Sonunda sustu çalgıcılar.

Dağıldı oymak, herkes arabasına döndü. Bu

arada güneş de yorulmuş ve kimse fark etmeden batmıştı. Henüz parlamağa devam eden ateşleri söndürdü oymak. Böylece kavaklar ve söğütler, yüklü uzun arabalar, ve beygirler, katırlar ve merkepler, ve oymağın fertleri gölgesiz kaldı. Yavaş yavaş yıldızlarla doldu gökyüzü. Bütün gün boyunca sarhoş denizcilerin ve dok işçilerinin türküleriyle çınlayan liman, sessizliğe gömüldü. Şehir de sessizdi şimdi. Sadece ırmak, bulanık ve geceden de siyah, durmaksızın akıyor; ve set çekilmez akışı içinde şırıldamağa devam ediyordu.

Him başayla karısı derin bir hüznün içindeydiler. İhtiyar bilge Naur ne sanırsa sansın, Alimut'un düğünü rezil olmuştu. Ve Lisandra'ydı bu rezilliğin kaynağı. Gozü'sü ve Ariston'uyla Lisandra. Gerçekte asıl felâket, Sedil'in kızının Him başanın oymağına gelin gelmesiyle başlamıştı. O gün başlamıştı evet felâket. Ve o gün atılan düğümü, ancak ölüm çözebilirdi artık. Ama kimin ölümü? Mesele buradaydı.

*

Arabaya tırmandı Alimut, bir örtü alıp indi. Sonra da Kera'ya:

— Çayırda yatacağız... – dedi.

— Niye çayırda?

— Yapayalnız kalmak için... – diye cevap verdi

Alimut neşe taştan bir sesle –. Hiç kimse bizi görme-sin, hiç kimse işitmesin bizi ve varlığımızın farkına varmasın diye! Bu gece sevişen, sadece biz olalım diye!

Her zamanki gibi el ele tutuşup uzaklaştılar. Önce havladı Rob, sonra ağlamağa koyuldu. Alimut bir an durup başını okşadı köpeğin. Bağını çözmek, nedense, aklına gelmedi. Deli gibiydi hayvan, ama çırpınmadı, kuyruğunu bile kımılatmadı ama. Ulumağa ve ağlamağa devam etti o kadar. Alimut da bıraktı köpeği uluyup ağlamağa.

Gecenin içinde kayboldu iki âşık.

Tıka basa yemek yiyip kana kana şarap içen oynamak, derin bir uykuya gömüldü. Diktikleri şarapla iyice sersemlemiş olan kocaoğlanlar da sızmıştı şimdi.

Ve bütün geceler nasıl geçerse, öyle geçti o gece de.

Ertesi sabah güneşle birlikte jandarmalar da belirdi. Gepgenç ve sağlam yapılı, hattâ biraz tombulca, ama neşeli dört adam. Dördü de atlı. Atları da kendileri gibi besili. Kuyrukları var, nerdeyse yerleri süpürecek.

— Hazır mısınız Çingene ağalar?

— Beş dakika içinde hazırız, candarma beyefendi. Sadece hayvanları koşacağız, o kadar.

Beygirleri, katırları ve merkepleri koştular. Çabucak olup bitti bu iş. Kör Sina'ya sordu Him başa:

— Güvercinlerimiz nerde peki? Hangi deliğe girdiler acaba?

— Çayırdalar... – diye cevap verdi Sina -. Geceyi geçirmek için çayıra gittiler. Çağırıp obadan açılmamalarını söylemek istedim onlara, ama sonra vaz geçtim, bozmak istemedim ilk gecelerinin zevkini!

Bu son cümleyi söylerken tatlı tatlı gülmüştü. Him başayla geçirdikleri ilk geceyi hatırlamıştı çün-

kü. Onlar da çayırda geçirmişti ilk aşk gecelerini. Ve Him, nasıl yakışıklıydı o çağda, nasıl hayranlık verici bir erkekti! Oyy gençliğim, neredesin! Ve gene o çağda, ne kadar dayanılmaz bir kadın.. yani ne kadar güzel bir kızdı Sina!

Sordu Him başa:

— Çayırda mı dedin?... Anladım evet, anladım!... Ama bu saatte çoktan burada olmaları gerekirdi maskaraların!

Kör kadın gene güldü. Bir alay şey düşünüp hatırlamış ve bu sefer yüksek sesle gülmüştü.

— Uyuyup kalmış olsalar gerektir... – dedi –. Zordur ilk gece, bitirir insanı. Uyuyup kalmıştır garipler, evet!

Bleb'le Elezar'ı, yeni evlileri aramağa yolladı Bulibaşa.

Delikanlılar da Kör Sina gibi düşünüyordu durumu, ve yola çıkarken tatlı tatlı güldüler:

— Şimdi hemen yakalayıp getiririz Bulibaşa... – dediler –. Gelmek istemezlerse, kelepçe takarız ellerine, ama mutlaka getiririz.

Çok geçmeden soluk soluğa döndü delikanlılar, bir yandan da haykırıyorlardı:

— Koşun çabuk!... Koşun bir iş var!...

Durup parmaklarıyla çayırı işaret ettiler. Yüzlerinde korku ve merhamet okunuyordu:

— Orada işte!... O tarafta!...

Gösterilen yere doğru koştular. Ve ne gördüler? Alimut, giysileri paramparça, yüzü yediği yumruklardan davul gibi şişmiş, dudakları yırtılmış. Ve bir ağaca sımsıkı bağlanmış iplerle. Ağız bir tomar paçavrayla tıkanmış. Yarı çıplak gövdesinde iri siyah karınca-

lar, bir ceset üzerinde gezinir gibi geziniyor... Birkaç adım ötesinde Kera var. Elleri ve ayakları iplerle bağlı onun da. Otların arasında çırılçıplak yatıyor zavallı kız. Bağdırmaması için, paçavra doldurmuşlar onun da ağzına. Ve vücudunun üzerinde gezinen karıncalar, Alimut'a saldıran karıncalardan biraz daha değişik: Başları ve bacakları kırmızı, gövdeleri sapsarı bu karıncaların.

Önce, ağızlarını tıkayan paçavraları çektiler. Ve ilkin Bleb sordu arkadaşına:

— Kim? Hangi namussuz?

— Bilmiyorum ki. Dört kişiydiler. Taa başından beri gözlemişler bizi... – diye cevap verdi Alimut ağlayarak –. Sonra da ardımıza düşmüşler, ve biz buraya gelince atladılar üzerimize.

— Ne biçim insanlardı peki?

— Tam kestiremiyorum. İçlerinden biri topaldı galiba, çekirge gibi sıçrayıp duruyordu. İlkin o atıldı Kera'nın üzerine. İlkin o... Kera'yı...

Arabalara taşıldılar ikisini de. Jandarmalar konuştı:

— Hemen yola koyulacağız, hemen! Vapur kalkmak üzere, vede karşı kıyıya bu vapurla geçmeniz emredildi!

ALTI

Uzun araba kervanı ırmağın sağ kıyısından ayrıldığından beri yedi gün ve yedi gece geçmişti.

Şimdi izlemek zorunda tutuldukları yolda bir sümüklüböcek hızıyla ilerlemekteydiler. Yer yer çöküntülerle delik deşikti yol; sarımsak kırmızı kalın bir toz tabakasıyla örtülüydü üstelik. Arabaların tekerlekleri bazen dingillerine kadar gömülüydü bu tabakanın içine. O zaman arabaları, hayvanlar bütün güçleriyle çekerken, Çingeneler de omuzlarıyla arkalıyorlardı. Hemen bütün beygirler, katırlar ve merkepler topallıyordu; bitkin bir halde başlarını sallayarak yürüyordu zavallılar. Yara ve kabarcık doluydu gövdeleri ve güneşin kavurucu ışınları altındadeşilen bu yara ve kabarcıklar kanıyor yada irin akıtıyordu. İri, yeşil ve leş kokulu sinekler, kervana yapışmış gibiydi âdeta; bir an bile ayrılmıyorlardı insanlarla hayvanların üzerinden.

Günde iki kere askerî kamyonlar geçiyordu yollarından; arkalarında büyük toz bulutları bırakarak korkunç bir uğultu içinde uzaklaşıyorlardı. Cepheye asker ve savaşmalzemesi taşımaktaydılar. Buna karşılık ters yönden gelen taşıtlarsa, birbirlerine âdeta yapışırçasına sokulmuş, zayıf, bitkin askerlerle doluydu.

Bu taşıtlardan kalan toz bulutlarıyla ağır kan

kokusu, hiç bir esintinin sarsamadığı hareketsiz havada uzun süre dalgalanıyordu. Göz alabildiğine uzanan tarlalar, düz ve kımıltısızdı. Oysa daha yakın zamanlara kadar buğday, yulaf, mısır ve ayçiçeği bitirdi bu bölgede, çiftlikler ve köyler yükselirdi. Koldunsa bul şimdi. Şimdi sadece kül yığınları ve yanmış duvar kalıntıları görölüyordu yer yer. Kuyulara gelince, ya çökük, yada tıkalıydılar.

Yolu korumakla görevli jandarmalar için, eski köylere yakın noktalarda birkaç kulübe, birkaç derme çatma baraka yapmışlardı; bir tek canlı yaratık yoktu bu jandarmalardan gayrı. Ayıklayıp biçen olmadığı için serbestçe gelişen vahşi otlar, devasâ bir halı halinde bütün bu toprakları kaplamıştı.

Gözleri tozdan şişmiş olan kocaoğlanlar, güçlükle sürüklüyordu iri gövdelerini kervanın ardından. Buna karşılık köpekler bütün gün boyunca koşmaktaydı; kokusunu alıp tavşan yakalamağa çalışıyorlardı. Tavşan boldu şimdi. Çoğu zaman da yakalamayı başarıyordu köpekler. İşte o vakit, mutlu ve çevik, burunları uzun kulaklı avlarının henüz sıcak kanına bulanmış, keyifle ve gururla dönüyor, efendilerinin önünde taklalar atıyorlardı.

Dört atlı jandarma eşlik ediyordu Him başanın kervanına. Her kontrol karakolunda yeni baştan sayılıp kaydedilmekteydiler.

Oymağı getiren mavi üniformalılar, geliş karakolundaki teslim makbuzunu imzalıyor, karakoldakilere de imzalatıyordu. Mal alım satımını andıran bir işlemdi bu.

Eşlik eden jandarmalar, her karakolda yenilenip değişmekteydi. Ama hepayını mavi üniformaları, ay-

nı kirli, tıraşsız ve güneşten kavrulmuş çehreleri, aynı tüfekleri, aynı besili atları ve mahmuzları bazen tozlu bazen pırıl pırıl hep aynı çizmeleri gören Çingeneler için, hiç bir fark yoktu bu jandarmalar arasında.

Kızgın tozun içinde, beygirlerinin yanı sıra yalınayak yürüyordu Him. Alimut'un düğününün arifesinde satın almış olduğu geniş kenarlı şapka vardı başında. Alimut arabanın içinde, başı annesinin dizlerinde, sürekli yatmaktaydı.

Zavallı Alimut! Talihi yoktu hiç, Gozü'nün çıkışı ve Ariston'la kavga edişiyle rezil olmuştu düğünü; ve talihi yoktu hiç evet, karısı daha zifaf gecesinin bile tadına varamadan dört serseri tarafından zorla bozulmuştu. Ama üzerine yığılan bütün bu felâketlerin baş sorumlusu, babası değil de kimdi peki? Niçin önceye almıştı düğün tarihini sanki Him? Oymanın yollandığı yerde Çingeneleri ölüm bekliyor korkusu, anlamsızdı. Gerçi her karakolda karşılaştıkları jandarmalar onlara küfrü basıyor, alabildiğine kaba ve sert davranıyordu ama normaldi bu. Cehennem sıcağında, toz bulutları içinde bir sonraki karakola kadar Çingenelere eşlik etmek, sevindirecek değildi ya bu jandarmaları. Elbet küfredeceklerdi. Ama bir küfür, ne kadar kaba olursa olsun, hiç bir zaman bir insanı öldürmemiştir. Ciddiye almazsın olur biter, ve üzerindeki tozları silker gibi silkelenip kurtulursun.

Bozkıra çikalı beri oymak, her gün, şafak vak-tinden bir saat sonra yola koyuluyordu. Öğleye doğru, bir lokma bir şeyler atıştırmak için, kısa bir mola veriyorlardı. Buna karşılık gün batımına yakın beygirlerin, katırların ve merkeplerin koşumları çözülü-

yor; Çingeneler kuru ot ve çalı çırpı toplamağa yayı-
lıyordu; ateşler yakılıyor, kadınlar yemek pişimeğe
girişiyordu. Hayvanları suluyor, yemek yer yemez
de yatıyorlardı ertesi sabaha kadar. Birkaç delikanlı
uyanık kalıyordu hayvanlara nöbetçilik etmek üzere.
Jandarmalar da onlarla aynı saatte yatıyordu; ama
içlerinden biri daima nöbetteydi onların da.

Akşam çok çabuk bastırıyordu bu bölgede.
Bütün ova acayip bir yarı saydam karanlık içinde yüzer
gibiydi. Çepçevre hiç bir yerde en ufak bir ışık, en
cansız bir ateş bile görülmüyordu. Sigara yada pipo
yakmağa bile cesaret edemiyorlardı. Çünkü harp
kanununa göre, gün batımıyla şafak vakti arasında
en basit bir ışık yakmak bile yasaktı.

Oysa oymağın en büyük zevklerinden biri de,
geceleri ateş yakmaktır. Gündüz alevler soluk görü-
nür çünkü, ve hiç bir çekiciliği kalmaz ateşin. Par-
laklığı, güneşin bin kat daha kudretli parlaklığı ya-
nında silinir gider daima. Vede belki gece denen
şey, biraz da, insanların yaktığı ateşler iyice parla-
sın diye gelip kaplar ortalığı kimbilir? İnsanlar o ka-
dar az şey biliyor ki aslında!

*Geceleri canlı bir kuş gibi çeviktir ateş
Tüyleri kadar gagası ayakları kadar kanaatları da
Kıpkırmızı canlı bir kuş gibi.*

*Geceleri evet canlı bir kuş gibi çeviktir ateş.
Ve sönmüş ateşler tıpkı ölümler gibi hüznüldür.
Sönmüş ateşlerin ne tüyü vardır ne de kanadı
Ne gagası ne de ayağı vardır.*

*Gözü de olmaz sönmüş ateşlerin.
Sönmüş ateşler tıpkı ölümler gibi hüznüldür!*

Gece ateşlerinin öksüzlüğünü yaşıyordu evet Him'in oymağı şimdi. Ama bu, aşka engel değildi. Erkeklerin, diri göğüslü, ince belli, etli sıcak dudaklı karılarını kudretli kollarının arasına alıp sevmesine engel değildi, hayır. Bu sıcak kanlı insanlarda aşkın ölümsüz saltanatını sürmesine engel değildi.

— Ne zamana doğum?

— İki hafta sonraya aşağı yukarı.

— İki hafta sonra da bize ayrılan yere ulaşmış olacağız!

Hiç biri bilmiyordu orada kendilerini neyin beklediğini, ama hepsinde bir tek büyük arzu vardı: Orya ve bir an önce varmak.

Doğuya doğru yürümek emrini aldıklarından beri yaptıkları yol, ve hele bu yolun ırmağın sağ kıyısına geçtikten sonra aştıkları cansız bölgelerde uzayan kısmı, kelimenin tam anlamıyla tüketmişti onları. Oymağın gebe kadınları, yolculuğun sonuna varmadan doğurmak zorunda kalmak korkusu içindeydiler. Yolda ölmemiş miydi zavallı Zara, ve bir söğüdün altına gömülmemiş miydi? Gerçi Zara yoktu şimdi. Hiç kimse yüzünü görmüyordu artık, sesini işitmiyordu hiç kimse. Ama anısı silinmemişti.

Sekiz aylık gebe bir kadın:

— Zara'nın başına gelenin benim de başıma gelmesini, doğrusu, istemem... – diyordu.

— Hiç korkma... – diye cevap veriyordu kocası. Ama kendisi korkuyordu en başta.

— Him başanın oymağı çoğalmak zorundadır. Gittikçe biraz daha sayıca artmalıyız!

— Him başanın oymağı, oymakların en büyüğü olacak!

— Oraya gelelim de hele bir, bak nasıl çoğalacağız!

Çingenelerin çoğunun gözünde, oraya varmak, güneşten, yağmurdan, rüzgâr ve soğuktan korunabilecekleri bir yer edinmek demekti. Ve bu da, bu zavallı insanlar için, cennete ulaşmak anlamına geliyordu şimdi.

Bugüne değin oymağa eşlik etmiş olan bütün jandarmalar, genç ve gürbüz kişilerdi; yuvalarından uzak, her türlü insandan uzak yaşıyorlardı aylardan beri bu ıssız bölgelerde. Ve yalnızlık, amansız, zalim, vahşi bir hale getirmişti onları; hırslarını iyice bileyip keskinleştirmiş, arzularını çılgınlık raddesine ulaştırmıştı. İşte bunun içindir ki geceleri, tüfeklerini nöbetçi arkadaşlarının yanına bırakıp otlar içinde sürünerek uzaklaşıyor ve derhal üzerine çullanıp bunca zamandır zaptettikleri arzularını doyurmak için, oymak kadınlarından birisinin arabalardan biraz açılmasını beklemeğe koyuluyorlardı gizlice. Başarı şansları hiç yoktu, çünkü bu manevranın çabucak farkına varan Çingeneler de almıştı tedbirlerini. Hiç bir kadın yada kız, tek başına obadan uzaklaşmak hakkına sahip değildi. İhtiyaçlarını görmeğe bile topluluklar halinde gidiyor; ve erkekler, ellerinde tırpan ve baltalarla, biraz ötede bekliyordu onları. İlk çığlıkta imdatlarına koşmağa hazırdılar.

Nitekim jandarmalardan biri, pis pis sırıtarak:

— Doğrusu sizler iyi koruyorsunuz kadınlarınızı!... – demişti Him başaya.

— İnanın hepsi hasta candarma beyefendi... – diye cevap vermişti Him başa -. Hükümet temsil-

cilerine bulaşmasını istemem o pis hastalıkların. Büyük bir felâket olurdu çünkü.

Yola çıkışlarının sekizinci günü, muşamba örtülü uzun arabalar kervanı, jandarmaların emri üzerine, askerî kamyonlara rastladıkları tozlu ana yoldan ayrılıp dosdoğru doğuya yönelen dar ve kötü bir yola saptı.

— Oraya gelmemize daha kaç gün var candar-
ma beyefendi?... – diye sordu Him başa.

Jandarma uzun uzun baktı oymak beyine. Bir ölüye bakar gibi. Ama ölüler soru sormaz ki, katiyen soru sormaz ölüler. Oysa bu ölü bir soru sormuştu işte, ve jandarma, cevap vermek zorunda duydu kendini:

— İki yada üç gün var... – dedi -. Belki de dört gün sürer.

Besili ve iri yapılıydı jandarmaların atları. Onların yanında oymağın beygirleri, katırları ve merkep-
leri, alabildiğine cüce ve cılız kalıyordu. Ama şaşkınlık verici bir direnme gücü vardı bu zayıf ve bakımsız hayvanlarda. Sürekli katı hayat şartları içinde, yazın o korkunç sıcaklarına olduğu gibi kışın da bir o kadar korkunç soğuğuna ve kar fırtınalarına, efendileri gibi yiğitçe göğüs germekteydiler.

*

Alimut'un felâketle kapanan mutsuz düşünün-
den beri, oymak içinde görünmemişti Lisandra. Gerçekte, her zamankinden fazla nefret değilse bile tiksinti konusu haline geldiğini hissediyordu genç kadın; ve Him başanın kullarının, düşmanlık-
larını, kinlerini niçin kendisine açıkça belli etmekten kaçındıklarına şaşıyordu. Ariston'la yaşadığı macera,

kendi babasının, Sedil başanın oymağında geçmiş ol-
saydı, çok daha başka türlü bir muamele göreceğın-
den, hattâ belki de öldürüleceğinden adı gibi emindi.

Bütün bunları düşünüp dururken, gülmeğey koyul-
du birdenbire: «Ne kadar budalayım ben... – dedi için
için –. Beni cezalandırmamaları, öldürmemeleri, ö-
bürlerinden daha yumuşak ve daha anlayışlı ol-
duklarından değil, jandarmaların gözü altında olduk-
larından ileri geliyor. Şimdi herkes kendi canının
derdinde. Ve insanlar kendi canlarının derdine düşün-
ce, başkalarının canını almağaya cesaret edemez, ak-
lından bile geçirmez bunu. Bir alay soru var cevapsız
kalan bu durumda: Him başanın kulları daha ne ka-
dar zaman kendi canlarının derdinde olacak?... Res-
mî makamlar bizi yok etmeğey karar verdilerse, niye
yapmadılar bunu bugüne kadar? Niye bizi bu ucsuz
bucaksız bozkırda durmadan yürümeye zorluyorlar
acaba? Jandarmalar pekâlâ kurşuna dizebilir hep-
imizi. Basit bir iş! Ama yapmıyorlar. Niçin? Acayip bir
şekilde bakmakla yetiniyorlar bize. Zaten şimdiye
kadar rastladığımız herkes, bize aynı acayip bakışlarla
bakıyordu... Birer ölü, birer cesetmişiz gibi tıpkı...
İnsanlar kendi canlarının derdine düşünce... Yok
hayır, yanılıyorum ben! Öyle olmasa gerek bu iş!...»

Gölmeyi kesmişti Lisandra. «Tam tersine. İnsanlar
kendi canlarının derdine düşünce, başkalarının canına
daha da kolay kıyar. Öyleyse niye öldürmedi bu oymak
beni?»

Ova ıssız

Gök ıssız

Ufuk ıssız...

Ağır, alabildiğine ağır ilerliyordu kervan. Ama ilerliyordu. İyi miydi bu, yoksa kötü mü? Hiç kimse bilmiyordu, ve her biri kendi kendine: «Belki iyi, belki kötü!» diyordu.

Ova ıssız

Gök ıssız

Ufuk boş...

Bir şahin havalansa bari! Şu çalılıkların arasından bir küçük tavşan fırlayıp kaçsa!

Him başanın tek başına fark ettiğini sandığı şeyi, oymağın bütün erkekleriyle kadınları çoktan fark etmiş bulunuyordu. Ama ne kadınlar, ne de erkekler söylemiyordu bunu birbirlerine. Savaş yüzünden dünyadaki bütün insanların hiç farkına varmaksızın göz değiştirdiğine ve herkesin birbirine bir ölüye bakar gibi baktığına inandıkları şu zalim çağda bile, yaşama arzuları öylesine büyük ve güçlüydü ki, korku yerleşmedi yüreklerine, hele hiç bir zaman dehşete kapılmadılar. Herkes ölüme ait olacaktı ergeç. Ne var ki herkes, ölümün şimdilik kendisini ve kendi yakınlarını esirgeyeceği ve geç, çok geç, alabildiğine uzun bir hayattan sonra ziyarete geleceği umuduyla yaşıyordu.

Her akşam nasıl batarsa gene öyle battı güneş. Oymak ateşlerini söndürdü.

Sordu Kör Sina oğluna:

— Biraz daha iyice misin oğul?

— İyiyim anne, fena sayılmam. Ateşim herhalde düştü. Ne olur üzme kendini sen, iyiyim!

Kera'dan hiç söz etmemişti ihtiyar kadın; ve Alimut, karısının ne halde olduğunu sormağa cesaret

edemedi. Öldürüldüğünü yada adamlar ırzına geçerken dayanamayıp öldüğünü öğrenmekten korkuyordu hep. Ve kendini bir parça toparlar gibi olur olmaz, bütün sahne birdenbire canlandı belleğinde. Nasıl olmuştu peki bu iş?

Kera'yla elele çayıra açılmış ve otlar arasında rahat bir yer aramışlardı önce. Delikanlı alçak sesle:

— Burası iyi Kera... – demişti.

— Hayır... – demişti Kera –. Burası daha iyi, buraya gel. Otlar daha kalın, daha yüksek ve daha yumuşak burada. Çok daha rahat ederiz inan!

Bunu söyleyerek kocasının elindeki örtüyü almış ve aceleyle sermişti yere.

— Şafak vaktine kadar kırağı sırsıklam eder bizi Kera.

— Sabaha kadar burada kalmayacağız ki... – diye cevap vermişti genç kız –. Ufak bir konaklama yapacağız burada, yahut da diyelim ki büyükçe bir konaklama. Ama güneş doğmadan önce, yani şafak vaktinden önce, öyle sanıyorum ki arabalara dönmüş olmamız gerek...

— Şafak vaktinden önce sana doymuş olacağımı mı hayal ediyorsun yoksa sen? Ağzından çıkanı kulağın işitsin Kera!... – diye kıkırdamıştı delikanlı bunun üzerine.

— Tam tersine. Bana hiç bir zaman doymayacağını biliyorum da ondan. Hayatımızın sonuna kadar doymayacaksın bana!

— Öldükten sonra da!... – diye eklemişti Alimut.

Örtünün üzerine uzandı Kera. Alimut ona, gecenin yarı saydam karanlığının perdesi arasından bakıyor ve yanına uzanmağa henüz cesaret edemiyordu.

Ve genç evlilerin aşk türküsünü okudu ona, o ana kadar hiç bir kıza okumamış olduğu türküyü:

*Bağa girdi delikanlı
Kendi malı olan bağa.
Bağa girdi delikanlı
Gördü ki üzümler olmuş.
Koparmak istedi hemen
Bilemedi nerden başlayacağını.
Güvercin geldi dedi ki:
Öğren aslanım öğren artık...
Koptu bir güvercin ve dedi.
Şimdi üzüm koparmasını
Aslanım benim, öğrenme vakti...*

Tam o anda dört adam çıktı karanlıklardan, iki gencin üzerine hırsla atıldı. İçlerinden biri, alabil-
diğine uzun boylu ve topaldı; çekirge gibi sıçırıyordu
durmadan. O oldu Kera'ya saldıran. Karnına bir yum-
ruk indirip yere devirdi kızı, sonra da daha önceden
hazırladığı anlaşılan bir paçavra tomarını kızın ağ-
zına tıktı. Ama zavallının hâlâ kımıldadığını görünce,
tamamıyla bayıltıncaya kadar üzerinde tepindi.

Öbür üçü Alimut'a yüklenmişti. Başına hançer-
lerinin kabzasıyla merhametsizce vurarak dövdüler
önce; ve değil bağırarak, inleyecek gücü bile kal-
madığı halde, onun da ağzına bir paçavra tomarı
tıktilar; dudakları yırtıldı. Sonra yumrukladılar gene
bir süre, ve bir ağaca sımsıkı bağladılar. Vegömleğiyle
pantolonunu parçalayarak üstünden alıp hemen he-
men çırılçıplak kodular. Bıçaklarının sivri ucuyla ka-
burgalarını hafifçe dürterek eğlenmeğe koyul-
dular.

— Öldürelim köpeği... – diyordu birisi –. Sağ bırakacak olursak polise verir bizi...

Bir ikincisi ise:

— Öldürmeğe değmez yahu... – diye sözünü kesiyordu arkadaşının –. Bir cinayetin günahını neden yüklenelim yani? Düşün ki bunların hepsini orada nasıl olsa temizleyecekler! Sadece bir parçacık işkence edelim, derim ben. Eğlenelim yani biraz, vakit geçirelim. Polise verme hikâyesine gelince, üzerinde durmağa bile lüzum yok! Çünkü bu pis Çingene bizi tanımadığı gibi, ne nereden geldiğimizi bilir, ne de nereye gideceğimizi. İşe yarar en ufak bir bilgi veremez polisler!

Ve işkenceye devam ettiler.

Bu arada heriflerin ilki, yani Kera'ya çullanmış olanı, artık kımıldayacak hali bile kalmamış olan genç kızın bacaklarını aralamış ve bir hamlede ırzına geçmişti. Sonra da pis pis sırtarak ayağa kalkmıştı:

— Neye çattığımı imkânı yok bilemezsiniz arkadaşlar... – dedi gülerek –. Aklımdan bile geçmezdi, ama kız bâkireymiş. Ne matrak iş değil mi? Hadi bakalım dalın şimdi. Sıra sizde ve yolunuz açık.

— Peki ama yaşıyor mu kız?... – diye sordu ikincisi.

— Yaşamıyorsa da henüz sıcak.

Kera'nın sıcaklığından, yaşadığı sonucuna varmıştı haydutlar. Ama emin değillerdi bundan. Sonra da üzerinde takılı kaldıkları bir nokta vardı: Yaşıyorsa bile, dört erkek doyuncaya kadar dayanamayıp ölmez miydi acaba? Hayır ölmezdi. Irzlarına geçildiği zaman ölmez kadınlar, canlanırlar tam tersine.

Geniş ve karanlık ırmak, denize doğru akışına devam ediyordu. Suların şıptırısını işitiyordu Alimut bağlı olduğu ağağtan. Hafif bir esinti çıkmış ve havaya serinlik getirmişti. Kavaklar hışırdıyordu durmadan. Gökyüzüne baktı Alimut: Yıldızlar, insanların dertlerine uzak ve yabancı, parlamaktaydı hep.

— ekil bakalım, sıra bana geldi gene!

— Geç!

Topal olanı sigara içiyordu şimdi. Bir söğüt gövdesine yaslanmıştı. Ve her yeni nefes çekişinde, sigarasının ucu biraz daha kızarır ve büyür gibiydi.

— Amma da kan aktı birader!

Tükenmek bilmiyordu hırsları. Zaman ağır ağır geçiyordu. Delikanlının ağaca sımsıkı bağlı vücuduna karıncalar hücum etmişti şimdi. Kulaklarının içine girdiklerini, gözlerinin ve dudaklarının kıyısında dolaştıklarını hissediyordu. «Karıncalar geceleri uyumuyor demek!... – dedi kendi kendine–. Oysa ben, güneş doğuncaya kadar uyurlar sanıyordum! şimdi anlıyorum aldandığımı. Bunu unutmamalıyım. Yoksa bu gece olup bitenleri unutmak daha mı iyi? Unutmak evet, unutmak gerek. Ama katiyen unutamayacağım, biliyorum. Bu korkunç geceyi unutamazsam halim ne olacak peki? Kimbilii ne olacak. Bildiğim tek şey, başımın müthiş ağrıdığı şu anda. Başım, ah benim zavallı başım!»

*

Muşamba rtl uzun arabaların, doğuya doğru ilerlerken içine gömüldüğü bölge, sürekli gleri boyunca her şeyi bilip öğrendiklerini sanan ingene-

ler için bile gittikçe biraz daha acayipleşiyordu şimdi.

Dar ve tozlu yol, hemen hemen ortadan silinmiş gibiydi artık. İnsan ayağı değmeyen bütün yollar böyle olmaz mı? Çoğu yerlerde vahşi ve dikenli otlar, sert bir halı halinde örtmüştü ortalığı. Ama bazı kesimlerde, tuzu andıran kırmızı bir kumdan başka bir şey görülmüyordu. Hattâ kimi zaman ova birdenbire çöküntüye uğruyor ve dibinde ufak gölcüklerin lâcivert suyu ışıldayan vadiler meydana getiriyordu. Oymağın köpekleri her seferinde uzaktan kokluyordu önce bu gölleri, sonra da susuz oldukları için dayanamayıp koşuyorlardı, yaklaşıp yalamağa koyuluyorlardı suyu; ve yalar yalamaz paniğe kapılmış gibi geri sığıyor, süklüm püklüm efendilerinin yanına dönüyorlardı. Ağır ve pis bir koku yayılıyordu çünkü bu sudan, üstelik de deniz suyundan bile tuzluydu. Sarı ve tiksinti verici küçük kurtlar yaşıyordu zaten içinde yalnız.

Muşamba örtülü uzun arabalar, gittikçe aman-sızlaşan bir güneşin altında duımadan ilerliyordu evet. Ot biten kesimlere ulaşıyorlardı yeniden, ve yeniden tatlı su kaynaklarına rastlıyorlardı. Hiç değilse o zaman, doya doya su içiyordu hayvanlar.

Bazen de yanıp yıkılmış tanklarla karşılaşılıyor ve yandan dolanıyorlardı. Askerlerin zırhlı kuleler içinde kapalı kalan vücutları yanmış, yağmur ve rüzgârlar dağıtmıştı küllerini.

Geceler ve gündüzler boyunca bir tek bulut görülmüyordu gökte. Hava hep kımiltısız ve yapışkandı. Ve güneş, şafaktan guruba kadar, alevden dudaklarıyla öpmeğe devam ediyordu yeryüzünü. Ateşe verip değiştirmek, hiç olmazsa bir süre için

bir başka güneşe dönüştürmek istiyordu sanki. Ama yeryüzü kendini inatla savunuyor ve alev almıyordu. Yüzeyden ısıniyordu sadece; ve ateşten bir kabuk haline gelen toprak kavuruyordu aylarla köpeklerin ayaklarını, beygirlerin, katırların ve merkeplerin nalsız tırnaklarını kavuruyordu.

*Lânet sana yaz güneşi!
Suları kuruttun bütün
Ateşe verdin ormanlarla tarlaları.
Lânet sana yaz güneşi!*

Gerçekten de, muşamba örtülü uzun arabaların geçmekte olduğu bu bölgelerde, bütün suları kurutmuştu güneş; ve tarlaları amansızca kavurmaktaydı. Apaçık görölüyordu uzun zaman geçmeden her şeyin kül haline geleceği. Ormanlardansa boşuna söz ediyordu ozan: Rüzgârın dövdüğü ince bir tül gibi titreyen sarımtrak ufka kadar, en ufak bir orman görölmüyordu. Bir ağaç bile yoktu.

Arabaların yüksek tekerlekleri kadar beygirlerin, katırların ve merkeplerin kanlı tırnakları da gömülüyordu beyaz kumun içine. Herkes, ama özellikle hayvanlar acı çekiyordu.

Çingeneler, karıları ve çocuklarıyla, arabaların yanı sıra güçlkle ilerliyordu. Sadece yaşlı ve gebe kadınlar içerde, muşambaların gölgesindeydi. Gerçi muşambalar güneşten koruyordu ama onları, içerde, dışardakinden de beter bir cehennem sıcaklığı vardı.

*Yağdır Tanrım yağmuru
Bereketli bir sağanak halinde...*

Kimdi peki o dua eden? Hiç kimse. Hiç bir zaman dua etmez Çingeneler, hiç bir tanrıya inanmazlar çünkü. Ama gene de bu dünyanın ve bu evrenin, görülen ve görülmeyen her şeyin bir başlangıcı olsa gerektir. Kim yarattı bu dünyayı peki? Hiç kimse yaratmadı. Ta en eski çağlardan beri, evrenin tek başına kendi kendini yarattığına inanır Çingeneler. Ve insanlar da tıpkı bitkiler ve ağaçlar gibi topraktan fıskırmıştır. Korkunç bir fırtına çıkmıştır sonra; ve günlerce süren bu fırtına, o çağlarda narin birer ağaçtan ibaret olan insanları, topraktan kökleyip koparmıştır. İşte bunun için yürümeğe koyulmuştur insanlar. Ve o gün bugündür de yürürler hep. Hep yürürler!

*

- Biraz bir şeyler yemez misin Alimut?
- Hayır anne. Hiç iştahım yok.
- Bir yudum bir şey de içmez misin?
- Susamadım anne.
- Ne arzu edersin peki?
- Hiç!
- Hiç mi gerçekten?
- Aslında ölmek istiyorum anne!

Ne acıkmış, ne de susamıştı evet. Ama yanıyordu bütün vücudu. Vücudu gibi düşünceleri de yanıyordu. Hiç bir şey istemiyor muydu hakikaten? Ölmek istiyorum, diyordu. Ama gerçekten istiyor muydu ölmeyi? Belki de istemiyordu. Laf olsun diye böyle konuşuyordu belki de.

Örtüyü alıp da zifaf gecelerini oymağın meraklı

gözlerinden uzakta geçirmek için çayıra doğru git-
tiklerinde, Rob hemen fırlamış ve izlemek istemişti
onları. Ama Alimut, yanlarında hiç bir canlı yaratık
istemiyordu.

— Bırak da gelsin bizimle hayvan... – demişti
Kera -. Görse de kimseye bir şey söylemez. Köpekler
konuşmasını bilmez ki!

— Biliyorum bilmediklerini. Ama kesinlikle yal-
nız olalım istiyorum bu gece. Hiç bir şey ve hiç kimse
görmesin bizi. Gökteki kuşlar bile.

— Gökteki kuşlar uyur geceleyin.

— Hepsi uyumaz Kera.

Diretmişti Rob. O zaman da Alimut inatla vur-
muştu hayvana. Ve köpek ağlamağa koyulmuştu.
Ama boşuna ağladı. Alimut dövmeyi bıraktı sonun-
da, ama hayvanı yanına almadı.

Saldıranların dördü de iri yapılydı. İri yapıly
ve enerji dolu. Ve her biri üç dört kere geçirdi dinmez
hırsını Kera'nın sıcak vücudu üzerinden. Ama gene
de doymamış ve ancak gün yükselirken oradan ay-
rılmışlardı.

Bir çekirge gibi oradan oraya sıçrayan topal,
gitmeden önce pis pis gülererek yaklaşmıştı Alimut'a:

— Hançerlerimizi şu Çingenenin kanıyla yıkasak
nasıl olur acaba?... – demişti.

Derken de bıçağını çekmişti. Parlıyordu bıçak.

— Şöyle bir karnına daldırısam?

— Boğazına daha iyi olur.

En küçükleri atılmıştı o sırada:

— Bu halde bırakıp gidelim işte... – demişti -.
Yarın sabah ırmağın karşı kıyısına aktaracaklar bun-
ları. Orada da... Orada da bir alay adam var, hem

bunun hem de bunun cinsinden bütün hepsinin hesabını görmek için bekleyen. Niye günaha girelim yani bu durumda, niye fazladan kana bulayalım elimizi?

Ve ırmak boyunca uzaklaşıp koşarak kayboldular.

Karıncalar! Karıncalar üzerine saldırmamış olsa, bu cefaya daha da cesaretle katlanabilirdi. Birkaç adım ötesinde uzanmış hiç kımıldamadan yatan zavallı kızı düşünüyordu hep. Yanıyordu bütün vücudu. Bütün düşünceleri de. Kera! Ölmüş müydü acaba? Hâlâ yaşıyor muydu? Annesine çevirdi bakışlarını. Mutlaka ölmüştü evet Kera, ve kendisini daha fazla üzmemek için söylemiyorlardı. Hayır, dedi kendi kendine, olamaz. Ölmedi o. Ölmüş olsa hisseder, sezerdi. Ve ölmüş olsa, daha iyi olurdu belki de. Hayır hayır, dedi kendi kendine, yaşaması iyi. Orada, durup çadır kurmalarının emredileceği yerde, hepsini öldürmeyecekler mi nasıl olsa? Alimut da öldürülecek orada, Kera da öldürülecek. Kim öldürecek beni peki? Harp. Başka kim olur? Oysa Çingenelerin herple hiç bir alışverişi yok. Belki. Ama harbin var bütün insanlarla bir alışverişi. Dolayısıyla Çingenelerle de.

Ölümden korkmuyordu Alimut, korkmazdı zaten. Ama şimdi, şu anda yaşamak istiyordu. Sadece yaşamak için yaşamak. Oymağı için, dostları, arkadaşları için... Bir alay insanı, bir alay şeyi geçirdi gözlerinin önünden. Hepsi için yaşamak evet. Hepsini düşündü evet, Kera'yı düşünmedi sadece, ve Kera'ya duyduğu aşkı. Kera için beslediği aşk, çekirge gibi oradan oraya sıçrayan o topal, genç kızın

üzerine atılıp da ırzına geçtiği an, terk etmişti Alimut'u. Öldüren bir darbe yemişti aşkı o an. Ama kimbilir, belki de hâlâ ölmemişti bu aşk. Irmak boyunca uzanan çayırdaki şimdi yalnız ve şaşkın bir gölge gibi geziniyordu belki de. Yada belki, muşamba örtülü arabaların arkasından sürünerek ilerliyordu bu aşk, yada tam tersine, kervanın başını çekiyordu belki. Bilmiyordu Alimut. Adı gibi bildiği bir tek şey vardı artık: Kera'ya duyduğu aşk, ondan ayrılmış, terk etmişti onu. Ölünceye kadar mı terk etmişti acaba? Ölünceye kadar belki. Belki de sadece belirli bir zaman için.

— Bir lokma bir şeyler yeseydin Alimut?

— Aç değilim anne.

— İçecek bir şey vereyim sana o zaman?

— Ver peki. Rakı ver biraz, istersen. Rakı ver bana evet, bol bol rakı ver!

Kör Sina, içki dolu matrayı uzattı oğluna. Delikanlı, annesinin elinden âdeta kopararak aldı matrayı ve başına dikerek bir tek damla kalmayınca kadar içti. Alabildiğine sertti rakı. Önce düşüncesini uyuşturdu, sonra da vücudunu.

Sordu Him karısına;

— Oğlan nasıl?

— Uyuyor.

Rakının kokusu Him'in de genzini sarmıştı:

— İçmiş... – dedi.

— İçti evet. Matrayı bir dikişte boşalttı.

— Çok.

— Durduramadım ki...

— Belki de böylesi daha iyidir. Sızınca daha

rahat uyur belki. Ve uyandığı vakit, daha bir yürekli hissederek kendini.

*

İri, yeşil ve leş kokan sinekler, kervanı bir an olsun bırakmıyordu şimdi. Hattâ ırmağı aştıktan sonra alabildiğine çoğalmış ve her zamankinden daha da aç gözlü kesilmiş gibiydiler.

Oymak doğuya doğru ilerledikçe, sıcak gittikçe biraz daha artıp dayanılmaz hale geliyordu. Her an biraz daha yapışkan ve biraz daha hareketsizdi hava, çalılar kavrulmuş gibi biraz daha kuruydu. Ve gökte en ufak bir bulut yoktu. Bir akbaba ya da bir kartal bile görülmüyordu. Tarla kuşları ise çok uzakta, ırmağın öbür kıyısında kalmıştı.

Çingeneler arabalarını sazlarla çevrili bir tatlı su gölcüğünün kıyısında durdurduklarında, güneş batmamıştı henüz. Atları, katırları ve merkepleri çözüp suladılar her zamanki gibi, sonra otlamağa saldırlar. Çalılıklar kuru ve lâcivert renkteydi, ama yorgun hayvanlar bunları iştahla kemirdiğine göre lezzetli olsalar gerekti. Köpekler kana kana su içmiş ve Rob'un kumandası altında, bir av bulmak umuduyla, yüksek otların arasında kaybolmuşlardı. Genç kızlarla delikanlılar hemen hemen odun ve çalı çırpı toplamağa yöneldi; çok geçmeden de her arabanın yanısıra güçlü bir ateş yükselecekti. Kör Sina durmadan ortalıkta dolaşmaktaydı. Kördü ama görür gibiydi her şeyi. Bir kova mercimek koydu ocağa, ve ateşin yanına diz çöktü. Zaman zaman çalı çırpı atarak harlatıyordu ateşi, sonra da eğilip kuru odunun çıtırtısına kulak veriyordu.

Alimut arabada sızıp kalmıştı. Yavaş yavaş bütün vücudunu sarmıştı rakı. Delikanlının o ana kadar hep asık ve üzgün kalmış olan yüzünde ağır ağır bir gülümseyiş beliriyor, yırtık dudakları hafifçe ışıldıyordu. Düş görmekteydi Alimut. Düşününü görmekteydi düşünde. Ve uzun bir süre, düş gördüğünün farkına varamadı. Kera'yla el ele tutuşmuş, çayıra doğru yürüyordu işte. Rob fırlıyor ve onları izlemek istiyordu. Başını okşadı Alimut hayvanın; ve köpek, sevinç içinde, delikanlının ayaklarını yaladı. Çayırdaki o dört serseri, hiç ummadıkları bir anda, saldırdılar Kera'ya. Rob, topalın üzerine atıldı derhal; öbür üçü kaçtılar. Ama topalı parçaladı Rob, ve yüreğini çıkarıp yemeğe koyuldu. Öbür üç serseri bu sefer ellerinde sivri uçlu tırpanlarla döndüler çayıra ve Rob'u öldürdüler. Ama onlara dokunmadılar. Ne Alimut'a saldırdılar, ne de el sürdüler Kera'ya. Tükürdüler sadece, sonra da uzaklaşıp gecenin içinde yittiler. Kan kokusuna çete halinde koştu oymağın köpekleri. Topaldan artakalmış ne varsa yediler. Rob'u da parçalayıp yediler tabii. Bu dünya dünya olalı beri, bir insan ölünce yakınları ve dostları tarafından çabucak gömülür. Ama bir köpek ölünce, öbür köpekler çöker cesedine ve parçalar yerler onu.

Gittikçe çirkinleşiyordu rüyası Alimut'un. Nasıl olduğunun farkına varmamıştı ama, birdenbire bir köpek haline girmişti şimdi. Kocaman ayaklı, bembeyaz ve sivri dişli dev bir köpek olmuştu evet. Ve Kera, otların içinde uyuyordu. Köpek olan Alimut, kızın üzerine atlayıp parçalamağa girişti. Uyandı Kera, ve bir dehşet haykırışı kopardı. Öylesine keskin bir çığlıktı ki bu, Alimut da uyandı. Gözlerini

oğuşturdu doğrulup. Vücudunu yokladı hemen. Köpek falan değildi hayır. Bütün herkes gibi insandı. Uçup gitti korkusu, gevrek bir kahkaha savurdu Alimut. Ama şiş ve yırtık ağzı gülmemiş, sadece büzülmüştü.

Oğlunun uyandığını ossaat sezdi annesi.

— Acıktın mı Alimut’um?... – diye sordu yaklaşıp.

— Evet anne acıktım... Kurt gibi acıktım hem! Evet evet, durmadan bir şeyler yemek istiyorum.

— Elbette oğlum. İn hemen arabadan ve yemeğe gel.

Oğluna baktı Him başa. Kör kadın yüzünü okuyordu şimdi oğlunun, ve onu parmaklarının ucuyla görür gibi oluyordu. Sadece bir izlenim miydi bu, yoksa gerçekten görüyor muydu? Hiç beklemediği bir şekilde, birdenbire ağlamak istedi Him başa; gözlerinden yaşların taşmasına ramak kaldı. Oysa, hayatı boyunca bir yığın çile çekmiş olan bu yaşlı adamın ağladığını gören olmamıştı hiç o güne kadar. Bunu düşünerek gözlerini kırıştırdı bir süre, ve bir an önce boşalmak üzere olan yaşları kurudu kaldı.

Arabaların yanında yanmağa devam ediyordu ateşler. Çok geçmeden batacaaktı güneş, ve ateşleri söndürmek gerekecekti.

*

Yemeğini yiyip tek başına yıllanmış bir şişe rakıyı da yuvarlayınca, Ariston alabildiğine neşelenmişti. Eline boş bir çuval alıp ısıklıkla türkü söyleyerek tarlalara yöneldi. Beygirler, katırlar ve merkepler,

kuyruklarıyla sinekleri kovarak, rahatça otluyorlardı. O yeşil iri sineklerin yanı sıra şimdi bir de yeni cinsten birtakım sinekler eklenmişti; bunlar da ötekiler kadar iriydi aslında; ama öbürlerinden çok daha açtılar, renkleri de kirli sarıydı. Sineklerin hiç biri obaya yaklaşılamıyordu henüz. Ateşler sönmemişti, ve dumanlar dalgalanıyordu hareketsiz havada. Güneş batmamıştı daha. Çingeneler gözleriyle izlediler Ariston'u. Hırsız Uy, hiç beğenmediğini belli eden bir sesle:

— Gidip ot dolduracak çuvala... – dedi –. Yumuşak bir yatağın üzerinde uyumak istiyor. Yediği o müthiş dayaktan sonra bütün vücudu sızlıyor çünkü!

Kahkahalar yükseldi. Devanası, Hırsız Uy'a onaylayan gözlerle bakarak konuştu:

— Başını yumuşak yastıklara gömüp yumuşak yataklarda uyumasını seven adam, adam değildir!

Ariston bu arada çuvalı doldurmuştu. Sirtına vurup, gene ıslık çalarak döndü obaya. Arabasına tırmandı, bir kazık alıp indi, kazığı derinlemesine çaktı yere. Yeniden arabasına döndü sonra, ot dolu çuvalı getirdi, sıkı sıkıya bağladı kazığa, ve elindeki kırbaça deli gibi vurmağa koyuldu.

Çingeneler şaşkınlık içinde toplandı çevresine. Gözü bile merakını yenememiş ve yaklaşmıştı.

Ariston kırbacı havalandırmış, başının üzerinde ıslık çaldırarak birkaç kere döndürdükten sonra, art arda indirmeğe başlamıştı çuvala. Bazen üst, bazen orta, kimi zaman da alt kısmına vuruyordu. Ve her vuruşta, Gözü, kırbaç çuvala değil de kendi vücuduna iniyormuşçasına sıçramaktaydı. Başlan-

gıçta iyice afallayan erkekler, nihayet anlamışlardı ne demek olduğunu bunun.

— Gozü ile yeni bir dövüşe hazırlanıyor Ariston... — dedi birisi —. Bu sefer iyice talimli olacak.

— Boşuna... — diye atıldı bir başkası —. Tama-mıyla saçma bir iş bu. Çünkü çuval hareketsiz; oysa dövüşte Gozü sadece hareket etmekle kalmıyor, vuruşa vuruşa karşılık da veriyor.

Jandarmalar da gelmişti şimdi. Çingeneler yer açtı. Onbaşı şaşırmıştı:

— Nesi var bunun böyle?... — diye sordu.

— Hiç bir şeyi yok maşallah! Talim ediyor... Oynuyor kırbaçla işte... Bu da böyle bir oyundur.

— Peki siz? Siz de bilir misiniz bu oyunu?

— Elbette. Zor bir oyun değildir hiç!

— Peki öyleyse neden tek başına oynuyor bu? Neden siz de oyuna girmiyorsunuz?

— Çünkü Ariston bizden daha sağlamdır can-darma beyefendi. Yorgunluk ve güneşten bitkin hal-deyiz biz...

O akşam jandarmalar, obanın biraz daha açığın-da yattılar. Nöbetçiye katiyen uyumamasını, tetikte durmasını, göz kulak kesilmesini emretti onbaşı.

— Anlıyorsun değil mi?

— Anladım şef. Kalabalık bir oymak, bir alay da güçlü kuvvetli herif var içlerinde, isteseler paramparça ederler bizi!

— Ona cesaret edemezler ama gene de tedbirli olalım!

Ariston, çuvalın çevresinde bir saatten fazla zıplayıp dönmüş ve ancak çuval lime lime olunca vaz-geçmişti vurmaktan. Tepeden tırnağa ter içinde gidip

kazığı söktü ve tırmandı arabasına. Bir muşamba serdi yere, biraz daha rakı içti ve uyudu.

İssız tarlaların üzerinde yavaş yavaş karardı gökyüzü. Şimdi bütün ateşler söndürülmüştü. Rob'un kumandasında köpekler, yüksek kuru otların arasında havlayarak koşmağa devam ediyordu; üzerine çullanıp parçalayacak bir tavşan arıyorlardı herhalde. Tatlı su gölünün kıyısında, sazların arasından, kurbağaların bağırtiları yükseliyordu; onlar da gecenin gelişinden ürkmüş olsa gerekti.

Gördüğü düşü hatırladı Alimut, korktu uymaktan.

— Ya gene köpek olup parçalamak üzere Kera'nın üzerine atıldığımı görecektir olursam düşümde!

Ama gene de bir an geldi, uyuduğu ve düş görmeğe başladığı duygusuna kapıldı delikanlı. Bütün vücudunu yokladı hemen sıçrayıp: Tüylerle kaplı değildi vücudu, hayır, henüz her zamanki gibiydi. Rahat bir soluk aldı. Ama göz kapakları kendiliğinden kapanıp gidiyordu işte. Öylesine yorgundu ki! Gözlerini oğuşturdu hızlı hızlı. Uyumayacaktı.

Kera! Hiç bir zaman düşünmemek gerekiyor onu artık. Hiç bir zaman, evet.

Çayırdaki olup biteni görüp yaşadıkdan sonra, Kera'yı sarıp okşamak diye bir arzu kalmamıştı artık içinde. Karısı olarak kalmasını, sevişmesini onunla ve kendisine çocuklar doğurmasını ise hiç mi hiç istemiyordu.

Ama belki de ölmüştü Kera çoktan. Hayır, öyle bir şey olmuş olsa, ona söylemezler miydi? Belki de söylemezlerdi, kimbilir. Evet evet, belki de hâlâ yaşıyordu Kera.

— Anne!

— Söyle oğlum...

— Kera nasıl oldu acaba?

— Hep aynı Alimut.

— Ölecek mi dersin?.

— Yok canım! Bir parça daha dinlenmesi lâzım, sonra gene eskisi gibi dikilir ayağa.

Tam bir tarafsızlıkla söylemişti bunları yaşlı kör kadın, sesinde ne sevinç ne keder vardı. Oğlunun bu konuda ne düşündüğünü mü öğrenmek istiyordu yoksa. Ama Alimut susmağa devam edince, o konuştu yeniden:

— Çayırda başına gelen bütün o korkunç şeylerden sonra, Kera gene de ölmedi... – dedi -. Ama ölse çok daha iyi olurdu.

Alimut da öyle düşünüyordu evet. «Çok daha iyi olurdu Kera'nın ölmesi aslında. Çok daha iyi.»

— Ne dersin Alimut'um? Daha iyi olmaz mıydı sence de kızın ölmesi? Beş altı hafta sonra yeniden evlenmek hakkını kazanırdın... Başka bir karı bulurdun kolayca kendine.

— Öyle anne. Tamamıyla haklısın. O dört hergele tarafından kirletildiğini gördükten sonra hiç bir istek kalmadı içimde ona karşı. Yanına yaklaşmayı bile canım çekmiyor.

*

İlkin bir eşek anırmağa koyuldu. Kurşun sesleri yükseldi sonra. Başlangıçta nöbetçinin mitral yetiydi bu. Onu öbür jandarmaların silâhları izledi. Ve nihayet uzun, alabildiğine uzun bir inilti duyuldu:

— Ah anacığım vurdular beni! Vurdular ki hem nasıl!...

Bütün oymak bir anda uyanmış; erkekler, ellerinde hançer, bıçak, tırpan ve baltalarla arabalarından dışarı fırlamıştı.

— Vurdular beni anacığım, vurdular! Ateş açtılar üzerime!...

Yabancı bir adamın sesiydi bu. Tanımadıkları bir ses. Kurşun sesleri ise gittikçe yavaşlamış, sonra durmuştu. Jandarmalar arabaların olduğu yere doğru geliyordu şimdi.

— Ateşleri yakın!... – diye gürledi onbaşı.

— İyi ama...

— Yakın diyorum size! Ben sorumluyum...

Jandarmalardan biri, bu arada, sırtında getirdiği yaralı adamı yere atıp öfkeyle homurdanmıştı:

— Kemiklerimi kırdı namussuz!... Kurşun gibi ağırmış...

Çingenelerin hemen yaktığı ateşin alevleri gökyüzüne doğru yükseliyordu şimdi. Bütün çevre aydınlanmıştı. İnlemeğe devam ediyordu yaralı:

— Öldürdüler anacığım beni! Hepten kurban ettiler!...

— Kes!... – diye haykırdı onbaşı –. Çenenı kapa, yoksa fena olursun! En ufak bir zırltını işiteyim, hiç gözünün yaşına bakmam, kurşunları boşaltırım beynine!

Yaralı sustu hemen. Korku taşan gözlerini jandarmalara dikmişti. Hançer, bıçak, tırpan ve baltalarını hâlâ ellerinden bırakmamış olan uzun sakallı, gür bıyıklı adamlara da aynı dehşet dolu gözlerle baktı uzun uzun.

— İtiraf et!

— Neyi?

— Kaçak mısın?

— Elbette kaçacağım.

— Kaç kişiydiniz hepiniz?

— Beş...

— Nerden geliyordunuz?

— Nerden olur, oradan işte...

Eliyle doğru yönünü işaret etmişti.

— Niye kaçtınız cepheden?

— Dayanacak hal kalmamıştı.

— Biliyor musun ki istediğim takdirde seni hiç sorgusuz sualsiz şuracıkta kurşuna dizebilirim? Biliyor musun buna hakkım olduğunu ha?

— Biliyorum tabii.

— Çingenelerin yakınında ne arıyordunuz peki?

— Beygir. Bir an önce bizim oraya varabilmek için birkaç tane at çalmak istedik...

Onbaşı üzerini aradı yaralının, kâğıtlarını aldı. Sonra da Him başaya dönüp sordu:

— Ne gelir benim elimden şimdi bu herif için? Ne yapabilirim bu durumda? Yanımda yaralı tedavisine yarar hiç bir şey yok. Irmağın öbür kıyısına göndereyim desem, kiminle ve nasıl yollayacağım? Yapak bir tek şey kalıyor: Hesabını görmek.

Bir an sustuktan sonra şikâyet dolu bir sesle devam etti:

— Başka çarem yok evet, hesabını tamamlamaktan başka çarem yok. Kurşuna dizeceğim ister istemez. Tanrı günahımı affetsin ama ne yapabilirim? Yok... yok... başka hiç bir çarem yok!

Yaralı asker, kumların içinde ateşin yanına ka-

dar yuvarlanmış ve ağlamaklı bir sesle yalvarmaya koyulmuştu:

— Ne olur acıyın bana onbaşım, öldürmeyin beni ne olur! Karım var evde bekleyen, çocuklarım var... Bir karı ve bir alay da çocuk, inanın... Sonra bir ihtiyar anam da var... Ve bir de dedem.. Ben ölürsem ne yapar bütün bu insanlar? Ya çocuklarım, onbaşım? Onlara kim bakar ben ölürsem?

Ağlıyordu şimdi. Onbaşı yutkundu. Sınırsız bir merhamete kapılmıştı birden, yaşların gözlerine doğru yükseldiğini duyuyordu. Oysa ne pahasına olursa olsun zayıf görünmek istemezdi onbaşı. Ve ulur gibi bir sesle bağırmağa koyuldu:

— Peki ya benim?... Benim karım beni beklemiyor mu sanıyorsun hayvanzâde!... Benim çocuğum yok mu sanıyorsun? Benim anam babam yaşlı değil-ler mi? Ve sadece ben değil miyim bu dünyada güvendikleri? Cevap ver!... Cevap ver namussuz herif!... Hepimizin karısı, anası babası, çocuğu var bu dünyada. Ama savaş, savaştır anlıyor musun! Vede biz görevimizi yapmak zorundayızdır. Her ne pahasına olursa olsun!... İsterse canımız pahasına... kanımız pahasına...

Soluk soluğa sustu. Oymağın yaşlı kadınları, yaralının çevresinde halka olmuştu bu arada. Soy-dular genç adamı. Pantolonunu ve ceketini çıkardılar önce. Çok geçmeden üzerinde sadece iç göm-leği kalmıştı. Delinmiş bir torbadan akar gibi kan akıyordu zavallının vücudundan. Kadınlar çabucak su ısıttı, temiz bezler koşturuldu sonra, yarayı güzel-ce yıkayıp sardılar.

— Galiba ölüyor... – diye mırıldandı onbaşı.

— Hayır... – diye mırıldandı Kör Sina –. İyileşir o, düzelir. Kurşun derine girmemiş. Yaşar, merak etmeyin!

— Yaşar demek... – diye homurdandı onbaşı, acı bir alay taşıyan sesiyle –. Ama uzun süre yaşayamayacaktır emin olabilirsiniz. Ben elimden geleni yapıp ırmağın öbür tarafına, kumandanlığa aktaracağım elbette bunu. Ama oraya varır varmaz, sefer zamanı asker kaçağı olarak yargılayıp kurşuna dizeceklerdir derhal. Hiç gözünün yaşına bakmayacaklardır!

Sönmüş gözleriyle onbaşının çehresini aradı Kör Sina, bulduğunu sandığı zaman şöyle dedi:

— Onu yargılayacak olanlar da insan değil mi onbaşı beyefendi? Belki de bağışlarlar suçunu, kim bilir? Bakın, bir alay çocuğu olduğunu söylüyordu zavalılık. Bunu kurşuna dizerlerse, o yavruları kim büyütüp yetiştirecek? Kim bir lokma ekmek verecek o perişan ihtiyarlara?

Gene yutkundu onbaşı, sonra sesini katılaştırmağa çabalayarak konuştu:

— Merhamet ve af diye bir şey yoktur harp zamanında. Savaşta, düşmanları olduğu kadar senin yanından kaçanları da öldürmek vardır!

Him başaya döndü sonra, ekledi:

— Eğer tetik davranmamış olsak, beygirlerinizi bal gibi çalacaktı bu herifler Bulibaşa...

— Herhalde bu iyiliğinizi karşılıksız bırakmayız onbaşı beyefendi... – dedi Him başa –. Yarın hayırlısıyla oraya varalım, sizin hediyenizi unutmayız herhalde!

— Güzel ama bu yaralıyı ne yapacağız şimdi?

— Bugünlük bizim yanımızda bırakacaksınız. Biz bakarız ona, iyileştiririz de. Kaçmağa da koyuvermeyiz, merak etmeyin. Daha sonra adam yollar, aldırtırsınız...

— Sorumluluğunu alıyor musunuz üzerinize?

— Alıyoruz tabii. Siz hiç üzüntü çekmeyin!

— Bir hafta sonra adam gönderir aldırtırım yleyse...

— Bir hafta değil, iki hafta sonra onbaşı beyefendi... Hattâ isterseniz, bir ay sonra aldırtın.

Jandarmalar Çingenelerin yanından ayrılıp yatıkları yere dönmüştü. Öbür kaçakları ürkütmek için havaya birkaç el ateş edip uyudular. Bütün gecelerden de koyu bir karanlık çökmüştü ortalığa.

Ferdik, elinde rakı dolu bir matrayla gelip yaralıya yaklaştı:

— Yıllanmış sert bir ikidir bu aslanım... – dedi matrayı adama uzatırken –. Hem acını dindirir, hem uyutur seni. Kokmadan i kana kana!

Elini uzattı yaralı. Titreyen bir eldi bu. Matrayı yakaladı. Ama iemiyordu bir türlü, tereddüt ediyordu.

Ferdik, adamı yüreklendirmek amacıyla:

— İ aslanım, korkma i... – dedi –. Rakı iyidir, uyuşturur adamı, sızar kalırsın... Ben de karımı kaybettim daha geçenlerde, ve o günden beri de içiyorum... İçtiğim vakit, daha az acı çekiyorum inan ki... Ve ayakta gezerken bile, uyuyormuşum gibime geliyor!

Yaralı, bu sözler üzerine davranıp, gneştn çatlamış kupkuru dudaklarına götürdü matrayı; son damlasına kadar içti.

Oymak dağılmıştı şimdi. Herkes arabasına çekilmiş, uyuyordu. Ne kaçağı, ne de jandarmaları düşünen yoktu artık.

Yalnız Kör Sina uyumuyordu obada. Yavaş yavaş hayata dönen yaralının başucunda beklemekteydi.

*

Sinekler yetişmezmiş gibi, şimdi de sivrisinekler çıkmıştı ortaya. Baştanbaşa sazlarla çevrili ve üzeri yeşil yosunla kaplı tatlı su gölü, aslında, bir sivrisinek cenneti idi.

Gün batımından önce, oymağın çocukları çırpı çırpak soyunmuş ve hem serinlemek, hem de doğuya doğru bu uzun gidiş boyunca üzerlerindeki kirden arınmak için suya girmişlerdi. Ama ne yazık ki uzaktan bakıldığında berrak ve çekici görünen göl, onları çok çabuk hayal kırıklığına uğrattı. Çamurluydu su; ve soludukları o tozlu yapışkan havadan da sıcaktı. Ama gene de kıyıda biraz eğlendi çocuklar; hattâ aralarından bir kısmı yüzmeğe kadar götürdü işi.

Ve çok geçmeden bir çocuk çığlığı yükseldi önce, bunu bir ikinci çığlık izledi, sonra da bütün yüzen çocuklar bağırmağa koyuldu. Hızla kıyıya döndüler. Vücutları tepeden tırnağa sülüklerle doluydu. Arabalara doğru koşmağa başladılar olanca hızlarıyla. Ama koşmak hiç bir işe yaramıyordu. Anneler telâşa kapılmadı ne mutlu. Sülüklerin üzerine teker teker avuçlarıyla vurarak çocukları kurtarmağa giriştiler. Hayvanların bir kısmı, özellikle de yeterince kan emip zaten şişmiş olanları, hemen yere düşmüş ve orada kıvrılmağa koyulmuştu. Bir kısmı ise her vuruşta biraz

daha gömülüyordu çocukların etine. Ama nihayet onlar da düşürölüp yere atıldı, ve topuklar altında can verdi hepsi. Vücutları gaza bulanıp yatırıldı çocuklar. Uzun süre uyuyamadılar tabii, acıyla kıvrıyorlardı. Sonunda zaferi gene uyku kazandı; ertesi sabah hepsi düzelmiş, başlarına geleni kahkahalarla gülerek birbirlerine anlatmağa koyulmuşlardı.

— Gozü dinle beni...

— Ne var?

— Ariston'un gösterisini sen de seyrettin değil mi?

— Ne demek istiyorsun?

— Gayet iyi biliyorsun ne demek istediğimi... Çuvala nasıl vurduğunu gördün değil mi, demek istiyorum?

— Gördüm evet... — dedi Gozü sikkın bir sesle.

— Sana vururmuşçasına zevkle vuruyordu çuvala...

— Ne çıkar bundan?

— Öyle sanıyorum ki vururken hep seni düşünüyordu, ve seni düşündüğü için öyle hınçla vuruyordu Gozü!

— Ama unutma ki Lisandra, ben bir ot çuvalı değilim. Bir erkeğim ben. Oraya varır varmaz da bir daha dövüşe çağıracağım Ariston'u. Candarmalar gittikten sonra yeniden kapışacağız, ama bu sefer kesin kavga olacak, inan!

— Kırbaçla mı dövüşeceksiniz? Kırbaçla hiç bir zaman pes dedirtemezsin Ariston'a. Hadi bilemedin sakatlarsın sonunda, ve tabii yazık olur. Çünkü o kadar yakışıklı ki Ariston'um benim, o kadar yakı-

şıklı ki! Hayatım boyunca gördüğüm en yakışıklı adam odur, işitiyor musun?

— Elimden neler gelirmiş, göstereceğim ona ben! İyice bir sakatlayacağım hem de!

— Asıl o seni sakatlayacak budala, asıl o yenecek seni. Hattâ belki de düpedüz öldürecek!

— O mu beni öldürecekmiş! Şaka ediyorsun herhalde!

— Hançerle dövüşseniz iş değişirdi... – dedi kadın –. Çünkü sen hançeri kırbaçtan çok daha iyi kullanmaktasın, ve rahatça haklarsın Ariston'u...

Gözlerini karısının gözlerinin içine dikti Gozü:

— Düşündüğün şeyi söylemiyorsun sen... – diye homurdandı boğuk bir sesle –. Aslında biliyorsun ki, yada inanıyorsun ki, hançerle dövüştüğümüz takdirde Ariston sonunda beni mutlaka haklayacaktır. Böylece de sen kocandan kurtulmuş olacaksın. Aklın fikrin bunda çünkü. Cevap ver yanılıyor muyum?

Cevap vermedi kadın, sustu. Gozü devam etti:

— Bil ki sandığın kadar kolay kurtulamayacaksın benden. Şu yada bu şekilde önemi yok, ama Ariston'u ergeç ben öldüreceğim!

— Boşuna böbürlenme! Bildim bileli hep aynı şeyi iddia edersin sen, bıktım artık. «Ariston'u öldüreceğim, Ariston'u öldüreceğim!» Hep aynı nakarat! Üstelik de kılına bile dokunamıyorsun işte, yalan mı!

Tam o anda Gozü'nün annesi bağırdı sabırsızlıkla:

— Kesin artık şu konuşmayı, hâlâ usanmadınız mı? Sizin yüzünüzden uyuyamıyorum burada!

Gecenin saydam karanlığına gömülmüş derin derin uyuyordu bütün oymak. Toprak sıcak, otlar

kuruydu. Arabaların yanına dönmüş olan köpekler de uyuklamaktaydı şimdi. Uyku arasında homurdandığı işitiliyordu kocaoğlanların. Babaya, bal yediğini; Zazu da bir kovan arıyla mücadele ettiğini görüyordu düşünde.

Rob da düş görüyordu: Yeşil, yemyeşil bir tarlanın ortasındaki çiçeklerin arasındaydı şimdi. Ve tarla tavşan doluydu. Kimisi sarıydı tavşanların, kimisi kahverengi. Ama hepsi de öylesine yağlı, öylesine semiz ki, kımıldayamıyorlar bile. Rob'un önünde sıraya diziliyorlar çok geçmeden, arka ayakları üzerine kalkıp rica ediyorlar yalvarır gibi:

— Ye bizi Rob, ne olur! Öylesine yağlı, öylesine lezzetli ki etimiz! Üzme, ye bizi!

Ve Rob gülüyordu onlara:

— Şu anda imkânsız... -diyordu -. Tıkabasa doyurdum çünkü karnımı... Kışın gelin buraya; o vakit hatırlarız kırmam, büyük bir zevkle yerim sizi. Ama şimdi defolun buradan, bırakın da rahat rahat uyuyayım şöyle bir!

*

İçtiği rakı sayesinde bütün gece derin bir uykuya dalmış olan yaralı, güneş doğarken uyanmıştı. Kendine gelir gelmez, vücudunun ağrıyan yerini yoklamak oldu ilk işi. Bir kat daha fazlalaşmıştı ağrı. Ters döndü yattığı yerde. Bağırmak istedi. Uyanırmaktan korktu yanında duran kadını. Ruhsuz bir silüet, taştan bir varlık gibiydi kadın. Ama bütün gece uyumadan adamı beklemiş olan Kör Sina sordu:

— Söyle bana yiğidim, gerçekten dört çocuğun var mı senin?... Aile babası olamayacak kadar gençsin gibime geliyor da...

— Hayır... – diye cevap verdi asker –. Yalan söyledim.

— Niçin peki?

— Çünkü dört değil de altı çocuğum olduğunu itiraf etmiş olsam, onbaşı imkânı yok inanmazdı bana!

Kör kadın afallamıştı:

— Bu yaşta altı çocuk mu dedin! Sesine bakılırsa, henüz bir yeniyetmesin sen evlâdım, nasıl altı çocuk sahibi olabilirsin ki?

— Öyleyse anlatayım nasıl olduğunu... – dedi adam –. Annem birdenbire ölünce, evde hizmet görecektik, bizi çekip çevirecek bir kadın gereği çıktı ortaya. Dolayısıyla da babam, beni onyediyedi yaşında evlenmeğe zorladı. Beş yılda beş çocuk doğurdu bana karım. Altıncısı benim değil, babamın çocuğudur. Ben askere gittikten çok sonra dünyaya geldi çünkü...

Kör kadın anlayamamıştı:

— Nasıl olur, anlat şunu?

— Çok basit... Ben cepheye sevk edildikten sonra, babam alır olmuş karımı her gece koynuna, karım da çok geçmeden gebe kalmış tabii. Çocuk daha yeni doğdu, ve babamındır.

— Öldüğünü mü sandılar acaba senin?

— Orasını bilmiyorum... – dedi yaralı –. Belki de öyle sanmışlardı kimbilir...

— Sen nasıl öğrendin peki, bunun böyle olduğunu?

— Bir ay önce bizim cepheye sevk edilen bir yeğenim söyledi.

— Şimdi ne yapmayı düşünmektesin?

— Onu da bilmiyorum... Herhalde beni asker kaçağı olarak yargılayıp mahkûm ederler. Harp sırasında insanların hiç bir değeri yok çünkü. Yani kurşuna dizerler beni. Harpte... harpte bazıları vardır, öldürür; bazıları da vardır, uzun boylu direnmeksizin, hattâ bazen sevinç duyarak ölmeğe razı olurlar!

— Niçin kaçtın peki cepheden?

— Savaşmaktan bıkmıştım. Ama tek sebep bu değil. Bir an önce köye dönüp babamı öldürmek istiyordum aslında.

— Karına öfkelenmiyor musun?

— Niye öfkeleneyim ki zavallılığa! Kendisiyle yatmağa zorlamıştır onu babam, biliyorum. Mecbur etmiş, bunun böyle olması gerektiğine inandırmıştır... Tek başına bir kadın... Zayıf yaratık... Kaldı ki, insanın cinsel arzuları diye bir şey de var bu dünyada...

Ateşlerini yakmıştı oymak; açlığını gidermiş, beygirlerini, katırlarını ve merkeplerini koşup gene doğuya, hep doğuya doğru yola koyulmuştu.

Besili atlarına binmiş olan jandarmalar da doğuya doğru yola devam ediyor, sıcak ve yorgunluktan bitkin hale gelen kervanı eşliyorlardı.

Köpekler gene de direniyordu ama aylar takatlerinin ucuna gelmişti. İlerledikleri uzun ve delik deşik yol tüketmişti onları. Cehennem sıcağından, yaz kurağından ve oymaktan bir türlü ayrılmak bilmeyen yüzlerce ve yüzlerce sinekten perişandılar.

Yaralı asker kaçağını Ariston almıştı arabasına.

Kör Sina, Alimut'a sordu:

— Biraz daha iyisin değil mi?

— İyiyim anne. Oraya geldiğimizde, sanıyorum ki arabadan inip yürüyebilirim artık. Üzülme ne olur. Sağlığıma çabucak kavuşacağım, göreceksin.

Karısıyla oğlunun konuştuklarını dikkatle dinliyordu Him. Dinliyor ve âdeta sevinçten şişmanlıyordu. En sevdiği oğlu yaşıyordu işte. Pekâlâ öldürülmüş olabilirdi. Öldürülmemiştii oysa. Yaşıyordu evet, ve daha uzun zaman da yaşayacaktı... «O dört namussuz herif... isteseler rahatça öldürebilirlerdi oğlanı. Çayırdaki, karanlıkta, koca ırmağın kıyısında, tenhada... Ama öldürmediler. Balgam attılar üzerine, tükürdüler, dövdüler, kirlettiler, yer yer deştiller bıçaklarıyla, ama öldürmediler... Ve bu aşağılık dünyada hiç bir şey yaşamak kadar değerli değildir. Niçin insanlar birbirlerini öldürür öyleyse durmadan?»

— Deh aslanım benim, deh!

— Deh uyuzum!...

Ölüm!... Orada... şu ağır, kocaman, muşamba örtülü arabalarıyla yöneldikleri yerde, belki de ölümdü onları bekleyen. Ama belki de hayattır, kimbilir! Eğer resmî makamlar onlardan gerçekten kurtulmayı istemiş olsa, emir verirlerdi jandarmalara; ırmağın karşı kıyısına aktarıldıkları günden buyana bir alay zaman geçti aradan: Dört jandarma, üçü asker biri onbaşı, ellerinde dört mitralyetle çoktan halletmiş olurdu bütün oymağın işini!

Demek ki resmî makamlar, ölmelerini arzu etmiyor! Peki ama niçin onları bu kadar uzağa, her-

kesin gözlerinden uzağa, belki şimdiye kadar aşık-
larından da daha çölümsü olan kıraç bir bölgeye
doğru itiyorlar öyleyse?

— Deh sarkık kulaklım deh!...

— Deh aslanım benim deh!...

Zaman zaman kırbacı da sırtlarında duyan al
atla eşi kır at, bir yandan kalın toz tabakasının içinde
yavaş yavaş ilerliyor, bir yandan da kervanı bir türlü
terk etmeyen yeşil kocaman sineklerle sarı sinekleri
kuyruklarıyla kovalamağa çabalıyorlardı. Ne mutlu ki
sivrisinekler, onları bir süre izledikten sonra dayana-
mayıp, sazların arasındaki tatlı su göllerine dönmüştü.

Kera'nın sefasını sürememişti Alimut, evet;
ama Him, bir başka eş bulacaktı elbette oğluna. Oy-
makta güzel ve genç kız bolluğuna kıran girmemişti
ki!... Birer birer hatırlamağa girişti kızları: Evet evet,
sayısızdılar.

Kera'nın babası Kalüb de vardı elbet hesapta,
onu da ayarlamak gerekiyordu elbette. Çünkü Him,
Kalüb'le arası açılsın istemiyordu. Ama Kalüb de er-
geç bu durumu değerlendirip anlayacaktı herhalde.
Anlaması gerekiyordu. Çayırdaki olup bitenlerden
sonra Kalüb'ün kızını, kız da değildi ya artık, alıp
ortadan çekilmesi gerekirdi aslında. Ortadan çekil-
mesi, vede Him başaya napolyonları geri vermesi...
Hepsi de saf altından hâlis napolyon! Tam on tane
üstelik! Avucunda parıldadığını görür gibi oluyordu
altınların Him başa, ve şıkırtısını işitir gibi oluyordu!
Altın sesi kadar hoş gelen birses daha yoktur insanın
kulağına!...

Ölüm evet! Ölüm ve hayat!... Ne ölümden kor-
kusu vardı Him başanın, ne de hayattan...

— Deh benim al atım deh!...

— Deh aslanım deh!...

Aslında her insan, kesinlikle ölmeden önce, defalarca ölüyor. Kaç kere öldü Him başa bugüne kadar! Evet evet... Bir çocuk olan Him vardı hani bir vakitler, önce o öldü. Ve karayağız bir delikanlı Him doğdu o ölen çocuğun vücudundan. Genç Him de öldü sonra, ve olgun adam Him böylece doğdu. Ama çok geçmeden onun da görüldü hesabı, ihtiyar Him çıktı geldi dünyaya. Bir gün gelip o ihtiyar da ölecek, ama ölen ihtiyarın vücudundan başka bir adam gelmeyecek artık. İhtiyar Him ölünce, zamanların sonuna değin ölmüş kalacak. Olsa olsa, ot ve böğürtlenler fışkıracaktır o ölmüş vücuttan...

— Deh benim kır atım deh!...

— Deh benim al aslanım!...

— Deh o ölüm denen namussuz ve rezil şey!...

— Deh tadına doyumaz hayat, deh!...

Ağır ağır ilerliyor beygirler. Merkepler de öyle. Katırlarsa daha da ağır yürüyor... Çok ağır evet... Tırnakları kan içinde, yara ve kabarcık kaplı. Yolun beyaz kızgın tozuna gömülüyor. Uzun ağır ve muşamba örtülü arabaların yüksek tekerlekleri de gömülüyor yolun o aynı beyaz kızgın tozuna.

Bir vakitler belki de ey beyaz toz

Oynak güzel bir kızın vücuduydun sen...

Ve sen kızgın kara toprak belki de

Bir vakitler levent yapılı bir delikanlıydın...

Bir vakitler!. . Bir vakitler ne kadar genç ve güzel bir kızdı Sina! O zaman evlenmişti onunla Him. Ala-

bildiğine genç ve güzel olduğu çağda. Beş tane erkek çocuk doğurmuştu ona Sina. Ama her doğumla, her geçen yılla birlikte, kadında bir şeyler ölüyordu. Ve sonra... Ve sonra Sina kuruyup gitmiş, üstelik gözleri görmez olmuştu. Bir vakitler onu Sina diye çağırıldığını, Sina'nın alabildiğine genç ve güzel olduğunu, kendini bütünüyle Him'e verdiğini, mutluluk dolu günler yaşadıklarını ve geceler boyunca vahşî bir aşkla seviştiklerini hatırlıyordu şimdi Him. Yıllardan beri bütün oymak, artık sadece Kör diye çağırıyordu kadını. Him'in Kör'ü, Him başanın Kör'ü... Kör!

Atların yürüyüşüne uydurdu kendini Him başa. Kamçılarla hayvanları, sesiyle de teşvik etmedi artık.

Beygirlerin yanı sıra yolda yürürken bir diken batmıştı ayağına, ve şimdi müthiş acı veriyordu. Arabaya çıktı Him. Alimut derin bir uykuya dalmıştı. Annesi başındaydı.

— Sina... — dedi Him —. Rakı matrasını ver bana!

Kör kadın elleriyle aradı, istenilen şeyi bulup uzattı kocasına. Him, matrayı başına dikip biraz içtikten sonra:

— Al yerine koy... — dedi.

Elini uzattı kadın, aldı matrayı, ve muşambadaki çengeline astı yeniden.

Him başa, uzun süredir alışık olduğu o kupkuru ve kırışık dolu yüzüne baktı karısının. Gözlerine baktı. Görmeyen ama bütün öbür Çingene gözlerinden daha siyah, daha iri ve daha güzel gözlerine. Ve sordu:

— Ne var, ne oluyor? Ağlıyor musun yoksa?

— İstemedim Him... İstemedim ağlıyorum!

— Oğlan için mi?

— Hayır. Alimut rahatladı artık. Mışıl mışıl uyuyor.

— Neden ağlıyorsun peki öyleyse?

— Him kızma bana... Sen beni ismimle çağır-mayalı tam oniki yıl, dört ay, üç gün geçti aradan. Bu kadar zamandır bir kere olsun Sina demedin bana. Şimdi niçin beni birdenbire ismimle çağırdığını düşünüyorum...

Yaşlar süzülüyordu evet Sina'nın o güzel göz-lerinden. Artık görmeyen gözlerinden süzülen bu yaşlar, kırışıklar boyunca yavaş yavaş akıyordu şimdi. Ve birdenbire, Him başanın yüreğine doldu bu yaşlar. Karısının ellerini ellerinin içine alıp hafifçe okşamağa koyuldu oymak beyi. Okşadığı ellerin, kara toprak gibi siyah ve devrilmiş ağaç dalları gibi kupkuru ol-duğunu fark etmiyordu artık. Ve kör kadın, fısıltıyı andıran bir sesle:

— Sevgilim!... Sevgilim!... – diyordu.

Ne olmuştu böyle Sina'ya birden? Niçin ona «Sevgilim» demeğe koyulmuştu?

Him başa bir sıçrayışta arabadan atlayıp beygir-leri hırsla kırbaçlamağa girişti:

— Al sana miskin hayvan! Sen de pis rezil, sen de al şunu!...

Arabayı olanca güçleriyle çekmeğe başladı hay-vanlar, efendilerini yatıştırmak için tırısı kalkmayı bile denediler. Yıllardan beri tanıyorlardı Him başayı; kırbacından ve öfkesinden müthiş çekinirlerdi. Ama gene de onu bu derece hırslı ve âdeta kudurgun gör-memişlerdi hiç.

— Deh! Deh dedim namussuzlar! Al şu kırbacı da ye bakalım...

Muşamba örtülü uzun araba alabildiğine ağırdı, ve yolun kızgın tozuna iyice gömülüyordu yüksek tekerlekleri. Kırbaç darbelerine dayanamayan al at, dizlerini büküp düştü sonunda. Kır at da durdu.

Bütün kervan, Him başanın arabasıyla birlikte durmuştu şimdi. Çingeneler ne olup bittiğini anlamaya koşmuşlardı. Beylerini, düşen beygiri amansızca kırbaçlamakta buldular. Bağırıyor, küfrediyor ve öldürmek istemiş gibi dövüyordu hayvanı. Al at, hareketsiz, gözlerini kırıştırıyor; ama her darbede tüm vücuduyla ürperiyordu.

— Rahat bırak şu hayvanı Him başa!

— Öldüreceksin zavallıcağı!...

Gittikçe daha öfkelenmişti oymak beyi, Çingeneleri işitmiyordu. Küfürler savurarak dövmeğe devam ediyordu beygiri. Alaycı kahkahalar işitti birden, ve başını çevirdi. Jandarmalardı bu gülenler, besili hayvanlarının üzerine kurulmuş, seyre koyulmuşlardı sahneyi. Onbaşı sırtarak:

— Aferin Him başa!... –dedi—. Öldürünceye kadar vur, beni dinlersen. Katiyen acıma namussuza!

Sınırsız bir utanca kapıldı Him, kırbacı fırlatıp attı elinden, arabadan hızla uzaklaştı. Tarlalara daldı tek başına, bir zaman gelişigüzel yürüdü. Sonra topladı kendini, gittiği gibi döndü; ve kafilenin en önünde, doğuya, oraya doğru uzanan tozlu bozuk yolda ilerlemeğe koyuldu. Çingeneler düşen hayvanı ayağa kaldırmış ve arabayı itmeğe girişmişlerdi. İçlerinden birisi dizginlere sarılıp tatlı bir sesle:

— Deh aslanlarım deh!... – diye bağırdı.

Ağır, yorgun adımlarla yola düzüldü hayvanlar. Onların ardı sıra kervan da harekete geçmişti.

Öğle vakti mola verip yemek yemelerine müsaade etmedi onbaşı:

— Bir saatlik yolumuz kaldı... – dedi –. Bir saat sonra oraya varmış olacağız...

Bazıları sevinmişti:

— Nihayet geliyoruz işte!... – diye haykırıştılar.

Kimisi de derin bir hüzne kapıldı birden:

— Geliyoruz ama ya orada candarmalar bizi...

Yüksek kuru otlarla kaplı düz tarlalar arkalarında kalmıştı artık. Şimdi yol, toprağın sapsarı ve taş gibi sert olduğu, üzerinde en ufak bir bitki izi görünmeyen bir bölgeden geçiyordu. Uzaklara, çok uzaklara kadar uzanan geniş çukurlar vardı yolun kıyısında. Çocuklarla köpekler, arabaların hemen yanından ilerliyordu. Adımlarını iyice yavaşlatmıştı beygirler, kâ-tırlar ve merkepler. Kocaoğlanlar inliyor, homurdanıyor, ama gene de ağır zincirlerini şingirdatarak yürümeğe devam ediyorlardı.

*

Kafilenin yüz adım kadar önündeydi Him başa. Ayağı kayıp yarıklardan birinin içine yuvarlanmamak amacıyla, son derece ihtiyatlı yürüyordu. Ar-dında küçücük bir toz bulutu dalgalanmaktaydı yapışkan kızgın havada. Hastaymış gibi, ateşi varmış gibi dudakları titriyordu şimdi; ve gözlerinden, iri yaşlar süzölüyordu sakalına. Kalın bıyıklarını aşır da dudaklarına ulaşamıyordu bu yaşlar. Acı mıydılar acaba?

Çocukluğundan bu yana ağlamamıştı Him başa. Bir gün, bir densizliğinden ötürü, babasından dayak yemişti. Ve o gün ağlamıştı kırbaçla cezalandırıldığı için. Ama şimdi... Şimdi niçin ağlıyordu peki? Bugüne değin yaşadığı ve artık tamamıyla geride kalan o uzun hayata mı ağlıyordu, yoksa bundan böyle yaşayacağı sayılı günlere mi? Nasıl yaşanmış olursa olsun, hayat dediğin şey, bir ufak ışıktan başka nedir ki! Herkes için budur evet hayat, ufacık bir ışık parçası. Karanlık dolu okyanuslar vardı o ışıktan önce. Ve o küçük ışık sönüp gittiğinde, gene o karanlık dolu okyanuslar olacak.

Sina'yla evlendiğinde, yirmi yaşındaydı Him başa. Sina ise... Sina henüz onbeşindeydi. Dört oğulları olmuştu önce; ve artık ikisi de, çocuk kaynaklarının kuruduğuna inanmışlardı. Sonra, hiç ummadıkları bir şekilde, Sina kırk yaşını aştığı bir çağda, bir gece çadırın altında Him'in kulağına fısıldamıştı:

— Him sevgilim, bir çocuğumuz daha olacak!

— Hayal görme Sina... – demişti Him.

Sina'nın sesi kesinleşmişti:

— Katiyen hayal görmüyorum Him. Üç aylık gebeyim şu anda. Sana yemin ederim!

Dört oğullarının dördünü de evermişlerdi. Ve kızlı erkekli kocaman çocukları vardı şimdi her birinin. Gelinlerinin dördü de, tuhaf bir rastlantı sonucu, şişman ve kibirliydi. Hiç biri sevmezdi Sina'yı, Sina da onlardan uzun boylu hazzetmezdi pek. Hemen hemen konuşmazlardı bile. Erkek ve kız torunları, babaannelerinden söz ederken, «İhtiyar» der; hattâ bazen küstahlığı daha da ileri götürüp, «Kör» deyimini kullanırlardı. Him başa bile karısının adını,

hem konuşmalarında hem düşüncesinde, unutmuş gibiydi. Karım, eşim, ihtiyarım, diyordu artık Sina'ya. Yıllar, karısına duyduğu o derin aşkı çoktan eritmişti. İnsanların yüreğinde aşk ateşini yakan da yıllardır, eritip söndüren de yıllar.

Farkında olmadan bir yarığa girdi ayağı. Tam devrilecekken, elleriyle kıyıya sarılıp güçlkle doğruldu; ve yeniden yürümeğe koyulmadan önce çevresine bir göz attı.

Gene sapsarı, kuru ve taş doluydu toprak; ama biraz öncekinden daha az ıssız görünmekteydi. Bir kısmı eski, bir kısmı taptaze, bir alay köstebek yuvası vardı; demek köstebekler yaşıyordu bu kıraç bölgede. Ve köstebek olduğuna göre, mutlaka toprak kurtları da vardır demekti. Kördür köstebekler, öyle değil mi? Yuvaları saymağa koyuldu Him başa. Bir yandan yürüyor, bir yandan sayıyordu için için. Yüz... İki yüz... Üç yüzü aşınca bıraktı saymayı. Demek ki burada toprak, köstebeklere ve küçük kurtlara aitti. Kör köstebeklere. Ama bu aşağılık dünyada kör olan, sadece köstebekler değil ki. Sina da kör işte. Ve Him yıllardır unutmuştu Sina'yı ismiyle çağırmayı. O Sina ki beş tane levent yapılı çocuk doğurmuştu ona; o Sina ki kocasının sevgisini kaybettiğinden beri yılları saymış, ayları ve günleri saymıştı. Him'in onu ismiyle çağırma-yı ihmal edişiyile ona duyduğu aşkın ölümü arasında bağıntı kuruyordu çünkü kadın. Belki anları da saymıştı kimbilir. Susmuştu hep; ve işte o korkunç susuş içinde saymıştı yılları, ayları, günleri, saatleri ve dakikaları... Him başa şimdi, yolun üzerine uzanıp ölmek istiyordu.

Yaşları kurumuştı artık, gözleri yanıyordu. Buna

karşılık, ağzı salyayla dolmuştu. Tükürdü. Ama tükürür tükürmez yeniden salyayla doldu ağzı. Tükürüğünün pütürlü pütürlü olduğunu ancak o zaman farketti. Kaynatılmış söğüt kabuğu tadını andıran garip bir tadı vardı tükürüğünün. Bu tadı gayet iyi hatırlıyordu Him: Çocukken hasta düşmüştü bir seferinde; ve bir örtünün üzerinde günler boyunca, ağzında hep bu tat, titreyip durmuştu.

Batıya doğru kayıyor güneş, ama ışınları gene de insanı kavurmağa devam ediyor. Hava yanıyor sanki, hiç bir esinti yok. Taşlı kırmızı topraksa, âdeta bir cehennem. Hayvanlar gibi insanlar da ter içinde yüzüyor. Öfkeyle soluyor jandarmalar, basıyorlar küfürü Çingenele. Oymakmış! Hep bu pis oymak yüzünden bu iğrenç havada bu kepaze yörede taban tepmiyorlar mı! Niye ırmağa atmadılar sanki bu Çingenerin tümünü birden? En basiti buydu aslında! Bugün binlerce ve binlerce insan ölüyor, bak; ve bir tanrı kulu da çıkıp bu katliamın nedenini sormuyor. Yada özet olarak, harp deyip geçiyorlar. Harp denilen şey, bunun için var herhalde: Mümkün olduğu kadar kısa zamanda mümkün olduğu kadar çok insan ölsün diye var...

Sarsılarak ilerliyordu Him başa, ve ağlıyordu. Kimin aklından geçerdi ki, bu ihtiyar adam, şu kaba, sert ve soğuk görünüşünün altında, acılarının ve göz yaşlarının biriktiği gizli bir yer ayırmış olsun?

Yarıklar gittikçe ufalıyor ve seyrekleşiyordu. Bir zaman sonra hepten görünmez oldu yarıklar, yolun tozu daha ince ve daha beyazlaştı. Birkaç yüz metre sonra da arazi yeniden düzleşmiş ve kuru otlarla kaplanmıştı yeniden. Biraz önceki kıraç toprak-

larda çadır kurmak emrini alacağını sanıp korkmuş olan oymak, büyük bir yükün altından kurtulmuş gibi rahat bir soluk aldı.

Yanıp parçalanmış tanklar geride, uzaklarda kalmıştı artık. Şimdi yol boyunca şurada burada dağılmış insan yada beygir iskeletleri görünüyordu. Yağmurlarla yıkanmıştı bu iskeletler, rüzgârlarla kurumuş ve güneşten kirlisarı bir renk almıştı. Bazı insan iskeletlerinin üzerinde çürümüş elbise kalıntıları vardı yer yer, ama çoğu çırılçıplaktı.

Çingeneler kaçamak bakışlarla bakıyordu bunlara, sonra başlarını önlerine eğip yolun dar beyaz şeridine diyorlardı gözlerini. Gök sanki lânetlenmişti. Bulutsuz ve kuşsuz, amansız bir mavilik. Hava gene yapışkan, kımıltısız ve yakıcı. İnsanların tabanını, ayılarla köpeklerin ayaklarını ve beygirlerin, merkep-lerin ve katırların yara ve kabarcıklarla kaplı tırnaklarını kavurmağa gene devam ediyor toz.

Ateşler içindeydi ufuk. Bütün gök ve yer boyunca, araba tekerleklerinin gıcırtısından ve sıcak tozları döven ayak seslerinden başka bir şey işitilmiyordu. Kuru toprak kokuyordu ortalık. Uzun süredir yağmur ve gölgeye hasret bir kuru toprak kokusu evet. Ve kuru ot kokuyordu. Dokunur dokunmaz hemen dağılıp kül haline gelen bir kuru ottu bu. Ağır uzun arabalara koşulmuş beygir, katır ve merkepler güçlkle sürüklüyordu kendilerini. İri yeşil sineklerin devamlı sokuşlarıyla perişandılar, açlık ve susuzluk çekiyorlardı üstelik. Kafilenin ortasında ilerleyen bir beygir birdenbire dizlerini büktü ve boylu boyunca uzandı kaldı yere. Bütün arabalar durmuştu. Çingeneler, hayvanı ayağa kaldırmayı denedi. Ama boşuna

bir çabaydı bu, çünkü beygirin can çekiştiği belliydi. Bir iki kere derin derin ürperip sıçradı nitekim, sonra da koşumlu olarak ve gemi azıda can verdi. Koşumlarını çıkarıp yolun kıyısına çektiler hayvanı, derisini yüzüp etini aldıktan sonra terk ettiler.

Yedek bir hayvan var mıydı kafilede? Ne gezer. Ferdik, beygirinin iskeletine son bir göz attıktan sonra hayvanın yerini alıp arabayı çekmeğe koyuldu, ve kervan böylece harekete geçti yeniden. Doğuya, hep doğuya, gene doğuya doğru.

— Oraya varmak için daha ne kadar zaman kaldı acaba onbaşı beyefendi?

— Biraz hızlı yürüyecek olursak, yarım saat kadar bir şey...

Yavaş yavaş alçalıyordu güneş, ama ufka ulaşması için daha bir hayli mesafe vardı. Gözlerini havaya dikti bütün oymak. Birisi heyecanla haykırdı:

— Leyleğe bakın! Leylek uçuyor! İnsanların yaşadığı bir yere yaklaşıyoruz demektir bu!

Hiç kimse cevap vermedi. Gagasında küçük bir yılan bulunan kuş, üzerlerine doğru geldi bir an, sonra yön değiştirip güneye doğru yollandı. Doğudan hayır yok demekti bu, doğudan hiç bir iyilik ummamak gerekiyor demekti. Bozkırdı, çöldü doğu göz alabildiğine.

*

Gölgeler uzuyordu. Arabalara koşulu beygirler, katırlar ve merkepler, gölgeleri üzerinde yürüyordu şimdi. Köpekler ve ayılarla birlikte, arabalarının yanında insanlar da gölgelerinin üzerinde yürüyordu.

Kırmızıya çalan bir ince şerit belirdi birden doğuya doğru ufukta. Beygirler, katırlar ve merkepler kendiliğinden hızlandı. Hiç kimse teşvik etmemiştii oysa hayvanları. Kendiliklerinden, evet, tırıs kalkmışlardı. Gittikçe büyüdü o kırmızıya çalan şerit; ve yanına ulaştıklarında, bunun, cılız bodur ağaçlardan ve çalılıklardan kurulu ufak zavallı bir orman olduğunu şaşkınlıkla gördüler. Amansız yaz güneşiyle kavrulan dallar ve yapraklar, vaktinden önce kızarmış gitmişti. Ormanın kıyısından dolaşan dar yol gene doğuya doğru yöneliyordu. Ormanın öbür yanında, bir gölün donuk ve durgun suyu parlamıştı birdenbire. Sert, genzi yakan, tuzlu bir koku doldurmuştu havayı. Gölün doğusunda ise, yarıklarla dolu kayalık bir tepe yükseliyordu.

— Daha çok kaldı mı acaba onbaşı beyefendi?

— Biraz daha gayret, geliyoruz işte...

Kalan tek atının yanında gücü yettiğince çekmekteydi arabasını Ferdik. Gözleri yuvalarından dışarı uğramıştı, yüzü bir gayda gibi şişip şişip porsumaktaydı. Birdenbire tükendi gücü ve biraz önce atının düştüğü gibi tıpkı, dizleri üzerine çöküp yuvarlandı.

— Durun !

Bleb'le İvar, hemen kaldırıp arabanın içine taşındılar yoldaşlarını. Bir parça rakı içirdiler.

— Bir yerin ağrıyor mu?

— Önemli değil... – dedi Ferdik –. Sadece yorgunluktan.

Ve tek atının yanındaki yerini aldı yeniden.

Gölle tepenin arasında kumlu bir toprak parçası uzanmaktaydı. Dikenli ot yığınları kök salmıştı burada. Yarların birinden berrak sulu bir çağlayan

dökülüyordu. Otlar ve taşlar arasında kendine güç-
lkle yol açan bu ufak su, kumlu çayırı ikiye bölen
bir dere halini alıyor ve göle ulaşıyordu.

Jandarmalar atlarını durdurdu birden.

— İşte burası!... — dedi onbaşı.

— Ne kadar zaman kalacağız acaba burada?

— Orasını ben bilemem. Belki bir ay, belki de
bir yıl kalırsınız. Daha ileriye doğru gitmeniz emri
gelirse gidersiniz, gelmezse hep kalırsınız burada.

Başka soru sormanın boşuna olduğunu anla-
mıştı Çingeneler. İşe koyuldular hemen. Yer yoksul-
du ve çölden başka bir şey yoktu bütün çevrede.
Yarıkların içine çektiler arabaları. Beygirlerin,
katırların ve merkeplerin koşumlarını çıkarıp hay-
vanları tek başlarına su içmeğe ve otlamağa bıraktı-
lar. Haftalarca süren uzun yürüyüşten ve cehennem
sıcığından bitkin hale gelen kocaoğlanlar, kana
kana su içti; verilen kısır yiyeceği yediler iştahla;
ve sonra her zamanki gibi arabaların yanına zincir-
le bağlı olarak uzandılar. Köpekler toplu halde yöre-
yi denetlemeğe çıkmış, av kokusu alabilmek umu-
duyle dolanmağa koyulmuşlardı. Jandarmalar da
inmişti atlarından, içlerinden biri hayvanları suluyor-
du. Him'i çağırdı onbaşı yanına:

— Yeni bir emre kadar burada yaşayacaksınız...

— dedi —. Üç kilometreden fazla uzaklaşmak yasak-
tır. Elinizden geldiğince vede Tanrının yardımıyla
yerleşmeğe bakın. Haftada bir kere jandarmalar ge-
lip sizi kontrol edecek. Kaçıp kurtulmayı geçirme-
yin aklınızdan hiç, çünkü sığınabilecek hiç bir ye-
riniz yok. Ne köy bulabilirsiniz bütün bu yörede, ne
de kent. Üstelik de en ufak bir tüyme teşebbüsü,

hemen oracıkta ve sorgu sualsiz cezalandırılır. Derhal kurşuna dizerler sizi. Anlaşıldı mı?

— Anlaşıldı candarma beyefendi!

— Size bir öğüdüm var: Hayvanlarınızı korumak için sürekli nöbetçi koyun. Buradan geçecek olan asker kaçakları gözünüzün yaşına bakmadan çalabilir hayvanlarınızı.

— Kendimizi savunmak için silâhımız yok ki bizim...

— Sopalarınız var ya!

— Anladım onbaşı beyefendi...

— Yaralı asker kaçağına gelince, onu bugün yanımıza alamayız. Birkaç gün sonra iki jandarmayla bir araba yollar aldırırız. O zamana kadar ondan sen sorumlusun Bulibaşa. Ve unutma ki kuşu kafesten kaçırdığın takdirde, senin kellen gider!

Son sözleri bu oldu. Atlarına atlayıp hızla uzaklaştılar.

Him başa aldanmamıştı. Ayrılmadan önce dört jandarmanın dördü de birer ölüye bakar gibi bakmıştı onlara.

Ve nihayet güneş, ufka iyiden iyiye yaklaşmıştı. Sarı ışığı kavurmuyordu artık toprağı; ama hava yapışkandı gene, kımıltısız ve sıcaktı. Kadınlarla çocuklar, yorgunluktan bitkin hale gelmiş olduklarını unuttu hemen, akşam yemeğini hazırlamak için ateş yakmak üzere çalı çırpı ve kuru ot toplamağa koyuldular. Erkekler pipolarını yaktı. Çevrelerine bakındılar. Nihayet gelmişlerdi işte «ora»ya. «Ora»sı, burasıydı işte, bundan böyle yaşamak zorunda oldukları yerdı. Burada yaşayacaklardı, ve burada öleceklerdi belki. Ölmek mi? Niçin öleceklermiş yani durup

dururken? Burada yaşayacaklardı o kadar. Zor olacaktı elbette, kolay olur mu hiç, ama yaşayacaklardı. Ve bir gün elbet sona erecekti harp. Belki de çok yakın bir günde, kimbilir. Ve o gün... O gün oymak, aynı yolu ters yönde kat edip uygar dünyaya kavuşacaktı yeniden.

Hiç bir şeye aldırış etmiyordu Ariston. Neşeli bir türkü tutturmıştu ıslıkla. Gene bir çuval çekti arabasından, kuru otlarla doldurdu, bir kazığa astı çuvalı, etrafında sıçrayıp dört dönerek kırbaçlamağa koyuldu hırsla.

Him'e yaklaştı Sara:

— Bulibaşa... – dedi –. Korkarım ki Ariston, anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirecek. Delirdi gene.

Him başa cevap verdi:

— Delirmedi hayır. Ne yazık ki delirmedi alçak. Ama gene de haklısın, burnumuzdan getirecek bizim, bir sürü iş açacak başımıza, anamız ağlayacak sözün kisası.

Gömleğini çıkarmış olan Ariston, lime lime oluncaya kadar kırbaçladı çuvalı. Ama bu sefer hiç kimse dikkat etmiyordu kendisine. Sadece birkaç çocuk toplandı çraya, dalga geçerek seyre koyuldu:

— Şu Ariston amcaya bakın ne olur!... – diye çığırıyorlardı –. Hafiften aklını oynattı galiba!...

Rakibine kaçamak bir bakış attı Gozü. Gülümsemi hafifçe, ve indi arabasından. Elinde iki yüzü de keskin bir bıçak vardı, bilemeğe girişti bıçağı.

— Bir şey mi keseceksin yoksa onunla?... – diye sordu Lisandra.

— Evet tatlı karıcığım... – diye cevap verdi

Gozü gene gülümseyerek -. Bir koyun keseceğim.

— Saçmalama! Burada koyun nerde?

— Birkaç metre ilerde...

— Budala!... Ariston'la boy ölçüşmek cesareti-
ni hiç bir zaman bulamayacaksın. Tanımıyor muyum
ben seni yani? Palavracının ve korkağın birisin sen!

— Budala ve palavracı olup olmadığımı yakın-
da göreceğiz Lisandra... -diye mırıldandı Gozü-.
Son gülen iyi güler!

*

Ufuk çizgisine kadar inmiş olan güneş, gölün
sularını parıltıyordu şimdi. Yemeklerini rahatça
yedi Çingeneler. Rahatça ve iştahla. Sonra da tezek
ve kül atıp söndürdüler ateşlerini. Artık sadece kalın
simsiyah duman sütunları yükseliyordu obadan.
Yeşil ve sarı sinekler arabalardan hızla uzaklaşmış;
çayırdaki yayılmış otlayan beygirlere, katırlara ve mer-
keplere yüklenmişlerdi.

Nihayet battı güneş, ve birdenbire bastırdı gece.
İncecik, kadife gibi, saydam bir karanlıktı bu. İn-
sana uyuma hevesi vermeyen bir karanlık...

Ama haftaların yorgunluğu olanca ağırlığıyla
çökmüştü üzerine oymağın. Çingeneler, arabaları-
nın yanına serdikleri örtülere uzanmışlardı. Sadece
dört delikanlı kalmıştı uyanık, at hırsızlarına karşı
nöbet tutmak üzere.

Him başa da yatmıştı. Ve yanına çağırmıştı ka-
rısını:

— Buraya gel Sina... - demişti -. Bundan böy-
he her akşam yanımda uyumanı arzu ediyorum!

Sessizce gelip kocasının yanına uzandı kör kadın. Başını adamın kıllı göğsüne koydu. Him'in yüreğinin çarptığını işitiyordu. Dikkatle dinlemeğe koyuldu bu çarpışı. Ve dinledikçe, dünyada her şeyden çok sevdiği başkalarının katı sandığı ama bütün öbür yüreklerin topundan da yumuşak ve iyilik dolu olan bu yüreğin taa derinlerine girip yerleşiyormuş duygusuyla doluyordu. İşte o zaman, ihtiyar kadının ince kurumuş dudaklarında, sınırsız mutlu bir gülümseyiş bir çiçek gibi açtı. Ve bu gülümseyişle uyudu o akşam Kör Sina.

YEDİ

Epeyce olmuştu güneş doğalı. Kayalık yarıkların üzerinde, aynı boş gökyüzünde yavaş yavaş yükseliyordu şimdi. Ve oymağın bütün erkekleri, kadınları ve çocukları uyumağa devam ediyordu. Bir yandan yorgunluğun, bir yandan da menzile nihayet ulaşmış olmanın verdiği huzurun sonucuydu bu.

İlkin çocuklar uyandı. Uykuları boyunca midelelerini kemirmiş olan açlığı gidermeyi bile beklemeksizin ayağa fırlayıp toplu halde göle doğru koştular. İçlerinden en atılgan olanı:

— Hadi yüzmeğe!... – diye haykırmıştı.

Göl kıyısına varır varmaz elbiselerini çıkarıp suya daldılar hemen. En cesurları yüzerek açıldı, öbürleri ise kıyıda kalıp biribirlerinin üzerine su atarak oynamayı tercih ettiler.

— Amma da tuzluymuş göl suyu!

— Gözlerime iğne gibi batıyor!

— Ben biraz su yuttum da nerdeyse kusacağım!

— Hiç çekinme kus arkadaşım!...

Gerçekten de dikkatsiz davranıp su yutmuş olan bütün çocuklar gölden çabucak çıkmış ve öğürerek kusmağa başlamışlardı. Sonra gene, bütün çocuklar gibi kaygısız, göle yüzmeğe döndüler. İstekle doluydu içleri, ve nihayet hürriyete kavuştukları için alabildiğine mutluydular...

— Öğleye doğru obaya döndüklerinde şaşırıp kalmışlardı: Bütün çadırlar kurulmuştu çünkü, ve enfes bir yemek bekliyordu onları. Ateşler yakılmıştı; dört bir yandan yükselen dumanlar, yeşil ve sarı sinekleri, harp sineklerini kaçırtmağa yetiyordu.

Yemekten sonra erkekler, beygirleri, katırları ve merkepleri yıkamağa girişti. Kırbaç zoruyla göle soktular hayvanlarını; yara ve kabarcıkları güzelce temizlediler. Yaralar durmadan kanıyordu başlangıçta. Ama gölün koyu ve tuzlu suyu sayesinde kana ma çabucak kesildi. Ayrıca, ufacık kırmızı renkli kurtlarla doluydu göl, ve bu kurtlardan kuvvetli bir iyot kokusu yükseliyordu.

Yıkayıp temizledikten sonra dere boyuna götürdüler hayvanlarını. Tatlı suyu kana kana içti hayvanlar, sonra da çayırdaki rahatça otlamağa koyuldu.

Bütün bu işler bitince, erkekler de yıkanmağa girmişti. Yüzmeğe bile ihtiyaç duymadılar. Suyun yoğunluğu, boş fıçılar gibi, yüzeyde tutmağa yetiyordu onları. Güneşte uzanıp kurundular sonra; ama bütün vücutlarını, sakal ve bıyıklarını ince bir tuz tabakası örtmüştü.

Akşama doğru yıkanma sırası kadınlarla kızlara gelmişti. Kıyıda toplanmışlardı; ve hepsi de Kera'yı arıyordu gözleriyle. Büyük ırmağın kıyısında ırzına geçilen zavallı kızı, o günden beri görmemişlerdi. Zavallının hem fizik, hem de manevî bakımdan ne halde olduğunu mutlaka görmek, ona soru sormak, işin nasıl olup bittiğini ve herifler ırzına geçerken neler, duyduğunu anlattırmak hevesiyle yanıp tutuşuyorlardı.

Ama Kera yoktu orada.

— Şeytanın kızı ah! Gelmedi bak, çadırda kaldı! Görünmek istemiyor çünkü. Korkuyor!

— Belki de utanıyordur, kimbilir!

— Ne utanması kız! Ben tam tersine, o gece onun müthiş zevklendiğinden adım gibi eminim!

— Elbette zevklenmiştir, zevklenmez olur mu hiç! Bir tek adam yerine tam dört tane adam girdi koynuna. Ve dördü de ızbandut gibi adamlar. Üstelik de sevişmesini bilen, kadını zevkten inim inim inleyen cinsinden!

— Ama diyorlar ki ne olup bittiğini duyup anlamamış bile, çünkü bütün o iş boyunca baygın kalmış zavallı...

— O mu baygın kalacak? Hadi canım! İnsan sevişirken baygın mı kalarmış hiç!

Gülüşler, gevrek kahkahalar yükseliyordu. Kadınlar hiç bir zaman, güneşin altında ve suda çıplak yıkandıkları zamanki kadar keyiflenmezler zaten.

— Benim başımdan böyle bir şey geçmiş olsa başlangıçta bayılsam bile hemen ayılır ve sonuna kadar getirirdim belimi!... Bu cins bir macera yaşamak her kadına her allahın günü nasip olmaz ki! Hattâ bazan hiç sevişmediği bile oluyor insanın. Yıllar boyunca bir kere bile! İhtiyarlayınca başımıza dola-
nacak olan o kadersizliğin acısını şimdiden çıkarmak lâzım!

Kör Sina da yıkanmaktaydı. Kulak kesilmişti tepeden tırnağa. Gölün koyu ve tuzlu suyu bir türlü serinletemiyordu onu. Su üstelik sıcaktı. Vücudunun derinlerine kadar süzülüyor ve sadece yaşlı kırıışmış tenini değil, kemiklerini de temizliyordusan-

ki. Uzun süre suda kaldı nitekim; ve ancak bütün yorgunluğun, haftalar boyunca sürmüş olan bütün o bitkinliğin kaybolduğunu hissedince ayrıldı göl kıyısından.

Bütün kadınlar çadırlarına dönmüştü. Sina'nın gelinleri de dönmüştü çadırlarına. Onları sadece seslerinden değil, kumlar üzerindeki ayak hışırtılarından da tanıyordu artık ihtiyar kadın. Ve hiç biri dönüp de sormamıştı bir yardıma ihtiyacı olup olmadığını, obayı tek başına bulup bulamayacağını. «Ah-maklar!... -dedi kendi kendine-. Burada kalıp da boğulsam, memnun olurlardı herhalde. Ama ölmem, ne işlerine yarardı bilmem ki?»

Suya yaklaştırdı yüzünü. Sessizdi göl. Ölü gibi sessiz. Çevreyi kuşatan ıssız ve uçsuz bucaksız topraklar gibi sessiz. Sadece yarıkların bulunduğu yönden belli belirsiz gürültüler geliyordu. Oradaydı oymak. Oraya doğru yönlenmesi gerekecekti birazdan. Ama daha önce sudan çıkıp güneşte kurunması ve giyinmesi gerekiyordu.

Çıktı. Yeri yokladı ayaklarıyla. İki adım attı öne doğru, sonra da iki adım sağa ilerledi. Eğildi ve yeri elleriyle yokladı bu sefer. Sevindi: Elbiselerini almamışlardı. İçlerinden birisi, sırf boşu boşuna aradığını seyrederek onunla alay etmek için alıp başka bir yere bırakabilirdi çünkü elbiselerini. Hattâ gelinlerinden biri de yapabilirdi bu tatsız şakayı. Ama yapmamışlardı. Belki de gelinleri, göründükleri kadar kötü insan değildiler belki de.

Kulak kesildi birden: Birisi geliyordu. Ama kim? Hafifti ayak sesleri, çocuk adımlarıydı bunlar. Eğilip gömleğini bile almasına fırsat kalmadan:

— Hey kör!... —diye bir ses işitti—. Hemen giyin Kör, çünkü karnın ve kıçın görünüyor. Her bir yerin meydanda.

— Küstah!

Kımıldamamıştı çocuk. İhtiyar kadın çabucak giyindi.

— Yolu bulmak için sana yardım edeyim ister misin?

— Yaklaşma yanıma, yoksa bir güzel kulaklarını çeker koparırım senin!

Büs'tü bu. İkinci oğlunun oğlu.

Sesinde bir pişmanlık titreyişiyle:

— Gelmeyecektim ama beni annem yolladı... — dedi çocuk.

— Ne ona, ne de sana ihtiyacım olmadığını söyle annene. Yolumu kendim kolayca bulabileceğimi söyle!

— Nasıl istersen nine!

Hafif ayak sesleri uzaklaştı yavaş yavaş. Yalnız başına yola koyuldu kör kadın, ve hiç kimseye yön sormaksızın çadırına ulaştı.

— Neden sen de herkes gibi yüzüp yıkanmağa gitmedin Alimut'um? Gölün tuzlu bir suyu var, insana sağlık verir...

— Bir daha sefere giderim anne. Bugün gitmiş olsam, bir alay şey soracaklardı bana. Oysa konuşmağa hiç hevesim yok benim... Tek kelime söylemeğe bile hevesim yok artık!

Evet. Bütün dünyadan gizleniyordu delikanlı.

Kız da gizleniyordu. Dünyadan gizlenmek mi? Ama dünya büyüktür, alabildiğine büyük. Daima sınırsız görünmüştür dünya Çingenelere. Durmadan ülke değiştirerek yaşamağa alışıktır Çingeneler; ve bir ülkede az yada çok kalmaları, iş bulmalarına yada çoğu zaman sadece hoşlanmalarına bağlıdır. Him başanın oymağı bugüne kadar bütün dünyayı dolaşmamıştı ama hiç değilse büyük bir kısmını gezmiş bulunuyordu.

Oysa iki yıldan beri, yani harp patlayalı beri, sınırlar kapanmıştı. Cephede ve cephe gerisinde insanlar ölüyordu durmadan. Koskoca şehirler yanıyor, yüzlerce köy bir anda haritadan siliniyordu. Yalnız şehirlerle köyler mi? İnsanlarla hayvanlara besin veren o cömert buğday, mısır ve yulaf tarlaları ve ormanlar da yanıyor siliniyordu. Ve bütün bunların sonucu olarak, Çingenelerin istedikleri gibi gezip dolaştıkları dünya, her geçen gün bir parça daha ufalmış ve işte nihayet bugün şu minicik dünya haline gelmişti. Birkaç kırmızı yarıkla bir tuzlu gölün yanındaki bir avuç kumlu toprak parçasında yaşamak emrini almış bir oymağın dünyasından ibaretti şimdi o büyük dünya. Tamamıyla ıssız ve cansız gözükiyordu bölge. Aşıp gelmiş oldukları koca ırmağa kadar, batıya doğru da ıssız. Her yönden ıssız ve cansız evet!... Him başanın oymağı burada yaşamak zorunda bırakılacaktı öyle mi? Bu bitimsiz çölümsü bozkırın ortasında? Dört bir yandan düşman sularla çevrili kıraç yoksul bir adayı andıran bu toprakta?... Ne zamana kadar peki? Ne kadar sürecek bu çile? Harp sona erinceye kadar sürecek. Ve harbin de ne vakit sona ereceğini hiç kimse bilmiyor. Ger-

çi şu anda en azgın döneminde olduğu, dolayısıyla de son aşamasına girdiği sezilir gibi oluyor ama nihayet bir sezgi bu. Hiç kimse hiç bir şey bilmiyor aslında. Bilemez de.

Şu namussuz harp patlamamış olsaydı ah! Şu korkunç bozkır olmasaydı! Ve olmasaydı şu gittikçe biraz daha semiren yeşilli sarılı pis harp sinekleri!

Ne mutlu ki sonbahara bir şey kalmadı! Gecikmese bari sonbahar, elini çabuk tutsa da bir an önce gelse bari! Çünkü bir tek soğuk yağmur ve bir tek buzlu sabah, bütün bu canavar sineklerin gebermesi için yeter de artar bile...

Çabuk ölür sinekler. Çabuk doğup çoğaldıkları gibi tıpkı. İnsanlarsa ağır ağır çoğalır. Ve ağır ağır ölür insanlar. Ama harp zamanında onlar da sinekler kadar çabuk ve sinekler kadar kolayca ölüyor. Hattâ bazen sineklerden de çabuk!

Çadırların önlerinde bir gidip bir geliyordu Him başa. Yolda yitirdiği Çingenelerini düşünüyor ve hayatta kalanların hesabını yapıyordu. Şu anda doksan yedi can yaşıyor hükmü altında. Onun, ve oymağın atadan kalma yasa ve törelerinin hükmü altında. Evet ama kış erişinceye kadar bütün gebe kadınlar doğurmuş olacaktır. Dokuzuncu ayına girmiş olanlar var; kimisi sekizinci ayını dolduruyor, kimisi de yedinci; bir kısmı da altı aylık gebe. Hepsi on yedi tane. Hayır, on sekiz. Bu rakama, karınları yeni yeni şişmeğe başlayanlarla son olarak âdet görmeyenleri de eklemek gerek. Yani önümüzdeki ilkbahara, oymağın nüfusu yüz yirmiye giecektir... Hayır Him, hayır!... Ölümü unuttun Him, ölümü unuttun!... Bahara kadar kimbilir kaç Çingenen ruhunu

teslim edecek. Çünkü kış herhalde amansız olacaktır. Önümüzdeki bahara kadar kaç ruh, hapis kaldığı vücutlardan ayrılacaktır acaba? Bunun da hesabını yapmak gerekiyor...

O hesabı yapamayacağını biliyordu Him. Ve denemedi.

Çadırların çevresinde bozkır ve boşluk hüküm sürüyordu. Ve çadırların içinde sınırsız bir hüznün ve sınırsız bir umutsuzluk vardı Çingenelerin ruhunda hüküm süren.

Burunları yerde, kuyrukları bacaklarının arasında dolaşıyordu köpekler. İçlerinde en iyi dayanan Rob'du gene. Bazen başını alıp gidiyordu hayvan, tek başına bozkıra açılıyordu. Ama bu uzun gezintilerden, daima yorgun ve gözlerinde insanlarınkinden daha da üzgün bir ifadeyle dönüyordu.

Kocaoğlanlar da bitkindi. Bir deri bir kemik kalmıştı zavallılar, homurdanacak takatleri bile yoktu. Beygirlere, merkeplere, katırlara gelince, Çingenelerin bilmediği garip bir hastalığa tutulmuş gibiydiler. Ağzlarına alır almaz kırılıp parçalanan dikenli ve kuru otu sevmiyorlardı besbelli; tuzlu olmadığı halde derenin suyunu da sevmiyorlardı. İnciklerine kadar yara ve kabarcık kaplı bacaklarının gömüldüğü bu kumlu çayıra da ısınamamışlardı tabii.

Her yerde umutsuzluk ve hüznün vardı evet. Erkeklerle kadınların sesinde ve bakışlarında... Sadece Sina'nın kör gözlerinde hiç bir şey görmemişti Him başa. Çünkü körlerin gözünde herhangi bir duygu okumayı hiç kimse başaramamıştır. Körlerin gözleri ölüdür çünkü, ölülere benzer. Buna karşılık, gece gibi karanlık, iri ve derindir Çingenelerin göz-

leri. Ve iri derin gözlerin ifadesini gizlemek çok daha güçtür. Bu gözlerde sevinç ve hüzün, korku ve umutsuzluk, gizlenmek istense bile, hemen görülür.

Sina! Gençliğinde, oymağın en güzel gözleriydi Sina'nın gözleri. Yalnız oymağın değil, belki de dünyanın en güzel gözleriydi! Ya şimdi...

Kolunu karısının boynuna dolamıştı Him, ve göğsüne bastırmıştı başını: Kupkuru ve kırışik bir deri çuvalı işte, ve sadece kemik dolu bir çuval! Bir zamanların o ateşli dilber Sina'sından kalan, bu! Kendisine aslan gibi beş erkek çocuk armağan etmiş olan Sina'dan...

Sessizce ağlamış durmuştu kadın. Çok ağlamıştı. Susmuştu sonra, sezmişti kocasının uyumadığını. Ve fısıltıyı andıran bir sesle sormuştu birden:

— Dünya nasıl, söylesene bana Him? Gözlerim gördüğü zamanki gibi mi gene? Yoksa değişti mi?

— Hep aynı Sina... Ne daha güzel, ne daha çirkin... Belki biraz daha kötü ve zalim, belki biraz daha çılgın o kadar...

— Peki ya gökyüzü? Ya güneş? Ya yıldızlar?

— Gökyüzü, güneş ve yıldızlar hiç bir zaman değişmez ki Sina. Hep aynı kalır onlar. Sonsuza kadar hep aynı kalır...

— Desene sadece bizler, biz zavallı insanlar değişmekteyiz Him?

— Değişiyoruz evet. Ve değişmemiz hem normal, hem de iyi. Değişmemiz gerekiyor Sina, değişmemiz gerekiyor...

— Hatırlıyor musun bir vakitler nasıldım?

— Hiç unutmur muyum Sina! Ben hiç bir şeyi

unutmam. Senin nasıl olduğunu unutmadığım gibi, kendimin de bir vakitler nasıl olduğumu unutmuş değilim katiyen.

— Bu gece ay, gökyüzüyle yeryüzünü aydınlatıyor mu Him?

— Hayır Sina. Ay üç gün sonra çıkacak.

Çocukça sorular soruyordu işte; ve o da ona, bir çocuğa cevap verir gibi cevap veriyordu.

— Him... Būs bugün bana edepsizlik etti Him.

— Yarın sabah bir güzel kulaklarını çekeyim de görsün kerata!

— Hayır Him, yapma onu. Oğlumun etinin etidir çünkü Būs; ve oğlum da benim etimin etidir. Onun kulaklarını çekecek olursan benim kulaklarım da acır Him.

— Peki öyleyse çekmem Sina. Azarlarım sadece.

— Azarlama da. Azarlayacak olursan üzülür çünkü çocuk, çok üzülür hem, perişan olur. O üzülünce ben durur muyum, ben de üzülürüm Him. Oysa hayatımıza üzüntü sokmamalıyız. İyi bir şey olmaz hayatımıza üzüntü sokmak, hiç iyi olmaz.

— Haklısın Sina. Hak ediyor ama gene de azarlamayacağım oğlanı, sana söz veriyorum.

Oymağın hayatına üzüntü sokmamak gerekiyor evet! Sina yerden göğe kadar haklı... Ama gel gör ki şimdi oymağın tüm yaşantısı üzüntü, umutsuzluk ve korkuyla dolup taşıyor...

Üzgünsen ey Çingene

Neşeli bir türkü tuttur.

Peki ya neşeliysem?

Aynı türküyü tuttur gene...

Him başa, daha önce defalarca yapmış olduğu gibi, karıları ve çocuklarıyla bütün adamlarını çadırının önüne toplamak, ve türküler söyleyip eğlendirici fıkralar anlatmalarını, sonra da dansetmelerini söylemek isterdi aslında. Ama bir türlü yanaşamıyordu gerçekleştirmeye bu düşüncesini. Alimut çadırda saklanmış kalacaktı çünkü. Kera da öyle. Ve bu pis hikâyeyi şu yada bu şekilde kapamak gerekiyordu. Koca ırmağın yanındaki çayırda olup bitenlerden sonra, Kalüb'ün kızını sırtında taşımak zorunda değildi artık Alimut; silkeleyip atmağa pekâlâ hakkı vardı. Ve Kalüb de mecburdu Him başadan aldığı on napolyonu geri vermeğe. Düşün günü kesilen dananın derisini de geri vermesi lâzımdı. Bütün bunları bir iki gün içinde Kera'nın babasına ciddî şekilde açmayı kararlaştırdı...

Oymak! Him başa değil miydi oymaktan sorumlu olan? Öyleyse adamlarını içine düştükleri bu baktan kurtarmak için bir yol, bir çare bulması gerekiyordu mutlaka. Ama nasıl? Ne vakit? Daha sonra düşünenecekti bunu da iyice. Tozlar ayaklarının altına kavuruyordu şimdi, ve düşünmesine engel oluyordu. Üstelik yapışkan ve kımıltısız hava da göğsünün üzerine çöküyor, yüreğini âdeta bir mengenenin arasına almış sıkıştırıyordu.

•

Gene gömleğini çıkarmıştı Ariston; ve Gozü'yle ergeç girişeceği dövüşün hazırlığına koyulmuştu yeniden. Kuru ot doldurduğu bir çuvalı delice kırbaçlıyordu. Ama çocukların bile ilgisini çekemiyordu bu sefer.

Tam o sırada, Lisandra birdenbire kocasının çadırından fırlayıp yılan sokmuş gibi haykırmağa başladı:

— Yetti artık, dayanamayacağım!... İmdat!... Katlanamayacağım artık, kurtarın beni!...

Birkaç saniye içinde bütün oymak, gevşeklikten sıyrılıp çadırların önüne çıkmıştı. Şimdi hepsi, Gozü'nün de, elinde bir sopa yada bir kırbaçla çadırdan dışarı fırlamasını bekliyorlardı.

— Herhalde bir güzel dayak çekti hasbaya...
— dedi birisi.

Bir başka erkek:

— Katiyen... – diye cevap verdi –. Dokunmamıştır bile. Zaten şuna bak, dayak yemiş bir kadın hali var mı şunda!

— Ne oluyor öyleyse peki?

— Delilik nöbeti geçiriyor sadece. Vede bir kadın bu türden bir nöbete kapıldı mı, yatıştırması çok zordur.

Çingene haklıydı. Çığırından çıkmıştı Lisandra. Saçlarını yolup giysilerini parçalayarak bir çadırdan öbürüne koşuyor, ve ulur gibi:

— Dayanamayacağım artık bu hayata ben!
— diye haykırıyordu.

Afallamıştı Çingeneler. Şaşkın gözlerle seyreliyorlardı kadını. Ama hiç biri Lisandra'ya yaklaşmıyor, bu öfkeli umutsuzluğun sebebini sormağa bile girişmiyordu.

— Katlanamayacağım hayır, katiyen katlanamayacağım!... Yetişin imdağıma!...

Gozü, çadırının kapısında, elleri belinde, seyreliyordu karısını, ve gülüyordu. Ariston da, elinde

kırbaç, olduğu yerde kalakalmış ve seyretmeğe koyulmuştu, ama gülmüyordu.

Him başa Gozü'ye seslendi:

— Ne bekliyorsun öyle orada! Kap bir sopa, koş arkasından ve yatışınca kadar vur!

— Hayır Him başa... – dedi Gozü –. Dövmeyeceğim onu. Gerekirse öldürmeğe hazırım, ama dövmeyeceğim.

— Öyleyse sen kırbaçla şunu Ariston! Hazır kırbacın da elindeyken bir işe yarasın bari!...

— Ben mi Bulibaşa? Benim onunla ne ilgim var ki? Benim karım değil o, Gozü'nün karısı. Bir kadını dövmek hakkına da yalnız o kadının kocası sahiptir.

Yanyana duran birkaç kadının üzerine atılmıştı Lisandra sonunda, saçlarını köklemeğe hazırdı kadınların. Ama kadınlar ittiler kendisini, aralarından biri bununla de yetinmeyip tuttu yere çaldı yarı deli hale girmiş yoldaşlarını. Lisandra hemen ayağa fırlayıp yeniden uludu:

— Yetti!... Yetti, dayanamayacağım artık!...

Ve sustu birden. Birkaç dakika öylece kaldı. Sonra ağlayan bir sesle:

— Yiğitler öldürün beni ne olur!... – diye yalvardı –. Acıyın ve öldürün beni hemen!

— İyice çıldırmış bu... – dedi birisi –. Tutup bağlamaktan başka çare yok!...

Kör Sina'nın sesi yükseldi o anda:

— Kanı kabarıyor onun sadece. Kanını akıtın biraz, geçer!

Delikanlılardan birkaçı, kadının üzerine atıldı hemen. Savundu kendini Lisandra; gözlerini oy-

mayı, yüzlerini tırmalamayı denedi onların. Ama gençler atik davranıp, el ve ayak bileklerinden sımsıkı yakalayarak yere attılar kadını ve sırtüstü yatırıp âdeta çarmıha gerdiler. İkisi ellerini ve omuzlarını, öbür ikisi de ayak bileklerini tutuyordu. İçlerinden biri, göğüslerini yokladı. Bir başkası da, eteğini düzeltmek bahanesiyle apışarasına el attı kadının. Lisandra delikanlının suratına tükürdü. Sonra da dudakları ve çenesi, beyaz bir köpükle kaplandı.

İhtiyar sara, bir çakı çıkardı kuşağının altından, Lisandra'nın elini alıp damarlardan birini açtı. Koyu kırmızı bir kan fışkırdı tozların içine doğru. Kuru toprak hemen emdi bu kanın bir kısmını, bir kısmı da ossaat pıhtılaşmıştı. Yüzlerce yeşil ve sarı sinek, kırmızı lekeye doğru uçuşa kalktı hemen.

— Bu kadarı yeter... – dedi Sara -. Şimdi bileğini sarmak için temiz bir bez parçası bulup getirin bana.

Hemen ince uzun bir kumaş parçası uzattılar. Sara, kadının kolunu yaranın biraz üzerinden sarıp iyice sıktı kumaşı. Kan durmuştu artık.

— Yatıştı işte... – dedi -. Alın götürün şimdi çadırına, uzatın dinlensin. Derin bir uykuya dalar çok geçmeden ve tamamıyla düzelir...

Ayağa kaldırdılar Lisandra'yı, destek olup götürmek istediler. Ama kurtuldu ellerinden, topunu birden itti:

— Bunun acısını elbette çıkarırım ben sizden, namussuz herifler... – dedi.

Zayıf, ama gurur dolu bir sestir bu. Sendeleyerek yürüyüp çadıra doğru yöneldi güçlkle. Him başa Gozü'ye sordu:

— Karının halini görmüyor musun Gozü?

— Umurumda bile değil!... – diye cevap verdi Gozü.

Ve obadan ayrılıp kayalıklara doğru ilerledi. Çok geçmeden tepeye ulaştı. Uzun uzun baktı doğuya. Tepenin öbür tarafında arazi, avuç içi gibi düzleşiyordu yeniden. Kırmızı kumla kaplı bir topraktı bu, dikenli otlar bürümüştü yer yer toprağı, ve köstebek yuvalarıyla doluydu. Belki binlerce köstebek yuvası. Bozkır göz alabildiğine. Ama dur, hayır. Uzakta, çok uzakta, ufukta, gökyüzünün yeryüzüne karıştığı noktada, yapışkan ve durgun havanın içinde, üç mavimtrak duman sütunu yükseliyor gibiydi. Yoksa bir köy mü vardı orada? Sakın başka bir oymak olmasın bu? Ama belki, asker kaçaklarından kurulu bir çapulcu çetedir sadece!... Hayır, Lisandra'yı alıp kaçabilecek hiç bir yeri yoktu.

*

Him başa, Sina'ya sordu:

— Kan akıtmak gerektiği nerden aklına geldi senin?

— Genç kızlığımda, Beber başanın oymağında yaşarken buna benzer bir olaya tanıklık etmiştim...

— Nasıl ermişti peki hikâye?

— Erkeklerin ikisi de bıçak dövüşü istedi oymak beyinden. O da kabul etti. Öylesine amansızca giriştiler ki birbirlerine, sonunda ikisi de öldü zavallıların.

— Kadın ne oldu peki?

— Oymağı terke mecbur ettiler. İster istemez ayrılıp gitti garip, bir daha da ne izini ne yüzünü gören olmadı. Dünya o kadar büyük ki Him!

— Benim oymağımda böyle bir şeye, ölürüm izin vermem!

— Böyle bir şey olursa, elden ne gelir ki Him! Canları cehenneme, deyip geçeriz!

Bu eğlence sayesinde Çingeneler, çevrelerinde uzanan korkunç bozkırı bir an için de olsa unutmuşlardı. Kapıya dayanan sonbaharı düşünmediler artık. Hele yaklaşan kışı, onlara soğuk ve açlık, aralarından birçoğuna da hastalık ve ölüm getirecek olan kışı ise hiç düşünmediler. Olay, hiç değilse bir sohbet konusu veriyordu onlara. Kimisi Gozü'nün, kimisi Ariston'un tarafını tutuyordu.

— Gozü'yü sevmiyorsa ne yapsın yani kadın? Onun suçu değil ya bu? İnsan sevmediği biriyle yaşamak zorunda kalırsa, sonunda işte böyle olur!

— Ariston'a deli gibi tutkun canım, her halinden belli oluyor bu tutkunluğu!

— Hâkim olsun kendine! Acı çeksin, renk vermesin. Eğer hepimiz onun davrandığı gibi davranmış olsaydık, oymağımız çoktan dağılıp gitmişti şimdiye kadar!

— Acı çeksin demek de adalete sığar mı? Hiç sığmaz! Ariston'u seviyorsa, Ariston'la yaşasın. En basiti bu olurdu işin, aynı zamanda en doğrusu ve en bilgecesi...

— Peki ya Gozü?

— Satsın kadını Ariston'a efendim. Ariston, Lisandra için pazarlık mı edecek? Dünyanın parasını toslamağa dünden hazır Ariston. Gozü de o parayla

kendine başka birini alır. Oymakta genç ve güzel kız kıtlığına kıran girmediyse ya!

— Orası öyle ama, hiç biri de Lisandra kadar güzel değil kızların...

— Ya Züzüka?

— Züzüka çirkindir demiyoruz arkadaş. Ama ne denli güzel olursa olsun, Lisandra'nın ayağına su bile dökemez!... Güldürme ne olursun adamı!...

Dilin kemiği olmadığından, ciddî şekilde tartışmaya döktüler işi. Tartışma kısa zamanda ağız dalaşmasına, o da çok geçmeden yumruk ve sopa kavgasına dönüşmüştü. Öyle ki, bıçak bıçağa birbirlerine girmeleri işten bile değildi artık.

Oymağın ihtiyarları telâş içinde Him başaya koştular:

— Ortalık karıştı Bulibaşa. Hemen gelip bunları durdurman lâzım. Yoksa...

İhtiyarlar ayrılınca Kör Sina durdurdu Bulibaşayı:

— Him... – dedi –. Çok iyi bilirsin ki, ne sözle-rimle ne de davranışlarımla, hiç bir zaman senin işi-ne karışmadım ben. Şimdi de karışacak değilim, a-ma müsaade edersen sana bir öğüt vereceğim.

— Hiç çekinmeden konuş Sina, çünkü her za-mankinden fazla öğüde ihtiyacım var. Tabii bu öğüt, iyi bir öğüt olmak şartıyla!

— Bu durumda yapabileceğin en iyi şey, onları katiyen yatıştırmağa girişmemektir. Eğer istiyorlarsa vede hoşlarına gidiyorsa, bırak aralarında tartışıp dövüşsünler Him. Kabul etmeyeceğin, razı olmayacağın tek şey, birbirlerini öldürmeğe kalkışmalarıdır.

Hiç bir şey demiyordu Him başa, sessizce dinliyordu. Kör kadın devam etti:

— Eğer bırakmayacak olursan onları, Him, üzerlerine çöken, hepimizin üzerimize çöken felâketi düşünmeğe koyulacaklardır yeniden. Ölümü hatırlayıp kedere ve umutsuzluğa gömüleceklerdir, ve hiç bir işe yaramaz hale geleceklerdir sonunda!

— Bu öğüdünü hesaba katacağım Sina... –dedi Him başa dalgın bir sesle—. Kadın kafanla belki de sen haklısın... Hattâ... düşündükçe görüyorum ki, belki değil, kesinlikle haklısın!

*

Şafakla birlikte uyandı bütün oymak. Erkekler telâşla yataklarından fırlayıp tırpanlarını, sopalarını ve baltalarını kaptılar. Çünkü nöbet tutan delikanlıların çılgınlığını işitmişlerdi:

— Hırsız var! Atları çalıyorlar, yetişin!...

Ve çadırlarından çıkar çıkmaz kendilerini karın üstü yere atmak zorunda kaldı Çingeneler. Yakında bir yerlerden iki üç mitralyet birden ateş ediyordu. Çok geçmeden ortalık sessizliğe gömüldü. Ama bir an sürdü bu, sonra da bir erkek sesi yükseldi:

— Hırsız falan değiliz biz! Birkaç bahtıkara adamız. Uzaklardan, hem de çok uzaklardan geliyoruz; ve ulaşmak istediğimiz yere varmamız için, uzun bir yol var önümüzde daha...

— Ne istiyorsunuz peki bizden?... –diye sordu Him başa—. Şu zavallı halimizle, size nasıl yardım edebiliriz?

— Dört beygire ihtiyacımız var bizim!

— İmkânı yok veremeyiz dört beygir!

— O durumda zorla alırız. Çünkü kesinlikle ihtiyacımız var. Bizim için bu bir ölüm kalım sorunu!

— Karşı koyarız size!

— Biz de o zaman sizleri öldürmek zorunda kalırız. Kurşunlarınız topunuzu, başka çıkar yolumuz yok!

— Kurşunlamak mı?... – diye bağırdı Him başa -. Oturup anlaşılmak dururken, kurşunlamak da nesi? Hepimiz insan değil miyiz yani işin ucunda? İnsan olduğumuza göre de, pekâlâ anlaşabiliriz!

Bir an sustuktan sonra ekledi:

— Güneş doğuncaya kadar olduğunuz yerde kalın. Sonra yüzyüze gelir, derdimizi anlarız birbirimizin.

— Oldu... Kabul ediyoruz. Zaten bu alaca karanlıkta en iyi atları seçmek imkânsız olur!... Ama aklınızdan bize tuzak kurmayı geçireyim demeyin: Çocuk ihtiyar demeden hepinizi öldürürüz, anlıyorsunuz! Bize kötülük edenleri bağışlamak yazılı değil bizim defterimizde!...

— Hepimizi birden öldürmek mi dediniz? Hiç öyle şey olur mu! Karılarımız ve çocuklarımız var bizim...

— Yaşı kurudan ayırt etmeden vede hiç vicdan azabı çekmeden her cinsten adam öldürmeğe alıştırdı bu savaş bizi. Savaş dediğin böyledir, kördür savaş, kör!

— Peki ya merhamet nerde?

— Merhamet mi? Harbin daha ilk gününde öldü merhamet! Öldüren de, harbin ta kendisi!

— Adalet de mi kalmadı bu dünyada peki?

— Ne adaleti? Yuvalarımızdan kopup cepheye

sürüldüğümüzden beri, adaleti çoktan unuttuk biz ve bu dünyada öyle bir şey yoktur diyoruz!

— Ama insanlık denen bir şey de mi yok?

— Güldürmeyin adamı hadi!...

Çayırda bir at kişnedi. Patırtı başladığı anda ulumağa koyulmuş olan köpekler susmuştu şimdi. İnsanlar da susmuştu. Otların arasına uzanmıştı kaçaklar; ellerinin altında mitralyetleri, güneşin doğmasını bekliyorlardı. Oymak dakendiyönünden te-tikte bekliyordu. Bir bebeğin ağladığı duyuluyordu zaman zaman.

— Sus!... –diyordu annesi -. Sus yavrum!...

Ama bu sözlerin en ufak bir etkisi olmuyordu, ancak memenin ucunu ağzında bulunca susuyordu çocuk.

Gecenin son artıkları da eridi yavaş yavaş; ve şafağın kızılığı çöktü bitimsiz bozkırın üzerine. Otlar, güneş battığı zamanki gibi kuru kalmıştı. En basit bir kırağı bile yağmamıştı bütün gece boyunca. Hava gene yapışkan, kımıltısız ve sıcaktı.

Şafağın içinden doğru güneş çıktı nihayet. Kaçak askerlerden birisi, çadırların yanından geçti. Bir elinde mitralyeti vardı, öbür elinde dört su mat-rası. Dereye kadar gidip matraları doldurduktan sonra arkadaşlarının yanına döndü.

— Evet bekliyoruz! Beygirleri gönül rızasıyla verecek misiniz? Yoksa zorla almağa mı sürükleyeceksiniz bizi?

— Gönül rızasıyla olsa, elbette ki vermezdik... – dedi Him başa -. Biz elimizle getirip teslim etsek bile, siz gene zorla almış sayın kendinizi. Beygirle-rin sizin için bir ölüm kalım meselesi olduğunu bil-

mez değilim. Ama bizim için de öyle. Atsız kalırsak ne olur bizim halimiz?

— Sizin haliniz mi? Sizin haliniz değişmez ihtiyarım!...

Yirmi adım kadar ötesindeydi konuştuğu adam. Him rahatça seçti adamın gözlerini. Sonra öbür kaçağın gözlerini de gördü. Ve hemen fark etti ki dördü de oymağın insanlarına, birer ölüye bakar gibi bakmaktaydılar. Öldürenlerin gömmeyi unuttuğu, yada gömmeğe bile lüzum duymadığı birer ölüye...

Bu arada, jandarma onbaşısının bir gün önce oymağa emanet ettiği yaralı asker kaçağı, Ariston'un çadırından çıkmış ve Him başanın yanına kadar sürünmüş bulunuyordu.

— Kardeşler!... — diye bağırdı öteki dört kaçağa —. Kardeşler, beni de alın yanınıza ne olur!

— Sen de kimsin ki?

— Sizlerden biriyim ben de! Jandarmalar yaraladı beni; sonra da burada, oymağın sorumluluğu altında bırakıp gittiler.

— Ne zamana kadar bıraktılar burada?

— İki üç gün sonra, bir arabayla almağa gelecekler. Eğer beni burada bulacak olurlarsa, ırmağın öbür kıyısına postalayacaklar hemen, ve harp divanına sevkedip kurşuna dizecekler!

— Yürüyebiliyor musun?

— Sürünebilirim.

— Sürün öyleyse buraya da bir bakalım!

Süründü yaralı.

— Nerenden yaralısın?

— Kalçamdan.

Pantolonunu indirip gömleğini kaldırarak yarasını muayene ettiler bir süre.

— Sekiz on günden önce yürüyemezsin sen arkadaşım... – dediler sonra -. Bu halde seni yanımıza alsak, bize yük olursun. İşimizi bozarsın sözün kısıası!

— Ama ben de size diyorum ki, bırakacak olursanız, kurşuna dizecekler beni. Beni burada bırakmanız demek, ölümüm demek olur kardeşler!

— Herkesin kendi kaderi vardır aslanım, orası bizi ilgilendirmez. Kaderine küs!

Yaralı asker kaçağı, gene sürünerek Çingene-lerin yanına dönmüştü. Öteki dördü, atlara doğru yöneldi. Dikkatle gözden geçirdiler birer birer beygirleri. Durmadan küfrediyorlardı, müthiş öfkeliydiler. Hayvanlar birbirinden beterdi çünkü, seçim yapmanın imkânı yoktu. At değil, at müsveddesi! Gene de içlerinden gelişigüzel dört tanesini sürükleyip çadırların oraya geldiler:

— Dizgin verin bize!

Dört dizgin bulup adama uzattı Bleb.

— Buyur!... – dedi.

— Sağol!

Atları dizginleyip mahmuzladılar ve dörtlü batıya doğru gittiler. Rob'un kumandası altında köpekler, bol bol havlayarak izledi onları. Yorulup bırakıldılar sonunda: ve bıkkın, hırlayarak obaya döndüler.

Him başa, Ariston'un çadırına yöneldi. Örtüsünün üzerinde uzanmış buldu yaralı askeri. Durmadan tütün içiyordu adam, korktuğu yüzünden belliydi. Him başaya bakmadı bile.

— Demek onlarla birlikte gitmek istiyordun aslanım! Ve bizi de belâmızla başbaşa bırakıp...

Sözünü kesti öteki:

— Gitmek istiyordum evet... – dedi. Biran sustuktan sonra da sesini yükselterek ekledi–: Gitmek istiyordum evet, ne olmuş yani! Niyetin ne, söyle?

— Hiç. Sadece sana bir noktayı hatırlatayım: Candarmalar benim sorumluluğum altında bıraktı seni ve gittiğin taktirde gayet iyi biliyorsun ki benim kellem de gider!

— Biliyorum tabii. Ama senin kellenden önce kendi kellemi düşünmekteyim Bulibaşa, anlıyormusun!

— Herkes önce kendi kellesini düşünür. Herkes evet...

Ariston dikkatle dinliyordu onları.

— Herkes önce kendi kellesini düşündüğü için ben de onlarla gitmek istiyordum ya zaten... – dedi yaralı –. Önce kendi kellemi düşünmeyecek olsam, bir hıyardan ne farkım kalır!

Sakin bir sesle cevap verdi Him başa:

— Haklısın aslanım! Ama ben de aynı durumdayım görüyorsun... Vede bu durumda seni bağlatıp başına gece gündüz nöbetçi dikmek zorundayım.

Örtüsü üzerinde yan dönerek Him başanın ayaklarına yapıştı asker. Him başa, adamın kendisini yere devirmek istediğini sandı ve hızla bir adım geriye sıçradı. Yaralı adam ona doğru süründü bu sefer. Him başa kımıldamadı: «Yeniden ayaklarıma yapışıp beni devirmeğe kalkacak olursa, yaralı falan dinlemem, üzerine çullanır paramparça ederim onu!» diye geçirdi aklından.

Oysa tahmininin tersine:

— Dedeciğim... – diye inlediğini işitti adamın –.

Yalvarırım, bana bir at ver ve bırak beni gideyim. Altı çocuğum ve bir karım var. Babam denilen namussuzla görülecek bir de hesabım var üstelik. Yalvarırım dedeciğim, izin ver de kaçayım! Acı bana ne olur, bana acımıyorsan zavallı çocuklarıma ve karıma acı!...

Duygulanmıştı Him başa. Ama belli etmedi, aynı sesle cevap verdi adama:

— Bana kim acıyacak peki aslanım? Karıma, çocuklarıma ve torunlarıma kim acıyacak? Dört atımızı zorla alan asker kaçaklarından biri, merhametin daha harbin ilk günü öldüğünü söylüyordu, sen de işittin öyle değil mi? Sen ne diyorsun bu işe? Söyle bakalım hadi, cevap ver, konuş...

Hiç bir şey demedi asker. Karın üzeri sürünmeğe koyuldu sadece. Him başanın çıplak nasırlı ayaklarına doğru süründü, ve sarılıp öptü bu ayakları. Sonra gene sürünerek eski yerine, örtünün üzerine döndü adam; ve birdenbire korkunç bir sancı içini kemirirmişçesine büzüldü kaldı.

Him başa Ariston'a baktı bu sefer:

— Ya sen ne dersin bu işe Ariston?

— Ben mi? Ben hiç bir şey demiyorum Bulibaşa. Hiç bir şey. Zaten ne diyebilirim ki...

— Senin gözetimin altında bırakabilir miyim bunu? Güvenebilir miyim sana? Çünkü bu çok önemli bir iş Ariston...

— Bırakabilirsin Bulibaşa. Kaçmağa kalkacak olursa, kırbacı kaptığım gibi üzerine çullandır, canı çıkıncaya kadar döverim. Bana güvenebilirsin evet Bulibaşa. Kaçamayacağını garanti ediyorum sana; ölü yada diri, daima bu çadırın altında bulacaksın onu!

Ve böylece asker kaçağı, Ariston'un gözetimi altında kaldı. Sıcak sarmıştı gene ortalığı, Çocuklar yeniden göle yöneldi, ötekilerse çalı çırpı toplamağa çıktılar.

Çalınan atlara kimse acımamıştı. Lisandra'nın isteri nöbetiyle başlayan olay ve Gözü ile Ariston'un takındıkları tavrı çabucak unutuldu. Kera ile Ali-mut'u vuran felâket nasıl unutulduysa... Şimdi en gencinden en yaşlısına herkes, atları konuşuyordu:

— Başka asker kaçakları da gelecek görürsünüz. Beygir isteyecek hepsi, ve zorla alacaklar. Kartırlarla merkepleri de alıp gidecekler belki...

— Bu böyle devam edecek olursa, ilk kar yağınca kadar bir tek hayvanımız kalmaz!

— İlk kar yağınca kadar... O zamana kadar savaş biter belki de. Savaş bitince de başka beygirler satın alırız. Arabalarımızı da yenileriz hattâ...

— Harp dediğin bu meret, dünya batıncaya değin sürecek değil ya. Bir gün elbette barış olacaktır. Ama o güne kadar... o güne kadar, ateşli silâhlar bulmamız gerek kendimize. Ancak böylece kendimizi savunur hale gelebiliriz çünkü. En azından, ipini koparan herkesin kulu kölesi olmayız!

— Ateşli silâh mı dedin? Yani tüfek? Kullanmasını bile bilmiyoruz, ne işimize yarar bizim?

— Öğreniriz kullanmasını.

— O zaman da insan öldürmek tehlikesi var hesapta. Adam yaralamak tehlikesi var...

— Varsa var, ne yapalım yani! Harp bu. Görmüyor musun ki bugün herkes birbirini öldürmekle vakit geçiriyor...

— Ama belki de başka asker kaçağı gelmez canım!

— Gelecektir. Ondan hiç şüpheniz olmasın arkadaşlar! Savaş ne kadar uzarsa o kadar çok gelecektir hem de. Ve her yeni gelen, bir eskisinden bir kat daha canavar, bir kat daha amansız olacaktır.

Bleb demişti bunları. Ve galiba şom ağızlıının biriydi Bleb. Çünkü o sözünü bitirir bitirmez, Sara haykırdı:

— Yarığın oraya bakın! Yeni bir felâket bekliyor bizi! Bakalım bu işin altından nasıl kalkacağız...

Ariston'un çadırındakine benzer bir asker iniyordu kayalıklardan güçlkle sürünerek. Çingeneleler çadırlarının önüne çıkmış bekliyorlardı şimdi. Herhalde uzun zamandır yürümekteydi adam, yorgundu alabildiğine, belki de cabadan aç ve hastaydı, ağır ağır ve sendeleyerek ilerliyordu, omuzundaki tüfeği bile güçlkle taşıdığı görülmekteydi. Çingenelerin birkaç adım önünde durup selâm verdi ve konuştu:

— Hayırlı günler yiğitlerim!

Tek gözlü Dundera cevap verdi adama:

— Yiğit mi dedin? Dünyanın hiç bir yerinde kalmadı artık öyle bir şey!

Yeni gelen, iyi kabul göreceğini ummamıştı herhalde; bu soğuk karşılamayı bekleyen bir edayla:

— Kalmaz olur mu hiç!... – dedi -. Tanrının toprağı yiğitlerle doludur aslında... Ama harp, hepimizi birer vahşi hayvan haline soktu!

Yumuşamadı Dundera:

— Sen de bir at istiyorsun mutlaka?... – diye sordu.

Daha önce başka kaçakların da oradan geçtiği-
ni ve ingenelerin atlarını zorla kaçırdığını sezmişti
asker:

— Hayır yiğitlerim... – dedi –. Sizden at istemeğe
yada zorla at götürmeğe gelmedim ben. Sadece bir
tesadüf sonucu buraya düştü yolum. Basit bir rast-
lantı sonucu!

— Ama ben gene de eminim ki mutlaka bir
isteğin olacaktır bizden. Buradan geçenler, bizden
herhangi bir şey istemeksizin edemezler çünkü!...

— Doğru... – dedi asker gülerek –. İçecek bir
yudum suyla mümkünse bir lokma ekmek istiyorum.

Dundera adamı derhal sepetlemeğe hazırlanır-
ken Him başa çıkagelmişti. adırına buyur etti askeri.

Yeni gelen, Türk usulü bağdaş kurup oturdu
rtnn zerine; tüfeğini yanına koydu. Sofraya
su, ekmek ve peynir getirdiler. Bol bol su içti adam;
her lokmayı uzun uzun çiğneyerek yedi peynirle
ekmeği; karnını iyice doyurduktan sonra da uyumak
istediğini söyledi.

Ariston'un çadırına götürdüler onu da. Öbür
yaralı kaçağı görünce hiç şaşırmadı adam. Başbaşa
kalıp konuşmağa, uyumağa, dş görmeğe bırak-
tılar ikisini. Ama Him başa, çadırdan çıkarken endi-
şeliydi: Hiç de hoşlanmadığı bir pırlıltı farketmişti
yaralı askerin bakışlarında. Bir an düşündü derin
derin: «Yanıldım herhalde... – dedi kendi kendine –.
Olamaz böyle bir şey!» Sonra da kendi sorunlarını
düşünmeğe koyuldu.

Başka bir olay geçmedi akşama kadar. Ama
akşama doğru Ariston gene kuru ot dolu bir çuvalı
her zamanki kazığa, çadırın önüne astı; ve gene kır-

baçlamağa başladı hırs içinde. Kırbaç sesleri iki kaçağı uyandırmıştı. Ariston'un yanına gelerek sordular:

— Niye öyle kırbaçlıyorsun çuvalı aslanım sen? Ne alıp veremediğin var ki çuvalla?

Pis pis sııttı Ariston:

— Yaylanın buradan!... – dedi-. Yoksa hiç istemeden, çuval yerine suratlarınıza indirebilirim kırbacı!...

— Biz böyle bir şeyi ne yaptık da hak ettik aslanım?

— Hak ettiniz yada etmediniz, yaylanın hadi! Kaçaklar çadıra döndü. Ariston'la ilgilenen hiç kimse yoktu artık. Lisandra dışında hiç kimse...

Şenliğe gider gibi giyinmişti Gozü'nün karısı; çadırından çıkmış, Ariston'un birkaç adım berisinde durmuştu. Uzun uzun seyretti âşığını, sonra bağırdı:

— Bin yaşa Ariston! Vur ona, daha amansızca vur!... Öldür onu Ariston, öldür!...

Kanlı bir kavga uman oymak, bir anda halkalanmıştı çevrelerinde şimdi. Ariston, sevgilisinin teşvikiyle büsbütün azmış, vahşice indirmeğe koyulmuştu kırbacını; ve çuval, kısa zamanda paramparça olmuştu. Yapışkan, kımıltısız havada dalgalanıyordu kuru otlar. Kan ter içinde kalan Ariston, elinde kırbacı, gidip Lisandra'nın önünde eğildi ve sordu:

— Hoşuna gitti mi gerçekten?

— Nasıl hoşuma gitmez Ariston, zevkten ölüyordum! Ama bilmiyorum yarın akşam...

— Yarın akşamki arzun da gerçekleşecektir Lisandra... – dedi Ariston -. Yarın akşam her şey istediğin gibi olacaktır.

O ana kadar bir kenarda durmuş olan Gozü:
— Yarın akşam... – dedi –. Yarın akşam her şey
benim istediğim gibi olacaktır!

*

Akşam, gecenin kollarında eriyip gitmişti ya-
vaşça. Kocaoğlanlar uyumuştı. İnsanlarla köpekler de
derin bir uykudaydı. Kumlu çayırdaki beygirlerden
bir kısmı dizlerini büküp uzandı sonra, bir kısmı ot-
lamağa devam ediyordu.

İki kaçağı çadırdaki bırakmıştı Ariston. Adamlar-
dan biri sayıklıyor; öbürü, yaralı olanı da horluyor-
du. «İkisi de uyuyor nasıl olsa... – demişti Ariston
kendi kendine –. Gözetlemeğe lüzum yok...» Ve
kayalıklara doğru süzüldü sessizce.

— Buradayım Ariston!

— Ya Gozü?

— Uyuyor.

— O zaman oldu Lisandra!

— Oldu elbette Ariston! Ama ben istiyorum ki
her şey yarından itibaren daha iyi olsun. Anlıyor
musun Ariston?

— Anlıyorum Lisandra!

Çadırlarda uyuyanlara, her zamankinden ne
daha uzun ne daha kısa göründü gece. Çünkü
uyyunca hiç bir şeyin farkına varmaz insan; ve çün-
kü uyku, belli bir anlamda, ölüme benzer. Tek fark:
Uykuda düş görmek vardır, ve sonunda uyanılır; oy-
sa ölümden bir daha uyanılmaz.

Ariston'la Lisandra'ya ise alabildiğine kısa gö-
rünmüştü bu gece. Sabahadoğru bir uyuşukluk çök-

tü üzerlerine. Uykuyu andıran ama uyku olmayan bir dalıştı bu. Şafak öncesinin donuk ışıltısı kendine getirdi onları. İlkın kadın döndü obaya. Sessiz adımlarla ilerleyip çadıra girdi. Gozü'yü piposunu tüt-türmüş kendisini bekler buldu içerde.

— Nerden geliyorsun?... – diye sordu adam.

— Kayalıkların oradan.

— Ne yapıyordun orada?

— Karnım ağrıyordu..

— Ariston da orada mıydı?

— Kendisine sor. Ben kimseyi görmedim.

Gozü çadırdan çıktı. Ariston'u gördü obaya dönerken. Gozü'yü görmezlikten gelerek önünden geçti Ariston, çadırına girdi, ama bir an sonra ba-ğırıldı:

— Gozü! Gozü!...

— Ne istiyorsun?

— Herkesi kaldır buraya gelsinler! Giî Him ba-şayı da uyandır hemen! Çok önemli anlıyor musun!

— Ne oldu söylesene?

Gidip çingeneleri uyandırmak mı? Gitmek bo-şunaydı. Ariston'un bağırtısından uyanmışlardı çün-kü. Ve toplandılar.

— Ne var, ne oluyor Ariston?

— Görmüyor musunuz ne olduğunu? Yara'ı as-ker kaçağı, dün akşam geleni öldürmüş!

— Nasıl yapmış bu işi peki?

— Boğazını keserek. Sonra da adamın tü ğini alıp kaçmış..

— Peki ama sen nerdeydin o sırada?

— Ben çayırın ötesindeydim. İçimi boşaltıyor-dum.. Midem bozulmuştu da, anlıyor musunuz...

— Fazla uzaklaşmamış olması gerekir öyleyse kaatilin! Yaralı olduğundan hızlı yürüyemez çünkü..

— Atlardan birine atlamayı başardıysa durum değişir tabii!

Güneş doğuyordu şimdi. Beygirlerin, katırların ve merkeplerin otlamakta olduğu kumlu çayıra doğru koşular.

— Orada işte! Orada!...

Atlara doğru sürüklemekteydi kendini yaralı. Çaldığı tüfeği sağ elinde tutuyordu. Hemen üzerine çullandı Çingeneler ve ilkin silâhını aldılar adamın.

— Onu bana bırakın!... – diye gürledi Ariston –. Ben sorumluyum ondan, bana bırakın!

Bıraktılar.

— Vurma!. – diye haykırdı tam o sırada yetişen Him başa –. Vurma ona Ariston! Çadıra götür sadece, orada sorguya çekeceğiz.

Ariston, efendisinin buyruğunu yerine getirdi. Her şeyin bittiğini kavrayan yaralı, en ufak bir direnç bile göstermemişti. Kollarına aldı Ariston adamı: «Nasıl da hafif namussuz!.. – dedi kendi kendine –. Kuş gibi hafif. Kan da kaybetmiş üstelik...» Ve birdenbire bütün öfkesi dağıldı Ariston'un. O güne değin hiç duymadığı cinsinden, tatlı, alabildiğine tatlı bir acıma duygusu sardı içini. Çadıra girdiğinde, adamı yere fırlatmak yerine, eğilip diz çöktü; ve hasta bir çocuğu yatırır gibi özenle uzattı örtünün üzerine.

Doğrulup oturdu adam. Him başa sordu:

— Ne yaptın sen?

— Niye soruyorsunuz bunu bana sanki? Görmüyor musunuz ne yaptığımı? Öldürdüm onu işte. Sonra da cebine kendi kimlik cüzdanımı koydum;

onunkini de ben üzerime aldım. Tedbirli davrandım sözün kısası!

— Niye böyle davrandın peki?

— Niye mi? Ne demek, niye! Kendimi kurtarmak için tabii! Harp divanından ve ölümden kurtulmak için!

— Kurtulacağını mı sanıyorsun şimdi?

— Kurtulacağım Bulibaşa, eminim bundan. Öyle şaşırmayın hemen de, biraz dinleyin beni: Ben sizin gözetiminiz altına bırakılmıştım değil mi?

— Doğru.

— Ve sen Bulibaşa, benden sen sorumluydun. Bu da doğru mu Bulibaşa?

— O da doğru... – diye cevap verdi Him başa isteksiz bir sesle.

— Ben nasıl olsa kaçacaktım. Bugün değilse yarın, ama ergeç ve mutlaka kaçacaktım. Ve o zaman da Him başa, sen kendi kellenle ödeyecektin benim bu kaçışımı. Çünkü jandarmaların bunu sana bağışlamayacağını sen de adın gibi biliyorsun tabii?

— Doğru evet... – dedi Him –. Katiyen bağışlamazlardı.

— Ama sizler, hepiniz, bana karşı çok iyi davrandınız. Yaramı sarıp iyileştirdiniz, yiyecek ve içecek verdiniz bana.

— Doğru!

— Bu durumda, benim yüzümden gadre uğramanıza razı olamazdım...

Him başa dayanamayıp bağırdı:

— Nereye getirmek istiyorsun lafı, uzatma?

— Uzatmayacağım peki. Sözün kısası, ben senin kelleni kurtarmak için öldürdüm onu Him başa.

Çingeneler tek kelime söylememiştir. Asker de sustu birkaç saniye. Sonra bu susuşun hiç bir anlamı olmadığını sezerek, asıl düşüncesini söyledi:

— Daha fazla vakit kaybetmeden gidebilmem için bana bir at verirsiniz. Ölü burada kalacak tabii. Hemen gömersiniz onu, ama kimlik cüzdanını alır saklarsınız. Jandarmalar geldiğinde de: «Bize bıraktığınız yaralı asker, gangrenden öldü... – dersiniz –. Ve gömdük kendisini.» Mezarı da gösterirsiniz, kimliği de, olur biter bu iş.

— Peki ya mezarı açmak gelirse akıllarına? Ya anlarlarsa mezardaki cesedin, bize bıraktıkları askerin cesedi olmadığını?

— Hiç bir önemi yok, istedikleri kadar açtırsınlar mezarı. Bütün askerler birbirine benzer, anlıyor musunuz! Kaldı ki jandarmalar bir haftadan önce gelemez. Bir hafta içinde de tanınmaz hale girer bu ceset. Yaz mevsiminde olduğumuzu unutmayalım. Yani o bakımdan endişe duymanıza lüzum yok...

Hiç kimse diyecek bir şey bulamamıştır. Him başa bile... Ve Bleb, beylerinin emrini beklemeden gidip bir atla döndü.

— Bin... – dedi askere –. Bin ve bir an önce fırla!

Hayvana binmesine yardım ettiler. Yaralı pis pis sırtarak:

— Tüfeği de verin!... – dedi.

Verdiler tüfeği de. Beygirin boynunu okşadı adam, topuklarıyla hafifçe dokundu sağırsına:

— Deh benim güzel yavrum deh!

Ufukta kayboluncaya kadar, hiç acelesi yokmuşçasına ağır ağır uzaklaştı. Ve bir kere bile dönüp

de bakmadı arkasına ufukta kayboluncaya kadar.

Him'in çadıra girdiğini işitmişti Kör Sina:

— İşittiğime göre şu giden kaatil senin ayaklarını öpmüş... – dedi –. Doğru mu bu?

— Doğru evet... –diye cevap verdi Him üzgün bir sesle –. Engel olmak istedim ama başaramadım.

— Öyleyse kapının yanındaki çuvalı aç, içinde sabun bulacaksın. Bir sabun al ve git iyice yıka ayaklarını. Üstüste birkaç kere sabunla sevgilim.

Him dereye doğru yürürken, adamlarından birkaçının kendi aralarında tartışmakta olduğunu gördü.

— Ölüyü ne yapacağız?... – diye sordu içlerinden biri.

— Bir çukur kazıp gömün hemen.

— Nereye gömelim?

— Biraz uzağa olsun. Göl tarafına...

Birkaç adım ilerledikten sonra dönüp ekledi:

— Taşırken dikkat edin, kanı akıp da yerde iz falan bırakmasın sakın. Bir çuvala sarın boynunu; Ariston'a da, çadırını en ufak bir kan lekesi kalmayuncaya kadar iyice temizlemesini söyleyin.

— Hemen şimdi mi gömelim diyorsun Him başa?

— Hemen evet, hemen. Öğleye bırakırsak, kokutabilir burayı... Ölüler böyledir; yazın çabucak toprağa verilmediler mi, çürümeğe başlarlar!

Birkaç erkek, ellerinde kazma ve küreklerle, ölüyü gömebilecekleri bir yer aramağa yöneldi, Gölün yakınına kadar yürüdüler.

— Mezar kazmak için burası iyi... – dedi içlerinden biri.

Ötekiler tek kelime söylemedi. Doğudan batıya, aşağı yukarı iki metre uzunluğunda bir metre genişliğinde bir toprak parçası ölçtüler önce. Sonra da bu çukuru kazmağa koyuldular.

Haftalardan beri yaşadıkları günlere benziyordu o gün de. Sıcaktı. Yer yer sertleşen kumlu toprak, sağlam ve sıhhatli bağrına bir ölünün vücudunu almak istemezmişçesine, kazmaların altında gıcırıyordu. Yoruldular ama kısa zamanda açtılar çukuru.

— Yeterince derin oldu herhalde?

— Gereğinden fazla bile!...

Cesedi getirmelerini seslendiler obaya. Sonra yere sırtüstü uzanıp, iri yeşil ve sarı sinekleri, durmadan üzerlerine saldıran harp sineklerini uzaklaştırmak için sigaralarını ateşlediler.

Çok geçmeden getirilmişti ölü. Bir Çingene cesedi ayaklarından, biri de ellerinden tutmuştu. Birkaç çocukla birkaç kadın yürüyordu arkadan. Hiç biri ağlamıyordu, hiç biri üzgün değildi. Çukurun kıyısına bıraktılar cesedi. Sapsarıydı yüzü askerin. Bir damla bile kanı kalmamıştı belli. Boğazında derin bir kesik görülüyordu.

— Bıçak mı kullanmış acaba öbürü?... – diye sordu bir Çingene.

— Bıçak olur mu hiç, ustura kullanmış...

— Adını bile bilmiyoruz adamın.

— Ne önemi var! Toprak, kabul ettiği insanların adını soruyor mu?... Hiç bir zaman hiç bir şey sormaz toprak. Ve hiç bir şey de söylemez hiç bir zaman...

Cesedin etrafında sinekler dönüyordu. Can-

lıların etrafında da dönüyordu aynı iri sinekler.

— Hadi verelim toprağa... – dedi biri.

— Hadi!

Çukurun dibine uzattılar ölüyü. Bu yörede öyle âdet olduğunu bilirmiş gibi, başını batıya, ayaklarını doğuya vermişlerdi. Ve eski yağlı bir kasketle örtmüşlerdi yüzünü, atacakları toprak ve taşlar gözlerine değmesin diye. Çukuru doldurdular. Göl kıyısında buldukları iri çakıllardan birkaç tane koydular üzerine. Sonra dönüp dereye doğru geldiler, ellerini ayaklarını yıkadılar güzelce. Öğle güneşi, amansız ışınlarını savurmaktaydı şimdi.

*

Him çadıra döndüğünde, Kör Sina'nın ilk işi sormak olmuştu:

— İyice yıkadın mı ayaklarını? Kaatilin dudaklarından hiç bir iz kalmadı değil mi?

— Kalmadı merak etme.

— Öyleyse sofraya oturabiliriz.

Alimut'u göremeyen Him başa telâşlandı:

— Oğlan nerde peki?

— Hiç bilmiyorum. Çıkıp gittiydi.

— Çok oldu mu?

— İki saate yakın oldu.

— Nereye gideceğini söylemedi mi sana?

— Hiç bir şey söylemedi. Kalktı, giyindi ve gitti. Ne ben sordum, ne o bir şey söyledi.

Konuşmadan yiyip bitirdiler yemeklerini. Puposunu yaktı Him. Tütünün acı dumanı, iri yeşil sinekleri uzaklaştırmıştı hemen.

— Candarmaları yoluna koyabilecek misin? Ne diyeceksin onlara askerin ölümü için?

— Daha bilmiyorum. Derim elbette bir şeyler. Belki inandırabilirim de. Ama belki de inanmazlar, kimbilir...

— Ben müthiş endişeliyim.

— Endişe gerekmez... –dedi Him—. Her şeyde ve her yerde bir felâket görmeğe hazırsındır sen zaten. Önceden acı çekmek neye yarar ki? Bekler ve görürüz... Beni asıl üzen, Alimut'un durumu. Ne dersin? Nasıl halledeceğiz kızla oğlanın...

«Felâketini» diyecekti, ırmak kıyısındaki olayı anlatmak için. Ama katiyen hoşlanmıyordu o kelimeden, tam zamanında sustu. Kör kadın anlamıştı.

— ... meselesini, demek istiyorsun herhalde... –dedi—. Anlıyorum. Gerçekten de üzücü bir mesele...

— Çözümü de zor üstelik.

— Ben öyle sanıyorum ki, bütün bu olup bitenlerden sonra, yapacak bir tek şey kalıyor.

— Ne?

— Sorarsın bilmezmiş gibi... Kalüb'ün kızının bu çadır altında işi yok artık. Kalüb de sana, kızı için saydığın altınlarla dananın derisini geri vermek zorunda. Mesele bu kadar basit.

— Belki ama zavallı Kera'nın hiç bir suçu yok ki bu işte...

— Var... –dedi kör kadın kelimenin üzerine basarak—. Olmaz olur mu hiç! Nasıl suçu yok diyebilirsin?

— Ama elinden hiç bir şey gelmezdi ki kızcağızın, dört kişiymişler ne yapsın!

— Kabul ediyorum orada elinden hiç bir şey gelmeyeceğini. Ama ölebilirdi pekâlâ. Ve ölmesi gerekirdi. Oysa ölmedi. Niçin?

Cevap vermedi Him başa. Piposunu söndürdü ve örtünün üzerine uzandı uyumak için. Bir an, önce hiç de yorgun duymamıştı kendini. Ama işte birdenbire müthiş bir uyku arzusu bütün benliğini sarmıştı. «Ne oluyor böyle Him'e?... — diye düşündü kör kadın için için—. Hiç bu saatte uyuduğunu görmedim.» Kocasına yaklaşıp kulaklarını dikti. Derin derin uyuyordu oymak beyi. Düzenli bir şekilde, rahat rahat soluk alıp vererek.

Geç vakit, akşama doğru uyandı. Yaşlı ama hâlâ güçlü kemiklerini çatırdatarak gerindiğini işitti Sina kocasının. Gülümsedi:

— Uyuyup kaldın birdenbire Him.

— Öyle oldu ya... Ne kadar uyudum?

— Oldukça uzun zaman.

— Dinle Sina. Sen... sen düşünüyordun ki, ve belki de hâlâ düşünmektesin, Kalüb'ün kızı niçin ölmedi yada niçin bugüne kadar intihar etmedi diye. Kendi kendini öldürmesi mi gerekiyor sence kızın?

— Elbette. Ölmek isteyen insan, daima bir yolunu bulur ölmenin. Bak... Göl iki adım şuradan, çadırları gölün yanı başında. Gider atardı kendini göle, boğulurdu bir güzel, ve olur biterdi... Niçin yapmadı bunu?... Babası da üzülmezdi öldüğüne üstelik. Çünkü sen o durumda, verdiğin altınları geri isteyemezdin Kalüb'den. Dananın derisi de onda kalırdı, on napolyon da...

— Peki ya ben niçin kaybedecekmişim on napolyonu? On napolyon bugün çok para Sina!

Sina cevap vermek üzereyken büyük bir şamata yükseldi dışardan. Him başanın çadırının önünde kavga kopmuştu sanki. Bir alay adam Ariston'la Gozü'yü, oymak beyinin çadırına doğru sürüklüyordu.

Çıktı Him başa:

— Ne oluyor?... —diye sordu öfkeyle—. Delirdiniz mi yoksa? Ne bu gürültü?

Çingenelerden biri açıkladı durumu:

— Şu iki serseri çadırlardan uzaklaşmıştı Bulibaşa... Biz de konuşacaklarını, ve belki de barışacaklarını sanmıştık... Ama dere boyuna varır varmaz gömleklerini atıp bıçakla birbirlerine girdiler. Zamanında yetişip de ayırmamak, çoktan öldürmüşlerdi birbirlerini. Tutup sana getirdik hesap versinler diye...

Him yumuşak bir sesle sordu:

— Niçin yaptınız bunu? Gayet iyi bilirsiniz ki oymak kullarının kırbaçla, hele bıçakla dövüşmek hakkı yoktur.

— Biliyoruz Bulibaşa.

— Biliyorsunuz da oymağımızın o eski, o güzel yasasını neden çiğnemeğe kalktınız?

Ariston verdi cevabı ürkek bir sesle:

— Kendimizi zaptedemedik Bulibaşa.

— Ya sen ne diyorsun Gozü?

— Ben de aynı şeyi söylüyorum Bulibaşa, tutamadık kendimizi... Besbelli bir şey ki birimizden birimizin mutlaka ölmesi lâzım. İkimizden biri mutlaka gitmeli bu dünyadan.

— Evet ama niçin gelip de benden dövüşmek için izin almadınız?

— Nasıl olsa müsaade etmeyeceksiniz diye düşündük Bulibaşa. Bu durumda da sizin izninizi almadan dövüşmekten başka çıkar yol yoktu...

«İşin ucunda hakları var... –dedi Him başa kendi kendine –. İzin vermezdim, çünkü oymaktan ölü çıksın istemiyorum. Yeterince felâkete uğramadık mı bugüne kadar? Ve daha bir alay felâket beklemiyor mu sanki bizi?»

Sakin bir sesle buyurdu sonra:

— Hemen özel kırbacımı getirin bana. Bunların hak ettiği ceza ancak onunla verilir.

Çocuklardan biri, Ari, çadıra koşup Him başanın kısa parlak saplı özel kırbacını getirdi. Koca oymakta bu ünlü kırbacı tanımayan hiç kimse yoktu.

İtiraz tanımayan bir sesle gürledi oymak beyi:

— Sirtınızı dönün bana!

Ariston'la Gozü itaat ettiler.

Him başa iki ayağının üzerine iyice dikildi, doğrulup kaldırdı kırbacını. Yapışkan ve kımıltısız havada müthiş bir ıslık çalarak indi kırbaç sırtlarına, derilerini yardı. Ariston, yediği her darbeye hıçkırıp dudaklarını ısırıyor, sonra da Gozü'nün sırtına inecek olan ikinci darbeyi bekliyordu. Lisandra'nın kocası daha dayanıklıydı. O da dudaklarını ısırıyordu ama sesini çıkarmıyordu.

Bütün Çingeneler seyretmekteydi bu meydan dayağını. Ağızları kurumuştı hepsinin, içlerinden bazıları kımıldamıyordu bile yerinden. Bazıları da, üç dilli kırbaç kendi sırtlarına inermiş gibi ayak değiştiriyor ve ufak çığlıklar atıyordu.

Yorulunca yere fırlattı kırbacını Him başa. Elinin tersiyle alnını kurulayıp:

— Götürün bunları... – dedi –. Umarım anlamışlardır dünyanın kaç bucak olduğunu, ve yeniden başlamazlar kavgaya. Bu dayak da onlara iyi bir ders olur işte!

Bu sözleri izleyen kesin sessizliği, Lisandra'nın birdenbire yükselen sesi böldü ikiye:

— Hayır Him başa, aldanıyorsun. Onlara ders olmayacaktır bu dayak; veyarın yada ertesi gün yeniden kaşınacaklardır. İşitiyor musun beni Bulibaşa, işitiyor musun? Bu böyle sürüp gidemez artık. Bütün oymağın önünde bıçakla dövüşmelerine izin vermen gerekiyor. Bu böyle sürüp gidemez hayır.

Hiç kimse kadına cevap vermeğe tenezzül etmedi.

Çadıra döner dönmez matraya uzandı Him ve birkaç yudum rakı içti. Sina, kocasının alnını ve sakallı yüzünü okşayarak:

— Him... – dedi –. Yoruldun sevgilim.

Oymak beyi gülümsedi. Onun gülümsediğini sezmişti kör kadın, ve yüzüne bir aydınlık gelmişti.

— İşin garibi... – diye başladı Him –. İşin garibi, o ikisini kırbaçlamağa başlamadan önce, yorgun, hattâ bitkin duyuyordum kendimi. Yorgunluktan uyudum zaten. Ama şimdi yeni uyanmış kadar rahat ve dinlenik durumdayım. Peki ama... Alimut daha dönmedi mi?

— Daha dönmedi hayır... – dedi kör kadın fısıltıyı andıran bir sesle.

Çadırın önüne çıktılar. Ateş yakıyordu oymak, yer yer kırmızı alevler çıtırdıyordu. Koyu siyah duman-

lar, oymağın yakasını bir türlü bırakmayan iri sinekleri, harp sineklerini kolayca uzaklaştırıyordu.

*

Akşam olmuş, ateşler söndürülmüştü. Sadece yuvarlak sütunlar halinde gökyüzüne yükselen siyah dumanlar, sıcak küllerin altında ateşin yanmağa devam ettiğini gösteriyordu. Uyumuştu Çingeneler. Kocaoğlanlarla köpekler de uyuyordu. Kumlu çayırda yayılan atlar, katırlar ve merkepler gibi, nöbet tutmakla görevli delikanlılar da gevşeyip gitmişti. Yıldızlarla kaplı gökyüzü, yeryüzüne yaklaşıyordu sanki. Bal sarısı bir ay fışkırdı birden. Sönmüş ateşin yanında susuyordu Sina. Uykuyu beklemiyordu hayır. Oğlunu, Alimut'ı bekliyordu. Him başa da, uyanık ve endişeli, oğlunu beklemekteydi.

Nihayet geldi delikanlı.

— Neredeydin sen, nereye gittin?

— Doğuya doğru gittim, yarların oraya.

— Nereye kadar?

— Yorgunluktan yürüyemez hale geldiğim noktaya kadar...

— Ne gördün peki orada?

— Bozkır gördüm baba, çöl gördüm sadece. Göz alabildiğine uzayan bir çöl...

Çadıra girip yattılar. Gece geç vakit Alimut, ne annesinin ne de babasının uyuyamadığını hissetti.

— Çölde... — dedi —, gene de bir şeyler görmüş sayılırım: Yüzlerce, hattâ binlerce köstebek yuvası gördüm.

Birdenbire bir düşünce parladı Him başanın zihninin-

de, ama ses çıkarmadı. Kendine sakladı düşüncesini.

— Yarın oraya ikimiz gideriz ve köstebek yuvalarını bana da gösterirsin... – demekle yetindi.

Bütün gece boyunca, yattığı yerde çırpınıp durmuştu Him. Gözünü yummamıştı. Sina da öyle.

Ertesi sabah bütün oymağı çadırının önüne topladı Him başa:

— Havalarda henüz sıcak... – diye başladı –. Hiç bir rüzgâr yada yağmur belirtisi yok. Ama sonbahar yaklaşıyor, çok geçmeden kapıya dayanmış olacak. Bilmiyorum burada ne kadar zaman kalacağız. Irmağın öbür yanına bir an önce döneceğimizi umarım. Ama bir de bakarsınız bütün sonbahar, hattâ bütün kış boyunca bizi burada kalmağa mecbur ederler. En kötü ihtimali hesaba katıp ona göre hazırlanmamız gerek. Bu durumda, toplayabildiğiniz kadar ot toplayıp yığın haline getireceksiniz. Korudan böğürtlen ve çalı çırpı da toplarsınız ayrıca, tezek de yığarsınız. Kış uzun ve sert olacaktır. Cesaretle göğüsleyip yenmek gerekir. Öbür meseleleri de daha sonra görüşeceğiz...

Sessizce dinlemişti Çingeneler onu. Endişe vardı bakışlarında. Ama Him başa oymağa güven vermek istemiyordu. Tam tersine:

— Kaybedecek bir tek dakikamız bile yok... – diye eklemekle yetindi.

Erkek, kadın ve çocukların bir kısmı koruya, bir kısmı da kayalıklara doğru uzaklaşıp dağıldı.

*

Bir hafta sonra Çingeneler, obaya doğru iler-

leyen bir araba gördüler. Hemen işlerini bırakıp çadırlara doğru koştu hepsi. İki kocaman besili beygirin çektiği araba durmuş ve iki jandarma atlamıştı yere. Jandarmalardan biri, onlara buraya kadar eşlik eden ve yaralı asker kaçağını Him başanın gözetimine bırakan onbaşıydı. Öbürü ise, çok genç, tombalak ve ufacık bıyıklı bir acemi er. Onbaşı gülümseyerek Him başaya yönelirken, genci de ter içindeki atları çıkarmış gezdiriyordu.

Him soğukkanlılığını korumayı başarmıştı.

— Sana söyleyeceklerim var... — dedi onbaşı —. Biz bize mi konuşalım istersin, yoksa oymağın önünde mi?

Him başa rahat bir sesle:

— Elbette oymağın önünde... — diye cevap verdi.

Çingeneler, beyleriyle onbaşının çevresine halka olup yığılmıştı şimdi. Bir süt çocuğu ağlamağa koyuldu. Annesi hemen memesini tıktı çocuğun ağzına, ve sustu bebek.

— Senin gözetimin altına bir asker kaçağı bırakmıştım... — dedi jandarma —. Onu bana teslim edebilir misin?

Him başa, beklenmedik bir şeyler olduğunu seziyordu. Ama ne? Kestiremiyordu bir türlü. Rahat görünmeğe çabalayıp cevap verdi:

— Hemen teslim etmeyi çok isterdim onbaşı beyefendi. Bütün yüreğimle isterdim, ama ne yazık ki imkânsız bu. Sözünü ettiğiniz asker, siz gittikten birkaç gün sonra burada öldü.

Kocaman kesesinden kaçak askerin kimlik cüzdanını çıkarıp uzatmıştı:

— Biz de tabîi gömdük cesedini... – dedi –. İşte kimlik cüzdanı.

— Nereye gömdünüz peki? Mezarı nerede? Görmem lâzım mezarı mutlaka.

Him, eliyle göl tarafını işaret etti:

— Orada.

— Öyleyse mezarı açıp cesedi çıkaracaksınız. Gözlerimle görmem gerekiyor ölüyü. Ama sana şimdiden söyleyebilirim ki, o mezarın içinde hiç bir asker cesedi yok.

Him başa iyice rahatlamıştı: «Hiç bir şeyden haberi yok bunun, belli... – dedi kendi kendine –. Cesedi görünce şaşırarak ve yatışacaktır.»

Jandarmalarla birlikte göle doğru yürüdü. Bütün oymak arkalarındaydı. Delikanlılar kazma ve kürek almışlardı ellerine. Onbaşı ile genç jandarma, ellerinde mitralyetleri, Çingenelerin biraz açığında yürüyorlardı.

Mezarın başına geldiklerinde, delikanlılara döndü Him:

— Açın çukuru... – buyurdu –. Böylece onbaşı beyefendi, aradığı kaçağı görmüş olur. Bize gelince.. biz de burada yatandan, huzurunu bozduğumuz için özür dileriz.

Bir leş kokusu yükselmişti açılan çukurdan. Ter içinde kalan Çingeneler, cesedi ortaya çıkarmış ve birkaç metre geriye çekilmişlerdi.

Yüzü tamamıyla çürüyüp dağılmıştı askerin, kesik boynundansa iz bile kalmamıştı. Onbaşı, gözleri yuvalarından dışarı uğrarcasına şaşkın:

— Olamaz... – dedi –. Mutlaka başka bir asker bu! Kim öldürdü bunu söyleyin?

— Ne münasebet onbaşı beyefendi... – dedi Him –. Bize bıraktığınız asker, işte bu.

— Hayır... – dedi onbaşı sert ve kesin bir sesle –. Aynı asker olamaz. Niçin olamayacağını biz bize görüşeceğiz. Yalnız ikimiz Bulibaşa. Hadi gel bakalım.

— Çukuru gene örtelim mi?... – diye sordu Him başa.

— Elbette.

Onbaşı, oymak beyiyle uzaklaştı. Kazma kürek getirmiş olan delikanlılar orada kalmış ve çürümüş cesedin üzerine toprak doldurmağa koyulmuşlardı. Öbürleri ise Him'le jandarmayı izledi.

— Çadırına girelim... – dedi onbaşı –. Bizden başka kimse olmasın, tanığa lüzum yok.

— Buyrun...

Sina ile Alimut dışarı çıktılar. Him'le jandarma, bir hasırın üzerine Türk usulü bağdaş kurup oturdu.

— Pire yoktur umarım çadırınızda?

— Hayır onbaşı beyefendi... – dedi Him başa –. Bizim burada pire de yoktur çok şükür, bit de...

— Kışın ikisi de olur.

— Nasıl? Kışı burada mı geçireceğiz yoksa?

— Ya nerede geçireceğinizi sanıyordunuz ki siz?

— İşimiz çok zor öyleyse... Çok zor!

— Zor olmasına zor olacak sanırım. Ama hükümet de sizi buraya şenlik yapasınız diye göndermedi herhalde!

Bir süre sustu onbaşı, Him başa da susmuştu. Çayırdan doğru köpeklerin havladığı işitiliyordu sadece.

— Senin gözetimin altında bıraktığım yaralı asker kaçmış... — dedi nihayet onbaşı —. Devriyeler yakalamış kendisini ve içeri almışlar. Şimdi anlat bakalım nasıl kaçtı? Ve gömülü olan asker kim?

Gizlemenin saçma olduğunu kavramıştı Him başa; bütün olup biteni en ince ayrıntılarına varıncaya değin anlattı. Onbaşı büyük bir dikkatle dinledi onu, sonra şunları söyledi:

— Şu bana anlattığın şeylerin doğruluğundan katiyen şüphe etmiyorum Bulibaşa. Ama sende, çok nazik bir durumda olduğunun farkına varmışsındır umarım. Yalnız senin değil, bütün oymağının. Çünkü sen sorumluydun ama, onlar da sorumluydu...

— Onların suçu ne peki?

— İlk olarak, ben sizlere bir asker kaçağını emanet ettim, ve açıkça söyledim ondan kelleniz pa-hasına sorumlu olduğunuzu. Oysa siz, kaçırdınız adamı. Bugünkü şartlar içinde bu, son derece ciddi bir suçtur... İkinci olarak da, sizin obanızda ve sizin gözlerinizin önünde bir asker öldürüldü. Ve de bunun hesabı sorulur, ve bu da son derece ciddi bir suçtur Him başa.

Him başa, bir cenderenin altında hissetti kendini. Gerçekten kararlı mıydı yani bu jandarma kellesini kesmeğe? Hiç de öyle bir hali yoktu. Başka bir yol denemesi gerekiyordu Him'in. Gayet iyi tanırdı jandarmaları: İster sıradan er ister onbaşı olsun, hepsi rüşvet yiyordu. Altın karşılığında fikir değiştirmek kolaydı onlara.

— Eğer yanılmıyorsam, ben ve kullarım, sizin elinizdeyiz... — dedi —. Canımızı yakmak da elinizde, bizlere dokunmamak da. Ama askeri bizim değil,

öbür kaçağın öldürdüğünü hesaba katın lütfen. Ve gene hesaba katın ki...

— Hiç bir şeyi hesaba katmağa niyetim yok Bulibaşa... – diye sözünü kesti onbaşı –. Kelepçeleri takıp yargılanmak üzere götüreceğim sizi. Yolda başınıza neler gelir bilemem artık...

— Yargılanmadan öldürülürüz herhalde?

— Doğrusunu istersen, tersine yemin edemem.

— Peki ya karılarımız? Ya çocuklarımız?

— Onlar işin ayrıntısı, ve ayrıntıları düşünecek vakti yok insanların. Savaş içindeyiz bugün, amansız bir savaş bu. Dünya tarihinin hiç görmediği cinsinden bir savaş. Sivil asker, kadın erkek, genç ihtiyar, binlerce ve yüz binlerce insan ölüyor.

— Ama bizim bu harple hiç bir alışverişimiz yok ki candarma beyefendi!

Onbaşı şöyle bir baktı ona. Biraz önce mezar-daki cesede de aynı bakışla bakmıştı. Bir sigara yak-tı sonra, bir tane de Him başaya uzattı. İri yeşil sinek-ler dönüyordu çevrelerinde.

— Peki ama bu işin hiç bir çaresi, hiç bir açık kapısı yok mu yani onbaşı beyefendi?

Jandarma bir kahkaha savurdu:

— Nihayet sadede gelebildin Bulibaşa!... – dedi.

— Yani bir umut var?

— Elbette var... Kırk altın napolyon toslarsın bana... ve biliyorum ki keseniz altın dolu... bu işi gömer gideriz.

— Çok fazla onbaşı beyefendi... – diye içini çekti Him –. İnanın ki çok fazla. Ve korkarım ki ben...

Onbaşı kaşlarını çatarak sözünü kesti onun:

— Hiç pazarlığa yeltenme Bulibaşa... – dedi kesin bir sesle –. Pazarlığa girersen, iki mislini isterim.

İtiraz kabul etmeyen bir ifade vardı yüzünde.

— Yarın sabah parayı almış olursunuz... – dedi Him.

— Niçin bu akşam değil?

— Benim bu kadar param yok çünkü. Oymağı toplayıp konuşmam gerek. Ve bu kadar parayı bir araya getirmek de kolay olmayacaktır. Bana biraz vakit tanıyın.

— Pekâlâ! Yarın sabah güneş doğuncaya kadar bekleyeceğim. Bu arada bana ve arkadaşlarıma yemek hazırlarsınız.

*

Him başa oymağın bütün erkeklerini toplamış ve dere boyuna yürümüştü. Kadınlarla çocuklar çadırlarda kalmıştı. Başlarına çöken bu yeni felâketi bütün açıklığıyla anlattı oymak beyi. Adamların bir kısmı, istenilen parayı verip kurtulmak gerektiğini savunuyordu. Ama bir kısmı da karşıydı buna:

— Asker kaçakları atlarımızı aldılar, ses çıkarmadık. Şimdi de candarmalar paramızı almağa kalkıyor...

— Ama elimizden bir şey gelmez ki, boyun eğeceğiz ister istemez. Yoksa... yoksa iş sarpa saracak!

— Unutmayın ki onlar iki kişi... – dedi itirazcılardan biri –. Oysa biz koca bir oymağız. Karanlıktan yararlanıp haklarınız herifleri, olur biter.

— Ellerininde silâhları var ama...

— Olsun. Uyumalarını bekleriz. Silâhlarını hatırlayacak vakit bile bulamazlar...

— Peki öldürdükten sonra ne yapacağız?

— İzlerini siler yok ederiz ortadan. Ve şu uçsuz bucaksız bozkırda birisi çıkıp da onlardan haber soracak olursa, yüzlerini bile görmediğimizi söyleriz olur biter...

İki taraf daha uzun süre tartışıp çekiştiler. Aslında idareye, bütün idarelerin emirlerine boyun eğmeğe alışkındı Çingeneler. Onları koruyup gözetken hiç kimse yoktu; ve daima resmî makamlara itaat etmişlerdi bugüne kadar. Bu geleneği bozup bozmamak söz konusuydu şimdi.

Sonunda bozmamağa karar verdiler. Geceleyin herkes Him başanın çadırına uğrayıp kendi payına düşen parayı teslim edecekti.

*

Güneş doğarken Him başanın çadırındaydı onbaşı.

— Emanet hazır mı?

— Hazır!... – dedi oymak beyi.

Ve altın dolu kocaman bir kese uzattı jandarmaya.

— Kırk napolyon değil mi? Eksiği varsa karışmam ha!...

— Buyrun sayın.

Jandarma altınları saydıktan sonra keseye doldurdu yeniden, ve cebine yerleştirdi keseyi.

— Hoşça kalın Him başa... – dedi –. Tanrı sizi korusun!

— Gülegüle onbaşı beyefendi... – dedi Him başa –. Tanrı sizi de korusun!

Genç jandarma, atları çoktan koşmuştu arabaya. Beygirleri tırısı kaldırıp uzaklaştılar. Önce araba ufaldı ufukta, sonra sadece besili hayvanların kaldırdığı bir toz bulutu görünür oldu. Ve sonunda Çingeneler, gene çevrelerindeki uçsuz bucaksız bozkırla başlarındaki mavi ve bir tek bulutsuz gökten başka bir şey göremez oldular. Dev çaplı bir altın akçayı andıran güneş ağır ağır yükseliyordu.

— Şimdi herkes işe koyulsun bakalım!... – diye buyurdu Him başa –. Sonbahar yaklaşıyor, kışın da eli kulağında demektir!

*

Öğleden sonrayı bulmuştu vakit. Hava korkunç sıcaktı, ve en ufak bir kımılta yoktu gökte. Emrindeki genç jandarmaya, durmasını, beygirleri çözüp bir süre otlamağa bırakmasını emretti. Sonra da ekledi:

— Bu arada biz de yemeğimizi yeriz...

Arabanın yanına, yere bağdaş kurup oturdular. Bir Çingene karısının hazırlamış olduğu öğle yemeğini iştahla atıştırmağa koyuldular. Hemen hiç su içmediler. Buna karşılık, oymak beyinin armağan ettiği bir matra rakıyı rahatça tükettiler.

Sigaralarını yakıp arabanın gölgesine uzanmışlardı. Yarım saat geçti aradan. Onbaşı yavaş yavaş doğruldu, hâlâ yatmakta olan jandarmayı dürterek:

— Gitme vaktidir... – dedi –. Sen beygirleri arabaya koşadur, ben de bir işeyeyim...

Beygirleri koşmağa koyuldu genç jandarma, öbürü uzaklaştı. Arabanın yirmi metre kadar ötesinde durup çözdü pantolonunu, ve rahatça çövdürmeğe başladı. Arabaya dönmüştü sırtını. Öbürü bir süre baktı ona. Sonra anî bir hareketle eğildi, yerdeki mitralyeti kapıp kaldırdı, nişanlaması bir saniye bile sürmedi. Bastı tetiğe.

Onbaşı devrilmişti.

Yürüdü genç jandarma, onbaşının cansız yatığı yere kadar yürüdü. Ölünün cebinden altın dolu keseyi almak oldu ilk işi. Ve uzun uzun seyretti keseyi genç jandarma. Sonra pantolonunu çözdü, oradaki bir iç cebe özenle yerleştirdi. Durdu bir an, ortalığı dinledi. Nihayet eğilip koltuk altlarından kavradı ölüyü, sırtlamayı denedi, başaramadı; sürüyerek getirdi arabanın yanına kadar. Güçlülle yükledi.

Yüksek sesle:

— Domuz gibiymiş!... – dedi –. Yağlı ve şişman... Yüz kilo yoksa bileğimi keserim!... Tam bir domuz işte, geberdiği iyi oldu! Elime sağlık!...

Bir an daha seyretti ölüyü tiksintiyle. Sonra atladı arabaya, kamçıyı şaklattı. Beygirler tırısı kalktı.

— Deh benim aslanlarım deh!

Hınçla sürüyordu arabayı.

— Ne mutlu ki diliniz yok, konuşamazsınız! – dedi gülererek beygirlere –. Yoksa gözünüzün yaşına bakmaz, sizleri de öbür dünyaya yolcu ederdim...

Hava yapışkan ve sıcaktı. En ufak bir esinti yoktu üstelik. Ve genç jandarma gülüyordu hep. Sonra birden, dudaklarında dondu kaldı bu gülüş.

«Peki ama karakola ne diyeceğim?... – diye düşündü –. Ne mi diyeceğim? Basit: Yolda üzerimize asker kaçakları saldırdı, derim. Ateş açtılar bize. Onbaşı ossaat öldü zavallı, beni talihim kurtardı... Ne demek talihim kurtardı? Niçin ölmedim, açıklamak gerekir. Niçin? Çünkü haydutların mitralyeti tıkanmıştı o anda, ve ben de bundan faydalanıp onlara ateş açtım, kaçırdım namussuzları!... İşte bu!... Evet evet, mitralyetleri arıza yaptı heriflerin. Bizimkiler de yapmıyor mu zaman zaman!... İsterlerse inanmasınlar... İnanmaz olurlar mı hiç, bir askerin hesabını kim sorar be!... Harp bitince zengin olarak döneceğim köye, zengin!...»

SEKİZ

Kavruluyor sanki hava, kumlu toprak da öyle, o da kavruluyor... Günler alabildiğine sıcak, geceler boğucu geçiyor; ve yaz mevsimi sonuna yaklaşmaktadır.

Kocaoğlanlar homurdanıyor; köpekler iyice gevşemiş, ölü gibi yatıyorlar arabaların altında. Beygirler, katırlar ve merkepler otluyorlar boyuna; iri sineklere de alıştılar artık, kendilerini savunmuyorlar bile...

Gölün tuzlu suyunda yıkanıyor gene çocuklar, iyot kokan kırmızı kurtçukları yakalıyor ve avuçlarında eziyorlar. Erkeklerle kadınlar, kumlu çayırdan topladıkları kuru otları geniş kenevir çuvalalara tıkabasa doldurup çadırların altına götürüyorlar.

Şimdi her ailenin bir koca yığın tezeği, bir koca yığın da çalı çırpısı ve böğürtleni var. Alınması gereken bir tedbirdi bu. Gerçi mevsim henüz yaz, ama yaz dediğin sonsuza kadar süremez ki, çok geçmeden sonbahar dayanacak kapıya. Ama Çingeneler, sonbahardan değil asıl, kıştan korkuyor. Amansız soğuğu, rüzgârları, zalim tipileri ve fırtınalarıyla kıştan...

— Aman çabuk turalım elimizi haa!...

— Doğru evet, sonbahar nerdeyse gelecek!...

*Bazen kupkurudur sonbaharın çehresi
Bazen de bir bakarsın yaşlara bürünmüş.
Gökyüzü kurşunla dolmuştur sanki
Ve sanki güneş birdenbire kararıp sönmüş...*

Doğudan doğru top sesleri gelmekte. Ama henüz uzaklarda birer yankı gibi kalıyor bu sesler...

*

Son bir hafta olaysız geçmişti. Ne bir asker kaçağı görmüşlerdi at istemeğe gelen, ne de bir jandarma çıkıp gelmişti. Bir uçak bile sarsmamıştı gökleri. Yoksa savaş sona mı ermişti? Hayır, devam ediyordu savaş. Ama o kadar uzaktaydı ki, işitilmiyordu.

Kayalık tepeyle göl arasında yerleşmiş bulunan oymağın çevresinde her yer, göz alabildiğince ıssızdı. Ama bu bomboş mekân ürkütmüyordu Çingeneri. Hiç değilse, daha henüz ürkütmüyordu. Buna karşılık ister sussun, ister konuşsun, hattâ ister uyusun herkes, yanı başında, âdeta vücuduna yapışmış bir halde, korkuyu duyuyordu. Cani ellerini her an gösterebilecek olan savaşın verdiği korkuydu bu. Ellerini bile değil. Toptan yok olup gitmeleri için, bir tek parmağını göstermesi yetiyordu.

Her Çingene kendini, karısını, çocuklarını ve köpeklerini düşünmekteydi. Sadece Him başaydı tüm oymağı düşünen. O sefil ruhlu Lisandra'yla kendisinden izinsiz bıçak dövüşüne girişen o iki asiye, Ariston'la Gozü'yü de düşünüyordu Him başa. Yeterince kırbaçlamış mıydı onları? Sanmıyordu. Çünkü hâlâ

birbirlerine ters ters, âdeta yiyecek gibi bakmaktaydılar. Yani bir sabah ikisinden birini, göğsü yada karnı deşilmiş bir halde bulup getirirlerse hiç şaşmamalı! Ama bu durumda, tetik davranıp oymağın önünde dövüşmelerine izin vermek daha doğru değil mi? Neyle dövüşmelerine? Kırbaçla? Kırbaçla dövüşmelerinin hiç bir anlarını yok artık. Uzun bıçaklarla? Çok tehlikeli. En iyisi, kısa bıçaklarla dövüş-türmek onları.

Çuvalı doldurup ağzını bağladı. Karısı gelmişti yanına.

—Yardım et de şu çuvalı kaldırayım Him...
— dedi.

Gülerek ekledi sonra:

— Artık genç değilim, ne yaparsın! Gücüm kalmadı artık... Bir zamanlar, genç ve güzeldim Him. Oysa şimdi...

Birdenbire gözlerinden yaşlar boşandı Him'in. Şu son haftalarda durmadan ağlamağa başlamıştı, ne tuhaf! İkinci yada üçüncü oluyordu bu.

Cevap vermedi kadına. Art arda sıralamak istediği tatlı sözler boğazında düğümlenip kalmıştı. Konuşmuş olsa, dudakları titreyecek ve sesi ihanet edecekti kendisine. Oysa zayıflığının ortaya çıkmasını dünyada istemiyordu.

Çuvalı kaldırıp Sina'nın sırtına koydu. Kendi çuvalını sırtladı sonra, ve tek kelime söylemeden yürüdü.

Kocasının bocaladığını sezmişti kör kadın. Gülmüyordu artık, gülümsemiyordu da. Ama büyük bir sevinç kaplamıştı tüm varlığını. «Seviyor beni Him, gene seviyor, hep seviyor... – diyordu kendi ken-

dine –. Şu ihtiyar, kurumuş, kırışmış halimle de seviyor... Çok sert bir adamdır Him, kabul; ama beni daima sevmiş olan bir adamdır. Beni adımla çağır-mayacak kadar unutmuş gözöktüğü uzun yıllar boyunca bile sevmiş olan...»

Bir türkü tutturup yürüdü Him'in arkasından:

*Tüm çiçekleri soldurur ama sonbahar
İtirlarla kasımpatılar gene de açar
Bembeyaz kar
Düşünceye kadar...*

«Hemen bugün de erebilir sonbahar... – dedi gene kendi kendine –. Ama belki de yarın yada yarından sonra gelecektir. Sonra da kış mevsimi diş-lerini gösterecek. Amansız bir kış olacak bu. Çünkü harp sırasında kışlar daima zorlu ve uzun, yazlar da cehennem gibi sıcak ama gene uzun geçer. Yalnız baharla sonbahar kısadır harp zamanında. Niçin böyledir bu? Orasını kimseler bilmez, ama bu böy-ledir...»

Bugüne değin yaşamış olduğu kışları sayıyor şimdi Sina. Ne kadar çok kış yaşamış! Yazları say-mıyor, yazların da kışlar kadar çok olduğunu bili-yor çünkü. Bir kış daha yaşayacak demek işte, son-ra belki bir tane daha. Ne önemi var! Gülümsüyor. Fazladan bir yada iki kış daha yaşayacağını nasıl bilebilir insan? Şu yeryüzünde ne vakit öleceğini bilen birisi var mı sanki? Yok elbette, hiç kimse yok. İnsanoğlu geleceğe doğru baktığı zaman, haya-tının sınırsız denecek kadar uzun olacağını tasarlar hep. Ve hayatın bir anlamı olduğunu, hayatın her-

şey demek olduğunu sanır insanoğlu. Belki de öyledir. Ama belki hiç de öyle değildir. Çünkü insanoğlu geçmişe doğru bakınca, hayatın hiç denecek kadar uçucu bir şey olduğu izlenimine kapılır. Hiç mi? Nasıl oldu da düşünebildi böyle bir şeyi? Hayat bir hiç olur mu, her şeydir hayat. Dolu bir hayat yaşadı Sina, ve gene dopdolu bir hayat yaşamağa devam ediyor. Him'e, beş oğluna ve torunlarına duyduğu aşkla dolu hayatı. Him'e duyduğu aşk, kendisiyle birlikte sönüp gidecek mi yani? Katiyen! Him'e duyduğu aşk, hiç bir zaman sönemez. Ne diyor o eski şarkı:

*Ben öldükten sonra da sevgilim
Gömüldükten sonra da
Mezarımın üzerinde hep bir alev olacak.
Gündüzleri bembeyaz olacak bu alev sevgilim*

*Geceleri simsiyah.
Yani göremeyeceksin hiç bir zaman o alevi.
Ama senin için yanacaktır beyaz alev sevgilim*

*Ve siyah alev de senin için.
Görmeyeceksin ama sevgilim
Ne siyah ne beyaz alev
Hiç bir zaman sönmeyecektir!*

Kavrulan hava, kavrulan gök... Vahşî ve kumlu toprak... Koruda kuru ot, çalı çırpı ve böğürtlen toplamakta Çingeneler. Topluyor, topluyorlar durmadan. Durum ne olursa olsun, ve ne olursa olsun şartlar, en fazla korunması gereken şey hayattır. Zalim

soğuğu, rüzgârları ve kar fırtınalarıyle, uzun ve amansız bir kışı göğüslemeğe hazırlanıyor oymak. Ve göğüsleyecektir.

*

Çadırın yanında çuvalını yere bıraktı Him başa. Gölden doğru oynayıp çığırşarak bir alay çocuk geliyordu. Çadırların önünde, her zamanki gibi, yemeği hazırlamak için ateşler yakılmıştı. Ama alevler birdenbire oradan oraya kıvrılmağa başladı. O ana kadar kımıltısız kalan hava, birden sarsılıyor gibiydi.

— Rüzgâr! Rüzgâr çıkıyor!

Parıldamağa ve yeryüzüne sıcak dalgalarını boşaltmağa devam ediyordu güneş. Ama kuzeye doğru ufuk, simsiyah kesilmişti. Ve birdenbire şiddetlendi yavaş yavaş esen rüzgâr. Kuru otlar, rüzgârla kalkan toza karışıp ortalığı doldurdu. Çayırdaki yayılmış olan beygirler, katırlar ve merkepler birbirlerine sokulmuştu iyice. Sinekler, iri yeşil sinekler, harp sinekleri, hayvanların derisine âdeta yapışmıştı. Bağlı oldukları kazıkları kökleyip kurtulmak istercesine çırpınıyordu çadırlar. Uyanmış olan köpekler, arabaların altına sığınmıştı. Ayılar, kendilerini mahpus tutan zincirleri kırmağa uğraşıyordu homurdanarak. Çingeneler, ayaklarıyla çiğneyerek söndürdü ateşleri hemen. Rob, Him başanın arabasının altından anîde fırlayıp çadırlardan uzaklaştı, durdu bir süre sonra, ve burnunu havaya dikip bir felâketi haber verircesine uzun uzun uludu.

— Hava fırtınaya dönüyor!

— Sonbahar geldi!

Kuzeyden doğru yığın yığın akın eden bulutlar çabucak kabarıp güneşi kapatmıştı. Çadırların altına sığınmış olan oymak, şimşeklerin çakıp gökğürültülerinin ortalığı sarsmağa koyulmasını bekliyordu şimdi. Ama bu olmadı. Issız bozkırın üzerinde cirit atan fırtınanın gürültüsü işitildi sadece, ve çok geçmeden de, yaklaşan yağmurun hızlı çıtırtısı yükseldi. Birdenbire serinlemişti hava. Ve yağmur, çadırları dövmeğe başlamıştı. Şimdi bir uçtan öbür uca bütün gökyüzü, birbirlerini toslayıp iten iri kalın bulutlarla doluydu.

— Tam bir sağanak bu!

— Uzun zamandır görmemiştik böyle müthiş bir yağmuru! Tufan gibi bir şey bu!

— Allah vere de uzun sürmese!

— Korkarım gelip geçici değil bu yağmur!

— Sus ağzından yel alsın!

Gittikçe daha yoğunlaşmıştı yağmur. Sona eren bu yaz güneşiyle aylardan beri kavrulmuş olan kumlu toprak, gökyüzünden dökülen bütün suyu açlıkla emmiş olmasa, çadırların sele kapılması işten değildi.

Ve dolu başladı birden. Leylek yumurtası iriliğinde taneler yağıyordu şimdi.

— Dolu yağıyor!

— Çadırlar delinecek!...

Sırılsıklam olan çadırlar durmadan çtırdamakta, ama hem yağmura hem de doluya direnmekteydi. Şimdiden soğumuştı hava. Çingeneler, özellikle çocuklar, soğuktan titriyordu. Dişleri vuruyordu birbirine. Sonunda dayanamayıp denklere koştu-lar ve yün örtüler, hırkalar, kazaklar çıkarıp kış gelmiş gibi iyice sarındılar.

— Donuyorum!

— Ölüyorum soğuktan!

— Daha bir saat önce dayanılmaz bir sıcak vardı! Âdeta bunalıyordu insan!

— Lânet olsun bu mendebur bölgeye! Kemiklerimiz kalacak burada galiba!

— Katiyen! Buraya da alışırız!

— Ya kocaoğlanlar? Kocaoğlanlar nerde peki?

— Köpekler gibi onlar da arabaların altına sığınmış zavallılar!

İçlerinde en yürekli olan birkaçı çadırın kapısına çıkmış, baştanbaşa doluyla kaplı çayıra bakıyordu. Beygirler, katırlar ve merkepler, çaresizlik içinde, daha da sokulmuştu birbirlerine şimdi. Üzerlerine amansızca inen sağanaktan kafalarını koruyabilmek için, durmadan sıkıştırıyorlardı birbirlerini, ısırıyor, tekmeliyorlardı.

— İş sarpa sardı mı, hayvanlar da insanlar gibi oluyor bak! Onlar da başlarını korumağa gayret ediyor her şeyden önce...

Sınırsız bir acıma duyuyorlardı hayvanları için, ama gidip yardıma koşmak imkânsız gibiydi.

— Dolu böyle devam ederse, ölecek garipler!

Ariston, gömleksiz olarak fırladı çadırından ve çayıra doğru koştu. Üzerine kocaman bir çuval almış, başına da bakır bir tencere geçirmişti. Fırtınanın da itişiyile, girdaplar halinde iniyordu sırtına dolu olanca öfkesiyle, tencere kaynarmışçasına çıtırdıyor, ama genç adam bütün bunlara aldırmış etmeksizin yalınayak koşuyordu.

— Ne yapmak istiyor bu sersem böyle?

— Daha anlamadın mı?

— Katiyen!

— Hayvanlara koşuyor. Alıp çadırların altına çekecek onları. Tek çare de bu zaten..

Sağa sola yumruklar indirerek hayvanları dağıtıp birbirinden ayırmıştı Ariston, ve kendi beygirlerini naralar atarak sürüp kendi çadırının altına getirmişti.

Dolu büsbütün arttırmıştı şiddetini.

— Hayvanlarımız! Hayvanlarımız ölecek yahu!...

Bağırıyor, ağlıyor, uluyor, saç ve sakallarını yoluyor; ama, Ariston yapılması gereken şeyi gösterdiği halde, çadırlarının eşiğinden bir adım dışarı atmıyorlardı.

Öbür çingeneler yerlerinden kımıldamamakta ayak direrken, Him başayla Alimut da, sırtlarında birer çuval, başlarında birer bakır tencere, gövdeleri ve ayakları çıplak olarak çayıra doğru koştular. Çevikliğine ve çabukluğuna bakarak, Him'in henüz yirmi yaşında bir delikanlı olduğu söylenebilirdi.

Ve ancak bu, feleğin çemberinden geçmiş ihtiyarın örnek olması üzerine, oymağın öbür erkekleri harekete geçebildi. Yarım saat sonra da bütün beygir, katır ve merkepler, çadırların altına çekilmiş bulunuyordu.

Susuz toprak, emebileceği kadar suyu emmişti artık. Ama yağmur dinmemişti. Şimdi sular, ufak seller halinde göle doğru akıyor ve Çingenelerin iki üç günlük emeklerinin ürünü olan ot yığınlarını dağıtmağa başlıyordu.

— Felâket tek başına gelmez ki zaten!

— Ne yapabiliriz ki, ne gelir elimizden!

Dolu zamanla hafiflemiş, akşama doğru da tamamiyle kesilmişti. Ama yağmur, olanca şiddetiyle yağmağa devam ediyordu gene. Su, çadırların içini de istilâ etti nihayet. Rüzgâr da dinmemişti.

Üç gün üç gece sürdü bu tufan. Ve bütün bu zaman boyunca Çingeneler, soğuktan titreyip durdu. Bir lokma yiyecek koyamadılar ağızlarına, bir saat olsun uyuyamadılar; ateş de yakamadılar üstelik. Beygir, katır ve merkepler de insanlardan farksızdı. Onlar da soğuktan donmuş ve hiç bir şey yiyememişti.

Dördüncü gün sabaha doğru dağıttı bulutları rüzgâr, ve gökyüzü açıldı. Neşeli bir güneş yükseldi suyla kaplı bozkırın üzerinde; birkaç saat sonra da bu güneş, yaz geri gelmişçesine, sıcak dalgalarını yeniden boşaltmağa koyuldu. Çingeneler, ıslak giysilerini, sırlıklam olmuş örtülerini arabaların oklarına asıp kurutmağa giriştiler; ve hayvanlarıyla birlikte, yarı çıplak çıktılar çadırlarından.

— Köpekler yaşıyor mu?

— Yaşıyor.

— Peki ya kocaoğlanlar?

— Onlar da.

Bleb'e daha bir alay şey sormak istiyordu Him başa, ama fikrini değiştirdi çabucak. Çadır çadır dolaşarak adamlarının sağlık durumunu bizzat öğrenmesinin çok daha iyi olacağını düşünmüştü.

— Cesaretli ol Him.. — diye öğüt verdi karısı ona —. Kötü haberler alacaksın çünkü.

— Ölü de var mı?

— Var evet.

— Sen nasıl biliyorsun peki? Bütün o tufan

boyunca buradan kımıldamadın, kimseyle de konuşmadın üstelik..

— Sadece tahmin ediyorum Him. Oymakta bir alay gebe kadın, süt bebeği ve ihtiyar var. Üç gün üç gece süren bir fırtına, bütün bu insanların kolay kolay dayanabileceği bir iş değildir..

Birden öfkелendi Him:

— Şom ağızlı!... – diye homurdandı –. Felâket habercisi!

— Git de kendi gözlerinle gör öyleyse Him. Sonra döner, gene felâket habercisi olduğumu söylersin bana..

Kocasının yüreğini yaraladığı için üzölmüştü Sina. Ama ok yaydan çıkmıştı bir kere, ve geri alınamazdı.

Him başa çadır çadır dolaştı, uzun bir süre sonra döndü kendi çadırına. Dayak yemiş gibiydi. İşlerin kötü olduğunu sezdi kör kadın; Him susmakta direnince dayanamayıp sordu:

— Nasılmış Him? Uydurmuş muyum?

— Ne yazık ki uydurmamışsın. İki gebe kadınla beş süt çocuğı ölmüş.

Ölenlerin isimlerini sormadı ona Sina. Sadece:

— Onları gömmek için genişçe bir yer bulmanız gerekiyor.. –dedi–. Biz burada kaldığımız sürece, mezarlığın nüfusu gitgide artacaktır. Bu başımıza gelen, sadece bir başlangıç daha.. Henüz bir başlangıç!

Alimut'a çevirdi bakışlarını Him başa. Delikanlı, hemen hemen çırılçıplak, çadırın önünde durmuş güneşte ısınıyordu. Başını sallıyordu zaman zaman ve soğuk daha vücudundan çıkmamış gibi titri-

yordu. Ayrıca bütün çingeneler güneşlenmekteydi çadırların önünde şimdi. Yorgunluk, uykusuzluk ve besinsizlikten bitkin bir haldeydiler. Sadece ölümler çadırların içerisindeydi. Soğuk, umurunda bile değildi ölümlerin.

— Ateşleri yakalım bari.. — dedi birisi —. Üç günden beri ağzımıza bir lokma yemek girmedir.

— Neyle yakacağız ateşir?

— Koruda çalı çırpı buluruz herhalde.

Koruya doğruydular. Gölün durgun yüzeyinden, kayalıklarla göl arasında kalan çayırdan buğular tütüyordu. Bembeyaz, incecik buğulardı bunlar. Sıcak, yumuşak havada bir türlü yoğunlaşmıyor, güneşte çabucak eriyorlardı.

Beygirler, katırlar ve merkepler, otlamağa hemen de hiç bir şey bulamıyor gibiydi. Yağmur alıp götürmüştü artakalan otları. Nemden çamurlaşmış kumlu toprağı dişleriyle kemiriyordu zavallı hayvanlar; ve tesadüfen buldukları tek tük köklerle yetiniyorlardı.

Öğleye doğru delikanlılar, ağır ölçülü adımlarla döndü korudan. Yüklenmiş oldukları çalı çırpıyı çadırların önüne yığıdılar. Ama bu yakacaklar da ıslaktı, ateş almaları için gaza bulamak gerekti. Geç oldu güç oldu ama nihayet yükseldi alevler; ve Çingeneler yemek pişirmeğe koyuldu.

— Mamaliga nerdeyse pişer!

— Peki ya fasulyeler?

— Kaynıyor!

Büyük bir iştahla, doya doya yediler. Açlığın yerini neşe almıştı şimdi oymakta. Būs:

— Gördün mü nine?... — diye sordu Sina'ya —.

Sinekler ölmüş. Bir tek sinek bile kalmadı ortalıkta!

— Ben hiç bir şey göremem ki Būs. Ama hissettım.

Çocuklar, sevinç içinde çığırşarak, çadırlar arasında oynamağa koyulmuşlardı:

— Sinekler öldü!...

— Bütün sinekler!...

— Öldü sinekler, öldü!...

İri yeşil sineklerin, onlara haftalarca acı çektirmiş olan ve bütün obaya iğrenç bir leş kokusu salan harp sineklerinin öldüğünü haber veren bu şen çocuk bağırtıları, çadırların altında da koku salmağa başlayan ölümler bulunduğunu hatırlattı Çingenelere.

Oymağı topladı Him:

— Ölüleri gömmemiz gerekiyor.. – dedi.

— Elbette, ama nereye gömeceğiz?

— Askeri gömdüğümüz yere.

— Yedi çukur mu kazalım, yoksa bir tek çukur mu ?

Uzun uzun düşündü Him başa. Sonra adamlarının kendisinden bir an önce emir beklediğini görerek:

— Hepsi için bir çukur kazın... – dedi –. Ama geniş ve derin bir çukur olsun. Hepsi de rahatça dinlenebilsin içinde!

*

Şimdi çadırların altında ve arasında sadece canlı yaratıklar vardı. Güneşin döktüğü sıcak dalgalarıyla kurumağa başlamıştı toprak. Çingeneler kadar köpeklerle ayılar ve beygirler, katırlar, mer-

kepler de gittikçe sertleştğini duyuyorlardı top-
rağın ayakları altında.

Koca ırmağın kıyısında yaşadığı o felâket
gecesinden sonra oymağın meraklı bakışlarından
sürekli olarak kaçan Alimut, yeniden cesaret bul-
muştu şimdi. Giyinmiş ve mağrur bir yürüyüşle
bütün obayı boydan boya kat etmişti. Herkes boy-
nunu uzatmış ve gözlerini dört açmıştı o geçerken.

— Tasası sona ermiş artık!

— Kalüb'ün çadırına doğru gidiyor!

— Gidip barışacak herhalde Kera'yla!

— Kim ne derse desin, erkek gene erkektir!

Canı çekmiştir kızı garibin...

— Zavallı oğlan! Anlayışlı olmamız gerekir o-
na karşı. Hem genç, hem de karısıyla yatmadı bi-
le henüz!

— Evet ama başkaları onun yerine yattı Kera'yla!

— Böylece daha az yorulmuş olur Alimut!

Yüksek sesle konuşuyorlardı. Hava berrak ve
esintisizdi gene. Ve bütün bu sözler Alimut'a
rahatça ulaşıyor, kulaklarına doluyordu. Küfretseler,
yuhalasalar, taş yağdırsalar başına, hattâ vurup
öldürseler, çok daha kolayca katlanabilirdi Alimut.
Ve devam ediyorlardı:

— Bari bir kişi yatmış olsaydı kızla! Ama dört
kişiymişler birader, dört kişi anlıyor musun! Ve dör-
dü de güçlü kuvvetli, dördü de karı açymış üstelik..

— Neyani? Gördün de mi konuşuyorsun böyle!

— Görmesine görmedim ama işittim. Herkes
söylüyor bunu...

— Ne söylüyormuş herkes?

— Git başımdan yahu, kabir suali sorma bana!

— Ne demek, git başımdan?

— Sıktın artık, uzatma!

Alimut, içeriye bir göz atmayı bile aklından geçirmeksizin dolanmıştı Kalüb'ün çadırını. Kera'nın babasını görmeyi düşünmemişti zaten; kocaoğlanları görmek istemişti sadece. Bunun için de Kalüb'ün çadırının yanından geçmesi gerekiyordu.

Çadırın yanı başında Elezar duruyordu. Bir hasırın üzerine uzanmıştı. Gün batımı yaklaşıyordu ama güneş henüz gücünü yitirmemişti; ve çıplak vücudunu, sıcak ışınların okşayışına bırakmıştı delikanlı. Alimut'u görünce fırlayıp uzun uzun baktı. Him başanın oğlu selâm bile vermedi arkadaşına. Selâm veremeyecek kadar utanç ve öfke içindeydi. Küstahça sordu sadece:

— Nerde kocaoğlanlar?

Alimut'un sesindeki saldırganlığa ve bakışındaki sertliğe pek aldırış etmedi Elezar:

— Çadırın arka tarafındalar elbette... – dedi—. Başka nerede olurlar ki?

Çadırın arka tarafına dolandı Alimut. Elezar onu izledi. Ayılar Him başanın oğlunu görür görmez, kendilerine her yaklaşıp yaptıkları gibi, homurdanıp zincirleri içinde çırpınmağa başladılar. Yalnız ihtiyar Zazu kımıldamamıştı. Gözleri akıyordu hayvanın, ve zaman zaman da ateşi varmış gibi tepeden tırnağa ürperiyordu.

Elezar'a sordu Alimut:

— Ne oluyor bu Zazu'ya böyle, nesi var?

— Hasta görmüyor musun!

— Ölür mü dersin?

— Belki ölür de. Birkaç gün içinde pekâlâ öle-

bilir zavallı. O korkunç yağmur sırasında soğuk aldı herhalde.

Aslında bütün aylar zayıflamıştı; ama artık güneşe kavuştukları için neşeli görünüyordu hepsi. Can yoldaşı Zazu'dan bir an bile ayrılmak istemeyen Babaya'nın da keyfi yerindeydi.

—Zazu'nun halini babama hemen bildirmeliyiz.

—dedi Alimut—. Bilirsin ki çok düşkündür ayısına.

—Haber versen iyi olur evet!

İhtiyar Zazu'sunun hiç de iyi olmadığı haberi, oymak beyini alabildiğine sarsmıştı. Bir bu eksikti yani! Adamlarının öldüğü yetmezmiş gibi, aylarının da hastalanması ve ölmeğe başlaması eksikti!

Herkes haber almıştı Zazu'nun ağırlaştığını. Öyle ki Him başa kocioğlanları gözden geçirmeğe gittiği vakit hemen bütün oymağı orada hazır buldu.

Sara uzun uzun yokladı hasta hayvanı, ferî sönmüş çapaklı gözlerine baktı sonra bir süre, sonra gene yokladı.

—Ne diyorsun? —diye sordu Him.

—Öyle sanıyorum ki uzun zaman dayanamaz artık.

—Ciğerlerini üşütmüş herhalde değil mi?

—O yağmurda üşütmez de ne yapar garip!... Kalabalıktan birisi atıldı:

—Ne yapacağız şimdi bu hayvanı? Kendiliğinden ölmeğe mi koyuvereceğiz? Yoksa biz mi...

Ağır ağır konuşarak cevap verdi Him başa:

—Başka bir zaman olsa, kendiliğinden sönüp gitmesine müsaade ederdim. Derisini de yüzmez, olduğu gibi gömerdim onu. Ama şimdi.. şimdi durum bambaşka...

— Yani derisini yüzelim, etini de köpeklere verelim.. demek istiyorsun?...

Kaşlarını çattı oymak beyi:

— Köpeklere mi? Siz hiç biriniz içinde bulunduğumuz durumu kavrayamıyorsunuz herhalde?... Bu kadar güzel bir eti köpeklere niçin verecekmışiz ki? Ya peki biz ne olacağız?

Sara'nın gözleri yaşla dolmuştu. Başkaları da vardı ağlayan. İşin garibi, en körpe çağlarında göçüp giden o iki gebe kadınla dünyaya gelir gelmez ölen o beş süt bebeğine hiç kimse bir tek damla gözyaşı dökmemişti.

— Zazu'nun etini nasıl yiyebiliriz ki!... -dedi Çingenelerden biri burnunu çekerek-. Zazu bir kardeş gibiydi bizim için... Hem de gerçek bir kardeş!

«İlkbahara kadar birbirimizi yemezsek iyidir!» diye düşündü Him bir an.

Düşüncesini açığa vurmadı: Üzmek ve endişeye düşürmek istemiyordu kullarını. Yumuşak bir sesle:

— Ayı eti yemeğe razı olan yer, olmayan yemez... -dedi.

— Ne zaman keseceğiz peki zavallı Zazu'yu?

— Yarın akşama doğru... -dedi Him başa -. Bir günlük daha hayat hakkı sunalım ona. Çünkü Zazu hepimiz için bir kardeşten farksızdı, evet... Ama şimdi hasta düştü garip, hem de çok hasta. Ve derisini yüzüp etiyile beslenmek zorundayız.

— Hiç bir şeyi kalmamış ki hayvanın! Bir yandan o uzun yol, bir yandan da hastalık, tüketti zavallıyı. Kalan eti de yarın akşama kadar erir... Eğer bunu gerçekten kesip yemeğe karar verdikse, derim ki hiç beklemeyelim, kesip yiyelim hemen...

Him başa cevap vermedi. Öteki Çingeneler de susuyordu. Ama teklifi yapmış olan Urkan ısrar etti:

— Ona bir günlük daha hayat hakkı tanıyalım, diyordun Bulibaşa. Ne yapacak bu zavallı ayı yirmi dört saati daha? Nedir ki yirmi dört saat daha yaşamak? Ne işine yarayacak?... Oysa benim karnım öylesine aç ki, doğrusu midem bu işe itiraz ediyor!

Yalan söylememişti Urkan. Açlıktan şikâyetçi olan sadece o da değildi aslında, ama öbürleri bunu söylemeğe utanıyorlardı.

Sert ve kesin konuştu Him başa:

— Zazu'ya yarın akşamdan önce dokunulmasını yasak ediyorum! Kararım budur, ve dönmem.

— Ya daha önce ölürse peki?

— O zaman cesedi alır, tıpkı içimizden birisi ölmüş gibi gömeriz olur biter.

İtirazlar yükseldi birden:

— Ama ölürse... Anlamıyoruz doğrusu Bulibaşa! Zaten ölecekse, yaşamak artık Zazu'ya yaramıyor demektir. Bu durumda da...

Gene Urkan'dı konuşan. Oysa Urkan, hepsinden daha yaşlı bir Çingeneydi.

Ve Him başa birdenbire patladı:

— Peki ya sen Urkan? Sen ki seksenini geçkin-sin, senin ne işine yarıyor hayat?

Derin bir sessizlik çökmüştü ortalığa şimdi. En-selerini kaşıyıp suratlarını astı erkekler. Hepsinin düşünmüş olduğunu gene Urkan dile getirdi:

— Ben bir ayı değilim ki Bulibaşa, ben bir insanım. Vede insanoğluna, ne kadar yaşamış olursa olsun, yaşamak daima az gelir... Yaşamağa doyamaz

çünkü insanoğlu; ebediyen yaşamak, hiç ölmek ister hep. Oysa hayvanların durumu bu değil.

— Doğru söylüyor Bulibaşa ... –dedi Çingener hep bir ağızdan—. Biz insanız ve her ne pahasına olursa olsun yaşamak istiyoruz!

Him başa, bu sözler kulak asmaksızın sırtını dönüp yürüdü. Ama Urkan, ulur gibi haykırdı arkasından:

— Ayı ne olacak, ayı?

— Hiç kimse dokunmasın hayvana!... – diye kestirip attı Him—. Zazu'nun bana ait olduğunu unutunuz mu yoksa?

Herhangi bir şey söylemeğe cesaret edemediler.

Güneş batmıştı şimdi, ve hava soğumuştı. Nemliydi toprak. Ateşleri söndürdüler ama sıcaklığını koruyan ocakların yanında tütün içerek bir süre daha kaldılar.

Hepsi susuyordu. Kimisi gömmüş olduğu ölülerini, kimisi de on beş yıldan fazla zaman boyunca oymağa gurur veren ve ertesi gün kesip parçalayarak etini tencerelere dolduracakları Zazu'yu düşünüyordu. Çeşitli kılıklara bürünerek kendini göstermeğe başlamıştı ölüm. Kaçılabilir miydi acaba, bir çaresi var mıydı? Elbette yoktu. Ölümden kaçılmaz ki.

Ayıışı çıkmıştı, ve serindi gece. Sık sık uyanaarak, tatsız bir uykuyla uyudu Çingenerler.

Ne ayışığından, ne de yıldızlardan korkmamıştı Lisandra. Gözü'nün anide uyanıp yokluğunu farketmesinden de korkmuyordu. Nitekim kocasının daldığını hisseder etmez, üzerine uzanmış beklediği hasırdan doğrulup omuzlarına bir örtü atmış ve dere boyuna yönelmişti.

Alnını dimdik tutmuş, ağır ağır yürüyordu. Ve büyük bir zevk alıyordu soğuk katı toprağa çıplak ayaklarıyla basmaktan. Vücudu ateş gibi yanıyordu ama göğsünde yüreği rahat rahat çarpmaktaydı. Ariston bekliyordu onu derenin kıyısında. Çadırından getirdiği bir hasırın üzerine uzanmıştı. Kalkmadan kollarının arasına çekip aldı kadını. İlk öpüşten sonra da:

— Ne oluyor Lisandra?... – dedi –. Baştan başa bir alev haline gelmişsin sen! Yoksa Zazu gibi sen de hasta olmayasın?

Gülümsedi Lisandra:

— Hastayım evet... – diye cevap verdi –. Hep seni, hep seni arzu etmekten.

Ayrıldıklarında şafak söküyordu.

*

Çadıra girdiğinde Gozü uyanmıştı. Azarlamadı karısını. Sadece sormakla yetindi:

— Nasıl oluyor da bu kadar erken dönüyorsun?... – dedi –. Yoksa Ariston'dan usandın mı, bıktın mı?

— Hayır Gozü... – diye cevap verdi Lisandra dünyanın en sakın sesiyle –. Bıkmadım hayır. Ve bil ki hiç bir zaman da bıkmayacağım. Hiç bir zaman... İşitiyor musun?

— İşitiyorum. Ama öldüreceğim Ariston'u. Ve onu ölmüş görünce artık arzu etmeyeceksin Lisandra. Çünkü kadınların, hele orospu huylu olanlarının, ölülerle alışverişi yoktur!

— Gene böbürleniyorsun Gozü. Seni bu kadar zamanadır hep aynı palavrayı atarken dinleye dinleye

öfkelenmeğe başladım nihayet... Ariston'ı hiç bir zaman öldüremeyeceksin. Hiç bir zaman!

— Yoksa Ariston'un hiç ölmeyeceğini, ölümsüz olduğunu mu sanıyorsun sen?

— Ariston hiç bir zaman ölmeyecek evet! Benim aşkım koruyacak onu ölümden. Hem de son-
suza kadar!

— Sen kendin öldükten sonra da mı?

— Ben kendim öldükten sonra bile evet. Çünkü benim aşkım, ben öldükten sonra da yaşayacak. Benim aşkım ölümsüzdür!

Gozü bir kahkaha savurdu. Öfkelendi Lissandra:

— Gözünü oyarım senin... – dedi.

— Hele bir dene bakalım!

Şafak vaktinin soğuk ve yarı karanlık atmosferinde motor gürültülerinin yaklaştığını işitmemiş olsalar, daha uzun süre hırpalayacaklardı birbirlerini. Ama birden titremeğe, inlemeğe koyulmuştu hava. Rob uyanmıştı. Çadırlardan uzaklaşıp burnunu yukarı dikti ve bir felâket ulumasına koyuldu. Öbür köpekler de şimdi uyanmış ve korku içinde havlamağa başlamışlardı. Homurdanarak zincirlerini kırmayı deniyordu aylar. Kadın erkek, genç ihtiyar, bütün Çingeneler çadırlarının önüne çıkmış ve gözlelerini gökyüzüne dikmişlerdi. Yıldızlar gittikçe biraz daha soluklaşıyor ve yavaş yavaş berraklaşan gün ışığının içinde âdeta eriyordu. Gittikçe daha kuvvetli ve gittikçe daha yakından geliyordu uçak gürültüleri.

— İşte ordalar! Hem de bir alay...

— Sadece üç tane!

— Az mı yani!...

Çok yüksekte uçuyorlardı ve henüz ufukta belirmemiş olan güneş, iri gövdeleriyle geniş kanatlarını ısılatıyordu şimdi. Bombardıman uçaklarıydı bunlar. Uzaklaşıp gün doğumunun beyazlığı içinde kayboldular çabucak. Ama hava titremeğe devam ediyordu. Oldukları yerde çakılıp kalmıştı Çingeneler.

— Büyük yol üzerindeki tank kabilelerini bombalamaktan geliyor bunlar... – dedi birisi.

— Peki ama bugün şafak vakti büyük yolun üzerinde tank kabileleri olacağını nereden biliyorlardı?

— Bilir onlar. Harp zamanı her şey bilinir çünkü. Hemen hemen her şey... Haber alırlar...

Yeniden yaklaşıyordu motor gürültüleri. Güneş bir kan gölü içinde doğdu. Yeniden gözüktü uçaklar. İlk geçişlerinde olduğu gibi bu sefer de bir üçgen meydana getirmişlerdi. Çevik ve âdeta neşeli bir uçuşla obanın üzerinden geçip doğuda, güneşin körletici ışığı içinde kayboldular.

Sessizlik çöktüğünde ateşlerini yaktı Çingeneler. Güneş yükselmeğe devam ediyordu.

— Sıcak bir gün daha yaşayacağız... – dedi Him.

— Belki daha başka sıcak günler de yaşarız... – diye cevap verdi Kör Sina—. Garip bir yer burası. Görmüyorum ama hissediyorum, ve görmüş gibi oluyorum. Günün birinde gene yağmurlar düşmeğe başlayacak; ve büyük bir ihtimalle, birdenbire bastıracaktır kış. Eğer oymak, kışlamak üzere doğru dürüst hazırlanmazsa, hiç birimiz çıkaramayız tadını baharın.

— Onu ben de düşündüm Sina. Her şeyi düşündüm ben.

— Gerçekten düşündün mü her şeyi?

— Kış sert olacak. Nedendir bilmem ama savaş zamanı kışlar, barış zamanından çok daha uzun ve çok daha sert geçer. Kulübe kurmalarını emredeceğim herkese. Geniş ve derin kulübeler kursunlar. Hayvanlarla birlikte yaşarsınız bunların içinde, ve daha az üşürüz.

— İyi ama benim güzel kocacığım, odun meselesini düşündün mü hiç? O dediğin kulübeleri kurmak için, kalas ve tahta lâzım. Bu çöl gibi yerde nereden bulacaklar odunu?

— Ne olacak peki? Çadırdaki kışlamağa kalkacak olursak, hepimiz ölürüz. Oysa bahara mutlaka canlı çıkmamız gerekiyor. Şu çayırın yeniden yeşillendiğini görmemiz lâzım evet... Sonra...

— Sonra?

Gülerek cevap verdi Him:

— Sonra zaten hepimiz birer kış ördeği haline gelmiş oluruz. Gerisi kolaydır artık!

— Uzun zamandır güldüğünü işitmemiştim Him!

— İsteksiz gülüyorum, bakma sen!

Alimut'un neşeli sesi yükseldi tam bu sırada:

— Geliyorlar işte!

Him sıçramıştı:

— Kim geliyor?

Soruyu sorduğu anda başını çevirmiş ve ne olup bittiğini anlamak için oğlunun cevabına ihtiyacı kalmamıştı: Oymağın hemen hemen tüm erkekleri homurdanarak Bulibaşalarının çadırına doğru ilerliyordu. Gözü ile Ariston vardı en önde. Onların bir adım ardından da, şenliğe gider gibi giyinmiş ve

mağrur, Lisandra geliyordu. Çingeneler hiç bir şey söylemeden durdular. Him başa sordu:

— Ne var gene, ne oluyor?

Bir soru birçok kimseye birden sorulduğu her seferinde olduğu gibi, kimse cevap vermedi. Kaşlarını çattı Him başa:

— Ne istiyorsanız söyleyin!... – dedi.

Zavallı Ferdik'e düşmüştü cevap vermek:

— Kızma Bulibaşa. Ama mutlaka kesin bir karar alman gerekiyor.

Eliyle Gözü ile Ariston'u göstererek devam etti:

— Şu ikisiyle bir arada yaşamanın imkânı kalmadı inan. Yumruk dövüşüne koyuldular gene çadırların içinde. Zamanında yetişmesek, birbirlerinin gözünü oyacak, belki de birbirlerini öldüreceklerdi. Sabahtan akşama kadar küfürleşip hırlaşıyor, geceleri de birbirlerini tuzağa düşürmek için gözetlemekle geçiriyorlar. Bu böyle sürüp gidemez! Ayırmasına ayırdık ama...

— Bütün bunlar hep Lisandra yüzünden mi oluyor?

— Elbette!...

— Peki oymak neye karar vermemi istiyor?

Bir tek ağızdan haykırdı hepsi:

— Bıçakla dövüşsünler!

— Birinden biri ölüp yeryüzünden silinceye kadar dövüşsünler istiyoruz!

Him başa hiç bir şey söylemedi. Gürültüyü dinliyor ve adamlarının yüz ifadesini büyük bir dikkatle inceliyordu. Hepsini tanıyordu onların. Her yüzü, her kırışığı, her dudağı, her bakışı tanıyordu evet. Gittikçe biraz daha yükseliyordu sesleri, bağıırıyor-

lardı artık; ve bağırdıkça da kıpkırmızı kesiliyorlardı. İri siyah gözleri ateş saçıyordu.

— Dövüşsünler evet!...

— Bıçaklarla!...

— İkisinden biri ruhunu teslim edinceye kadar!...

— İkisine birden yer yok bu aşağılık dünyada!

— Yer yok hayır, yok!...

Daha bir gün önce yedi ölü gömmüştü oymak: İki genç gebe kadınla beş tane ufacık bebek gömmüştü. Ve doksanyedi kişiden doksan kişiye inmişti nüfusları. Üstelik, kışın zorlu geçeceği de belliydi. Bir alay insan ölecekti soğuktan, daha fazlası da açlıktan ölecekti. Yeni gömdükleri ölüleri düşünmüyordu bu adamlar; gelecek günlerde ölecek olanları da düşünmüyorlardı. Bütün istedikleri, hemen şimdi, şu anda, bir adamın nasıl öldüğünü.. daha doğrusu nasıl öldürüldüğünü görmektir.

— Uzun kamalarla dövüşsünler hem de!...

— Hayır kısa bıçaklarla dövüşsünler!...

— Dövüşsünler!...

— Hemen dövüşsünler!...

— İkisinden biri ölünceye kadar!...

Bütün oymak aklını oynatmıştı sanki. Ve sanki şu anda sadece, sıcak insan kanının kokusunu duymak istiyorlardı.

Görünmüyordu ama oymağın çevresinde dolanmaktaydı ölüm. Ayrılmıyordu bir türlü buradan, sabır ve inatla kolluyordu hepsini; dişlerini gıcır dattığı işitiliyordu arada bir; ve her gıcırdayışta, Çingenelerin sayısı biraz daha azalıyordu.

Onlar da dünyanın bütün insanları gibi, korkardı ölümden. Korkudan titrerlerdi hattâ. Ama şimdi,

vazgeçilmez bir şekilde, ölüme yardım etmek ihtiyacını duyuyorlardı. Şu anda, oymaktan birinin gene oymaktan biri tarafından nasıl öldürüleceğini görmek arzusuyla yanıp tutuşuyordu oymak.

Çadırlar boşalmıştı. Herkes orada, Him başanın çadırının önündeydi. Kera bile vardı içlerinde. Yüz çizgileri alabildiğine gerginleşmiş, gözleri oyuklarının dibine çöküp gitmişti. Utancı ve utangaçlığı bir kenara itmiş, cesaretle gelmişti buraya. Ve sadece, iki çıplak gövdeli insanın uzun ya da kısa bıçaklarla ve ikisinden biri cansız yere yığılıncaya kadar nasıl boğuşacağını görmek için gelmişti.

Çok şey görmüştü Him uzun hayatı boyunca, ve çok şey öğrenmişti. Gayet iyi bilirdi insanların, bir insanın öldüğü yere bir anda toplandığını; başka insanların nasıl öldürüldüğünü görmekten zevk aldığını. Hattâ benzerlerini öldürmekten bir çeşit sevinç duyanlar bile vardı. Harpte örneğin, ama yalnız harpte değil.

Bomboş, insandan ve âdeta hayattan boşalmış bir araziyle çevriliydi oba. Şu tuzlu, balçık kaplı göl de hayattan boşalmıştı. Binde bir, bir uçak ya da bir kuş geçen şu gök de.

— Bıçakla dövüşsünler!...

— Hemen dövüşsünler!...

Lisandra gülümsüyordu. Yere bakıyordu Gözü ile Ariston. Ötekilerin gözleri yuvalarından dışarı uğramıştı sanki. Avazları çıktığı kadar ulumaktan, kimisinin sesi kısılmıştı. Ve o kısık sesle bile devam ediyorlardı haykırmağa:

— Bıçakla dövüşsünler hemen!...

— Hemen dövüşsünler!...

— İkisinden biri gözlerimizin önünde ölünceye kadar dövüşsünler!

— Gözlerimizin önünde evet, gözlerimizin önünde!...

— İkisinden biri hemen bugün ölmeyecek olursa, oymağın rahatı yoktur!...

Oymak beyiydi Him. Sayılan ve korkulan bir bey. Gözünü bile kırpmadan ve tek kelime söylemeden dinliyordu onları. Dövüşü kabul etmeğe de hakkı vardı, yasaklamağa da.

Çığırından çıkmış gibiydi bütün oymak. Akıllarını mı yitirmişti bu Çingeneler? Belki. Ama belki de, ölümü yatıştırmak için ona bir av, bir kurban sunmak istiyorlardı. Belki de için için umuyorlardı ki, ölüm böylece onlara karşı daha merhametli davranacak, Gözü yada Ariston'ı almakla yetinip kendilerini esirgeyecektir. Uzun süredir unutulmuş olan bu eski inanç hortlamıştı yeniden ve bütün oymağı buyruğuna almıştı. Boş ve kör bir inançtı bu. Bu dünyada hiç kimsenin ölümü, hiç kimsenin hayatını uzatmamıştır. «Çadırıma girip kırbacımı alacağım ve dağılıncaya kadar hepsini bir temiz dayaktan geçireceğim...» dedi Him başa kendi kendine.

— Bıçakla dövüşsünler!...

— İkisinden biri ölünceye kadar!...

Oymak, gözleri önünde bir insanın can vermesini istiyordu evet. Görürlerdi.

Onları bağırıp ulumağa bırakarak girdi çadırına ve dört dilli kamçısını kavradı. Beylerinin elinde kırbacıyla çıktığını gören Çingeneler, bir adamın nasıl öldürüldüğünü göremeyeceklerini, bu yakıcı arzularının gerçekleşmeyeceğini kavramışlardı. Bi-

risi birdenbire soluklarını kesmiş gibi sustular.

Sağ elinin avucuna tükürdü Him, kaldırdı kırbacını. Hiç kimse kımıldamamıştı. Bütün öteki insanlarınkinden daha iri ve bütün öteki insanlarınkinden daha siyah olan bu gözlerde, korku ve merak belirmişti şimdi: Bulibaşa ilk önce kime vuracaktı? Gozü'ye mi, Ariston'a mı? Yoksa burada toplanmış, inatla dövüş isteyenlerin topuna birden mi vuracaktı?

Gözlerdeki korku ve merak, birdenbire şaşkınlığa dönüştü: Hiç birine vurmamıştı Him, kırbaclarının üzerinde bile şaklatmamıştı. Kolunu yavaş yavaş indirmiş ve dünyanın en tatlı sesiyle:

— Pekâlâ... — demişti —. İsteğiniz yerine gelsin bakalım. Gozü ile Ariston bıçakla dövüşsünler. Ve hemen. Ama kısa bıçaklarla.

«İkisinden biri can verinceye kadar...» diye eklemesi gerekirken eklememişti. Ama oymak, o büyük şaşkınlık içinde farkına varmadı bunun.

Hemen elverişli bir yer seçtiler ve halka oldular alanda. En öne ihtiyarlar oturmuşlardı. Çocuklar onların bacakları arasına sıkışmış, en küçükler de annelerinin omuzlarına tünemişti. Sina ile Alimut'un arasında yer aldı Him başa. Oymak beyinin sağında ve solunda, karıları ve çocuklarıyla, öteki oğulları sıralanmıştı.

Gozü ile Ariston gömleklerini çıkarırken, Ferdik de iki yüzü keskin ve uçları sivri bir dizi bıçak getirmişti. Him başa uzun uzun inceledikten sonra iki tanesini seçti ve dövüşçüleri çağırdı yanına.

— Bakın... — dedi —. Her iki bıçak da aynı.

Onlar da inceledi bıçakları bir süre.

— Doğru... – dedi nihayet Gozü –. Bıçakların ikisi de aynı.

— Ben de kabul ediyorum... – diye ekledi Ariston.

Ellerinde bıçakları, çoktan çizilmiş olan dairenin ortasında karşılıklı yer almışlardı şimdi. Ellerini tükürüklemiş, beklemeğe koyulmuşlardı.

Kırbacını havalandırdı Him başa:

— Şakladığı anda başlayacaksınız! – dedi.

Ağır bir sessizlik çökmüştü oymağa. Çoğunun şakakları atıyor, gözleri yanıyordu heyecandan. Bulibaşa nihayet şaklattı kırbacını. Bunu bekledikleri halde, sıçradı Çingeneler.

Dövüşçüler kaskatı kesilmişti. Karşıdakinin düşüncesini sezmek, saldıracağı anı ve bıçağını saplamak üzere seçtiği yeri tahmin etmek istercesine birbirlerinin gözlerinin içine dikmişlerdi gözlerini.

Ariston hareketsizdi. Tetikte, gözlüyordu Gozü'yü. Gozü ise sürekli hareket halindeydi. Oradan oraya sıçırıyor, bir an durup gülüyor, sonra yeniden sıçramağa koyuluyordu. Düşmanının aklını bulandırmak istiyordu besbelli. Ama Ariston, alabildiğine sakın, hep gülümsüyor ve gözlerini bir an bile Gozü'den ayırmıyordu. Dipsiz bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Sanki sadece obayı çeviren mekân ölü değildi de, oymak da ölmüştü.

Beyleri dövüşü başlatan kırbacını şaklatalı beri aradan koca bir ebediyet geçmiş duygusundaydı Çingeneler. Lisandra göz kesilmişti tepeden tırnağa; tepeden tırnağa gülümseyiş, mutluluk ve sevinçti. Ariston'un pırıl pırıl bıçağına baktı önce, çok geçmeden kocasının karnına saplanacağından emin

bulunduğu bıçağa. Sonra da yüzüne baktı Ariston'un, Gozü'nün ölümünden sonra erkeği olacak olan adamın sakın yüzüne. Sonra da hem Ariston'dan hem kendinden emin, paramparça etti sessizliği tiksinti dolu sesiyle:

— Gozü hey, Gozü! Cesaret denen şey senden ne kadar uzak!... Zavallı korkak Gozü!...

Birkaç kişi kahkaha attı. Ama çoğunluk sessiz kalmıştı.

Hiç bir şey işitmemişti Gozü. Yada mahsus öyle görünüyordu. Çayırda bir eşek başladı anırmağa. Ve Lisandra, kocasına doğru:

— Eşekler bile seninle alay ediyor, işit!... — diye haykırdı.

Ariston gülümsedi. Ve gülümsediği sırada, tam karşısındaydı kadın; ve ona kaçamak bir bakış atmadan edemedi. Gozü de bunu bekliyordu zaten. Fırsatı kaçırmayıp atıldı Ariston'un üzerine. Lisandra'nın sevgilisi yana çekilerek savuşturdu bu hücumu. Ama tamamıyla savuşturamamıştı. Derisini yarmıştı Gozü'nün bıçağının ucu. Bir kan fışkırdı havaya doğru, oymak sevinçle uludu.

Ariston, kalabalığın tepkisine aldırıp etmemiş ve gene sakın, savunma durumunda kalmıştı. Zaten hemen sonra o da Gozü'nün bir anlık dikkatsizliğinden yararlanıp atılmış ve omuzundan yaralamıştı düşmanını. Sonra da sürekli hücumu koyuldu.

Mücadelenin iyice kızıştığını gören Lisandra, bağırmayı kesmişti artık. Gülümsemeyi de... Çıplak gövdeli, gür sakallı bıyıklı iki adamın, kocasıyla sevgilisinin, durmadan hareket halinde uzaklaşıp

yaklaşarak birbirlerini hafifçe yaralamalarını, ama bol bol kanatmalarını izliyordu şimdi. Ve akan her damla kanla biraz daha ateşlenip saldırganlaşıyordu dövüşçüler; öldürme arzuları biraz daha büyüyordu.

Gök masmavi ve bomboştu. Ova sınırsız, kayalıklar ıssızdı. Güneş, yaz gününde olmasa da top-rağı ısıtıyordu gene; ve sadece şu korkunç öfkeyle birbirine saldıran iki genç ve kudretli adam değil, bu amansız mücadeleyi seyredenler de ter içindeydi.

Kör kadının kuru ayakları arasına büzülüp oturmuş olan torunu Bös, tepeden tırnağa ürpermekteydi dövüşçülerin her başarılı vuruşunda. Sağ elini çocuğun omuzuna koymuştu Sina; bu körpe vücudun anı sıçrayışlarından izliyordu dövüşü. Eğilip sordu:

— Korkuyor musun?

— Hayır nine, neden korkacakmışım? İlk önce hangisi devrilecek, onu görmek istiyorum sadece.

— Hangisi ölsün istersin sen?

Dünyanın en masum sesiyle cevap verdi çocuk:

— İkisi de!

— Neden?

— Neden mi?... İşte!...

Birden uludu oymak. Sina yeniden sordu Bös'e:

— Hangisi devrildi?

— Devrilen yok nine. Ama Ariston bıçağını düşürdü.

Ne Ariston, ne Gozü, ne de seyredenler farkına varmıştı nasıl olduğunun. Ama olmuştu: Bıçağı birdenbire fırlamıştı Ariston'un elinden. Ve almak için eğilemiyordu. Bunu denemeğe giriştiği an, Gozü üzerine atılmış olacaktı.

Fırsatı kaçırmayan Gozü, fırlıdak gibi dönmeğe koyuldu rakibinin çevresinde. Kendini ancak elle-riyle savunma durumuna düşen Ariston, dehşet içinde bakıyordu ona. Yaklaşıyor, uzaklaşıyor ve bembeyaz dişlerini gösteriyordu durmadan Gozü. İki dakika içinde belki yirmi kere bıçağını rahatça saplayabilecek fırsatı bulmuş, ama dokunmamıştı bile.

Lisandra dudaklarını kanatırcasına ısırıyor, oymak ulurcasına haykırıyordu:

— Hakla onu Gozü! Öldürmek için ne bekliyorsun? Sen şimdi öldürmezsen, o seni temizleyecek!

— Öldürme hakkın var Gozü! Unutma ki öldürmeğe hakkın var onu, unutma!..

Him başa susuyordu.

Ve Gozü'nün, bıçağını birdenbire yere fırlatıp ayağıyla ittiğini gördüler. Sonra da boş elleriyle, Ariston'un üzerine saldırdığını...

Ariston bir an... sadece bir an.. ne yapacağını şaşırıp kalmıştı. Bunu hesaplamış olan Gozü, müthiş bir yumruk indirdi onun çenesine. Devirdi, üzerine çöktü hemen, gözlerini aradı, buldu; ve olanca gücüyle sol gözünün üzerine bastırarak, oyup çıkardı gözü.

Vahşi bir ıstırap çığlığı işitildi.

Bütün vücudundan ter ve kan akan Gozü ayrıldı dövüş yerinden, dere boyuna yöneldi. Yarı yolda durup döndü ve bağırdı kadınlara:

— İyi bakın ona kadınlar! Yarasını sarın da iyileşsin bir an önce! Ve sanmayın ki onu bağışlıyorum: Yeniden dövüşeceğiz... Tek gözlü Ariston'la bir daha dövüşeceğim evet!.. Ve öbür gözünü de çıkaracağım!

İnsandışı bir gülüşle bitirdi sözlerini.

Yürüdü yeniden, dereye geldi, soyundu ve yıkanmağa koyuldu. Çevresinde kandan kıpkırmızıydı sular. Hafif yaralarla doluydu gövdesi. İnceden inceye temizledi tüm yaralarını: hâlâ akan kanı durdurmak için de üzerlerine çamur bastırdı. Sonra da kurumak üzere güneşe uzandı.

*

Gozü obaya döndüğünde oymak yemek yiyordu. Acıkmışlardı ama değmişti doğrusu, seyrettiğinden memnundu herkes. Vakit öğleyi geçiyordu.

Sönmüş bir sesle sordu Lisandra:

— Niye öldürmedin onu? Kolayca öldürebilirsin. Niye bir tek gözünü çıkarmakla yetindin? Elinin altındaydı, öldürmeğe hakkın da vardı üstelik. Niye öldürmedin?

Kuzuya dönmüş olan Gozü hafifçe omuz silerek mırıldandı:

— Niçin öldürecekmişim? Defalarca, Ariston'suz yaşayamayacağını söyledin bana sen. Yalan mı, söylemedin mi?

— Söyledim evet.

— Ve ben de sana defalarca, sensiz yaşayamayacağımı söylemedim mi?... Her şey apaçık değil mi bu durumda?

— Apaçık!

— Ariston beni haklamış olsa sevinecek miydin?

— Hem de nasıl!

— Ariston o işi hiç bir zaman başaramayacaktır!

— Buna karşılık sen de hiç bir zaman Ariston'ı haklayamayacaksın Gozü. Çünkü sende adam öldürme cesareti yok. Demek ki Ariston'ı öldürmeğe de cesaretin yok!

— Bir zamanlar öldürmek istiyordum onu. Evet evet, bütün gücümle hem de...

— Bugün öldürebilirdin işte.

— Öldürebilirdim. Ama bıçağını düşmüş görünce, değiştirdim fikrimi. Tek gözlü bırakmak çok daha iyi olur, dedim kendi kendime. Gerçekten de, gözünü oymak dururken niye öldürmeli?

— Ne kazandırıyor bu sana şimdi?

— Tek gözlü bir Ariston'ı sevip sevemeyeceğini merak ediyorum. Eskisi kadar sevip sevemeyeceğini!

Gülümsemişti Lisandra. Sonra da sonu gelmeyen bir kahkaha savurdu. Gozü şaşkınlık içinde bakıyordu karısına. Lisandra nihayet durdu. Kaşlarını çatarak:

— Zavallı yaratık!... – dedi –. Nasıl da budalasın! Öbür gözünü oyup çıkarsan da seveceğim ben Ariston'ı! Tamamıyla kör etsen de seveceğim! Üstelik ellerini ve ayaklarını kessen, onu sadece sefil bir gövde haline getirsen de seveceğim anlıyor musun! Vah Gozü, zavallı Gozü!... Gerçek bir aşkın ne demek olduğunu hiç bir zaman anlayamadın sen! Hiç bir zaman!...

— Neye dayanarak söylüyorsun bunu?

— Bilmiyorum. Bilmediğim için de cevap veremiyorum.

Daha konuşmadılar. Sofraya oturup açlıklarını giderdiler önce. Sonra da çadırın gölgesine uzan-

dılar. Gözü hemen uyudu. Ama Lisandra, geçirdiği büyük heyecana ve yorgunluğuna rağmen, bir türlü uyuyamıyordu.

*

Bütün günler nasıl geçerse, o gün de öyle geçti. Sesler yükselmeğe başlamıştı oymaktan:

— Zazu'yu ne yapıyoruz peki? Soluk alamaz hale gelmiş zavallı! Hemen öldürüp yüzmek gerekiyor...

Him başanın çadırına gittiler. Oymak beyi bir hasırın üzerine Türk usulü bağdaş kurup oturmuştu.

— Kocaoğlan ne olacak Bulibaşa?

— Öldürün!...

— Sen de geliyor musun bizimle?

— Elbette geliyorum!

Yaşlı kemiklerini çatırdatarak kalktı Him başa. Ağır ağır yürüyordu. Kurşun gibiydi bacakları.

Güçlkle soluyordu Zazu. Ne Babaya, ne de öbür ayılar dönüp bakmağa bile tenezzül etmiyorlardı artık yoldaşlarına. Çingenelerin yaklaştığını görünce homurdanıp zincirlerini çekiştirmeğe koyuldular. Sadece Zazu hareketsiz ve sakin kalmıştı. Yanında uzun bir bıçak getirmiş olan Bleb:

— Burada mı?. – diye sordu.

— Dere boyunda... – dedi Him başa –. Ne yaptığımızı görmemesi lâzım öbürlerinin.

Zazu'nun doğrulmasına yardım ettiler, ve çekip sürüklemeyi denediler hayvanı. Ama zavallı kocaoğlan, kendisini bekleyen sonu sezmiş gibiydi. Öfkeyle homurdandı, sapsarı dişlerini gösterdi insanlara, ve ilerlemeğe yanaşmadı katiyen. Sara, elindeki

sopayla vurmak istedi hayvana; Him engel oldu:

— Zaten kesip parçalayacaksınız... – dedi –. Bir de dövmek mi lâzım? Zazu insan değil ki, bir ayı!

Ama insan olmayıp ayı olmasına rağmen, tıpatıp bir insan gibi davranıyordu Zazu. Çevresine toplanmış olan oymağı ve Bleb'in elinde parlayan bıçağı görmüştü. Çingenelerin bakışlarında artık en ufak bir acımaları kalmadığını da görmüştü üstelik. Ve anlamıştı sonunun yaklaştığını.

Efendilerinin bacakları arasında karın üstü sürünüyordu köpekler. Yalamak için sıcak kanın akmasını bekliyorlardı. En sabırsızları Rob'du içlerinde. Oysa bütün bu hayvanlar, ayılar ve köpekler, o güne kadar yıllar boyunca birlikte yaşamış, birlikte acı çekmiş, birlikte oynamışlardı.

Zazu'ya yaklaştı Him başa; ve yanyana geçirdikleri yıllar boyunca hep yapmış olduğu gibi, başını, kulaklarının arasını okşamak istedi hayvanın. Bir vakitler, Him yada çocukları onu böyle okşamağa koyulduğunda, Zazu bir çocuk gibi sevinçle homurdanırdı. Ama bu sefer anîde dönüp elini ısırды efendisinin.

Oymak beyi korkunç bir öfkeyle:

— Derhal ve burada keseceksiniz!... – diye buyurdu –. Burada ve derhal dedim, işitiyor musunuz!

Ve birden bir alay adam yüklendi zavallı ayıya. Yoldaşlarından birkaç adım olsun uzaklaştırmak için bir kısmı boynunu yakalamış çekiyor, bir kısmı da arkasından itiyordu. Hastalıktan takatsiz vücudu üzerinde diz çökerek tutmayı başardılar sonunda; ve Bleb boğazına vurdu bıçağı. Bir yada iki kere hırıldamıştı Zazu, sonra hareketsiz kalmıştı. Hemen

çadırların ortasına çekip derisini yüzdüler. Kanını yalamak hakkı Rob'a verildi yalnız, öbür köpeklerin önüne dışkıları atıldı. Önce tuzladılar deriyi, sonra da kurusun diye bir kazığa astılar.

Ama asıl önemli olan, Zazu'nun etiydi. Yumuşak ve yağlı bir etti bu. Parçalara böldüler ve her çadıra dağıttılar payını. Him'in çadırına kocaman bir but geldi. Ama kabul etmedi Sina:

— Bir insanı sever gibi sevdik Zazu'yu biz...
— dedi —. Küçücük bir yavruyken satın almıştık onu, henüz bebek denecek çağındayken. Etine el süremeyiz!

O akşam güzel bir ayı çorbasıyla nefis bir ayı kebabı yedi oymak. Bir yandan besleniyor, bir yandan da yakınıyorlardı:

— Çok iyi bir ayıydı, neme lâzım!... — diyorlardı örneğin.

— Ne de güzel dansederdi üstelik!

— Him çok para kazandı Zazu'nun sayesinde!...

Bir kısmı da Zazu'dan söz etmeksizin yiyordu kebabı, ama onlar da konuşuyorlardı.

— Doğrusu bundan güzel yemek olamazdı!

— İçkisiz ve türküsüz bir güzel yemek de olur mu hiç!

— İçip türkü söyleyelim öyleyse, ne duruyoruz yani!

— Him başa kızabilir...

— Neden kızacakmış? Zazu kesildikten sonra çadırına çekilip bir şişe rakı içti Him başa tek başına. Koca bir şişe rakı iştiriyor musunuz! Şimdi de...

— Şimdi de uyuyor ki, sarhoş sızmasıdır, top atsan uyandıramazsın!...

Ateşleri külle kararttı Çingeneler, ama uzun süre ayrılmadılar sıcak ocakların başından.

Gurup vakti sona ermiş, gökte yıldızlar belirmişti. Çok geçmeden ay da gösterdi sapsarı yüzünü... Hava hareketsiz ama serindi. Zazu'nun hastalığı ve ölümü, Ariston'un tek gözünü kaybettiği dövüşle dolmuştu gün. Şimdi geceyi doldurmak gerekiyordu. Ama nasıl?

Önce bir tek kemanın inlediği duyuldu, bunu bir ikinci keman izledi. Sonra bir de kanun katıldı kemanlara. Oymağın haftalardır dinlemediği eski türküler doğuyordu dudaklara, ruhlara hem sevinç hem keder getiriyordu bu türküler. İri siyah gözleriyle yıldızları ve sapsarı yüzlü ayı seyrediyordu Çingeneler şimdi. Göldeki durgun suyun pırıltısını, ince ve saydam bir karanlığa bürünen ovayı seyrediyorlardı. Kayalıkları, çadırları, arabaları.. Bütün bunları görüyorlardı evet, ama bütün bunlar ilgilendirmiyor gibiydi onları. Çünkü iri siyah gözleri şimdi, bir vakitler uzak atalarının yaşamış olduğu yerlere dikiliydi hayallerinde. Aslında bitimsiz ormanları, uçsuz bucaksız tarlaları, dev ırmakları seyrediyorlardı. Zalim vahşi hayvanlar ve bugünkü kuşların hepsinden daha büyük kuşlar vardı orada. Ama akıl almayacak kadar küçük kuşlar da vardı...

Kimbilir ne zamandan beri yürümekteyiz

Siyah çadırlarımızla şu dünya üzerinde.

Ve niçin yürümekteyiz bir ucundan öbür ucuna

Arabalarımızla şu dünyanın kimbilir.

Bizi sonu gelmez yollarda koşmağa zorlayan

Kadere de inanmayız biz.

*Ve inanmayız ne uğura ne fala.
Ama gene de bir şey vardır biliriz
İter bizi durmadan yada ardından sürür.
Hayata inanırız ve bize zehirdir hayat.
Aşka inanırız ve aşk bizi öldürür!...*

Sürekli şekilde eğlenip türkü söylemeğe alışık olan Çingeneler, gözyaşı dendi mi alabildiğine cimri kesilirdi; ikide birde ağlamazlardı öyle kolay kolay. Oysa bu gece, iri siyah gözleri, yaşlarını zaptedemiyordu.

Kör Sina dayanamadı sonunda:

— Benim burada bulunduğumu ve yıllardır da kör olduğumu biliyordunuz.. – diye dert yandı –. Niçin ağlattınız öyleyse beni? Niçin söylesenize, niçin? Daha birkaç gün önce gene ağlamak zorunda kaldım. Ama artık yetti, dayanamıyorum artık. Çünkü körlerde yaşlar, gözlerinden kalan birazcık şeyi de yakar kavurur. Ve çünkü benim yaşlarım herhangibir başka körünkünden daha çok yakıp kavuruyor gözlerimi. Ve nasıl acı veriyor bana bilseniz nasıl!

— Ne yapalım isterdin peki Sina ana?

— Neşeli türküler söyleyin, hareketli danslar yapın. Dans üzüntüyü kovar çünkü!

— Eğer neşeli olmamızı istiyorsan, sarhoş olmamız gerek Sina ana. Neşeli olmanın tek yolu bu!

— Sarhoş olun öyleyse. İçeceğiniz varsa için ve sarhoş olun!

Kimisi rakıyla sarhoş oldu, kimisi de absentle. Kadın erkek, genç ihtiyar, hepsi dans etti sonra, ama bir türlü neşelenemedi.. O ince saydam karan-

lık, onları sımsıkı sarıyor, kurşun gibi çöküyordu üzerlerine.

Bu zavallı eğlence sona erip de Çingeneler çadırlarına çekildiğinde, Alimut'u çağırırdı Sina:

— Kızı gördün mü? – diye sordu.

— Gördüm anne ve dinledim de..

— Ne yapacaksın şimdi onu?

— Hiç. Katlanamıyorum. Onu her düşünüşümde, ve her görüşümde, art arda ırzına geçen o dört adam gözümde canlanır gibi oluyor. Ve korkunç bir bulantı kaplıyor içimi, kusmak istiyorum. Şu anda bile kusmak istiyorum bak!

— Kus öyleyse Alimut'um, içindeki bütün zehri akıtıncaya kadar kus!

*

Ertesi sabah yorgun ve belli belirsiz endişeli uyandı oymak.. Bir gün önce olup bitenleri hatırladı Çingeneler, ve utanç duydu. Kimisi Gözü ile Ariston'un bıçakla dövüşmesi konusunda ısrar ettiği için üzülüyor, kimisi de Zazu'nun etinden yediği için tiksintiye kapılıp mide bulantısına uğruyordu.

Güneş, berrak gökyüzünde genç ve mağrur pırıldıyordu; toprak, gecenin sert serinliğini korumaktaydı hâlâ yüzeyinde. Ama kımiltısız havada tatlı bir sıcak vardı.

Beygirler, katırlar ve merkepler, çayırdaki tek tük bulabildikleri ot ve böğürtlenleri dişliyor; köpekler güneşte gevşemiş, uyukluyordu Kocaoğlanlar homurdanıyordu gene; ve Babaya, koca hayat yoldaşının homurtu ve zincir şıkırtılarını ilk defa bugün işitmediği

halde en ufak bir şaşkınlık göstermiyordu. Yavaş yavaş kurumaktaydı Zazu'nun tuzlanıp bir kazığa asılmış olan postu.

Çadırlardan uzakta yaşıtı çocuklarla oyun oynayan B s, iki atlı gördü birdenbire oymağa doğru gelen. Başlangıçta iki jandarma sandı bunları ve fazla tel şlanmadı. Ama biraz daha dikkatli bakınca, aldandığını anladı çocuk. Gerçi adamların omuzunda tüfekler asılıydı ama elbiseleri jandarmalarınki gibi mavi değildi; beygirleri de çok uzaktı iri ve besili olmaktan, tam tersine ufak tefek ve cılız iki hayvandı bunlar. Birden korkuya kapıldı B s, ve çadırların oraya doğru koşmağa koyuldu.

— Yabancılar geliyor!... Sil hları da var omuzlarında!...

— Nerdeler, nerden geliyorlar?

— G l tarafından!...

O yöne doğru baktı  ingeneler. Gerçekten de iki atlı obaya yaklaşmaktaydı. Hiç de acele eder gibi görünmüyordu adamlar. Oymak gelenleri karşılamak için toplandı, ve Him başaya haber saldılar.

İki yabancı gelmişti nihayet. Biri kısa boylu ama sağlam yapılydı. Çok uzun bir bıyık göze çarpıyordu  i ek bozuğu yüzünde. Ufacık yeşil gözleri vardı ikincisinin; ötekinden biraz daha uzun boylu ve kızıl sa lydı. Asker çizmeleri vardı ayaklarında; bol pantolon ve gocuklar giymiş, başlarına da birer kürklü kalpak geçirmişlerdi. G l mseyerek sel m verdiler, bütün oymağa baktılar ve sustular.  ingeneler de susuyordu. Nihayet birkaç dakika sonra,  i ek bozuğu yüzlüsü konuştu:

— Nasılsınız bakalım arkadaşlar, iyi misiniz?

Him başa cevap verdi bütün oymak adına:

— Kötü sayılmayız. Hattâ çok iyi sayılırız bir bakıma. Kolay kolay bundan daha iyi olunmaz...

Kızıl saçlı uzun boylusu karıştı söze:

— Bu durumda yiğitlerim... – dedi –. Bu durumda sizlere sağlık ve şans dileyip obanızdan ayrılmak kalıyor bize.

— Peki ama hangi rüzgâr sizi bizim buraya attı?

Kısa boylusu cevap verdi bu sefer:

— Pek iyi sayılamayacağınızı, belki eksikleriniz bulunduğunu, mutlaka birşeylere ihtiyacınız olduğunu düşündük aslanlarım; size yardım etmek için elimizden geleni yapmağa karar verdik. Ama... ama eğer dediğiniz gibi turp gibiyseniz, hiç bir şeye ihtiyacınız yoksa, izin isteyip yolumuza gideceğiz...

— Kızmayın ama size bir şey sormak istiyorum – dedi Him başa.

— Sor aslanım! Katiyen kızmayız...

— Siz hükümet memuru musunuz?

Bir ağızdan bir kahkaha atmıştı ikisi de.

— Niye sordun ki bunu?

— Kiminle konuştuğumuzu bilelim diye.

— Hükümet memuru değiliz hayır.

— Peki o zaman nasıl oluyor da silâh taşıyabiliyorsunuz? Şimdilerde yalnız resmî kişilere bu hak tanınıyor!

— Jandarma değiliz ama silâh taşıyoruz işte... Buralarda eli boş gezmek biraz tehlikeli oluyor da!

— Sakın tâcir olmayasınız siz beyler?

— Bir bakıma evet. Ama eğer sağlığınız yerindeyse ve hiç bir şeye ihtiyacınız yoksa, konuşacak

hiç bir şeyimiz yok demektir sizinle. Biz yolumuza devam edelim. Yolda daha bir alay oymak bekliyor; vede onların hali sizinki kadar iyi olmasa gerek!

Him başa bir an sustuktan sonra:

— Atlarınızdan inin de benim çadıra buyrun...

— dedi —. Size bir yudum içki ikram edeyim!

— Bulibaşa siz misiniz?

— Benim evet, ismim de Him'dir.

— Ooo! Sizin sözünüzü çok işittik biz!...

— Nerde?

— Orada, ırmağın kıyısındaki şehirde. Buğday ve un almışsınız, ve altınla ödemişsiniz bunları!

— Elimizde avucumuzda ne varsa verdik evet. Şimdi bir tek altın akçamız bile yok!

Çiçek bozuğu yüzlüsü bir kahkaha savurdu:

— Büyük söyleme Bulibaşa!. — dedi —. Köşe-
de bucakta kalmıştır gene biraz... Çok değildir bel-
ki ama, yetersiz de değildir!

İnip bir arabaya bağladılar beygirlerini ve Him başayı izlediler çadıra doğru.

— Ben çıkayım istersen Him? — dedi kör kadın.

— Çıkmayı bırak da içecek bir şey ver bize!

El yordamıyla rakı matrasını buldu Sina, ve kocasına uzattı. Önce yabancılar dikti. Birer yudum içtiler sadece. Sonra da Him yuvarladı birkaç yu-
dum. Kızıl saçlı konuştu:

— Biz un satıyoruz. Şu koruya kadar getirebi-
liriz unu. Orada parasını verir alırsınız. Altınla öde-
yeceksiniz.

— Fiyatı ne kadar peki?

— Çuvalı beş altın. Bu yılın buğdayından öğü-
tölmüş ince, çok iyi nitelikte bir undur.

— Pahalı... – dedi Him başa –. Bizim kesemize göre çok pahalı hem! Biz fakir insanlarız, n'eylersiniz...

— Yalnız unutma ki Bulibaşa, kışın eşiğinde bulunuyoruz; bu yörede kışlar hem çok sert, hem çok uzundur. Kar yağmağa başlayınca bir tek adam göremezsiniz burada ve açlıktan ölürsünüz. Baharı buluncaya kadar ölürsünüz açlıktan evet, eğer gökten size yiyecek düşmezse tabii!

— Gökten mi!... – diye güldü öbür yabancı –. Gökten şimdilerde sadece bomba düşüyor!...

— Biraz fiyat kırım, alalım...

— İnan ki rizikomuz çok büyük... – dedi kızıl saçlısı –. Jandarmalar bir yakalamayagörsün, işimiz bitti demektir!

— Yok canım!... – diye güldü Him başa –. Yakalansanız bile parmaklarınızı oynatır, kurtulursunuz siz...

— Evet ama bu türlü bir kurtuluş, iflâs anlamına da gelebilir!

Oldukça uzun bir süre pazarlık etmiş ve sonunda dört altına bir çuval un şeklinde anlaşmışlardı. Him sordu:

— Ne zaman getireceksiniz peki?

— Bir hafta sonra. İki arabayla gelip korunun yanında duracağız. Siz de bize parayı verip malı alacaksınız. Üç kişi olacağız ve tıpkı bugünkü gibi silâh bulunacak üzerimizde. Bu bir kötü niyet gösterisi değildir: Hani aklınıza unları bedavaya mal etmek düşer de bizi öldürmeğe falan kalkacak olursanız, kendimizi koruyabilelim diyedir, anlıyor musunuz...

— Biz bugüne kadar hiç bir cinayet işlemedik...
— dedi Him başa—. Hiç bir zaman! Bugünden sonra işlemeğe başlayacağımızı da hiç sanmıyorum.

— Harp çıkıncaya kadar hiç adam öldürmemiş olan bir yığın insan vardı dünyada. Bugün gözlerini bile kırpmadan adam öldürüyor hepsi. Öyle ki, benzerlerinden hiç değilse birini öbür dünyaya yolcu etmemiş insan hemen hemen kalmadı gibi bu dünyada. Harp!... Tüm yasaları çiğneyip geçiyor harp!...

Veda edip atladılar beygirlerine, ve geldikleri gibi ağır ağır gittiler. Him başa bütün adamlarını topladı hemen, yabancılarla vardığı uzlaşmayı anlattı.

— Bu böyle gidecek olursa... — diye atıldı Sara —... çok geçmeden elimizde bir tek kuruş kalmayacak!

Şöyle cevap verdi Him başa:

— Mümkündür ki işler, gittikçe biraz daha batağa saplansın! Kış geldi sayılır bakın, ve ilkbahara daha çok zaman var... Oysa ulaşmamız gerekiyor ilkbahara, ilkbaharın bizi hayatta bulması gerekiyor! Sonra... sonra ne yapacağımızı sonra düşünerüz. Şimdilik yapılması gereken şey...

— Peki ya altınsız kalacak olursak?

— Önemli olan hayatta kalmaktır!

Hiç bir şey demeden dinliyordu Kör Sina. Him haklıydı. En önemli mesele, ilkbaharın oymağı hayatta bulmasıydı evet, Çingenelerin büyük çoğunluğunun hayatta kalmasıydı. Bu kadar basit, bu kadar açık bir şeyi nasıl oluyor da anlamıyorlardı?

— Mademki hepimiz burada toplanmış bulunuyoruz, birtakım başka konuları tartışmak da iyi olur... — dedi Him başa.

— Konuş Bulibaşa, seni dinliyoruz!

— Yiyecek konusunda, elimizde kalanla satın alacak olduğumuzu ölçülü kullandığımız takdirde, sanırım, işin içinden sıyrılabiliriz. Ama açlık bir yana, bir o kadar tehlikeli, hatta belki açlıktan da tehlikeli bir düşmanımız daha olacak. O düşmanın adı, soğuktur. Çadırlarda katiyen göğüsleyemeyiz bu düşmanı. Kulübeler yapmamız gerekiyor. Ama ne yazık ki odun yok elimizde, malzeme yok. Bu durumda bir tek çare kalıyor bize: Kayalıkların içine mağara kazmak. Hayvanlarımızla birlikte barınmak üzere dört büyük mağara düşündüm. Biz erkekler bu işi yaparken, kadınlarla çocuklar da korudaki bütün çalı çırpı ve böğürtlenleri toplayacak. Ancak ateşle, sürekli yanan bir ateşle yenilebilir soğuk.

— Ne zaman başlayacağız işe?

— Eğer evet derseniz hemen bugün.

— Niçin evet demeyecekmişiz Bulibaşa! Hava her an değişip sertleşebilir. Sert havada da çalışmak güç olur tabii.

Çingeneler kayalıklara karşı ilk uğraşa giriştiğinde, yamaç umulmadık bir direnç gösterdi. Kükrekler kırılıyor, kazmalar çabucak aşınıp işe yaramaz hale geliyordu. Bu derece zahmetli bir işe alışık olmayan Çingeneler hemen yorulmuştu, her şeyi yüzüstü bırakmayı tasarlamağa başlamışlardı.

Ne mutlu ki hava bozmuyordu. Gerçi geceler gittikçe biraz daha serinleşiyordu ama gündüzler, berrak gök, sıcak ve kımıldısız havası, yakıcı güneşle, birer yaz günü olmakta devam ediyordu.

— Bu kadar uzun ve güzel bir sonbahardan sonra kış neden sert olacakmış yani?

— Bu durumda neden biz...

— ... çalışmayı bırakmayalım ha?

— Öyle ya! Biraz sert bile olsa, kışı çadırda geçirmeğe alışık değil miyiz sanki biz?

Mevsimin yumuşaklığına aldanan Çingeneler, kolayca kaçmağa, kaytarmağa başlıyordu işi. Emirlerinin çiğnendiğini gören oymak beyi de, korkunç bir öfkeyle kırbacına sarılıyordu.

— Sizin tembelliğiniz yüzünden bütün oymak ölüp gidecek mi sanıyorsunuz ha!... — diye haykırıyordu —. Çalışın yoksa!...

Çıplak sırtlara hışımla iniyordu kırbaç ve Him başanın ağzından ırmaklar halinde küfür dökülüyordu.

— Niye dövüyorsun bizi Bulibaşa? Çadırda kışlamanın sorumluluğunu yükleniyoruz hepimiz...

— Karılarınızla çocuklarınız soğuktan ölecek ahmaklar!

— Hiç ölmezler, niçin öleceklermiş ki...

*

Şevkle kazıyordu Gozü, Ariston da ondan aşağı kalmıyordu kazmakta. Oyuk gözünün üzerine sarı bir ipek şerit geçirmişti Ariston. Yarası her akşam annesi tarafından güzelce yıkanıp temizlenmekteydi; dolayısıyla de ağır ağır iyileşiyordu. Oymak şimdi artık Ariston diye değil, «Tek Gözlü» diye çağırıyordu onu. Küçük Būs bile günde en az on kere gelip soruyordu:

— Nasılsın Tek Gözlü amca, biraz daha iyi misin?

Ariston'un dayanamayıp patlayacağı anı beklemekteydi herkes. Ama o, sakinliğini koruyor, hat-tâ gülümsüyordu. Dövüşü izleyen ilk günlerde müt-hiş bir öfkeye kapıldığı gerçektir evet. Nasıl olmuştu da elinden düşürmüştü bıçağı? Kör şeytan! Bir düşmemiş olsaydı bıçak elinden, ah bir düşmemiş olsaydı!... Gozü'nün onu temizlemek için bu fırsattan niye faydalanmadığını düşünmüştü geceler boyunca, bir türlü anlayamamıştı. Oysa Gozü bıçağını düşürmüş olsaydı onun yerine!...

Öbür genç kadınların yanı sıra Lisandra da, erkeklerin kazmakta olduğu mağaradan çıkan iri taşları taşıyordu. Gozü'ye sürtünüp geçtiği oluyordu zaman zaman, ama dönüp de bakmıyordu bile. Buna karşılık Ariston'un yanından geçerken hemen gülümsüyor ve gözleriyle yemeğe koyuluyordu sevgilisini.

Ona şunları fısıldamak imkânını da buldu bir gün:

— Bil ki sevgilim – dedi –, şu sakat halinle de en az eskisi kadar delice seviyorum seni!

Ariston da fısıldayarak verdi cevabı:

— Onu mutlaka geberteceğim, göreceksin. Kafasını parçalayacağım küreğimle, ve ossaat ölecek. Ölmesi gerekiyor çünkü!...

— Peki sonra?

— Sonra mı? Sonra kaçarsınız buradan. Elele terkederiz oymağı.

— Yakalarlar bizi Ariston. Yakalarlar bizi!

— Yakalarlarsa yakalasınlar ne yapalım! Öldürmem gerekiyor onu, anlıyor musun?

— Öyleyse geceleyin yap bu işi. Dolaşmağa çıkmasını gözetle ve sessizce öldür. Kürekle değil,

bıçakla. Sonra hemen çadıra getirirsin ölüsünü, beni alır ve kaçarısın.

Ama ne yazık ki konuştuklarını görmüştü Goz . İşini bırakıp onlara yaklaştı:

— Karımla birlikte beni nasıl öldüreceğini ayarlıyorsun değil mi ha?

— Doğru evet. Nasıl bildin peki?

— Zor değil bilmek. Lisandra da sen de, benim ölümümden başka bir şey düşünmüyorsanız ki...

Gülümsedi Ariston:

— O da doğru... – dedi –. Yalnız bunu düşünüyoruz, doğru. Ama sen ortadan kalkınca ne ben ne de Lisandra bir an bile düşünmeyeceğiz artık seni. Hele benim hiç mi hiç düşünmeyeceğimden iyice emin olabilirsin!

— Evet ama beni öldüremeyeceksin tek gözlü! Bunu yapmağ  ne gücün ne de aklın yeter senin. Buna karşılık ben...

— Yani sen mi beni haklayacaksın, demek istiyorsun?

— Evet... Ama daha önce öbür gözünü 'de oya-cağım senin... Lisandra tutsun elinden, köy köy dolaştırırsın artık seni, ev kapılarında türküler söyleyerek: «Yiğit kardeşler! Şu iki gözü kör delikanlıya merhamet edin... Şu zavallıya bir sadaka verin kardeşler...» diye...

Bir güzel dalga geçmeğ  devam edecekti Goz , edemedi. Ariston kazmasını fırlatmış ve şimşek gibi saldırmıştı üzerine.

Ariston gibi Goz 'n n de elleri boştu şimdi. Böyle bir dövüşü hiç beklemeyen Lisandra kendini tutamayıp bir çığlık attı.

Ariston'un anî fırlayışı, Gozü'yü gafil avlamıştı aslında; ama tam zamanında toparladı kendini; sadece yana sıçramakla kalmadı, bir de çelme atmaya başardı rakibine. Ariston sırtüstü yere uzanmış ve düşmanının öbür gözünü de oymasından korktuğu için elleriyle yüzünü kapamıştı sımsıkı. Gozü, ata biner gibi onun üzerine binip çakısını çıkardı. Ama gözüyle uğraşacak yerde Ariston'un pantolonuna soktu elini, çözüp apışarasına doğru kaydırıldı.

Deli gibi haykırıyordu Lisandra:

— İmdat! Ariston'u iğdiş ediyor Gozü, yetişin! İşlerini bırakıp iki genç adam arasındaki bu yeni kapışmayı seyre koşan Çingeneler, onları ayırmak için en ufak bir hareket göstermediler. Kahkahayı basmışlardı, tam tersine. İçlerinden birisi keyifli bir sesle:

— Tek Gözlü şimdi de günah işlediği yerden ceza görecektir!.. – diye bağırdı.

Ariston'a hiç kimsenin yardım etmeyeceğini çabucak anladı Lisandra. Sevgilisini kurtarabilirse ancak kendisi kurtarabilirdi artık, o da kavgaya atıldı. Hınçla saldırdı kocasının üzerine, olanca gücüyle yumruklamağa başladı, sonra da yüzünü tırmıklayarak çekip aldı Ariston'un üstünden Gozü'yü.

Kadının çığlıklarını işitmiş olan Him başa, elinde kırbacı, mağaranın eşiğinde belirmişti o anda:

— Yeniden birbirinize girdiniz öyle mi?... – diye kükredi.

— Evet... – diye cevap verdi Gozü –. Ama suç benim değil.

— Kim başladı?

— Tek Gözlü, kim olacak!

Him başa birkaç kırbaç indirdi Ariston'un sırtına, ama Gozü'yü de ihmal etmedi.

— Laf anlamadığınız takdirde ikinizi de oymaktan kovarım... – dedi.

— İşte o olmaz... – diye karşıladı gülerek Gozü –. Onu yapamazsın işte Bulibaşa, çünkü hakkın yok. Şu durumda bizi oymaktan kovmak, ölüme mahkûm etmek demektir. Hayır Him başa, hayır... Hakkın yok buna!

— Hele bir daha girin de birbirinize, görürsünüz hakkım olup olmadığını! Uzatmayın lafı hadi, işe koyulun hemen!

Çingeneler kazma küreğe sarılmıştı yeniden, ama çalışmağa istekli değildiler. Alçak sesle konuşmağa, dalga geçmeğe koyulmuşlardı kendi aralarında:

— Bulibaşa da amansızlık ediyor canım! Bugün bir adamı oymaktan kovmak ne demektir, elbette ölüme yollamak demektir! Nereye sığınabilir Ariston bugün, söyler misiniz? Ya Gozü'yle Lisan-³dra nereye gidebilirler? Göz alabildiğine çöl var etrafımızda!...

— Orası doğru ama bu da böyle devam edemez ki! Her gün sabahtan akşama kadar fırsat buldukça ağız dalaşı yapıp kavgaya girişmek de olmaz ki canım!

Aslında çalışmak istemiyorlardı artık adamlar; ve bu kavgayı bahane bildiler. Âletleri atıp çıktılar mağaradan. Him başa öfkeden köpürüyordu, ama yapacak bir şey olmadığını hemen farkettiler. O sırada yürümedi daha fazla üzerlerine, ama akşam hepsini çadırının önüne toplayıp:

— Yarından itibaren gün doğumunda işe başlayacak, gün batarken işi bırakacaksınız... – dedi.

İtiraz kabul etmez bir kesinlik vardı sesinde. Ama ertesi sabah işe gene de oldukça geç başlanacaktı: Kurşun sesleriyle uyanmıştı şafakta oymak, herkes korkuya kapılmıştı. Him başa yatıştırdı onları:

— Merak etmeyin... – dedi –. Un için pazarlık ettiğimiz tâcirler olsa gerek bunlar!

Çadır çadır dolaşıp toplayarak gereken parayı tamamlamıştı. Keseyi alıp kuşağının içine yerleştirdi ve yürüdü. Oymağın erkekleri, yorgun ve uyku sersemi bir halde, beylerinin birkaç adım gerisinden ilerliyordu. Hiç birinin elinde en basit bir silâh yoktu. Koruya yöneldiler.

Çuvallar yüklenmiş üç araba gördüler ilerde. Beygirler, yeni yağan yağmurun canlandığı cıvıllı otları kemirmeğe uğraşıyordu. Arabaların yanında üç yerine, beş adam vardı; tepeden tırnağa silâhlıydılar. Yüzü çiçek bozuğu olan, onları görür görmez haykırdı:

— Olduğunuz yerde kalın. Sadece Bulibaşa gelsin buraya. Parayı yanına alıp tek başına o gelsin!

Çingeneler durmuşlardı.

— Ben niye tek başıma geliyorum?... – diye sordu Bulibaşa –. Biz hiç birimiz silâhlı değiliz. Buna karşılık siz, kavilleştığımızdan daha kalabalıksınız.

— Sizden korkumuz yok... – dedi çiçek bozuğu suratlı adam –. Ama kendimizi savunmayı da düşünmek zorundayız; hani aklınızdan geçerse ki bizleri burada temizleyip...

Uzun bir tartışmaya giriştiler, ama sonunda da anlaşmaya vardılar. Çiçek bozuğu yüzlü, tek başına ve silâhsız olarak Çingenelerin yanına geldi; Him başa da tek başına ve yanına parayı alıp arabaların oraya gitti. Altınları has olup olmadıklarını anlamak üzere tek tek dişleyerek saydı tâcirler; bu sırada Him başa da un çuvallarını gözden geçiriyordu birer birer. Her iki taraf da sahtekârlık olmadığını anlayınca, çiçek bozuğu yüzlü adam altın kesesini teslim aldı; ve Çingeneler, un çuvallarını arabalarından indirdiler.

— Dürüst bir alışveriş yaptık... – dedi tâcir.

— Dürüst sayılabilir... – diye cevap verdi Him başa.

— Harp zamanının dürüstlüğü de bu kadar olur işte!.. – diye güldü çiçek bozuğu suratlı.

Atlarını arabalara koşup uzaklaştılar. Bir süre sonra da dönemeçte kaybolmuşlardı.

— Bu çuvalları çadırların yanına kadar nasıl taşıyacağız şimdi?

— Arabalarla... – diye cevap verdi oymak beyi –. Gidin hemen, getirin arabaları!

— Peki ya unları nasıl bölüşeceğiz Bulibaşa?

— Kış sığınakları hazır olduğu vakit, herkes kendi payına düşeni alacaktır merak etmeyin!

Arabaları getirip unu yüklemişlerdi, ama bir huzursuzluk vardı hepsinde. Him başa hemen fark etmişti bunu; arkalarından doğru ağır ağır ve endişeyle yürüyordu. Sert ve soğuk toprak, ayaklarını üşütüyor; ama güneş, yaşlı aşınmış bedenini iyice ısıtıyordu. Hem ihtiyarlığı hem de yorgunluğu söküp atıyordu güneş bu zayıf vücuttan...

Oymak beyini uzun zamandır gözlemiş olan Kera, birdenbire karşısına dikildi. Afallayıp olduğu yerde kalakaldı Him. Kız cesaretle gülümsüyordu. Yarı tatlı, yarı kızgın bir sesle sordu Him başa:

— Ne istiyorsun söyle?

— Önemli bir şey istiyorum sayılmaz... – diye cevap verdi Kera -. Alimut'un niye benden ısrarla uzak durduğunu ve sizin de niye bana öfkelenildiğini-
zi öğrenmek istiyorum sadece.

— Çünkü... çünkü...

Bir türlü söyleyemiyordu. Boğazında düğüm-
lenip kalmıştı sanki kelimeler.

Kız söz aldı gene:

— Orada, ırmağın kıyısındaki çayırda başıma gelenlerden ötürü değil mi? Ama benim hiç bir suçum yok ki o işte. Ne Alimut'un ne benim, hiç bir suçumuz yok!

Cevap vermedi Him başa. Kızın yanından doğru dolanıp hızla yürüdü. Uzun bir süre hiç kımıldamaksızın kaldı orada Kera. Güneşe baktı. Gölün koyu siyah ve tuzlu sularına baktı. Ufka kadar göz alabil-
diğine uzayan ovaya; oymağın, kışın sığınmak amacıyla binbir güçlük içinde mağaralar oymağa çırpındığı kırmızı kayalıklara baktı. Yağmurla biraz canlanır gibi olan cılız otları yemeğe koyulmuş bey-
girlere, katırlara ve merkeplere de baktı Kera. Ve birdenbire, saçlarını yolarak ağlayıp haykırmağa başladı:

— Anam anam! Niye doğurdun beni anam? Niye dünyaya getirdin beni? Niye sanki? Niye sanki?...

DOKUZ

Güneşli günler bitmişti artık. Güney rüzgârı esmeğe başlamıştı. İri siyah bulutlar yağmur kusu-yordu. Çoğu zaman ince bir yağmurdu bu; ama her an soğuk, hattâ buzlu bir sonbahar yağ-muruna dönüşebilirdi. İşte bunun içindir ki, hâlâ yumuşak bir ilkbahar görünüşüne bürünen havaya rağmen, tehlikeli bir iyimserliğe kapılmadı Çingene-ler.

Üç mağaranın oyulması bitince, muşamba ört-ülü uzun arabaları, kayalıkların yakınında birbiri-nin yanı sıra dizip boşalttılar ve barınaklara taşıdı-lar bütün mallarını: Un çuvalları, zeytinyağı teneke-leri, ellerinde kalmış olan bir parçacık rakı, tuz, ar-pa ve yulaf, çeşitli âletler ve içlerine elbise tıklı denkler, bunlar arasındaydı.

Kayalık yamaca oyulmuş olan mağaralar, on-ları yağmurdan, rüzgârdan ve kardan koruyordu ama sadece üç taraftan koruyordu. Dördüncü tarafın açık kalması şarttı; soğuk dayanılmaz hale geldiğinde bir örtüyle kapamak gerekecekti girişleri. Duvarlar boyunca aileler halinde sıralan-dılar. Duvarlar düzgün değildi, eğri büğrüydü ama, hiç olmazsa nemli de değildi, en ufak bir su sızıntısı yoktu şimdilik. Her barınağın orta yerini, ateş yakmak için ayırmağa karar verdiler. Duma-

na gelince, o nasılsa kendine bir yol bulup çıkardı.

*

Bir gün geldi, bütün bölgede birdenbire kesildi yağmur ve rüzgâr; süt gibi koyu bir sis kapladı ortalığı.

Beygirleri, katırları ve merkepleri dışarda, çayırda bırakmışlardı. Besinsizlikten hepsi de müthiş zayıflamıştı zavallıların, kaburgalarını saymak mümkündü bir bakışta; bacakları kibrit gibi incelip gitmiş, kafaları uzamıştı. Buna karşılık, sineklerin açtığı yaralar kurumuştu vücutlarında. Zaten sinekler de, o pis harp sinekleri de çoktan ölüp gitmişti.

Köpekler de zayıflamıştı tabii, ve atılganlıklarını yitirmiş gibiydiler. Rob dışında hiç biri oynamğa, hattâ koşmağa bile hevesli gözüküyordu, Çadırlardan uzakta, köstebek yuvalarını gözlediler bir zaman. Yuvaların kimisi tamamıyla hareketsiz kalıyordu, ve hiç bir umut yok demekti orada. Ama hafifçe kımıldayan yuvalar da vardı; onlara doğru koşuyordu hemen köpekler, ayaklarıyla eşelemeğe başlıyorlardı yeri. Ama ne yazık ki köstebekler de, kör olmalarına rağmen, kokusunu alıyordu köpeklerin; ve dehlizlerinin dibine çekilip saatlerce hiç kımıldamaksızın bekliyorlardı. Nitekim, hayvanları yüzeye çıkmağa zorlamak için giriştikleri çeşitli denemeler hiç bir sonuç vermeyince, kuyruklarını bacaklarının arasına alıp, yenilmiş yaratıkların çaresizliği içinde arabaların altına dönüyordu köpekler.

Kocaoğlanların hali, köpeklerinkinden hiç de farklı değildi. Hele Babaya, bir deri bir kemik kal-

mıştı artık. Zincirlerinin içinde hepsi durmadan homurdanıyordu şimdi. Bulibaşanın bütün oğul ve yeğenleriyle yerleştiği mağaraya almışlardı onları da... Būs, Kōr Sina'nın yanında yatıyordu bu mağarada. Ötekilerse, nerde olursa...

O sütün andıran sis, ancak bir hafta sonra, rüzgâr çıktığında dağıldı. Başlangıçta hafifti rüzgâr. Sonra şiddetlendi yavaş yavaş; sadece sisi değil, gökyüzündeki bulutları da dağıttı. Yeniden meydana çıktı güneş; ama Çingeneler tanıyamadılar bu güneşi: Rengi limon sarısına dönmüş, ufalıp gitmişti zavallı; soğuktan büzülmüş gibiydi. Zaten uzun süre kalamadı ortalıkta. Gittikçe biraz daha şiddetleniyordu rüzgâr; ve gökyüzü yeniden bulutlarla kaplandı... Şimşekler çakmağa başladı sonra; ama yağmur değil, kar geldi. Daha doğrusu, bir kar fırtınası. Köpekler hemen mağaralara koşup ateşin yanına büzülmüştü. Mavi dumanlar tavana kadar yükseliyor ve dışarı çıkmağa çırpınıyordu kapıdan. Ama şiddetli rüzgâr geri itiyor, püskürtüyordu dumanları. Çingeneler yanan gözlerini ovuşturuyor, Babaya zincirleri içinde çırpınıp homurdanıyordu. Zazu'nun, mağaranın kapısında, iki örtünün ortasında, karın içeri dolmasını engellemek için asılı duran postu sallanmaktaydı durmadan. Belki de eski yoldaşının yeniden postuna bürünüp yanına gelmesini ve bir vakitler olduğu gibi yaşlı kemiklerini ısıtmağa girişmesini bekliyordu Babaya kimbilir...

Amansız rüzgâra rağmen gene de tuttu kar, ve yükseldikçe yükseldi. Beygirlerin, katırların ve merkeplerin dışarda kalmış olduğunu ancak o zaman hatırladı Çingeneler.

— Bu kar bütün kurtları buraya çeker!... – diye haykırdı birisi.

— Hayvansız kalacağız biz bu gidişle! Onları da yitirsek neye varır halimiz?

En kalın giysilerine bürünüp başlarına kürklü kalpaklarını geçirdiler ve ellerinde kırbaçlarıyla aramağa çıktılar hayvanlarını. Ama daha dışarıya ilk adımlarını atar atmaz, dizlerine kadar yumuşak kara gömülmüşlerdi. Rüzgârdan ve rüzgârla savrulan kardan bir metre ötelерini göremiyorlardı.

Alışmak için bir süre beklemeleri gerekti. Sonra birbirlerine destek olarak başardılar ilerlemeyi.

Umutsuzluk içindeydi Alimut. Güçlүkle ilerliyordu. Gök ve yer sanki çevresinde dönüyormuş duygusu vardı içinde. Birden, arkadaşlarından ayrılıp arabaların uzağında derin karın içine uzanmak ve ölümü beklemek arzusuna kapıldı. O da işitmişti Kera'nın saçlarını yola yola attığı çığlıkları:

— Anam anam! Niye doğurdun beni anam? Niye dünyaya getirdin beni!...

Hiç bir olağanüstölük yoktu bu haykırıшта, dünyanın en basit sözleriydi bu sözler. Ama birer bıçak gibi saplanmıştı yüreğine delikanlının.

«Anam anam! Niye doğurdun beni anam?»

Hızlı bir kar serpintisi körletti Alimut'u, elleriyle yüzünü örttü. Ayağı kaydı birden, yumuşak karın içine gömüldü. Fırtına üzerinden esip geçiyordu şimdi. Yüzüne düşen beyaz kar taneleri eriyor, ve suya dönüşüyordu. Suyu mı? Hayır, gözyaşlarına.

«Anam anam! Niye dünyaya getirdin beni?»

Peki ya Alimut? Niye dünyaya getirmişti Kör Sina sanki Alimut'u? Niye doğurmuştu anası onu?

Ve bütün öbür Çingenelerin anaları? Niye, niye doğurmuşlardı onları sanki?

«İşe bak sen!... – dedi kendi kendine –. Rüzgârı görüyorum işte. İncecik bir kuş sanki. Kocaman mı kocaman kanatlı cılız bir kuş. Ne tuhaf şey rüzgârı görmek. Rüzgârı... rüzgârı ve bütün toprağı örten, şu kumlu toprağı olduğu kadar verimli toprakları da örten karı görmek ne garip!... Bir gün gelip bu kış da sona erecek elbette, ve güneş yeniden gözükecek. Eriyecek bütün bu kar, hiç bir zaman doymayan toprak bir anda emecek onu. Ve bu hep böyle devam edip gidecek işte!... Çingene olsun olmasın, insan dediğin şey önce dünyaya geliyor; bir zaman yaşıyor böylece. Sonra da ölüyor hepsi. Çingene olsun olmasın, hepsi ölüyor evet. Ve toprak, ister kumlu ve sert, ister verimli ve yağ gibi yumuşak olsun, hepsini kabullenip eritiyor yavaş yavaş. Ve gene toprağa dönüştürüyor!»

Uzun bir süre yatıp kalmıştı, ve üzerine yığılıyordu kar. Yüzüne düşen beyaz taneler artık erimiyordu. Gözlerini yumdu, ve yumuşacık bir sıcaklık duydu damarlarında. Nasıl da rahatlamıştı birden! Uyumak istedi, böylece uyuyup kalmak. «Yoksa ölüm dedikleri bu mudur?» diye düşündü kendi kendine. Uykuyu beklemeğe karar verdi, ölümle izlenecek olan uykuyu. Peki ya ölümü ne izleyecekti acaba? Hiç bir şey. Ölüm demek, yokluk demektir.

*

Rüzgârın uğultusu içinden başka bir uğultu ge-

liyordu kulaklarına. Sesler geliyordu. Kavrır gibi oldu Alimut: Çingenelerin kırbaçlayarak sürüklediği beygirler, katırlar ve merkepler, Him başının mağarasına doğru gidiyordu. Bütün evreni, Him, Kôr Sina ve tüm oymak, demek ki yaşıyordu.. devam ediyordu yaşamağa demek ki! Öyleyse neden bir tek Alimut vazgeçecekti hayattan? Niçin yani? Bir sıçrayışta fırlayıp silkti üzerine yığılan karı. Kendisini ezip geçmek üzere olan hayvanları açmak için kırbacını kaldıracak zamanı güçlkle buldu. Beygirler, katırlar ve merkepler delikanlıya sürtünüp geçti. Hepsi titriyordu soğuktan, sırtlarında buzlu kar yığınları vardı.

Alimut'u birdenbire karşılarında dikilmiş gören Çingeneler iyice afallamıştı:

— Demek sen buradaydın? — diye sordular —. Biz seni mağarada, ananın dizi dibinde biliyorduk!

— Ayağım kaydı da... — diye cevap verdi Alimut utanç içinde —. Karın ortasına yuvarlanıp kalmışım. Bir miskinlik çöktü üzerime, nerdeyse uyuyacaktım. Dayanılmaz bir uyuma arzusu kapladı içimi övet...

— Eğer uyumuş olsan, bir daha uyanamazdın ovlâdım! Kar uykusu denen şey, bu dünyanın en namussuz en hıyanet icadıdır, anlıyor musun! Sımsıkı alır kollarına seni, sonra da götürür ölüme ikram eder!

Hayvanları kayalıklar boyunca ilerleyerek arabaların yanına, barınağa çektiler. Korudan toplamış oldukları kuru ot ve yapraklardan getirdiler önlerine koydular. Zavallıları doyurmak için yeterli bir besin değildi bu elbette; ama öylesine açtı ki

hayvanlar, hemen atıldılar üzerine otların, ve birkaç dakika içinde çiğnemededen yuttular.

Bitkin bir halde dönmüştü Çingeneler mağaralara. Hiç biri hiç bir şey söylemiyordu; ama açlığın ve soğğun nasıl bir tehlike yarattığını hepsi de farketmişti şimdi. Sadece hayvanların hayatı değildi söz konusu olan; insanlar da soğuk ve açlığın pençesindeydi. Dev yapılı bir vahşi hayvan gibiydi rüzgâr; ipini koparmış, gökle yer arasında mekik dokuyor ve iri pençelerinde toplanan karı bütün ovaya hınçla savuruyordu. Buzlu toprağı boğmak istercesine alçalıyordu bulutlar. Bir ıssızlık ve ölüm perdesiyle örtmek istercesine buzlu toprağı... Bir ıssızlık ve ölüm perdesiyle örtmek istercesine...

Kayalıklardaki mağaralarda durmadan ateş yanıyordu. Çürümüş ot ve tezek kokan sert boğucu bir dumanla dolduruyordu barınakları. Ateşin üzerinde mercimek, lahana ve fasulye dolu tencereler kaynamaktaydı. Gene ateşin üzerinde bir parça daha yukarıya asılı tencerelerde mısır çorbası pişiyordu. Çocuklar, kimisi yamalı yırtık giysileri içinde, kimisi de handiye çırılçıplak, itişip oynuyorlardı kendi aralarında.

— Ne halt karıştırıyorsunuz gene orada küçük şeytanlar?

— Hiiiç... Vakit geçsin diye dövüşüyoruz işte. Bizim de biraz eğlenmeğe hakkımız yok mu?

— Olmaz olur mu hiç! Bütün haklar sizindir!

Bu arada durmadan yağıyordu kar, ve fırtına hızlanıyordu. Beygir, merkep ve katırlar titriyordu soğuktan, ürperiyordu. Köpeklerle kocaoğlanların tersine, dışardaydı onlar; mağaralarda onlara yer yoktu.

Erken bastırıldı gece. Bütün mekâna uçsuz bucaksız bir karanlık çökmüştü. Küçücük alevler çıkıyordu ateşten; yaş dallar ve tezek, alevden çok dumana dönüşüyordu. Çocuklara da uyumalarını buyurup yattı Çingeneler.

Çocuklar yatmasına yatmıştı ama uyku tutmuyordu hiç birini, kıpırdaşıp duruyorlardı sürekli olarak. Ellerinde örtü namına ne varsa üzerlerine çekmişti insanlar; ve birbirlerine iyice sokulmuşlardı. Herkes, yanındakinin sıcaklığından yararlanmak istiyordu. Analar çocuklarını sımsıkı bağrılarına basıyor; bebekleri de, ağızlarına memelerini tıktırarak susturuyorlardı.

— Dön şöyle bana!

— İyi ama çocuklar...

— Ne olmuş çocuklara?

— Daha uyumadılar ki!

Çocukların uyumasını ve yaşlıların da gevşeyip kendinden geçmesini bekliyordu çiftler. Çocuklar güçlkle uyuyor; ihtiyarlarsa horlayarak uyuma taklidi yapıyordu. Yaşlı kadınlar öksürüyordu durmadan. Genç çiftlerin sabrı tükeniyordu sonunda; dayanamayıp ıslık çalmağa, hattâ bazen bağırmağa koyuluyorlardı. Ve bütün gece böyle sürüp gidiyordu bu keşmekeş. Ve ancak sabaha doğru, bitkin bir halde devriliyorlardı uçurumuna uykunun.

O güne değin hiç görmedikleri cinsinden bir fırtına olan bu kar fırtınası, tam bir hafta sürdü. Sonra duruldu hava. Ama gökyüzü bulut ve tehdit dolu olmakta devam ediyordu. Tarlalar göz alabildiğine bembeyazdı şimdi.

Üç mağaranın hiç birinde ölen olmamıştı. Tam

tersine, beş çocuk doğdu. Üçü erkek, ikisi kız. Gür saçlı hepsi de, iri siyah gözlü; sadece iki gözden ibaretti başları. Kimisi gündüz, kimisi geceleyin dünyaya geldiler. Ebeliklerini oymağın yaşlı kadınları yaptı. Çocukları doğar doğmaz dışarı götürüp karla ovalıyor ve:

— Demir gibi bükülmez, çelik gibi sağlam ve hepimiz gibi güzel olasin yavrum!... – diyorlardı.

Yıkanıp iyice sarmalandıktan sonra Him başının önüne getiriliyordu çocuklar:

— Oymak biraz daha büyüdü Bulibaşa, gözün aydın!

— Oh ne iyi, aman ne güzel!... – diyordu oymak beyi.

Gülümsüyordu. Alabildiğine memnun, hattâ mutlu görünüyordu. Bir zamandır ne kadar değişmiş, acayip olmuştu dünya! Özellikle harbin başlangıcından beri, orağını kaptığı gibi dalmıştı oymağın içine ölüm ve biçmiş, biçmişti; farkedilecek kadar azalmıştı kullarının sayısı. Ama işte hayat, yenilgiyi kabul etmiyordu; sapasağlam, gürbüz çocuklar doğuruyordu gebe kadınlar, ve topluluk her şeye rağmen genişliyordu. Him'in iri siyah gözleri yaşlanmıştı elbette; ama gene de hiç bir şey kaçmıyordu bu gözlerden: Gebe kalmayan bir tek genç kadın yoktu oymakta.

*

O korkunç fırtına boyunca hiç bir insan varlığının ölmeyişine karşılık, üç beygir bu dünyaya veda etmişti. Hayvanları, yarı yarıya karla örtülü bir

halde yere uzanmış ve donmuş buldu Çingeneler. Hastalıktan değil soğuktan ölmüşlerdi, etleri yenebilirdi yani rahatça. Hemen kesip parçaladılar ve aile başına üleştirdiler.

— En azından bir haftalık yiyeceğimiz çıktı demektir!

— Belki. Ama unutmayalım ki ilkbahara kadar daha çok hafta var ve kış henüz başlıyor!

Kurt korkusunun, hiç olmazsa şimdilik, yersiz olduğu meydana çıkmıştı. Ama buna karşılık, o büyük fırtınanın, oymağı, Çingenelerin katiyen hoşlanmadığı asker kaçaklarının ziyaretinden esirgeyeceğini iddia edenlerin düşüncesi de yersiz çıkmıştı.

Gerçekten de, aradan bir hafta bile geçmemişti ki, akşama doğru Çingeneler, sakalları hiç değilse on günlük uzamış ve uzun bıyıklı iki perişan askerle karşılaştılar. Başlarında yün başlık, ayaklarında köylü çarığı vardı. Üniformalarının üstüne birer de gocuk geçirmişlerdi.

Tüfekleri yoktu. Ama Him başanın mağarasına girip de, içerisi sıcak olduğu için değil hareketlerinde daha serbest olabilmek için gocuklarını çıkardıkları vakit, bellerinde kocaman tabancalar taşıdıkları ve ceplerinin de el bombalarıyla dolu olduğu görüldü. Sapsarı dişlerini gösterip kahkahalar atarak:

— Bu gece burada yatmak zorundayız... – dediler –. Karnımız da aç üstelik. Uzaktan, çok uzaktan geliyoruz yiğitler. Açlıktan çok yorgunluk tüketti bizi.

— Size yiyecek birşeyler buluruz herhalde...

– dedi Him –. Geceyi geçirecek bir yer de veririz. Yalnız bilin ki bizim erzakımız da kıt, ve yatacağınız yer şu mağaradan farklı bir yer değildir.

— Hiç bir şey yememektense az da olsa bir şeyler tıkmak iyidir... – diye güldü askerlerden biri.

Kör Sina onlara bir ufak tencere fasulyeyle bol mısır çorbası, biraz da at eti verdi. Kurt gibi aç olduklarından, beş dakikada tümünü silip süpürdüler. Sonra da içecek istediler. Bir kova su getirdi onlara Him, ve geniş bir tahta kaşık uzatarak:

— Buyrun istediğiniz kadar için... – dedi.

— Su mu içeceğiz yani?

— İçecek namına sadece suyumuz var!

— İyi ama... – diye homurdandı asker kaçaklarından biri –... burnuma rakı kokusu geliyor benim.

— Rakımız vardı ama kalmadı... Boşalmış matralardan geliyor o koku...

Üstelemedi askerler. Uyumaları için, ikinci mağaraya götürdü onları Him başa. Çıkarken Gozü'yü bir kenara çekip:

— Hepiniz dikkatli olun... – dedi –. Bunlardan sen sorumlusun! Bırak uyusunlar, yalnız gözlerini bir an bile ayırma üzerlerinden.

— O niye peki?

Anlamamış gözüküyordu Gozü.

— Kafanı çalıştır budala! Ya geceleyin canları kadın çeker de silâha davranırlarsa?

— Hiç üzülme Bulibaşa, o zaman ne yapacağımı bilirim ben. Yattıkları yerden kımıldayamazlar!

Dip duvarın yanına samanların üzerine uzandı askerler. Gocuklarıyla örtünmüşlerdi. Ama tabancalarıyla bombalarını çıkarıp yanıbaşlarına koymayı

da ihmal etmemişlerdi. İçlerinden biri, yüzü sönmek üzere olan ateşin cılız alevleriyle yarı yarıya aydınlanan Lisandra'ya bakarak:

— Kız hiç de fena değil, ne dersin?... – diye sordu öbürüne.

— Aklını şaşma hiç. Bu adamlar bize karşı mertçe davrandılar, sonra da...

— Sonra da ne olmuş?

— Onlar kadar mertçe davranmak zorundayız biz de, uzatma. Rahat bırak kadını, anlıyor musun!

Dişlerinin arasından homurdandı birinci asker:

— Mertçe davranmakmış, dediği şeye de bak şunun! Bu aşağılık dünyada mertlik bir işe yararmış gibi!...

Uzun bir süre daha tartışıp durmuş ama sonunda dayanamayıp uyumuşlardı. Horluyorlardı şimdi.

Ateşin yanında bekleyen Gozü, şafak söküneceye kadar çalı çırpıyla besledi ocağı. Oymak uyanır uyanmaz, iri bir parça at eti pişirdiler külde yabancılara, biraz da ekmek verdiler.

Adamlar ayrılmadan önce Him başa sordu:

— Peki bu gece nerde uyuyacaksınız?

— Ne demek nerde? Karların içinde tabii!

— İyi ama kurtlardan... ve insanlardan korkmuyor musunuz?

— Katiyen. Birimiz uyurken ötekimiz nöbet tutuyor. Ve elimizdeki tabancalarla bombalar, kurtlar için olduğu kadar kötü niyetli insanlar için de geçerlidir!

— Pekâlâ öyleyse, gülegüle gidin bakalım!

— Siz de hoşça kalın yiğitler!

Rüzgârın yıdığı karların arasından ağır ağır gittiler. Çok geçmeden görünmez olmuşlardı.

Bembeyazdı ortalık. Çirkin ve çok soğuk bir gündü. Buz tutmamakta direnen tuzlu sularıyle göl de bir o kadar çirkin ve soğuktu. Çalıların karların üzerinde kalmış olan uçları, katıksız karın o garip vahşî güzelliğini bozan ufak siyah lekeler halinde duruyordu.

Kısa bir yaylım ateşi işitildi. Bir el bombasının patlayışı izledi bunu. Sonra birkaç tabanca sesi, sonra yeniden mitralyetin yaylım ateşi, ve sonra sessizlik. Bütün o bitimsiz beyaz mekâna çöken kesin bir sessizlikti bu. Oymak mağaralardan dışarı uğradı. Uzağı görmeğe çabalıyordu erkekler. Ama hiç bir şey görmedikleri gibi hiç bir şey de işitmediler.

— Ne olabilir bu Bulibaşa?

— Bilemem ki. Geceyi burada geçiren asker kaçaklarına başkaları saldırıp haklamış olsa gerektir. Hayat çok ucuzladı bugün.

— Peki ama kim saldırmış olabilir ki onlara?

— Yakında görürüz... Aslında görmemeyi tercih ederdim. Hoşuma giden cinsinden bir merak değil bu merak!

İçlerinde Alimut'la Bleb'in de bulunduğu birkaç delikanlı, ne olup bittiğini anlamak için koruya gitmek istedi. Mitralyet takırtıları o yönden doğru gelmişti çünkü. Ve iki askerin kardaki ayak izleri hâlâ silinmemişti; bu izleri sürerek gidip dönmek mümkündü. Ama Him başa kesinlikle karşı çıktı bu tasarıya:

— Eğer o iki asker öldürüldüyse zaten onlara hiç bir yardımımız dokunamaz artık... – dedi –. Ötekilere... ateş edenlere gelince... size de ateş etme-

leri için onlara fırsat vermiş olursunuz gitmekle!
Delikanlılar vazgeçti.

Yavaş, alabildiğine yavaş geçiyordu gün; ve oymak büyük bir endişe içindeydi. Her an kar yığınları arasından, iki kaçağı öldüren mitralyetli askerlerin belirmesini bekliyordu Çingeneler. Yoksa jandarma mıydı bunlar? Yada kendileri de kaçak askerler mi? Ve eğer akıllarına buraya şöyle bir uzanmak düşerse, oymağa karşı nasıl davranacaklardı acaba?

Ellerine küreklerini alıp üç ufak yol açtılar karların arasından. Biri muşamba örtülü uzun arabalara; ikincisi beygir, katır ve merkeplerin bulunduğu yere; üçüncüsü de hayvanları suladıkları ve kadınların içecek su bulmak için yararlandığı kaynağa giden üç patika... Durmadan kürek salladıkları için, ısınmışlardı.

Öğleye doğru biraz seyrekleşti bulutlar, sonra çatlayıp koptu; ve güneş belirdi yırtıkları arasından. Hep aynı ufacık, soluk, ve üşümüştüğüne büzülüp gitmiş bir güneşti bu; süt renginde solgun bir ışık saçıyordu.

— Güneş çıktı güneş!...

— Çıkmasa da olurdu aslında!

— Güneş değil ki o, çürük bir kavun!...

Ovanın üzerinde bembeyaz bir sis dalgalanmağa koyulmuştu şimdi. Sisten görünmez oldu güneş, ve soğuk biraz da olsa hafifledi. Kar da pırlıltısını yitirip yumuşamıştı; basınca cızırdamıyordu artık. Sırtlarındaki pılı pırtıyı attı çocuklar ve sevinç çığlıkları savurarak koştular dışarıya, karların içine daldılar, bedenlerini ovalamağa koyuldular. Kadınlarla genç kızlar da çıkmıştı onları seyretmeğe.

Gittikçe koyulaşıyordu sis; ve artık rüzgâr da esmediğinden, iyice yerleşti.

Yüzüp yıkanacakları bir ırmak bulamadıkları için karların arasında yuvarlanan çocukların sevinci, kadınlı erkekli bütün Çingenelere de geçmişti şimdi. Onlar da elbiselerini atıp çocukları gibi oynamağa koyulmuşlardı. Ellerin arasında ezilmeyi, ayaklarının altında çiğnenmeyi seve seve kabul ediyordu kar. Arabalarda ve çadırlarda hep bir arada yaşamağa alışkın oldukları için, çekinmiyorlardı birbirlerinden. O kadar iyi tanıyorlardı ki birbirlerini, çıplaklarına o kadar alışmışlardı ki, bakmazlardı bile birbirlerine.

Oysa bu sefer baktılar. Lisandra'ya bakıyorlardı. Ariston'la Gozû'yü birbirine ölümüne düşman eden Sedil'in kızı, önlerinde salınmaktaydı. Kırbaç yaralarının izleri çoktan silinmişti genç kadının üzerinden; ve muhteşem vücudu, bütün öbür kadınların vücudundan çok daha güzeldi. Tanrıya inanmış olsalar: «Bu kız, Tanrının bir mucizesi!» diyebilirdi Çingeneler. Ama Tanrıya inanmazlardı, hiç bir şeye inanmazlardı. Beylerinden korkarlardı sadece; ve beylerinin dört uçlu kırbacından. Bir de resmî makamlarla jandarmalardan korkarlardı. Harp başladığından beri de harpten korkuyorlardı.

İri siyah gözlerini açıp bakarak: «Sedil'in kızı nasıl da güzel!... –dediler içlerinden—. Uğrunda yaşanmağa ve ölüneğe gerçekten değer!» Sonra da dönüp Kera'ya diktiler gözlerini. Zavallı kız, kendi kendisinin gölgesinden başka bir şey değildi; nasıl da zayıflamıştı bu arada, âdeta kurumuştı. Bir zamanlar o yusuvarlak kalçaları oyulmuş gitmişti; iki pörsümüş incir gibiydi göğüsleri.

Öğle vakti dışarda hiç kimse kalmamıştı. Bir saat sonra da bütün Çingeneler mağaralardaki ateşlerin çevresine kurulmuş, yemeğe oturmuşlardı.

Kocaoğlanlar homurdanıyor; karın üstü yatmış olan köpekler, önlerine atılacak kemileri bekliyordu. Hayvanlar da neşeliydi insanlar kadar. Sadece Ali-mut'la Rob iti ciddi ve endişeliydi.

Oğulları, yeğenleri ve gelinleriyle birlikte ilk mağaraya yerleşmişti Him başa. Gene ilk mağarada Ferdik, Sara ve başkaları da vardı. İkinci mağara ise, özellikle Gozü ve Lisandra'nın barınağıydı. Ariston da orada kalmak istemişti tabii; ama büyük rezalet çıkacağını bilen oymak beyi, genç adamı üçüncü mağaraya yerleşmek zorunda bırakmıştı.

Alabildiğine sertti yedikleri at eti. Ama sağlam ve keskin dişleri vardı Çingenelerin; ve mideleri âdeta çeliktendi. Açlıklarını dindirmekten memnun, sessizce çiğniyor; bazen de hiç çiğnemedi yutuyorlardı iri et lokmalarını.

Mağaralarda soğuk, katlanılır bir hal alıyordu; gözlerini amansızca yakan duman bile katlanılır olmuşlardı zamanla. Hayattan başka ne isterlerdi? Zamanın daha hızlı geçmesini isterlerdi sadece, koşarak geçmesini...

Niçin?

Ve niçin koşmuyordu zaman?

Yaz boyunca, yazın geçmesini ve sonbaharın ermesini beklemişti Çingeneler. İşte yalnız yaz değil, sonbahar da geçmişti. Çoktan gelmişti kış; ve yaptığı ilk iş, toprağı kalın bir kar tabakasıyla örtmek olmuştu. Peki ya şimdi? Şimdi de kışın geçmesini, yaşamış oldukları bütün öbür kışlar gibi silinip

gitmesini ve ilkbaharın gelmesini bekliyorlardı.

Gelsin evet ilkbahar; o tatlı ılık güneşi, insanı hafif hafif okşayan o yumuşak esintileriyle... Elbet insanlar ilkbaharda da ölür, her mevsimde ölür insanlar. Ama her mevsim yepyeni insanlar doğar.

— Anam anam! Beni niye doğurdun anam?

Cevap vermiyordu zavallı anne kızına. İstemediğinden değil. Ne cevap vereceğini bilemediğinden susuyordu. Ve bu basit sorunun cevabını hiç kimse bilmiyordu. Hiç kimse...

*

Vakit ikindiye yaklaşmıştı. Daha da yoğunlaşmıştı sis, ufuk ve gök görünmez olmuştu. İki adım ötesini görmek bile mümkün değildi aslında. Tavşan avına çıkmış olan köpekler, kuyrukları bacaklarının arasında bitkin bir halde dönmüş ve ateşlerin yanına kıvrılmışlardı. Biraz ısındıktan sonra uzanıp esnemeğe koyuldular; ve hafif bir uykuya daldılar en sonunda. Mağaralardan birinde bir keman inledi, bir zurna şakımağa koyuldu ikincisinde. Bleb'in kanununu kucağına çekmesiyle, neşe üçüncü mağaraya da sıçradı çok geçmeden. Şimdi sesler birbirine karışmaktaydı.

Ve sonra... ve sonra köpekler havlamağa koyuldu birden. Dışarıya koştular. Rob kuduz gibi havalamaktaydı.

— Yabancılar!

— Sabahleyin koruda ateş edenlerdir belki de bunlar!

— Onlar ya da başkaları, önemi yok ki!

Uzanmış olan Çingeneler ayağa fırlamış; keman, zurna ve kanun susmuştu. Köpekler bir türlü kesmiyordu havlamayı. Rob'sa havlamayı da aşmış, ulumağa başlamıştı.

Sis perdesinin arasından, gelenleri seçmeğe çalıştı Çingeneler. Başaramadılar. Sonunda birisi cesaret edip bağırdı:

— Kim var orada?

Ossaat geldi cevap:

— Darlık içinde kalmış yolcular!...

— Kendi halinde yolcular mı, yoksa belâ arayan cinsinden yolcular mı?

Darlık içinde kalmış yolculardan kahkahalar yükseldi. Gelenlerin kalabalık olduğunu anladı. Nitekim bir ses cevap verdi:

— Çok geçmeden anlarsınız ne cins yolcu olduğumuzu!

Sakallı, pis, lime lime giysiler içinde dört adam çıktı sisten. İkisinin üzerinde yırtılmış yazlık ceketler ve çamura bulanmış kasketler vardı. Öbür ikisi ise, koruda öldürdükleri iki asker kaçağının gocuklarını giyinmişlerdi. İssız yollarda uzun süredir yürüdükleri, cılız vücutlarının açlık ve soğuk tarafından amansızca örselendiği, hemen belli oluyordu. Hazin görünüşlerine rağmen gülüyor ve dünyayı umursamamış gibi davranıyorlardı.

— Sizleri bulduğumuz için mutluyuz!... – dedi içlerinden birisi.

Çingeneler cevap vermedi. Çevresinde toplanmış adamlarına şöyle bir göz attı Him başa, tümünün de endişeli olduğunu farkettiler.

— Sizleri bulduğumuz için mutluyuz!... – diye tekrarladı gelenlerden birisi yeniden.

— Hoş sözlerinizden ötürü size teşekkür ederiz... – dedi Him başa –. Ama ben öyle sanıyorum ki, bizi hiç bulmasanız çok daha iyi olurdu!

— Ne demek istiyorsun?

— Buraya hiç uğramadan, yani bizim yoksul ve mutsuz yaşantımızı büsbütün bulandırmadan yolunuza devam etseniz, çok daha iyi olurdu demek istiyorum!

Asker kaçağı oldukları artık tamamıyla anlaşılan yabancılar bir kahkaha daha savurdu. Çingeneler gene susmuştu. Şimdilik şikâyet edecek bir halleri yoktu, gülecek kadar rahat bir durumda da görmüyorlardı kendilerini.

— Sizin için mi çok daha iyi olurdu, yoksa bizim için mi?

Hemen cevabı yapıştırdı Him başa:

— Öyle sanıyorum ki her iki taraf için de çok daha iyi olurdu!

Yeniden kahkahayı bastı kaçaklar. Sonra birisi:

— Doğrusu iyi güldürdünüz bizi!... – dedi –. Peki ama hep böyle karların ortasında mı kalacağız yani? Günlerden beri zaten bıktık usandık üşümekten! Hadi davet edin de bizi barınağınıza orada rahat rahat konuşmağa devam edelim, daha hoş olmaz mı? Ayaklarımız nerdeyse donacak, soğuktan ölmeğe de hiç niyetimiz yok!

Çingeneler ikiye ayrıldı, mağaranın kapısını gösterdi adamlara Him başa:

— Buyrun!... – dedi.

— Önce siz buyrun hele!

Önce Çingeneler girdi mağaraya, dört asker kaçağı onları izledi. Durmadan titreyen, cılız, sapsarı alevlerden ibaret kalmıştı ateşler. Duman tavana doğru hızla yükseliyor, oraya çıkış yolu bulamayınca kapıya yöneliyordu.

Yeni gelenler ateşin kıyısına çökmüştü. İçlerinden, dişleri ağzından dışarı uğrayacak kadar fırlak olanı, Him başaya dönerek:

— Böyle kaç barınağınız var burada sizin?...
— diye sordu.

— Üç... — diye cevap verdi oymak beyi —. Hepsi de can taşıyan, ruh sahibi yüz kadar insan için sadece üç mağara. Ve tabii üstüsteyiz. Başkaları için yer ayırmak çok güç burada!

— Ruhların yere ihtiyacı yoktur ki!... — dedi aynı adam —. Hiç bir şeye ihtiyacı yoktur ruhların!

Kadınlarla çocuklar, duvarlar boyunca sıralanmıştı. Yabancıları görür görmez yanına sokulup büzülmüş olan Būs'ün elini sımsıkı tutmuştu Kör Sina.

— Belki de haklısınız... — dedi Him —. Ama biz burada gerçekten çok güç yaşıyoruz. Demin de söylediğim gibi üstüste ve içiçe! İnanın ki son derece tatsız oluyor!

Kaçakların dördü de güldü gene.

— Çok güç şartlar içinde, üstüste yaşadığınızı söylüyorsunuz. Bunu iddia etmeğe devam edecek olursanız Tanrıyı öfkeliendirirsiniz ki gazabının sonu yoktur!... — Gülüyordu burada —. Bir de orada, bizim geldiğimiz yerde insanların nasıl yaşadığını görseydiniz ne derdiniz acaba!... Sadece görseydiniz...

— Görmemize lüzum yok, size inanıyoruz... — dedi

Him –. Harp bu! Ama bizler bu harbin çıkışından sorumlu değiliz ki. Bizim hiç bir alışverişimiz yok bu harple. Biz Çingeneler hiç kimseye karşı değiliz, kızgın da değiliz!

— Siz sanıyor musunuz ki biz bu harbi istedik? Bizim de fikrimizi alan olmadı harbe girerken!

Kör Sina torununu bırakmış ve kocasının yanına oturmak üzere ateşe yaklaşmıştı. Fırlak dişli asker, kadının bir incir kurusunu andıran kırışık yüzüne ve iri gözlerine baktı bir süre, ama kör olduğunun farkına varamadı. Şaka yollu sordu:

— Avucumdan talihimi okuyabilir misin ihtiyar?

Cevap vermedi Sina. Onun yerine Him, ağır ağır ve hafif bir utancı gizlemeğe çalışan bir sesle cevap verdi:

— Karımın gözleri görmez.

Sina gülümsemişti:

— Geçmişini ve geleceğini sana söyleyeyim istersen asker ağa... – dedi –. Gözlerim görmez ama, avucunda yazılı olanı gene de rahatça okuyabilirim!

— Biraz yanlış olmuyor mu bu dediğin? Gözlerin görmüyorsa nasıl okuyabileceksin?

— Gözlerim görmez doğru. Ama parmaklarımın ucu görür pekâlâ. Avucunda yazılı olan ne varsa, parmaklarımın ucuyla okuyacağım, bana güvenilebilirsin!

Him omuzlarını silkti:

— İstersen oku... – dedi –. Sen bilirsin ama söyleyeceğin sözlere biraz dikkat et.

— Sadece avucunda yazılı olanı söyleyeceğim ona... – dedi kör kadın –. Yalnız o kadarını, fazlasını değil!

Derin bir sessizlik çökmüştü mağaraya. Kör kadın dosdoğru fırlak dişli askerin yanına gidip oturmuş ve sol elini istemişti. Adam aslında inanmayarak, ama için için de karanlık bir korku duyarak uzattı elini. Sina, uzatılan eli tutmakla yetindi, bakmadı bile. Zaten yararsız ve saçma bir şey olurdu bu. Ama uzun uzun yokladı adamın elini, parmaklarının ucuyla. Nihayet durdu. Düşündü bir süre. Sonra yeniden uzun uzun yokladı, ve nihayet konuştu:

— Çok genç yaşımda evlenmişsin sen asker... dedi—. Vede çok güzel bir kız almışsın. Ama her gün sabahtan akşama küfretmişsin karına ve hiç değilse haftada bir kere de hem o hem sen bitik düşünceye kadar dövmüşsün... Doğru mu bu dediklerim?

Fırlak dişlinin gözleri yuvalarından uğrar gibi olmuştu. Cevap vermedi, önüne baktı sadece. Sonra yeniden kör kadına kaldırdı bakışlarını. Gözleri gene belermişti.

— Şaşıрма... dedi Sina—. Gözlerini belirtme öyle. Ve öfkelenme hiç. Sorduğuma cevap ver. Ama doğruyu söylemek şartıyla cevap ver sorduğuma, çünkü bu çok önemli.

— Peki ya cevap vermezsem?

— Kendin bilirsin... Cevap vermediğin takdirde devam etmem imkânsız olur.

— Pekâlâ... dedi adam—. Bütün dediklerin doğruydu ihtiyar köstebek! Devam et bakalım!

— Karın şu güne kadar dört çocuk doğurdu sana. Üçü erkek, biri kız. Bu da doğru mu?

— Doğru evet. Devam et!

— Ama küçük kız öldü... diye devam etti

kör kadın hüznünlü bir sesle —. Bir boğa saldırmıştı üzerine, vahşî bir boğa. Ve canavarın boynuzları karnını deşti yavrunun, bundan öldü zavalılık.

— O da doğru Çingene!

— Kız gömüldükten sonra da...

Bağırmadı, âdeta uludu asker kaçağı:

— Kes sesini felâket kargası! Sus! Susmayacak olursan ağzını paralarım senin!

Sina gülümseyerek:

— Haylaz adam!... —dedi—. Sen kendin istedin avucunda yazılı ne varsa okumamı.

Ve kalkıp kocasının yanına geldi. Karısını azarladı Him:

— Okuduğunu söylemeyecektin ona Sina!

— Ya ne diyebilirdim, yazılı olduğuna göre?

— Herhangi bir şey uydurup icat etseydin! Hayatları, hele özel hayatları söz konusu olduğu vakit, gerçeğin kendilerine hatırlatılmasından hoşlanmıyor insanlar.

— Gerçek mi? Gerçeği seven bir tek kişi var mı acaba!

Fırlak dişli asker kudurmuş gibiydi. Neydi bu kör kadının elinde tuttuğu kudret? Ve kim vermişti ona bu kudreti? Tanrı mı, yoksa şeytan mı? Hiç bir zaman şu sıkılıp limona dönmüş ihtiyar Çingene karısıyla alışverişe girmezdi Tanrı. Kala kala geriye şeytan kalıyordu. Sadece şeytan evet...

Him başa sordú:

— Bizden istediğiniz nedir sizin şimdi?

Pis pis gülümsedi adam:

— Barınaklardan birini isteriz. Yiyecek isteriz. Ve bir de...

Durmuştu. Yutmuştu âdeta sözlerini. Öbür arkadaşlarına baktı, ve hiç bir şey olmamış gibi:

— Bir de, başka neye ihtiyacımız varsa isteriz...
— dedi —. Erkeğiz çünkü işin ucunda, anlarsınız ya!

— Barınak verebiliriz biraz sıkışarak. Yiyecek de bulabiliriz azçok herhalde. Ama bütün verebileceğimiz bundan ibarettir. Daha fazla bir şey istemeyin bizden.

— Bu akşamlık bu kadarı yeter... — diye karşılık verdi adam.

— Peki ama ne kadar zaman burada kalmak niyetindesiniz siz? Yani daha ne kadar zaman beslememizi istiyorsunuz sizi?

— Orasını bilemem. Belki bir hafta, belki de bir ay. Planımızın gerçekleşmesine bağlı bir iş bu. Çünkü kendi aramızda bir plan kurduk, anlıyor musunuz...

Uzun bir süre sustu Him başa. Sonra şöyle konuştu:

— İyi niyetli kişiler olmadığınız halde, ve bu nokta bizim gözümüzde apaçık, biz gene de size karşı namuslu ve dürüst davranmak zorundayız. Çünkü işin ucunda birer insansınız. Bu bakımdan size hemen haber vereyim ki yarın yada öbür gün, bizim buradan ayrılıp ayrılmadığınızı denetlemek üzere, buraya candarmalar gelecek. Oysa benim anladığım kadarıyla sizler, kanundışı insanlarsınız şu anda, yani hükümetle ve hükümet temsilcileriyle aranız hiç de iyi değil. Burada kaldığınız takdirde, tehlikeye atmış olursunuz kendinizi. Çünkü candarmalar tepeden tırnağa kadar silâhlı olarak geliyor buraya her seferinde...

— Gelecekleri varsa görecekları vardır elbet. Şanlarına lâıık bir karşılama töreni hazırlarız biz onlara, hiç merak etme!

— Yani bu sabah öbür iki askere lâıık gördüğünüz cinsinden bir tören olacak değil mi bu?

— Nerden biliyorsunuz?

— Silâh seslerini işittik de... – dedi Him sakın bir sesle –. Hiç bir şey görmüş değiliz tabii, hiç bir şey de bilmiyoruz aslında. Ama silâh seslerini işitince düşündük kendi kendimize, varsayım yaptık. Şimdi de karşımızda kanıtları var.

— Ne kanıtı?

— Aranızdan ikisi onların gocuğunu ve kalpağını giymiş. Öldürdüğünüz askerlerin üzerindeydi bu sıcak tutan şeyler.

İtiraf etti adam:

— Evet... – dedi –. Üzerlerindeki giysileri almak için temizledik onları.

— Ama onlar da sizin gibi asker kaçağıydı ya-nılmıyorsam...

— Ne önemi var bunun? İnsan hayatının hiç bir değeri kalmadı artık... Bugün bir insanın hayatı... yanan bir mumun üflenip söndürölmesine benziyor... Püüfff! diyorsun bir kerecik, ve sönüyor hayat. İki kere üflemeğe bile lüzum kalmıyor, anlıyor musun!

— Evet ama mum dediğiniz şeyi yeniden yakabilirsiniz. Oysa bir insanın hayatı bir kere söndü mü, bir daha yanmaz artık...

— Yanmazsa yanmaz, ne olmuş yani?

Dördü de gülmeğe koyuldu hep bir ağızdan. Him başa uzun uzun seyretti onları. Yürekten gül-

medikleri belliydi. Ağzıları gülüyordu sadece. Onları, Çingeneleri ürkütmek için kahkahalar atıp yüksek sesle konuşan birer sahte kahramandılar.

— Sizin kendi hayatınız söz konusu olsaydı, gene böyle gülüp konuşabileceğinizi sanıyor musunuz?

Fırlak dişlinin suratı asıldı birden:

— Bizim kendi hayatımız söz konusu olsaydı, öyle mi?... – diye mırıldandı—. Niçin söz konusu olacakmış peki bizim hayatımız? Yoksa hakkımızda kötü niyet mi besliyorsunuz ha?

— Elbette ki hayır... – diye cevap verdi oymak beyi—. Bizler insan öldürmeyiz hiç bir surette, insan öldürenleri de sevmeyiz.

— Bizse insan öldürdük, gerekirse hiç çekinmeden gene de öldürürüz, anladınız mı!

— Sizin bileceğiniz bir iş orası... Sadece sizi ilgilendirir.

— Eğer bizim kendi hayatımız söz konusu olsaydı...

Bir an durdu. Sonra mitralyetlerden birini alıp kendinden son derece memnun tekrarladı:

— Eğer bizim hayatımız söz konusu olsaydı!..

Ve bir kahkaha savurdu yeniden. Ama bu sefer sadece o gülmüştü. Öbür üçü sessiz kaldılar. Sonra da aralarından birisi bir köy papazı gibi dua edip şarkı söylemeğe koyuldu:

İnsanın hayatı

Tanrının ellerindedir

Tanrımızın elinde...

Hiç kimse hazzetmemişti bu şakadan. Utanarak

sustu adam, bir süre sonra da açıklama yapmak zorunda duydu kendini:

— Ben bir dağ köylüyüm aslında. Ve köyümde kilise hizmetkârıydım. Küçük bir köy gelsin gözlerinizin önüne, vede küçük bir ahşap kilise.. Çocukları vaftiz etmek, genç çiftleri evlendirmek ve ölüleri gömmekte papaza hep ben yardım ederdim.

Tanrım! Her kötülükten

Ancak sen korursun ve koru bizi...

Ölü duasını şarkı söyleyerek okumağa devam etti daha bir süre. Herkes susuyordu. Kimisinin ağzı kurumuştı şimdi, kimisinin gözlerine yaşlar dolmuştu. Fırlak dişli asker kaçağı, sonunda dayanamayıp ulur gibi haykırdı:

— Canı cehenneme ölülerin, yeter!... İyi etmişler ölmekle. Onlar ölmemiş olsa, bu dünyada öbürlerine yer kalmazdı. Eğer insanlar ölmeseydi...

Sonunu getirmedi düşüncesinin. Oymak beyi sordu birden:

— Öldürdüğünüz o iki arkadaşı ne yaptınız peki? Yani öldürüp giysilerini aldıktan sonra ne yaptınız demek istiyorum?

— Karların üzerinde bıraktık öylece, başka ne yapacakmışız?

— Yarın sabah biz gider gömeriz onları.

— Niye? Gömülsün gömülmesin, ölü daima ölüdür hep. Öyle değil mi?

— Ama bizim köpeklerimiz var... —dedi Him başa—. Bulacak olurlarsa yerler onları.

— Ha köpekler tarafından yenilmişsin, ha toprak anamız tarafından;. ölümler için önemi yoktur ki bunun!

— Belki. Ama ben köpeklerimizin insan eti yemeğe alışmasını istemem.

— Köpekleriniz! Köpekleriniz!.. Yoksa birer rahip mi yapmak istiyorsunuz köpeklerinizi siz? Kilise uşağı, şarkılı duasına koyuldu yeniden:

*Tanrı kollarına alsın onları
Günahlarını Tanrı affetsin...*

— Kes şunu artık papaz çömezi!.. –diye bağırdı fırlak dişli asker—. Sen duayı kesmeyecek olursan, ben senin dilini keseceğim yoksa...

— Susayım peki, uzatma. Ama insan küçücük evini, küçücük karısını, küçücük çocuklarını ve küçücük kilisesini hatırlıyor da.....

Öteki yeniden patladı:

— Peki ya küçücük ananı? Onu hatırlamıyor musun hiç?

— Hatırlamaz olur muyum!

— Öyleyse rahmine dön hemen!...

— Ağzına başlatma!.. –dedi çömez—. Anama dil uzattırmam ben, anlıyor musun!

Dizlerinin üzerindeki silâhı okşamağa koyuldu.

Çingeneler mağaranın dibine çekilmişti. Bir petrol lambası asılıydı duvarda. Lambadan yayılan soluk cılız ışık, yarı yarıya aydınlatabiliyordu ancak ortalığı. Sadece Him'le karısı yer değiştirmemişti. Adamların karşısındaydılar hâlâ.

— Niye kavga ediyorsunuz sanki?.... –dedi kör

kadın—. Başınızda zaten yeterince dert varken tutup bir de kavga etmek neye yarar?

Fırlak dişli adam yumuşak bir sesle:

— Kavga etmiyoruz... —diye cevap verdi—. Ama öylesine mutsuz bir haldeyiz ki! İçecek bir şeyiniz varsa, ne olur getirin bize de içip yatışalım biraz. Ve yiyeceğiniz varsa, bir lokma yiyecek verin!

Oymak beyi doğrulup kayalık duvardaki deliklerden birine yöneldi, sert ve yıllanmış rakıyla dolu bir matra aldı oradan, bir süre okşadı matrayı çocuğunu sever gibi, sonra fırlak dişliye uzattı:

— İçkiyi mademki seviyorsunuz, buyrun için bakalım. Matrayı bitirebilirsiniz... İçin ve rahatlayın!

— Çok teşekkürler.. —dedi fırlak dişli adam—. Size hepimiz bütün yüreğimizle teşekkür ederiz!

Asker kaçağı matrayı başına dikip rakıyı yudumlar larken Him başa sordu:

— Bütün yüreğinle.. İyi bir yürek mi bu, yoksa kötü bir yürek mi acaba?

Çömeze aktardı matrayı fırlak dişli, sonra da cevap verdi:

— İnsan denen yaratığın bir tek yüreği vardır, pis Çingene! Ve bu yüreğin içinde iyilik kadar kötülük de yer alır. Bazen iyiliktir ortaya çıkan, bazen de kötülük ve sapkınlık. Şartlara bağlıdır bu. Şimdilerde, harp patlayalı beri, iyilikten eser kalmadı ortada, sadece kötülük dolanıyor..

Ağızdan ağıza dolaşmaktaydı matra. Ve yeniden fırlak dişli asker kaçağına geldiğinde, son damlasına kadar dikip içti adam. Boş olarak fırlattı matrayı Him başaya. Gözleri ışıldıyordu, bir yandan da mitralyetini okşamaktaydı. Sonra birden karar ver-

miş gibi, silâhını Him başaya çevirip nişanlayarak:
— Doldur şunu!.. – diye haykırdı.

Sustu Him. Yüzünde hiç bir çizgi oynamamış, gür sakalının tek bir kılı bile ürpermemişti. Korkmuyordu Him.

— Doldur dedim!.. – diye uludu fırlak dişli adam—. Yoksa gebertirim anlıyor musun! Çektim mi te-tiği hem sen gürültüye gidersin hem de bütün oymak.

Sina atıldı:

— Doldur matrayı sevgilim.. – dedi Him'e—. Adam çok dertli, doldur da içsin garip. Öbürleri de içsinler. Artık içemeyecek hale gelinceye değin içsinler bırak! Dördü de çok dertli bunların, görmüyor musun?... İçki yatıştırır onları, dertlerini unutmalarına yardımcı olur!

Oymak beyi üç kere daha doldurmuştu matrayı. Kaçakların yüzü kıpkırmızı olmuştu. Önce kıpkırmızı, sonra de sapsarı. Fırlak dişli asker kaçağı, madenî lambanın soluk ışığında durmaksızın silâhiyle oynuyor; kimi zaman Him'e, kimi zaman Kör Sina'ya, bazen de mağaranın dibine yığılmış bekleyen öbür Çingenelere çeviriyordu mitralyetini.

— İstemiş olsam, hepinizi bir anda yok edebilirim.. –diyordu—. Lambayı üflerim biter! Ama yok etmek istemiyorum sizi, ortadan kaldırmak istemiyorum hayır!... Burada sadece duman kokusu gelmiyor insanın burnuna, dayanılmaz ve tatlı bir kadın kokusu da geliyor! Kadın kokuyor evet burası buram buram!.. Biz de erkeğiz, vede aylardan beridir kadın yüzü görmedik.. Anlıyor musunuz?... Dört tane güzel kadın vereceksiniz bize burada şimdi. Anladınız

değil mi? Sonra da sittir olup gideceksiniz buradan. Öbür mağaralara gidin, ne cehenneme giderseniz gidin! Temizlerim yoksa hepinizi, iziniz bile kalmaz! Anladınız değil mi iyice? Hadi bakalım, dediğimi yapın hemen!...

Bir yandan konuşuyor, haykırıyor; bir yandan da silâhiyle oynuyordu durmadan. Gözleri ateş saçıyordu. Haftalardan beri taramamış olduğu kirli sakalına, beyaz koyu sıvı bir salya süzülüyordu.

Ve Him başa susuyordu hep. Susuyor ve düşünüyordu: «Üzerine atlasam herifin? Onu devirmesine deviririm ama öbür üçünü ne yaparız?» Buna karşılık Kör Sina, gülme gücünü bulmuştu kendinde. Hattâ konuşma gücünü de:

— Elbette iyice anladık.. –dedi—. Kadın istiyorsunuz, kadınlarla da yatıp sevişmek istiyorsunuz. Pekâlâ yiğitler, kadın vermesine verelim size. Ama doyurabilecek misiniz onları bakalım? Çünkü bizim karılarımız yarım erkekten hazzetmez. Kudretli, gerçek erkeklere düşkündür onlar!

— Sen öbürlerinden iyi konuşuyorsun ihtiyar büyücü! Sanki konuşan sen değilsin de, senin ağzından Tanrı konuşuyor...

Fırlak dişli, kör kadının konuşmasından hoşlanmıştı ama papaz çömezi şüphelenmişti:

— İhtiyar cadı, kendisinin de bu işten pay alacağını sanıyor galiba!... –diye homurdandı.

Dördü birden gülmeğe koyuldular. Bu arada Sina, Him'in kulağına eğilip fısıldamıştı:

— Rakı getir daha, bol bol rakı getir hemen!...
Duvardaki yarığa doğru uzandı Him başa, ve iki kocaman şişeyle geri döndü:

— Talihiniz varmış yiğitler.. –dedi–: Yıllanmış rakı buldum size! Hele bir tadına bakın da nasıl bulduğunuzu söyleyin bana...

Zaten sarhoştular, dayanacak halleri yoktu. Fırlak dişlisi, şişelerden birini kapıp dikti, ve içmeğe koyuldu lıkırdatarak. Ötekiler ikinci şişeye uzatmıştı ellerini. Şişeyi papaz çömezine verdi Him başa.

Dördü de o ana kadar hiç içmemiş gibi içiyordu şimdi. Sadece o ana kadar değil, bütün hayatları boyunca içki içmemiş gibi. Beş dakika içinde şişeler boşalmıştı. Dillerine iyice pelteklik çökmüştü şimdi; fırlak dişli adam güçlkle konuşabili:

— Gelsin artık kadınlar... Kadınlar gelsin hadi... Gelsin de yatalım oh ne güzel!.. Dört tane istiyoruz.. Açgözlü değiliz biz, adam başına bir tane yeter.

— İsteddiğiniz gibi olacak yiğitlerim, merak etmeyin hiç! Dediğiniz gibi tam, adam başına bir tane.. Dilerim Tanrı size yardım etsin de, hakkını verin kadınlarımızın!

Kör Sina böyle diyerek ateşin yanından ayrılıp duvar boyunca sıralanmış bekleyen Çingenelere doğru gitmişti. Uzun uzun bir şeyler fısıldadı onlara.

Kadınlarla kızlar ateşe doğru yaklaştı. Ufak ölçülü adımlarla, ağır ağır ve korku içinde ilerliyordu hepsi. Arkalarına erkekler gizlenmişti. Kör Sina, kadınların durduğunu hissedince yabancılara dönüp:

— Oymağımızın en güzel kadınlarıyla kızları işte karşınızda duruyor yiğitlerim!... –dedi–. En hoşunuza gidenini bakın ve seçin şimdi...

Fırlak dişli asker haykırdı hemen:

— Ben bir tane değil, iki tane istiyorum! En güzel ikisi yaklaşınsın hemen, gelsin üzerime!

Havaya kaldırmıştı kollarını, arkadaşları da onu taklit ettiler. Silâhları yere kaymıştı ama farkında değillerdi artık hiç bir şeyin.

En güçlü, en iri yapılı kadın ve kızlardan dördü hızla ilerleyip üzerine çöktü adamların. Kaçakları sırtüstü yere uzatıp yüzlerini yalamağa, göğüslerini gıdıklamağa ve pantolonlarını çözmeğe giriştiler. İyice sarhoş olan askerler, tamamıyla bırakmıştı kendilerini. Gülüyorlardı baygın baygın. Ve onlar gülerken, oymağın erkekleri bir sıçrayışta ilerleyip silâhlarını almış, ceplerindeki bombaları boşaltmışlardı. Hiç birinin en ufak bir tepki gösterecek hali yoktu zaten. İki dakika sonra da sımsıkı bağlanmışlardı.

*

Kızlarla kadınlar, lambanın altına, çocuklarının yanına dönmüştü çoktan.

Yıllanmış rakının güçlü etkisiyle kendinden geçen askerler, başlarına gelenin farkında bile değillerdi. Ateşin karşısında, hareketsiz, kalakalmıştı dördü de.

Çocuklardan biri, Per, yanmış bir odun parçasını kaldırıp fırlak dişlinin suratına doğru yaklaştırdı. Him bunu görüp de engel oluncaya kadar, adamın sakalı ve hattâ yüzünün bir kısmı yanmıştı bile. Acıyla uludu asker; ve o ana kadar bir bataklık gibi bulanık kalan gözleri birdenbire ışıldadı. Ayılmıştı büsbütün:

—Geri verin silâhlarımızı!... –diye haykırdı öfkeyle—. Çözün bizi, ve silâhlarımızı verin!... Gösteririm ben size nasıl olurmuş bizi böyle bağlamak...

Çingeneler hep bir ağızdan kahkahayı basmıştı. Gülme sırası onlara geçmişti şimdi:

— Sizi çözmek mi!.. -dediler—. Delirdiniz herhalde! Hem o da yetmiyor, silâhları da geri vereceğiz öyle mi? Ya neden?

Çocukça görünmüştü bu soru fırlak dişliye:

— Ne demek, neden!.. -diye haykırdı—. Derhal hesabınızı görmek için tabii! Çözün kollarımızı diyorum hadi, silâhlarımızı da verin. Vede ölmeğe hazırlanın pis Çingeneler! Topunuzu birden geber-teceğiz çünkü, hiç birinizi sağ bırakmayacağız...

— Kötü yürekli adam!.. -diye gülümsedi Him başa—. Görüyorum ki, hâlâ kendine gelememiş, hâlâ doğru dürüst ayılamamış durumdasın sen! Rakıyı iyice sindirmenizi bekleyeceğiz çaresiz, aklınızı başınıza iyice topladıktan sonra da dört başı mâmur namuslu bir konuşma yapacağız sizinle. O ana kadar da rahat durmanızı ve elinizden gelirse uyumanızı öğütlerim yiğitler. Ancak uyumak dinlendirebilir sizi; ve belki de gece, içkiden daha iyi ilhamlar verir size, daha akıllı şeyler öğütler!

—Namussuzlar! Hergeleler! İtler! Görürsünüz siz başınıza neler gelecek! Hepinizi kaldıracığım ortadan görürsünüz yakında, hepinizi.. hepinizi!..

Öteki üç kaçaksa bazen arkadaşlarına, bazen de Him başaya bakıyordu aptallaşmış gözlerle. Papaz çömezi, şarkılı duasına yeniden başlamıştı:

*Tanrı seni cennetine kabul buyursun
Tanrı seni cennetine...*

Him başaya sordu Sara:

— Ne yapacağız şimdi bunları Bulibaşa?

— Sen ne yapalım diyorsun?

— Öldürmek gerekir diyorum ben. Vede hiç vakit geçirmeksizin. Alır hemen koruya, hakladıkları öbür iki kaçağın yanına götürür, karın içine gömeriz. Bahara kadar tamamıyla çürüyüp giderler, izleri bile kalmaz. Benim düşüncem bu.

Him başa öbür adamlarına döndü:

— Ya siz? Sizler ne diyorsunuz?

Omuzlarını silkmekle yetindi Çingeneler. Hiç biri tek kelime söylememiştir.

— Bu susuşunuzu neye yormam gerekir, konuşun?

— Söylenmesi gerekeni söyledi Sara. Sara ne dediyse onu yapalım işte.

Alnını yere eğmişti Him başa:

— Bizim bugüne kadar hiç bir zaman bir insan öldürmemiş olduğumuzu unutuyorsunuz galiba!.. —dedi—. Canı mı olacağız yani? Ellerimizi insan kanına mı boyayacağız?

— Ama bu şart Bulibaşa. Öldürmemiz gerekiyor, yoksa...

— Yoksa bunlar nasıl olsa kaçıp kurtulur elimizden, sonra da gelip bizi öldürürler. Her ne pahasına olursa olsun onlardan kurtulmamız gerekiyor bu durumda.

İyice canı sıkılmıştı Him başanın, kederlenmişti:

— Çocuklarım! Çocuklarım!... —dedi—. Hiç bir zaman adam öldürmedik biz. Bundan böyle de her ne pahasına olursa olsun öldürmemeliyiz. Yasamızı çiğnememek gerekir.

— Öyleyse öldürmeyelim peki.. —dedi Sara—.

Soyalım çırılçıplak, iyice uzağa götürüp karların içine bırakıverelim. Soğuktan ve açlıktan ölürlere nasıl olsa, biz de kurtuluruz.

— İyi ama senin şimdiki söylediğin, demin dediğinden farklı bir şey değil ki Sara! Ha elimizle öldürmüşüz onları, ha soğuktan ölmeğe mahkûm etmişiz...

— Ne yapacağız peki?

— Biraz daha düşünelim bakalım.

Küçüklerden biri, gene Per, söze karıştı:

— Candarmalar gelinceye kadar göz altında tutalım onları; candarmalara teslim ederiz, onlar halleder!

Him başa kaşlarını çatmıştı:

— Onu da yapamayız evlâdım.. —dedi . Hele onu hiç yapamayız!

Oymağın kadın ve kızları bu arada, sımsıkı bağlanmış olan asker kaçaklarına bakıyordu. Sarhoşlukları gittikçe biraz daha dağılıyordu adamların. Ayıldıkça da, Çingenelerin elinde olduklarının; hayatlarının, karlılarıyla yatmayı şart koşacak kadar zalimce hakaret ettikleri bu adamların alacağı karara bağlı bulunduğu, biraz daha farkına varıyorlardı.

Korku kaplamıştı hepsini. Bu korkunun, içlerinde, yavaş yavaş ama kesin bir şekilde, sınırsız bir dehşete dönüştüğünü hissediyorlardı şimdi. Papaz çömezi, sönük bir sesle kekelemeğe koyulmuştu bile:

— Kardeşler! İyi yürekli kardeşler, öldürmeyin bizi! Bağışlayın bizi kardeşler, ve Tanrımız sizleri kollarına alacaktır!.. Göklerde saltanat süren Tanrımız...

Nedense bu son kelimelere umut bağlamıştı adam. Durmaksızın tekrarlıyordu şimdi:

— Göklerde saltanat süren Tanrımız... Göklerde saltanat süren Tanrımız... Göklerde saltanat...

Fırlak dişli karnına bir tekme atmamış olsa, daha uzun süre yakarmağa devam edecekti çömez.

— Kes artık sesini ahmak, rahat bırak göklerde saltanat süren Tanrını! Yeryüzüne inip de kurtaramaz seni o Tanrın!... Üstelik bilmiyor musun ki Çingeneler hiç bir Tanrıya inanmaz?

Uzun süre ağız dalaşı yaptılar aralarında. Him başa ile adamlarının onlara dikkat bile ettiği yoktu artık. Onlar da kendi aralarında tartışıyorlardı. Sonunda karar verdiler. Dört asker kaçağını birer cesedi taşırmış gibi, kollarından ve bacaklarından tutarak taşıdılar üçüncü mağaraya. Orada barınanlardan Ariston, Him'in mağarasına; öbürleri de Gozü ile Lisandra'nın barındığı ikinci mağaraya taşınmışlardı. Mağaranın dibine yerleştirdiler tutsaklarını, bağlarını gözden geçirip nöbet sırasını düzenlediler.

— İplerini çözüp de kaçmayı denedikleri an, hemen bize haber vereceksin.

— Evet ama bunun için ortalığı iyice görmem gerekir...

— Lamba sabaha kadar açık kalacak.

— Peki ya uyku bastırır da uyuyacak olursam?

— Uyumağa hakkın yok Bleb. Uyanık kalacaksın dişini sıkıp, ve yarın şafak sökerken de senin yerini bir başkası alacak.

Ama Bleb'in Bulibaşasına yöneltmek istediği bir soru daha vardı:

— Peki işlemek istedikleri zaman ne olacak? Ya da... şeylerini yapmak istedikleri vakit?

— Altlarına yapsınlar.. –diye kestirip attı Him—. Kaçtıkları yerde de altlarına yapmıyor muydu bunlar!

— İyi ama mağara kokacak.

—Hiç bir önemi yok. Onlar gidince temizlenir mağara. Hele bir kurtulalım ellerinden...

— Nasıl kurtulacağız ellerinden bu gidişle?

— Orasını daha bilmiyorum.. –diye cevap verdi Him—. Nasıl ve ne vakit, bilmiyorum henüz. Belki yarın, belki de yarından sonra. Göreceğiz bakalım.

Ertesi gün de geçti, ertesi gece de. Sonra bir gün daha geçti. Kaçaklar, adam gibi uslu duracakları yerde, gittikçe biraz daha küstahlaşıyordu. Yiyecek, içecek, tütün istiyor; soğuktan yakınıyorlardı durmadan.

Çingeneler geceli gündüzlü nöbet tutuyordu başlarında. Çok az yiyecek veriyorlardı onlara, açlıktan ölmeyecek kadar. İçki vermiyorlardı tabii, su veriyorlardı sadece kovalar dolusu: Patlayıncaya kadar içip susuzluklarını gidersinler işte! Tütün de vermiyorlardı.

Tutuklandıkları mağara gerçekten soğuktu. Ama öteki mağaralar da soğuktu aslında. Her yer soğuktu şimdi. Amansız, can alıcı bir soğuk.

Kuzey rüzgârı esiyordu yeniden, ve gittikçe biraz daha şiddetleniyordu. Sis dağılmıştı. İnce bir buz tabakasıyla kaplıydı karın üzeri... Rob'un kumandasında koruya yollanmıştı köpekler gene. Akşama doğru, burunları ve ayakları siyah, simsiyah, pıhtılaşmış bir kana bulanmış olarak döndüler. Başları eğik yürüyor, gözlerini kaldırıp efendilerine bakmağa cesaret edemiyorlardı. İçlerinde en çok utanan, Him başkanın köpeği Rob'tu.

— Oradaki askerlerin leşini yemiş bunlar!

— Leş kokuyorlar evet! İnsan eti yemişler...

Çingeneler öfkeyle sopalarını kapıp köpekleri kovmuştu. Uzun süre ağladı hayvanlar, Rob amansızca uludu; ama efendilerinde merhamet kalmamıştı sanki. Çaresiz, kaderlerine boyun eğip karların içine gömülerek uyumağa giriştiler.

Üçüncü mağarada kalın iplerle sınıksı bağı olan kaçaklar, kımıldamak şöyle dursun, burunlarını bile sümküremez durumdaydı. Üşüyorlardı üstelik. Ve öksürüyorlardı. Öksürmedikleri zaman da, kırık bir eski armonikanın sesine benzer bir hırıltı çıkarıyordu göğüslerinden.

Aptestlerini altlarına yapmak zorundaydılar. Yayıkları koku, gün günden biraz daha dayanılmaz olmuştu. Nitekim içerde nöbet tutanlar, burunlarını tikiyordu kusmamak için.

Amansız kış, olanca zalimliğiyle hükmünü yürütmekteydi. Ve bir kat daha şiddetlenmişti rüzgâr. Buz tutmuş ova boyunca hışımla ısıklık çalarak koşuyordu şimdi. İri şişkin bulutlar, yere degecek gibi sürünüyor ve durmaksızın kar kusuyordu. Her an biraz daha şişip yeni bulutlar doğuruyorlardı. Geceler simsiyah, gündüzlerse lâcivert renkteydi artık. Ve Çingeneler hemen her sabah yeni bir beygir, bir katır yada bir merkeplerini ölü buluyorlardı. Gözlerini körleten kar fırtınasıyla donmak pahasına savaşıarak çıkıp, hayvanın ölüsünü mağaraya çekiyorlardı. Derisini yüzüyorlardı orada, ve ertesi günü yemek üzere etini bölüşüyorlardı. Barsaklarla kemikleri, köpeklere veriyorlardı. Ve açlıktan yırtıcı kesilmiş olan köpekler, bu artıkları kapmak için birbirlerini kanatıncaya ka-

dar ısıarak dövüşüyorlardı. İnsan eti yiyip de mağaralardan kovuldukları günden beri iyice azmış, âdeta vahşileşmişlerdi. Sopayı yiyince kaçıyorlardı ancak. Ama karınlarına tekme atılınca dönüp homurdanarak dişlerini gösteriyorlardı: «İnsan eti yedik biz evet. Ama insan eti dediğiniz nedir ki? Bütün etler gibi bir ettir o da, ve yarın sıra sizdedir...» demek ister gibiydiler.

Sanki bulutlarla rüzgârın dinlenmesi için verilen kısa aralarla hemen hemen iki hafta sürdü kar fırtınası. Fırtınadan sonra biriken kar yığınları, dev çaplı ama yumuşak ve dikkat etmediğiniz takdirde sizi içlerine çekip ilkbahara kadar salıvermemeğe kararlı birer tepeyi andırıyordu. Soğuk kesilmemişti. En ufak bir fark kalmamıştı geceyle gündüz arasında. Beygir, katır ve merkeplerin yarısından fazlası ölmüştü. Gereğinden fazla et vardı oymağın elinde şimdi. Yemekle tükenmeyen bu etler, sonunda tuzlanıp islendi.

Him başanın mağarasına, beyin çocukları ve yeğenlerinin arasına yerleşmiş olan Ariston, Kör Sina'nın sevgisini kazanmak için elinden geleni yapıyordu. Mağarayı baştan başa temizliyor, kulleri toplayıp dışarı atıyor, ateşi yakıp söndürüyor, su taşıyor, hattâ yemek yapıyordu. Genç adamın söylediği her kelimeyi işitiyordu kör kadın, soluk aldığıını duyuyor, adımlarının doğrulduğu yönü bile seziyordu. Ve Ariston kendisine bir şey sorduğu vakit, kupkuru ve kısa cevaplar veriyor yada işitmezlikten gelip hiç cevap vermiyordu.

Fırtına ve soğuğa rağmen, Lisandra'yı görmek, onunla konuşmak ve hattâ sevişmek için daima bir

çare ve bahane buluyordu Ariston. İki âşık, kaçakların mağarasındaki nöbetçiden gayrı herkesin uykuya daldığı gece yarılarında dışarıya süzülüp buluşmak ve elele karanlığa dalıp aceleyle gelişigüzel sevişmek cesaretini defalarca göstermişti. Kar yüklü kayaların arasında, bedenlerini dört bir yandan kırbaçlayan fırtınanın ve kemiren soğuğun altındaydılar; ama umurlarında bile değildi bu.

— Yarın akşama, hattâ belki yarın sabaha kadar ölebiliriz. Öyleyse sevişelim hemen Ariston, durmadan sevişelim... Aşkımızı bütün yakıcılığıyla ve sonuna dek yaşayalım şimdiden!.. Ama aşkın sonu yoktur, uçsuz bucaksızdır aşk... Sadece hayatın sonu vardır Ariston... Aşk sonsuz ve bitimsizdir...

Daha önce aklından bile geçmemiş olan, hiç düşünmediği cinsinden kelimeler dökülüyordu Lisandra'nın dudaklarından. Ve duyup söylediği şeylere, kendi de şaşıyordu.

— İyi ama yarın akşam, hattâ belki de yarın sabah ölebileceğimize nasıl inanabilirsin?

— Gözü bir gözünü oydu sevgilim. Sanıyorsun ki, ona yetecektir bu, ve öbür gözünü istemeyecektir? Katiyen Ariston'um, katiyen! Seni önce kör edip sonra da öldürmedikçe rahat etmeyecektir Gözü!...

— Gözü ha? Ne beni öldürebilir o, ne de seni Lisandra'm! Ben onu öldüreceğim yakında, göreceksin...

— Öldür Ariston evet. Ama sen yaşamağa devam etmek şartıyla öldür onu, anlıyor musun? Çünkü ben sensiz katiyen yaşayamam!

Kar yığınlarının içinde elele, kayalıkların dibine, mağaraların iyice uzağına doğru yürüyorlardı.

— İşte şuraya uzanabilirsin.. —diyordu Ariston—. Eteğini kaldır sadece yeter, soyunmana lüzum yok. Gerisini sonra konuşuruz.

Uçsuz bucaksız ovada koşuyordu durmadan rüzgâr. Bulutlar eski karların üzerine yeni, taze, pırıl pırıl bir kar ekiyordu. Bembeyaz örtüsüne bürünmüş toprağın üzerine, bulutlarla birlikte gecenin dipsiz karanlığı da çöküyordu.

— Diyordun ki sen bensiz...

— Sensiz yaşayamam diyordum Ariston'um. Ne hevesim kalır sensiz yaşamağa, ne de gücüm yeter!

Gülüyordu Ariston. Lisandra'nın ateşinden erir gibiydi karlar. Elbiseleri sırlıslam oluyor ama doymuyordu; bacakları ve kolları açık, uzanıp kalıyordu öylece.

— Gene istiyorum Ariston'um.. —diyordu—. Hep, hep, hep istiyorum! Nedendir bilmem, doyamıyorum bir türlü sana...

— Kadın değil kısraksın sen! Tam bir kısrak, anlıyor musun!... Hayatımda senin gibi bir kadına daha rastlamadım Lisandra. Çocukluğumdan beri rastlamadım hayır...

— Madem kısrak diyorsun, peki kısrak olayım Ariston. Ama hiç bir zaman sana doymayan bir kısrak!

Bazen, bırakmış olduğu gibi, ateşin yanında kıvrılmış uyur buluyordu Gozü'yü; kimi zaman da uyanmış, sigara içer buluyordu.

— Nerdeydin gene hatun?... —diye soruyordu adam.

— Bilmezmiş gibi! Dışardaydım elbette. Öldürmeğe bile cesaret edemediğiniz o zavallı kaçaklar gibi, altıma işeyecek halim yok ya!...

Çoğu zaman yanda yatanlar uyanıp bağıyorlardı:

— Kesin artık yahu, yeter be! Her gece kavg, her gece tatsızlık! Sizin yüzünüzden hiç kimse uymayacak mı yani!...

Yatıyorlardı ister istemez. Lisandra hemen dalıyordu. Ama Gözü, uyuyamıyordu bir türlü.

*

Kendi kendilerinin hayalinden ibaret kalmıştı asker kaçakları. Üzerleri pire kaynıyordu. Tutsak durdukları mağaranın ortasında akşama doğru hafif bir ateş yakılıyordu. Ama nöbetteki Çingene katiyen yaklaştırmıyordu onları ateşe. Sıcağa doğru sürünmeğe giriştiklerinde, sopasını kaldırıyordu hemen.

— Bırak da ısınalım biraz!... –diye yalvarıyorlardı.

— Hadi ordan! Ne yapmak istediğinizi çok iyi biliyorum ben sizin!... –diyordu nöbetçi—. İplerinizi yakacaksınız ateşte, üzerime çöküp geberteceksiniz beni, sonra da kırıışı kıracaksınız değil mi! Biliyorum evet, ama yağma yok, muradınıza eremeyeceksiniz! Geri basın! Yoksa alnı kabağınıza indiririm sopayı! Çekilin köşenize ve kımıldamayın!

Perişandılar ama sopa yemeyi göze alamıyordu hiç biri.

— Değil adam öldürüp kaçmak, sürünecek takatimiz bile yok bizim görüyorsun işte... –diyorlardı—. Bırak da yaklaşalım biraz, kemiklerimiz ısınsın!

— Boşuna tüketmeyin nefesinizi, bırakmam! Bi-

lirim ki insanoğlu umutsuzluğa düşünce, hiç ummadığı şekilde güçlenir birden. Gayet iyi bilirim bunu ben..

Oymağın erkekleri kendi aralarında gizli konuşmalar yapar olmuşlardı sık sık; ve gittikçe biraz daha hınçlı gözüküyorlardı. Amansız bir kararın şekillendiği belliydi öfkelerinin altında. Nihayet bir gün Him'in karşısına dizilip, konuşmak için izin istediler. Müsaade verilince içlerinden birisi:

— Bu iş dayanılmaz bir hal aldı Bulibaşa... – dedi –. Birkaç hafta var ki, bu herifler bizim yiyeceğimize ortakolmakta. Bizim de öyle bolluk içinde yüzdüğümüz herhalde söylenemez. Vede ilkbaharın erişmesine daha bir alay hafta var. Gece gündüz bu kar kıyamette soğuktan titreyerek heriflerin başında nöbet tutuyoruz. O leş kokuları da cabası oluyor. Anamız ağlıyor onların yüzünden. Uzun lafın kısası, artık bir karar vermemiz gerekiyor. Ya öldürelim bu namussuzları, yada koyuverelim gitsinler..

— Öldürmek olmaz... – dedi Him başa –. Öldürmeğe hakkımız yok onları. Koyuvermeğe gelince, öldürmüşten farksız oluruz. Aynı cinayettir...

— Ne yapacağız peki?

— Karlar eriyinceye kadar besleyip gözetleyeceğiz çaresiz. Bu havada hiç bir candarma, bizi kontrol etmek için buralara kadar gelmeyi göze alamaz. Karlar eriyince bırakırız gitsinler. Canlı çıkabilirlerse bu bozkırdan ne âlâ; çıkamazlarsa... suç bizim üstümüzden gitmiş olur, yalan mı!

*

O hafta üçüncü defa olarak Merku nöbet tuta-

caktı gene kaçakların başında. Kaç saat sürecekti bu nöbet allah kahretsin? Akşam bastırdıktan şafak sökünceye kadar sürecekti. Yani bütün bir gece... Ve kışın geceler uzun mu uzundur! Hele bu ıssız ve karlı yörelerde büsbütün uzun...

Kırk yaşlarında bir adamdı Merku, ve sadece altı çocuğu vardı. Oymağın en yoksul kişisi oydu büyük bir ihtimalle. Ötekilerden daha az çalışır, daha az yürürdü. Buna karşılık her yatağa uzanışında, sanki bir haftadır gözünü kırpmamışçasına uyurdu. Bazı gençler, «Uyurgezer» adını takmıştı Merku'ya; ama uygun düştüğü halde; nedense pek tutmamıştı bu isim. Nitekim oymakta, kimisi tarafından Uyurgezer diye çağırılır, kimisi de Merku'ya eskiden olduğu gibi gene kendi ismiyle hitap ederdi.

Akşama doğru mağaranın girişine yöneldi Merku, sopayı aldı bir önceki nöbetçiden, yaslanıp çöktü yere, ve bütün vücudunu kemiren amansız soğuğa rağmen pineklemeğe koyuldu. Oymak, akşam yemeğini yiyip yatmıştı. Kocaoğlanlar bir süre homurdantıktan sonra yatıştı. Köpekler, karın içine gömülüp uyudular. İşte tam o sırada Merku'nun koluna asıldı birisi.

— Kim o? —diye sıçrayarak uyandı.

Bir kadın sesi cevap verdi kendisine:

— Bağırma Merku, yabancı değil benim. Boz'un dul karısı. Bağırma ve ürkme boşuna!

— Ne istiyorsun?

— Merku... hiç uykum yok şekerim. On yıldan beri sürüp giden dulluğumu düşünüyorum hep, ve gözüme birtürlü uyku girmiyor. Ve sen de uykusuzluktan düşüp bayılmak üzeresin! Kendi kendime düşündüm

ve dedim ki, benim nasıl olsa uyum yok şimdi, varıp şu zavallı Merku'nun bir iki saat uyumasını sağlayayım hiç olmazsa.. dedim, anlıyor musun? Senin yerine ben bekleyeyim burada, iki saat sonra gelir yerini alırsın. Oldu mu?

— Peki bu herifleri kim gözleyecek?

— Ben Merku. Zor bir şey değil ki, kolay. Kaçamazlar nasıl olsa, kımıldadıkları anda indiririm sopayı!

Sopayı Boz'un duluna aktardı Merku, mağarasına girip karısının yanına uzandı ve uzanır uzanmaz da uyudu.

Mağaranın dip duvarına doğru ilerledi Boz'un dulu, lambanın ışığını biraz daha açtı. Sonra da dönüp, o iri, güzel ve simsiyah gözleriyle dört adama baktı. Müthiş bir acıma kapladı içini, ama belli etmedi. Sert görünmek için suratını astı iyice ve sopayı kaldırdı. Hangisinden başlayacağına bir türlü karar veremezmiş gibi, kaçaklara teker teker baktı. Bu arada askerlerin her biri: «Bizi öldürmek üzere en sonunda bu kadını yolladı namussuzlar!» diye düşünüyordu.

İçlerinde en çığırtnkan olanı, yani fırlak dişli, soğukkanlılığını kaybetmemişti. Gülümsemeyi bile başardı. Ve bu zoraki gülümseyiş, kuru ve şiş dudaklarında sönerken sordu:

— Bizi öldürmeğe mi geldin güzelim? Eğer öyleyse, benden başla ne olur. Çünkü ben bütün hayatım boyunca senin gibi güzel bir kadının elinde ölmek hayaliyle yaşadım!

Cevap vermedi adama Boz'un dulu. Sırtına iki kere hafifçe dokundurmakla yetindi sopayı. Adamın sadece deriyle örtülü kalmış kemiklerinden çıkan ses yankılandı mağarada.

— Ah ah !.. –dedi adam—. Kadın kadındır daima !
Eğer beni gerçekten haklamak istiyorsan, sırtıma
değil kafama vur güzelim. Kafamın tam orta yerine !

— Gerekse, kafanın orta yerine de vururdum..
–dedi Boz’un dudu—. Ama sizi öldürmeğe gelmedim
ki ben..

— Niye geldin peki?

Birkaç adım geri yürüdü kadın, durdu ve karnı-
nın altını hafif hafif kaşımağa koyuldu.

Askerler gözlerini dört açmışlardı. Hiç böyle bir
şey gelmemişti başlarına o güne kadar. Ama gene de
bu kadının kendilerinden ne istediğini anlamıyorlardı.

Boğuk ve hüzün dolu bir sesle:

— Tam on yıl var ki dulum ben... –dedi kadın
ağır ağır—. Ve bu on yıl boyunca hiç bir erkek yanıma
yaklaşmadı. Hiç bir erkek, anlıyor musunuz. Çünkü
oymaktaki tüm erkeklerin birer karısı var, ve herkes
kendi karısıyla istediği gibi... anlıyor musunuz? Ve
ben de kendi köşemde kuruyup gidiyorum, eriyor-
um yavaş yavaş, her gün biraz daha perişan oluyo-
rum.. anlıyor musunuz?

Konuşmadan çok, bir yakarı, bir duaydı bu.

Neye uğradığını şaşırıp susmuştu fırlak dişli as-
ker. Papaz çömezi ise şarkılı duasına başlamıştı
yeniden:

Tanrı kollarına kabul buyursun seni
Tanrı seni kollarına kabul buyursun...

Öbürleri, gözlerini dul kadına dikmiş susmakla
yetiniyordu. Hâlâ bir şey anlayamadıkları belliydi
hallerinden.

Fırlak dişli asker, dilini şaplatarak sordu niha-
yet:

— Yoksa.. yoksa bizlerden, seninle yatmamızı mı istemeğe geldin güzelim? Bizimle sevişmeyi mi canın çekiyor yoksa?

Boz'un dulu başını önüne eğdi. Utanmış gibiydi şimdi. Her zamankinden daha iri ve her zamankinden daha siyah gözleri birdenbire dolmuştu. Ve yaşlar süzülüyordu işte bu gözlerden, yanaklar boyunca akıyordu.

Fırlak dişli asker, sınırsız tatlılık dolu bir bakışla baktı kadına o zaman. Ve bakışları kadar tatlı olmasına çabaladığı bir sesle konuştu:

— Ama o iş bize yasak güzelim.. Şu sımsıkı bağlı halimizle nasıl sevişebiliriz? Ve şu tiksinti verici pisliğimizle?... Yoksa bizim için büyük bir nimet olurdu bu!... Biz de kaç zaman var ki, kadın yüzü görmedik, hiç bir kadının tenini okşamadı ellerimiz!... Ama.. ama görüyorsun ki, o iş bize yasaktır!..

Başını kaldırdı kadın:

— Ben sizi çözebilirim... – dedi—. Bir çakı alıp geldim yanıma. İpleri kesmekten kolay ne var ki!... Pislik meselesine gelince, dışarı çıkıp karla yıkandınız mı olur biter. Hem temizlik, hem de sağlık bakımından karla ovunmak gibisi yoktur..

Sustu, tereddüt eder gibi oldu bir an, sonra ekledi:

— Evet diyecek olursanız, hazırım ben.

Oldukça uzun bir süre cevap vermedi askerler. Düşünüyorlardı.

Fırlak dişli konuştu gene sonunda:

— Peki sonra ne olacak?

— Nasıl sonra?

— Yani.. hepimiz teker teker seviştikten sonra ne olacak?

— Ne mi olacak? Giyinip istediğiniz yere gideceksiniz.

Gölümseyerek ekledi:

— Bir kutu kibritle tıkabasa dolu bir tütün tabakası getirdim size. Hiç olmazsa yanınızda kibritle tütün bulunur diye düşündüm... Verebileceğim şey bundan ibaret, kusuruma bakmayın. Yoksulum çünkü.

Beyaz kar yığınlarının üzerinde karanlıklar asılı duruyordu. Havada bir yük gibi asılıydı karanlıklar. Rüzgâr yatışmağa başlamıştı yavaş yavaş. Bulutlar simsiyah gökyüzünde ağır ağır süzölüyor; iri kar taneleri, gittikçe biraz daha seyrek.. gittikçe biraz daha seyrek düşüyordu.

Öbürlerinden daha önce uyanmış olan Alye gözlerini oğuşturdu bir zaman, ayakkaplarını giydi sonra, gocuğunu ve kürklü kalpağını alıp çıktı.

Rüzgâr kesilmiş, bulutlar dağılmıştı. Berrak mas-mavi gökyüzüyle tepeler halinde kar yığınlarıyla örtülü uçsuz bucaksız ova arasında tatlı ve güzel bir sabah uyanıyordu.

Güneş doğmuştu, ufacık ve solgun. Yumuşak ve gevşek kar hafif hafif ışıldıyordu. Soğuk arı havayı derin derin içine çekti Alye ve yüksek sesle:

— Ne güzel hava bu! Dün ölmüş olanlara yazık doğrusu, bu havayı görmeden gitmemelilerdi.. Yanacaklar bu işe!

Söylediği şeye kendi de güldü sonra. Dün yada öngün, geçen yıl yada bin yıl önce, yada hattâ milyarlarca yıl önce ölmüş olanlar hiç bir şey görüp işitmez artık, hiç bir şeye üzülemezler. Ölen ölmüştür. Hiç bir şeye yanamaz ölenler. Hayata bile.

Eğilip bir avuç kar aldı yerden, yüzünü ve ellerini oğuşturup yıkadı bu karla. Yandaki mağaradan birkaç çocuk çıktı bu sırada. Yarı çıplak ve yalınayaktılar; birkaç adım ilerlediler karların içinde, çişlerini yaptılar, sonra gene uyuklayarak döndüler barınaklarına.

Kaçakların bulunduğu mağaraya doğru ilerledi o zaman Alye, kapıdaki örtüyü aralayıp içeri bir göz attı.

Lamba hâlâ yanıyordu içerde, ve Merku yoktu. Ama sadece Merku değil, asker kaçakları da yoktu.

— Vay canına! –dedi–. Herifler iplerini koparmayı başardı demek! Zavallı Merku’yu haklamışlardır bir güzel, karların içine gömüp kaçmışlardır. Şimdi de.. Şimdi de onları arayıp yakalamak gerekecek herhalde...

Şaşkın sersem bir halde ayrıldı mağaradan ve sesinin çıktığı kadar bağırmağa başladı:

— Kaçmış herifler, kaçmış! Merku’yu öldürüp kaçmış o dört asker!... Koşun koşun, çabuk!...

Sıçrayarak uyanmıştı bütün oymak; ve kimisi yalınayak, kimisi çoraplarıyla Alye’ye doğru koşmuştu. Elleri ilk geçeni geçirmişlerdi omuzlarına.

Ufkun üzerinde yükselmeğe başlayan güneş, ovayı örten karı iyice ısıldatıyordu şimdi.

Ve Alye’nin bağırtısına koşanlar arasında, Merku da vardı. Hepsini itti Merku, ortaya çıkıp herkese bir güzel gösterdi kendini. Çingeneler mağaranın eşğinde durdukları zaman da:

— O pis herifler kaçmış olabilir, inanırım.. –dedi–. Ama gördüğünüz gibi beni öldürmüş falan değiller. Ben hayatta olduğumdan eminim şu anda...

Him başa yakasına sarılmıştı Merku’nun:

— Kaçırdın değil mi onları, sefil! –diye gürledi–. Söyle niçin yaptın bunu, niçin?

— Ben mi? Ben bırakmadım ki onları..

— Kim bıraktı peki?

— Orasını bilemiyorum.. –diye cevap verdi Merku gevşek bir sesle–. İnanın ki bilmiyorum orasını.

— Nasıl bilmezmişsin alçak! Sen değil miydin bu gece onların başında nöbet tutacak olan?

— Elbette bendim Bulibaşa. İnkâr etmiyorum ki!
Ben olmasına bendim ama...

— Aması ne?

— Ama nöbet tutmadım, uyudum...

— Herifleri tek başlarına bırakıp yatmağa gittin
yani?

— Gitmedim hayır. Boz'un dulu geldi mağaraya
beni görmek için. Dul denen karı, nerdesin?

— Burdayım Merku. Burdayım işte..

İçi rahatlamıştı Merku'nun. Devam etti:

— Boz'un dulu geldi mağaraya, ve benim yerime
nöbet tutmasına izin vermemi rica etti benden. Uy-
kum olduğunu söyledi, haklıydı da, gidip rahatça
yatmamı ve yerimi ona bırakmamı, nöbeti kendisi-
nin tutabileceğini bildirdi. Hikâye bundan ibaret.

— Ve sen de ona müsaade ettin öyle mi?

— Niye etmeyecekmişim? Müthiş uyku vardı
benim, onunsa hiç uykusu yoktu. Bir türlü uyku
tutmadığını söylüyordu Boz'un dulu. Bu durumda ben,
ona da yardım etmiş sayılırım..

Çingenelerden bir kısmı susmuş, bir kısmı ise kah-
kahayı basmıştı. Bu ara Merku, alabildiğine öfkeli
bir edayla Boz'un duluna dönmüş ve bağırmağa ko-
yulmuştu:

— Niye sahip çıkmadın heriflere alçak karı, niye
gözetlemedin? Sopayı vermemiş miydin sana ben?
Parmaklarını bile oynatamayacak şekilde sımsıkı
bağlı değiller miydi? Nesi zor geldi sana bu nö-
betin ha?

Ürkek ama neşeli bir sesle cevap verdi kadın:

— Ben nöbetten kaçmış değilim ki. Hem de gayet
sıkı bir nöbet tuttum. Ama.. ama sonra birdenbire acı-

dım onlara. Yalnız onlara değil, kendimize de acıdım..

Kadının sözlerini pek iyi kavrayamamıştı Him başa. Sözünü kesip sordu:

— Onlara mı acıdın, yoksa bize mi? Yoksa hiç biri değil de, söylediklerini ben mi yanlış anladım?

— Daha çok bize, kendimize acıdım Him başa. Şöyle düşündüm kendi kendime: Dört asker kaçağını böyle korumak zorunda kalmak için ne gibi bir kötülük yaptık sanki biz? Yiyeceğimiz kendimize ucu ucu-na yeterken, niye onları da beslemek zorunda kalalım yani? Niçin elimizdeki bir avuç yakacağın bir kısmını da bu baylar soğuktan donmasın diye feda etmek zorunda kalalım? Biz yüz kişilik koca oymak iki mağarada sıkış tepiş yaşarken, niçin o dört kişiye koskoca bir mağara ayıralım?... Hiç bir ilgimiz, hiç bir alışverişimiz olmayan dört asker kaçağını koruyacağız diye uykumuzu da feda ediyoruz üstelik!... İşte bunları düşünerek kestim iplerini, ve koyuverdim gitsinler!

— Peki ama serbest kaldıkları vakit, hiç dokunmadılar mı sana? Öldürmek filân istemediler mi?

— Niçin öldüreceklermiş ki beni? Ne geçerdi ellerine beni öldürmekle? Hiç!

— Demek sana bir kötülük düşünmediler... öldürmeyi denemediler yani... Ama... ama başka bir şey de yapmayı denemediler mi?

Boz'un dulu başını önüne eğmişti. Geceleyin duyduğu o sınırsız zevki hatırlayıp gülümsedi hafifçe:

— Başka bir şey yaptılar elbette.. – dedi –. Yapmaz olurlar mı hiç! Erkek ne de olsa.. Dört tane gencecik adam.. Üstelik de güçlü kuvvetli, tuttuğunu koparan

cinsinden, sağlam yapılı maşallah.. Bana' karşı pek kibar davrandıklarını neden saklayacakmışım yani!...

Dul kadının, dört askerin sadece dört kişi olmasına ve hele kendisini sevdikten sonra bir daha dönmemek üzere gitmiş olmalarına yürekten yandığı, kolayca seziliyordu bu sözlerden.

Orta yaşlı bir ingene kadın, dayanamayıp patladı:

— Utanmaz karı sen de!

Birden sıçradı Boz'un dudu. Tepesinin iyice atığı grlyordu. Ulur gibi bir sesle bağırdı:

— Utanmak mı dedin? Neden utanacakmışım! On yıldan beridir şurada bir dul karıyım ben, bu oymağın erkeğim diyen alçaklardan hiç biri çıkıp da bana acımadı ki. Hiç bir erkek yaklaşmadı yanıma evet! Oysa sen, çocukların uykuya dalar dalmaz, ata biner gibi kocanın üstüne binip sabahlara kadar sevişir; ve benim de hiç bir şey işitmediğimi sanırsın! Mağarada olup biten her şeyi işitiyorum ben, anlıyor musun, her şeyi! Daha fazla syletmeyin beni hadi! Dulum ama sağır değilim! Ve sadece seni de işitiyor değilim, öbürleri de var daha... Hepsi var sırada!

Hiç kimse glmezlik edememişti bu sözlere. Haklıydı kadın! Ve işin ucunda, başta Him başa olmak üzere hepsi memnundu, hepsi rahatlamıştı. Mutluydular durumun bu şekilde çözülmüş olmasından. ldrmemişlerdi herifleri, ellerini insan kanına boyamamışlardı. Soğuk ve açlıktan ölsünler diye karların ortasına da koyuvermemişlerdi stelik. Kendiliklerinden kaçıp gitmişti herifler: Boz'un dulunu ayartmış, bir güzel sevmiş, sonra da tymşlerdi.

Canlı çıkabilirlerse bu bozkırdan ne âlâ; çıkamazlarsa, suç Çingenelerin üstünden gitmiş oluyordu; vede «Huzur içinde yatsınlar!» demekten gayrı yapacak bir şey kalmıyordu..

Kadınlar, kaçakların zindanı haline getirilmiş olan mağarayı elbirliğiyle temizleyip arıttı; ve Aris-ton'la öbür sahipleri yeniden yerleşti barınağa.

Boz'un dulu daha bir zaman, kimisinden haka-ret, kimisinden övgü işitti. Oymağın hayatında başka birtakım olaylar belirinceye kadar böylece sürüp gitti bu.

*

Mağaradan ayrıldıktan sonra, koru tarafına doğru yürümüştü kaçaklar. Koyu bir karanlığa gömülmüştü ortalık. Hâlâ kar yağıyor, rüzgâr hâlâ esiyordu. Kar yumuşak ve yüksekti, bellerine kadar gömülüyorlardı bazen.

Köylüydü kaçakların dördü de. Keskindi gözleri, biraz çabayla, karanlıkta görebiliyorlardı. Güneşin nereden doğup nereden batmakta olduğunu da fark edebiliyorlardı. Ağır ağır batıya doğru yürümeğe karar verdiler. Soğuğa ve açlığa katlanacaklardı çaresiz. Ne zamana kadar? Yolları üzerinde bir köye rastlayıncaya kadar. Yada ölüp gidinceye kadar. Ama niçin öleceklerdi durup dururken?

Oymaktan uzaklaştılar. Köpekler hissetmemişti onları. Yada hissetmiş, ama birkaç dakika için de olsa yuvalarından çıkıp havlamak cesaretini bulamamışlardı.

Papaz çömezi sordu:

— Sigaralar kimde?

— Bende.. —dedi fırlak dişli kaçak.

— Kibritleri de aldın değil mi?

— Elbette aldım.

— Öyleyse birer sigara sar da ciğerlerimiz şenlensin!

Dul kadından aldığı tabakayı açtı fırlak dişli, dört sigara sarıp çıkardı. Ateş dudaklarını yakıncaya kadar içtiler.

— Ne güzel sigaraymış yahu, halis tütünmüş, pes doğrusu! Hayatımda bu kadar güzel içimli sigara görmedim...

— Sigaralar güzel ama dul karı da bir harikaydı, neme lâzım!...

— Tanrı selâmet versin!... —dedi papaz çömezi—. Hem alabildiğine tatlıydı, hem de büyük bir hizmette bulundu bize. Hayatımızın sonuna kadar minnettar kalacağız. Tanrı kadıncağızı korusun, dedim ya işte!...

Fırlak dişli, sigarasını karların içine atmıştı. İzmaritin ucu bir an parlayıp söndü.

— Tanrının bizi de koruması gerekiyor.. --dedi—. Çünkü kardeşler, biz de hatuna karşı elimizden geleni yaptık yani!

Yola devam ettiler. Birbirlerinin ardı sıra ilerliyorlardı. Bazen yanlışı adım atıyor, sendeliyor, düşecek gibi oluyor, sonra toparlanıp yeniden yürüyorlardı.

Sigaranın sert dumanı yeniden cesaret vermişti onlara. Kadınlardan konuşuyor, ufak aşk maceralarını hatırlıyorlardı şimdi. Köylülere özgü kaba deyimlerle, şu son harp yılları içinde asker olarak bulundukları şehirlerde rastladıkları fahişelerle yaşanmış gece-

leri anlatıyorlardı birbirlerine. Soğuk içlerine işliyor, açlık midelerini kemiriyordu; ama onlar gene de neşeliydiler, ıslak ayaklarını yumuşak karlar arasında sürükleyerek kadın hikâyelerini art arda sıralamağa devam ediyorlardı...

— Ben işte o şehirdeyken kardeşim...

Bazen tek tek kelimeler, bazen yarım cümleler, bazen de hiç bir anlamı olmayan tam cümleler dökülüyordu dudaklarından. Her biri kendi kendisiyle konuşur gibiydi. Konuşmuş olmak için konuşuyorlardı sözün kısası. Hayır. Daha doğrusu, çok geçmeden bir eve ulaşmak ve orada bir kâse sıcak çorba, bir parça ekmek ve bir rahat yatak bulma umudunu yitirmemek için konuşuyorlardı. Bir de, vakit öldürmek için. Herkes vakit öldürmek ister aslında. Ama pek az kimse farkına varır ki, o, vakti değil, vakit onu öldürmekte, yutmakta, sindirmekte ve yok etmektedir.

— Bir karı vardı azizim... ama nasıl güzel bir yavruydu görseniz, nasıl güzeldi!.. Bir türlü razı olmuyordu orospu benim eve gelmeğe.. Tam o sırada karımdan bir mektup almaz mıyım! «Sana bir erkek çocuğu doğurdum.. – diyor—. Hem de nur topu gibi.» Mektubu kaptığım gibi dikildim orospunun karşısına: «Bak, ben evliyim.. – dedim—. Şimdi de aile babası oldum üstelik!» Bir ağlamağa koyuldu ki, insanın yüreği dayanmaz.. İki gözü iki çeşme kesildi sanki... Ama elimden ne gelir arkadaş! Öyle umutsuzluk içinde bıraktım kızcağızı ve döndüm bizim köye...

Unutmuşlardı evet! Hiç biri bilmiyordu nasıl olduğunu bu işin. Ama köyde bir evleri ve o evin içinde onları bekleyen bir karılarıyla çocukları ol-

duğunu unutmuşlardı. Kadınlardan konuşmuşlardı hep; başkalarının karılarından yada yollarına çıkmış olan fahişelerden; ama kendi karılarını akıllarının ucundan bile geçirmemişlerdi şu ana kadar. Ve işte içlerinden birisi, hem de en az konuşkanları, karısından söz edivermişti birdenbire. Ve aynı anda dördü birden, emir almışçasına, biryerlerde evleri ve o evlerin içinde yaşayan karılarıyla çocukları olduğunu hatırlamışlardı. Birden utandılar o ana kadar ettikleri gevezeliklerden ve düşündükleri şeylerden. Evlerindeki eski hayatı da hatırladılar üstelik, susup kaldılar. Ve kar yığıntıları arasında, hiç konuşmadan ilerlediler artık uzaklara doğru.

Uzun süre böylece yol aldıktan sonra nihayet birisi:

— Neyim var bir türlü anlamıyorum ama birden hüngürdemeğe koyulacakmışım gibime geliyor.. –dedi– Hiç ağlamak istemiyorum oysa, ama bak ağlıyorum. Elimde değil. Çocuk gibi ağlıyorum işte!

— Soğuktandır o.

— Belki de soğuktandır evet. Ağlamak için başka bir sebep yok ki zaten! Ama böyle çocuk gibi ağlamak niye?

Sustular yeniden. İlerlemeğe devam ettiler.

— Şu kar yığıntılarından birinin kıyısına çöküp birer sigara daha tüttürsek, ne dersiniz?... –diye sordu papaz çömezi.

— İyi olur... – dedi fırlak dişli.

Mola verip birer sigara daha tellendirdiler. Yeniden yola koyuldular sonra. Ama henüz birkaç adım atmışlardı ki, fırlak dişli arkadaşlarına öfkeyle söylenmeğe koyuldu:

— Eğer Tanrı beni korur da eve sağ salim dönersem, ilk işim karımı öldürmek olacaktır. Yüreği çatlayıncaya kadar dövüp kırbaçlayacağım onu!

— Hey koca Tanrı!... –diye haykırdı papaz çömezi—. Şu işe bakın ki siz, ben de şu anda aynı şeyleri düşünmekteydim. Ben de döveceğim karımı, kımıldayacak hali kalmayıncaya kadar.. Ama ne yalan söyleyeyim, öldürmeyeceğim!

Fırlak dişli hınç dolu bir sesle:

— Niye öldürmeyecekmışsin yani! –dedi—. Hem de gözünün yaşına bakmadan temizlemen gerekir.

— Öldürmesine severek öldürürdüm ama, çocuklara kim bakar? Benimle kim uğraşır?

— Başka birini bulursun, ondan kolay ne var ki! Şimdilerde elini sallasan ellisi, yüzünü dönsen yüzellisi koşuyor harp sayesinde. Harp dulları bunlar, dikkat isterim! Hepsi orospu oldu bir tamam, hepsi! Daha uzaklardan bir erkek sesi işitir işitmez, eteklerini kaldırıp donunu indiriyor hepsi; aman gecikmeyelim diye de yarışa giriyorlar, anlıyor musun!

Küçük korunun kıyılarına ulaşmışlardı. Gene simsiyahtı gece, ama rüzgâr yatışır gibi olmuş ve kar seyreklemişti.

Koruya girdiler. Kar yığıntıları arasında el yordamıyla küçük ağaçlar bulup dallarını yolmağa koyuldular hemen. Yeterince yakacak topladıklarını akılları kesince, ayaklarıyla karları iteleyip yer açtılar ortada ve güçlkle bir ateş tutuşturdular. Başlangıçta sadece bir duman yükseldi ateşten, ama yavaş yavaş alevler neşeyle fışkırdı. Ellerini ve ayaklarını biraz olsun ısıtabildiler. Keyifleri gelmişti artık.

— Bir de sıcacık bir çorba olsaydı şimdi!... Biraz da ekmek yanında!... Doya doya yeseydik..

— Ben... — diye başladı papaz çömezi —. Ben kendi payıma şöyle oturaklı bir mamaliga isterdim doğrusu! Bir çubuğa takar, bir güzel kızartırdım ateşte... Bizim köyde, evde hiç bir şey kalmadığı vakitler, kızarmış mamaliga yenir hep. Dünyanın da en güzel yemeğidir, tadına doyum olmaz!

Sadece yemekler üzerine konuştular uzun süre. Evdeyken yedikleri, düğünde yedikleri, kışlada yedikleri, çocukken yedikleri ve kışlada yedikleri bütün yemekleri ballandıra ballandıra sayıp döktüler. Karınları gurulduyordu şimdi açlıktan; ve adını andıkları her yemeğin hayali, bir bıçak gibi saplanıyordu içlerine.

— Birer sigara daha tellendirsek?

— Art arda sigara içecek olursak, çok geçmeden bir kıyım tütünümüz kalmayacak, haber vereyim.. O zaman da...

İki sigarayı dörde bölüp içmeğe koyuldular. Bütün bu süre boyunca bir tek kelime çıkmadı ağızlarından; ve sigaralar bittiğinde, kıyamayıp izmaritleri de ceplerine attılar. Sessizliği kıran, gene fırlak dişli er oldu:

— Nedendir, nasıldır pek bilmem ama dün akşamdan beri, yani oymaktan ayrıldığımızdan beri, bambaşka bir adam olup çıktım.. —dedi—. Daha iyi, daha güler yüzlüyüm sanki.. Evet evet, bambaşka bir adam oldum, diyebilirim!

— Nasıl bilmezmişsin sebebini bu değişikliğin? Oysa çok basit! Ölüm tehlikesi üzerinden kalktığı için çok daha iyi ve keyiflisin canım.. —dedi papaz

çömezi—. Her zaman aynı şeydir bu, insan hürriyete kavuşur kavuşmaz...

Arkadaşının sözünü kesmişti fırlak dişli:

— Hayır öyle değil!.. —dedi—. Çingeneler tarafından öldürölmek tehlikesi üzerimizden kalktı elbette, ama başkaları tarafından öldürölmek tehlikesi var henüz. Üstelik de bu tehlikenin yakın zamanda bizim yakamızı bırakacağını hiç sanmıyorum. Kaldı ki, yolumuzu gözleyen bir tehlike daha var: Şu içinde debelendiğimiz buz çölünde, soğuk ve açlıktan zıbarıp gitmek.. Hayır arkadaşım, hayır, yanılmaktasın..

Öbür iki asker kaçağı bu sözler üzerine kahkahayı patlatmıştı. İçlerinden birisi:

— Ben de kendimi değişmiş, daha iyi bir adam olmuş hissediyorum.. —dedi—. Ama bizim fırlak dişli gibi dün akşamdan beri değil. Sarhoş olup sızdıktan sonra, silâhlarımız elimizden alınmış olarak yani öldürme imkânımız kalmamış olarak uyandığımız andan beri iyi bir adam oldum ben...

— Çok doğru bir şey söyledin arkadaş. Silâh gaddar ve kötü kılıyor bizi. Hattâ bazen o kadar kötü kılıyor ki, insanoğlu vahşî bir hayvandan beter olup çıkıyor!

Bir an sştı bunu söyleyen, arkadaşlarına baktı uzun uzun, sonra ekledi:

— İnsanın elinde ne kadar çok silâh varsa, o kadar kötü oluyor arkadaş; içindeki hayvan yanı o kadar çok uyanıyor. Ve cinayet işlemek, normal bir iş haline giriyor artık.

— Elimize silâh verilip de cepheye süröldüğümüzden beri, gerçek birer vahşî olup çıktık.. —diye doğruladı arkadaş—. Haklısın azizim. Aslında elimizi değil

silâha, mümkün olsa sopaya bile sürmemek lâzım!

Bıyık altından gülerek sordu papaz çömezi:

— Güzel ama o vakit, Tanrı kısmet eder de köye dönecek olursan, neyle öldüreceksin karını?

— Öyle küçük işler için silâha ihtiyacım yok benim. Bir parça ip yeter de artar bile. Sağlam birilmek yapar, geçirirsin karının boynuna, ve sıkarsın, biter gider ne olacak! İnsan bazen çok kolay ölür; bir pilicin ölümü kadar bile sürmez ölümü..

— Anladım.. Orası tamam da, daha demin iyi bir insan olduğunu söylüyordun yanılmıyorsam? Bu durumda nasıl işleyebilirsin o cinayeti? Nasıl öldürebilirsin karını?

— O bir başka iş! Savaş içindeyiz şimdi, ve bütün karılar günaha giriyor. Hepsi giriyor, eminim. Demek ki, benim karım da giriyor. Başka türlü olması imkânsız. Bu durumda da...

Ateş sönmüştü. Karların içine gömülüp uyuya kaldılar.

Sabahleyin soğuktan uyandıklarında, bulutsuz, pırlıl pırlıl bir gökyüzü gördüler. Yeni doğmuştu güneş, sanki onlara gülümsüyordu. Ama geceki keyifleri kalmamıştı onların. Soğuktan titreyerek, battıya doğru yola koyuldular.

Sabah ışınları, parıldayan karın üzerinde ufka kadar rahatça kayıyordu. Birdenbire durdular. Önlerinde, gocuklarıyla kalpaklarını almak için birkaç hafta önce öldürmüş oldukları iki kaçağın son karla yarı yarıya örtülmüş kalıntıları duruyordu. Oymağın köpekleri yemişti etlerini; yırtık giysiler, kafatasları ve pabuçlu ayaklar kalmıştı geriye sadece. Uzun süre baktılar bu ceset artıklarına...

— Silâhları vardı bunların... —dedi nihayet papaz çömezi—. Onları arayıp bulsaydık bari, ne dersiniz ha?

Arayıp buldular silâhları. İki tüfekle el bombalarından ibaretti bu silâhlar. Bu sefer fırlak dişli konuştu:

— Bana kalırsa, yalnız el bombalarını alalım... —dedi—. Tüfekleri bırakalım, kim alırsa alsın. Başımıza kötü bir iş gelecek olursa, bombaları kullanınız.

Bölüşüp ceplerine koydular bombaları.

— Peki, bir ev görüp de içerdekilerin kapıyı açmadığı olursa ne yapacağız?

Papaz çömezi sormuştu bunu. Fırlak dişli pis pis gülerек cevabı yaptırdı:

— Ne demek, ne yapacağız? Öldüreceğiz elbette herifleri, başka ne yapılır!...

*

Asker kaçaklarının mahpus tutulduğu mağaranın önünde işitmiş olduğu sözler arasında sadece bir teki, Boz'un dulunun ettiği bir laf, bir türlü çıkmıyordu Him başkanın aklından: «On yıldan beridir şurada bir dul karıym ben, bu oymağın erkeğiyim diyen alçaklardan hiç biri çıkıp da bana acımadı ki. Hiç bir erkek yanaşmadı yanıma evet. Oysa sen, ata biner gibi kocanın üstüne binip sabahlara kadar sevişmek için, çocuklarının uyumasını bile bekleyemiyorsun!» Oymağını buraya getirme emrini almadan önce, buyruğundaki Çingenelerin hepsi ona körce itaat eder, beyliğine ve yaşına karşı hiç tartışmasız saygı gösterirlerdi. Ama bir zamandır heyhat, ve gittikçe daha

sık bir şekilde kafa tutar olmuşlardı kendisine! Kimisi yüzüne karşı yapıyordu bunu, kimisi de gizliden gizliye yapıyordu. Kendisine karşı olduklarını git-tikçe biraz daha farkediyor, özellikle de küstahlığa varan saygısızlıklarını ta yüreğinde duyuyordu. Akşamları ateşin çevresinde toplanıyorlardı mağaralar-da, konuşup, hikâyeler anlatıyor ve şu acınası hallerine rağmen şarkı söylemek gücünü bile buluyorlardı.

O ana kadar her şey iyi gidiyordu, eski yasalara ve geleneklere uygun yürüyordu herşey. Ama herkes yerine çekilir çekilmez, genç kadınlardan biri ateşi küllüyor ve lambayı söndürmeğe koşuyordu hemen. Azgın bir fırtına hüküm sürüyordu dışarda, kar yığın-tıları yükseldikçe yükseliyor; beygirler, katırlar ve merkepler soğuktan titremeğe koyuluyordu... Ve içerde... büyük eğlence başlıyordu içerde! Hiç kimse hiç bir şeyden utanmıyordu artık. Çocuklar kulakla-rını dört açıyor, işittikleri şeyleri de pekâlâ anlıyorlardı. Başlarını gocuklarına gömüyordu yaşlılar, işitmemiş gibi görünmek yolunu seçiyorlardı.

— Ne büyük bir utanç!... — diye söylendi Him ba-şa—. Bir süredir bizim oymakta olup bitenler...

— Hayır Him... —diyordu Sina—. Sandığın gibi uta-nılacak bir şey yok bu işte. Hayatın da hakları var-dır; ve hayat, kendi hakkını talep ediyor. İnsanoğlu nerede olursa olsun, hangi güçlüklerle burun bu-runu gelirse gelsin, hayat hayattır. Ve hayat hayat oldukça da isteyecektir hakkını. Ve daima alacaktır, Him!...

— Ben çok mu ihtiyarladım yoksa Sina?

— İhtiyarladın Him, evet. İkimiz de ihtiyarladık. Anlayışlı olmamız gerekiyor artık. Kullarının yap-

tığını kötüye alma, ve azarlama onları. Azarlayacak olursan, bil ki boşunadır. Çünkü içlerinden çoğu ilkbaharı göremeyeceği düşüncesinde; şu kış aylarının, yaşayacakları son demler olduğuna inanmış. Onun için de bu son demleri alabildiğine hızlı ve derinden yaşamak istiyorlar Him; bunu nasıl yasaklayabilirsin?

Erkekler yolları açıyordu. Kadınlar koruya yollanmıştı yakacak toplamak için. Çocuklarsa, hemen hemen çırılçıplak, karın içinde oynuyorlardı. Birkaç günden beri biraz daha güçlenmiş gibi görünen güneş, ışık saçıyordu ortalığa. Öyle ki, hâlâ kırılmayan soğuğa rağmen, ısınıyorlardı sanki.

Mağaranın dibinde genç bir kadın, susmak bilmeyen bebeğini sallıyordu kucağında:

— Sus yavrum sus! Sus anasının kuzusu, ağlama!

Hiç bir şey anlamıyordu bebek bu sözlerden, durmadan ağlıyordu. Ama gittikçe biraz daha yavaşlayan, sönen bir ağlayıştı bu. Ve sonunda sustu bebek. Çocuğuna baktı kadın, ve birden bir çığlık attı. Kör Sina oraya koştu hemen, bebeği bir süre yokladıktan sonra da:

— Ağlama artık... –dedi anneye—. Ağlamak boşuna olur, ölmüş!

Yeni yeni çocuklar doğuyordu oynamakta. Haftada en az bir çocuk dünyaya geliyordu. Ama çoğu zaman ölüyordu zavallılar, yaşayamıyorlardı. Ve böylece oymağın nüfusu eksilip artıyor, artıp eksiliyordu durmadan. Gebe kalmamış olan pek az genç kadın vardı; ve çoğu övünüyordu gebelikleriyle. Karınlarını öne çıkarıp:

— Oynadı!.. –diyorlardı gururla—. Erkek olacak

görürsünüz. Mayıs başına doğru gelecek dünyaya...

— Benimki ise ancak yazın meme emmeğe başlar... Kirazlar olduğu zaman!

— Ah ne güzel olur kirazlar!...

Baharda çiçek açacaktı kirazlar, ve yazın ilk haftasında olgunlaşan yemişleri onlara ne kadar uzaktı! Çevrelerinde her şey bir çöldü şimdi, sadece bir çöl... Ve çok gelecekti bahar; geldiği vakit de, sadece ot, böğürtlen ve köstebek yuvası getirecekti. Çok zaman vardı ilkbahara evet; hele yazın ilk günlerine, daha da çok zaman vardı. Ama bütün bunlar, genç Çingene-lerin olmuş kirazları anıp hayıflanmasına engel değildi.

Koca ırmağın kıyısındaki o şehirde, elma satın alıp dişleye dişleye yemek istediğini hatırladı birden Him. Unutmuştu almayı. Ve işte şimdi, şu kış vakti ve şu korkunç çölün ortasında, canı elma istiyordu! Su dolmuştu ağzı; salyasının elma tadı verdiği ve elma gibi koktuğu duygusuna kapıldı bir an; tükürmedi salyayı, yuttu. Ama hiç bir işe yaramadı bu, canı gene elma çekiyordu.

Genç kadın şimdi, ölmüş bebeğini dizlerinin üzerine almış, şarkı söyler gibi bir sesle konuşmaktaydı:

— Sus yavrum benim, sus aslanım, sus!...

Susuyordu donmuş bebek. Ve kadın umutsuz türküsüne devam ediyordu:

— Sus karanlık günlerimin nuru, kurak günlerimin yağmuru, sus!...

Sonra, derin bir uykudan kalkarmış gibi silkindi birden ve çığırmağa koyuldu:

— Öldü aslanım! Kuzum, şahanım, yavrum öldü!... Ne yaparım ben şimdi çocuksuz? Bebeğimsiz halim nic'olur!...

Sina öfkelenmişti. Öteden beri sevmezdi böyle bağırp çağıran karıları. Genç kadını omuzlarından yakalayıp sarstı:

— Ne mi yaparsın?... —diye çıkıştı sert bir sesle—.

Şu aptalın sorduğuna bak!... Gençsin sersem, ve sapasağlamsın. Her gece sevişirsin kocanı koynuna alıp, gebe kalır, bir çocuk daha doğurursun!...

— Demesi kolaydır!

— Sadece demesi değil, yapması da kolaydır! Tam on tane çocuk dünyaya getirdim ben, onu da erkekti üstelik. Beşi öldü, beşi işte yaşıyor!

Got girdi o sıra mağaraya. Uzun saçlarını taramamıştı, sakalları da darmadağındı. Gözleriyle Him başayı aradı bir an, görür görmez bağırarak koştu:

— Bulibaşa, Bulibaşa! Ne olacak benim bu halim Bulibaşa? Büyük bir felâket çöktü üzerime! Ne yapacağım şimdi ben, nasıl kurtulacağım bu felâketten Bulibaşa?

Hiç telâşlanmadı Him. Kolundan çekip ateşin yanına oturttu adamı, ve tabakasını uzattı, kendisine bir sigara sarmasını işaret ettikten sonra:

— Tüttür hele!... —dedi—. Tütün yatıştırır adamı...

Sigarasını sardı Got, tutuşturup bir nefes çekti:

— İşte tüttürdüm Bulibaşa... —dedi inleyen bir sesle—. Ama yatıştığımı falan yok...

— Söyle bakalım, nedir başına çöken felâket?

— Rita!

— Rita'ya ne olmuş ki?

— Bleb'le yatıp sevişmiş, ne olacak! Şimdi de gebe işte!... Kızım bu benim Bulibaşa, kızım! Evlenmeden gebe kalıyor, işitiyor musun... Ve bütün bunlar hep Bleb'in yüzünden!

Him susuyordu. Got'un dediklerini işitmiş olan Sina yaklaştı ateşin kıyısına:

— Emin misin Bleb olduğundan?

— Kızım kendisi söyledi, Bleb de kabul etti...

— O zaman felâket, sandığın kadar büyük değil...

— dedi kör kadın gülümseyerek—. Hele iki taraf arasında bir anlaşma olursa, o sözümona büyük felâket hemen büyük bir mutluluğa dönüşür!

— Nasıl olur o iş?

— Bleb, kızını seviyor mu senin?

— Elbette!

— Peki ya kızın, o da Bleb'i seviyor mu bakalım?

— Hem de nasıl! Sabahtan akşama kadar gözlerini ayırmıyor oğlanın üzerinden...

— Öyleyse eveririz gençleri, olur biter... — dedi Him.

— Demesi kolay da, yapması biraz güç!... — diye haykırdı Got.

— Neden güç olsunmuş?

— Çünkü Bleb'in bir tek meteliği yok. Babası da bu işe karşı. Kızımı bedava vermemi istiyor ikisi de. Ama ben niçin verecekmişim dalyan gibi kızı bedava ya? Kim verir? İmkânı var mı bedava kız vermenin! Dünya, her önüne gelene bedava kız verecek kadar değişmedi herhalde Bulibaşa, dünya gene o dünya!

Bir zaman sustu Him başa, cevap vermedi. Sina da susuyordu. Got'un gözleri ışıldıyordu mağaranın loşluğunda. Elini uzatıp tabakasını aldı oymak beynin, bir sigara sarıp yaktı, hızla sonuna kadar içti. Ama gene yatışmamıştı.

Gülümsedi oymak beyi. Kocasının gülümsediğini sezmişçesine Kör Sina da gülümsemişti.

— Şu son yıllarda, senin olmadı dediğin şey oldu Got... –dedi Him başa—. Yanitersine döndü dünya. Evet evet! Altı üstüne geldi dünyanın...

— Hayır, olamaz! Katiyen vermem kızımı bedavaya. Öleceğimi bilsem gene de vermem. Bleb yada babası, en azından on napolyon sayacaklar avucuma Bulibaşa... Çünkü Rita... çünkü Rita...

— Biliyorum, biliyorum. Rita hem genç, hem güzel, hem de sapasağlam bir kızdır çünkü. Onu bırak da sorduğuma cevap ver: Altın kaldı mı sende?

— Birkaç napolyonum var. Ama on altını bulduramıyorum.

— Peki o zaman nasıl oluyor da inanıyorsun Bleb'le babasında daha fazla altın bulunduğuna?

— Kızın fiyatını ödeyecek kadar parası yok idiye, niye yattı da gebe bıraktı kızımı Bleb alçağı?

— Gençlik diye bir şey var bu dünyada azizim Got!

— Öldüreceğim onu Bulibaşa! Hiç çıkarı yok, öldüreceğim!

— Peki, tut ki, dediğini yaptın Got! Ne kazanacaksın bu cinayetten? Cevap ver bana...

Soruyu anlamamış gibiydi Got:

— Ne demek, ne kazanacağım? Bleb'i öldürürsem mi ne kazanacağım diyorsun yani?...

— Evet onu diyorum. Ve hiç bir şey kazanamazsın Got, kesinlikle hiç bir şey kazanamazsın. Tam tersine: Sen Bleb'i öldürürsün, Bleb'in babası da tutar seni öldürür. Birbirimizi öldürüp durmakla ne geçer elimize? Sonu neye varır bunun, hiç düşündün mü?

— Doğru Bulibaşa, işin o yanını hiç düşünme-

miřtim ben... Sadece Bleb'in canını almayı dūřundūm o kadar.

— Ama biz ingeneler, benzerlerimizin canını almayız ki. Adam öldürmekten hazzetmeyiz ki biz...

— Biz yalnız beyaz adamları öldürmeyiz Bulibařa. Ama önümüzde başka çıkar yol kalmadığı zaman, birbirimizi pekâlâ öldürürüz. Sen istesen de istemesen de, bu kış, Gozū Ariston'u öbür dünyaya yolcu edecektir Bulibařa; yada Ariston Gozū'nün hakkından gelecektir. Kaçınılmaz bir şeydir bu, anlıyor musun! Hangisinin öleceğini bilmiyor oymak; ama hepimiz eminiz ki gözümüzün önünde bir kere daha mertçe dövüşecekler ve içlerinde en güçlü olan zayıf olanı temizleyecektir.

— O başka bir iş... –diye cevapladı Him başa–. Tamamıyla başka bir iş o! Eğer sen de, bizim eski yasalarımıza uygun şekilde dövüşeceğim diyorsan, ben hayır demem. Ancak o şekilde Bleb'i öldürmek hakkını kazanırsın. Ama böyle bir dövüşte, Bleb gibi kuvvetli bir delikanlı mı ölür gider, yoksa senin gibi takatsiz bir ihtiyar mı, orasını bilemem.

Got burnunu yere eğmişti.

— Dövüşmesine dövüşürüm ama o türlü bir dövüşte Bleb'i haklayamam elbette... –dedi–. Bleb hem genç, hem evik; üstelik kırbacı olduğu kadar bıçağı da çok güzel kullanıyor. Ben Bleb'i başka yoldan temizlemeğe bakacağım!

— Bleb'i öldürmeyeceksin; ne şu yoldan, ne bu yoldan öldürmeyeceksin. Oymağımızda bundan böyle hiç kimse hiç kimseyi öldürmeyecek, anlıyor musun!

— Peki benim gebe kızım ne olacak?

— O işi düşüneneğim Got. Düşünüp bir karara varacağım. Çünkü bu oymakta yalnız ben karar veririm duruma, vede hiç kimse benim yerime karar veremez!

Got, başı önünde, çıktı mağaradan.

*

Genç kadın, ölü bebeği dizlerinin üzerinde sallamağa devam ediyor, ama türkü çığırmıyordu artık.

Him başa sordu:

— Niye sallıyorsun onu öyle?

— Belki de ölmemiştir diye sallıyorum Bulibaşa. Belki de uyuyordur sadece.

— Evet... —dedi Him başa—. Uyuyor, doğru söyledin. Dünyanın en uzun uykusuyla uyuyor. Bir daha uyanılmayan uykuyla...

Erkekler, ellerinde kazma kürekleriyle dönüyordu kayalıklardan. Kadınlar da, kucaklarında ağaç dallarıyla, korudan dönmüştü. Çocuklar, üzerlerindeki kolları silkerek mağaralara giriyorlardı.

Her gün olduğu gibi ateşleri yaktılar ve gene her gün olduğu gibi yediler yemeklerini. Sonra da biraz dinlenmek için duvarların dibine çöktüler.

Oymağın erkeklerini divana çağırdı Him başa. Hepsi eksiksiz gelip ateşin çevresine oturmuş ve sigaralarını yakmıştı. Tütünün geniz tırmalayan kokusu doldurmuştu bütün mağarayı.

Him başa Got'a döndü:

— Olup bitenleri bunlara da anlat... —dedi.

— Rita'nın hikâyesini mi?

— Başka neyi olacak!

— Rita'nın hikâyesi... Rita'yla Bleb'in hikâyesi yani...

Anlattı Got. Fena da anlatmadı, sözün doğrusu. Sözlerinin sonunda, oymağın yasa ve geleneklerine saygı gösterilmesini istedi: Bleb derhal Rita'yla evlenmeli ve kıza karşılık da kendisine en az on napolyon ödemeliydi. Bedavaya tutup da ikram etmek için beslememişti kızını yıllarca Got...

Kayıtsızca omuzlarını silkti Bleb, sonra gülümseyerek:

— İstediğin parayı sana seve seve verirdim sevgili Got... –dedi–. Henüz «baba» diyemediğim için adını söylüyorum, kusuruma bakma... Evet büyük bir sevinç duyarak verirdim sana o parayı. On altın değil, yüz de verirdim...

— Ver hadi... –dedi.

Ateşin çevresinde Türk usulü bağdaş kurup oturmuş olan erkekler kahkahayı basmıştı. Bleb, «müstakbel kayınpederi»ni eli açık bırakarak devam etti:

— Acele etme azizim, hele dur da dinle bakalım sözümün gerisini. Ben sana Rita için sadece on değil, yüz altın da veririm dedim. Dedim ama...

— Aması falan yok bu işin. Hiç yok! Napolyonlar gelsin!... Altınları çıkar say, altınları!...

— Ama benim bir tek meteliğim yok ki şu anda... On tane napolyonu nerden çıkarıp da avucuna sayayım istiyorsun?

— Baban versin öyleyse!

Birdenbire kederlenmişti Bleb:

— Babam mı?... –diye sordu–. Onun da meteliği yok!

— Gelsin buraya kendisi, hemen gelsin buraya!... –diye gürledi Got–. Kızın parasını ondan alacağım.

— Gelmesine gelirdi... –diye konuştu Bleb keder yüklü bir sesle–. Gelmesine sevinerek gelirdi ama... ama gelemez... Çalışmağa bile çıkamadı bugün...

— Tembelliğinden çıkmamıştır tabî!...

— Hayır Got, tembelliğinden değil, hasta olduğundan çıkamadı... Hem de çok hasta.. Kan ve zehir kusuyor durmadan. Ariston başını tutuyor ve durmadan kan kusuyor!

— Tamam canım uzatma... –diye çıkıştı Got–. Kanla zehir kusuyor, anladık. Ama kızımın parasını versin önce, sonra da istediği kadar kussun artık. Parayı toslasın da isterse bütün ciğerlerini kussun, hattâ ruhunu!

— Tek meteliği bile yok diyorum sana...

— Vardır, olmaz olur mu hiç! Ben adım gibi biliyorum ki, vardır parası!

— Zamanında vardı evet. Kimse tersini iddia etmiyor. Ama kalmadı şimdi, yok. Tek meteliği kalmadı, anlamıyor musun!

Sustu. Herkes susmuştu. Bir süre sonra Bleb dokunaklı bir sesle ekledi:

— Bugün akşama kadar... hadi bilemedin yarın sabaha kadar, sanıyorum, babam çoktan ölmüş olacaktır!

— Ölmez o, ölmez!... –dedi Got–. Hele benim kızın parasını saysın, hiç ölmez!... Ölecekse bile, parayı versin önce... sonra da rahat rahat ölsün...

— Ölecektir Got, görürsün ölecektir. Ariston başını tutuyor hep, ve o da hep kusuyor. Zehir ve kan

kusuyor durmadan. Bilirsin ki, hepimiz biliriz ki bir adam zehir ve kan kusmağa başlayınca, yaşayamaz a tık, ölür. Ölür Got, apaçık bir şeydir bu!

Ama Got inatçıydı:

— Önce benim kızın parasını saysın... –diye dıretti gene—. Benim kızın parasını toslasın önce; sonra yaşamak istiyorsa yaşasın, yaşamak istemiyorsa.. eh n’apalım ölsün! Orası onun bileceği bir iştir artık!

Sesi yumuşamış ve bütün oymak insanların gözleri gibi alabildiğine siyah ve iri gözleri yaşlarla dolmuştu birden:

— Ne olur biraz düşünün.. –diye yalvardı ateşin çevresindekilere teker teker bakarak—. Düşünün ve adalet nerde söyleyin! Ben kızımı on sekiz yıl boyunca çiçek gibi besleyip büyüttüm... Tam on sekiz yıl, dile kolay! Ve şimdi... Şimdi tutar da bedavaya nasıl veririm kızı?

Bleb öfkelenmişti artık:

— Vermek istersen verirsin... –dedi—. Vede vermekle çok iyi edersin. Ama istemezsen kendin bilirsin!

— Kendim bilirmişim!... –diye söylendi Got, yakınan bir sesle—. Hiç sonunu düşünmeden altına alıp gebe bırakmışsın kızı, iki aya varmadan karnı burnuna değecek, sonra da tutup doğuracak bir çocuk. Hem onu, hem çocuğu ben ne yaparım ki?

— Madem vermek istemiyorsun, ikisine de bakarsın!

Yerinden birden fırlayıp Got’un yanına geldi ve yumruğunu sıkarak ihtiyarın burnuna doğru uzattı:

— Laf anlamıyor musun sen Got?... –diye haykırdı. – Ne bende ne babamda bir tek metelik bile kalmadığını anlamıyor musun!

— Belki de uyanır.. –dedi genç kadın—. Yada, gerçekten öldüyse, bakarsın diriliverir!

— Bir ölünün dirildiğini gördün mü sen hiç?

— Görmedim hayır. Ama belki de şimdi göreceğim vardır, kimbilir. Eskiden hiç görmediğim nice şeyler gördüm şu son zamanlarda ben! Evet evet, bir bakarsın diriliverir bebeğim...

Sina araya girdi:

— Rahat bırak onu Him.. –dedi kocasına—. Kendi haline bırak, istediği şeye inansın koyver. Akli başında değil çünkü. Ama uzamaz, geçer bu. Bir iki gün sonra hiç bir şeyi kalmaz, bir hafta sonra da yeniden gebe kalır!;

Sadece bebekler ölmüyordu oymakta, ihtiyarlar da ölüyordu. Ve ölüleri, artık işe yaramaz hale gelmiş bir muşamba parçasıyla kefenliyor, sonra omuzlayıp buz tutmuş tepeye çıkarıyor ve orada yanyana gömüyorlardı.

Hava açık yada kapalı dinlemeden, gece gündüz dinlemeden orağını işletiyordu ölüm oymakta. Yüzü yoktu ölümün, hiç kimse görmüyordu nemenem bir şeydir. Ama herkes yanıbaşında hissediyordu onu. Ve kendine saygısı olan her insan gibi, korkuyorlardı ölümden. Hiç korkmadıklarını söyleyerek övünenler de korkuyordu, çünkü biliyorlardı ki, ölüme karşı savaşmanın imkânı yoktur.

Yeniden türküye koyulmuştu genç kadın:

— Sus benim güzel yavrum, sus şahanım sus!...
Ve bebek susuyordu. Ölülerin bir özelliği de sus-

mak değil midir zaten? Bütün ölüler susar evet, hayatları boyunca en geveze olmuş olanları bile.

*

Bleb'e yerine oturmasını emretti Him. Delikanlı oymak beyinin dediğini hemen yaptı. Sonra da:

—Zavallı Got... -diye söylendi-. Bana öyle geliyor ki, sende katır inadı var, hiç bir şey anlamıyorsun, laf dinlediğin de yok...

—Mümkündür... -dedi Got-. Katır inatlı olmam mümkündür evet. Ama bedavaya nasıl veririm sana kızımı? Düşün biraz... Hayır hayır, olmaz böyle şey, katiyen olmaz! Parasını bir tamam sayman gerekiyor.. Tam on sekiz yıl boyunca gözüm gibi besleyip büyüttüm onu ben. Paran olsun olmasın, emeğimin karşılığını ödemen gerekiyor evet. Atadan kalma yasa ve geleneklerimize saygılı olmamız şarttır aslanım. Şarttır!...

Boğuk ve uzun bir gürültü işitmişlerdi birdenbire. Bir arı vızıltısı gibi hafifti başlangıçta, ama gittikçe kuvvetlenmişti. Erkekler mağaradan dışarı uğradılar hemen, ellerini gözlerine siper ederek gökyüzüne baktılar. Mavi ve berraktı gök, güneş parılıyordu. Şişkin karınlı üç uçak gördüler yukarda; uçaklar homurdanarak batıya doğru uzaklaşıyordu. Ama ufukta silinmeden önce yanlamasına yatıp bombalarını bırakmışlardı. Derinden derine sarsıldı yer, gök çatlar gibi olup uzun uzun inledi. Karın beyazlığı üzerinde önce alevler yükseldi, sonra da duman sütunları.

—Benzin kamyonları olsa gerek bu tutuşanlar, yada tanktır!

Uçaklar dönmüştü şimdi. Masmavi gökte üç sütbeyaz kuş gibi yaklaşıyorlardı. Kanatlarına, upuzun gövdelerine vuruyordu güneş, parıltıyordu. Ufacık bir avcı uçağı, uzaktan izliyordu onları. Yaklaşmağa cesaret edemediği belliydi, ama mitralyeti de çalıştırıyordu durmadan, takırdatıyordu.

Çok geçmeden sustu mitralyet. Avcı uçağı gerisin geri dönüp göğün sonsuzluğunda kayboldu. Üç bombardıman uçağı, mağaraların üzerinden geçtiler. Birkaç dakika sonra gürültüleri de işitilmez olmuştu. Ve güneşin okşadığı karlarla kaplı uçsuz bucaksız ovaya yeniden çöktü sessizlik. Bembeyaz, kımıltısız, insana ürperti veren bir sessizlikti bu.

Erkekler mağaraya dönmüştü. Onlarla birlikte soğuk da girdi sığınağa. Ateşe odun atıp canlandırdılar. Ellerini uzatmışlardı alevlere doğru.

— Bombaların düştüğü yerde insanlar vardı muhakkak, belki de çok insan vardı... Büyük bir ihtimalle öldüler şimdi. Zaten savaş, ölümle aynı anlama geliyor galiba. Peki ama neden savaşır bu beyaz insanlar? Arzu ettikleri ne varsa, sahiptiler öyle değil mi? Hattâ içlerinden bir kısmı da alabildiğine zengindi... Öyleyse hangi kör şeytana uyup da dövüşmeğe karar verdiler yani?

Merku'ydu bunları söyleyen. Oymağın ihtiyaçları gülmeğe koyulmuştu. Neşelenmeğe değer bir şey olmadığını bildiği halde, Him başa da güldü... Ama kahkahalar sona erince de, şöyle konuştu.:

— Neden mi savaşıyorlar? Neden mi vahşi hayvanlar gibi çarpışıyorlar böyle?... Bir türlü anlayamıyorsunuz değil mi bunu? Açığını isterseniz ben de anlayamıyorum. Ama anlamak zorundayım. Bizim bir oy-

mağımız var. Öbür insanlarla içiçe, köy yada şehirlerde yaşamıyoruz biz. Hani nasıl söylesem... ötekilerin uzağında, ötesinde yaşıyoruz. Ve bizi bu çöllük bölgede oturmağa mecbur bıraktıklarından beri, biraz daha ötesine düştük öbür insanların. Ölüm, bir hırsız gibi gizlice dolaşıp duruyor aramızda ve bazen birimizin, bazen öbürümüzün ruhlarını çalıyor.. Düşünelim biraz. Kaç kişiyiz biz? Bir avuç kadınla bir avuç erkeğiz topu topu; ama gene de bir türlü anlaşılmıyoruz. Ariston Gozü'yü, Gozü Ariston'u öldürmek istiyor. Niçin? Niçinini hepiniz gayet iyi biliyorsunuz. Bir kadın için. Sadece bir kadın yüzünden evet.

Kederle ateşe tükürdü oymak beyi. Bir kor parçasına isabet etmişti tükürük, cızırdadı ve öldü.

— Diyeceksiniz bu adamımızla sadece gelişigüzel bir kadıncağz söz konusu değil, tutkulu bir aşk söz-konusu...

— Yaşlandığın anlaşılıyor Bulibaşa... —dedi Bleb—. Sen bu kavgada sadece bunu mu görüyorsun yani?

— Evet sümüklü, sadece bunu görüyorum ben. Bleb başını önüne eğmişti. Oymak beyi:

— Şimdi Got'la Bleb arasındaki kavgaya gelelim yeniden.. —dedi.

— Bizim aramızda kavga yok Bulibaşa.. —dedi Got—. Bleb kızımla sevişmiş ve kızı gebe bırakmış. Önümüzdeki güz sonunda bir çocuk dünyaya getirecek Rita. Ben hem kızı, hem çocuğu ne yaparım bu durumda? Önce bunun cevabını ver bana Bulibaşa...

— Eğer kızınla ve doğuracağı çocukla başbaşa kalmak istemiyorsan, kızın Bleb'le evlenmesine razı olacaksın. Bleb kızı istemem demiyor, bak; kız da

Bleb'i istiyor. Ver Rita'yı Bleb'e, hem kızından kurtul hem de doğacak olan çocuktan...

Ateşin çevresinde toplanmış erkeklerin o alabildiğine iri ve siyah gözleri, yuvalarından uğramış gibiydi şimdi. «Him başa çıldırmış olsa gerek.. –dediler içlerinden—. O ki, atadan kalma yasa ve geleneklerimizin daima hiç eksiksiz uygulanmasını şart koşar, şimdi bunları kendisi çiğniyor işte. Başka bir bulibaşa seçmemiz gerekiyor mutlaka bizim. Him artık hiç bir işe yaramaz, aklını kaçırmış çünkü. Ayaklar altına alıyor yasa ve geleneklerimizi, alay ediyor sanki bizimle evet, çıldırmış, bal gibi çıldırmış işte!»

Kendini tutamamıştı Got. Ağzındaki pipoyu alıp ateşin içine fırlattı, sonra da ayağa kalkıp ilerledi, mağaranın duvarına vurdu başını, bir daha, bir daha vurdu.

Oymağın bütün erkekleri en ufak bir şaşkınlık göstermeksizin bakıyorlardı Got'a; ve şimdi bütün Çingenelerin bunayıp çıldırdığına inandığı Him başa da şaşırmamıştı.

Yarılıp çatlayıncaya kadar vurdu başını Got duvara. Taranmamış gür saçlarının arasından kan akmağa başlayıncaya kadar. Elleriyle yarasını yokladı sonra, ve kıpkırmızı olan parmaklarına baktı.

Uludu:

— Hâlâ yaşıyorum işte! Ölmedim daha, felâketi seyredin, ölmedim! Him başanın dediklerini işittim ve dinledim ve yüreğim gene de çatlamadı göğsümde, felâkete bakın siz! Gene de yaşıyorum! Ama artık yaşamama imkân yok! Hayır hayır, şu işittiklerimi de işittikten sonra yaşamak istemem artık!

Bir kere daha vurdu kafasını duvara; ama bu sefer çok daha yavaş ve hattâ çok daha ihtiyatla vurduğunu, bütün seyredenler görmüştü.

Bu oyuna devam etmesini engellemek ve kendisini ateşin yanına çağırmak üzere hiç kimse davranmayınca, Got, çaresiz tek başına döndü ötekilerin yanına. Bleb, ateşin kıyısından bir avuç kül alıp onun yarasına sürmüştü.

— Alçak!. –diye söylendi Got—. Benimle barışmak için boşuna çabalamaktasın. Yutmam ben bunu. Eğer baştan çıkarıp kirlettiğin kızımın fiyatını bir tamam ödemeyecek olursan, hiç yolu yok, öldüreceğim seni. Ya bıçaklayacağım, ya bir çekiç indireceğim kafana, ama mutlaka öldüreceğim!

— Hayır Got'çuğum, hayır.. –dedi Bleb—. Öldürmeyeceksin beni. Kızını vereceksin ve öldürmeyeceksin!

Bıyık altından gülerek ceplerini arandı, bir napolyon çıkardı sonra cebinden, ve Got'a gösterdi:

— Şuna iyi bak Got.. –dedi—. Görüyorsun değil mi? İşte bütün servetim bu tek napolyondan ibaret. Vede severekten veriyorum işte sana bunu. Al da her şey yoluna girsin.

Got, uzun uzun seyretti napolyonu. Gözlerine inanamaz gibiydi. Oysa inanmak zorundaydı Got: Bleb'in elinde gerçekten bir altın akça duruyordu. Elini uzatıp aldı altını, dişleriyle sınıdı.

— Evet öyle... –dedi—. Halis altınmış. Şimdi bunun gibi dokuz tane daha say bakalım avucuma! İşliyor musun beni alçak?... Daha böyle dokuz napolyon istemekteyim!

Ağlar gibi bir sesle cevap verdi Bleb:

— Got.. bil ki bu napolyondan gayrı, ne benim ne de babamın bir tek meteliğimiz yok. Sonuncu bu, sonuncu!

— İnanmıyorum sana, hayır. Kendini şuracıkta gözümün önünde assan da inandıramazsın beni!

Ariston belirmişti mağaranın eşiğinde.

— Hey Bleb.. –diye bağırdı–. Baban ruhunu teslim etmek üzere, ölüyor! Gel başında bulun da gör...

Bleb'in babasının yattığı mağaraya koştular hemen. Sığınağın tam orta yerinde, kalın kan şeritleriyle örülü, sarı yeşil bir kustumuk yığını duruyordu. Üzerine basmadan geçtiler bunun. Kadınlardan biri, ocaktan kül alıp kustumuğun üzerine serpti.

— Kimse bu pislği görmez artık şimdi... –dedi.

Bleb'in babası dip duvarın önüne uzanmıştı. Mum gibi sarıydı rengi. İri siyah gözlerinde ürkek bir hayat ışıltısı vardı daha. Oğlunu gördüğü vakit, kendisine doğru eğilmesini işaret etti. Eğildi delikanlı; ve babası, delikanlının kulağına:

— Kesemi karıştır!... –diye fısıldadı.

Keseyi karıştırdı Bleb; elini çektiğinde, parmakları arasında bir napolyon duruyordu.

— Onu senin için ayırmıştım.. –diye hırıldadı ihtiyar–. Başımıza bir şey gelecek olursa, elimizde bulunsun diye hani.. Anladın değil mi evlâdım?... Ver onu Got'a. Kızı için kabul etsin!

Got da işitmişti bu sözleri, elini uzattı hemen:

— Altını ver bana Bleb... –dedi–. Ver ve artık içini rahat tut, bu iş oldu demektir!

Bleb, altını vermişti. Got dişlerine götürüp ısırarak sınıadı parayı, elinde şöyle bir tarttı, ve uzun uzun baktıktan sonra:

— İyi.. –dedi—. Bu da halis altınmış!

Bleb, Got’a gülümseyerek:

— Bütün param bundan ibaret baba... –dedi.

— Şimdi inandım işte. Ve ben de artık oğlum diyeceğim: Şimdi inandım oğlum, çekişmemizi unutalım artık!

— Nihayet iş tatlıya bağlandı işte!... –dedi Him başa.

Ama mağaradakilerin hepsi için bütün işler tatlıya bağlanmıyordu ne yazık ki: Bleb’in babası, son hırıltıyı koyuverdi.

— Öldü.. –dedi Sara—. Bedenini terketti ruhu, uçup gitti!

Çingeneler ölüye baktılar önce, sonra da uçan ruhu görmek istermiş gibi dikkatle çevrelerine baktılar. Ama hiç kimse hiç bir zaman bir ölünün ruhunu görmemiştir ki! Ama Çingeneler gene de bekliyorlardı..

Hiç bir şey göremediler. Buna karşılık Kır Sina’nın sesini işittiler:

— Gördüm ben onun ruhunu!... –demişti ihtiyar kadın.

— Ne vakit?

— Hemen öldüğü anda!

— Nasıldı peki?

— Sis gibi bembeyazdı. Ve bir kuşu andırıyordu. Kocaman bir kuşu...

— Bir kuş gibi miydi hakikaten?

— Tastamam bir kuş gibi. Evet evet.. büyük, alabildiğine büyük bembeyaz bir kuş gibi!

Ertesi gün sabahleyin bebekle Bleb’in babasını gömmeye giriştiler. Beyaz karların altına, ellerinden geldiğince derine gömdüler her ikisini de.

Sanıldığından daha da memnun bir hali vardı Got'un. Sevinçten âdeta uçuyordu. Kızı için ancak iki napolyon elde edebilmişti gerçi evet, istediği on napolyona veda etmek zorunda kalmıştı. Ama hiç yoktan katkat iyidir iki altın, diye düşünmüştü. Küçümsenecek bir para değildi bugün iki halis napolyon; ve ilerde hiç şüphesiz çok işine yarayacaktı.

*

Ağır ağır geçiyordu zaman. Bazen biraz daha hızlanır gibi oluyor, sonra gene yavaşlıyordu. Öteden beri her vakit geçip gittiği gibi geçiyordu yani gene.

— Nerden gelir zaman? Ve nereye doğru, hangi amaçla böyle hiç durmaksızın, hiç yorulmaksızın koşar?

— Yıldızlara sor onu.

— Yıldızlara sordum ama cevap vermediler.

— Güneşe sor o vakit.

— Güneşe de sordum ama o da cevap vermedi.

— Bir de kara sor bakalım.

— Sordum, kar da susuyor.

— Otlara sordun mu?

— Sormaz olur muyum hiç, otlar da vermedi cevap.

— İşte o vakit toprağa soracaksın.

— Sordum ona da, sordum. O da ağzını açmadı.

— Güzel! Öyleyse hemen koş, Lotu-Gotu-Bogolutu'ya sor...

— Nerde bulurum onu?

— Hiç bir yerde!

— Hiç bir yer dediğin yer neresi peki?

— Bilsem çoktan gitmiş olurdum ben de oraya, vede senin öğrenmek istediğini ben öğrenmiş olur-
dum!...

Oymağın çocukları bunlar: Karla oynadıkları gibi kelimelerle de oynuyorlardı böyle. Ve uçuyordu kelimeler, gökyüzünde kayboluyor, eriyordu. Kar da eriyordu sıcak, esmer ellerinin içinde. Ama çocuklar devam ediyordu gene de oynamağa. Kelimelerle ve karla, karla ve kelimelerle oynamağa devam ediyordu...

Yaşaması gerekiyordu oymağın. Bebekler ölüyor, ihtiyarlar ölüyordu. Ama yalnız onlar mı? Henüz orta yaşlı olanlar da ölüyordu zaman zaman. Daha henüz kışın ortasını bile bulmamış oldukları halde, beygirlerin, katırların ve merkeplerin yarısından çoğu soğuk ve açlıktan ölüp gitmişti. Çingeneler, göçen hayvanların hemen derisini yüzüyor, etini de iri parçalara ayırıyorlardı. Kemiklerle sakatatı köpeklerle atıyor; kıpkırmızı, tiksinti verici etleri ise aralarında bölüşüp yiyorlardı. Beygir, katır ve merkepler çoğalmıyordu katiyen. Bir at, bir eşek yada bir katır öldü demek; bir at, bir eşek yada bir katır, yerine bir yenisi konulmamak üzere gitti demekti. Oysa insanlar! İnsanlar için bambaşkaydı durum... Bazen kederleniyordu Him başa, ama bazen de sevince gömülüyordu. Ve Him başayla birlikte sevgili kör karısı Sina da kederleniyor ve seviniyordu.

Dünya dünya olalı beri, bu derece düşmemiştii oymak kızlarının fiyatı. Zaten işte bunun için Rita'nın kendilerine uğursuzluk getirdiğine inanıyorlardı ya! Güzel bir kız için sadece iki napolyon ne demekti? Orta halli kızlar için, yalnız bir napolyon demekti. Peki

ya çirkin olanlar, diye soracaksınız. Him başanın oymağında, kızın çirkini bulunmuyordu.

— Bizim oğlan...

— Biliyorum, kızla yatmış!

— Öyleyse evlendirelim gitsin.

— Ama çocuk daha onyediy yaşımda!

— Olsun varsın, ne çıkar! Oymağın yaşaması gerekiyor, çocuğa ihtiyacı var oymağın. Bulibaşanın sabahtan akşama kadar söyleyip durduğu bu değil mi bize?

— Kulaklarımız hep o sözlerle dolu evet. Ama niçin kendi oğlunu evlendirmiyor? Sahi ne oldu Alimut'un durumu?

— Kera'yla evlendirdi ya!

— Evlenmek sayılmaz ki o... Birlikte yaşamayınca!

— Bak, Ferdik artık eski karısı Zara'yı düşünüp tasalanmıyor işte. Genç ve güzel bir karı aldı kendine, ve hemen gebe bıraktı.

Çingenelerin, çölün ortasında yaşamağa, mağaralarda barınmağa, dehşetli bir soğuğa ve yarı açlığa katlanmağa mahkûm edilmiş bu zavallı insanların, çoğu zaman konuştukları buydu işte. Ama başka şeyler de düşünüyorlardı elbette: «Başımıza ne geleceğini bilemeyiz.. –diyorlardı kendi kendilerine—. Ölüm hepimizin tepesine çökebilir pekâlâ. Öyleyse çocuklarımıza ve kızlarımıza, daha henüz tomurcuklanan gençliklerinin hiç olmazsa bir parça tadını çıkarmaları için göz yummamız gerekiyor!»

İçkiden ve yemekten yana iyice yoksul düğünler, gittikçe biraz daha hızla art arda sıralanıyordu. Keman ve zurna sesleri, yapmacık yada gerçek sevinç çığlıkları yükseliyordu mağaralarda. Ve bu arada dışarda,

kimi doğu kimi kuzeyden esen rüzgâr hışıldıyor, ısıklar çalarak uçuyor bembeyaz ovaların üzerinden, kar yüklü bulutları sürükleyip getiriyor yada artık bütün karını boşaltmış olan bulutları alıp uzaklara götürüyordu.

Yüzünü göstermiyordu ölüm, çünkü ölümün yüzü yoktu. Ama herkes yanı başında hissediyordu onu; herkesi adım adım izlemekteydi evet. Ve fırsatını yakalar yakalamaz bir yada iki ruh çalıp sıvışıyordu.

Güneşli günlerde gök boş kalıyordu, çevrede göz alabildiğine uzanan çöl de boş. Geceleri yıldızlar ışıldıyor; bazen de ay, silik yüzünü gösterir gibi oluyordu.

— Seviyorum seni!

— Ben de seni seviyorum.

Geceleri mağaralarda durmaksızın sevişiyordu Çingeneler, felekten bütün çalabilecekleri sevişmekten ibaretti. Hele gençler ne soğuk dinliyordu ne kar. Sevişmek için herkese yer vardı, her yer sevişmek içindi. Her yer... her yer!

— Biraz erken gelse bari bahar!...

Oysa bahar, her yıl geldiği gibi gelecekti yine; ne biraz geç, ne biraz erken. Her yılki zamanında gelecekti. Ama çok vardı daha baharın gelmesine, çok vardı...

Beygirler, katırlar ve merkepler, kimisi soğuktan kimisi açlıktan, art arda ölmeğe devam ediyordu. Gittikçe biraz daha zayıflıyordu aylar. Babaya durmaksızın homurdanıyordu şimdi. Halinden katiyen memnun değildi zavallı. Zazu'nun postu, asılı durduğu mağara girişini yeterince kaplayamıyordu. Zaman zaman dışarı çıkarıp gezdiriyorlardı kocaoğlanları,

karın içinde yuvarlanışlarını seyrediyorlardı. Bu arada kadınlar, mağaraları temizliyordu. Ayıların da insanlarla birlikte kaldığı barınaklardaki hava, öbür mağaralardakinden daha bir ağırdı, ve keskin sidik kokuyordu.

*

Ariston'un gözündeki yara tamamıyla iyileşmiş ve kurumuştu. Ve tek gözüyle de, eskiden iki gözüyle gördüğü kadar rahatça görebiliyordu her şeyi. Gozü'yle ötekilerin uzağında defalarca karşılaşmıştı. Birbirlerine yumruklarını gösterip küfürleşmiş, tehdit yağıdırmışlardı her seferinde. Ama dövüşme fırsatını bulamamışlardı bir türlü. Çünkü oymağın tüm erkekleri, hattâ kadınları bile onları gözlüyordu. Tutuştukları anda ayırmak için değil, kimin kimi öldüreceğini görmek için sadece... Bazısı Gozü'yü, bazısı Ariston'u tutuyordu. «Gözü ölecekti mutlaka. Çünkü Ariston o kadar zehir biriktirmişti ki içinde, canavar kesilmişti. Lisandra'yla istediği gibi yaşamasına engel olan Gozü değil miydi? Ve gene Gozü değil miydi bir gözünü oyup çıkarmış olan? İşte bu hiç affedilmezdi, ve bir gücünü on yapardı insanın.»

Yavaş yavaş, hiç farkedilmeksizin ikiye ayrılmıştı evet oymak. Ariston'un klanıyla Gozü'nün klanı vardı şimdi. Ve her iki klan da Lisandra'dan nefret ediyordu. Gerçekte de iki delikanlı onun yüzünden dövüşmüş ve birbirini öldürmeğe yemin etmişti; ve bu durumda hepsinin de, Lisandra'nın ölümünü istemesi gerekirdi. Oysa bunu akıllarının ucundan bile geçirmemişti Çingeneler.

Lisandra'nın da umurunda değildi işin orası. Her gece, Gozü'nün uyumasını bekliyordu o. Ve kocası uyur uyumaz yataktan dışarı süzülüp omuzlarına bir yün atkı alıyor; dışarda, ısınmak için karların içinde zıplayıp tepinen Ariston'a koşuyordu. Elele verip uzağa, mümkün olduğu kadar uzağa gidiyorlardı...

— Bil ki Ariston'um, sensiz hayat benim için cehennemden de beter bir şeydir!... –diye tekrarlıyordu durmaksızın genç kadın—. Bir gün, bir gece bile yaşayamam ben sensiz!

— Sus.. –diyordu Ariston—. Her allahın günü aynı nakaratı işitmekten hoşlanmıyorum. Konuşacağın yerde, şu karları ez ayaklarınla, ve uzan. Uzanır uzanmaz da eteğini kaldırmayı unutma sakın!...

Ve işte bu sözler, Lisandra'nın bütün vücuduyle yanıp tutuşmasına yetiyordu.

Gozü ise uyanıyor, piposunu ateşleyip beklemeğe koyuluyordu. Ve Lisandra döndüğünde:

— Gene onunlaydın değil mi?... –diye soruyordu.

— Evet onunlaydım.

— Öldüreceğim seni, hemen öldüreceğim!

— Dokunma bana! Dokunma yoksa...

Sabahleyin, Gozü'yle Lisandra'nın mağarasında kalan erkekler dosdoğru Him başayı görmeğe yollanıyorlardı.

— Bulibaşa... –diyorlardı oymak beyine—. Gözü ve Lisandra'yla bir arada yaşayamayacağız artık. Bütün gece sabahlara kadar birbirlerine küfretmekten başka yaptıkları bir şey yok. Uyumamıza engel oluyorlar...

— Ne gelir benim elimden peki? Kovayım mı onları oymaktan? Gayet iyi biliyorsunuz ki bu, ikisini de ölüme mahkûm etmek demektir. Ve gene gayet iyi bilirsiniz ki, kim olursa olsun, benim bir insanı ölüme mahkûm etmeğe hakkım yok!

— O zaman emir ver de bıçakla dövüşsünler Bulibaşa! Hem de uzun bıçakla...

— Ve birinden biri son nefesini verinceye kadar!

Oymak beyi yatıştırmağa çabalıyordu adamlarını:

— Hele bekleyin biraz... —diyordu—. Sabredin biraz... Oymakta yeterince insan öldüğünü görmüyor musunuz?

— Evet ama yeterince de doğan oldu oymakta. Hiç değilse Lisandra da gebe kalmağa karar verseydi!...

— Doğru! Hiç değilse bir çocuk doğurması gerekirdi kahpenin...

— Bir erkek şimdi onun yüzünden ölmek zorunda.

— Ariston ölecektir, görürsünüz.

— Hayır, Gozü ölecek.

— Oymağa bir çocuk borçludur Lisandra...

— İki adamla birden yatıyor da güzel bir Çingene yavrusu çıkarmağa gene de gücü yetmiyor!

— Kısır işte, anlamıyor musun daha! Kısır bir kısırak gibi zaten.. On tane damızlığın altına yatırsan gene boşuna, bir tek tay bile yavrulayamaz o kadın!

Him başa tatlı sözlerle uyutmağa girişiyordu onları:

— Bütün bu söyledikleriniz doğru!... —diyordu—. Ama biraz bekleyin. Günü gelince, bir kere daha dövüşmelerine izin vereceğim.

— Peki ama ne zaman Bulibaşa? Ne zaman?

— Bırakın da düşüneyim biraz canım! Belki de karlar eridiğinde dövüşeceklerdir....

Öfkeleniyordu Çingeneler, seslerini yükseltiyor, yumruklarını sıkıyorlardı. Kör Sina hemen hissediyordu sevgili kocasının çıkmazda olduğunu; dört dilli kırbacın yerini de biliyordu; hemen koşup alıyor ve oymak beyinin eline tutuşturuyordu. Ölçüyü kaçırmış olduklarını ancak o vakit anlıyordu Çingeneler, ve başlarını önlerine eğip uzaklaşıyorlardı ağır ağır.

— Alçaklar!... —diye bağırıyordu Sina arkalarından—. Kocamın canını sıktığınızı bilmez değilsiniz namussuzlar, pekâlâ biliyorsunuz beyimizi üzdüğünüzü!

*

Ateşin yanına bağdaş kurup oturmuştu Him. Kutsal sıcaklık yavaş yavaş sarıyordu bütün bedenini. Ve sanki bu sıcaklıkla birlikte bedenine, uzun süre önce yitirmiş olduğu gençliğinin gücü de dönüyordu.

Kocaoğlanlar, zincirlerinin içinde durmadan homurdanıyordu. Bir deri bir kemik kalmıştı zavallılar. Babaya, her geçen gün biraz daha huysuzlanır gibiydi; kocaman sarı dişlerini gösteriyordu Būs'e. Ama çocuk korkmuyordu katiyen. Hayvana yaklaşıyor ve yatıştırıncaya kadar okşuyordu onu. Nihayet Babaya'dan tatlı hırıltılar çıkıyordu. «Kaşı beni Būs, biraz daha kaşı ne olur! Bilsen ne kadar hoşlanıyorum böyle kaşınmaktan..» der gibiydi sevgiyile.

Bir süt bebeği ağlıyordu bir köşede. Him başanın

dört gelini yemeği hazırlıyordu. Kör Sina da kocasının yanında dinlenmekteydi şimdi. Dışarda rüzgâr durmaksızın esiyor, yeni bulutlar taşıyordu ılık çalarak. Kar yığıntılarının arasında tek başına yürüyordu Alimut. Tek başına ve amaçsız. Amaçsız? Ama belki de amaçsız değildi, çünkü günü arıyordu belki de, yada bir öncekini, bir daha öncekini. Oysa giden günler geri gelir mi hiç! Şimdiye değin ne yapmıştı Alimut, giden günlerini? Ya peki o, Him başa, o nasıl yaşamıştı kaderin yada tesadüfün kendisine sunduğu günleri?

Birdenbire, dedesi Kem başayı hatırladı Him. Güçlü kuvvetli ve yakışıklı bir adamdı dedesi. Başka? Başka hiç bir şey hatırlamıyordu. Hayır hayır, hatırlamaz olur mu hiç, hatırlıyordu. Siyah, simsiyah ve iri gözleri vardı Kem başanın. Ama oymakta tüm erkeklerin gözleri siyah, simsiyah ve iriydi. Kadınların da... Öldükten sonra insan, başka insanlar tarafından toprağa veriliyor; ve ölümler de toprak oluyor zamanla, toprağa dönüşüyor. Harp var şimdi. Doğuda, batıda, kuzeyde ve güneyde savaş var. Sayısız insan ölmekte, ve gömülmemekte. Kimisini köpekler yiyor, kimisini de kargalar didik didik ediyor. Ama sonunda dönüp dolaşıp gene toprak oluyor hepsi.

Bir avuç toprak alıp elinde ufalamak isterdi Him şu anda; böylece, canlı topraktan eli, bir parça cansız toprağı ufalamış olsun isterdi. Ama mağaranın zemini ve duvarları toprak değil ki, kaya hep, kaskatı kaya işte. Dışardaki topraksa buz tutmuş ve yüksek kar yığınlarıyla kaplı... Kem başa mı? Nasıldı konuşması Kem başanın? Hatırlamıyordu. Sesinin tatlı mı yoksa pürüzlü mü olduğunu bile hatırlamıyordu dedesinin.

Belleğinde hemen hiç bir şey kalmamıştı dedesiyle ilgili olarak... Çölde bir yerde bir avuç toprak evet: Būs ihtiyarladığı vakit, Him'den, başka ne kalmış olacak geriye?

— Buraya gel Būs, yanıma gel...

İşitiyor onu çocuk, ama işitmemiş gibi davranıyor; oynamağa devam ediyor Babaya ile, hayvanın sırtını kaşıyor.

— Būs, seni çağırdım!

İstemeye istemeye ayrılıyor çocuk, kocaoğlanın yanından.

— Geliyorum dede... —diyor—. Geldim işte.

Him, dizlerinin üzerine çekiyor onu. Ateşten, kırmızı sarı alevler yükseliyor. Rüzgârın altında çırpınan incecik saplı o acayip çiçekler gibi ürperiyor alevler.

— Dinle beni Būs, cevap ver bana: Benim hakkımda herhangi bir şey bildiğin var mı senin? Varsa söyle bakalım, ne biliyorsun hakkımda?

— Hiç bir şey bilmiyorum dede.

— Öyleyse nasıl hatırlayacaksın beni ha?

Gülüyor çocuk şimdi. Hem anlıyor, hem anlamıyor sözlerini dedesinin:

— Seni hatırlamak mı? —diyor—. Niçin hatırlayacakmışım yani ben seni? Belki de hiç hatırlamam!

— Neden Būs? Neden hatırlamayacaksın bakalım beni? Koskoca dedeni ha?

Dedesinin yeni bir oyun icat ettiğini sanıyor çocuk, ve hemen giriyor oyuna:

— Seni hatırlamak... —diye gülüyor kıkır kıkır—. Neden yani? Öldükten sonra seni düşünmem bile artık. Ben de büyüüp koca bir delikanlı olacağım;

o vakit de seni hatırlamaktan bin kat daha güzel neler neler yaparım kimbilir!

Gülümsüyor kör kadın. Görmeyen gözlerini kırıp gene gülümsemeğe devam ediyor.

— Peki ya beni, Bös?... —diye soruyor—. Beni de hatırlamayacak mısın?

— Seni hiç bir zaman unutmayacağım!... —diye cevap veriyor çocuk birden ciddileşerek.

— Neden?

— Çünkü... çünkü sen körsün. Vede çünkü, oymaktaki bütün çocukların ninesi kör değil!

Dedesinin kucağından fırlayıp Babaya'nın yanına koşmuştu çocuk, ve Him engel olmadı. Çocuk gene sırtını kaşımağa koyuldu kocaoğlanın. Ama Babaya uyukluyordu şimdi. Öfkeyle homurdanıp, kocaman sapsarı dişlerini göstermekle yetindi Bös'e. Bunu gören büyüklerden biri:

— Rahat bırak hayvancağızı Bös! —diye seslendi—. Isırır yoksa seni, hiç dinlemez ısırır. Bırak da uyusun zavallı...

Mağaranın içini arşınıyor şimdi Bös. Canı iyice sıkılmış, hattâ kederli gibi bir hali var. Kendi kendisiyle konuşmuşçasına:

— Dedem beni traşlar... —diyor—. Ninem beni traşlar. Babaya desen uyur. Kiminle oynayacağım ben peki? Konuşabileceğim bir insan bile yok! Ve nasıl canım sıkılıyor, ama nasıl!...

Canı sıkılıyordu Bös'ün evet. Him başanın da canı sıkılıyordu. Zaten oymakta herkesin gittikçe daha fazla canı sıkılmağa başlamıştı. Alabildiğine yavaş geçiyormuş gibi geliyordu herkese zaman. Ve eğer her gündüzü bir gece ve her geceyi de bir

gündüz izlememiş olsa, zamanın kesinlikle durduğu ve artık hiç bir şeyin onları bu karanlıktan, bu hareket-sizlikten çekip alamayacağı duygusuna kapılacaklardı.

Türkü söyleyecek oldular, ama yarım kaldı başladıkları türkü, türkü söylemeyi de canları çekmiyordu. Kadınlar kendi aralarında hırlaşmağa koyuldu.

— Ateşin yanında bana da bir yer açın bakalım!

— Gel de kendi yerini kendin aç haspa!

— Senin oğlan dün bütün gece vıyakladı durdu gene, gözüme bir damla uyku girmedі. Bu hep böyle yürümez!

— Benim elimden ne gelir?

— Orasını bilemem ben. Senin bileceğın iş. Ne yap et, ağlamasın çocuğın. Yoksa...

— Hadi gelin koruya gidelim de biraz yakacak toplayalım bari....

— Gidin kendiniz, işiniz ne! Dal kırmaktan usandım bıktım ben artık. Biraz da başkaları feda etsin kendini...

— Hay hay gideriz. Yalnız sonradan gelip bizlerden önce yemek pişirmeğe kalkıştığını görmeyelim ateşte!

Çoğu zaman bir hiç için, eskiden olsa katiyen kulak asmayacakları şeyler için dalaşıyor, küfürleşiyor, hattâ kimi vakit saç saça baş başa geliyorlardı şimdi. Üstelik onların yüzünden, erkekler de durup dururken birbirlerine düşman kesiliyordu.

— Karına söyle de dölek dursun biraz, vede laftan anlasın. Çenesini kıssın artık, yoksa...

— Yoksa, ne olur bakalım?

Zamanın gittikçe biraz daha yavaş geçtiği duygu-

su vardı hepsinde evet; hattâ kimisi, zamanın birden-bire durup kalacağından, artık hiç mi hiç geçmeyeceğinden korkmağa başlamıştı. Oysa zaman, ne daha ağır ne daha hızlı geçiyordu. Hep bildiği gibi geçiyordu zaman. Yani zaman gibi geçiyordu.

Ortalığı kasıp kavuruyordu kış; ve kayalıkları çepeçevre kuşatan uçsuz bucaksız ovada, mevsimin üçüncü fırtınası başlamış bulunuyordu. Üçüncüsü evet; ve görünüşe bakılırsa, en şiddetlisi...

Alimut'un yaşıtları olan Sel'le Meg, hayvanlara bakmak amacıyla dışarı çıkmışlardı. Beygirlerin, katırların ve merkeplerin bir kısmı daha ölmüş olmalıydı bu fırtınada. Birden yollarını kaybetti delikanlılar. Kar kalın bir örtü gibi sardı onları. Burunlarının önünü göremiyorlardı. Mağaraya hâlâ dönmediklerini gören başka delikanlılar çıktı arkadaşlarını aramak için bu sefer. Ama boşunaydı. Bu ikinci takımın bütün şansı, sığınaklara güçbelâ dönebilmek oldu.

— Fırtına dindiğinde bulabiliriz ancak onları.. — dediler—. Yada belki ancak baharda, karlar eridiği vakit bulabiliriz!

— O zamana kadar allah vere de, köpekler yemese bari zavallıları!...

İki hafta sonra, fırtına yatıştığında, buz kesen mağaralarından çıkıp yol açmağa koyuldular gene. Bütün beygirler, katırlar ve merkepler ölmüştü. Karların içine gömülmüş, karınlarını havaya dikmiş yatıyordu zavallılar. Şurada burada bir nallı ayak yada büzülüp kalmış bir burun görülüyordu.

İki delikanlıyı da aramışlardı tabii. Ama fırtınanın oluşturduğu dağ gibi kar yığıntılarının altında herhangi bir şeyi bulmak alabildiğine güçtü. Nitekim bula-

madılar. Uçsuz bucaksız ovaya ve Çingenelerin üzerine, sarımtırak soğuk bir ışık serpiyordu güneş. Çingeneler soğuktan titreyerek ve iki büklüm, yakacak getirebilmek amacıyla küçük koruya doğru bir yol açmak için soluk soluğa çalışıyorlardı. Bir gözyaşı gibi berraktı gökyüzü yeniden.

— Gözlerin acımıyor mu?

— Hem de nasıl acıyor!

— Bir de bakmışsın, kör olup gitmişiz bu beyazlığın içinde...

*

Bir sabah, oymağın hiç beklemediği bir sırada, doğudan doğru kopup karların üzerinde âdeta kayan uzun bir top kükremesi işittiler. Hava gene kımıltısız kaldı, ama Çingeneler derinden derine ürperip bıraktılar işlerini, küreklerine yaslanıp kulak kesildiler. İkinci bir kükreyiş koptu çok geçmeden, sonra bunu başka kükremeler izledi.

— Yaklaşıyor meret gittikçe bize doğru!

— Ve biz, karla kaplı bu çölün ortasında kalmak zorundayız!

— Ne olacak peki halimiz?

— Hiç bir şey olmaz görürsünüz... Cephe daha çok uzak!

— Madem uzak, niçin bu kadar berrak bir şekilde geliyor top sesleri ha?

— Kar getiriyor, kar... Sonra da açık hava... Cephe çok sonra yakın gelecek bize. Yazdan önce görmeyiz katiyen. Hattâ belki sonbaharı bile bulur...

Bir hafta boyunca, geceli gündüzlü top sesleri

işittiler. Bir süre kükredikten sonra susuyordu toplar, sonra yeniden başlıyorlardı kudurmağa.

Sonunda alıştı Çingeneler. Cephenin henüz uzakta olduğunu fark etmelerine rağmen, hoşlarına gitmeğe başlamıştı bu top sesleri. Çöl, bu sësler sayesinde, çöl olmaktan çıkıyordu; ve şu gökkubbesinin altında tamamıyla yalnız ve terk edilmiş olmadıklarını duyuyorlardı şimdi. Başka insanlar da vardı evet. Gerçi o başka insanlar durmadan dövüşüyor, durmadan birbirlerini öldürüyorlardı ama, o ayrı bir hikâyeydi şimdilik. Önemli olan, kendilerini yapayalnız duymamalarıydı. Ama belki de aldanıyorlardı kimbilir. Belki de bütün bu arazi parçasında, hattâ bütün bu koskaca bölgede, ünlü Him başanın en azından kendisi kadar ünlü oymağının tek başına kalması çok daha iyiydi...

Aralarındaki kavgalar bir parça yatışır gibi olmuştu artık. Bütün çehrelerde umut dalgalanıyordu: Cephe yaklaşmaktaydı. Ve cepheyle birlikte, harbin sonu da yaklaşmaktaydı.

— Elimizdeki erzak bahara kadar yeter mi dersin?

— İdare eder. Yeter ki soğuk kırılsın biraz.

Ve soğuk, eskisi kadar amansız değildi şimdi. Sonra da günlerden bir gün, beklenmeyen şey geldi: Sıcak bir rüzgârdı bu, gerçek bir bahar rüzgârı! Dev kar yığıntılarıyla kaplı yerle gökyüzü arasında görünmeyen kanatlar üzerinde dalgalana dalgalana geliyordu güneyden doğru.

— Sıcak bir rüzgâr esti!...

— Güney rüzgârı esti, güney rüzgârı!...

— Bahar rüzgârı bu!...

— İlkbahar yakındır artık!...

Gayet iyi biliyordu aslında Çingeneler, ilkbaharın daha pek o kadar yakın olmadığını. Ama yakın sanmak hoşlarına gidiyordu.

Gene de yumuşamıştı kar. Hava amansızlığını yitirdiğinden, bütün oymak soyunmuş ve yıkanmak için karların içine dalmıştı. Tunç rengi sıcak vücutların üzerinde eriyordu kar ve haftalardır birikmiş pisliklerini yavaş yavaş temizliyordu.

Mağalarda sadece birkaç kadın kalmıştı. Göbeği henüz kesilmiş bebekler karla iyice ovulup temizlendikten sonra ateşte ısıtılmış sıcak kundaklara sarmalanıyordu.

— Çelik gibi olacaksın inşallah yavrum!

— Sen de kızım, sen de çelik gibi olacaksın!

Şimdi toplar gece gündüz kükremekteydi. Bazen bu seslerin gittikçe biraz daha yakınlaştığına inanmak işten bile değildi; ama bazen de, henüz çok uzaklardan gelir gibiydiler: Derin bir deliğin dibinden, yapışkan ve yoğun hava tabakalarını aşarak buraya ulaşıyorlardı sanki.

Birkaç gün, gündüzler hep böyle güneşli, geceler açık geçti. Sonra rüzgâr duruverdi birden; ve yerle gök arasındaki boşluk, bulanık ve hareketsiz bulutlarla doldu. Güneş görünmedi bir daha; gündüzler kasvetli bir hal aldı, geceler kükürt rengine büründü. Bunu gene buz gibi haftaların ve amansız fırtınaların izlemesinden korkan Çingeneler, ellerinden geldiğince fazla yakacak kesip mağalara yığdılar.

— Elimizde yeterince yakacak olursa, soğuğu göğüsleyebiliriz!

— Çelik gibi olacaksın inşallah yavrum!...

— Sen de kızım, sen de çelik gibi olacaksın inşallah!...

Soğuktan ölen hayvanların kemik ve sakatatıyla beslenen köpekler yeniden semirmişti. Tabii Rob da. Bacakları henüz cılızdı ama karnı iyice şişkindi ve sırtı yuvarlaklaşmıştı.

Çevreyi sürekli olarak denetliyordu köpekler; yakaladıkları tavşanları hemen ossaat parçalayıp yiyor; ve akşama doğru ağızları kan içinde dönüyorlardı oymağa. Erkekler sopalarla kovalıyorlardı onları. Hayvanlar bağılıyor, ağlıyor, dişlerini göstererek geri geliyorlardı... Başını gökyüzüne dikip uzun uzun uluyordu Rob.

Top sesleri gittikçe hafiflemiş, sonra seyrekleşmiş, sonra da tamamıyla kesilmişti. Çingenelerin yüreğini dayanılmaz bir keder kaplamıştı yeniden.

Başlangıçta sadece üzgün ve suskundu oymak. Belli bir zaman sonra kötü ve gaddar kesildi. Amansız kavgalar patlak verdi yeniden; sonunda Çingeneler, el kol dövüşüne gelip dayandı. Him, elinde o indiği yeri morartan amansız kırbaça ile defalarca aralarına girip ayırmak zorunda kaldı.

— Vurma bana Bulibaşa, vurma ne olur!

— Niye vurmayacakmışım? Hakkım değil mi vurmak?

Kış başlangıcında olduğu gibi, sessizlik yerleşmişti gene barınaklara. Ve Çingeneler kendilerini gene, karla örtülü bu toprak ve bulutların bazen uçuştığı, bazen de günler ve gecelerce hareketsiz kaldığı şu gök arasında yapayalnız hissediyorlardı. Jandarmaların gelmesine bile için için razıydılar. Keşke gelseler de küfür savurup tehdit yağdırsalardı!

Jandarmalarla sadece küfür ve tehdit değil, haber de geliyordu çünkü... Bütün dünyadan haber geliyordu!...

Bütün dünya.. Onların dünyası!... Kışı bu çölde geçirmek zorunda bırakılmadan önce, bütün dünya onlarındı çünkü. Canlarının istediği yere gider; canlarının çektiği yada en azından bir haftalık iş tutabildikleri yerde durur konaklar; sonra yeniden çadırlarını toplayıp arabalara yükleyerek uzaklara, daima daha uzaklara doğru yola koyulurlardı. Nereye doğru? Nereye olursa oraya doğru! Kışları, bir büyük şehir yakınında kurarlardı obalarını. Kışları oymak, danseden kocioğlanların ve özellikle fal bakan genç kızların kazancıyla geçinirdi. Oymağın tüm kadınları ve tüm kızları sahipti bu hünere. İri simsiyah gözleriyle herkesi büyüler, herkesin aklını başından alırlardı.

Büs'ü, torununu okşuyordu kör kadın. Bir elini başının üstüne koymuştu çocuğun, öbür eliyle sol avucunu yoklamaktaydı. Elini çekti çocuk.

— Geleceğimi bilmek istedin... —dedi.

— Hayır Büs, yok öyle şey... — diye yalan söyledi Kör Sina.

— Yok olur mu hiç, bal gibi öğrenmek istedin başıma neler geleceğini. Dedeme söyleyeceğim işte!

Güçlkle yatıştırdı çocuğu Sina. Oymakta hiç kimsenin hakkı yoktu çünkü oymaktan birinin falına bakmağa. Kendi geleceklerini bilmek, Çingenelere yasaktı. Bilinmez kalmalıydı onlara gelecek.

Ateşler durmaksızın yanıyor, ama sıcaklık çok çabuk dağılıyordu. Buna karşılık duman, alabildiğine

yavaş süzölüyordu dışarıya; süzölüp gitmeden önce de, duvarlarla tavanı islendiriyor, insanların gözlerini yakıyordu. O zaman, göz kapaklarını indiriyordu Çin-geneler; ve göz kapaklarının arkasında, kendi geçmişleriyle yakınlarının geçmişini seyre koyuluyorlardı.

Bütün dünyayı boydan boya kat etmiş, çalışmış, çadırlar altında yemiş içmiş ve uyumuş, kadınlarını sevmiş, çocuklarını büyötmüşlerdi. Sık sık dalaşmışlardı birbirleriyle; ve bazen de, incir çekirdeğini doldurmayacak kadar ufacak şeyler için ölümüne dövüşmüşlerdi. Birinin düğününde türküler söylemiş, ağlamışlardı bir başkasının ölümünde. Onların hayatıydı bu gerçekten yaşanmış olan hayat. Ne kalmıştı peki bu hayattan şimdi? Önlerinde şu an gördükleri neydi? Sınırsız bir boşluğa doğru sürüklenen soğuk bir sis içinde yavaş yavaş eriyip dağılan karanlık hayaletlerden başka hiç bir şey görmüyorlardı.

— Seni ilk görüp, sonra da sevip Sun başadan satın aldığımda gencecik ve güzeldin. Dayanılmayacak kadar güzel! Gülüşün, bütün gülüşler içinde en gönölçelen gülüştü; ve sesin, en büyüleyici ses!

Ateşin yanında piposunu tüttürerek büzölüp kalmış ihtiyar kırışık kadın, bu sözler üzerine pipoyu ağzından çekip ocağa tükürüyor ve derin bir uykudan uyanmışçasına:

— Hi hi hi!... –diye cevap veriyordu.

Sonra yeniden dişlerinin arasına yerleştiriyordu pipoyu ve acı keskin bir nefes daha çekip:

— Hi hi hi !... –diyordu yeniden.

*Belki de bir «hi hi hi»den başka bir şey değildir
[hayat.*

Bir hayaletler dizisinden ibarettir belki de.

Bir ufuktan gelip

Bir başka ufka doğru gider hayaletler.

Peki ama niçin gelir

Nereye giderler?

Ve niçin koşarlar hep böyle?

Hayır hayır, hayat sadece bundan ibaret
olamaz; Peki ama başka ne olabilir öyleyse ha-
yat?

Homurdanıyordu Babaya durmadan. Būs onunla
oynuyordu. Beygir, katır ve merkeplerin hepsi ölmüş-
tü. Soğuktan ve açlıktan. Būs kocaoğlanın sırtını
kaşıyor, üzerine tırmanıyor, kulaklarını çekiştiriyor
ve bağıırıyordu:

— Deh benim aslan beygirim deh!...

— Beygiri de nerden çıkarıyorsun Būs? —diyordu
Kör Sina—. Babaya beygir değil, ayıdır. İhtiyar bir
kocakızdır Babaya.

— Hayır nine... —diyordu çocuk—. Babaya bal
gibi bir attır!

O sıcak rüzgâr dönmüştü yeniden. Bazen gün
doğarken esmeğe başlıyordu. Bulutlarla ve sisle
elele geliyordu bazen de. Kar yumuşayıp gevşiyor;
beyaz tepelikler, altlarından doğru kemirilirmişçesine
alçalıp eriyordu. Ama henüz uzaktı ilkbahar, henüz
daha çok uzaktı.

— Top sesleri işitilmiyor artık...

— Aldırma! Bir gün gene işitilir.

— Sakın harp bitmiş olmasın?

— Hayır Sina, harp bitmedi henüz. Doymadı henüz insan etine o harp denen canavar...

— Nerden biliyorsun?

— Bildiğimi falan yok. Sadece sanıyorum.

*

Bir sabah, karla temizlenmek için güneşe çıkmış olan oymağın erkekleri, mağaralarının bulunduğu kayalıklara doğru ilerleyen iki besili beygir gördüler. Askerî eyerler vardı hayvanların üzerinde, koşumları da ordunun koşumlarına tıpatıp uygundu. Ama işin tuhafı, süvarisizdi bu beygirler.

— Candarmalar! Candarmalar pek uzakta olmasa gerek!

— Yok canım sen de! Candarmaların olamaz bu atlar!...

İçlerinden birkaçı atlara doğru koşmuş ve ellerini uzatmışlardı. Hayvanlar hafifçe kişneyip durdular, huysuzlanmadan teslim ettiler gemlerini. Yorgun, aç ve susuz görünüyorlardı.

Bütün oymak, beygirlerin çevresini almıştı. Hayvanların koşumlarının çıkarılmasını, sulanmasını ve karınlarının da biraz yulaf biraz da samanla doyurulmasını emretti. Sahipleri neredeydi peki bunların? Belki de ölmüşlerdi. Ama belki de yaşıyorlardı kimbilir. Öldülerse, Tanrı rahmet eylesin! Ama ölmedilerse, günün birinde mutlaka ortaya çıkacaklardı. Bir sabah yada bir akşamüstü belireceklerdi elbette kar tepeliklerinin arasında; ve hayvanlarını bulunca mutlu olacak, bir iki gün dinlenip yollarına gideceklerdi.

— Hayvanlara iyi bakın.. —diye buyurdu Him başa—. Kendi beygirlerimize bakar gibi, anladınız mı...

—Elimizden geleni yaparız Bulibaşa. Ama hava yeniden bozacak olursa, bunlar da bizimkiler gibi açlık ve soğuktan ölüp gider tabii!

Şimdi oymağın bir derdi daha vardı artık: Beygirler! Hayvanları uyarınca sulayıp besliyor, geceleri üzerlerine yün örtüler atıyorlardı. Atları da birlikte alıp küçük koruya iniyor, bir dolu yakacak kesiyor, ama topladıkları odunu kendileri taşımak yerine kayalıklara kadar hayvanlara çektiriyorlardı. Bir gün olsun atlara atlayıp sahiplerini aramak, akıllarının ucundan bile geçmedi.

Bir hafta sonra Çingeneler, atların kendilerine ait olmadığını unutmuş, hayvanlara öz malları gözüy-le bakmağa başlamışlardı.

— Karlar eridikten sonra aramızdan iki kişi atlar bunların sırtına; ve doğuya yada kuzeye doğru, öbür oymakları aramağa çıkar. Herhalde bir iki oymak buluruz konuşup danışabilecek. Harp bitinceye kadar yada kıyamet kopuncaya kadar burada kalıp ölümü bekleyecek halimiz yok ya!

— Ama bir gün bu harbin sonu gelecektir elbet...

— Bir gün elbet bu dünyanın da sonu gelecektir, ona bakacak olursan!...

— O güne kadar kim öle kim kala...

Tutup her gün bir plan kuruyorlardı. Memnun olmuyorlardı kurdukları plandan. Hemen unutuyor, başka bir plan kurmağa koyuluyorlardı. Birbirinden daha çılgıncaydı kurdukları planlar, ama hepsi cesaret ve zekâ doluydu.

— Her şeyin esası, bahara kadar ölmemek!

— Hepimiz imkânı yok bulamayız baharı... Ama hiç değilse bir kısmımız yaşasın yeter!

— Eğer bu cehennemden kurtulabilirsek, o vakit görsünler bizi, nasıl yaşanmış!...

Daha fazlasını söyleyemiyorlardı; ama ayrı ayrı her biri, kurtulacaklar arasında kendisinin ve kendi yakınlarının mutlaka yer alacağından adı gibi emindi. Ölenler olacaktı elbette; ama besbelli ki, kendileri değil, yakınları da değil, ötekiler ölecekti!

Tıpkı mısır unu, fasulye, mercimek ve zeytinyağı gibi, buğday unu da ağır ağır ama kesinlikle tükenmekteydi. İçkiye gelince, çoktandır adı bile anılmaz olmuştu rakının. Ve yeni bir delikanlı evlendiğinde, gene her zamanki gibi türküler çığırılıyor, her zamankinden biraz daha iyice bir yemek yeniyor, ama sadece su içiliyordu artık.

Müziksiz ve türküsüz bir düğün, kederliydi elbette. Ama aralarından birçoğu için, içkisiz bir düğün daha da kederliydi.

İç içebildiğin kadar dayan

İçkisiz hayat yavandır yavan!...

Şakadan tutturuyorlardı bu türküyü sık sık; ama her söyleyişlerinde, içki arzuları azalacak yerde bütünü şiddetleniyor ve sonunda ağızları ekşi mi ekşi, handiyse acı bir salyayla doluyordu.

— Kala kala iki napolyonum kaldı elimde, ama bir matra rakıya seve seve verirdim o iki altını!

— Ben de seve seve verirdim, ama rakıyı satan nerde!...

— Hani o bize un satmış olan tâcirler, baharda yeniden gelirse ilk isteyeceğim şey, rakı olacaktır azizim!...

— Gelmeyeceklerdir.

— Nedenmiş? Hayatları pahasına da olsa, kazanç güden adam çok bu dünyada!...

— Kafanı çalıştır biraz: Gelmezler; çünkü bizim burada çoktan geberip gittiğimizi sanmaktadırlar.

— Onlar gelmezse başka tâcirler gelir...

*

Kör Sina, Babaya ile istediği gibi ve istediği kadar oynamasına müsaade ediyordu Būs'ün. Çocuğun avucunun içini okuduğu andan beri, sınırsız bir hüzne gömülmüştü ihtiyar kadın. Torununun avucunda kazılı hayat çizgisini izlemişti evet, parmaklarıyla. Kısa, alabildiğine kısaydı çizgi. Oğlanın bahara erişemeyeceği apaçık belliydi. Oğullarının daha bir alay çocuğu olmasına rağmen acılık doluydu Sina. Ah o koca ırmağın kıyısındaki otlakta olup bitenler olmamış olsaydı bari! Alimut, Kera'yla herkes gibi rahat rahat yaşayabilseydi! Kera bugün çoktan gebe kalmış olurdu, ve bahara da doğardı çocuk. Nur topu gibi bir oğlan getirirdi dünyaya, yada bir kız pırıl pırıl! Ama ne yazık ki, bütün bunlar artık söz konusu değildi...

Alimut! Her şeyi unutmuş olması gerekirdi Alimut'un ve Kera'yı çoktan koynuna almış olması gerekirdi. Ama Çingene olsun olmasın erkek denen yaratık, unutması gereken şeyi hiç bir zaman unutmuyor. Ve hiç bir zaman unutmuyor, unut-

mak istediği, unutmak için çırpındığı Şeyleri bile!

— De bana Alimut’um.. Kera’yı buraya, bizim mağaraya alsak kötü m olur?

İŐitmezliđe vuruyordu Alimut. Oysa Kera’nın sesinin iŐitilmediđi ve kendisinin ortalıkta görülmediği gün yoktu.  mağarada üstüste ve içiçe yaşıyordu oymak; ve mağaralar birbirine yakındı. Görüp iŐitmemelerinin imknı yoktu birbirlerini.

Alimut almasına alırdı Kera’yı mağarasına, istemeye istemeye de olsa alırdı. Ama nasıl seviŐecekti onunla? Kızı her düŐündüđünde, otların üzerine uzanmış, eteği beline kadar çekilmiş, o dört hergele tarafından ırzına geçilirken görür gibi oluyordu. Hayır hayır, katiyen! Katiyen yaklaŐmayacaktı kızın yanına, onu kollarının arasına alıp pmeyecekti bir daha katiyen. Ve Kera’nın da bir daha kendisine sarılmasına müsaade etmeyecekti...

Bomboştu gök, çöl gibi bomboş. Ve düŐmandı detay. Cüce kış güneşi tarafından aydınlandığında da bomboş ve düşman, bulutlarla kaplandığı yada ayıŐıđıyla Őenlenip yıldızlarla ıŐıldadıđında da... Çepeçevre ovalar da bomboş ve düŐmandı. Yazın ve gözün olduğu kadar, Şimdi de, kışın da bomboş ve düşman...

Oymak, soğuğun, açlığın ve ölümün sürekli tehdidi altındaydı. Ruh almaktan bir türlü vazgeçmiyordu ölüm; ve gizlice yaklaşıyor, katiyen eliboŐ dönmüyordu. Buna rağmen en gencinden en yaşlısına oymağın tüm erkekleri, mağaralarda sessizliğin ve karanlığın kucağında, yada dışarda karların içinde, durmaksızın seviŐiyorlardı karlılarıyla. Çocuklar doğuyordu durmadan. Kimisi yaşıyor, kimisi ölüyordu. Tepede bir

köşe bulup karları açıyorlardı, erkekler buzu kırıyorlardı kazmalarıyla, ufacık bir çukur açıyor, ve henüz doğru dürüst ağlamasını bile beceremeden ölen yavruyu gömüp mağaralara dönüyorlardı. Ve birkaç gün sonra, yeniden gebe kalıyordu kadınlar. Kimi zaman topallayarak, kimi zaman topallamaktan da ötede âdeta sürünerek, yoluna devam ediyordu hayat. Gölgelerin, hayaletlerin hayatı mıydı bu yoksa? Hayır katiyen! Gölgeler yaşar mı hiç, hiç hayaletler yaşar mı! İnsanların hayatıydı yoluna devam eden. Niçin peki, niçin devam ediyordu yoluna hayat? Alimut, işte bu soruya bir türlü cevap veremiyordu.

*

Beygirleri Būs de görmüştü.

— Sevdin mi hayvanları Būs? Binmek ister miydin üzerlerine?

— Sevmiyorum, hayır.

— Neden sevmiyorsun ama?

— Çünkü kanatları yok.

— Peki ama sen kanatlı beygir gördün mü ki hiç?

— Gördüm tabî!

Mağaraya girdi çocuk, ihtiyar Babaya'nın sırtına binip kulaklarını çekerek haykırmağa koyuldu:

— Deh benim aslan beygirim deh!... Koş hadi göreyim seni, vede koşmakla kalma, uç!... Afferin sana, ne güzel uçuyorsun.. Bulutlara ulaştın şimdi bak.. Bak şimdi de bulutların üzerine çıkardın beni! Deh benim kanatlı koca kuşum deh!... Yıldızlara yaklaşınca hızlanan şahanım benim, deh!...

— Dikkat et B s... –dedi k r kadın–. D şmesakın..

— D şmem nine, hiç merak etme sen, d şmemin imk n  yok. Çünkü tam dört kanadı var benim beygirim. Dört tane kocaman bembeyaz kanat! Ve uçuyor. R zg r gibi, düşünce gibi, hayal gibi uçuyor benim aslan beygirim!...

Babaya homurdanıyor, ama  ocuk onu i itmiyordu. Masallardan çıkıp gelme bir ata binmi ti o. dört kanatlı küçük bir ata. Ve gökyüzünün yıldızları arasında, yıldızların dev ırmakları arasında uçuyordu şimdi.

—  ok yıldız var mı gökyüzünde B s?

— Hem  yle çok var ki nine! Şimdi bir avuç toplayıp getirece im sana dur. K r olduğun için göremezsin ama, ellersin hiç olmazsa parmaklarınla! Ama biraz sabredeceksin, çünkü iyice hızlandı aslan atım. Uzaklara doğru u uyorum şimdi ben, çok uzaklara...

Öfkeyle homurdanıp silkinmi ti Babaya. B s, kendini yerde bulmuştu.

*

Vakit   leye yakındı. Kalın siyah bulutlarla örtülüydü gök. Toprak karla kaplıydı. Sis tabakaları s r nmekteydi tembel tembel karların üzerinde. Ma aralarda, koca tencereler dolusu fasulye ve mercimek ateşin üzerinde beklemekteydi. Alevlerin üstünde, sa ayaklarına yerleştirilmiş tunç kovalarda, mamaliga kaynamaktaydı.

— Fasulye hazır mı?

- Hazır.
- Mamaliga ?
- Mamaliga da oldu...

Mağaralar gene her zamanki gibi duman ve ter, tütün ve lahana, sıcak mamaliga ve nemden oluşma küf kokuyordu. Açlıktan yerlerinde duramıyordu Çingeneler; sık sık nefes alıyor, elleriyle boş midelerini bastırıyorlardı. Önce yemeklerini yiyeceklerdi bir güzel. Sonra da... Sonra da uzanıp sım-sıkı örtünecek ve uyuyacaklardı. Tam bir şekerleme olacaktı bu uyku. Çünkü herkes bilir ki, uyurken sadece dinlenmekle kalmaz insanoğlu; bir yandan da zamanı öldürmüştür olur, hem de daha çok çabuk ve çok daha rahatça!

Dışarda, mağaraların hemen önünde, itişip kışarak ısınmağa çabalıyordu delikanlılar. İçlerinden, kenarda kalmış olan birisi birdenbire bağırdı:

— Askerler !...

Delikanlının keskin ve biraz da korkulu bağırtısı, mağaralara hemen ulaşmıştı. Çingeneler, unutulabilecek olan her şeyi, hattâ hiç unutulmaması gereken açlıkla soğuğu da unutarak ateşin çevresindeki yerlerinden fırlayıp dışarı koştular ve bakınmağa koyuldular dört bir tarafa.

— Nerde gördün sen askerleri?

Eliyle işaret etti delikanlı:

— Orada, bakın!

Gösterilen yöne doğru bakmıştı herkes.

Bir adam, kar tepecikleri arasında güçlkle ilerleyerek onlara doğru geliyordu. Bir asker de olabilirdi bu adam, ama pekâlâ olmayabilirdi de. Arkasında bir kızak çekiyordu yabancı, yada çektiği şey uzaktan

öyle görünüyordu. Birkaç adım atıyor, yere yuvarlanıyor, doğruluyor yeniden, gayretlenip kızağı biraz daha çekiyor, sonra da bitkin bir halde gene yuvarlanıyordu. Çingenelerden biri akletti nihayet:

— Gidip adama yardım edelim!... —diye bağırdı.

Beş delikanlı koştu önce, onların ardından da bütün oymak seğirtti. Gelip adamın çevresini aldılar. Güçlkle soludu adam, sonra yavaş yavaş iki büklüm hale geldi ve yüzükoyun karların içine yuvarlandı.

Kızak, kızak değil; köylü usulü ufak değnekler ve dikenli tellerle yapılmış bir çeşit sürgülü sedyeydi. Ve sedyenin üzerinde, tıpkı yoldaşı gibi saç sakalına karışmış, solgun ve bitik bir başka adam uzanmış yatıyordu. Hasta gözüküyordu, yada ağır yaralıydı kimbilir. Gözleri yarı yarıya sönmüş gibiydi, ve donuk bakışlarla bakıyordu karların arasından çıkıp gelen Çingenelere.

Sara sordu:

— Peki şimdi ne olacak?.. Ne yapacağız bu iki herifi? Burada bırakacak mıyız kendi hallerine?

— Burada bırakmak mı? Delirdin galiba sen? Hayvan mıyız biz yahu? İnsanız biz, onlar da insan. Gerçi zavallılar insanlıktan çıkmış ama gene de insan...

Süngülü iki tüfek de vardı sedyenin üzerinde. Bleb hemen eğilip bu silâhları aldı. Öbürleri karların içine yuvarlanan askeri kaldırıp mağaralardan birine taşıdılar. Sonra da sedyede yatanı alıp Him başanın barınağına doğru yürüdüler.

Kadınlar çekilip yol açmıştı. Ne olup bittiğini henüz tam kavramamış olan Kör Sina, elleriyle iki kazazedenin yüzünü yokladı uzun uzun. Sonra da ağır bir sesle:

— Donmuş bunlar... –dedi—. Açlıktan da yarı yarıya ölmüş durumdalar. İçlerinden birisi de yaralı olsa gerek.

Yaralıyı eliyle işaret etmişti.

İkisini de kollarına alıp taşıyarak, karın ortasına uzattılar boylu boyunca. Anadan doğma soyup vücutlarını baştan aşağı karla ovaladılar. Pistiler, bedenlerinde et nâmına bir şey kalmamıştı. Sedyede bulduklarının kalçasında büyük bir yara vardı. Yaranın etrafındaki et şişmiş ve morarmıştı.

Karla ovalanmak, kendilerine getirmişti adanları. İkisinden de aynı inilti yükseldi aynı anda. Emzirilmeyi bekleyen ikiz çocuklar gibiydiler.

Çingeneler yeniden kaldırdı askerleri, ve öylece, çırlıçıplak olarak kucaklarına alıp mağaraya, ateşin yanına taşıdılar. Him'in gelinleri temiz çamaşır çıkartmıştı torbalarından. Erkekler, bu arada iyice kendine gelmiş olan yabancıları giydirip yatak hazırladılar. Yaralı erin kalçası, kaynar suyla iyice temizlenip yaranın üzerine ot basıldı. Sonra sıcak çorba verdiler askerlere. Asker oldukları anlaşılmıştı artık. Çorbayı büyük bir iştahla içip uyudu adanlar.

Ertesi gün Him başa sordu:

— Atınız yok muydu sizin kuzum?

— Var olmasına vardı ama on gün önce kayboldular ortadan.

— Birisi öldürmüş olmasın sakın hayvanları?

— Hayır. Karların içinde biz uyurken, hayvanlar belki fırtınadan, belki de başka bir şeyden ürktü herhalde. Kaçmışlar. Ölme falan yok yani, kayboldular sadece...

Oymak beyi gülümsedi:

— Hayır.. –dedi—. Kaybolmadı hayvanlarınız. Bizim buraya çıkıp geldiler. Yeniden yola koyulduğunuz vakit, size kolaylık olacak. Çünkü hayvanlarınıza güzel bakıldı...

Pek fazla bir şaşkınlık göstermedi askerler. Teşekkür etmekle yetinmişlerdi.

— Sizleri uzun süre rahatsız etmeğe niyetimiz yok.. –dedi yaralı olanı—. Şu kalçamdaki yara kapanır kapanmaz eyere atlayıp allahısmarladık diyeceğiz hemen!

Geceler ve günler geçti yeniden. Oymağın hayatı eskisi gibi devam ediyordu. Çingenelerle askerler iyice alışmışlardı birbirlerine. Daha öncekilerin tersine, bu kaçaklar yumuşak başlı ve anlayışlı gözüküyorlardı. Verileni yiyor ve en ufak bir şikâyetle bulunmuyorlardı katiyen. Günün birinde tüfeklerini temizlemeğe karar verdiler.

—Tüfekleri de alacak mısınız yanınıza?

—Almaz olur muyuz hiç! En çok onlara ihtiyacımız olacak...

—Yolda mı?

—Sadece yolda değil.

Daha fazlasını sormadı Him başa.

Sara atıldı hemen:

— Orada durum nasıldı anlatsanıza bize biraz..; –dedi.

— Nerede yani, orada?

— Geldiğiniz yerde canım... başka nerde olacak!

— Nasıl olsun istiyorsunuz orada durum? Harpteki gibi...

— Birkaç gün önce biz, top sesleri işittik bura-

dan. Sonra da kesildi sesler, bir daha işitmez olduk.

— Olağan şey bunlar. Bazen savaş batıya doğru yayılıyor.. Sonra bir de bakıyorsun, doğuya doğru kaymış. Hiç belli olmuyor ki...

— Daha ne kadar sürecektir bu böyle peki?

— Orasını sizlere hiç kimse söyleyemez... Biz.. biz düşman tarafından kuşatılmış bulunuyorduk. Sonra küçük bir gedik bulup kaçtık güçbelâ.

— Kalçadaki kurşun?

— Gelirken oldu. Cephe gerisindeki jandarmalar ateş açtı yolda. Durup dinlemeğe katiyen yanaşmıyorlar zaten, sizi görür görmez ateş açıyorlar!

Yaralı asker konuşuyordu. Ateşin yanına çökmüş-tü öbürü, tek kelime çıkmıyordu ağzından. Yaralı, parmağıyla arkadaşını işaret ederek:

— Ben onun sayesinde kurtuldum işte... -dedi-. Yani hayatımı ona borçluyum düpedüz.

İkinci asker, yaralı arkadaşına dönüp kınayan bir sesle:

— Benim yerimde sen olsan, aynı şekilde davranmaz mıydın yani! -diye çıkıştı-. Ölüme terketmezdin herhalde beni!

Yaralı sustu bir an. Sustu ve düşündü. Sonra da boğuk bir sesle ağır ağır:

— Belki ben de senin gibi davranırdım evet, ama belki de öyle davranmazdım. Samimî fikrimi soracak olursan, senin gibi davranmazdım gibime geliyor. Çünkü... ne yalan söyleyeyim... biraz korkak-cana bir insanımdır ben. Yani geride kalanları hiç düşünmeden, sadece kendi kellemini kurtarmak için elimden geleni yapardım sanıyorum...

Him başa girdi söze:

— Korkmaktan konuşuyorsunuz... –dedi—. Korktuğunuz oldu mu gerçekten?

Gülmekten kırılıyordu askerler şimdi:

— Gerçekten korktuğunuz oldu mu da ne demek !
Altımıza ediyorduk korkudan, altımıza!...

— Ölmekten mi korkuyordunuz?

— Ölümden çok, ölünceye kadar sakat kalmaktan. Ölmek aslında pek bir şey değil, çünkü eninde sonunda nasıl olsa öleceğiz. Ama sakat kalıp o şartlar içinde yaşamak çok daha güç emin olun. Biz sapasağlam olmak şartıyla hayatımızı ucu ucuna kazanabiliyoruz zaten, anlıyor musunuz?

Bir merak sarmıştı Him başayı. Sordu yeniden:

— Hiç korkmayan insanlar da var mı dersiniz?

— Belki olabilir, neden olmasın... Ama biz görmüş değiliz, sözün doğrusu. Çok ender rastlanan bir cins olsa gerek o !

Oymağın hayatını yaşadıkları için, Lisandra'nın aşk hikâyesini ve Gozü'yle Ariston'un dövüşünü de öğrenmişti askerler. Mesele onlara son derece normal görünmüştü.

— Dünya dünya olalı beri, erkekler daima bir kadının için dövüşmüşlerdir. Bu bütün her yerde böyledir de, sizin oymakta böyle olmaz mı?

Yaralı, kendi köyünde geçmiş bir alay hikâye anlattı Çingenelere. Kimi gaddarca, kimi alabildiğine gülünç hikâyelerdi bunlar.

— İkiniz de aynı köyden misiniz?

— Hayır. Savaş bir araya getirdi bizi.

— Tüfeklerin size yalnız yol için gerekli olmadığını söylüyordunuz demin?...

— Evet öyle. Sonrası için de gerekli.

Gülmüştü adam. Ve daha fazla bir şey söylememişti.

*

Askerlerin gelişi, başlangıçta, oymak içindeki çeşitli çekişmeleri de yatıştırmıştı. Ama aradan birkaç gün geçtikten sonra, yabancılardan sıkılmamağa başladı Çingeneler. Ariston, mağaraların uzağında Gozü'yle karşılaştı bir gün. İlk hakarete girişti, sonra yumruğunu salladı. Gozü'nün pis pis sırttığını görünce de müthiş bir öfkeye kapılıp, iki tarafı da keskin, uzun ve geniş bir bıçak çekti koynundan. Gozü gene alaycı bir edayla:

— Ne o?. —diye sordu—. Bana bıçak göstermeğe cesaretin var mı senin hâlâ? Şunu iyi bil ki, benim öyle bir bıçağım var Tek Gözlü !...

— Sen daha vaz geçmeyecek misin bana Tek Gözlü demekten?

Kahkahayı patlatmıştı Gozü:

— Hem seni tek gözlü yapan ben olacağım, hem de Tek Gözlü demeyeceğim, öyle mi !... —diye bağırdı.

Ve kavgaya tutuştular. Ama Būs görmüştü onları. Mağaraya koştu hemen:

— Dede!... Dede!... —diye seslendi—. Gozü'yle Ariston bıçağa sarılıp kavgaya tutuştular, çabuk yetiş!...

Him başa ünlü kırbacını aldı eline. Ama iki can düşmanının ölünceye kadar vuruşmasını hasretle bekleyen oymak, kavgaya yerine beyden önce gelmişti.

Ceketlerini çıkarıp atmıştı dövüşçüler. Yarı çıp-

lak ve öfkeden gözleri dönmüş bir halde, birbirlerini gafil avlamağa çalışıyorlardı. İki horoz gibiydiler. Kalabalığı yarıp Ariston'la Gozü'ye yaklaştı Him başa; ve tek kelime söylemeksizin, ikisini de kırbaçlamağa koyuldu. Kırbacın ince keskin dilleri, gittikçe artan bir hızla sırtlarına iniyor ve şişkin kırmızı çizgiler bırakıyordu. İkisi de savunnıuyordu kendini. Yanyana dimdik duruyor, dişlerini sıkarak yada zaman zaman hafifçe sıçrayarak, dövölmeğe boyun eğiyorlardı.

Vuruyor, vuruyordu Him başa. Gittikçe daha güçlü indiriyordu darbeleri. Sonunda dövüşçülerin sırtında kan izleri belirdi. Ama aynı anda da kalabalıktan mırıltılar, hattâ sesler yükselmeğe başlamıştı:

— Niçin müsaade etmiyor yani dövüşmelerine? Bu hikâye sonuna kadar hep böyle süremez ki!

Him kırbacını bir Gozü'nün bir Ariston'un sırtına indiredursun, oymak gene iki kampa ayrılıvermişti:

— Ariston yerden göğe kadar haklı bu işte! Lisandra onsuz yaşayamam diyor. Bıraksınlar kadını Ariston'a!...

— Ne demekmiş! Olmaz öyle şey! Hiç olmaz hem de! Karılarımız her akıllarına eseni yapacak olursa, halimiz neye varır?...

Bu öfkeli sözleri hakaretler izledi, hakaretleri de tehditler.

Çevresinde beklenmedik bir şeyler geçtiğini, kırbaçladığı iki adamın yüzlerinden sezdi Him başa. Dönüp kırbacını havalandırmak istedi. Ama iş işten geçmişti artık: Çingeneler çoktan birbirlerine girmiş, yumruklaşmağa koyulmuşlardı. Bu arada birisi, arkadan doğru üzerine yüklendi Him'in, ve

kırbacını çekip aldı elinden. Belki bir kadındı bu küstah, yada belki bir çocuk.

Yaka paça tutuşmuş olan erkekler. karların içinde yuvarlanıyor, giysilerini paralıyor birbirlerinin, saçlarını ve sakallarını çekip köklüyor, kulaklarını burunlarını ısıyorlardı.

Kadınlar da katılmıştı kavgaya. Bir kısmı çoktan saç saça baş başa girmişti, bir kısmı ise küfürleşip karşılıklı birbirlerine balgam atmakla yetinmekteydi. Hele içlerinden birkaçı, çocuklarını ayaklarından yalayıp havalandırmış kafalarının üstünde döndür babam döndürüyor ve zavallı yavrucaklar basit birer sopaymış gibi, uluyup inlemelerine kulak asmaksızın, önlerine çıkanın başına indiriyorlardı.

Dövüşenlerin içine atıldı Him başa. Kimisine haykırp kimisine vurarak, ayırmayı denedi. Sonunda bir çelme yedi kullarının birinden ve güçsüz, perişan karların içine yuvarlanıp kaldı. İkisi Ariston'un, ikisi Gozü'nün tarafını tutan dört oğlunun dördü de o anda atılıp onu bir kenara çekmemiş olsa, işi çoktan bitmişti oymak beyinin.

Şamatayı duyan askerler de mağaradan dışarı uğramış ve bakmıştılar. Kahkahayı bastılar önce, hayatlarında hiç böyle bir şey görmemişlerdi. Ama kadınların da kavgaya girişmiş olduğunu ve çocukları lobut gibi kullanarak erkeklere saldırdıklarını farkeder etmez gülmeyi kesip mağaraya daldılar ve tüfeklerine mermi sürdüler hemen.

Biri hâlâ topallayarak mağaradan çıkıp dövüşenlere doğru koştular sonra. Bağırıp çağırarak ortalığı yatıştırmağa kalkışmak, boşunaydı. Havaya ateş etmek yolunu seçtiler.

Olduğu yerde ve olduğu şekilde doriup kalmıştı Çingeneler. Askerlerden biri:

— Kendinize gelin sersember!... —diye haykırdı-. Öldürecek misiniz yoksa birbirinizi? Kesin dövüşü derhal, yada üzerinize ateş açacağız. Hem de hiç acımaksızın.. Hiç acımaksızın, işitiyor musunuz beni!...

Şakaları olmadığını ispatlamak için de tüfeklerini doğrultup kalabalığı nişanladılar.

— Kalkın ayağa hemen! Fırlayın dedim, ve çekilin mağaralarınıza! Aptal herifler!... Durmayın hadi çabuk!.. Derhal mağaralara, dakka sektirmeden!...

Çingeneler doğrulmuş, üzerlerindeki kolları silkinmiş ve mağaralara doğru yönelmişlerdi. Hepsinin önlerine eğikti başı, askerlerin yanından geçerken utanmış görünüyorlardı. İki yabancıysa, üzerlerine saldırılmasından çekinip birkaç adım geri çekilmişti. Eğer Çingeneler istemiş olsa, pekâlâ ansızın saldırıp adamların silâhlarını alabilirlerdi. Ama yapmadılar.

Devanası da geçti askerlerin yanından. Kucağında Bûs'ü taşımaktaydı. Bir lobut gibi oradan oraya savurmuş olduğu yavrucak, eğer ölü değilse, ölü gibi baygındı. İnce bir kan şeridi sızıyordu dudaklarının ucundan.

Oğullarının yardımıyla doğrulmuş olan Him başa, güçlkle ayakta duruyordu.

Şunları söyledi asker kaçaklarına:

— Bu işe karışmanız doğrusu yazık oldu. Siz, bizim içimizden insanlar değilsiniz, yabancımanız bize. Bu hikâyenin tamamıyla dışında tutmanız gerekirdi kendinizi, bulaşmamanız gerekirdi. Biz kendi aramızda hallederdik her şeyi...

— Peki ama karışmamış olsak...

— Karışmamış olsanız, insanlar bir süre daha kavgaya devam edecek, sonra da yatışacaklardı... vede barışacaklardı sonunda!

— O zaman şimdi de barışabilirler.

— Barışmayacaklardır hayır. Sonuna kadar yürütülmedi çünkü savaş, sizin tarafınızdan yarıda kesildi.

Şaşkınlık içinde bakmıştı askerler birbirlerine. Birisi Him başaya dönüp sordu:

— Peki şimdi diyelim ki, bilemedik aldandık, ne yapmamız gerekiyor?

— Atlarınıza atlayıp derhal buradan gitmeniz gerekiyor. Ama derhal! Ben artık hayatınızdan sorumlu değilim, çünkü sizi hiç ilgilendirmeyen bir işe karıştınız. Mümkün olduğu kadar çabuk gidin buradan...

— Yani şimdi burada, sizlerin aranızda ölüm tehlikesi karşısında mıyız?

— Kesin olarak evet. Adamlarım bu gece üzerinize çullanıp sizi öldüreceklerdir. Yarın sabah da yeniden tutuşup dövüşü tamamlayacaklardır!

— Peki ama senin adamların bizi neyle suçlayabilirler ki? Hiç kimseye bir fiske olsun vurmuş değiliz. Tam tersine, birbirlerinin iyice canlarını yakmalarını önledik biz. Niçin dövüşüyorsunuz aranızda, hangi kör şeytan kışkırtıyor ki sizi? Şu haliniz.. şu zavallı perişan haliniz, yeterli değil mi yoksa?

— Siz bu işe karışmakla, bizim atadan kalma kutsal yasamızı çiğnemiş bulunuyorsunuz. İşte bu, affedilmez. Bizini zavallılığımıza, başımızdaki felâkete gelince.. Siz ki, cepheden geliyorsunuz, bu dünyada artık mutlu insan diye bir şey kalmadığını en iyi siz bilirsiniz!

Uzaklaşmıştı Him bunları söyler söylemez. İki oğlunun kollarına yaslanmış, topallayarak ve ağır ağır ilerliyordu.

Askerler de onun ardından mağaraya doğru yürüdü. Alimut'la Bleb adamların atlarını çoktan getirmiş ve hayvanların koşumlarını takmıştı.

Beygirlerine atladı askerler. Yaralı olanı konuştu ayrılırken:

— Gösterdiğiniz konukseverlikten ötürü sizlere candan teşekkür ederiz... —dedi—. Sağlık ve esenlik içinde yaşamanızı dileriz!...

Çingeneler kaşlarını çatmış, üzüntüyle bakıyordu onlara. Hiç biri cevap vermedi.

Küçük koruya giden patikayı izleyerek ağır ağır yürüdü askerler. Ve daha henüz bir parça bile uzaklaşmadan, arkalarından doğru korkunç bir uğultu yükseldi: En ufağından en yaşlısına tüm Çingeneler, birer hırsıza, birer hayduta küfreder gibi küfrediyordu onlara; yumruklarını sıkmış tehdit savuruyorlardı.

Gülümseyerek mahmuzladılar beygirlerini. Çevrelerinde göz alabildiğine uzanan tarlalar, ardarda dizilmiş kar tepecikleriyle kaplıydı. Duman rengi kasvet ve kahır dolu bir gök vardı başlarının üstünde. Beygirleri, sağlam yapılı hayvanlar olduğu halde güçlkle ilerliyordu. Ama güçlkle de olsa, ağır ağır da olsa, batıya çölün son bulduğu yere doğru ilerlemekteydiler.

*

Askerlerin gidişinden sonra, oymak biraz yatıştı. Him başanın mağarasına doğru yürüdü Devanası.

Kucağında b s vardı.  deta dilsiz, belki de baygın bir B s...

— Ne oldu buna?... –diye haykırdı Rida,  ocuğun annesi.

Devanası, hiç kimsenin anlamadığı bir eyler geveledi cevap yerine. Rida onun kollarından koparırcasına çekip aldı çocuğu, uzun uzun yokladı.

— Sıcak... –dedi–.  lmemi .

Sırıttı Devanası:

—  lmedi ama ölecektir.

 aşkınlığı i iride bu sözleri i itmemi ti Rida. Mağaraya girip çocuğu kaynanasına aktardı:

— Ana... –dedi–. Ne olur  una bir bak oh ana-cığım. Sen benden daha iyi bilirsin bu i leri, oğlumu düzeltirsin.

Kavgayı ve tüfek seslerini i itmi ti K r Sina; oymağın büyük bir kavgaya girmi ğini biliyordu. Bunu bildiğı için de, iyi bir eyler boklemiyordu ihtiyaç kadın. Ate in yanından ayrılmamı tı hiç. B s'  çekip dizlerinin üzerine uzattı. Çocuğun ölüden farksız olduğunu önceden sezelemi ti. Uzun uzun ve ağır ağır yokladı yavrucağı. Henüz sıcaktı  ocuk, ama çok hızlı nefes alıp veriyordu. Kan sızıyordu ağızından. Titiz, özenli muayenesine devam etti k r kadın. Belkemiğı, iki ayrı yerden kırılmı tı. Yanaklarından ve kan dolu ağızından eğılip öptü çocuğu.

— Yapacak bir şey yok... –diye mırıldandı–. Ölüyor. Ruhu nerdeyse uçup gidecek. Ve B s' n şu anda hemen yanı ba ımda gördüğüm ruhu, beyaz... bembeyaz bir ku a benziyor.

Rida oğ unu kolları arasına almış ve ağılamağa ba lamı tı:

— Yavrum benim, küçücüğüm!... Siyah pilicim, kara şahanım, demek böyle ölecektin sonunda! Ömrüne doymadan gidenim, tatlı sözler edenim, şuncacık yavrum benim, dal gibi incecik yavrum, yad sözlerden aşınanım, el üstünde bey gibi taşınanım, bindin mi dört kanatlı ak ata yavrum, gittin mi doymadan hayata!...

Sapsarı iri gözleriyle uzun uzun Rida'ya baktı Babaya, ve Būs'e baktı uzun uzun. Homurdanıp zincirlerinden kurtulmayı denedi, Būs'ün ağabeyi Gep, eline geçirdiği bir sopayı allah yarattı demeden ardarda indirdi hayvana; öteki kocaoğlanlarla birlikte Babaya da yatıştı. Sonra dört ayak üstüne gelip yüzünü mağaranın girişine çevirdi ve orada asılı duran Zazu'nun postunu, derin bir uykuya dalıncaya değin seyre koyuldu. İsten simsiyah kesilmişti post; kar ıslatıyor, rüzgâr kurutuyordu. Ve sahibini eskitmiş olan zaman, postu da eskitmeğe devam ediyordu...

Ertesi sabah tepeye, oymağın öbür ölülerinin yanına gömdüler Būs'ü de...

Akşama doğru, gebe kadınlardan ikisi, büyük zorluk ve acılar içinde kurtuldu. Biri bir erkek getirmişti dünyaya, öteki bir kız çocuğu.

Ölenlerle kalanların bilânçosunu çıkardı Him. Şimdi oymak, topu topu altmış iki kişiydi. Etleri de tükeniyordu üstelik. Beygir, katır ve merkeplerin toptan ölmüş olmasına rağmen, en fazladan bir haftalık etleri kalmıştı. Mercimek, fasulye, buğday ve mısır unlarına geline, hadi bilemedin bir ay sonra onlar da bitmiş olacaktı. Ne umulabilirdi bu durumda?

Beygir, katır ve merkeplerin ölümü, oymağa iki

çuval arpayla iki çuval yulaf kazandırmıştı. Ve kaynatılmış arpayla yulaf, lezzetsizlikleri bir yana, açlığı yatıştırabilirdi.

Sina ile Rida'nın dışında hiç kimse, Bös'ün ölümünü düşünmüyordu artık. Ve Devanası'ndan tutup da hesap sormak, hiç kimsenin aklından geçmiyordu. Çünkü oymağın eski yasası, Çingeneler arası bir dövüşün yol açtığı kazalardan hiç kimsenin sorumlu tutulamayacağını ve bütün olup bitenlerin unutulması gerektiğini söylemekteydi. Nitekim Sina ile Bös'ün annesi de yasaya uydular. Ama gizliden gizliye kin ve öç alma arzusuyla kabarıyordu yürekleri. Hayır hayır, öyle bedava kurtulamazdı bu işten Devanası, kurtulmamalıydı. Bös'ün ölümünü ödemesi gerekiyordu.

Kendi yönünden Devanası da seziyordu onların bu için için köpürüşünü; ve Bös'ün anasıyle nine-sinden elinden geldiğince kaçınıyordu. Kör karı kurnazdı alabildiğine; Rida ise hem sağlam yapılydı, hem de bir işe karar verdiğinde dişi bir aslan kadar cesurdu.

— Uy... -diyordu kocasına dev kadın-. Baltayı al da odun kesmek için koruya gel.

— İyi ama daha var yakacağımız.

— Yarın, yarından sonra hiç kalmamış olacak...

— Peki gidelim hadi! Ama neden yalnız ikimiz gidiyoruz? Isınacak olan sadece ikimiz miyiz yani? Öbürleri de gelip yardım etsinler bize!

— Sen söylediğimi yap o kadar!

Daha fazla direnemezdi Hırsız Uy. Karısına bində bir kafa tutabilirdi ancak. Kısa boylu, sağlam yapıly, kırk yaşlarında bir adamdı. Oymağın, gerçek

ismini çoktan unuttuğu için Devanası diye adlandırdığı karısının yanında ufacık kalıyordu.

Baltasını alıp korunun yolunu tuttu. Devanası ardından yürüyordu kocasının. Koruya varıncaya kadar tek kelime çıkmadı ağzından. Uy da konuşmamıştı. İşe giriştiler. Baltasının sapıyla küçük ağaçlara vuruyordu önce Uy, üzerlerindeki karı silkeliyor, sonra kesiyordu. Devanası ise kesilen dalları toplayıp demetler haline getirmekteydi. Yeterince yakacak biriktiğini gördüğü zaman:

— Bugünlük bu kadar yeter... –dedi—. Zaten daha fazlasını taşıyamayız.

Bütün dalları iki yığın halinde topladıktan sonra iple bağladı Uy. Kendi payına düşeni omuzlayıp yürümeğe davrandı. Ama Devanası durdurdu onu:

— Acele etme bakalım... -diye homurdandı—. Seni buraya kadar, sadece odun taşıyasın diye getir-medim ben.

Pis pis sırttı Uy, bir süre sonra da dayanamayıp patladı:

— Hay orospu! Anlarnıştım zaten...

Gocuğunu çıkarıp karın üzerine yaydı. Kadın uzandı hemen, eliyle gözlerini örtmüş beklemekteydi şimdi. Sanki yakınlarında birileri varmış da işitilmekten korkuyormuşçasına, fısıldayarak sordu Uy:

— Hiç utanmayacak mısın sen?

— Utanmaz olur muyum Uy!... –diye cevap verdi kadın—. Her sevişmemizde müthiş utaniyorum. Ama ne yapayım, istiyorum daima!

Doğrulup üzerlerindeki karları silkelediler ve çevrelerine bakındılar bir süre. Biraz ötelerinde, kar tepelikleri arasında bir kızıl tavşan hareketsiz duru-

yor ve onlara bakıyordu; muzip bir ışıltı vardı âdeta hayvanın küçücük gözlerinde. Göz alabildiğine ıssızdı körü; kör, karanlık, kımıltısız bulutlarla yüklü gökyüzü de ıssızdı...

Yerdeki kütüklerden birini kapıp tavşana doğru fırlattı Uy olanca gücüyle. Hayvan üç sıçrayışta ortalıktan silindi. Kütük, karların içine saplanıp kalmıştı.

— Vurduramadın Uy!...

— Talihim yokmuş...

— Hatırlıyor musun Uy... Seni bayıltıncaya kadar nasıl kırbaçladığını hatırlıyor musun Him başanın?

— Hatırlamaz olur muyum hiç! Öyle şeyler kolay kolay unutulmaz. Ama epey zaman geçti aradan...

— On yıl geçti Uy... birkaç ay da cabası var!

— Oymağın eski yasasına karşı gelmişsiniz. Beygir çalmıştım. Yani Him başa yerden göğse kadar haklıydı beni dövmekte. Öldürmeğe bile hakkı vardı, anlıyor musun. Eğer hayvanları götürüp sahibine teslim etmesem, candarmaların tepemize binmesi işten bile değildi. O zaman da... o zaman da bütün oymak çekecekti cezayı!

— Ama ben gene de, Him başa o gün ölçüyü biraz kaçırdı diye düşünüyorum...

Susmuştu Hırsız Uy. Hatırlıyordu şimdi. Besili ve kocaman iki a1 attı çaldığı. Önce beygiri sahibine geri vermeğe mecbur etmişti onu Him başa, sonra da amansızca dövmüştü.

Devanası bir sigara uzattı kocasına:

— Al şunu tellendir... —dedi—. Uzun zamandır sigara içtiğin yoktu!

Sigarayı aldı Uy, yakıp birkaç nefes çektikten sonra sordu:

— Nerden buluyorsun kuzum sen bu sigaraları?

— Şehirde birkaç paket almıştım... hani o, koca ırmağın kıyısındaki liman şehrinde. Senin için sakladım, sigaran tükenince yoksunluk çekme-yesin diye...

Acı bir içimi vardı sigaranın. Böylesini severdi Uy.

— Şimdi söyle bakalım hatun, Him başayla olan meseleyi neden hatırlattın durup dururken sen bana? Bugüne kadar sözünü bile etmemiştin o işin. tamamıyla unuttuğunu sanıyordum senin...

— Bugüne kadar hiç sözünü etmedim, çünkü bunun hiç bir anlamı olmayacağını düşünmekteydim.

— Şimdi ne anlamı var yani?

— Var Uy, şimdi bir anlamı var. Olmasaydı, susmağa devanı ederdim gene.

Uzun uzun düşündü Uy.

— Hiç bir şey anlamıyorum... -dedi sonunda-. Sana yemin ederim ki hiç bir şey anlamadım!

— Senin kulağın var değil mi Uy?

— Bildiğim kadarıyla var. Hem de bir değil, iki tane var. Biri sağda bak, biri de solda...

İkisi de kahkahayı bastılar. Rüzgâr hafiften esmeğe başlamıştı. Kuzeyden doğru geliyor ve azıtacak gibi görünüyordu. Üzerlerindeki kar yükünden kurtulmak ister gibi sarsılmağa koyulmuştu ağaç dalları...

— Kulakların var ama hiç bir işe yaramıyor Uy. Oymakta insanların ne dediğini işitmiyorsun.

Hırsız Uy afallamıştı birden:

— İnsanlar daima çok konuşur ama hiç bir şey söylemezler... -dedi-. Ne demek istediğini kavrayamıyorum.

— Bugün bütün oymak Him başaya karşı çıkıyor.

— Neyle suçluyorlar peki adamı? Ne istiyorlar?

— Alaşağı etmek istiyorlar onu bulibaşalıktan. Ama oymağın yeni bir başkana ihtiyacı var!

Demetini omuzlayıp yürümüştü Hırsız Uy. Devanası da kocasının ardı sıra yürüdü. Her zamanki gibi, iki adım arkasından gidiyordu onun. Rüzgâr iyice azıtmıştı şimdi, hava çok soğuktu. Koruyla mağaraların tam ortasında durdu Hırsız Uy, karısı kendisine yetişince sordu:

— Pekii... kim geçecekmiş Him'in yerine?

Devanası gülümsedi. Cevap vermeden önce, söyleyeceği şeyin etkisini bir kat daha arttırmak için bir süre sustu, sonra da bir solukta:

— Oymak seni düşünmüş!... -dedi.

Uy'un ağzı bir karış açık kalmıştı:

— Beni mi?. -diye kekeledi-. Peki ama neden beni?

— Orasını ben bilmem artık... -dedi kadın-. Git hemen Buir'le konuş, ama dikkat et kimse işitmesin. Her bir şeyin tastamam hazır olacağı ana kadar, Him'in yada hısımlarından birinin hiç bir şey sezmemesi gerekiyor.

Yollarına devam ettiler. Binlerce buzlu ve sip-sivri ucuyla iğneliyordu onları rüzgâr. Gökyüzü öfkeleniyordu gene, ayaklarının altında kar çıkırdıyordu. Mağaranın kapısına geldiklerinde:

— O tavşanı vuramadığıma hakikaten üzüldüm..
—dedi Uy karısına—. Çok güzel bir yemek yedik yoksa bu akşam. Tavşan yahnisine nasıl bayılırım bilmez de-
ğilsin! Yarın sabah ilk işim koruya gitmek ve şansımı başka bir tavşanda denemek olacak....

Kocasına bir süre ters ters baktı Devanası; sonra da dişlerinin arasından ağır ağır ve tatlı bir söz, bir aşk sözü söyler gibi konuştu:

— Zavallı budala!

Hırsız Uy hiç bir cevap vermedi.

*

Her üç mağarada da kendi aralarında alçak sesle konuşur olmuştu artık Çingeneler. Eğer hava rüz-gârsız ve ılık olsa, kazmalarını alıp bir araya gelerek koruya giderler, orada yakacak keser, demet yapar, sonra da oturup rahatça konuşturlardı. İki gün önce öyle yapmışlardı nitekim.

— Him'i başımızdan atmamız gerekiyor. Onun yüzünden buraya düştük biz. Çoluk çocuk geberip gidecek olursak, hep onun yüzündendir, bunu böylece bilin!

— Nasıl onun yüzünden? Ne yapabilirdi ki zavallı, ne gelirdi ki elinden?

— Ne mi yapabilirdi? Biraz daha kararlı ve biraz daha kurnaz olsa yeter de artardı bile. Resmî makamlara biraz daha fazla rüşvet vermiş olsa, bizim bu kışı şehrin kıyısında geçirmemize müsaade etmezler miydi sanıyorsun!

— Böyle bir işi başarabileceğini nereden çıkarıyorsunuz peki?

— Başarması gerekirdi. Böyle işleri başarsın diye başımıza getirdik onu biz. Oymağa sahip çıksın diye seçtik. Oysa sonuç ne oldu? Soğuktan ve açlıktan gebermek üzereyiz!

— Irmağın öbür kıyısında hiç bir oymak kalmadı ama...

— Kalmamış olabilir. Bizim kalmamız gerekiyordu.

Bazıları da Him başaya bambaşka nedenlerden ötürü dış biliyorlardı:

— Bütün oğullarını kendi mağarasına çekti aldı, görmüyor musun hâlâ?

— En sıcak barınak, onun mağarası.

— Çünkü onun mağarasında duvarlar nemli değil!

— Bizimkilerde ise, tavanlardan nerdeyse yağmur yağacak...

— O iki yabancıyı öldürmemize de engel oldu üstelik. Hem anlamsız, hem de akıl almaz bir şeydi yaptığı!

— O öğüt verdi diye bıraktık herifleri. O günden beridir de felâketler başımızda birbirini kovalıyor!

— Onun öğütlerini dinledik de ne kazandık bugüne kadar?

— Sonra Alimut meselesini de unutmayalım...

— Neymiş o Alimut meselesi?

— Niçin zorlamıyor oğlunu Kalüb'ün kızıyla birlikte yaşamağa? Elbette! Zavallı kızcağız terk edilmiş duyuyor kendini, ve bir erkek bulsam diye inim inim inliyor!

— Hepimizi aldattı Him başa, hepimizi kandırdı. Şehirde satın aldığı erzak için o tüccarlara, söylediğin-

den çok daha az altın ödedi. Evet evet, adım gibi biliyorum...

— Kera meselesi deyip de geçmeyeceksiniz: Kız pekâlâ bizim damatlarımızı sıraya dizip baştan çıkarabilir bir iki hafta içinde...

— Kör karı da sorumlu bütün bu işlerden. Yerli yersiz öğütleriyle hep kötü yola sürüyor kocasını, durmadan kışkırtıyor!

— Sonra Him başa neden Ariston'la Gozü'nün doğru dürüst dövüşmelerine engel oluyor?

— Bilmiyormuş gibi sorarsın bir de! Lisandra'dan vazgeçemiyor Him başa, Lisandra'dan! Hattâ belki de yattı bile onunla...

Bağırıyor, uluyor, küfür ardından küfür savuruyorlardı. O anda eğer Him başa tesadüfen yanlarından geçecek olsa, derhal üzerine çullanıp paramparça etmeleri işten bile değildi. O güne kadar bir tek adam dahi öldürmemiş oldukları halde!

Ve hiç bir şeyden haberi yoktu oymak beyinin. Mağarasında, ateşin karşısında ihtiyar kemiklerini ısıtıyor ve oymağını... bir ağaç gibi genç ve dimdik olduğu çağdan beri buyruğu altında bulunan ve kendisinden önce de atalarının buyruğu altında yürümüş olan bu oymağı düşünüyordu o.

Mağaranın kapısına çıktı. Bayırı tırmanmaktaydı Çingeneler. Sırtlarında yakacak yükleriyle mağaralarının önüne gelmiş ve orada, kaşları alabildiğine çatık, bakışları alabildiğine öfkeli, durup beklemişlerdi. Durumu tam olarak farkedemedi tabii ama, acayip birşeyler geçtiğini sezinlemekten de geri kalmadı. Mağarasına girdi yeniden, kırbacını alıp gene kapıya çıktı. Çingeneler homurdanmağa başlamışlardı.

Kadınlarla çocuklar da yığılmıştı şimdi erkeklerin arkasına. Alnını dimdik havaya kaldırdı Him başa ve sordu:

— Ne var, ne istiyorsunuz bakalım? Bir şey istiyorsunuz, o belli; ama ne istediğinizi anlayamıyorum.

Derin bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Herkes yanındakinin söze başlamasını beklemekteydi.

Gülümseyerek yeniden sordu Him başa:

— Sakın Ariston'la Gozü meselesi olmasın gene?

En arka sırada duran Buir, görülmemek için eğilip:

— Hayır Bulibaşa... —dedi—. Bu sefer o değil!

— Buir'in sesi değil mi o? Anlat bakalım derdini öyleyse Buir, anlat da anlayayım!

Buir ister istemez cevaba girişti artık:

— Senin bulibaşalığını istemiyoruz...—dedi—. Bundan böyle bulibaşamız Uy olsun istiyoruz. Hırsız Uy evet, Devanası'nın kocası!

Bu sefer Him başa bir kahkaha savurdu:

— Pekii... benim bulibaşalığımı neden istemiyorsunuz Buir? Ve hele neden bulibaşa olarak Hırsız Uy'u istiyorsunuz? Başınıza oymak beyi olarak, daha uygun, daha namuslu birini düşünüp bulamadınız mı ha?

Birden cesaret bulan Çingeneler, koruda haykırdıklarını, yüzüne karşı ulumağa koyuldular Bulibaşalarının. Hattâ o kudurganlıkları içinde, öncekilerden daha çirkin ve daha adice hikâyeler de icat ettiler.

Sina ve oğulları, Him başanın yanında yer alıp sıralanmışlardı birden.

— Beni yalnız bırakın!... –diye buyurdu onlara oymak beyi—. Girin hepiniz içeriye, ve burada ne geçerse geçsin, dışarı çıkmayın.

İtaat ettiler.

İftiralar, küfürler, suçlamalar bardaktan boşanırcasına yağıyordu şimdi. Ve Him başa, kılını bile kımlıdatmadan hepsini dinliyordu; zaman zaman gözlerini kırptıyordu sadece o kadar.

Beylerinin bu tavrı karşısında, Çingeneler bir parça yatışır gibi oldu. Ve Him o zaman, bir sessizlik anından yararlanıp, alabildiğine kesin bir sesle sordu onlara:

— Benim Lisandra’yla bir hikâyem olduğunu sanan var mı aranızda gerçekten? Sen Ariston, cevap ver? Sen de cevap ver Gozü!

— Ben inanmıyorum... –dedi Gozü.

— Ben hiç inanmıyorum!... –dedi Ariston.

Aynı amansız katı sesle sordu oymak beyi:

— Öyleyse kim inanıyor, kim?

Bütün erkekler bir tek ses halinde uludu:

— Biz! Hepimiz!

Kırbacını birden havalandırdı Him ve kendisinden umulmayacak bir hızla üzerlerine koştu; gelişigüzel indirmeğe koyuldu darbeleri art arda. Kimisinin yüzüne savuruyordu doğrudan doğruya, kimisinin göğsüne vuruyordu. Kadınlarla çocuklar dehşet içinde kaçışmıştı çil yavrusu gibi dağılıp. Ama erkekler oldukları yerde kalmış ve dayağa boyun eğmişlerdi. Kaçıp kurtulmayı hiç biri denemedi. Bazıları yüzüstü yere yıkıldılar. Ve Him, acımadan vurmağa devam ediyordu.

Bir tek eksiksiz bütün hepsini karlar içinde kıv-

ranır ve inler hale getirinceye kadar devam etti vurmağa.

Sonra da kırbacını atıp:

— Bu cehennem ülkesinden canlı çıkabilmek için ne yapmamız gerektiğini yarın konuşacağız... —dedi—. Şimdi gidip yemeklerinizi yiyin. Hepiniz iyi çalıştınız bugün koruda, ve en azından bir hafta yetecek kadar yakacak getirdiniz...

Bembeyaz karla kaplı ovaların üzerinden ılık çalarak esiyordu acı rüzgâr. Toprağın üzerinde asılı bekleyen şiş karınları birden çatladı bulutların, iri taneler dökülmeğe başladı. Gene kar yağıyordu işte...

ONBİR

Günler geceler, sonra gene günler ve gene geceler sıralandı art arda. O güne kadar kudurgunluğunu sürdürmüş olan rüzgâr bir akşamüstü durdu nihayet ve bitkin bir halde kar yığınlarının arasına sanki uzandı. Gitgide azaldı kar, sonra hiç yağmaz oldu. Güneş şöyle bir göründü, gizlendi sonra, sonra yeniden göründü. Günler uzamağa başlamıştı, geceler kısılıyordu. Ve zaman nasıl geçerse öyle geçiyordu zaman.

Kayalıkları oyarak kendi eliyle hazırladığı mağaralarda oturan oymakta insanlar ölüyor, çocuklar doğuyordu. Kim öldüyse kendi adına öldü ve gene kendi adına doğdu doğan her çocuk. Çünkü bu dünyada hiç kimse bir başkasının yerine ölemez ve hiç bir çocuk bir başka çocuğun yerine doğamazdı.

Kara-lu kara-la

Öke-bey...

Kara-lu kara-la

Niko-bey...

Öteki ölülerin yanı başına, tepenin üzerine, buz tutmuş toprağın bağına ve soğuk karın altına gömülmüştü ölüler. Ölünce insanoğlu ne üşür ne ısınır, ne iyidir ne de kötü. Rahat, bitimsiz bir uykuyla

uyur insanoğlu ölünce; ve yavaş yavaş toprağa, toza dönüştüğünü bile fark etmez.

Yeni doğanlar, ilerde çelik gibi sağlam olsunlar diye daha dünyaya gelir gelmez küçücük çıplak vücutları karla ovalananlar, gözlerini açmadan önce bağırmağa başlamakta ve analarının tunç rengi sert memelerinden akan tatlı sütü emip de açlıklarını gidermeden susmamaktadır.

Bazen bulutlanan, bazen berraklaşan gökyüzünün altında gene top sesleri işitilmekteydi. Uzaktan geliyordu bu sesler; ama kesiksiz kükreyişleri, harbin ağır ağır yaklaştığını belirtiyordu.

Topların gürültüsüne çabucak alıştı oymak. Öyle ki, bir zaman sonra hiç kimse bu seslere en ufak bir önem bile vermemeğe başladı.

Erzak hemen hemen bitmiş gibiydi, açlık isimli yeni bir konuk görünmüştü ufukta. Yeni ve sevimsiz bir konuk... Ölüm şimdi mağaralarda, kendi evinde oturur gibiydi. Üşüyordu Çingeneler, ama soğuktan korkmuyorlardı. «Bahar nasıl olsa yakın.. –diye geçiriyorlardı akıllarından–. Otlar biter yakında, ot yer açlıktan kurtuluruz. Soğuktan da güneş kurtarır bizi.» Ölümü ise görmüyorlardı; çünkü ölümün vücudu yoktur, gölgesi düşmez yere. Böyle olunca, nasıl görebilirsin ölümü?

Birkaç hafta boyunca, hiç kimseyi kırbaçlamak fırsatı çıkmamıştı Him başaya. Çingeneler adam gibi duruyor ve beylerinin yerine Hırsız Uy'u geçirmeyi düşünmüyorlardı artık. Gözü ile Ariston, her karşılaş-tıklarında küfür ve tehdit yağıdırıyorlardı gene birbirlerine; ama Him bütün oymağı toplamış ve kararını onlara açıkça bildirmişti: Kendisine haber ver-

meksizin ve iznini almaksızın vuruşmağa kalktıkları takdirde, obadan kovulacaklardı derhal. Bunu söylerken, kırbacını gösterip sallamayı da unutmamıştı.

*

Tam Çingeneler barış içinde kurtarıcı baharı beklemeye koyuldukları sırada meydana gelen hiç umulmadık bir olay, her şeyi altüst edecekti.

Büs'ün ölümünden dolayı Devanası'nı bir türlü bağışlayamayan Rida, kadını pis bir durumda suçüstü yakalamak niyetiyle sürekli gözetliyordu.

Geceli gündüzlü devam eden bu gözetleme sonunda, bir akşamüstü, kar tepecikleri arasında çevresini kolaçan ede ede kaybolduğunu gördü Devanası'nın. Kadın mağaralara doğru gelmiyor, tersine uzaklaşıyordu. Çok geçmeden de, Bleb'in henüz yeni-yetmelik çağını yaşayan kardeşi Vüz, iriyarı kadının yolunu izlemeye koyulmuştu. Çocuğun iyice korktuğu, sağına soluna kaçamak bakışlar atışından belli oluyordu... Durumu ossaat kavradı Rida. Artlarına düşmek istedi, sonra fikir değiştirdi. Üç kadın çağırdı yanına:

— Şimdi benimle gelin yoldaşlar.. -dedi-. Katiyen pişman olmayacaksınız. Eşi benzeri olmayan bir şey göstereceğim size; değil aklınızdan geçirmek, düşününüzde görseniz inanmayacağınız cinsinden bir şey bu!...

Bu türlü sunulan bir maceraya hangi can dayanır ki?... Sessizce yola koyuldular. Uzun bir süre yürüdükten sonra da birdenbire durdular. O simsiyah ve iri gözleri yuvalarından dışarı uğrayacaktı nerdeyse.

Gözlerine inanamıyorlardı evet. Bağdırmamak için, elleriyle sımsıkı örttüler ağızlarını: O güne değin en ufak bir sabıkası olmayan ve oymağın en saf, en sadık kadınlarından biri diye tanınan Devanası, karların içine sırtüstü yatmıştı. Karnına kadar sıvalıydı eteği, yüzünü örtmüştü elleriyle. Muazzam bir et yığını, canlı bir dağ gibiydi. Ve bu et yığınının üzerinde, henüz bıyıkları bile terlememiş olan Vüz, küçücük bir tavşan kadar cılız, aşk tanrısının buyruğunu yerine getirmeğe çalışmaktaydı elinden geldiğince...

Öcünü falan unutmuştu Rida, sonuna kadar seyretmek kararıyla nê kımlıdadı ne de bir şey söyledi. Ama öteki üç kadın Rida gibi dayanıklı olmaktan uzaktılar. Gözlerinin önünde geçen bu aşk sahnesi, yüreklerinde gizli bir arzuyu tutuşturmuştu birden. Öfkeden köpürerek haykırmağa başladılar:

— Namussuz alçak!...

— Utanmasız orospu!... Ufacık çocuğu kirletiyor burada!...

— Rezil seni, hayasız kaltak hele!...

Vüz toparladı ilkin kendini. Zıplayıp kalkıp pantolonunu çekti önce, sonra da ovada koşmağa koyuldu. İsteddiği kadar hızlı tüymesine engel oluyordu kar. Koşuyor, sonra düşüyordu; hemen doğrulup yeniden atılıyordu ileri doğru.

Devanası da kalkmıştı şimdi, eteğini indirip karları silkeledi. Ve kendisine küfür yağdırmağa devam eden kadınlara dikti bakışlarını. Hiç bir şey geçmemişçesine sakın, ilerledi.

— Ne oluyor size?

— Ama...

— Ne demek ama?

Olanca hırsıyla üzerlerine atıldı birden; ve içlerinden birini saçlarından yakalayıp karların arasına devirmeyi başardı. Yakaladığı kadın, Rida'ydı tabii. Öbür ikisi, dehşetle kaçmağa koyuldular. Bu arada, soğukkanlılığını tamamıyla korumuş olan Rida da Devanası'na girişmiş ve o da onu saçlarından kavramış bulunuyordu. Sonra dizleriyle sırtına art arda vurup iriyarı dışmanını devirdi yere; ve tırnaklarını işletmeğe başladı. Ama Devanası, can havliyle yana deprenip yan tarafa fırlattı onu; ve tam Rida'nın göğüslerini koparıp parçalayacağı anda, en başta elinde ünlü kırıbaıyla Him başa, onun ardında elinde bir sopayla Hırsız Uy olmak üzere bütün oymak, savaş alanına yetişti.

Tiksinti dolu bir bakışla hepsini tepeden tırnağa süzerek gülmüştü Devanası:

— Erkeğim diye alım satarsınız bir de siz öyle mi! --dedi—. Bir tek kadını dövmeğe koştunuz hepiniz öyle mi?... Gösterdiğiniz bu büyük cesareten ötürü sizi candan kutlarım!

Bu son sözü söylerken Him başanın ayaklarına bir tükürük atmıştı. Hırsız Uy, karısının başına indirmek üzere kaldırdı sopasını. Ama bu darbeyi hemen yana sıçrayarak kolayca geçiştirdi kadın, ve adamın elinden fırlayan sopa karın içine saplandı. Aynı anda Devanası, âni bir çelme atıp kocasını yere deviriyordu.

İşin burasına kadar öfkeden köpüren oymak, bu gösteri üzerine birdenbire özölüp hep bir ağızdan muazzam bir kahkaha patlattı. Ama öfkeyi olduğu kadar alayı da umursamayan Devanası, hemen eğilip Hırsız Uy'u ayaklarından kavramış, sonra da havalandırıp bir sopa gibi döndürmeğe başlamıştı. Bir-

kaç adım gerilemişti Çingeneler. Sadece Him başa kımıldamamıştı. Ve Devanası o zaman, kocasının vücudunu, olanca gücüyle indirdi oymak beyinin göğsüne. Him başa, Uy'un ağırlığı altında, olduğu yere çöktü.

Biraz önce kapıldıkları korkudan birdenbire utanç duyan Çingeneler, bunun üzerine sımsıkı çevirdiler zincirinden boşanmış kadın azmanını.

— Davranın bitsin!... —diye haykırdı içlerinden birisi.

Ve hep birden üzerine çullandılar kadının. Bir kısmı saçlarından, bir kısmı boğazından, bir kısmı da ayaklarından yakalayıp sürüklediler. İyice bir yumrukladılar önce; ve nihayet, çırpınmasına rağmen, karların ortasına zorla yatırdılar.

Doğuya doğru uzaklarda bir yerde, toplar kükreyip inliyordu uzun uzun. Bu inilti ve kükremeler, kardan bembeyaz yerle, bulutlarla kararmış gök arasında, gurup vaktinin lâcivertliği içinde hızla ilerleyip koşuyor; mağaraların biraz ötesinde toplanmış Çingenelere ulaşıyor; ve başları üzerinden geçip, bulutların arkasında saklı duran güneşin batmağa çabaladığı ufkun öbür yanına dolaşıyordu. Bu inilti ve kükreyişleri, kuzeyden gelen başka iniltiler izlemekteydi. Bu iniltilerle delik deşik yuvarlanış, bu kükreyen tekerleniş, zamanın yuvarlanışını mı dile getiriyordu yoksa? Zamanın yuvarlanışı, işitilebilir mi hiç? Belki de işitilir evet. İnsanların, vahşî hayvanlarının katkat aşan bir gaddarlıkla birbirlerini avlayıp öldürdüğü şu çağda, her şey tersyüz olmuş, temelden değişmişti.

Bu arada birisi, Devanası'nın şakağına şiddetli

bir yumruk indirmiş ve kadın tamamıyla susmuştu. Şimdi erkekler, karların ortasında yuvarlıyorlardı kadını ve gelişigüzel tekme, sille, yumruk savuruyorlardı.

Birdenbire azgın bir ses yükseldi:

— Bize bırakın şimdi onu!... Aktarın bize!...

Kadınlar haykırıyordu böyle. Kadınların can düşmanı olan kadınlar... Ve yorgun düşen erkekler, Devanası'nı, oymak kadınlarının amansız ellerine teslim ettiler.. Ama kadınlar dövmedi Devanası'nı. Saçlarını da yolmadılar, yüzünü de tırmalamadılar: Sırtüstü yatırıp eteğini ve iç gömleğini sıvadılar özenle; sonra da bacaklarını ayırıp, vajinasına kardoldurdular.

— Ha ha ha ha ha!... Ha ha ha ha ha!...

Herkes gülüyordu.

— Kadınlar hiç de aptal değilmiş!... -diye sırttı erkeklerden birisi-. Kaltağı, günah işlediği yerden cezalandırıyorlar!

Kendilerini toparlayıp doğrulmuş olan Him başayla Hırsız Uy, bakıyorlardı. İri simsiyah gözleri sanki büsbütün irileşmiş, sanki büsbütün siyahlaşmıştı.

Doğudan gelen üç bombardıman uçağı, çok yüksekten batıya doğru geçti. Çingeneler bakmadı bile uçaklara. Az sonra ufuk çizgisine ulaşmıştı uçaklar; kocaman gölgeleri, gurup ışığında, yerle gök arasında uzun süre asılı kaldı. Sonra da... sonra da patlama sesleri işitildi; ve yılan gibi kıvranan kızıl alevler, simsiyah duman demetleri görüldü.

Geri döndü uçaklar. Arı gibi vızıldayan küçücük bir uçak, bulutların arasından kayıp sıyrılarak izliyordu onları. Mitralyözler çıtırdıyordu. Bombardıman uçak-

ları gözden kaybolmuştu. Ölümden kurtulmanın mutluluğu içinde geri döndü avcı uçağı. Alçaktan uçuyordu. Karın sınırsız beyazlığı üzerinde dövüşen yada tartışan insanları görmüştü pilot, bir parça eğlenmek istedi herhalde. Işıklı bir paraşüt attı; birdenbire aydınlandı gökyüzü, karla örtülü ovalar ışıldadı. Biraz daha alçaldı uçak, ve mitralyözle ateşe başladı. Bir kurşun yağmuru delik deşik ediyordu şimdi karları. Çingeneler yüzüstü yere kapandı hemen. Nihayet uzaklaştı avcı uçağı; karların içinde ezilip söndü paraşüt.

Akşamın yarı karanlığı yeniden ortalığa çökmüş, ve bu arada serbest kalan Devanası kendini toparlamıştı. Gözlerini oğuşturarak kalktı yerden. Ötekiler, yüzleri karların içine gömülü halde, yatıyorlardı daha.

Zehir gibi bir acı duydu Devanası tüm bedeninde, ve hatırladı başına gelenleri... Hırsız Uy'a doğru atıldı, kocasının sopasını kavrayıp, önünde göz alabildiğine serili duran kafalara, bacaklara, gövdelere indirmeğe koyuldu.

Bir yandan da:

— Söyleyin, neyle suçluyorsunuz beni?... –diye uluyordu—. Ne karışıyorsunuz, sizi ne ilgilendirir bu? Mal benim malım değil mi yani, ne istersem yapar, nasıl istersem öyle kullanırım malımı! Sizi ne ilgilendirir!

Him başanın da payına birkaç sopa düşmüştü. Devanası bu arada, kocası Hırsız Uy'un çaktırmadan kaçmağa hazırlandığını farketmiş, hemen adamın üzerine saldırarak dövmeğe girişmişti.:

— Sen sümüklü kodoş, sen de vurmak istedin

değil mi bana! Neden? Söyle neden!. Yirmi yıldan beri karınım ben senin budala ve tam yirmi yıldan beridir bütün oymağın çocuklarına ben öğretiyorum sevişmesini! Ben, ben, ben! Ben, anlıyor musun! Ve bunu ancak şimdi öğreniyorsunuz! Sen de, kocam denen ahmak, sen de şimdi öğreniyorsun bunu işte!... Ve hepiniz de beni dövmek istiyorsunuz öyle mi? Beni.. yani bütün hepinize sevişmeyi öğretmiş olan kadını! Utanmıyor musunuz, yüzünüz kızarmıyor mu rezil alayı?

Tiksintiyle tükürdü hepsinin üzerine, ve elindeki sopayı başlarının üzerinden fırlatıp attı. Uzağa düşmüştü sopa, karların içine saplanıp kalmıştı. Devanası yere bıraktı kendini, ve çılgın gibi ağlayıp ulumağa koyuldu:

— Niçin kıızıyorsunuz yani bana bu kadar? Kısa zamanda hepimiz birden ölecek değil miyiz sanki! Hepimiz evet, hepimiz! Büyüğü küçüğü, genci ihtiyarıyla tüm oymak... Bahara kadar hiç kimse diri kalmayacak bu oymakta ve bunun böyle olduğunu hepiniz biliyorsunuz, ama hiç birinizin cesareti yok açıkça söylemeğe. İşte bunun için ben söylüyorum: Çok geçmeden hepimiz gebermiş olacağız!

Gurup sona eriyordu artık. Kalın bulutlarla kaplı gökyüzüyle bembeyaz karların altında saklı yeryüzü arasındaki boşluk, akşam vaktinin duman rengi karanlığına bürünüyordu.

Çingeneler susup kalmıştı. Korkudan susuyordu hepsi. İşitegeldikleri sözlerin korkusundan... Aynı zamanda da, akşam karanlığı omuzlarının üzerine olanca ağırlığıyla çökmüşçesine eğilmişlerdi.

Hıçkırık tutmuştu Devanası'nı, uzun bir süre

hıçkırđı durdu, sonra gene devam etti uluyup yakın-
mağa:

— Hepimiz gebereceğiz evet, hepimiz! Bahara kadar, hadi bilemedin yaza kadar, bir tekimiz bile hayatta kalmayacak... Gereğince yaşadık mı bakalım, iyice faydalandık mı hayatımızdan? Söyleyin ne kazandık yaşamakla? Ya ben ne kazandım, söyleyin!

Hiç kimse cevap vermedi kadına. Oymak susuyordu. Ama yer, gök, ve bulutlar da susuyordu...

Karların içine uzandı Devanası. Toprağı, susan, kendisine cevap vermeyen bu toprağı ısırıp acıtmak istedi. Ama karla kaplıydı toprak. Ve bütün gün boyunca kuzeyden esen soğuk bir rüzgâr, karları dondurmuştu.

Devanası, hınç içinde debelenerek, bu buz tutmuş karlara geçirdi dişlerini. Isırdı, ısırdı, ısırdı. Dudakları kanıyordu şimdi. Uzun uzun yaladı kanını, yarasını yalayan hayvanlar gibi. Avcının kurşunu etine gömüldüğü anda tilkinin yaptığı gibi.

Kanının sıcaklığını farkettiler birdenbire, kaynarcasına sıcaklığını, sağlık dolu olduğunu ve biraz da tuzluluğunu farkettiler. Hoşuna gitmişti bu tat; bu sefer kendi dudaklarını kendi ısırdı derinlemesine. Akan kanı, dudakları kuruyuncaya kadar yaladı; sonra kalktı ayağa.

Bütün bu sahneyi şaşkınlık içinde seyretmiş olan oymak, sessizce gerilemişti. Biraz önce fırlatıp atmış olduğu sopayı arıyordu Devanası. Buldu sopayı, havaya kaldırdı ve uludu yeniden:

— Ölmek istemiyorum ben!... Sonuna kadar yaşamak istiyorum hayatımı, anlıyor musunuz!... Ve sizler... bırakacaksınız beni, önümde kalan bir avuç za-

manı istediğim gibi yaşamağa bırakacaksınız!
Çingenelerden birisi, kendini tutamayıp bağırdı:
— Yaşamak, yaşamak! Niçin yaşamak istiyorsun bu kadar?

— Ahmak! —diye haykırdı boğuk bir sesle Devanası—. Yoksa gebermek isteyeceğimi mi sanıyordun hayvan herif! Yaklaş da okşayayım biraz seni şu sopayla, ve öğretelim sana hayatın ne olduğunu! Yaşamayı hak etmiyorsun ki sen!

Oymak sessiz kalmış ve Devanası susmuştu. Kavganın başından beri oturmuş olan köpekler, kuyruklarını bile kıpırdatmamışlardı. İnsanların yaptığını seyretmişlerdi başından beri, sadece. Belki de her şeyi anlamışlardı kimbilir, ama belki de bütün bu olup bitenlerden hiç bir şey anlamamışlardı. Gerçek şu ki Rob, tüm sahne boyunca, gözlerini önüne eğip burnunu karın içine gömmekle yetinmişti...

Hırsız Uy, karısına yaklaştı. Bitkinliğinden yararlanıp üzerine çullanacağını sanan kadın, yiyecekmiş gibi baktı kocasına. Sopasını kaldırıp:

— Geri bas alçak!... —diye haykırdı—. Geri bas, yoksa tepelerim seni. Bir adım daha atacak olursan, kendini gebermiş bil! İşitiyor musun? Sara gibi, Kalüb gibi, Him başa gibi gebermiş!...

Korkudan dizüstü düşmüştü Uy:

— Sevgilim benim!. —diye kekeledi—. Biriciğim!. Sopayı elinden bıraktı kadın, meşum bir gülüşle güldü.

O zaman Uy, dizüstü sürünerek yaklaştı Devanası'na:

— Sevgilim evet, biriciğim.. —diyordu—. Gel de birşeyler ye, bir lokma yiyecek girsin kursağına. Son-

ra gider yatarız!... Hadi toparla biraz kendini sevgilim, sâkinleş biraz... Vede hiç bir korkun olmasın artık, çünkü yaşayacağız... Yaşayacağız evet! İkimiz de... Ve ancak ihtiyarlayınca ölmek üzere... İşitiyor musun beni? Ancak ihtiyarlayınca!...

— Aptal! Yaşayacak o kadar az zamanımız kaldı ki, sersem! Ölüm bekliyor bizi, ölüm! Yalnız ölüm bekliyor şimdi... Ve hepimiz... bir tekimiz ortada kalmayınca da değin hepimiz gebereceğiz!

Yeniden ağlamağa başlamıştı kadın. Hırsız Uy ayağa kalktı yavaşça, parmaklarının ucuna basarak yükseldi ve yüzünü okşamayı denedi karısının. Ama Devanası, bir el hareketiyle uzaklaştırmıştı kocasının elini:

— Ne oldun sen böyle birdenbire?. —diye sordu sonra—. Şimdiye kadar hiç bir zaman okşamasını beceremedin beni! Ne yüzümden, ne de bir başka yerimden...

Geri çekildi Uy. Karısıyla kendisi arasında epeyce bir mesafe bulunduğuna kanaat getirince, sert bir sesle çıkıştı:

— Ne demek istiyorsun yani?...

— Dediğim şey apaçıktı!

— Yani başkaları, seni benden çok daha iyi mi okşadı diyorsun?

Bir çocuk sesiyle sormuştu bunu. Bir yalan uydurmak istedi Devanası; bu zavallı adamı rahatlatıp sevindirecek birşeyler bulup söylemek istedi. Ama başaramadı; kendine rağmen, kendinden de güçlü olan gerçek döküldü dudaklarından:

— Başkaları... başkaları beni çok daha iyi okşadı sevdi evet... Hem de nasıl bilsen!...

Donup kalmış gibiydi Uy. Yeniden kekeledi:

— Yani bizim... bizim oymaktan olanlar mı demek istiyorsun?

— Yalnız onlar değil, ama onlar da...

— Kim? Kim diyorum sana? Söyle hemen geber-teceğim!

— Zavallı Uy! Sayıları o kadar çok ki, geberte geberte tüketemezsin katiyen!...

Bütün her şeyi daha iyi hatırlayabilmek ister gibi, sustu bir an. Sonra ekledi:

— Hayır Uy, yanlış söyledim sana demin. „Öl-dürmeğe kalksan tüketemezsin dedim, oysa tüketebilirsin... Çoğu ölmüş bulunuyor çünkü!

Bu sözler, ölümü getirmişti aklına gene; vahşi bir hayvan gibi uludu yeniden:

— Bahara kalmadan hepimiz ölmüş olacağız burada! Hepimiz, anlıyor musun!. Hiç birimiz sağ çıkmayacak... Zaten geberelim diye buraya sürdüler bizi!

Hırsız Uy koluna yapıştı karısının:

— Hadi gel hatun, yürü!... –dedi.

İtiraz etmedi artık Devanası. Uslu bir çocuk gibiydi şimdi. Ağlıyor, hıçkırığı hâlâ geçmemiş olduğu için bir an susup hıçkırıyor, sonra yeniden ağlamağa koyuluyordu. Kar, kocaman etli ayaklarının altında, ince bir çıtırtıyla inler gibiydi.

Kaldıkları mağaraya doğru ilerlediler. O arada sönmüş olan ateşi yaktılar içeri girer girmez. Kadınlar, suyu bol yağı az cinsinden aldatmalık bir çorba hazırladı aceleyle. Aç ve yorgun Çingeneler aynı aceleyle içti bu çorbayı. Sanki hemen kalkıp bir yere gideceklerdi... Gitmediler hiç bir yere. Yataklarına uzanıp uyumayı denediler. Ama uyku, mağaraların

içine girmeğe yanaşmıyordu bir türlü bu akşam. Çingeneler oradan oraya dönüyor, sımsıkı yumuyor gözlerini, hiç bir şey düşünmemeğe, hiç bir şey hatırlamamağa çabalıyorlardı. Boşunaydı bütün çabaları. Bir tek düşünce, amansız bir kurt gibi hepsini kemiriyordu: «Bahara kadar hepimiz ölmüş olacağız! Zaten geberelim diye buraya sürdüler bizi!»

Ateşler sönmüş ve soğuğun saltanatı olanca amansızlığıyla kurulmuştu yeniden. Biraz daha örtündü Çingeneler; içlerinden çoğu, karılarını sımsıkı kollarının arasına aldı. Sıcak ve canlı, dipdiri kadın tenini duyar duymaz, yaşamak arzusu, yaşamak şehveti kabardı içlerinde. Ve bu arzuyu... ve bu şehveti bir an olsun gemlemeyi düşünmediler. Ancak şafak sökerken uyuyacaklardı.

Him başa da uyumuştı. Kocasının kıllı göğsüne başını yaslamış olan Kör Sina uyumamıştı sadece. Hafif hafif, rahat rahat soluk alıp veriyordu. Ama göğsünde yüreği bir kömür parçası gibi yanıp tutuşmaktaydı: «Neden ölmüştü sanki Būs? Neden ama, neden? Bir zamanların o dipdiri şen çocuğu, şimdi donmuş toprağın içinde ve karların altında derin derin uyuyor. Uyanılmayan uykuya daldı o çocuk çoktan, düş bile göremez artık!»

Bir pire ısırılmıştı. Him'i uyandırmamak için hafif hafif kaşındı ihtiyar kadın. Bir yandan da düşündü: «Hiç bir zaman pire ısırmasın ölüleri. Ve düş görmez ölüler, düşünmezler de. Peki ya düşünüyorlarsa? Hadi canım, imkânı var mı hiç! Düşünmez ölüler, düşünemez. Ve toprağın içine uzatılıp da gömülmeye görsünler bir, gölgeleri bile kalmaz. Gölgeleriyle birlikte, kalmaz düşünceleri de..»

Uzaklarda bir yerde toplar kükrüyordu. Karla kaplı ıssız ovayı, şafak vaktinin cılız ışığı sarıyordu yavaş yavaş. Yan dönmüştü Him başa, uykusunun arasında konuşuyordu:

— Bir kadın evet! Bir kadın vurdu bana, bir kadın!

İçini çekmişti derin derin.

«Uyuyor.. –dedi kör kadın kendi kendine—. Uyuyor ve sayıklıyor. Uyku da bir çeşit ölüm değil mi? Hem öyle, hem de değil.»

Gelinlerden biri uyanmıştı. İsmi Katza olanı. Ya-
tağından hemen kalkıp ateşi yaktı Katza. Sina yattığı
yerden işitti gelininin kalktığını, sonra da alevlerin
cılız çıtırtısını. Babaya homurdandı, bir gecenin daha
geçip gitmiş oluşundan memnundu herhalde. Top
sesleri geldi yeniden; ve Babaya'nın memnurluk ho-
murtusu, öfkeli bir homurtuya dönüştü birdenbire.
Öbür aylar da eski yoldaşlarını taklide koyulmuştu.
Oymak yavaş yavaş uyanıyordu şimdi.

— Anne, karnım aç!

Hepsi açtı. Çocuklar gibi ihtiyarlar da, gençler de...
Ama yalnız çocuklar itiraf ediyordu açlıklarını.

— Karnım aç dedim anne! Midemde fareler cirit
atıyor sanki...

Midende fareler olsa, doymuş olurdun.

Fare bulmuş olsa, daha ne isterdi Çingeneler!
Yakalar, parçalar ve yerlerdi. Ve kısa bir süre de olsa,
açlıklarını gidermiş olurlardı hiç değilse böylece...

Arpayla yulaf karışımı hazırladı kadınlar.

— Bütün yiyeceğimiz bundan mı ibaret?

— Bütün verebileceğim bundan ibaret... Hepsi
bu!

— Devanası doğru söylüyor evet! Bahar erişmeden hepimiz açlıktan gebermiş olacağız!

— Belki de ölmeyiz canım, acele etme daha...

— Ölürüz göreceksin!

— Ama belki de ölmeyiz, kimbilir...

— Ölünmez olunur mu hiç, şu halimize bak...

— Bana öyle geliyor ki, dayanacağız ve ölmeyeceğiz!

Kaşınıyordu gene Babaya. Pirelerle savaşıyordu. Homurdanarak. Duman salıyordu ateş. Keskin, boğucu bir hava vardı mağaranın içinde. Zazu'nun postu kapıda sallanıyordu. Posta bakıyordu Babaya. Bakıyordu, ve yoldaşını hatırlıyordu. Birlikte geçirdikleri günleri düşlüyordu. İnsanlar düş görür de, aylar görmez olur mu?

— Öleceğiz evet, öleceğiz...

Doğuda biryerlerde toplar kükremekteydi. Oymanın çevresinde göz alabildiğine uzanıyordu ova. Ve bu ova, aylardan beri karla, kâr tepelikleriyle yüklüydü. Kahırla örülüydü gök. Kocaman siyah bulutlar, doğudan batıya doğru kayıyordu. Islık çalarak esiyordu rüzgâr. Ve mağaralarda ateşler yanıyordu gene. Siyah dumanlar tavana ve duvarlara çarpa çarpa bir çıkış yolu arıyordu dışarı, ama rüzgâr aman vermiyor, onları geri püskürtüyordu.

— Bir türlü gelmek bilmiyor bahar!

— Gelecek, gelmez olur mu!.. Ama geldiği vakit iş işten geçmiş olacak allah kahretsin!...

— Neden iş işten geçmiş olacakmış?

— Çünkü o gelinceye kadar biz galiba göçmüş olacağız...

— Nereye?

— Öbür dünyaya elbette.

— Açlıktan?

— Açlıktan ya...

Zazu'nun kurumuş postuna bakıyor Babaya. Homurdanıyor, kaşınıyor, düş görüyor, yeniden homurdanıyor.

Ve geçiyor zaman... geçiyor... geçiyor... geçiyor...

— Yiyeceğimiz kalmadı artık. Bütün erzak tükendi...

— Ne demek! Daha yiyeceğimiz var şükür, hem de elimizin altında duruyor!

— Neyi kastediyorsun sen?

— Babaya'yı kastediyorum, başka neyi olacak!

— Ne kadar dayanır Babaya'nın eti bize?

— Öbür kocaoğlanları nereye koyuyorsun? Onlar da var!

— Bir iki hafta daha kazanmış oluruz, doğru...

— Peki ya sonra?

— Sonrasını da sonra düşünürüz, ne yapalım yani! Az zaman değil ki bir iki hafta dediğin, bir sürü şey olabilir bir iki hafta içinde...

— Doğru! Bir iki hafta içinde her şey değişebilir, her şey!...

Kör Sina itiraz ediyordu:

— Bugüne kadar hiç bir zaman Çingenelerin ayı eti yediği işitilmemiştir!

— Bugün olup biten nice şeyler var ki, harpten önce insanların aklının ucundan bile geçmezdi...

— Evet ama yeryüzünün ilk savaşı bu harp değil ki...

— Öbür harpleri buna benzetmeyeceksin arkadaş, bu savaş başka savaş...

Aniden şiddetlenen rüzgâr, Zazu'nun buz tutmuş postunu dalgalandırıyordu şimdi. Ve kapıdan süzölmekte olan duman, tersyüz edip mağaraya doldu yeniden. Çingeneler elleriyle gözlerini örttüler. Kör Sina da örtmüştü gözlerini.

Sara konuştu:

— Evet ama ayılar bizim malımız değil ki yoldaşlar. Kocaoğlanların hepsi de Him başanın malı, ve benim bildiğim kadarıyla Him başa katiyen müsaa-de etmeyecektir malını parçalayıp bölüşmemize...

Hırsız Uy'un gözleri büyüdü birden. Sesi katı, hattâ zalim bir edaya büründü:

— Nasıl etmezmiş ki!... -diye kükredi-. Öyle bir eder ki, hem de!...

— Peki ya karşı çıkacak olursa?

— Karşı mı çıkarsa, dedin? Orasını kendi bilir!

Him tam o sırada girmişti mağaraya. Doğudan doğru derinden derine inleyen top sesleri işitildi yeniden. Him başa Türk usulü bağdaş kurup oturdu ateşin kıyısına, ellerini alevlere doğru uzattı. Çingeneler susuyordu. Gözleri önlerine eğik, ısrarla susuyordu Çingeneler. Kör Sina, konuşmağa kışkırttı onları:

— Söylediklerinizi Him başaya niye söylemiyorsunuz?... -dedi-. Öfkelenmez beyiniz, korkmayın. Bugüne kadar olduğu gibi gene anlayışla dinler sizleri.

Kulak asmamıştı Çingeneler bu sözlere, susmağa devam ettiler. Him başaya çevirmeğe bir türlü cesaret edemedikleri bakışları, alabildiğine keder yüklüydü.. Öbür ırkdaşlarından biraz daha atılgan olan Hır-

sız Uy yüreklendi nihayet, gözleriyle Him başayı aradı. İki yanı da keskin, uzun bir bıçak vardı elinde. Bıçağı gösterdi oymak beyine. Hiç bir şey anlamamıştı Him başa, gülerek sordu:

— Niçin gösterdin onu?

— Ne demek, niçin? Bıçağın karnı acıkmış da onun için: Babaya'yı kesmek istiyor!

— Yalnız o mu istiyor bunu?

— Hayır. Oymakta ne kadar bıçak varsa, hepsi de istiyor. Hem de hiç vakit geçirmeden!

— Yemek için mi hayvanı?

— Elbette yemek için. Hepimiz açız, ve biliyoruz ki hakkımız yok Babaya'yı kesip yemeğe. Ama gene biliyoruz ki, bu hak bize verilmezse öleceğiz açlıktan. Ve ölmek istemiyoruz!

Sina birkaç adım ilerleyip Babaya'nın yanına gelmiş, kollarını boynuna dolamış ve öpmüştü hayvanı. Sınırsız bir mutlulukla homurdandı kocaoğlan. Him başa:

— Alın bakalım... –dedi–. Mademki istiyorsunuz, alın.

— Ama sen de yiyeceksin Bulibaşa o etten...

— Ben mi? Katiyen! Yersem ölürüm!...

— Lafın kurusu derler ona Bulibaşa! Babaya'nın etinden yemişsin yememişsin, ne farkeder ki? Yersem ölürüm diyorsun, yemezsen ölmeyecek misin yani!

Kaşlarını çatmıştı Him başa birden:

— Nerden biliyorsun öleceğimi? –dedi.

Sırıttı Hırsız Uy:

— Sonunda herkes ölür Bulibaşa! Bu dünyaya kazık kakmağa gelmedik ya biz!

— İşte bunda haklısın Uy.. —dedi Him başa—. Hiç kimse kurtulamaz ölümden.. Ama madem hiç kimse ölümden kurtulamaz, neden ille de Babaya'yı kesip yiyelim diye tutturur benim oymağım?

— O başka mesele Bulibaşa. Günün birinde ergeç ölüp gideceğiz hepimiz elbet. Ama gene de hepimiz, bu pis iş, mümkün olduğu kadar geç olsun isteriz. İsteriz ki, ancak yaşamanın hiç bir şekilde imkânı kalmadığı vakit ölelim... Ancak hiç bir umut, hiç bir çıkar yol kalmadığı vakit evet! Ancak o vakit teslim etse yeridir insanoğlu ruhunu!...

Kör Sina uzun uzun okşadı Babaya'yı, bir ke-re daha öptü hayvanı yüzünden. Sonra uzaklaştı.

Bunu bekleyen Hırsız Uy hemen koşup, du-vara bağlı zinciri bir anda çözdü ve dışarı sürüklemek istedi kocaoğlanı. Ama Babaya bir türlü yanaşmıyordu dışarı çıkmağa, olanca gücüyle dire-niyor, bulunduğu yere âdeta çivileniyordu. Uy da olanca gücüyle çeki-yordu hayvanı. Bu arada Sara, kocaoğlanı daha değişik bir şekilde, karnını tekme-leyerek yola getirmeğe çalışmaktaydı. Öbür Çin-geneler de Sara'nın seçtiği yolu benimsemiş ve sopalarıyla girişmişlerdi işe.

Elinden geldiği kadar çırpınıp direndi hayvan, ama çaresi yoktu. Sonunda öylesine dövdüler ve öylesine inatla sürüklediler ki, Babaya kendini ma-ğaranın önünde buldu.

Çingeneler, hayvanı biraz daha uzağa sürük-leyecek kadar sabırlı değildi. Hem patikalar dardı, hem de kar tepecikleri yorucu. Üstelik Babaya da öfkeyle homurdanıyor, yaşlılığın sararttığı kocaman dişleriyle ilk gaflete düşeni ısırmağa hazırlanıyordu.

— Sıkı tutun onu!... – diye bağırdı Uy –. Elimizden kaçıp kurtulacak olursa, ayıp olur ki kıyamete kadar unutamayız!

Çingeneler sırtüstü devirmişti hayvanı; öylece, sımsıkı tutup zaptettiler. Bunu kollayan Hırsız Uy şevk içinde atıldı ve bir hamlede kesti boğazını emektar Babaya'nın. Siyaha çalar kırmızılıkta bir kan fışkırdı karların üzerine doğru. Bir ikinci fışkırtı, Hırsız Uy'un yüzünde patlamıştı, ama kılı bile kıpırdamadı. Ötekilerin giysileri kana bulanmıştı yer yer.

Sıcaktı kan ve hayat kokuyordu. Rob ossaat başını göğ'e dikmiş ve o uğursuz ulumasına girişmişti. Bütün köpekler hemen biraz berisinde toplanmıştı kurban yerinin. Paylarına düşeni onların önüne atmayı ihmal etmedi Hırsız Uy. Kendi aralarında hemen dalaşmağa koyulan köpeklere bakarak güldü Çingeneler.

Aralarından biri:

— Ne ahmak bu hayvanlar!. – dedi –. Bir hiç için birbirlerini yiyecekler nerdeyse...

İşin aslında, oymağın köpekleri alabildiğine zayıflamıştı; ve en az sahipleri kadar onlar da açtılar.

Babaya'nın postu hemen oracıkta tuzlanmış ve rüzgârda kurusun diye bir ipe asılmıştı. Ama postun soğumasına kalmadan, Çingeneler arasında tartışma başlamıştı :

— Sana düşen parça benimkinden daha iyi... Olmaz öyle şey!

— Şu yalancıya bak hele sen, yalancıya! Asıl benim itiraz etmem lâzım, çünkü Uy seni apaçık gözetti bu işte!...

Pis pis sırttı Uy :

— Daha biraz önce, kemik yüzünden birbirine giren köpeklerle ahmak demiyor muydunuz? — dedi —. Oysa kendiniz şimdi köpeklerden bin beter kesildiniz!.

Birşeyler daha söyleyecek, iyice tadını çıkarmaktı aslında. Ama fırsat kalmadı. Karların içine devrilmiş buldu kendini. Şakaya gelmeyen Çingeneler, şakanın sırası mıydı, Hırsız Uy'u bir leş sürükler gibi ayaklarından sürükleyerek barınakların uzağına attılar.

«Burada gece oluncaya kadar beklerim... — dedi Hırsız Uy tek başına kalınca —. Sonra da sürüne sürüne mağaraya girer ve gizlenirim bir köşeye. Soğuktan donmamak yada mağaraya süzülürken birine yakalanmamak şartıyla tabii! Aslında ucuz kurtulmuş sayılırım bu işten... Pekâlâ öldürebilirlerdi beni... Ama vartayı iyice bir atlatayım, benim de bir çift sözüm olacak onlara herhalde!...»

Babaya'nın derisi yüzülmüş cesedi etrafında kavga dövüş gırla gidiyordu şimdi. Çingeneler delirmişti sanki : Birbirlerine küfür yağıdırıyor, et parçaları savuruyor, bununla yetinmeyip yumruklar indiriyorlardı. Bu arada kadınlar, erkeklerin arasına sızıp, karların içine düşen parçaları kapıyor ve hemen pişirmek üzere barınaklara koşuyorlardı.

Him başa bütün bu gürültüyü işitmiş ve ne olup bittiğini çabucak kavramıştı. Başka türlü davranmalıydı ah, işin başında!... Nasıl mı? Kırbacını kapıp gökyüzünün kartal kuşu gibi oraya çökmeli ve herkesin aklı başına gelinceye kadar önüne çıkanı amansızca kırbaçlamalıydı. Hakkı vardı buna... Ama kımıldamadı yerinden, ateşin yanında sakın oturakaldı.

Gerçekte Him başaydı oymağın beyi ve efendisî. Ama oymak, çıkıp gitmişti beyinin ellerinden. Sözü geçmiyordu artık Him'in. Atadan kalma yasalar ve eski gelenekler hepten unutulmuştu. Hiç kimse hiç bir şeyi hesaba katmıyordu şimdi. Hepsi de burada, şu mağaraların içinde, Yada hemen önünde ölecek değiller miydi? Ölsünler diye yollanmamışlar mıydı yani buraya? Öyleyse sonuna kadar ölsünler!

Ve o da, Him başa da ölecekti tabîî. Sina da ölecekti. Dört oğlu ve dört geliniyle torunları da... Peki ya Alimut? Alimut da ölecekti, ölmez olur mu! Ama hayır, Alimut bari ölmesin; ve belki de ölmeyecektir Alimut... Adaletdışı bir iş olur Alimut'un ölmesi : Hayatını henüz yaşamadı Alimut, henüz sevmedi seveceğini ve gerçek gülüşüyle gülüp gerçek ağlayışıyla ağlamadı Alimut... Hayat, öyle mi?... Aşk, öyle mi?... Güldürmeyin allasen adamı yahu, insanların hayatı ve sevgisi hâlâ hesaba katılırmış gibi!...

— Alimut'um!...

— Evet baba ?

— Yaklaş hele, yanıma gel oğlum...

Ekşi duman, taze kan ve rutubet kokuyordu mağara. Alevler titreşiyordu. Tencerelerde taze et kaynamaktaydı, yani Babaya'nın eti. Kapıda Zazu'nun postu asılıydı hep. Ve Babaya'nın postu dışarda, rüzgârda kuruyordu... Ne muhteşem, ne kadar göz kamaştırıcı bir ayıydı Zazu sağlığında! Peki ya Babaya? Babaya da öyleydi tabîî, o da sağlığında müthiş bir şeydi!. Sağlığında, yani yaşarken, daha biraz önce hayattayken yani... Hayat mı?...

Hangi hayat?... Daha demin varolan, ama şimdi kaybolan hayat...

Babasının dizi dibine oturmuştu Alimut. Nasıl da zayıftı yarabbi! Gözleri küçüldükçe küçülmüş ve oyuklarının dibine çökmüştü. Dayanılmaz bir acıma duygusuna kapıldı Him. Ama aynı anda da bir tiksinti duygusu kımıldadı içinde: «Güçsüz bir yaratık bu oğlan... – diye geçirdi içinden –. Ama oğlum işte, beşinci oğlum, çocuklarımın en genci. Vede bu oymağı ona ayırıp adamıştım ben, yerime o geçsin istiyordum. Babam ve dedem gibi, tıpkı ben gibi, Alimut da bulibaşa olsun! Oysa şimdi... her şey... ama her şey, her şey, her şey çığırından çıktı şimdi!»

— Alimut!

— Buyur baba!

— Al gitsin yanına kızı. Olup biteni unut...

— Unutamam ki baba...

— Peki Alimut. Ne istersen onu yap öyleyse...

Alimut'tan yana da talihi yoktu Him başanın, hayır. Boşuna umuda kapılmış, boşuna hayal kurmuştu. Zaten her şey... ama her şey boşunaydı artık şimdi!

Küfürleşmiş, yumruklaşmıştı Çingeneler. İçlerinde en azgın olanları, bununla da yetinmeyip bıçağa davranmıştı. Beride karın üstü yatmış olan köpekler birbirlerini yalıyor ve efendilerinin çılgınlığını seyrediyorlardı sapsarı çapaklı gözleriyle.

Rob gene obadan uzaklaşmış, burnunu havaya dikip uğursuzca ulumağa koyulmuştu yeniden. Ama hiç kimsenin hayvana dikkat ettiği yoktu.

Sonunda usandılar dalaşıp dövüşmekten, ve utana utana barınaklara döndüler. Ayı eti yiyip ayı

Çorbası içtiler. içlerinden çoğu, tıpkı köpekler gibi, dudaklarını yalıyordu.

Komşu ma aralardan gelen artık kokuları içini bulandırmı tı Him başanın, kusmak istedi birden. Ama hayır. Sadece bu kokulardan bulanmamı tı mi-desi, hayattan da bulanmı tı. Tiksinti doluydu içi, ve bu korkunç... ve bu çirkin tiksintiden bir daha kurtulamayacaktı. Kırbacını aldı eline. Sina'nın boynuna doladı kollarını. Ve karısını, dudaklarından, sevgiyle  p-t . Alimut'un orada olduğunu unutup gitmi tı sanki.

Tüm varlığıyla, taa derinden  rpermi tı k r kadın. Bugüne kadar hiç bir zaman... hiç bir zaman dudaklarından  p lmemi tı. Ya da  p lm  t  de belki, bunca sevgi ve bu derece tatlılıkla katiyen  p lmemi tı. Haykırmak istedi birden, ama haykırmadı hayır. Bir fısıltı halinde döküldü kelimeler dudaklarından :

— Nereye gidiyorsun Him? Nereye gitmeyi düşünmekte-sin?

— Ovaya... – dedi Him –. Bahara ne kadar zaman kaldığını görmek için, karı ve r zg rı koklamak istiyorum. Alı ık olduğumuzdan daha başka bir koku-su var karla r zg rın. Bamba ka bir kokusu var!

— Git Him! Git peki!...

Karanlık bastırmadan önce dönmesini söylemek istedi Him'e. Ama... ama dudaklarındaki... dudaklarındaki o... o tadına doyu-lmaz  p c k!

Hiç bir şey söyleyemedi.

*

Kuzeye doğru yürüdü Him. Yüzüne çarpıyordu

rüzgâr. Yürüdü durmadan... yürüdü... Niçin kuzeye doğru? Geri döndü, mağaraların yanından geçti, ama bakmadan. Koruya doğru ilerledi bu sefer. Ve şimdi sağ kulağına doluyordu rüzgâr. Zonklamağa başlamıştı kulağı. «Dişlerim ağrımamın yeter...» diye düşündü. Bazen ağrıyordu dişleri. Ama tam şu sırada ağrısın istemiyordu. «Hiç bir yanıma ağrı mamalı şimdi, hiç acı çekmemeliyim!» Peki ama nasıl mümkün olacaktı bu? Acı çekecekti muhakkak. Ama nerden? Ne türlü? Zamanı gelince anlayacaktı. Kendisine acı verecek olan şeyi ve bu acının yoğunluğunu öğrenmek için bol bol vakti vardı. Tüm ayrıntılarıyla öğrenmek için evet.

Yavaş yavaş, elinden geldiğince yavaş ilerliyordu. Ama koruya ulaştı genâ de sonunda. Patikanın yanında ayak izleri görülüyordu karın içinde. Yağmalanmış gibiydi koru, acınacak haldeydi.

Oymak, kendi oymağı. Kendi oymağı böyle perişan etmişti ağaçları. Ama çok geçmeden bahar gelecek, koru yeniden yeşillenecekti. Hemen kapatacaktı taze yapraklar bu eksikliği. Koru iyileşecekti. Ya oymak? ne olacaktı acaba? Oymak da hastaydı çünkü, ve o iyileşmeyecekti. Ölecekti adamları, yada sonuna kadar öldürülecekti. Onlara birer ölüye bakar gibi bakanlar, haklı çıkmıştı işte. Adaletli bir iş mi bu şimdi? Ama adalet nedir ki? Şimdi bütün dünya ateş almış yanıyor. Ateş ve dumandan, açlık ve acıdan başka bir şey kalmadı şimdi bütün dünyada. Ve bir de ölümden başka!

Ölüm nedir peki, ölüm? Onu da öğrenecekti yakında. «Ölümün ne olduğunu öğrendikten sonra, Sina'nın yanına dönüp, öğrendiklerimi ona da anlat-

mak isterdim. Sonra gene buraya gelir ve yeni baştan ölürdüm.»

Gülümsemeğe koyuldu Him. Sonra açıkça güldü. Kahkahalarla. Sonra da birdenbire güldüğünü işitti ve korktu. Sustu bir süre. Sonra yeniden gülümsemeğe koyuldu. «Gençken ne avanaktım! Şimdi ihtiyarladım ama gene de avanak kaldım. Hiç kimse iki kere doğmaz ve hiç kimse ölmez iki kere. Bir tek kere doğar insanoğlu, vede bir tek kere ölür. Yani ölümün ne olduğunu öğrendiğinde, çoktan ölmüştür zaten insanoğlu. Çoktan ölmüş olduğuna göre de, gidip ötekilere ölümün nemenem bir şey olduğunu anlatamaz elbette..»

Rüzgâr kesilir gibi olmuştu. Hafif bir esinti. Doğudan batıya doğru sürükleniyordu siyah bulutlar. Güneş görünmüyordu. Ama ortalığa bakarak, gecenin yaklaşmakta olduğu kolayca anlaşıyordu. Orada, uzakta, doğuda, gene kükrüyordu toplar. Şimdi bu kükremeler gittikçe biraz daha fazlalaşıyordu, harp yaklaşıyordu sanki. Yoksa ona mı öyle geliyordu?

Kaç yıldan beri yaşıyordu peki Him başa bu dünyada? Belki de yetmiş yıldan beri. Kesinlikle bilmiyordu. Ama gerçekten yaşamış mıydı Him başa? Kelimenin gerçek anlamında bir hayat mı olmuştu hayatı; yoksa bir rüya, gerçek bir rüya mı olmuştu? Gerçek bir rüya da ne demektir peki? Gerçek bir hayat olabilir mi hayat? Vede rüya, gerçek bir rüya olabilir mi? Varolan nedir, ve nedir varolmayan?

Bahar gelecekti evet. Belki de önümüzdeki hafta gelmiş olacaktı hem de. Eriyecekti kar. Toprak, karı emecekti. Her zamanki gibi gene. Karla birlikte

toprağı örten o sarı leke de kalkacaktı ortadan. Toprak! Ne canavar şey bu toprak! Her şeyi yiyor, yutuyor her şeyi. Doyduğu katiyen görülmemiştir. Üstelik ihtiyarlamaz, ve hiç bir zaman ihtiyarlayacağı da yok. Olur mu hiç! O da ihtiyarlayacak günün birinde, ve o da yok olacaktır.

Koca ırmağın kıyısındaki şehirde yürürken, bazı bahçelerde küçücük, kıpkırmızı ve olgun yemişlerle yüklü elma ağaçları görmüş olduğunu hatırladı. Canı nasıl da elma çekmişti o gün! Alıp yemeğe, hiç değilse bir tanecik elma yemeğe karar vermişti; Daha önemli birtakım başka kaygılar yüzünden unutmuştu ne yazık ki. Birkaç gün sonra hatırlamış ve canı gene elma istemişti ama artık çok geçti, elma satın alabileceği bir yer yoktu artık..

Tuzlu salyayla dolmuştu işte ağzı. Yutkundu. Elma yemek için sonbaharı beklemek gerekiyordu şimdi. O da harbin sona ermesi ve onun, Him başının, oymağıyla birlikte yeniden koca ırmağın öbür kıyısına geçebilmesi şartıyla. Elmaların olduğu kıyıya. Yalnız elmaların mı? Canının istediği her şeyin bulunduğu kıyıya..

Ama artık hiç bir zaman ulaşamayacaktı ırmağın öbür kıyısına. Ne o, ne de oymak. Hiç bir zaman.

Bir tek sigara kalmıştı cebinde. Çıkarıp, sırtını rüzgâra vererek yaktı sigarasını. Keskin acı duman, kor sokulmuş gibi ağzını kavurdu.

Şimdi rüzgâr gittikçe biraz daha şiddetleniyor ve bulutlar gittikçe biraz daha hızlı uçuşuyordu. Koyu bir lâcivertlik çökmüştü ortalığa, karla örtülü ova da lâcivertti. Hışırdamağa başlamıştı koru, ağaçların donmuş dalları çıtırdıyordu. «Hayır.. –dedi

Him başa kendi kendine—. Daha vakti gelmedi.»

Birkaç dal kırıp karların içine attı. Yeterince kırmış olduğunu aklı kestiğinde, topladı dalları, üzerlerindeki karı silkti ve ateşledi. Rüzgârın da yardımıyla kolayca canlanmıştı alevler, gökyüzüne doğru yükselmeğe koyulmuştu.

Durmadan ilerleyen karanlığın içinde eriyip gitti gurup. Uzakta, çok uzaklarda derin derin ve uzun uzun inledi top sesleri. Kulak kabarttı Him. Uçak sesleri işitir gibi olmuştu. Yaşadıkları bu bittimsiz çölde, geceleri ateş yakma hakkı yoktu Çingenelerin. Ama hayır, hiç bir şey işitmemişti. Güldü. Ne önemi vardı ki şimdi bunun. Ateş yakma hakkı olmuş yada olmamış, şimdi artık hiç bir önemi yoktu.

İyice ısınmak için biraz daha yaklaştı ateşe. Yoksa kötü mü hissediyordu kendini? Katiyen. Bundan daha iyi olmaz insan. Peki ama nasıl oluyor da mümkün oluyor bu iş? Basit bir şey canım! Ateşin hemen yanında olduğu ve güzelce ısındığı için kendini iyi hissediyordu.

Rüzgâr üzerine atılmış, sırtını ve ensesini dövüyordu şimdi. Toplar bir süre daha kükreyip susmuştu. Ama koru, rüzgâr yüzünden durmaksızın çıtırdıyor ve yankılanıyordu. Kimdir peki rüzgârı böyle koşmağa iten? Ve kimdir durmasını emreden bu rüzgâra?

— Cevap ver Him başa, cevap!

Gülüyordu Him başa. Ve cevap vermiyordu. «Ateşi yaktığımdan bu yana yalnız değilim artık.. — diye düşünüyordu —. Bütün dünya yanımdaymış gibime geliyor. Peki ama bütün dünya nasıl yanımda olabilir benim? Hiç kimse yok ki yanımda. Hiç...

ama hiç kimse yok! Yapayalnızım işte. Yapayalnız. Onulmaz bir şekilde yalnız. Kukumav kuşu gibi, guguk kuşu gibi yalnız. Korularda, ağaçlarda kendi adını çığırıp duran guguk kuşunun yalnız olduğu doğru mudur acaba? *Guguk!*»

— *Guguk!*

Yeniden güldü Him başa. Korularda, ormanlarda, yemiş bahçelerinde yaşayan kuşları hiç düşünmemişti o güne kadar.

Bulutların arasındaki tektük yarıklardan, yıldızların parıldadığını görmüştü. Altından mıdır bu yıldızlar, yoksa gümüşten mi? Ateşten mi yapılmışlardır yoksa, yada buzdan mı? Şeytan götürsün yıldızların tümünü! Şeytan. Şeytan diye bir şey yoktur ki! Olmuş olsa, daha çabuk ölmesine yardım ederdi Him başanın. Ve burada, bu koruda gelir karşısına dikilirdi. İyi ama niçin ille de birisi çıkıp da daha çabuk ölmesine yardım edecekti yani? Bu gece ölmeğe karar vermişti Him başa. Kendisi vermişti bu kararı. Ve ölecekti. Ama hemen değil hayır. Bu gece boyunca. Sabaha kadar dolu vakti vardı ölmek için. Ve gece henüz başlıyordu. Yaşamak için de dolu vakti vardı. Niye yaşamak için? Ne adına?

Gittikçe biraz daha şiddetleniyordu rüzgâr. Bir ustura gibi kesiyordu ensesini. Yüzünü de. Buzlu soğuk, ateşin pırıldayan alevlerini yenmek üzereydi. Dört bir yandan saldırıyordu ateşe, ve yenmek üzereydi evet. «Gene dal koparıp ateşe atmam gerekiyor. Yaşamağa devam etmesi, yaşamını sürdürmesi gerekir ateşin. Ben öldükten sonra bile! Niçin peki? Benimle birlikte ateş de ölebilir pekâlâ. Benden önce bile ölebilir. Hayır hayır, yaşaması lâ-

zım ateşin.. Sonra da ... sonra da ne? Pek mümkündür ki şu yakınlar da kurtlar dolaşsın. Oysa ben, bu gece ölmek istiyorum ama hemen ölmek istemiyorum. Ben ölüp de ateş söndükten sonra gelsin kurtlar, ve o vakit yesinler beni. Zaten öyle olacak. Ama ben öldükten sonra, yemişler yememişler hepsi bir. Bir tek şey önemli: O zamana kadar ateşin iyice yanında kalıp üşümemek.»

Koruya girmişti. Ossaat sardı rüzgâr onu; binlerce usturasıyla yüzünde ve ellerinde küçücük yarıklar açtı. Kan fışkırmıştı hemen. Fışkırmıştı ama akmamıştı, donmuştu.

«Damarlarımdaki kan, ben karar vermeden önce donmasın yeter!» Yeni dallar kırıp topladı, sürüdü ardından. Hepsini birden attı ateşe. Çıtırdarak yanmağa koyulmuştu dallar, kıpkırmızı güzel canlı alevler yükselmişti. Ellerini ısıttı Him başa. Donmuş olan kan yeniden ılımış ve sıvılaşmıştı.

İhtiyar oymak beyi, bakışlarını gökyüzüne çevirdi. Berraktı şimdi gök, ve yıldızlarla delik deşik. Ufkun ötesine kovmuştu rüzgâr bulutları. Fal bakmasını bildiği yıldız takımlarını aradı Him başa.

«Gece yarısına kadar yeterince zaman var önümde. Tam gece yarısı ölmek istediğime göre, ateşten bir parça uzak durmam gerekiyor. Hem de hemen şu anda. Ateşten ayrılıyorum demek, hayattan ayrılmağa başlıyorum demektir. Benim istediğim de bu ya zaten: Hayattan ayrılmak!»

Sağa doğru bir, ve sonra bir ikinci adım atmak istedi ateşten uzaklaşmak amacıyla. Ayakları kendisine itaat etmediler. Ateşe doğru ilerlemişti hiç farkına varmadan. Rüzgâr yüzüne çarptı birden, ve

iri siyah gözlerinin yanına bir alev fırlattı. Gür sakalı tutuşur gibi olmuş, ve bir yanık kıl kokusu dolmuştu genzine. Geriye doğru sıçradı Him başa. Bacakları söz dinliyordu artık, yeterince uzaklaştı ateşten. Karları iyice düzledi topuklarıyla, sonra da sırtüstü uzandı. Tepesinde, duman rengi kubbenin üzerinde, gecenin yıldızları parılıyordu.

Birkaç adım ötesinde, rüzgârın dört bir yandan didiklediği ateş umutsuzca çırpınıyor; alevler gittikçe biraz daha zayıflıyor, biraz daha kısalıyor, biraz daha inceliyordu.

«Öldükten sonra ateşi görmek diye bir şey kalmayacak artık; yıldızları görmek de yok. Hiç bir şeyi göremeyeceğim öldükten sonra. Sina'yı bile. Çocuklarımı bile...»

Bunu düşünür düşünmez içi sızlamıştı nedense. Derin ve keskin bir acının, tepeden tırnağa bütün vücuduna yerleştiğini hissetti. Sonra da dayanılmaz bir kor gibi yüreğini yaktı bu acı. Gene de engel olamadı o zalim düşünceye.

«İşin aslını ararsak, öldükten sonra hiç bir şey göremeyeceğim evet. Hiç bir şey işitmeyeceğim de. Ama şu anda? Nedir evet şu anda işittiğim? Islık çalan rüzgârı işitiyorum şu anda. Ve çıtırdayan koruyu... Ben öleceğim birazdan. Ama rüzgâr, tepelerin, suların, dağların üzerinden aşıp çok daha uzaklara doğru koşmağa devam edecek. Yeşerecek bu koru, sonra yeniden solup gidecek; ve her esen rüzgârda, üzerine çullanan her fırtınada yeniden inleyecek. Karı görüyorum şu anda evet, sönmek üzere olan ateşi ve ışıldayan yıldızları görüyorum. Çok geçmeden sönecek bu ateş; gözlerimin önünde sö-

nüp gidecek. Bir gün gelip yıldızların da söneceğini söyler dururlar hep. Ne zaman gelecek o gün acaba?»

Birdenbire amansız, vahşî bir yaşamak arzusu bürümüştü içini. Sonra bu yaşamak isteği, oymağını bir kere daha görmek isteğiyle çiftleştirdi yüreğinde. Yurt özlemini andırır bir duyguyla kıvrandı.

«Obadan ayrılmadan önce, çocuklarımı, gelinlerimi ve torunlarımı şöyle bir doya doya kucaklasam iyiymiş!. Sina'yı da tabii... Sina'yı da bir kere daha öpmeliymişim... Ama neden yani? Kupkuruydu dudaklarım, Sina'nın dudakları da kuruydu. Kupkuru dudakların başka birtakım kupkuru dudakları öpmesi kadar anlamsız bir şey olamaz!... Hadi canım sen de! İnsanın her yaptığığın anlamı varmış gibi!»

Oğulları, gelinleri ve torunları ha! Ondan o kadar uzaktılar ki hepsi, ve o kadar uzun süreden beri uzaktılar ki! Hattâ şu iradesiz Alimut bile... oymak beyi olarak yerine geçmesi için özellikle yetiştirmiş olduğu Alimut evet... o bile gizli yaşıyor, sürekli gizliyordu düşüncelerini. Ve Him başa, ne zaman ne düşündüğünü, nasıl yaşadığını bilmiyordu en sevdiği oğlunun.

Son yıllarda, herkesten çok Bûs'ü sevmiştir Him başa. Ama Bûs ölüp gitmişti. O yaşasaydı bari!... Ne olurdu yaşamış olsa peki? Belki de yiğit, ama alabildiğine yiğit bir adam olurdu. Belki evet kimbilir. Ama belki de namussuzun biri olup çıkardı o da. Hırsız Uy gibi tıpkı. Eğer öyle olacaktıysa, ölmesi çok daha iyi...

Hırsız Uy mu? Defalarca kırbaçlamıştı Hırsız Uy'u Him başa, vede her seferinde yerden göğe haklıydı! Rezilin biriydi çünkü Uy, ve bütün ceza-

lara rağmen de rezil kalmıştı. Him başanın öldüğünü öğrenince, sevineceği muhakkaktı. Yalnız o mu canım? Bu işe sevinecek başkaları da var. Al örneğin Devanası var başta. Peki ya çoğunluk?. Çoğunluk belki sevinir, belki sevinmez. Bilemiyor-du Him başa.

İnsanların, bir başkasının ölümünden sevinç duyması ne kadar tuhaf! Ölüm bir komşusunun üzerine çullanınca, kendisine dokunmazmış gibi geliyor herkese. Saçma ki ne saçma! Ölümden hiç kimse-nin yakasını kurtaramayacağı besbelli değil mi yani! Üstüste iki üç kere ürperdi ateş, sonra yavaş yavaş topladı kanatlarını. Bütün kanatlarını...

Korunun ufak ağaçları arasından hışımla geldi rüzgâr, ocağa çullandı. Ateş bir an parladı. Ama sadece bir an. Sonra da teslim etti ruhunu. Ve rüzgâr, sıcak külleri dört bir yana saçmakla yetindi. Hep böyledir aslında: Ateş sönünce gelir rüzgâr, tozutup saçar külleri. Ve saçılmış kül, kül değildir artık. Kar hemen soğutur sıcak külü... Ateşin kısacık hayatı sona ermişti işte. Şimdi sona ermek sırası Him başanın hayatındaydı. Hayatı! Ne kadar sürmüştü hayatı? Yılların hesabına vuracak olursak, oldukça uzun. Ama alabildiğine kısa, bir başka hesaba vuracak olursak...

Çocukluğunu hatırlamıştı. Dedesinin hayatta olduğu çağlarını. Müthiş bir adamdı dedesi. Koca oymak, onun önünde tirtir titrerdi. Him korkmazdı sadece dedesinden. Dizlerine tırmanırdı ihtiyarın, sakalına bıyığına sımsıkı yapışır, uzun saçlarını çe-kiştirirdi. Gülerdi dedesi. Bazen de birden öfke-lenir gibi olup:

— Dölek dur Him!... – derdi –. Doğru dur bakayım...

— Dölek durmazsam ne olur sanki?

— Döverim seni bir güzel! Hem de kırbaçla...

— Dövmezsin hayır... – diye cevap verirdi Him –.

Ben senin torununum çünkü. Ve beni seviyorsun sen. Sevdiğin için de dövemezsin katiyen!

— Hem öyle bir döverim ki!

— Hiç bile dövemezsin!

Gerçekten de hiç dövmemişti onu dedesi. Köylerde ayı oynatmağa gittiği vakitler daima Him'i alırdı yanına, ve davulu ona çaldırırdı. Topladıkları parayla yiyecek alırlardı. Çoğu zaman şeker alırdı dedesi Him'e. Bir keresinde de, birden hatırladı bunu, elma almıştı ona.

Elma! Ne vakitten beri elma yememişti Him? Keskin bir elma kokusu gıcıkladı genzini, sonra ciğerlerine doldu bu koku. Başı döner gibi oldu. Düşünceleri bulandı bir an için. Olgun yemişlerle yüklü bir elma bahçesinde sandı kendini. Ayağını kımıldattı, önce birini, sonra öbür ayağını. Ayakları donmuştu. Gene de hissediyordu ayaklarını. Ellerini de hissediyordu hâlâ.

Çocukluğu evet! Dedesi! Ve kocaoğlanlar! Dedesinin Tot isimli bir ayısı vardı, Tot'un da Dia adında bir dişisi... Ve dedesi ölmüştü Him'in. Tot da ölmüştü, Dia da. Ne zaman olup bitti pekâlâ bütün bunlar? Uzun zaman önce. Yok canım. Daha bu sabah olup bitmedi mi? Bu sabah bile değil, hemen biraz önce, demin.

Aradaki birkaç yılı atladı. Sina canlandı gözünde birden, ona beş erkek çocuk doğur-

muş olan Sina. Şu anda Sina'nın, sevgili biricik Sina'sının uyumadığını düşündü. Biliyordu uyumadığını. Mağarada ateşin yanında olduğunu biliyordu şu anda. Alevleri görmüyordu, ama hissediyordu alevlerin saçtığı sıcaklığı. Ve biliyordu şu anda Sina'nın onu düşündüğünü. «Him'im şu anda ölmek üzeredir... – diye düşündüğünü biliyordu –. Belki de ölmüştür bile. Ama hayır, olamaz. Ancak sabaha karşı ölecektir Him.»

Sina! Karısını şimdiki haliyle görmüyordu hayır. Çok önceki haliyle görüyordu: Genç, dipdiri, atılgan ve güzel... ama nasıl güzel! Tam yirmi beş napolyon saymıştı Sina için, yirmi beş kere helâl olsun!... Çok uzak bir ülkede, kimbilir neresiydi, deniz kıyısında evlenmişlerdi. Yazın. Garip bir dil konuşuyordu oranın insanları. Güldü Him: «Bilinmeyen her dil garip gelir insana, yalan mı... Neydi peki o köyün ismi?» Uzun bir süre hatırlamağa çabaladı, ama başaramadı. Unutup gitmişti işte. «Nasıl da unutuveriyor insan! Tuh!..» Orada evet, o köyde! İlk defa olarak o köyde sarılıp öpmüştü Sina'yı. Deniz kıyısındaki o güzel köyde. Hemen hemen çıırılçıplak yakalamıştı onları güneş. Kum-salda. Yemyeşil suya dalmışlardı elele. Ve nasıl da ılıktı su. Ve nasıl da sıcaktı. Güçlerinin yettiğince açılmışlardı yüzerek.

Ne vakit olup bitmişti peki bütün bunlar? Uzun, çok uzun bir zaman önce. Hadi canım! Daha dün olup bitmişti. Daha bu sabah, dün bile değil. Demin.

Aslında koca hayat sanki bir an sürmüştü. Daha bir an önce ayrılmıştı mağaradan, ve buraya ölmeğe gelmişti. Ve daha bir an bile olmadı ki ateş söneli.

Şimdi evet, tam şimdi ölmesi gerekiyordu. Gök-yüzüne baktı bir an. Yıldızlara. Ve şu anda, tam şu anda, hemen ölmesi gerektiğini okudu.

Müthiş üşüyordu. Ölmeden önce gözlerinin donmasından ve artık görememekten korktu Him. Ama donmamıştı gözleri. Gözkapakları hâlâ canlıydı, çalışı-yordu evet. Ve görüyordu hâlâ. Hâlâ? Hâlâ evet. Daha ne kadar görecekti acaba peki? Bacaklarını kımıldat-mak istedi. Başaramadı. Ellerini oynatmak istedi son-ra. Ama boşunaydı, oynamıyordu elleri. «Şu soğuk da olmamış olsa, son derece iyi hissedeceğim ken-dimi... Bir an bekledi, ve geçti o an, ve bir başka an başladı. Gene ölmemişti. Ölmüyordu bir türlü. Şimdi, şimdi işte... Şu anda... Şu anlardan, şimdi'lerden kurulu bir dizi olsa gerekti hayat. Art arda sıralanan şimdi'ler. Şimdi doğdum, şimdi yaşadım, şimdi ölüyorum işte.

Dudakları donmuştu. Vücudu da donmuştu baş-tanbaşa. Ama gözleri hayır, gözleri donmamıştı. Gözkapakları işte gözlerinin üzerine düşüyor, sonra yeniden kalkıyor, aralanıyor, ve yeniden düşüyordu. Konuşmayı denedi. Dili kımıldar gibi oldu ağzının içinde, ama çenesi ihanet etti. Bir türlü harekete geçmiyordu çenesi. Düşünceleri de donmadan son bir kere düşündü Him: «Şimdi, şu anda ölmem gerekiyor... – diye düşündü –. Hemen şu an-da!»

Ama gene ölmedi. Sıcaklığını koruyor ve çarp-mağa devam ediyordu kalbi. Ve gözleri, gökteki yıldızları görmeğe devam ediyordu. Kulakları da devam ediyordu rüzgârın sesini ve korudaki ağaçların hışırtısını duymağa.

«Ya bu kadar ölmek istediğim halde ölemezsem... Ya bir de ölemeyecek olursam bir türlü şu anda... O zaman... O zaman uyumak, ve ancak uyuduktan sonra ölmek isterdim. Bu kadar üşümesem, rahatça uyuyabilirdim de üstelik...»

Birdenbire kesildi üşümesi. Evet evet. Tatlı, yumuşak, keyfine doyulmaz bir sıcak dalgasının tüm varlığını sardığını hissetti Him. Anadan doğma çıplaktı sanki ve sanki hiç kımıltısız, köpüksüz, uçsuz bucaksız ve sıcak bir suyun içinde yüzüyordu. Uykusu vardı işte. Gözkapakları kendiliklerinden kapanıyordu şimdi. Müthiş uykusu vardı.

«Uyumadan önce gökyüzüne bir kere daha bakmam gerekiyor...» İri, alabildiğine iri... siyah, alabildiğine siyah gözlerini araladı. Ve baktı gökyüzüne. Ama görmedi gökyüzünü. Yıldızları da görmedi. Baştanbaşa çiçek açmış uçsuz bucaksız bir bahçe gördü sadece. Kırmızılı beyazlı, dev çiçeklerle dolu bir bahçeydi bu. Bir parça daha dikkat edince, sapsarı çiçekler de bulunduğunu gördü bu bahçede. Mas-mavi, simsiyah ve kahverengi çiçekler de bulunduğunu gördü Him. Ve bütün bu çiçekler, renkleri ne olursa olsun, hep iri, hep dev çaplı, hep koca kocaydı.

Açılıp kapanıyordu çiçekler. Şaşırmış, şaşkınlık dolu gözler gibi açılıp kapanıyorlardı durmadan. Ve oymaktaki çocukların, özellikle de Būs'ün gözlerini andırıyorlardı... Būs'ün gözlerini evet... Evet evet, Būs'ün gözleri...

— Dölek dur Būs, rahat dur, yoksa döverim seni!

— Sen beni dövemezsin dede, hayır. Çünkü seviyorsun beni ve işte bunun için dövemezsin...

Her şey karışıyordu birbirine, her şey birbirinin içinde eriyordu şimdi. Olayları da kelimeleri de birbirine karıştırıyordu. Kimdi B s'e söyleyen bütün bunları? Yada dedesi, bütün bunları ne zaman söylemişti Him'e?...

*Ve gökyüzündeki   ekler
Birdenbire sönmüştü.
Aynı anın binde birinde söndü evet   ekler.
Him başa kapamıştı gözlerini.
Son bir kere daha
O iri siyah gözlerini açma gücünü
Nereden bulduysa buldu.
Açtı son bir kere daha gözlerini evet
Ve baktı gökyüzüne.
Ama gökyüzü, gökyüzü değildi artık.
Issız ve bomboş bir tarlaydı Şimdi gökyüzü.
Ve bu ıssız tarlanın bir başından öbür
başına doğru
Muşamba  rt l  uzun arabalar ilerliyordu
Atlar, katırlar vede merkepler koşulmuştu bu
arabalara.
Ve tüm oymakları bütün dünyanın
Art arda sıralanmış
Gökyüzünün kıyılarına doğru ilerliyordu.
Ve arabaların yanı sıra
 ingeneler yürüyordu yalınayak.
Uzun saçları g r sakallarıyla  ingeneler
yürüyordu.
Oymağın erkekleriydi bunlar...
Yanlarında oymağın tüm çocukları...
Vede köpekleri oymağın...*

Vede kocaoglanları...

Gökyüzünün kıyılarına doğru evet

Ağır ağır ilerliyordu...

*

Oymağın erkekleri, Him başanın yokluğunu ancak sabahleyin fark etmişlerdi. Gidip Sina'ya sordular. Sina omuz silkmekle yetindi :

— Bilmiyorum... – dedi sadece.

Kadınlardan birkaçı, geceleyin ihtiyaç görmeğe çıktıklarında, koru tarafında bir ateş yandığını hatırlıyordu.

— Belki de oraya gitmiştir Him başa... – dedi birisi. Kör kadın omuz silkmekle yetindi gene.

— Belki... – dedi—. Ben bilmiyorum.

— Sen de bilmezsen artık... – dediler.

Ve üstelemediler.

Gökyüzü pırıl pırıldı. Henüz doğmuş olan güneş, ufka kadar uzanan, belki ufuktan da öteye, yer yuvarlağının ucuna kadar uzanan karları ışılatıyordu. Bir zaman Çingenelerin ayakları altında çıtırdayıp durdu kar. Ama öğleye doğru gevşemeğe koyuldu.

Kanı çekilmiş sapsarı yüzü, şişmiş çapaklı gözleriyle Bleb, bir zamanlarki dipdiri Bleb'i ancak uzaktan uzağa andırıyordu. Ama yaşamak sevinci tamamıyla sönmemişti henüz içinde. Kendi kendine söyler gibi.

— İlkbahar işte! – diye tekrarladı birkaç sefer—. İlkbahar geldi işte nihayet!...

Öbürleri de onu taklit ettiler. Çok geçmeden bütün oymak haykırmağa başladı.

— İlkbahar evet!. İlkbahar geldi!...

«Hayat! Hayat geldi!» diye bağıryorlardı sanki. Hayat gelmişti sanki evet, ve ölüm kaçıyordu.

Alimut'u yanına çağırды Sina:

— Yavrum... – dedi –. Git öteki oğullarımı da çağır ve hepiniz çevremde toplanın şimdi.

Bir an sustu Alimut, sonra da kaygılı bir sesle sordu:

— Babama ne oldu anne? Bir felâket mi geldi yoksa başına?

— Dediğın gibi olabilir Alimut'um. Git hadi çağır bana ağabeylerini!...

Uzaklaştı Alimut. Bir an sonra da. ardında dört ağabeyiyle, annesinin karşısındaydı yeniden.

— HEPİNİZ burada mısınız? Geldiniz mi hepiniz?... – diye sordu kör kadın.

— Hepimiz geldik evet, burdayız... –diye cevap verdi Gram–. De bakalım neden çağırdın bizi?

— Babanız Him başanın dün gece mağaradan ayrıldığını ve bir daha da dönmediğini demek için çağırdım.

Sesi titriyordu Sina'nın. Gözkapakları, kör gözlerinin üzerine inip inip yeniden kalkıyordu bunları derken. Sustu bir an. Sonra da:

— Babanız gözümüzden ırakta ölmek üzere gitti.. –diye ekledi–. Ve yüreğim, bana onun çoktan ölmüş olduğunu söylüyor. Sanırım gece yarısı öldü babanız.

— Nerden biliyorsun öldüğünü babamızın? Tıtalım ki öldü, tam gece yarısı öldüğünü nerden biliyorsun?

Dünyanın en doğal sesiyle cevap verdi kör kadın:

— Tam gece yarısı öldüğünü sanıyorum, çünkü tam gece yarısı onun ruhunu gördüm.

— Yani nasıl?

Bunu sorarken, Gram'ın da sesi titriyordu.

Ama Sina sakindi hep, ve hep aynı telâşsız sakin sesle verdi cevabını:

— Him başa öldükten sonra ruhu geldi buraya: Mağaralara girdi ruhu sırayla, ve bütün uyuyanları bir süre seyrettikten sonra alıp başını gitti..

Sordu Gram:

— Sana da baktı mı ruhu? Seyretti mi seni de?

— Baktı evet... –diye cevap verdi Sina kederli sesiyle—. Ama bana da bütün ötekilere, sizlere baktığı gibi baktı.

— Peki ne yapmamız gerekir diyorsun şimdi bizim?

— Gidin arayın babanızın cesedini.

— İyi ama nerde arayacağız. Etrafımız çepçevre bir buz çölü. Bir saman yığınının içinde bir iğne aramağa benzeyecektir bu iş.

— Koruya yollanın. Dün akşam orada ateş görmüşler. İşte o sönmüş ateşin yanında bulacaksınız ölüsünü.

Him başanın beş oğlu, başlarını önlerine eğip, söylenen yere doğru yönelmişlerdi. Oymağın öbür erkekleri de onları izlediler.

— Köpekleri de çağırdım.. –dedi Sara—. Onlar da gelsin bizimle koruya kadar. Kar iyice yumuşadı, belki bir tavşan yakalayabilirler bir de bakarsın.. Kaç gün var ki kursağıma bir lokma et girmede!...

— Köpek falan gördüğüm yok arkamızda, boşuna çağırmışsın..

— Şafak sökerken koruya doğru koşuyordu bütün köpekler.. —dedi Bleb—. Ben biliyorum, gördüm hepsini.

— Him başayı yememiş olsalar bari!

— Yemedilerse şaşarım!...

Rüzgâr kesilmişti. Sıcak ve kımıldısızdı hava. Kar yavaş yavaş erimeğe başlamıştı.

Hızlandı Çingeneler. Çok geçmeden de varmışlardı koruya. Uzun süre aramalarına lüzum kalmadı. Hemen korunun kıyısındaıdı Him başa, karların üzerine uzanmış kalmıştı. Gözleri açıktı, ve bu açık gözler gökyüzüne bakıyordu. Oymağın köpekleri, arka ayakları üzerine oturmuş ve cesedin çevresinde sıralanmışlardı. Sadece Rob, efendisinin etrafında durmaksızın dönüyor; bir an durup ellerini yada ayaklarını kokluyor Him başanın, sonra yeniden dönmeğe koyuluyordu. Şafak söktüğü andan beri buradaydı herhalde, hattâ, belki çok daha önceden beri. Belki de Him'in öldüğünü ossaat sezmiş ve koşup gelmişti hemen.

— Soğuktan ölmüş.. —dedi Çingenelerden birisi.

— Soğuktan evet. Ama ölmek istediği için öldü Him başa. Diyeceğim şudur ki, kendi ölümünü seçti babamız.

Çingeneler sessizce eğildiler beylerinin önünde. Sonra oğulları, babalarının ölüsünü omuzlayıp mağaraların önüne getirdiler. Seslerini yitirmiş, konuşmasını unutmuşçasına kesin bir sessizlik içinde yürüyorlardı. Ve sadece hırsız Uy ağlıyordu içlerinde. Kederden mi sevinçten mi ağladığını hiç kimse anlayamadı. Kendisi bile.

Him'in ölüsünü, kaldığı mağaranın önüne yer-

leştirdiler. Sonra da kadın erkek, genç ihtiyar tüm oymak, ölünün önünden geçti.

— Him başa öldü.. —diyorlardı saygıyla.

— Beyimiz öldü işte! Teslim etti ruhunu..

Solgun, alabildiğine solgun, ve dudakları hafifçe titreyerek mağaralarına giriyor; birkaç dakika oturduktan sonra yeniden çıkıp cesedin önünden geçiyor:

— Him başa öldü.. —diyorlardı yeniden.

— Beyimiz öldü artık!

Hiç bir yorumda bulunmuyorlardı.

— Beyimiz öldü evet.. —diyorlardı sadece.

— Him başa artık kayıplara karıştı!

Hiç birinin gözünden bir damla yaş akmamıştı. Hırsız Uy'un yaşları da kuruyup gitmişti çoktan.

Mağaranın önüne, karların içine bırakmışlardı cesedi. Bütün Çingeneler orada toplanmıştı. Eski beylerinin ölüsünü, ayrı ayrı hepsi de görmek istiyordu.

— Çekil bir de ben bakayım!

— Ben de görmedim daha, ben de seyredeceğim..

Bir ara açıldılar. Ne olmuştu birden? Sina'nın dimdik ve hiç konuşmaksızın, duralayıp sendelemek-sizin, cesede doğru yürüdüğünü gördüler. Ölünün hemen yanında durmuştu kör kadın. Önce eğilip, donmuş vücudu uzun uzun yokladı elleriyle. Bu ölünün Him olduğuna, bütün ömrü boyunca taparcasına sevdiği biricik Him'i olduğuna iyice kanaat getirmek ister gibiydi. Sonra diz çöktü ağır ağır, ve hâlâ açık duran gözlerini öptü kocasının. Yüzünü de öptü. Ve kuru ama canlı dudaklarıyla, kocasının kuru ama ölü dudaklarını öptü. Ağlamıyordu. Yakınmamıştı bile.

Doğrulup şöyle konuştu :

— İsteddiği şekilde gidip ölmezden önce, Him başa bana, oymağın öbür ölülerinin ve torunu Būs'ün yanı başına, tepeye gömülmek istediğini söyledi. Eğer onun bu isteğini yerine getirirseniz, size minnettar kalırım.

— Neden getirmeyecekmişiz ki!. —diye atıldı Kalüp —. Son arzusudur bu beyimizin, elbette yerine getirilecektir...

Ekledi Sina :

— Bir de ben, Him başanın hemen bugün gömülmesini isterim. Madem ölümler âlemine geçti, dirilerin arasında yapacak işi kalmadı demektir. Hiç bir ölünün işi yoktur canlılar arasında. Kim olmuş olursa olsun, nasıl yaşamış olursa olsun, hiç bir ölünün...

Sara beş altı delikanlı çağırmış ve kazmalarıyla küreklerini omuzlayıp çukuru hazırlamağa yollamıştı şimdi. Him başanın cesedini ise mağaraya almıştı Çingeneler. Oğulları temiz kar toplayıp ısıttılar ateşte, özenle yıkadılar babalarının cesedini. Sina, bayramlıklarını giyindi.

Öğleden sonraydı. Cesedi yeniden mağaranın önüne aldılar. Ve bir sedyeye uzatıp götürdüler tepeye. İsteğine uygun şekilde, torunu Būs'ün yanına gömdüler. Ve kocaman bir kazık diktiler çukurun üzerine.

Tam barınaklara dönecekleri sıra, büyük bir gürültü koptu yukardan doğru. Kaldırıp başlarını baktılar gökyüzüne. Mavi kubbede, batıya doğru süzülen beş bombardıman uçağı gördüler. Üçü alabildiğine iriydi uçakların, ve bir cehennem gürül-

tüsü çıkarıyorlardı. Öbür ikisi ise, iki kelebekten fark-sızdı. Uzaklarda bir yerde toplar gümbürdüyordu gene. Uçaklar uzaklaştı. Çok geçmeden, sesleri de işitilmez olmuştu.

— Haftalarca süren bulutlu havadan sonra ilk defa olarak bugün açtı hava...

— Vuruşmağa başladılar yeniden bunlar!

— Ne olacaktı yani, harp dediğin bu işte!

— İnsan eti istiyor savaş...

— Onlar da veriyor istediğini!

Uçaklar bir daha görünmedi ama toplar, akşam karanlığı bastıktan sonra da kükremeğe devam ettiler.

Güç uyudu Çingeneler; topların gümbürtüsü ve özellikle de açlık tarafından, şafak daha sökmeden uyandırıldı.

Babaya'nın eti çoktan tükenmiş bulunuyordu. Postu kalmıştı sadece, mağaranın girişinde, Zazu'nun postunun yanında sallanıp duran.

Ateşleri yaktılar, bol acılı kaynar bir arpa çorbasıyla giderdiler açlıklarını.

O gece üç kadın, üç erkek çocuk doğurdu. Çocuklar cılız mı cılızdı ama yaşıyorlardı.

Bembeyaz bozkırın üzerinde kıpkırmızı güçlü bir güneş yükseliyordu. Ilık bir rüzgâr esiyordu hafif hafif. Karlar erimeğe başlamış ve mağaralara giden yol ufak bir dere halini almıştı. Tuzlu gölün suları neşeyle pırıldıyordu.

Oymağın tüm erkekleri, mağaraların önündeki alanda toplanmıştı.

— Ne yapacağız şimdi?... — diye konuşmayı açtı içlerinden birisi —. Bulibaşamız yok artık.

— Yeni bir bulibaşa seçmemiz gerekiyor...

Kadınlarla çocuklar susuyordu. Dinlemesine dinliyor ve seyrediyorlardı ama fikir yürütmek, oy kullanmak hakları yoktu.

Hırsız Uy söz almıştı :

— Bizim oymağımız öteden beri hep Him başkanın ailesinden gelme beylerin buyruğunda yaşamıştır... – dedi –. Him'in babası da, dedesi de, atası da hep bizim beylerimiz olmuştur. Ama bu sefer bu iş bitmeli artık. Başka birisi, başka aileden birisi geçmeli bugün başımıza. Haksız mıyım?

Sara, elindeki sopayı tehdit dolu bir tavırla havaya kaldırarak cevap verdi ona :

— Havlamağa devam edecek olursan şu sopayı alnının orta yerine yersin haydut!... – diye bağırdı—. Him başkanın ailesini istemiyoruz artık, bu doğru. Ama bunu, Him'in oğullarından hiç biri oymağı çekip çevirecek güçte olmadığından istemiyoruz biz. Öyleyse başımıza öyle birini getirelim ki hem ciddî olsun, hem de çalışkan; hem yaşlı başlı olsun, hem de aynı zamanda...

Kalüp kesti onun sözünü :

— Uzun etme, kim?... – diye sordu birden.

— Canım kim olduğu belli değil mi! Dünyanın en basit şeyi...

— Basit evet! Büyük dostumuz, aramızda ağzı en iyi laf yapanımız Sara, başımıza geçip oymak beyi olmak istiyor. Haksız mıyım yoksa Sara?

— Ne olmuş yani?... –diye haykırdı Sara.

— Olmuşu olmamışı şu ki, biz seni istemiyoruz. Çünkü senden daha kabiliyetlisi, oymak beyliği gibi bir üstün işe çok daha yatkın olanı var. Ve çünkü sen, ne denli gayret edersen et, Him'in eline

su bile dökemezsin... Çünkü Him'in oğulları bile senden katkat iyi, senden katkat üstündür, anlıyor musun! Vede çünkü...

Sözünü tamamlamağa fırsat bulamamıştı Kalüb : Sara bir sıçrayışta onun üzerine atılmış ve elini bile kaldırıp korunmasına meydan vermeden, sopayı kafasına indirivermişti.

Kaçmak istermişçesine atıldı Kalüb, tek ayağını havaya kaldırdı. Ama bir an sonra da, yere basan ayağının üzerinde dönüp yığıldı kaldı oraya.

İllerledi Sara, Kalüb'ün üzerine doğru eğildi. Doğrulduğu vakit ağzı bir karış açıktı. Ölmüş olduğunu farketmişti Kalüb'ün. Kekeledi :

— Vallahi hiç öyle bir niyetim yoktu benim... Onu öldürmek aklımın ucundan bile geçmezdi, inanın ki... Sadece bir ders vermek istiyordum ben ona, küçücük bir ders o kadar...

Sara'yı bir kenara itmiş ve ölünün çevresine toplanmıştı Çingeneler. Yalnız Hırsız Uy yaklaşmıştı Sara'ya. Dişlerini öfkeyle gıcırdatarak sordu:

— Neden yaptın bu işi?

Ona cevap verecek gücü gene de buldu Sara kendinde :

— Kalüb'ü öldürdüysem sana ne yani!... — diye bağırdı —. Baban mıydı, atan mıydı, yoksa kardeşin miydi?

— Neyim olduğunu öğrenmek istiyorsun demek! — diye homurdandı Uy —. Şimdi öğrenirsin öyleyse. Bana ne olduğunu şimdi öğretirim sana ben!

Bunları söylerken bıçağını çekmişti.

Pabucun pahalı olduğunu kavrayan Sara toparlanıp arkaya doğru sıçradı ve hemen kaldırdı

sopasını. Ama indirmeğe fırsat bulamadı. Hırsız Uy, bir hamlede onun arkasına geçmiş ve bıçağını kaburgalarının arasına saplayıvermişti. Devrildi Sara. Bir an çırpınıp debelendi yerde. Sonra sırtından fışkıran kan, çevresindeki bütün karı kırmızıya boyadı. Ölmüştü.

Per, pis pis sırtarak:

— Domuz gibi kanlıymış meğer şu ihtiyar Sara!
— dedi —. Tam bir domuza benziyor bakın!...

— İyi oldu pise! Beni bulibaşa yapın demek kolay mıymış öğrensin biraz!...

— Canım belki de şaka ediyordu adamcağız böyle söylerken, ciddî konuşup konuşmadığını nereden biliyorsun!...

Kalüb'se kıvranmamış debelenmemişti bile. Soğumuştur hemen, ve mum gibi sararmıştı cesedi. Çingeneler onu bir süre seyrettikten sonra Sara'nın çevresinde toplanmışlardı.

Oymağın yaşlı kadınları Sara'yı soyup yarasını inceden inceye muayene ettiler. Yapacak hiç bir şey yoktu, ölmüştü. Ancak o zaman hatırladı kadınlar, Sara'nın bir sopa darbesiyle Kalüb'ü, Hırsız Uy'un da bir bıçak vuruşuyla Sara'yı öldürdüğünü. Yani Sara, işlediği cinayetin cezasını çekmişti. Peki ama Hırsız Uy?... O nerdeydi peki?... Gözleriyle arayıp buldular Hırsız Uy'u.

Sara'yı bıçaklar bıçaklamaz fırlayıp mağaralara doğru kaçmıştı. Ama Devanası, elinde bir kırbaçla koşmuştu arkasından ve yetişip kocasının yolunu kesmişti :

— Dur bakalım!... — dedi —. Gerçekten bir adam mısın, yoksa zavallı bir insan müsveddesi mi, şimdi

anlayacağız! İş başa düştü Uy, davran görelim!...

— Davranıp da ne yapacağım peki?

— Al eline şu kırbacı, atıl oymağın üzerine ve herkese amansızca vur, anlıyor musun! Acımadan döv hepsini!...

— İyi ama bulibaşa değilim ki ben! Ancak bulibaşanın hakkı vardır insanları kırbaçlamağa...

— Seni bulibaşa seçmek zorunda bırakacaksın onları!

— Bu kırbaçla mı?

— Bu kırbaçla elbette, başka neyle olacaktı yani! Bıçağı bana ver, belki kullanmak zorunda kalırım. Al şu kırbacı, hadi!...

Hırsız Uy, bıçağı karısına aktarıp kırbacı almıştı eline.

Çingeneler bütün bu olup biteni uzaktan görmüş ama Hırsız Uy'la Devanası'nın ne konuştuğunu işitememişlerdi. Uy'un, işlediği cinayetin korkusuyla hemen kaçmağa ve oymağın öfkesi yatışınca kadar da ortalıkta gözükmemeğe hazırlandığını sandılar.

Hırsız Uy, başının üzerinde şöyle bir döndürüp şaklattı kırbacı. Yüreklenmişti birden. Sakin ve kendine güven dolu indi bayırdan. Ölçülü adımlarla ilerliyordu. Hemen ardından yürüyen karısı, elinde bıçak, onun yardımına koşmağa hazırды. Afallayıp kalmıştı tüm Çingeneler. İçlerinden bir çocuk, Vüz:

— Hırsız Uy, kendisini cezalandırmanız için teslim olmağa geliyor galiba... – dedi.

— Katiyen... – diye cevap verdi Bleb –. Aldanıyorsun, teslim olmağa falan geldiği yok Hırsız Uy'un...

— Görürüz bakalım!

Birkaç adım ötelerinde durmuştu Uy. Sırtarak sordu :

— Bulibaşamız yok diyordunuz siz öyle mi?

— Öyle diyorduk... – dedi Ket –. Dediğimiz de doğruydı. Him başa öldü işte, aldık götürdük gömdük ölüsünü, şu ana kadar da yerine bir kimseyi seçmedik.

— Seçmediniz! Peki ya ben? Ben kim oluyorum ha? Bu oymağın adamı değil miyim yani ben? Bulibaşa olamam mı? Söyleyin diyorum, bulibaşa olamam mı?

Çingenelerin bir kısmı susarken, bir kısmı da haykırdı :

— Sen? Sen mi bulibaşa olacaksın Uy!...

— Neden olmayacakmışım! Aranızdan birçoğu, Him başa henüz hayattayken tasarlıyordu bulibaşa olmayı. Onu beylikten alaşağı edip yerine kendiniz geçmek istiyordunuz, yalan mı?

— Birçoğumuz mu dedin? Yok canım! Belki birkaç çılgın olmuştur bunu düşünen ama, onlar da parmakla sayılacak kadar azdır...

Kahkahalarla gülmeğe koyulmuştu şimdi Çingenelerin bir kısmı. Ve birden bire kudurmuşçasına öfkelenmişti Uy. Karların içinde yatan iki cesede kısa bir bakış attı. Sonra da kırbacını kaldırıp her önüne çıkana vurmağa başladı hınçla. Kendilerini savunmağa bile girişmiyordu Çingeneler. Sadece kırbaç darbelerinden sakınıyorlardı.

Bu arada Devanası, keçi gibi oradan oraya sıçırıyor ve olanca gücüyle haykırarak kocasını yüreklen-diriyordu :

— Aferin Uy!... – diye bağıırıyordu –. Durma vur!

Sana itaat etmeğe alıştırdı onları! Yalnız kırbacın sözünü dinler insanlar Uy, sadece kırbaçtan korkar... Hiç acıma vur, vur, onlara!

Kaçışıp dağılmıştı oymak. Karısıyla ve çevresindeki uçsuz bucaksız bembeyaz çölle başbaşa kalmıştı Uy. Oymağın erkekleri, uzaktan bir süre baktılar ona. Sonra toplanıp, sessizce ve alabildiğine yorgun, mağaralara doğru ilerlediler.

*Gene masmaviydi gök,
Ve cam gibi berraktı
Bir gözyaşı gibi berrak.
Ve güneş ağır ağır
Eritiyordu karları.*

Kar yığıntılarının altında biriken sular, sadece gün ışığıyla canlanmış gözüken ölü tuzlu göle doğru bir yol arıyordu.

*

Yüzünün ter içinde kaldığını farketmişti Uy. Elinin tersiyle alnını kurulayıp karların içinde uzanmış yatan iki cesede baktı yeniden. Bu arada kar yığıntılarının arkasından dolanıp ortaya çıkmış olan köpekler de ölümlere bakıyordu. Gözlerinde sınırsız bir kederle biraz beride kalmış olan Rob, burnunu havaya dikmiş ve bir felâket haberi verirmişçesine ulumağa koyulmuştu.

Durduğu yere çömeldi Devanası, eteğini toplayıp işedi oracığa. Hırsız Uy, karısının işini bitirmesini bekledikten sonra:

— Bir güzel patakladım hepsini, gördün işte...
— dedi —. Ama şimdi ne yapacağız söyle bakalım?
Mağaraya yollanalım biz de istersen. Çünkü kar-
nım acıktı.

— Gidelim... — diye karşıladı Devanası —. Geceyi
burada geçirecek değiliz elbette. Yemek meselesine
gelince, birşeyler bulacak olursam hazırlar önüne
koyarım. Ama bulacak olursam...

Susmuştu birden. Söylemek istediği kelimeler
boğazına tıkanmış, soluk almasına engel oluyordu
sanki.

— Ne diyeceksen söyle pis köpek!... — diye ho-
murdandı Hırsız Uy —. Beni bu işi yapmağa kışkır-
tan sen değil misin... Korkuyorsun şimdi yalan mı!

— Korkuyorum ama kendim için değil Uy... — di-
ye cevap verdi kadın —. Senin için korkuyorum sa-
dece!

ONİKİ

Sırtında bir gocuk, oturuyordu Kör Sina. Duman yüklü ve uzun süredir yıkanmamış erkeklerin ter kokusuyla dolu mağaradan hiç çıkmıyordu artık. Yaş dallarla durmadan beslediği cılız ateşin yanında kalıyor ve düşünüyordu. Torunu Bös'ü düşünmekteydi özellikle. «O kavga çıktığı gün oğlanı yanımdan ayırmam, birbirine giren o çılgınların arasına karışmasına engel olmuş olsam... – diyordu kendi kendine – Bös bugün yaşıyordu.»

Yaşlı kadının yirmi metre kadar ötesinde, mağaranın dibinde, canlı alevleri çok daha fazla ısısağan bir başka ateş vardı. Çalı çırpı değil, sahipsiz kalmış ve hemen parçalanıp kesilmiş bir arabanın tahtalarını yakıyorlardı orada. Ve Sina'nın katiyen yaklaşmak istemediği bu ikinci ateşin hemen yanında, henüz ondört yaşında bir kız çocuğu olan Nira, nasılsa hayatta kalmış birkaç ihtiyar kadının ortasında, doğurmağa çabalamaktaydı. Kıvranişından belliydi müthiş acı çektiği.

— Ölüyorum anacığım, yetiş! Canım yanıyor çok!...

Annesi kızın üzerine eğilmiş, bacaklarını mümkün olduğu kadar fazla açması için zorluyor, arada bir de elinin tersiyle ağzına vuruyordu. Dudakları şişmişti zavallı kızın, kanıyordu durmadan. Ama ne

mutlu ki Nira, bu türlü muamele görmeğe alıştı; ne annesinin yumruklarından korkuyordu, ne de çenesinden akan kandan.

— Gözü doymaz kaltak seni!... — diyordu annesi kızına —. Erkek delisi kahpe!... Beni asıl Tebe'nin altına yatıp gebe kalmazdan önce çağırmalıydın!... İş işten geçti artık... Doğur hadi... Gayret et biraz!... Ahmak kız, ıkın!...

— Canım yanıyor anacığım!... — diye inliyordu kız —. Ölüyorum yetiş!

Ve kadın, yeniden kızın ağzına vurmağa başlıyordu.

*

— Bahar geldi bahar! İlkbahar geldi!

Üç gün boyunca gökyüzü masmavi kalmış, ve sıcak ışınlar saçmıştı güneş. Güney rüzgârı esmişti durmadan. Karlar erimeğe başlamıştı Toprakta yer yer siyah lekeler belirliyordu şimdi. Eriyen kar sularının emebildiği kadarını toprak ana emiyor; geri kalanıysa küçük şelâleler haline girip tuzlu göle doğru akmağa koyuluyordu. Gölde gene o ufak kırmızı kurtlardan gayrı hiç bir canlı görünmüyordu.

— Bahar geldi bahar! İlkbahar geldi!

Gerçekten ilkbahar mıydı bu? Ne yazık ki dördüncü günün akşamı daha henüz güneş bile batmadan, o tatlı güney rüzgârı kimbilir nereye çekip gitmiş ve yerini birbirinden buzlu kuzey ve doğu rüzgârlarına terketmişti. Karların erimesi durmuştu hemen, yollar yeniden kayganlaşmış ve yeniden kar yağmağa başlamıştı. Çevrelerinde gene kar tepe-

ciklerinin yığılmağa koyulduğunu gören Çingene-
ler, kıştan artık kurtulamayacaklarını düşünüyorlardı.
İhtiyarlarla kadınlar, soğuktan titreyerek mağaralara
yönelirken, gençler ve çocuklar biraz ısınabilmek
umuduyla zıplıyorlardı.

— Nereye gidiyorsun Alimut’um?

— Yiyecek bulmağa anne..

Ve Him başayla Sina’nın en küçük oğulları, tek
kelime eklemeksizin, eline bir sopa alıp gözden kay-
boluyordu. Üç dört saat yürüdükten sonra koltuğu-
nun altında bir tavşanla dönüyordu çoğu zaman.
Tavşanı görür görmez fırlayıp ardından koşuyor ve
sopayı yapıştırıyordu. Talihi yaver giderse vuruyor;
ve anasına iki üç günlük yiyecek sağlamış olmanın
gururu içinde dönüyordu mağaraya.

— Al sana bir tavşan daha anne!... –diyordu.

— Yaşayasın sen evlâdım, bin yaşayasın!

*

Top sesleri gittikçe sıklaşıyor ve biraz daha yak-
laşıyordu. Bazen kuzeyden doğru geliyordu bu ses-
ler, bazen de doğu yönünden. Ama oymak, bombardı-
man ve avcı uçaklarının vızıltısına alıştığı gibi top-
ların kükreyişine de alışmıştı artık. Ve ancak bütün bir
gün boyunca gökten bir tek uçak geçmez yada
bir tek top sesi işitilmezse, şaşkınlık gösteriyor-
du.

— Tuhaf şey!... Hiç uçak geçmedi bugün, ne
oluyor acaba?

— Top sesi de gelmedi!

— Sakın savaş bitmiş olmasın?

— Mütareke mi imzaladılar yoksa, barış mı yaptılar?...

Barış! Hiç bir kelime bu kadar tatlı olamazdı.

Ama Kör Sina, bu kelimeyi işitmekten haz duymuyor gibiydi nedense; görmeyen gözlerini önüne eğip:

— Bekleyin hele biraz çocuklarım.. –diyordu—. Sabırsızlanıp hayale kapılıyorsunuz. Harp sona ermedi daha, yeryüzünde barış gelinceye kadar daha çok zaman geçer!

— Niye böyle kötümstersin ihtiyar sen?... –diye soruyorlardı.

— Çünkü... çünkü.. –diye mırıldanıyordu Sina ve başka hiç bir şey söylemiyordu.

*

Him başanın ölümünden sonra dipten doruğa değişmişti Çingenelerin hayatı. Her şeyden önce de insanlar, birer ölüm mahkûmundan başka bir şey olmadıklarını ve korkunç çöle ölmek için sürüldüklerini anlamış bulunuyorlardı. Ne umut besleyebilirlerdi aslında? Baharın geleceğini ummak mı? Kış bir türlü izin vermek bilmiyordu ki baharın yol almasına! Sonra bahar geldi diyelim, ne kazanacaklardı yani? Üşümeyeceklerdi evet; ama üşümemek, açlıktan, oymağı yarı yarıya kırıp geçirmiş olan bu korkunç açlıktan ölmelerine engel değildi. Sadece yaşlılar ölmemişti oymakta. Yetişkinlerden, çocuklardan ve genç kadınlardan da bir alay ölen vardı. Ama buna karşılık da başka ihtiyarlar, başka kadın ve çocuklar pekâlâ yaşamıştı. Niçin o değil de bu yani? Sadece

ölüm biliyordu işin orasını. Sadece o biliyor ve o suçiyordu.

Hayatta kalanlardan pek azı umutluydu, pek azı güven bağılıyordu gelecek günlere.

— Eğer savaşılan devletler karar verirse, kurtulmuş oluruz.. –diyorlardı—. Karnımızı doyururlar önce; sonra da bu korkunç çölü terkedip koca ırmağın öbür kıyısına geçmemize izin verirler..

— Karnımızı doyururlar, hem de hürriyetimizi geri verirler öyle mi! Kim peki buraya kadar bize yiyecek getirmeğe zahmet edecek?

— Candarmalar elbette, başka kim olur!...

— Candarmaların başka işi kalmadı da bizi mi düşünecekler yani, geç allasen!...

Bu tür konuşmaların ardı arkası kesilmiyordu artık; ve konuşmalar uzadıkça, iyimserlerin sayısı elle tutulur şekilde azalmaktaydı. Aslında Çingene-lerin büyük çoğunluğu her türlü umudu yitirmiş ve sonlarını tevekkül içinde beklemeğe koyulmuşlardı:

— Ölümün bugün beni ziyaret etmesi pekâlâ mümkündür... –diyordu örneğin bir ihtiyar—. Ne vakitten beri çevremde dolanıp duruyordu zaten!

Bir başkası atılıyordu hemen:

— Benim daha bir haftam var. Ben bir hafta sonrasına randevulaştım ölümle!

— Kurtuluş imkânı kalmadı evet! Yapacak hiç bir şey kalmadı artık...

Gerçek bir çılgınlık rüzgârı esiyordu bütün oymağın üzerinde. Elden geldiğince uzun süre direnmek söz konusuydu. Uzun süre mi? Ne anlama geli-

yordu bu insanlar için «uzun süre»? Bin yıl mı demek oluyordu bu, yoksa sadece bir yıl mı? Hayır: Bir tek an demek oluyordu o kadar. Bir tek an.. Ve sonra bir tek an daha.

*

Hırsız Uy, oymak beyi olmuştu. Yani olmadığı halde olmuş gibiydi. Devanası dışında hiç kimse bulibaşa dememişti ona; ama gene hiç kimse, bulibaşa olmadığını yada olmaması gerektiğini de söylememişti.

Gerçekte, Çingenelere rağmen, kötümserlere olduğu kadar iyimserlere de rağmen, bütün her şey çatlayıp parçalanmaktaydı şimdi. Eski yasa ve geleneklere kulak asan yoktu artık; unutmışlardı onların varlığını, ve hiç bir utanç da duymuyorlardı. Özellikle kadınlarla genç kızlar yasak ve ayıp nedir bilmiyor, her önlerine çıkanla her an yatmağa, sevişmeğe hazır bekliyorlardı.

— Şurda ne kadarlık ömrümüz kaldı ki!... —diyorlardı—. Hayatın son demleri bunlar, niçin faydalanmayalım?

Hele Lisandra her türlü ölçüyü aşmış gitmişti. Karşılaştığı kadınlardan birisi yanılıp da kendisini kınamağa kalkacak olursa, açıyordu ağzını yumuyordu gözünü; en ağıza alınmaz küfürleri sıralıyordu. Hattâ bazen öylesine öfkeleniyordu ki, küfürle de yetinmeyip utanmazca hareketler yapmağa girişiyordu.

— Bulibaşa mı? Kim mi olabilir bizim bulibaşamız?

— Hiç kimse hiç!... Bulibaşasız da yoluna koya-

rız biz işleri, ölmek için bulibaşaya ne ihtiyaç var!...

—Hiç kimse hiç kimseden üstün olamaz evet!

Him başanın oğullarından hiç biri, oymak beyi olmak iddiasında bulunmamıştı. İskender bile. Böyle bir iddiayı öne sürdükleri an felâket kopacağını biliyorlardı çünkü. Oymak, oymak olmaktan çıkmıştı artık. Hiç kimse hiç kimseye söz geçiremiyordu.

Ve durmadan eriyordu kar..

Durmadan eriyordu..

Hiç kalmayıncaya kadar..

Ve eriyen karla birlikte

Bahar yaklaşıyordu..

Kapıyı çalıyordu işte bahar..

Cılız bir ot belirdi önce. Sonra bu ot biraz daha canlandı, büyüdü, yoğunlaştı. Oymağın beygirleri, katırları ve merkepleri bugün hayatta olsa, kimbilir nasıl iştahla yer bunları ve nasıl yeni baştan güç kazanırlardı! Ama soğuk ve açlığın elele verişle çoktan ölüp gitmişti beygir, katır ve merkepler. Öldükten sonra da sahiplerine yem olmuşlardı. Bütün o zavallı hayvanların, kala kala derileri kalmıştı geriye. Mağaraların girişinde, Zazu ile Babaya'nın postlarının yanı sıra, öbür kocaoğlanların postlarının yanı sıra asılı duran, güneş ve rüzgârın kuruttuğu deriler..

O amansız kış ayları boyunca oymağın bütün ayları birer birer kesilmiş ve yenmiş bulunuyordu. Bu da engelleyememişti oymağın yarısının açlıktan ölmesini.

Oymak beyliği iddiasında olan Hırsız Uy, kır-

bacını şaklatıyordu durmadan. Ama hiç kimsenin kendisini ciddiye aldığı yoktu. En ufak bir saygı görmüyordu oymağın erkeklerinden. İlgi de görmüyordu. Bağırıp küfürler savurduğu anlarda bile, dönüp de yüzüne bakmıyorlardı. Elinde kırbacı, arabadan arabaya mekik dokuyordu şişine şişine.

— Hırsız Uy mu dedin? Adı üstünde hırsız değil mi bu canım! Nasıl oymak beyi olurmuş başımıza?

— O zavallıyı bu işe kıskırtan, Devanası kahpesidir zaten.. Bütün suç o kaltakta!

Erkekler Uy'a, kadınlar Devanası'na küfrü basıyordu. Peki ya gençler? Onların tavrı başkaydı? Hepsi de Devanası'ndan öğrenmemiş miydi sevişmesini!

— İr! Bu akşam köstebek yuvalarının oraya gele mi.. Öğreteceklerim var sana..

— Daha dün öğrettin ya!

— Olsun varsın, sen gel gene..

— Peki Devanası, gelirim öyleyse!

— Hattâ bir de ortalığı şöyle bir kolaçan et, getirebilersen birkaç arkadaşını daha getir yanın sıra..

Yer ıslak olduğu zamanlar, Devanası'nın sırtı da çamura bulanmış oluyordu. Kar yığılı olduğu zamanlar çok daha rahattı Devanası. Ama toprak çimenlerle kaplandığı zaman, daha da rahattı.

— Gel hele Oliv, düş önüme!

— Ya annem görecekt olursa bizi?

— Hiç kimse göremez, korkma sen! Mağaraların iyice uzağına, köstebek yuvalarının oraya gidebiliriz. Bak akşam karanlığı bastı bile, tam zamanıdır..

— Doğu tarafına mı? Ama top sesleri geliyor o taraftan hep, ben korkarım!

— Korkacak ne varmış ki, toplar daha çok uzakta!

— Köstebeklerden de korkuyorum ben ama...

— Köstebek dediğin, yerin altındadır.

— Yılandan korkuyorum öyleyse..

— Burda yılan mılan yok

— Olmaz olur mu hiç, gözlerimle gördüm hem!

— Aptal sen de!

— Neden aptal oluyormuşum! Yüz vermedik diye mi?

Toplar daha uzaktaydı evet. Ama doğudan ve bir süredir de kuzeyden doğru gittikçe daha çok inleyen sesleri yankılanıyordu berrak havada. Batıda ve güneyde, koca ırmağın aktığı yönlerde ise, sadece sessizlik vardı. Şimdilik.

Toplanıyordu Çingeneler sık sık, tartışıyor, danişıyorlardı. Asker kaçakları uğruyordu zaman zaman obaya; ama artık bu kaçaklardan korkmuyorlardı. Aç ve kötü niyetli geliyordu gelenler hep. Ama gene geldikleri gibi, aç ve kötü niyetli olarak çekip gidiyorlardı. Hiç bir şey bulamıyorlardı çünkü, bulup alacak bir şey kalmamıştı oymakta. Tabanca yada tüfeklerini doğrultup tehdide giriştiklerinde bile, elleri boş dönüyorlardı.

— Yiyecek mi?... -diyordu Çingeneler-. Biz kendimiz aç perişan haldeyiz. Su içmek isterseniz gidip kaynaktan için. Çünkü kaynak suyu, bizim kovalarımızdaki sudan hem daha serin, hem daha temizdir. Yoksa şarap mı çekti canınız, rakı mı istiyorsunuz yoksa? İçkimiz vardı bir zamanlar, ama çoktan içip tükettik, damlası bile kalmadı şimdi. İnanmazsınız belki ama rakının tadını bile unuttuk aylardan beri iç-

meşe içmeye. Bir tek şey hatırlıyoruz: Rakının tadına doymaz bir kokusu olduğunu, vede genzimizin nasıl yandığını koklayıp içtiğimiz zaman!... Şöyle bir fincan rakı olsa da koklasak, burun deliklerimiz ürperse biraz, sonra da içsek yudum yudum, ve yansa kavrulsa ciğerlerimiz!... Bir fincan rakı için ölmeğe bile razı olurdum yiğidim... Vede her şeyimi verirdim sana, karımı, hayatımı! Hattâ biraz fazla olsa, rakının fazlasını bile verirdim inan!...

İhtiyar Huhu'ydu çoğu zaman böyle konuşan. Ve karşıdaki asker, köyünde kendisinin de böyle ihtiyar ve böyle geveze bir dedesi olduğunu hatırlıyordu. Ağlayacak gibi oluyordu birdenbire. O zaman gözlerini yumuyor, zapt ediyordu kendini. Kaçak olduğunu unutsa da, asker olduğunu unutmuyordu; ve unutmuyordu askerlerin ağlamaması gerektiğini. Hiç kimse görmemeliydi gözyaşlarını evet. Anası bile. Kurşun sürülü tabancasıyla oynuyordu bir süre, ateş etmek geliyordu içinden. Ama bu Çingenelere niçin ateş açmalı? Niçin açmamalı peki, savaşta değil miyiz!

— Gelelim kadın meselesine.. – diyordu asker—. Hadi yiyeceğiniz yok ama, bir alay kadınınız var! Bir tanesini olsun ödünç verseniz bana? İki yıldır kadın denen şeyin gölgesini bile görmedim.. İki yıl bu, dile kolay...

— Ben de öyleyim evlât, ben de iki yıldır..

— Kabul... – diyordu asker—. Ama sen ihtiyar olduğun için öylesin! Oysa ben...

Başını yere eğdi Huhu, konuşmak için yeniden kaldırdığında yüzünde derin bir keder dalgalanıyordu :

— Kadınlarımız var evet... – dedi ağlamaklı bir sesle –. Olmasına var ama senden önce başka asker kaçakları da geçti burdan yiğidim, çullandılar üzerlerine. Oncağızlar da, her kadın gibi bu işe boyun eğdi, ve hastalık kaptılar... Bir alay pis hastalık!... Öyle ki, işe yarayacak halden çıktı garipler...

İhtiyarın yalan söylediğini sezinleyememişti asker. Üsteledi :

— Bir tane bile sağlamı kalmadı mı içlerinde?

Tam o sırada Devanası, mağaraların birinden çıkmış öbürüne geçiyordu. Elinde kırbaıyla, Hırsız Uy yürüyordu iki adım gerisinde. Şu aynı Hırsız Uy'un şu aynı kırbacla, Him başanın ölümünden sonra kendisini dövmüş olduğunu hatırladı birdenbire Huhu. Üstelik de hiç sebepsiz, sadece vurmak zevki için dövmüştü... Askere Devanası'nı işaret etti eliyle:

— Bir tek bu kaldı işte... – dedi –. Bunun hastalığı mastalığı yok çok şükür!

Asker gülümsemişti :

— Benim gibi kısa boylu ve cılız bir adama gerçi biraz fazla şişman kaçıyor ama... – dedi –, atın olmadığı yerde eşek tahta kurulur. Ricada bulunsak merhamet eder herhalde!

Kenara çekildi Huhu. Asker seslendi:

— Hey sen kocaman karı!...

Kendisine seslenildiğini anlayıp hemen durmuştu Devanası. Hırsız Uy da durmuştu onunla birlikte.

— Ne var, ne istiyorsunuz?

— Yaklaş!... – dedi asker –. Yaklaş da bakayım sana...

Hırsız Uy karısını uyardı hemen:

— Gitme sakın... – dedi.

Ama asker kaçığı iyice kararlıydı:

— Fazla nazlanma da gel hadi! Yoksa kızarım haa, kızınca da ateşe başlarım. Hem öyle boşa çekmem kurşunu. İşittin değil mi güzelim? Naz yok!

Ve şaka etmediğini göstermek için de, tabancasını havaya kaldırıp bir el ateş etti. Kendini yüzü koyun yere attı Uy. Bir yandan da karısına:

— Gitme diyorum sana!... – diye bağıırıyordu –. Emrediyorum. Besbelli ne yapacağı herifin sana...

Bir kahkaha savurdu Devanası:

— İşin ucunda öldürmeyecek ya!... –dedi.

Asker kaçığı bu arada ilerlemiş ve Devanası'nı belinden yakalayıp mağaraya doğru sürüklemişti. Girmeden önce Huhu'ya sordu :

— İnsan var mı içerde?

— Var evet... – diye cevap verdi Huhu –. İhtiyar bir kadın var... Ama kör olduğundan hiç bir şeycik göremez...

Ayağa kalkmıştı Hırsız Uy. Mağaranın kapısına yaklaşmış :

— Dışarı çıktığı vakit arkadan saldırıp bıçaklayacağım o herifi!... – demişti.

Bir yandan da bıçağını çekmiş, göstermekteydi. Huhu aldı bıçağı, parmağının ucuyla keskinliğini denedikten sonra :

— İyi mal doğrusu... – dedi –. Ustura gibi!

Bir an susup ekledi:

— Beni dinleyecek olursan, adamı rahat bırak. Hiç bir suçu yok ki zavalılığın. Suçsuz insanı niye bıçaklayacaksın?

— Suçsuz mu dedin! Nasıl suçsuz olurmuş?

Gelip karımla yatacak, sonra da suçsuz olacak! Şu anda yatıyor işte benim karımla, okşuyor onu, her bir şeyi yapıyor...

— Evet ama karın istedi bunu. Sen de gördün kendi karının halini: Yani istemediyse bile, karşı çıkmadı... Tam tersine gönüllü davrandı, öyle değil mi?

— Öyleyse karımı bir güzel döveceğim!... – diye haykırdı Hırsız Uy –. Onu kırbaçlayacağım öyleyse!

— Bak ona bir diyeceğim yok işte!... – diye cevap verdi Huhu –. Karını kırbaçlamağa hakkın var çünkü. Hem yalnız hakkın değil, galiba bu durumda mecburiyetin de var!

İlkin asker kaçağı çıkmıştı mağaradan. Dudakları gerilmişti adamın. Büyük bir tiksinti ve derin bir yorgunluk okunuyordu yüzünde. Hırsız Uy’u tepeden tırnağa süzerek :

— Kocası sen misin bunun?... – diye sordu.

— Benim evet, ne olmuş!... – diye homurdandı Uy –. Ne istiyorsun yani benden?

— Hiç bir şey istemiyorum. Sordum sadece. Merak ettim de hani.

Huhu’ya bakmadı bile asker. Mağaranın girişindeki ayı postlarının altında, dudaklarında memnun bir gülümseyişle duran Devanası’na da dönüp bakmadı.

Koruya doğru yürüdü sadece. Çingeneler gözleriyle izlediler adamı. Bakışlarında bir kaygısızlık, bir rahatlık, hattâ bir gıpta ifadesi vardı hepsinin.

Hiç acele etmeksizin güneğe doğru yürüyordu adam. Birkaç gün böyle yürüyecek; sonra da ilkin yola, ardından da koca ırmağın kıyısına varacaktı. Hattâ talihi yaver giderse, ırmağın karşı kıyısına, o

kalabalık hareketli şehre bile geçebilir ve ekmekle şarap bulabilirdi orada. Hattâ talihi iyice açılırsa, günün birinde köyüne bile ulaşabilirdi. Kendi evine...

Evleri vardı insanların evet. Kimisinin saray gibi kocaman evi vardı, kimisinin de daha küçük. Bazısının evi, bakarken, rüzgâr bunu nasıl uçurmuyor diye şaşkınlık duyulacak kadar küçük, küçücüktü. Çingenelerinse eve ihtiyaçları yoktu. Arabaları vardı onların. Beygir, katır ve merkeplerin çektiği, muşamba örtülü arabaları vardı; ve bol bol yetiyordu onlara. Hep böyleydiler. Hep böyle kat ediyorlardı ülkeleri. Çalışıyor, şarkı söylüyor, dansediyorlardı. Ve hiç bir düşmanları yoktu Çingenelerin. Hiç kimseden hiç bir şey istedikleri yoktu. Ama harp... Harbin bir istediği olsa gerekti onlardan. Aslında, istediği şeyi de fazlasıyla almıştı. Yüz kişiden altmışını biçip götürmüştü ölüm. Ve bu ölümü onların başına musallat eden tesadüf değildi, harpti.

Köpeklerden birçoğu ölmüştü kışın. Birisi ölüp ölmez, sağ kalanlar tarafından derhal parçalanıyor ve yeniliyordu. Kala kala beş tane köpek kalmıştı şimdi oymakta. Rob'la birlikte altı. Üçü dişi, üçü erkek. İlkbahar, taze ot getirmişti onlara, güneş getirmişti. Ama taze otların yanı sıra, hayvanlara özgü belli arzuları da getirmişti tabii. Sabahtan akşama kadar dişilerin ardında koşan erkek köpekler, durmadan ısıyorlardı birbirlerini. Kan içindeydiler. Saatler boyunca açlıklarını ınutuyorlardı. Sonra birden hatırlayıp mağaraların çevresinde uzanan uçsuz bucaksız ovaya doğru koşuyorlardı delice. Kuru yönüne giderlerse, bu, bir tavşan kokusu aldılar demekti.

Doğrusu istenirse, tavşan bolluğu var denile-

mezdi burada. Çoğu güneye g etmişti çünkü.

Çoğu zaman Rob, teki köpeklerden ayrılıyor ve doğuya yada kuzeye doğru gidiyordu tek başına. Bozkırın o kesimlerinde toprak kıızıla çalıyordu. Kumlu ve hattâ akıltaşlı bir araziydi bu. Kstebeklerin imparatorluğu, işte bu kesimdi. Rob'un gittiği yönü sezer sezmez ötekiler de fırlıyordu arkasından. Köstebek yuvalarının önüne gelince durup önce kokluyor, sonra da karın üstü uzanıp pusuyu geçiyorlardı. Gz ve burundan ibarettiler artık. Bir köstebek ilerliyordu yeraltı dehlizlerinde. Çok geçmeden duruyordu köstebek. Küçük toprak tepeciğinin altında duruyor ve daha ilerilere gidebilmek için dehlizi genişletmeğe girişiyordu. Kımıldamağa koyuluyordu yuvanın ucu. Bir kerekımıldııyor, sonra bir ikinci keredaha kımıldıyordu. nc kımıldayışa vakit kalmadan atılıyor Rob; ve iki pençe darbesiyle tepeciği darmadağın edip küçücük, simsiyah ve kr hayvanı ensesinden sım sıkı yakalamış oluyordu. Gerisi oyundu artık. Biraz açılıyordu Rob, köstebeği ağzıyla tutup havaya fırlatıyordu.

Düşüyordu yere hayvan. şaşkınlık içinde çırpınıyor, delice sağa sola koşarak yuvasını arıyordu. Ve Rob yeniden yakalıyordu hayvanı, yeniden havaya fırlatıyordu. ırpınmağa, koşmağa, yuvasını aramağa, yani yaşamağa devam ediyordu köstebek. Bu sefer Rob, açlığa dayanamıyor ve hayvanı bir süre kokladıktan sonra dişlerinin arasına alıp parçalıyordu. Küçük küçük parçalara ayırıp da yiyordu köstebeği. Uzun uzun yalanıyor, sonra da, başka bir yuvanın önünde yeniden pusuya yatıyordu... Aslında köstebekler, avlaması zor, yemesi tatsız

şeylerdi. Ama köpeklerin aldırış ettiği yoktu bu karcık teferruata. Çingenelerin de yoktu.

Oymağın hayatını köstebekler kurtardı. Hayır hayır, köpekler. Çünkü köpekler icat etmişti bu köstebek avını; ve baharın gelmesiyle birlikte işe koyulmuşlardı. Çingeneler onları görerek sıvandı işe. Açlıktan ölmektense köstebek yemek elbet çok daha yeğdi. Sonra... kim demiş efendim köstebek eti yenmez diye?

Küreklerini kaptıkları gibi köstebek yavalarının oraya seğırtiyor ve hiç vakit kaybetmeden çalışmağa başlıyorlardı. Kımıldayan bir yuva görür görmez fırılıyordu Çingene, küreği tümseğin dibine daldırıyor ve kumlu toprakla birlikte köstebeği de çekip çıkarıyordu. En genç olanları bile, çocuklar bile, oynamıyordu hayvanla. Vakıt kaybetmek yoktu katiyen. Yakalanır yakalanmaz öldürölüyordu hayvan, ve kova atılıyordu. Öğleye doğru sona eriyordu bu çalışma. Avlarının yığılı olduğu kovaları yüklenip mağalara dönüyorlardı. Derisini yüzüyorlardı ilkin hayvanların. Yumuşak, simsiyah, kadife gibi bir deriydi bu. Güneşte kurusun diye bir ipe asıyorlardı. Niçin mi? Koca ırmağın karşı kıyısına geçecekleri gün için. Varacakları ilk şehirde bu derileri uygun fiyata satacak ve kazandıkları parayla ekmek, peynir, sebze ve hakikî et satın alacaklardı. Her şey bulunuyordu ırmağın karşı kıyısında, her şey. Gerçi oraya da uğramıştı harp, ama sadece geçerken uğramıştı. Doğudan ve kuzeyden doğru kükrediği işitiliyordu topların. Güney, sakindi henüz. Ama bu sakinlik ne kadar sürer, hiç kimse bilmiyordu.

Tavşan ve köstebeklerle karınları iyice doyan

köpekler büsbütün azıyor ve birbirlerini ısırıp yaramağa koyuluyorlardı yeniden.

Çingeneler de tavşanla ve çoğu zaman köstebeğe besleniyordu. Soğanlı, sarmısaklı ve bol biberli yapılmak şartıyla, hiç de fena olmuyordu köstebek çorbası diye adlandırdıkları yeni yemek.

*

— Mağaralar oturulmaz hale geldi artık!

— Kış geri dönmez herhalde?

— Yarın sabah çadırları kuralım...

Şarkılar söyleyerek kurdular çadırları. Öylesine sevinçliydi ki, kemanlarla davul ve zurnaları bütün gün ellerinden bırakmadılar. Kocaoğlanları kesip yememiş olsalar, bir güzel de dansedeceklerdi. Ama zavallı aylar yoktu artık. Beygirler, katırlar ve merkepler de yoktu. Oymak buraya yerleşmek ve hiç bir şekilde buradan kımıldamamak emrini aldığı günkü insanların da birçoğu ölüp gitmişti.

Gece geç vakit, hasırlara uzanıp yattılar. Hasırların altında katı ve kumluydu toprak. Otlar yeşil ve tazeydi. Hava serin ve tertemiz.

Aylardan sonra ilk defa o gün çalgılarını çıkarmış ve bütün kış boyunca söyleyemedikleri bütün türküleri söylemişlerdi. Ölenler için duyulan kederle hayatta kalanların yaşama sevinci içiçe örülüyordu bütün bu türkülerde. Ve mağaralardan kurtulmuşlardı.

— Bizim hayatımız, çadır demektir!... Kemanlarımız, davul zurnalarımızsa, iş âletlerimiz demek, öyle değil mi?

Hırsız Uy söylemişti bunları. Ötekilerin gözlerinin içine bakıyordu. Korkuttuğunu sandı onları. Bir an sustuktan sonra ekledi:

— Kırbaçlarımız da var, unutmayalım. Vede bıçaklarımız. Onlar da hayatımız sayılır bizim!...

Hiç kimse cevap vermedi. Erkeklerden birkaçı piposunu yakmış, tiksintiyle yere tükürmüştü. Ayağa fırladı Hırsız Uy, kırbacını şaklattı havada üst üste birkaç defa. Gene kimsenin kendisine dikkat etmediğini görünce, öfkeyle:

— Nasıl!... – diye bağırdı –. Demek hiç biriniz korkmuyorsunuz benden? Hiç biriniz çekinmiyorsunuz, ürkmüyorsunuz? Oysa ben sizin beyinizim bugüne bugün!... Bu oymağın beyi kim? Benim! Benim işte! Ben, ben, ben!

Susuyordu ötekiler. Pipolarını içiyor ve nihayet gelen baharı düşünüyorlardı. Ve türlü ihtiyaçlarını, sıkıntılarını, felâketlerini.

Bu sessizlik, zaptedilir halden çıkardı Hırsız Uy'u:

— Nasıl nasıl!... – diye uludu bu sefer –. Hiç kimse cevap vermeyecek mi yani bana?

Him'in en büyük oğlu Antos, ne uzun ne kısa boylu, ne şişman ne de zayıf bir adamdı. En sessiz erkeğiymiş oymağın. O kadar ki, Çingenelerin içinde Antos'un konuştuğunu bile duymamış olanlar vardı. Kardeşi İskender'e doğru bir bakış attı Antos. İskender üst üste birkaç kere gözünü kırpınca ayağa kalktı:

— Sana ben vereceğim cevabı Uy... – dedi –. Cevapla beraber bir de öğüt vereceğim sana. Bizi rahat bırakmanı öğütleyeceğim. Huzura ihtiyacımız var bizim, anlıyor musun... Bizi rahat bırak, yoksa karışmam!..

Hırsız Uy, Antos'un üzerine atıldı birdenbire. Kırbacını elinden atmış ve kısa, geniş ustura gibi keskin bir bıçak çıkarmıştı. Vurup indirmek istedi bıçağı. Ama Antos daha atik davranmış ve çenesine bir yumruk patlatmıştı onun. Sarsılmadı Uy, bir kere daha saldırdı. Bu sefer Antos, elinin tersiyle ağzına vurdu. Uy'un dişleri çatırdamış, birkaç dişi de dökülmüştü ossaat. Ve Antos, bırakmıyordu onu artık. Havalandırıp yere çarptı olanca gücüyle; ve Hırsız Uy doğrulmağa fırsat bulmadan, kaburgalarına art arda birkaç tekme indirdi.

— Rezil!... – diye kükredi sonra –. Bir daha o bey lafını ağzından işitmeyeyim, yoksa kafanı kırarım senin! Kafanı kırarım, anlıyor musun!...

Afallayıp kalmıştı oymak. İçlerinde en fazla şaşıranı da Devanası olmuştu:

— Şuna bakın hele bir!... – diyecek oldu kendisini toplayıp.

Ama Antos ona öyle bir bakış bakmıştı ki, başını eğip çadırına yöneldi Devanası; ve gençler, yeniden türküye başladılar. Gelgelelim, kanatsız kuşlar gibiydi türküler şimdi. Yerlerde sürünen kanatsız kuşlar gibi.

Yer gök sakindi alabildiğine.

Hazır yaşarken türkü söyle yiğidim

Bir an olsun düşünme hain ölümü...

Ölüm alabildiğine uzak yiğidim

Ve türkülerle çalkanan hayat öylesine yakın ki!

Gök titremeğe başlamıştı birden, sonra da gürlemeğe koyuldu. Hemen avuç dolusu kum atıp ateşleri

söndürdü Çingeneler. Ve ateşler can verdi. Türküler de can verdi ateşlerle birlikte. Yalnız türküler mi? Şu çölün ortasında inleyen insanların yüreğinden, türkülerle birlikte bir şey de kopup gitmişti işte.

Bir dizi bombardıman uçağı hızla yaklaştı; mağaraların ve yeni kurulmuş çadırların üzerinden aynı hızla geçip uzaklaştılar sonra.

Uçaklar görünmez olmuştu, ama gök uzun zaman gürlledi; bu gürlleme sönmeden önce de, patlama sesleri kapladı ortalığı. Gök, yerin üzerine devriliyordu sanki. Oysa baktılar, gökte en ufak bir kımıltı bile yoktu.

*

Çadırından çıkmıştı Lisandra; ve yokuşu sakinlikle tırmanıp gecenin saydam karanlığı içinde kaybolmuştu. Uzun bir süre izledi onu gözleriyle Gozü, seçilmez oluncaya değin izledi. Bütün oymak gözlerini Gozü'ye dikmişti. Kırbacını kapıp kadının ardından koşmasını ve onu döve döve çadıra döndürmesini bekliyordu bütün oymak. Gozü kalktı nitekim, ama karısının ardından gitmek üzere değil. Birkaç adım attı ve Antos'un biraz önce söndürdüğü ateşin yanına oturdu.

Görevden dönen uçaklar yeni baştan titretiyordu havayı şimdi. Gozü elini uzatmıştı Antos'a :

— Antos... — dedi —. Bütün oymakta, tabakasının dibinde bir parça halis tütün kalan tek adam sensin, biliyorum. Biraz tütün ver bana... Hakikî bir tütün dumanı dolsun istiyorum ciğerlerime... İnan ki buna müthiş ihtiyacım var...

— İsteddiği şeyi ver ona oğlum... – dedi çadırın yanında karanlıkta oturan K r Sina –. Ver,       bugün, Goz  için büyük... Çok büyük bir gündür!

Mağaraların ve çadırların üzerinden yeniden geçip uzaklaştı uçaklar. Bir zaman sonra g r  t leri de kesildi.

—Goz , piponu uzat bana... – demişti Antos –. Uzat da halis tütünle doldurayım piponu.

Doldurulmuşt ve ateşlenmişti pipo. Çadırların içinde ve çevresinde sert bir tütün kokusu dalgalandı.  ingeneler boyunlarını uzatmış, havayı dolduran bu sahtesiz kokuyu i lerine  ekme e çalışıyorlardı şimdi.

Az sonra Lisandra, kayalıkların üzerinde belirmişti yeniden. Ağır ağır indi yokuşu, mağaraların oraya geldi. Goz 'n n çadırına ulaştığında durdu ve dünyanın en sakin sesiyle:

— Demek Ariston'u  ld rd n Goz ... dedi–. Bu cesareti gösterebileceğini hiç ummuyordum. Ama oldu işte.  ld rd n onu. Üstelik, bı a ınla  ld rd n. Han erleyerek!

Lisandra'nın sözleri onu hiç mi hiç ilgilendirmezmiş esine, piposundan üst üste birkaç nefes çekmişti Goz . Epey bir zaman sonra cevap vermişti karısına :

—  ld rd m evet... – demişti –. Daha bu akşam öldürdüm hem de. Köstebek yuvalarının orada geziniyordum. Doğu tarafına doğru bir süre ilerledim. Geri d nd   m sırada rastladım Ariston'a. Ot-ların arasına uzanıp yatmıştı. Beni gördüğü vakit: «Ben artık dayanamayaca ım bu i e Goz ... – dedi –. Tek gözlü yaptın beni, ve ben daha senden

öcümü almadım. Niçin burada ve hemen şimdi dövüşmeyelim? Hem de ikimizden biri ölünceye dek?» Olur dedim ona tabii. Ve dövüştük orada. Ama uzun sürmedi. Tüm gücünü kuvvetini yitirmiş gibiydi çünkü. Cansız ve perişandı. Uzun bir hastalıktan yeni kalkmışçasına. Dövüşmüyordum ben, onunla oynuyordum. Bıçağımın ucuyla dürtüklüyordum çeşitli yerlerinden. Öldürmek için değil hayır, canlandırmak için biraz, kımıldaması için. Hiç akli başında değildi sanki. Ne yaptığını bile pek bilmiyordu. Oradan oraya sıçırıyordu sadece. Sonra birden, ve hiç ummadığım bir anda, bıçağımın üzerine doğru attı kendini. O kadar anıydı ki, davranıp zamanında kaçırmadım bıçağı. Düştü kaldı yere, ayaklarımın dibine devrildi. Göğsüne girmişti bıçak. O zaman, acı çekmesin diye, iyice sapladım. Artık kesin olarak ölmek istediğini anlamıştım Ariston'un; ben aynı şeyi istemiş olsam, şüphesiz o da bana yardım ederdi. Aslında yiğit ve iyi yürekli bir çocuktu Ariston. Öldürdüğüme yanıyorum ama, kendisi istedi bunu. Başka ne yapabilirdim ki!

Oymağın bey gözüyle bakmağa başladığı Antos, kaşlarını çatmıştı :

— Yiğitti vede iyi yürekliydi diyorsun! Madem öyleydi ve madem bunu sen de kabul ediyordun, neden öldürdün onu? O ölmek istese bile, bu isteği yerine getirmeyebilirdin. Neden?

— Nedenini pekâlâ biliyorsun... – dedi Gözü –. Lisandra... Gayet iyi biliyorsun ki Lisandra olmasa... yani aramızda Lisandra yüzünden çıkan o düşmanlık olmasa, Ariston'a bir fiske vurmağa bile kıyamazdım ben. Ve defalarca söyledim kendisine,

Lisandra'nın peşinde koşmağa devam ederse onu öldüreceğimi. O da buna karşılık, beni temizleyeceğini söyleyerek övünmekteydi. Ama sonunda ben onu temizledim. Hem de hiç yorulmadan... Aslında kendisi istememiş olsa, belki öldürmezdim de onu... Lisandra meselesi vardı aramızda... Anlıyorsun değil mi beni?

— Onu hiç yorulmadan öldürdün demek! Kolay bir işti bu. Hastalanmıştı çünkü. Haddinden fazla köstebek yediydi herhalde. Müthiş zayıflamıştı...

Lisandra söylemişti bunları.

— Gidip ölüsünü bulalım hadi... — diye kesti kadının sözünü Antos —. Ama nasıl taşıyacağız? İnsan ölünce bir kat daha ağırlaşır, bilmez misiniz...

— Onu Gozü öldürdü... —dedi Lisandra —. Burada kadar ölüsünü taşımak da Gozü'ye düşer. Yalnız Gozü'ye!

Ariston'un ölüm haberi şimşek gibi yayılmıştı oymağa. Bütün erkekler koşmuş, Gozü'nün çadırı önünde toplanmıştı. Ama Türk usulü bağdaş kurup otların arasına oturmuş olan katil, hiç bir şey yokmuş gibi piposunu içmeğe devam ediyordu. Gerçekten harika bir içimi vardı Antos'un tütününün. İnsanın ağzında ancak Makedonya tütünlerinin bırakabileceği bir tat bırakıyordu. Ve alışılmadık, pek hoş bir koku salıyordu.

Gozü'nün çevresinde dalgalanan ince dumanın arasından doğru müthiş bir vızıltı kopmuştu birdenbire. Bütün oymak ürperdi: O yeşil kocaman sinekler, soğuğun geberttiği o korkunç harp sinekleri yeniden doğmuştu! Bir dehşet ürpertisi sardı her-

kesi. Kış aylarının soğuk ve açlığı öldürmüştü bütün bu hayvanları. Ve Çingenelerin yarıdan fazlasını da aynı soğukla aynı açlık öldürmüştü. Ama sadece sinekler dirilmişti yeniden ve işte yeniden insanlara saldırıyorlardı.

Bu iğrenç vızıltıyı, topların uğursuz gümbürtüsü izledi. Doğudan geliyordu sinekler; hiç bir kuvvetin önünde duramayacağı görünmez bir dev dalga halindeydiler. Kuzeyden gelip çadırların ve mağaraların üzerine çöken uğursuz top sesleri de öyleydi.

— Gidip Ariston'ı getirelim hadi... — dedi birisi nihayet.

— Hadi!

En önde Lisandra yürüyordu yol göstermek için. Onu hemen hemen bütün oymak izlemekteydi. Gözü birden ihtiyarlayıvermişti sanki. Başını önüne eğmiş güçlkle yürüyor, ayaklarını sürüklüyordu. Gözü'nün yanı sıra Rob ilerliyordu. Gözü kadar perişan bir haldeydi o da. Öbür köpekler hepsini geçmiş, Lisandra'nın önünde koşmaktaydılar. Ve hiç biri ayrılmıyordu Ariston'un ölü yattığı yere onları götürecek olan yoldan.

Cesede yaklaşıncı, kan kokusunu alan köpekler birdenbire hızlanmış ve köstebek yuvalarıyla dolu kumlu toprağa yayılmış taze kanı yalamağa koyulmuşlardı. İleriye doğru sıçradı Rob, cesedin yanına gelince uzun uzun kokladı; sonra da sevgiyle, ölünün yüzünü yaladı.

Ariston hayattayken, Rob sık sık giderdi onun yanına. Ve Ariston, hayvanı dostça karşılar, başını okşar uzun uzun, severdi. Ariston ölmüştü şimdi. Ve hayatın ne demek olduğunu biliyordu köpek;

ölümün de biliyordu ne demek olduğunu. Başını gökyüzüne dikmiş, acı acı uluyarak bu felâketi haber veriyordu.

Çepçevre çölün ortasındaydılar; ve çevrelerinde dolanıyordu ölüm. İşte Ariston'un canını almış, bir başkasının canını almak için pusuya yatmıştı. Kimdeydi, hangisindeydi acaba şimdi sıra?

Susmuş bekleyen Çingenelere baktı Lisandra. Yatışmış, yerdeki kan pıhtılarını yalayan köpeklerle baktı. Sonra Ariston'un muhteşem bir heykeli andıran güzel vücuduna, sonra Gozü'ye. Ve ateşli aşk sözleri söylemiş gibi, fısıldayan bir sesle:

— Onu sen öldürdün Gozü... – dedi –. Yüklenip çadırlara kadar sırtında taşımak da şu halde sana düşer. Madem onu öldürmek gücünü buldun, çadırlara kadar taşımak gücünü de bulman gerekir.

— Söylediğini yapacağım evet... -- dedi sadece Gozü –. Yüklenip obaya kadar taşıyacağım onu... Madem ben öldürdüm, taşımak da bana düşer...

Çingeneler açılmışlardı. Cesede yaklaşıp şöyle bir baktı Gozü. Donuk gözleri gökyüzüne doğru açık, kumlu toprağın üzerine uzanmış yatıyordu işte. Simsiyah sakalı ve uzun saçlarıyla, nasıl da güzel görünmekteydi! Hayale sığmayan cinsten bir güzellikti bu evet. Büyülenmiş gibiydi Gozü, ayırmıyordu bir türlü gözlerini ölüden; ve baktıkça bakmak ister gibiydi.

Alabildiğine yakışıklı bir adamdı Ariston. Ve o, Gozü öldürmüştü onu... Şimdi elinden gelse, almış olduğu hayatı geri vermek isterdi Ariston'a; ve geri vermek isterdi basit bir bıçakla yok ettiği gençliği... Sahi o bıçak nerdeydi? Tamam tamam, Lisandra'da...

Lisandra almıştı bıçağı... Daha sonra sormalı ne-
reye koyduğunu... Ne zaman, daha sonra? Bil-
lûlaşan tatlı sesini işitti Lisandra'nın:

— Hadi Gozü... – diyordu bu ses –. Kaldırsana
onu, ne bekliyorsun? Durmanın anlamı yok artık,
omuzla ve taşı obaya kadar.

Ölünün yanı başına diz çöktü Gozü, kendine
doğru çekti cesedi, çevirip sırtına aldı.

Gozü'nün hiç ummadığı kadar ağırdı ceset; ve
yol da hiç ummadığı şekilde uzadıkça uzuyordu.

Doğuda toplar inlemekteydi. Kuzeyde de. Ama
Çingeneler bu top seslerini işitmiyordu sanki. Gozü'y-
le Ariston'u izliyordu Çingeneler. Ve her ikisi de
ölmüş gibiydi. Oysa Gozü yaşıyordu. Ağır ağır
yürüyordu ama yürüyordu ya. Oysa Ariston can-
sızdı işte; ve daha bir saat öncesine gelinceye ka-
dar damarlarında kaynamış olan kanının büyük bir
kısmı, kumlu toprağa dökülüp yayılmıştı. Ariston,
Ariston değildi artık. Oymağın ölüsüydü; ve nere-
ye gömüleceğine, nasıl ve ne vakit gömüleceğine
oymak karar verecekti.

Toplar durmaksızın inliyordu, dünyanın dört bir
bucağında inliyorlardı sanki.

— Ariston bu top seslerini işitmez artık. Şimdi
Ariston hiç bir şey işitmez zaten. İnsanoğlu ölünce,
ne bir şey söyleyebilir, ne de bir şey işitir...

Alimut'tu konuşan. Ağabeyi Antos'a söylemişti
bunları. Ama Antos cevap vermeğe zahmet etme-
di. Alimut'u sevmezdi hiç. Him başa sevmişti onu,
ve korumuştı hep. Vede haddinden fazla sevmişti.
Öbür dört oğlunu hepten unutacak kadar.

Rob, Gozü'nün yanı sıra ilerliyordu. Ve canlıydı

Gozü. Ariston'sa ölmüştü. Yalnız ölü olanın ayaklarını kokluyor ve yalıyordu köpek.

Gozü soluk soluğaydı.

—Yürü Gozü, yürü bakalım durmadan! Ariston'u öldüren sensin. Yorgunluktan bitsen de, obaya kadar taşımak sana düşer.

Ve Gözü, sırtına çöken yükün altında iki büklüm, dişlerinin arasından küfrederek ilerliyordu durmadan.

Çadırların yanında iki kişi bekliyordu. Birisi uzun boylu, iriyarı ve güçlü kuvvetli; öbürü ufak tefek ve biraz zayıftı. Rob birdenbire Çingenelerden ayrılıp ileri fırladı ve kudurmuşçasına saldırdı Hırsız Uy'la Devanası'nın üzerine. Devanası'nın entarisini yırtıp kışını ısırması; Hırsız Uy'unsa omuzuna gömmüştü dişlerini. Oymağın kadınları sopalarla yetişip ayırmaları, ikisini paralayacaktı âdeta köpek.

Obaya gelince, muşamba örtülü uzun arabaların yanına diz çöktü Gozü, ve cesedi yere bıraktı. Bunun üzerine ötekiler Ariston'u kaldırıp kendi çadırına götürdüler.

*

Alabildiğine açıldı gök, ve masmaviydi. Topraksay yer yer kumla örtülü; yer yer taze, diri, yemyeşil otlarla kaplı. Ama kim otlayacaktı bunları? Beygirler, katırlar ve merkepler kışın ölmüştü birer birer; etleri aç oymak tarafından yenmiş, kemikleriye köpeklerin önüne atılmıştı.

—Ariston'u hemen bu gece gömsek iyi olur...

– demişti birisi –. Hava çok sıcak çünkü; ve korkarım sabaha kadar bekletirsek kokar bu ölü...

— Hayır... – dedi Lisandra –. Karşıyım ben. Ariston, yarın sabah güneş doğduktan sonra gömülmelidir. Gündüz gözüyle bir kere daha görmemiz gerek onu, çünkü bir daha artık hiç göremeyeceğiz!

Kör Sina da söyledi düşüncesini:

— Geceleyin karanlıkta değil, yarın sabah ışıktaki gömülmesi gerekir adamın... – dedi –. Sadece hırsızları karanlıkta gömerler; ve Ariston, benim bildiğim kadarıyla, hırsız değildi...

Kahkahayla gülmüştü birkaç Çingene. Aralarından birisi:

— Sina ana... – diye kıkırdadı –. Ha gündüz olmuş ha gece, senin için ne farkı var! Nasıl olsa göremiyorsun ki...

— Kim dedi sana peki benim göremediğimi? Neyi görüp neyi görmediğimi nerden biliyorsun?

— Sina ana haklı... – diye atıldı başka birisi –. Bilemeyiz. Bilemeyeceğimize göre de, konuşmak boşuna olur.

Yanında duran genç kızlara döndü Lisandra:

— Yarın sabah erkenden menekşe toplamak üzere benimle kıra çıkmanızı isterim... – dedi –. Tarlalar rengârenk menekşe dolu; ve Ariston'un vücudunu boydan boya menekşelerle örtmek isterim.

Kızlar hiç cevap vermeden sırt çevirdiler ona. Sadece içlerinden birisi, en iriyarısı:

— Senin Ariston'un için neden gidip de menekşe toplayacağmışız... – dedi –. Sağlığında dö-

nüp de yüzümüze bile bakmadı o Ariston; ve se-
ninle, evli bir kadınla gününü gün etti. Şimdi de
menekşeleri git sen topla bakalım. Bulabilirsen tabii!...
Ama bulamayacaksın katiyen, toplayamayacaksın!

*

Şafak sökerken yoktu top sesleri. Ama güneş
doğar doğmaz, uğursuz iniltileri yeniden başladı.
Gittikçe biraz daha yaklaşıyorlardı sanki.

Oymağın delikanlıları, Ariston için derin bir
çukur kazdılar yumuşak toprağa. Öylece, olduğu
gibi, yani giyinik ve kana bulanmış haliyle uzattı-
lar. Lisandra, sevgilisinin yüzünü ve göğsünü çi-
çeklerle bezedi. Ve çukuru doldurdular.

— Uykun rahat olsun Ariston!

— Toprağın hafif olsun!

Bütün olup bitenlere bir tek kelime söylemek-
sizin bakmıştı Gozü. Bakmıştı uzun uzun Ariston'
un ölüsüne.

Çadıra Lisandra'yla döndü; ve sordu yalnız
kaldıklarında:

— Baksana biraz Lisandra... – dedi -. Yanıl-
mıyorsam bir bıçağın vardı senin... Hani o bıçak...
Ariston'la dövüşürken dün akşam kullandığım...
bildin değil mi...

— Zırlayıp durma Gozü! O bıçak bende, ve
bende kalacak... İhtiyacım olacak çünkü o bıçağa
benim...

— Beni öldürmek için mi?

— Seni... ya da kendimi öldürmek için... Daha
bilmiyorum... Düşünüp bir karara varacağım elbette.

Doğudan ve kuzeyden doğru top sesleri geliyordu gene. Henüz uzaktaydılar; ve harp, Çingenerin çadırlarına ulaşınca kadar daha epey zaman geçecekti herhalde.

Ama belki de öyle çok zaman geçmeyecekti kimbilir.

Belki de gelmişti zaman...

*

Şaşırp kalmıştı hepsi. Uzun bir ısıklık işitmişlerdi. Simsiyah üç uçak gördüler doğuya doğru kayan. Çadırlarla mağaraların üzerinden rüzgâr gibi geçti uçaklar. Onları üç başka uçak izledi. Ama bu ikinciler siyah değil, un gibi beyazdı. Besbelliydi beyaz uçakların siyahları kovalamakta olduğu.

Her iki yanda da mitralyözler çıtırdıyordu.

Siyah uçaklar birdenbire yükselmiş, dönmüş ve geldikleri yere doğru yönelmişlerdi şimdi. Ama beyazlar soluk vermedi onlara. Ok gibi fırlayıp yayılım ateş açtılar. Ve siyahlardan biri, anîde zil zurna sarhoş olmuşçasına, sallanmağa başladı; çok geçmeden de yüz metre ilerisine çakıldı çadırların. Ama ateş almamıştı. Beyaz uçaklar neşe içinde doğuya, siyahlarsa batıya doğru uzaklaştılar.

Bütün bunlar bir an içinde olup bitmişti. Ve gözleri gökyüzüne dikili, şaşırp kalmış olan oymak birdenbire farkına vardı ki harp artık burunlarının dibine, bütün kış boyunca yaşadıkları şu mağaraların ve güneş, toprak ve baharın ortak ürünü şu yemyeşil gür otların üzerine yeni kurulmuş çadırlarının yanına kadar gelmiş bulunmaktadır.

Hiç kimse emir vermedi. Çünkü Him başanın ölümünden beri hiç kimsenin hiç kimseye söz geçirebildiği yoktu. Ama hemen aynı anda ve hep bir ağızdan:

— Oraya bakın!... – diye çığırıştılar –. Bir adam var uçağın yıkıntıları arasında...

— Bir değil, belki de iki adam var...

Ve koşular oraya.

Daha birkaç dakika önce gökyüzünde öylesine çevik ve güzel görünen avcı uçağı, şekilsiz bir demir yığını halini almıştı. Yere çakılan bir uçağın patlayıp ateş almaması görülmüş şey değildi. Tam bir mucizeydi bu. Ve bu mucize burada, Çingenelerin gözü önünde gerçekleşmişti.

— Gidip bakalım yıkıntıların içine. Belki yardıma ihtiyacı olan kimseler vardır... Eğer varsa, kurtarmamız gerekir onları!

Gidip didiklemeğe koyuldular hemen. Çok geçmeden de pilotu buldular. Demir yığınları arasında ölü, yada belki de sadece baygın yatan yirmi yaşlarında bir delikanlıydı bu. Çocuğu büyük bir dikkat ve özenle oradan çıkarıp otların üzerine yatırdılar. Alabildiğine şık giyinmişti pilot. Ceketinin üst kısmında bir alay madalya parlamaktaydı.

Erkekler açılıp yol verdi. Altın sarısı saçları vardı pilotun. Kör Sina şimdi onun yanına diz çökmüş ve yoklamağa koyulmuştu hareketsiz vücudunu.

— Yaşıyor... – dedi –. Hattâ hafif yaralı olması bile mümkün. Ama durun bakayım hele...

Yaralının bacaklarına dokunmuştu. Üzgün bir sesle:

— Ne yazık ki bacakları salataya dönmüş za-

vallının... – dedi –. Ayak bilekleriyle dizlerinin arası... Çadırlara kadar taşımanız lâzım, aman dikkat edin bir yere çarpmasın...

Kanatlardan birinin kalıntısı üzerine uzattılar önce çocuğu. Delikanlı hafif hafif nefes alıp veriyordu. Derin bir acı okunuyordu yüzünde.

Ayaküstü yaptıkları sedyeyi, çadırların önüne, otların içine bıraktılar. Sordu Antos:

— Ne yapacağız şimdi bunu biz?

— Bakabildiğimiz kadar bakıp iyi etmeğe çalışacağız... – diye cevap verdi annesi.

Kaynaktan taze su getirip göğsüne serptiler biraz. Genç pilot artık kendine gelmiş; gelir gelmez de inleyip yüzünü korkunç bir acıyla buruşturmuştu. Çadırların önünde ve Çingenelerle çevrili olduğunu ancak bir süre sonra kavrayabilmişti. Önce şaşkınlıkla baktı onlara; ama bu uzun sürmedi. Bakışlarındaki şaşkınlık, yerini amansız bir dehşete bırakmıştı şimdi. Çırpındı birden. Ama bu çırpınışın kırık kemiklerinde uyandırdığı acıyla buruştu yeniden yüzü. Sonra da Çingenelerden hiç birinin bilmediği bir dilde birşeyler söylemeğe koyuldu.

Uzun bir süre hep böyle kendi kendine, ve ağlayıp hıçkırarak konuştu pilot. Dehşete kapılmış bir havası vardı. Dediklerini hiç kimsenin anlamadığını biliyor, ama gene de kesmiyordu konuşmasını. Konuşmak ihtiyacını duyuyordu çünkü, ve zaman kazanmak istiyordu ayrıca.

Çingeneler, gökten düşen çocuğun isminin Arne olduğunu ve etrafındakiler tarafından işkence edilmekten hattâ öldürülmekten korktuğunu anlamışlardı nihayet.

Ona güven vermek için kahkahalar atıp dostluk gösterileri yapmağa giriştiler. Bir parça sakinleşmişti pilot. Gözlerindeki o derin korku ifadesi, hâlâ duruyordu. Çingenelerin iyi niyet gösterisini kavrayıp değerlendirememiş, gülüşlerini ise bir tiksinti işareti olarak yorumlamıştı.

Henüz bir gün önce doğum yapmış olan bir kadın:

— Siz onu bana bırakın biraz... – dedi –. Korkusunu kaldırırim ben onun.

— Nasıl yapacaksın peki?

— Sabredin, görürsünüz.

Delikanlıya yaklaşıp gömleğini açmış, ve kırmızı uçlu iri sert memelerini göstermişti eliyle. Bu uçlardan birini yeni doğmuş yavrusunun ağzına tıktırdı, büyük bir iştahla emmeğe koyuldu çocuk. Sonra kadın, öbür memesini pilota doğru uzattı.

— Seninle hiç bir alıp veremediğimiz yok bizim... – dedi –. Öldürmeyeceğiz seni korkma, en ufak bir kötülük etmeyeceğiz!

Ama pilot, gözlerindeki o dehşet ifadesini atamıyordu bir türlü; kurtulamıyordu o amansız korkudan. Bunun üzerine kadın, kucağındaki çocuğu yanında duran kadınlardan birine aktarıp oturdu sedyenin üzerine ve siyah, katı, kocaman elini yabancının bembeyaz alnına koydu:

— Ateşi yok... – dedi –. Hiç değilse şimdilik yok ateşi.

Delikanlı bu sefer gülümsedi kadına. Ve kadın, delikanlının ağzındaki bütün dişlerin altın kaplama olduğunu gördü.

Bütün vücudu tepeden tırnağa titremeğe başlamıştı birden. Ve işte şimdi de ağlamaktaydı.

— Bacakları ona çok büyük acı veriyor herhalde... – dedi İskender.

Hâlâ yaralının yanı başında diz çökmüş bekleyen Kör Sina fısıldadı:

— Bacakları acı vermesine veriyordur tabii ama, yanılmıyorsam bu oğlanın ağlamasında biraz da utancın payı var. Öyle ya canım: Yıkma, yakma, öldürmek için gelmiş yada gönderilmiş buraya; sonra da birdenbire hiç tanımadığı, perişan birtakım insanların içine düşmüş. Ve biz, hepimiz, onun üzerine atılıp giysilerini yağma edecek yerde insanca davranıyoruz ona karşı, acılarını elimizden geldiğince hafifletmeğe çabalıyoruz.

Sustular. Genç yaralı ağlamağa devam ediyordu.

Hırsız Uy haince sırtarak sordu Sina'ya:

— Bizim bundan hiç bir şey istemediğimizi, giysilerini falan üzerinde bırakacağımızı ve yarasına bakıp iyileştireceğimizi de nerden çıkardın Sina? Kim söyledi bunu? Hiç kimse böyle bir şey de-medi sana, öyle değil mi?

Sina cevap vermedi. Ama İskender, Hırsız Uy'ı belinden tuttuğu gibi havalandırmış ve otların arasına fırlatıp atıvermişti:

— Kapat şu pis çenenin Uy!... – diye bağırdı—. Bir daha annemle bu şekilde konuştuğunu işitmeyeyim senin!

Doğrulup uzaklaştı Uy, bir süre sonra çadırlardan tarafa dönüp:

— Bunu bana ödeyeceksin İskender!... – dedi—. Bak işte yemin ediyorum. Hem de sandığından çok daha çabuk ödeyeceksin!

— Tamam, tamam... – dedi İskender öfkeyle –. Ne zaman istersen emrine âmâdeyim!.

Süt gibi beyaz yüzlü ve altın sarısı saçlı pilot-tan bir an olsun gözlerini ayırmamıştı Devanası. Çocuktan alabildiğine hoşlandığı apaçıktı. Nasıl da sevişirdi bununla ah! Oymağın erkeklerine dönüp:

— Yarın sabaha kadar şunu bana bırakın ne olur... – diye yalvardı –. Öylesine güzel ki! Yarın sabaha kadar sadece...

Antos'a baktı İskender:

— Ağabey... – dedi –. Sen mi cevap vereceksin bu kadına, yoksa ben mi cevap vereyim?

— Sen ver cevabını!

— Bu adamın kılına dokunmayacaksın!... – diye haykırdı İskender Devanası'na –. Ne sen ne kocan, işitiyor musun! Müsaade etmiyorum size. Ve eğer aklınızdan öyle bir şey geçecek olursa, bilin ki benimle başınız iyice belâya girer!

İskender'e doğru fırladı birden Devanası. Ve herkes onun adamın üzerine atılıp yüzünü tırmaltamasını, gözlerini oymağa kalkışmasını beklerken, o, İskender'in yanına gelince durdu birden, boynunu uzatıp kulağına:

— Dişlerini görmedin mi sen bu herifin?... – diye fısıldadı –. Baştan aşağıya altın kaplama bütün dişleri! Altın anlıyor musun, altın!...

— Söylediğin doğru evet. Ama o altın dişlere de dokunmayacaksınız katiyen. Altın dişli olmayan başka birtakım pilotların, arkadaşlarının yardımına koşmak için buraya iniş yapmaları pekâlâ mümkün çünkü. Ve o takdirde de arkadaşlarını, altın dişleri

tastamam olarak, el değmemiş bir halde bulmaları gerekiyor. Sen de anlıyor musun beni ha?

Devanası birkaç adım uzaklaştı İskender'den, sonra dönüp:

— Kuvvetine diyeceğim yok ama aklın beş para etmez İskender... – dedi –. Altın dişlinin yardımına koşmak için hiç kimse gelmez buraya. Çünkü savaş var; ve savaşta düşen, düştüğü yerde kalır. Kimse de dönüp bakmaz suratına!

Çingeneler pilotun önünden yavaş yavaş geçip seyrediyorlardı şimdi. Kimisi adamın ayakkabılarına gıpta ediyordu; kimisi ise yepyeni gözüken giysilerine büyülenmiş gibiydi. Ama çoğu, kolunda pırıldayan ve dişleri gibi altın kaplama olan saatine dokunmak istiyorlardı elleriyle. Madalyalarını göğsünden söküp almamak için kendilerini güclükle tuttular.

Ama bu elbiseler, bu ayakkabılar, bu saat ve bu madalyalar nasıl alınır adamın elinden? Uçağı düşüp parçalanmış bir pilot, ama ölmeyip kurtulmuş, bacakları kırılmış sadece. Oysa bacak dediğin kolayca tedavi edilebilir. Daha olmazsa kesip yerine tahta bacak takarlar.

Bir süre kendi aralarında tartıştılar: Bacaklarını alçıya alıp kurtarmak mı gerekiyordu adamı? Yoksa olduğu gibi bırakıp hiç ilgilenmemek mi ? İki si ortası bir tavrı benimsediler. Elbette besleyeceklerdi onu, ve kaynağın temiz suyundan içireceklerdi. Ama bunun dışında, iyileştirmek, hattâ yarasını sarmak gibilerden herhangi bir şey yapmayacaklardı. Tabii ihtiyaçlarına gelince, pantolonuna doldursun efendim. Onu harbe yollayan Çingeneler de-

ğildi ya, ve gene Çingeneler değildi ya oymağın orta yerine gökten düşüren!

*

Bir gün daha geçmişti. Akşamleyin köstebek çorbasıyla köstebek eti yemişti oymak. Yatıp uymak için geceyi bekliyorlardı şimdi. Doğu ve kuzey yönlerinde, gittikçe biraz daha güçle ve gittikçe biraz daha yakından inlemekteydi toplar.

Lisandra çadırından çıkmış ve pilotun konmuş olduğu çadıra doğru ilerlemişti. Bakışlarıyla izledi onu Gozü, ama hiç bir şey demedi. Birkaç genç kız, Lisandra'ya eşlik etti.

Delikanlının sedyesinin yanına, yere oturdu Lisandra. Ceplerini karıştıрмаğa koyuldu. Çıkardıklarını hemen yanı başına, otların üstüne diziordu. İki kibrit kutusu, iki paket sigara, iki tablet çukulata ve içinde bir kimlik kartıyla iki fotoğraf bulunan bir cüzdan duruyordu şimdi yerde. Ayrıca, takvime benzer bir defter de bulmuştu; ve yeşil renkli beş tane kâğıt parçası. Biraz dikkat edince, bu kâğıtların, yiyecek ve giyecek almağa yarayan cinsinden halis para olduğunu kavramıştı.

Bir sigara uzattı pilota, ve yaktı sigarayı. Bir obur yemek yer gibi, üstüste çekiyordu nefesleri yabancı. Sonuna kadar içti sigarayı ve ancak dudakları yanınca atmağa razı oldu. Sonra da bir sigara daha istediğini anlattı işaretle Lisandra'ya. Genç kadın verdi.

Pilot, aynı açlıkla ikinci sigarayı da içedursun, Lisandra fotoğraflara dalmıştı. Her iki fotoğrafta da

aynı çift vardı: Pilotun kendisiyle, ona sımsıkı sarılmış duran alabildiğine güzel sarışın bir genç kız.

Kendisiyle Ariston'u düşündü Lisandra. Ariston, onsuz hayatının hiç bir anlamı kalmayan sevgili Ariston'u Gözünün bıçağıyla cansız yere serilinceye kadarki halleriyle, yani daha düne kadar sürüp gelen mutlulukları içinde düşündü kendilerini. Ariston'la birlikte kendi mutluluğu da ölüp gitmişti. Ve işte bu genç kızın mutluluğu da, şu şimdi sedyesine uzanmış ona, Lisandra'ya bakan, gözleri ölüm korkusuyla dolu delikanlı pilotun ölümüyle ölüp gidecekti.

Tatlı bir sesle sordu yabancıya:

— Bir sigara daha?

Bir baş işaretiyle hayır dedi delikanlı. Lisandra o zaman, çukulatanın birini kutusundan çıkarıp uzattı. Yarısını yedi pilot bu çukulatanın, öbür yarısını Lisandra'ya ikram etmek istedi. Almadı Lisandra:

— Yarın yersin... – dedi.

Bunu söylerken adamın cebine koymuştu çukulatayı. Sigaralarla öbür çıkardıklarını da yerleştirdi cebine. Sonra su verdi.

— Yarın sabah gelip seni gene görürüm... – dedi sonunda.

Ve kendi çadırına yöneldi.

Bu arada İskender'le Antos, oymağın bütün erkeklerini kendi çadırlarının önüne toplamışlardı:

— Bleb gelmedi mi?

— Burdayım kardeş...

— O pilot bu akşam senin çadırında yatacak...

– dedi İskender -. Başına bir hal gelmemesi için

gözünüzü dört açın. Adamı ne yapacağımıza da yarın karar veririz.

Dağıldı Çingeneler, herkes kendi çadırına uyu-
mağa yollandı. Çadırın kapısına, hiç kimsenin içeri
giremeyeceği bir şekilde, boylu boyunca uzandı Bleb.

*

Gittikçe daha şiddetle ve gittikçe daha yakın-
dan kükremekteydi toplar. Çingeneler bu gürültüye
çoktan alışmışlardı. Rahatsız etmiyordu artık onları
bu kükremeler, uyumalarına da engel değildi.

Yıldızlar sayesinde, tamamıyla karanlık değildi
gece. Hele gece yarısına doğru ayışığı da çıkınca,
ortalık gündüz gibi olmuştu. Koruda kuşlar türkü
söylüyordu işte. Oymağın köpekleri tavşan avla-
mağa gitmişti. Sadece Rob kalmıştı obada. Him ba-
şanın çadırının kapısına uzanmış yatıyordu emektar
köpek.

Çadırın içinde Kör Sina ile oğlu Alimut vardı.
Bütün gün boyunca köstebek avlamış olan delikan-
lı öylesine yorulmuştu ki, uyuyup kalmıştı hasırın
üstüne uzanır uzanmaz. Kör kadın da uzanmıştı
örtüye, ama uyku gelmek bilmiyordu bir türlü.
Soğuktan üzerinde yattığı hasır, örtündüğü örtü de
öyle. Titreyip ürperiyordu durmadan, ve bu titreyiş
uyumasına engel oluyordu. Gerçekten bu titreyiş
mi engel oluyordu uyumasına? Hayır. İhtiyar kadı-
nın halinden ne soğuk, ne de bu yıl bunca geciken
ilkbahar sorumluydu. İhtiyar olduğu için titriyordu
sadece... Oysa bir zamanlar... Düşünüyor, dalıp gi-
diyordu Sina... Him kolunun üzerinde derin derin

uyuyordu işte. Sonra birden uyanıp kulağına fısıldıyordu:

— Dışarı gidelim Sina... Burada kalırsak bizi işitip uyanabilir çocuklar... Onların gözü önünde de sevişecek değiliz ya!.

Hiç bir şey giymezdi üzerine. Yalınayak çıkar ve karların içine uzanıverirdi. Vücudundan saçılan ateşle yumuşar, erimeğe koyulurdu kar... Ne güzel, ne kadar oranlı vücudu vardı! Bir zamanlar evet... Ya şimdi? Şimdi mevsim ilkbahar işte; ve ilkbahar olduğu halde üşüyor, bir türlü uyuyamıyor... Neden şu insanoğlu, sadece bir kere çocuk, bir kere genç, bir kere olgun olur da hayatında, sonra bin kere ihtiyar olur?

Dışarıya kulak kabarttı. Ayak sesleri işitmişti birden. İki çift çıplak ayak. Çadırın yanından geçip uzaklaştılar. Durdular bir süre sonra. Ve o vakit Kör Sina, boğuk bir çığlığın başlangıcını işitir gibi oldu. Sonra gene ayak sesleri. Ama bu sefer kuzeye doğru koşuyordu bu çıplak ayaklar. Ve kuzeyde yalnız, Devanası'yla Hırsız Uy'un kaldığı çadır vardı. O arada acıkıp tavşan avına çıkmış olan Rob, uzaktan uzağa acı acı ulumağa koyulmuştu birdenbire.

Çingenelerden birkaçı uyanmış ve çadırlarının önüne çıkmıştı.

— Ne var acaba, ne oldu ki?... – diye sordular birbirlerine.

— Durup dururken ulumaz böyle Rob.

İskender, elinde bir fenerle yaklaştı. Lambaya ihtiyaçları yoktu aslında, ayışığı her tarafı gündüz gibi aydınlatıyordu. Bleb'in çadırına yöneldi Çingeneler. Çadırın kapısına uzanmış olan delikanlı

derin bir uykundaydı. Uyandırdı İskender dürterek onu, ikisi birlikte çadırın içine girdiler.

Lambanın ışığında yaralı pilotun halini gören İskender:

— Ne korkunç şey bu böyle!... – diye bir çığlık koyuvermişti.

Yabancıнын boğazı kesilmiş; ve kuvvet zoruyla, ayrılırcasına açılmıştı ağzı. Adamın ağzının içine de baktı İskender:

— Biri bunu öldürmüş, ve bütün dişlerini söküp almış... – dedi.

— Madalyalarını da almışlar... – dedi içeri koşan bir başkası.

Hiç kimse başkaca bir şey demedi artık. Hırsız Uy'la Devanası'nın çadırına doğru koşan İskender'i takip ettiler. Ama ne hırsız soydaşlarını, ne de ho-varda karısını bulamadılar çadırda.

Şafak sökmeğe başlamıştı yavaş yavaş. Toplar gene kükrüyordu. Gittikçe biraz daha yaklaşan patlama sesleri işitiliyordu.

Kendini genç pilotun ölümünden sorumlu tutan Bleb, bir kürek almıştı eline.

— Nereye gidiyorsun?... – dediler.

— Derin bir çukur için uygun bir yer bulmağa... – diye cevap verdi içini çekerek.

•

Pilotu gömdükten sonra, bir süre sessiz kalmıştı Çingeneler. Top seslerini dinliyorlardı.

— Harp gittikçe biraz daha yaklaşıyor bize... – diye mırıldandı Antos.

İskender ekledi:

— Harbin buraya kadar gelemeyeceğini, gelse bile bizleri burada bulamayacağını sanmıştık. Oysa bakın, top sesleri hem doğudan hem kuzeyden doğru geliyor. Demek ki güneye doğru gitmemiz gerekecek. Talihimiz yaver olursa, koca ırmağa ulaşır; hattâ belki de karşı kıyısına da geçebiliriz. Ve o işi başardığımız zaman da kurtulmuş sayılırız artık.

Uzun bir süre hiç bir şey demedi Çingeneler. Sonra Tev sordu:

— Ne zaman yola çıkacağız peki?

— Yarın şafakla birlikte. Bugün bol köstebek avlayıp pişirmeğe verelim kendimizi. Sonra da elimizde kalan ne varsa arabalara yükleyelim. Yarın sabah erkenden yola revan oluruz.

Gene sessizce ayrıldı Çingeneler.

Lisandra çadırına girmişti. Saçlarını taradı içerde, en güzel giysilerini giyip bütün süslerini takındı. Ve her zamanki güzelliğini katkat aşan bir güzellikle gidip Ariston'un mezarı üzerine yavaş yavaş uzandı.

— Ne yapmak istiyorsun burada sen? – diye sordu Gozü genç karısına.

— Hiç... – diye cevap verdi kadın –. Ölmek istiyorum. Ariston'suz yaşayamayacağımı, yaşamak istemediğimi söylememiş miydin sana?

— Diyelim ki söyledin... Ama çok geçmeden, buraya askerler dolar... ve seni...

— Askerler buraya geldiği vakit, ben ölmüş olacağım. Hiç merak etme sen, aslanım Gozü, askerler burada sadece bir ceset bulur.

— Nasıl istersen!... Ama ben düşünmüştüm ki,

bütün olup bitenleri unutup sanki Ariston hiç bir vakit varolmamışçasına yaşayabilirdik?

Cevap vermedi Lisandra. Uzun bir kahkaha attı o kadar.

*

Ertesi sabah çadırlarını yıkmış ve arabalara yüklemişti Çingeneler. Sonra da en küçüğünden en yaşlısına kadar birer birer gidip Lisandra'nın önünde saygı duruşu yaptılar. Lisandra görmüyordu onları. İşitmiyordu ve görmüyordu, hayır. Masmavi gökyüzüne ve sevinç içinde yükselen güneşe bakıyordu.

Çocukları arabaların içine, muşambaların gölgesine oturtmuşlardı. Oymağın tüm beygir, katır ve merkepleri ölmüş olduğu için, erkeklerle kadınlar koşulmuştu hayvanların yerine.

Şakaya vurdu Bleb:

— Deh aslanlarım benim deh!.. —diye kıkırdadı —. Deh kulağı düşüklerim! Deh analarım, babalarım, deh kardeşlerim, deh yoldaşlarım deeeh!...

Gülmedi buna hiç kimse. Arabalar ağır ağır sarsıldı.

Buraya, bu çölün ortasına otuzu aşkın arabayla gelmişti Him başanın oymağı. Şimdi koca ırmağa doğru yol alan, sadece yedi arabaydı. Ve Alimut'la Kör Sina koşulmuş çekiyordu yedinci arabayı. Ve yedinci araba, ötekilerden çok daha yavaş ilerliyordu. Ötekilerden çok daha ağır olduğu için mi böyleydi bu? Yoksa ötekilerden çok daha üzgün olduğu için mi? Ama belki de bu, yedinci arabaya çöken ölülerin gölgesi öbür arabalardakinden çok daha

fazla vede çok daha üstün nitelikte olduğu için böyleydi.

Ve işte bu yedinci araba bir dönemeci alırken, birdenbire Kera peydah olmuştu Sina'nın yanı başında:

— Senin yerin burası değil anacığım... – dedi –. Bırak da ben çekeyim...

Uzun yıllar boyunca Him başanın gezer yuvası olmuş olan, içinde Sina'nın beş aslan yavrusu dünyaya getirdiği yedinci araba, işte bu sayede yetiştii öbür arabalara.

Tekerlekler, yolu kaplayan derin toz tabakasına gömölüyordu şimdi. Kafile zaman zaman duruyordu. Alınlarından damlayan terleri siliyordu Çingeneleler, bir yudum su içiyor, sonra gene koşulup yola devam ediyorlardı.

Arkalarında toplar, gittikçe biraz daha şiddetle ve gittikçe biraz daha yakından kükremekteydi.

En geriden yürüyordu Kör Sina. Uzun yıllardır artık görmeyen o iri simsiyah gözlerinden yaşlar akıyordu. Tozların ossaat emdiği iri tanelerdi bunlar. Ve bu gözyaşlarını yalnız güneş görüyordu. Mas-mavi gökyüzünde her zamankinden çok daha genç ve çok daha neşeli, gülümsüyordu güneş.

SON

Kendine özgü bir kitlenin askı, savaşı, kederi ve sevinci

Zaharia Stancu, günümüz romancılarından en çok dikkati çeken ve sözü edilenlerden biridir. Romence asıl adı «Şatra» olan ve bazı anlam yanlışlığını önlemek için dilimizde «Çingenem» adıyla yayınlanan bu roman, Stancu'nun en önemli ve kimi eleştirmenlere göre de en büyük eseridir. Attilâ Tokatlı'nın kıvrak Türkçesiyle dilimize kazandırılan «Çingenem», konusunun değişikliği, çarpıcılığı ve baştan sona dek etkisinde kalacağınız o destansı havasıyla sizleri büyüleyecektir.